

A MAGYAR
SZINMŰVÉSZETI
LEXIKON

A MAGYAR
SZINJAI SZÁZ
TÖRTÉNETE

MAGYAR SZÍNműVÉSZETI LEXIKON

A MAGYAR SZÍNJÁTSZÁS ÉS DRÁMAIRODALOM
ENCIKLOPÉDIÁJA

SZERKESZTETTE :

ERÓDI JENŐ ÉS KÜRTHY EMIL ÖSSZEGYŰJTÖTT ANYAGÁNAK FELHASZNÁLÁSÁVAL,
A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SCHÖPFLIN ALADÁR

III. KÖTET

KOMLÓ-KERT—PÜSPÖKI IMRE

KIADJA :

AZ ORSZÁGOS SZÍNÉSZEGYESÜLET ÉS NYUGDÍJINTÉZETE

THÁLIA-KULTURA MŰINTÉZET
KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDA RT.
BUDAPEST, V., CSÁKY U. 14.
Felelős nyomdavezető: Elbert A.

K

Komló-kert a fővárosban, a Gránátos uccában (most Városháza ucca), a megyeházzal szemben fedett, tágas udvari kert-helyiség volt. (A kétemeletes Trattner-házban.) Gyülekező helye művészeknek, íróknak, politikusoknak. Elfért benne 600 ember. Hosszú ideig Blána Szilárd (megh. 1897 március havában, 71 éves korában) görög származású, de magyar érzelmű polgár volt a tulajdonosa. Egy ideig német színészek működtek itt, majd Jókai tanácsára Balogh István, a Nemzeti Színház nyugdíjas tagjának közbenjárásával magyar színészeket léptettek itt fel. 1864 július 14-én Lisznai Kálmán és Vachot Imre támogatásával itt alakult meg az első magyar dalostársulat, mely dalokkal, párjele- netekkel, monológokkal és hazafias szava- latokkal szórakoztatta a közönséget. Igaz- gató: Lajtos Imre. Ez időben itt működött: Szörényi Julia, Bakonyi István, Keleti Hermin, Reményi Lujza, Erdélyi Janka, Hunyadi Emma, Balogh Etel és Laura, Uj- váry Alajos, Berky Gyula karmester, Szücs Lajos, Várady Ferenc, ez utóbbiak 1865 november havában átvették a mulató igaz- gatását. A belépődíj 30 kr. volt. A németek- et csakhamar sikerült kiszorítani. Később, a 70-es években, Bakonyi társulata műkö- dött ott. A Komló-kert 1875-ben zárult be.

Komlós András (Lupinus), nyomdász volt, 1569—1575-ig a debreceni városi nyomda vezetője. Kiadványai között van: Szegedi Lőrinc „Theophániá”-ja.

Komlós Margit, színésznő, sz. 1900-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Komlós Pál, színházi karmester, sz. 1907-ben. 15 éves korában kezdett zene- szerzést tanulni a Zeneakadémián és már 19 éves korában megkapta a zeneszerzői oklevelet. Első dirigálása 1927-ben volt, a

„Cseregyerek” előadásán, a Városi Szín- házban. 1928 márc. 20-án ugyancsak a Vá- rosi Színházban teljesen önállóan dirigálta a „Húzd rá, Jonny!” c. operát, azután Stravinszki Igor: „A katona történeté”-t, a „Cárevics”-et, „Jolánta” operát (Csajkov- szki) stb. Azonfelül ő dirigálja a Városi Színház operai repertoárját.

Komlós Vilmos, színész, sz. 1893-ban, Sülyén (Nógrád m.). Színpadra lépett 1912 szept. 1-én. 1929-ben a Teréz körúti Színpad tagja.

Komlósi Gyula, színész, sz. 1853 jún. 11-én, Nagyváradon, megh. 1905 ápr. 13-án, Miskolcon. Színpadra lépett 1870 április 18-án, Aradi Gerő színigazgatónál. Neje: Schelling Eszter, színésznő, sz. 1846 febr. 15-én, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1866 jan. 1-én, Follinusz János színigazgatónál. 1897 jún. 1-én nyugdíjba vonult.

Komlósi Imre, ügyvéd, sz. 1813 július 23-án, Debrecenben, megh. 1879 május 6-án, u. o. Mint a debreceni színházi bizott- ság tagja vezérszerepet játszott a kultur- mozgalmakban és sokat fáradozott a szín- ügy emelésén. Színművei: „Kalendárium”, vj. 3 felv. „Pórujárász, ha egyedül járász”, vj. 3 felv. Írta: Grange és Rochefort. (Ford.) Előadták Debrecenben.

Komlósi János, színész, színpadra lépett 1870-ben.

Komlóssy Arthur id., ügyvéd, sz. 1848 december 18-án, Debrecenben, megh. 1910 augusztus 7-én, u. o. Jogi tanulmányai után ügyvéd lett. Elnöke volt a debreceni szín- ügyegyletnek; a debreceni színház 1898-ban tartott 100 éves ünnepélyének egyik legki- magasabb része az általa rendezett színé- szeti kiállítás volt. Első alelnöke volt egy- ben a debreceni Csokonai-körnek.

Komlóssy Dezső (komlósi), nyug. kir. táblai bíró, sz. 1846 szeptember 20-án, Debrecenben, ugyanott és Lőcsén járta iskoláit, jogot Debrecenben és Kassán hallgatott, 1867-ben. Színdarabja: „Egy játszma piquet”, vj. Fordította franciából.

Komlóssy Emma, énekesnő, sz. Budapesten. Tanulmányai befejeztével Kolozsvárra szerződött, itt 1899 április 2-án mutatkozott be a „Gésák” c. operett Juliette szerepében. Innen 1901-ben Debrecenbe hívták meg, ezután Kassára ment. 1903 szeptember 6-án bemutatkozott a Népszínházban, a „Bob herceg”-ben, ahova Porzsolt Kálmán hívta meg. Ekkor így írt róla a „Pesti Napló”: „Szép megjelenés, igazi primadonna-temperamentum, elegendő énektudás és a megszokottnál gazdagabb, csengőbb és erősebb hang képesíti” — hogy az első közé emelkedjen. 1909 aug. havában a Király Színház szerződtette, ahol aug. 19-én mutatkozott be, a „Táncos huszárok” Tea szerepében. Főbb szerepei: Bakaj Erzsike (Sárga csikó), Felhő Klári, Finum Rózi, Gábor diák (Gül Baba), Vándorlegény, Üdvöske, Pető diák, Hyppolite stb.

Komlóssy Ferenc Dániel (Szelecsényi), vidéki színész és színigazgató, sz. 1797-ben, megh. 1860 január 13-án, Pesten. Már 14 éves korában játszott a pesti Rondellában, gyermekszerepekben, aztán megszakítás nélkül működik a vidék különböző színpadjain: 1814-ben Székesfehérvárott, 1815—1818-ig Miskolcon, aztán újra Fehérvárt találjuk. 1824 május 1-től Horváth Józseffel társigazgató, onnan a Dunántúlra vándorol. 1825-ben ezek az állomáshelyei: Veszprém, Zombor, Szabadka, Baja, Balatonfüred, Székesfehérvár. Ez évben járt: Pozsonyban, az országgyűlés alatt, Komáromban stb. 1826-ban ismét a Dunántúlon jár, majd Szegeden ő nyitja meg a színházat a városházán. 1827-ben lemondott az igazgatásról, de már egy évre rá ismét vezet társulatot. Jár Győrött, Fehérvárott, Komáromban, Füreden, Szombathelyen. 1834 november 2-án Kassán megnyitja az új szezont, ahol két leánya: K. Ida (L. o.) és K. Paulina szintén tagok voltak. 1838-ban kinevezték a Nemzeti Színház főrendezőjévé. Augusztus havában nagyszabású tervezetet nyújtott be az intézethez a ren-

dezői állás fontosságáról. Egy év múlva ismét vándorszíntársulatot szervezett, 1842-ben Kolozsvárott járt, aztán Székesfehérvárott és Debrecenben, ahol Petőfi is fellépett jelentéktelen szerepben. 1843 és 1844 telén ismét Kolozsvárott volt társulatával, 1844-ben Hegedűs Lajossal szövetkezett. De újra megunva a vándoréletet, nyugalmasabb kenyér után vágyódott a sikerült bejutnia a Nemzeti Színházhoz, hova mint könyvtárnokot szerződtették, 1844-ben, később gazda és számvevő lett. Komlóssy a vidéki színigazgatók valódi mintaképe volt. Hogy társaságának boldogulását elősegítse, repertoárját új darabokkal tette változatosabbá. A német színpadokon sikert aratott darabokat megszerezte és nagy reklámmal előadatta. A „Magyar Színházi Lap” 1860. évfolyamában: „Adatok a magyar színészet történetéhez” címmel érdekes visszaemlékezéseket közöl róla. Neje: Czégényi Erzsébet, színésznő, sz. 1805-ben, Pesten, megh. 1855 november 5-én, u. o. 1821-ben férjével Székesfehérvárott találjuk. 1826, 1829, 1831, 1833, 1834, 1844, 1845-ben Győrött működik, szendeszerepekben. Komlóssy írt több eredeti színművet, idegen nyelvből pedig 197 darabot fordított. Eredeti színművei: „István, első királyunk koporsója”, dráma 3 felv. Székesfehérvárott adták, 1823-ban. „A tudálékos”, vj. 5 felv. Kolozsvár, 1825 december 13. „Siklósi borzasztó két éjszaka”, szomorújáték 4 felv. Székesfehérvár, 1827. „Az öröm oltára”, alkalmi színmű. Bem. 1827 augusztus 24. Szabadka. „István, magyarok első jötevője”, dráma 1 felv. Kassa, 1835 március 26. „Éjféli kaland, vagy a gyanús kalap”, vj. 4 felv. 1850 augusztus 22. Pest. „Angolosan”, vj. 2 felv. U. o. 1859 május 11. Írói álneve: Somolky.

Komlóssy Gyula, színész, színpadra lépett 1870 ápr. 18-án.

Komlóssy Ida, színésznő, K. Ferenc Dániel színigazgató leánya, sz. 1825-ben, Székesfehérvárott, megh. 1893 szeptember 11-én, Budapesten. Szülei nem akarták a színpályára nevelni, azért anyai nagynagyjához adták nevelőbe, Miskolcra, hol megtanult németül, angolul, franciául. 1834-ben már gyermekszereplő atyja társulatánál. 1845-ben a Nemzeti Színház szerződ-

tette, hol mint naiva és fiatal hösnő működött. 1861-ben felesége lett Kövér Lajos (L. o.) írónak. Tanult és képzett színésznő volt, aki többször tett külföldi tanulmányutakat és sok kedvességgel játszott szerepeit, bár bizonyos érzélgős pátozt nem tudott levetkőzni. Több szindarabot fordított németből és franciából. Főbb szerepei: Julia, Lowoodi árva, Királynő (Egy pohár víz), Cordelia, Choissy kisasszony, Didier Mari (Párisi rongyszedő), Fialat özvegy (Szökő-év), Eliz (Tamás bátya) stb. Emléktárgyait leánya, Kövér Ilma, írónő, 1913 május havában a Nemzeti Színháznak ajándékozta.

Komlóssy Ilona, színésznő, sz. 1884 április 1-én, Kolozsvárott. Atyja K. József, színikazgató volt. (L. o.) Rákosi Sidi színésziskoláját látogatta, azután Pécsre szerződött, Tiszay Dezsőhöz. Működött még Brassóban, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen, Mohácson, Aradon, mindenütt elismerést vívott ki. 1903-ban a Vígszínház szerződtette. Ez év június 12-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a „Constantin abbé”-ban mint Bettina. 1924-ben a Magyar Színház tagja volt. 1927-től 1929-ig a Belvárosi Színháznál működött. 1908 szeptember 5-én Budapesten férjhez ment dr. Sötér Tivadar ügyvédhez, majd elvált. Főbb szerepei: Katica (Heidelbergi diákélet), Marie Louise (Tolvaj), Déryné, Loute, Antoinette (Szikra), Dolly, Gyurkovics Mici, Klárika (Szodoma pusztulása) stb.

Komlóssy János, kardalos, sz. 1896-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1924-ben.

Komlóssy József, színikazgató, sz. 1857-ben, Polgárdiban, megh. 1889 november 19-én, Budapesten. Színipályára lépett 1873-ban, Miklóssy Gyula társulatánál. 1886 május havától igazgatásba bocsátkozott, de sokáig nem bírta az iramot és 1888 október havában kardalos lett a Nemzeti Színházban. Özvegye: Ladányi Ilona, 30 évig a Nemzeti Színház jelmeztári felügyelője volt. Leánya: K. Ilona, színésznő. (L. o.)

Komlóssy Paulina, színésznő. 1842-ben atyjánál, Komlóssy Ferenc társulatánál működött. 1844–45-ben Győrött találjuk.

A következő években a Nemzeti Színház tagja volt. 1848 márc. havában itt mint vendég fellépett a „Csikós”-ban. (Az „Életképek”, 1848. I. kötet, 347–48. oldalán mint Lászlóné utódját említi.)

Komoly Béla, színész, sz. 1892 okt. 22-én, Budapesten. Színpadra lépett 1918 szept. havában.

Komor Emma, színésznő, sz. 1882 jún. 16-án, Budapesten. Színpadra lépett 1901-ben, Kövessy Albert színikazgatónál. 1928-ban nyugdíjba vonult.

Komor Gyula dr., író, kritikus, dramaturg, képviselőházi volt naplószerkesztő, gyorsíró és elnöki tanácsos. Ez a hat foglalkozási cím bizonyára nem meríti ki azt a nagy tevékenységi kört, amelyben ismertté, sőt elismertté tette a nevét. Első látszatra könnyűnek tetszik az ilyen sokoldalú és minden kvalitásban imponálóan kiváló munka - Herkulesről életmélítatást összeállítani. Hiszen egy nagy folyamból meríteni sokkalta könnyebb, mint egy csekély forrásból. Az ő élettevékenysége pedig ilyen bővizű folyam, amely sok, igen sok képességgel megrakott hajót hordoz, immár legalább is közel ötven esztendő óta. Tragikuma, hogy egy szegény kis nemzet fiának született. Mert az nem tudja ezeket az amerikai méretű és ütemű munkálkodásokat anyagi javakkal viszonzni. Sőt talán kellőképpen méltányolni sem. Mi sem tudjuk minden kiválóságában megfelelőbben méltatni, minthogy alább lelkiismeretesen reprodukáljuk élettrajzi adatait. Ezt a fotografikus hűségű curriculum vitaeet megelőzően azonban egy szinte hasonlíthatatlan érdemét kell előbb kiemelni. Ez pedig nem más, mint a gyermekek írójának babérja. Dr. Komor Gyula annak a gyermekvilágnak írt legelőször színpadi tündérregéket, amelyiknek a kiváló magyar gyermekköltő, Pósa Lajos termelt ki a lelkéből utólrétegetlenül bájos, verses meséket, dalocskákat stb. Ennek a legnehezebben megközelíthető „közönségnek” írni a legkörmönfontabb írói feladat, mert az íróembernek gyermekké kell lennie, hogy gyermeklelkeknek érthetően és élvezhetően tudjon összefüggő és könnyedén tanulságos történeteket elmesélni. És dr. Komor Gyula ezzel a sokak által

utánzott, de kevesek által utánozható nagyszerű rátermettséggel érvényesült a legjobban az irodalomban. Így csak a Vígszínháznak tizenhét gyermekszíndarabot írt 1902-től 1926-ig. Két ilyen genréű darabjával szerepelt a Fővárosi Operett Színház színpadán és a régi budapesti gyermekszínháznak öt olyan gyermektündérregét írt (Piroska és a farkas, Robinson Crusoe, A csizmás kandúr, Marcsa és Jancsika, Ali-Baba és a negyven rabló), melyek ma is gyönyörködtetik a gyermekek ártatlan lelkét. Ez a huszonkét gyermekszíndarab, amelyeknek irányát, humorát, könnyen érthető meséit, kedvességeit másoknak tőle ellesni nem sikerült, már minden egyébtől eltekintve is, bevették írójuk nevét a magyar irodalomtörténetbe és a leghálásabb, legboldogabb színházi publikum, a gyermekvilág fogékony lelkületébe. Hogy ezen eklektikus irodalmi tevékenység mellett igen népszerű dalszövegekkel, például az Őrnagy úr-beli Rózsabimbó és a méh, továbbá előbb a Budai Színkör számára, majd a Vígszínház részére végzett sikeres műfordításaival (például a Hauptmann Gerhardt: Takácsok-jával, Murger: Bohéméletével stb.) távol a gyermekirodalomtól is képes volt maradandó alkotásokat végezni; hogy tíz évig tekintélyes kritikus volt a legjelentősebb pesti lapok kötelékében; hogy mindezen tevékenység mellett példás pontosságú gyorsírója volt a képviselőháznak, dramaturgja a Vígszínháznak és egyik legkiválóbb sakkozója Budapestnek; hogy mellékesen egyetemi tanulmányait is el tudta végezni, sőt doktorálni is tudott ennyi munka között: ezeket inkább csak mint statisztikai adatokat említjük és soroljuk fel, mert tulajdonképpen nem vagyunk képesek megérteni, hogy mindezt hogyan csinálta és még ma is hogyan csinálja. Nagyon fel kell készülnie az életre nemcsak tudással, nemcsak genialitással, de munkabírással is annak, aki dr. Komor Gyulát nagy tevékenységében le akarná kopírozni. Egészen bizonyosan helye volna valamelyik jelentős irodalmi társaságunkban. Talán éppen ezért kívül áll minden hivatalos irodalmi kottérián.

(Liptay Károly.)

*

Dr. Komor Gyula, sz. 1867 február 3-án, Budapesten. Gimnáziumi tanulmányait a református gimnáziumban kezdte, majd a

Markó uccai gimnáziumban végezte. Itt megnyerte első irodalmi babérul a Deák Ferenc ódai dicsőítésére hirdetett pályázatot és pedig abból az alapítványból, melyet Petőfi Zoltán, az intézet egykori növendéke alapított. A gimnázium sikeres elvégzése után az egyetemre ment és hírlapírói tevékenységet vállalt a Budapesti Ujságnál, a Honvédnél és a Pesti Hírlapnál, ahol tíz évig volt kritikus. 1901-ben a Vígszínházhoz szerződött és minden rezsimváltozáson át, jelenleg is ott tevékenykedik. A képviselőházban Endrődi Sándor mellett a Napló segédszerkesztője volt; majd mint gyorsíró működött és mint elnöki tanácsos ment nyugalomba. Hosszabb időn át egyik buzgó tanácsosa volt az Orsz. Színészegyesületnek. Színműfordításai: „Fehér rózsák”, énekes boh. 3 felv.-ban. Írta: Otten és Daris. Zenéjét szerzte: Rosner Vilmos. Bem. 1892 május 16. Városligeti Színkör. „Tótleány Amerikában”. (Ötvenedszer: 1893 szeptember 24.) „Kis hörcsög” (operett). „Komédiások a táborban”, operett (1895). „Mi történt az éjjel?” „40 éves kisleány”. „Operabál”. „A fegyenc milliója”, dr. „Míg az asszony alszik”. „Csodagyerek”. „Utána!” „Erényes Metella”, operett (1896). „Legyen a feleségem”, életkép (1896. Városligeti Színkör). „Csak párosan”. „A nilusi varázsló” (operett, 1897). „Rocambole”. „Össze-vissza fogadó”. „Hármas ikrek”. „Újfundlandi”. „Ferrari hercegnő”. „Takácsok”, színmű 5 felv. Írta: Hauptmann Gerhardt. Bem. 1895 augusztus 2. Budai Színkör. Előadta a Vígszínház is, 1900 szeptember 22-én. „Két tacsó”, népies színmű két szakaszban és 8 képben. Írta: Decourcelle Pierre, zenéjét szerzte: ifj. Bokor József. Bem. 1896 július 31. Budai Színkör. Előadta a Népszínház is, 1898 augusztus 8-án. „A fecske”, vj. 1 felv. 1896 július 14. Vígszínház. „Hivatalos feleség”, színmű 5 felv. Írta: Olden Hans. Bem. 1896 aug. 25. Budai Színkör. „A nőszabó”, boh. 3 felv. Írta: Feydeau. Bem. 1898 február 3. U. o. „Varázsgyűrű”. „Robinson Crusoe”, színmű 3 felv. Írta Decourcelle Pierre. Bem. 1900 június 1. Népszínház. „A kereszt jelében”, tört. korrajz Nero császár korából, 5 felv. 9 képben, zenével, énekkel. Bem. 1902 jun. 20. Fővárosi Nyári Színház. „Sherlock Holmes”, dr. „Mirza”, színmű 4 felv. Írta: Locke William. Bem. 1906 december 22. Víg-

színház. „Az anya miatt”, színmű 3 felv. Írta: Devore Gaston. Bem. 1908 máj. 6. U. o. „A rejtélyes ember”, dr. írta: Binet Alfred és Lord André. Bem. 1911. jún. 22. U. o. „Autótündér”, operett 3 felv. Bem. 1913. jún. 13. U. o. „Támlásszék 10”, énekes boh. 3 felv. Írta: Haller és Wolff. Zen szerz. Götz Walter. Bem. 1913 aug. 23. Vígszínház. „Ikrek a táborban” (operett), 1915. „Csak utána!” Boh. 3 felv. Írta: Leon és Reichert. Bem. 1916 máj. 19. Budapesti Színház. „Donna Simona”, vígopera 1 felv. Írta: Heindl Viktor. Zenéjét szerzette: Dohnányi Ernő. Bem. 1927 február 23. Városi Színház. Gyermekek-szindarabjai közül, a már említettek kívül a legnevezetesebbek: „Liliomszál” (1902), „Kolumbusz Kristóf” (1905), „A három csoda” (1906), „A jókedvű Matyó” (1907), „Jóka ördöge” (1908), „A furfangos tata” (1909), „A csillagszemű királyleány” (1910), „Jancsi király” (1911), „Maszatos Pali” (1912), „Aladár nem számár” (1913), „Szepe a főcserkész” (1914), „Hindenburg bácsi” (1915), „Az a huncut kéményseprő” (1916), „A kedélyes lovasrendőr” (1917), „Fejtörő Boldizsár” (1919), „Hübele Balázs” (1923), „Most légy okos, Domokos” (1926), „Mackó úrfi kalandjai” (1927), „Jön a csősz” (1929). Fia Komor István dr., irodalmi tevékenység dolgában már atyja nyomdokaiba lépett és a fővárosi lapok hasábjain, több novellával és cikkel tűnt fel.

Komor Marcell, építész, sz. 1868 november 7-én, Budapesten. 1897-ben Jakab Dezsővel együtt tervezte a dévai színházat és később a budapesti Népoperát. Mint tervező építész Lechner Ödön híve és tanítványa s a magyar stíltörékvéseket mestereinek szellemében igyekszik szolgálni.

Komor Vilmos, színházi karmester. Előbb a Magy. Kir. Operaháznál működött, 1928. júl. havában a Városi Színház szerződtette. Mint nagy szimfonikus művek vezénylője, jelentős kulturális munkát véghez és számottevő jelenség zenei életünkben.

Komoróczy Miklós Ede (császári és bicskei), gimn. tanár Rozsnyón, sz. 1863 szept. 27-én, Borsódtapolcsányban, megh. 1925 szeptember 25-én, Budapesten. Isko-

lált Rimaszombatban, Kassán, Lőcsén és Budapesten járta, azután a Népszínházhoz szerződött, majd 1883-ban beiratkozott a színészakadémiára, két év után pedig vidéki színész lett, Nyitrán elfoglalta a pénzügyigazgatóságnál felkínált állást és ott jegyző, majd 1894-ben tanár lett Rozsnyón, később, mint kiutasított nyugalmazott tornatanár élt a fővárosban. Írt több színházi prólógust és alkalmi költeményt, így 1886. október közepén a nyitrai színházat az ő prólógusával nyitották meg. „Thália ünnepe” c. rímes jambusban írt drámai prólógját a miskolci színházban a magyar színművészet 100 éves jubileumán, 1890-ben hozták színre. „Márciusnak idusa” c. verses drámai műve 1896 március 15-én Miskolcon került színre. „A költő ünneplése” c. verses allegorikai drámai prólógját a rozsnói tanulóifjúság játszotta el.

Kompóthy Tivadar, szerkesztő, sz. 1852 április 19-én, Szomolnokon, Szepes m. Színműve: „Jónás a cethal gyomrában”, operett 3 felv. Zenéjét szerző: Mátrai Matousek László. Bem. 1886 szept. 15. Nagyváradon. Krecsányi Ignác színtársulatánál.

Kompolti Kálmán, színész, sz. 1846-ban, Gölnicbányán. Színpadra lépett: 1873-ban, Balogh György színiigazgatójánál.

Komponista, görög-latin képzéssel: „össz-szerakó”, tudniillik, aki a hangokat összerakja, másképp: zeneszerző.

Kompóthy Gyula, színész, sz. 1897 november 29-én, Budapesten. Iskoláit Pesten végezte. Eredetileg papnak szánták a szülei, de nem akart azzá lenni, tehát megszőkött a szülői háztól és elment színésznek, Sziklai Kornél színházához. Onnan az erzsébetfalvai színházhoz szerződött. Működött még Óbudán, a Műszínikörben, a Béke Színpadon, a Trocadero-ban, Modern-Kabare-ban stb. 1921 szeptember havában a Vígszínházhoz szerződött. Ezután a Fővárosi Operett Színház, Király Színház, majd a Városi Színház tagja volt. 1928-ban Miskolcon volt szerződtetve.

Kompóthy Lujza, segédszínésznő, sz. 1908-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Koncesszió (latin, a. m.: engedély). Színeszi nyelven a színigazgatói engedélyt értik alatta.

Koncsek Viktória, alténekesnő, a M. Kir. Operaház tagja, 1893 szept.-től 3 évig. 1901 január 10-én vendégszerepelt a M. Kir. Operaházban, a „Parasztbecsület” Santuzzájában.

Koncz Mihály, színész, sz. 1880-ban, Pásztón, Hevesm. Színésziskolai tanulmánya után, 1899 okt. 1-én lett színész, Pesti Ihász Lajos társulatánál, Szabadkán. Későbbi igazgatói: Vidor Pál (Népszínház), Mezei Kálmán (Besztercebánya), Szabó Ferenc (Nyitra), Palágyi Lajos (Miskolc), Sebestyén Géza, — majd a Blaha Lujza Színház tagja lett. Később Miskolcon működik, Sebestyén Mihálynál, 1929-ben Nyiregyháza Gulyás Menyhérténél. A világháború alatt katona volt. (Lásd: Világháború címsót.)

Koncz Rozália, színésznő, sz. 1850-ben, Sarkadon (Bihar megye). Színpadra lépett: 1865-ben, Nagy Mihály színigazgatónál.

Kondács András, színész, sz. 1903 jan. 9-én, Szarvason. Színpadra lépett: 1929 szeptember havában.

Kondor Albert, színész, sz. 1866-ban, Szabadkán. Színpadra lépett: Erdélyi Marietta színigazgatónál.

Kondor Ernő, kabarészínész, sz. 1884 március 26-án, Balassagyarmaton. Iskoláit Balassagyarmaton, Debrecenben és Aradon végezte. 17 éves korában bankhivatalnok lett, 1904 június havában elvégezte az Orsz. Színészegyesület iskoláját. Aradon, majd Debrecenben színészkedik, innen Kassára szerződött. Nagykorúságát elérve, 100.000 forintot kapott az árvaszéktől, aztán Párizsba ment, ahol megtette neki a kabaréélet, Pestre jött és a Teréz körúton megalapította a Bonbonnière-t. (1907 március 2.) 1908 augusztus havában feleségül vette Dinnyési Juliska színésznőt. Később Nagyváradon volt nagysikerű kabaréigazgató 1914 nyaráig, a világháború kitörtéig. Számos eredeti nótája valóságos népdallá lett. — 1929-ben Németországba ment.

Kondor Ibolyka, színésznő, sz. 1903 jún. 15-én. Rózsashegyi Kálmán színésziskoláját végezte. Színpadra lépett: 1921 májusában. 1927 október havában Nagyváradra szerződött.

Kondor Ottó, színműíró, sz. 1869-ben, Fogarason. Színműve: „Egy napig nagyságos úr”, vj. 1 felv. Előadták Székesfehérvárott, 1894-ben.

Konrádt Ilona, színésznő, sz. 1883 márc. 1-én, Újpesten. Színésziskolai tanulmányai után, 1902. okt. 4-én Monori Sándor színigazgatónál kezdte a pályát. Többek közt Kecskeméten is működött, Bihari Ákosnál, mint naiva, majd Szilágyi Dezsőnél, ahol fiatal hősnőket játszott. A vidéken elismert nevet vívott ki.

Konfliktus (latin) a. m.: összeütközés. A drámában fontos jelentőséggel bír a K., mely körül kibontakozik a cselekmény.

Koning Viktor, a párizsi Gymnase Színház és a Comédie Parisienne igazgatója, megh. 1894 október 3-án. Ő írta az „Angot asszony leánya” (L. o.) c. operett szövegét.

Konkoly-Benkovics Zsuzsánna, komárom-megyei földbirtokosnő, 1861-ben elhalálozván, végrendeletében 2000 forintot hagyományozott a Nemzeti Színházra.

Konstantin Leopoldine, bécsi színésznő, Reinhardt színházának egyik oszlopos tagja. Nálunk többször vendégszerepelt. 1923 jun. 2-án a Vigaszínházban lépett fel, Lengyel Menyhért „Die Tänzerin” c. színművében. 1925 november 14-én és 1926 november 20-án fellépett a Fővárosi Operett Színházban, mint vendég. K. állandóan Bécsben él, legtöbbet Bécsben játszik, de gyakran vendégszerepel Berlinben is és sok más német színpadon. Skálája végtelen gazdag színekben. — Férje: Herczeg Géza, író. (L. o.)

Konstantinovic Konstantin, orosz nagyherceg. Színműve: „A zsidók királya”. Színmű 5 képben. Kísérőzenéjét szerette: Fischer Károly. Bem. 1914 június 6. Budapesti Színház, Sztipics Lázár fordításában. (Pétevárott az Eremitage-színház csak meghívott közönség előtt adhatta elő.)

Konti Fanny, énekesnő, sz. 1858-ban, Győrött. Énekhangját Bécsben képezette.

1875-ben Follinus János pécsi színtársulatánál kezdte meg pályafutását. Onnan Somogyi Kárléhoz ment, Aradra. Itt a színház leégése után, 22 éves korában, férjhez ment Kasszerer Károly aradi vasuti távirat-felügyelőhöz.

Konti Irma Mária, színésznő, sz. 1887 február 9-én, Piskin, megh. 1910. december 31-én, Békéscsabán. Színpadra lépett 1906-ban.

Konti József, lengyel származású magyar zeneszerző, a Király Színház karmestere, sz. 1852-ben, Varsóban, megh. 1905. október 23-án, Budapesten. 1864-ben a varsói zene-konzervatóriumot járta, onnan Kontsky Apollinari ajánlatára a bécsi zeneakadémiára iratkozott. 1875-ben Girardi pártfogása mellett a salzburgi színházhoz jutott, Jenkehez, azután elszereződött Nyíregyházára, Mosonyi Károlyhoz; 1876-ban Debrecenben karmester Mándoky Bélánál, 1878-ban Kolozsvárt volt, majd 1885-ben a Népszínház meghívását fogadta el. 1903-ban a Király Színház karnagya lett. Zenei műveiben francia szellemesség párosult, keleties színesítéssel, andalító dallamossággal, pikáns ritmuserzéssel, kiváló alkotó erő és kifogyhatatlan ötletesség bámulatossággal és rutinnal. A könnyed, pajkos táncrítmustól fel a komoly operastilusig, minden formán és válfajon, mesteri szuverenitással uralkodott. Munkái: „Eleven ördög”. (1885. szeptember 21. Népszínház.) (Egyben első dirigálása az intézetben. A darabot Scribe Eugén „Vicomte Letorières” c. vígjátékából operett-szöveggé Deréki Antal írta. Bem. Csóka Sándor társulata a Budai Színikörben, 1883 nyarán; a darabnak és a címszereplő Pajor Emiliának óriási sikere volt. — A várszínházban is bemutatták, 1910. okt. 26-án, Nádassy József színtársulatánál.) „Királyfogás”. (Szövege Csiky Gergelytől. Bemutatója 1886. október hó 30-án. — U. o. Első címe: „Próbakirály” másodsor: „A diplomatak” volt a neve. 1887. február elején Szegeden és Aradon is játszották. Ez utóbbi helyen a főszereplők ezek voltak Fjóra — Somlóné, Radzivil — Kiss Mihály, Amadil — Németh János, továbbá: Boránd, Fenyéri Mór és Nyilasi Mátyás.) 1887. február 10-én Debrecenben is színre került. „Suhanc” 1886. január 12-én. U. o. Felújították: 1904. ápr.

23-án. „Kópé”, 1890. február 7-én. U. o. „Citerás” (I. o.). „Talmi hercegnő”, szövegét írta: Kövessy Albert, verseit: Makai Emil. Bem. 1898. február 4-én. U. o. — „Fecskék”, szövegét írta: Pásztor Árpád. Bem. 1904. január 20-án. Király Színház. Számos darabhoz komponált zenét. Többek között ezen darabokhoz: „Szeget-szeggel” (1883. jan. 4.) „Ezres bankó” (1887), „Rokolyás bíró” (1887), „Tunikás lányok” (1886) és sok más népszínműhöz. — 1900. máj. 10-én ünnepelte működése 25. éves jubileumát. Mellészobra a Király Színház foyer-ban van elhelyezve.

Konti (Conti) Károly, baritonénekes, a Nemzeti Színház tagja, 1838. május 6-án szerződött az intézethez, 1840. május 15-éig, havi 80 forinttal. Itt első fellépése 1838. május 28-án volt a „Beatrice di Tenda” c. opera Enrico szerepében, miről így ír a „Honművész”: „Olly dalnokot ismertett meg velünk, minőt magyar színpadokon még nem voltunk szerencsések hallani.” — Ugyanakkor az Athenaeum a következő referátát közli: „Nagy nyereség leszen Conti is, baritonja noha be volt ma fátyolozva, kellemes és nem csekély terjedelmű, emellett ügyes énekes s szép férfias alak.”

Konti Nina, színésznő, 1836. szept. havában Bécsben Janigné néven sikerrel vendégszerepelt. („Honművész”, 1836—77. szám.)

Kontraktus. A szerződés latinos neve. Mondták úgy is: „Egyezés”. (I. o.)

Kontz István, színész, sz. 1887-ben. Színpadra lépett: 1905-ben. Az Orsz. Színészegyesület iskoláját végezte.

Kontz József (örményezékesi), úttörő erdélyi színész. 1788-ban Nagyenyeden tógátus diák, kit 1790-ben a tanárai beajánlták színésznek. 1795-ben 20 forint fizetés mellett működik. 1798-ban Debrecenben játszik az elsőül ott járt színészekkel, 1803-ban pedig Marosvásárhelyt. A „Magyar Kurir” 1808. január 15-iki száma őt is kiemeli a jobb tagok névsorában. Azután ő is kimegy Magyarországra, 1816-ban Szegeden is játszik. 1824-ben Kolozsvárt találjuk, ekkor 30 forint volt a fizetése. Szegeden sugó. 1827-ben Kilyényi Dávid tár-

sulatánál volt. Ez évben írta a „Magyar Játékszini Almanák”-ot. (Pest.) Neje: Bajkó Teréz, úttörő színész, 1792-ben tagja volt az erdélyi magyar színtársulatnak, Kolozsvárott, Wesselényi Miklós pártfogása alatt.

Kónya Gizella, színésznő, sz. 1896 dec. 3-án, Szegeden. Színpadra lépett 1914-ben.

Kónya János, Pest vármegye alispánja, 1811-ben a „Magyar Társaság” igazgatója volt, ki Láng Ádám, Balogh István és Kultsár István mellett vezette az igazgatás ügyét.

Kónyai Kiss Edith, kardalosnő, sz. 1902-ben, Kassán. Színpadra lépett 1920 március 1-én.

Kónyai Kiss Jolán, színésznő, sz. 1895 jan. 13-án, Kassán. Színpadra lépett 1925 okt. 1-én.

Kónyi János, író, a 18. század utolsó negyedében. Előbb katona volt, a strázsames-terségig vitte. Értelmes, jóízű ember volt, aki sokat olvasott németül s olvasmányait eleinte csak mesélte katonapajtásainak, később le is írta magyarul. Így lett 1774-ben íróvá. Írta az „Orpheus és Euriditze” c. énekesjátékot. (Németből fordította. Pest, 1774.) 1804 előtt adták Kolozsvárott. „Gróf Valtron avagy a subordinátio” c. színdarabját („Egy szomorújáték öt részekben foglaltatva”) bemutatták Budán, 1784 november 14-én, amidőn a német színtársulat igazgatói: Mayer János és Dittelmayer Teréz magyarul játszották el ezen színművet.

Kónyi Lujza, színésznő, sz. 1892 aug. 3-án, Pécsen. Színpadra lépett 1911 okt. havában.

Konzervatórista volt régen a neve a szí-nészekadémiai növendékeknek.

Konzorcium (latin) a. m.: szövetség. Amidőn a színtársulat tönkremegy, a fel-oszlás előtt a tagok a még hátralevő időt szövetkezve („konzorcionális alapon”) töl-tik el, melynek lényege az, hogy egy vezetőt választanak, egy-két bizalmiférfit és a be-

foljó összeget gázsiarányban osztják szét, természetesen a kiadás levonása mellett. Ez az ú. n. konzorcionális társulat.

Koós Aranka, színésznő, sz. 1902 dec. 27-én, Budapesten. Színpadra lépett 1921 nov. 1-én.

Koós Gábor dr., színműíró, színműve: „Gyöngyélet”, népsz. 3 felv. Bem. Rákos-palotán, 1890 augusztus 19-én. Zenéjét szer-zette: Goll János.

Koós György, newyorki színigazgató, sz. 1879-ben. Rákosi Szidi színésziskolájába járt, majd Newyorkba ment, ahol képesle-velezőlapgyártással kezdett előbb foglal-kozni, majd megvette a Liberty-színházat. Később egy nagyobb színház vezetője lett, melyet ma is vezet, George Choos néven.

Koós Tibor, színész, sz. 1877 máj. 24-én, Óvárán (Szatmár m.), hősi halált halt. Színpadra lépett 1910-ben. (Lásd: Világhá-ború címszót.)

Kopácsy Györgyné, színésznő. (Lásd: Lovassy Betti.)

Kopácsy Juliska (Karczag Vilmos szín-házigazgató neje), énekesnő, sz. 1871 febr-uár 13-án, Komáromban. A budapesti An-golkisasszonyok-intézetét elvégezve, 1888-ban zeneakadémiai diplomát nyert és ez év április 12-én lépett színpadra Debrecenben, Valentin Lajos színigazgatónál, a „Boc-caccio” c. operettben, midőn ezt a kritikát kapta: „Szép sugár, karcsú termettel, arcán — mely élénken emlékeztet a Népszín-ház egyik primadonnájára — az ifjúság nyájas, bájos verőfényével. Hanganyagja gazdag, melyet — meglátszik rajta — jó, alapos iskola művelt s értékét és használ-hatóságát jóval magasabbra és nagyobbra emelte a vidéken szereplő naturalista éne-kesnők képességeinél. („Debreceni Ellen-őr.”) 1890 augusztus 27-én első ízben lé-pett fel mint vendég a Népszínházban, a „Szép Heléna” címszerepében, majd szept-ember 17-én házasságra lépett Karczag Vil-mossal (L. o.), az ismert íróval. 1891 augusztus 29-én mint a Népszínház szer-ződött tagja első ízben lép fel a „Szép Heléna” címszerepében, itt 1894-ig műkö-dött, ez év március havától a bécsi Carl-

theater vendége volt. Azután külföldi körutat tett, vendég szerepelt Amerikában is és kellemes hangjával, élénk játékaival mindenütt sikert aratott.

Kopócsi Mihályné Navarra Anna, színésznő, sz. 1829-ben, Pesten, megh. 1892 jan. 18-án, u. o. Színésznő lett 1843-ban, Demjén Mihálynál. 37 évig működött a pályán, mint drámai anya és komika.

Kopócsy Kornélia, színésznő. (Lásd: Solymossy Elekné.)

Kopogni a zenének — ismert szokás a vidéki színházi életben. A sűgő teszi ezt, mintegy jelezve, hogy zene van közeledőben. Az első figyelmeztetőjével arra szól, hogy a zenekar készüljön, a második jelle már játszani kell. A fővárosban ez nincs szokásban. Itt vagy lámpajelzés működik, vagy pedig a karmester hosszabb végszót ír a partitúrába, azt figyeli és ő maga ad csendes jelt a zenekarnak a végszó elhangzása után. (V. ö.: Lekopogni a zenét.)

Kopp Lujza, karénekesnő, 1877 ápr. 1-től a M. Kir. Operaház tagja volt. 35 évig állt az Operaház szolgálatában. Megvált 1912 május 6-án.

Koppán Margit, színésznő. (Lásd: Békefi Lajosné.)

Koppantó-nak szintén volt szerepe a magyar színpad történetében. A 19-ik század derekán a koppantó nélkülözhetetlen eszköze volt a főúri és polgári háztartásnak, tehát a színpadnak is. Ugyanis a színen használt, alul vastagodó mártogatott gyertya, ha már nagyon leégett, a bél kihajolt és a vége hamvadni kezdett, valamilyen színen szereplő színész ilyenkor elővette a mindig kéznél levő koppantót, kinyitotta és elcsípte a bél megfelelő részét. (Lásd még: Faggyúgyertya címszót.)

Koppány Erzsébet, színésznő, sz. 1898 okt. 22-én, Rákospalotán. Színpadra lépett 1924 július havában.

Koppel-Elföld, német színműíró. Színműve: „Die goldene Eva”, vj. 3 felv. Társ-szerző: Schönthan Karl. Bem. a bécsi Hof-

burgtheater együttese a Budapesti Színházban, 1918 márc. 25-én.

Korádi Leövey Gyula, színész, sz. 1844-ben, Budán. Színpadra lépett 1862-ben, Hubay Gusztáv színingazgatónál.

Korai Győző, színész, sz. 1881 ápr. 15-én, Budapesten, megh. 1917 dec. 12-én, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1912 június havában.

Korai Sarolta, színésznő, sz. 1904 júl. 9-én, Podolinban (Szepes m.). Színpadra lépett 1928 szept. 1-én.

Koralek Paula, operaénekesnő, a budapesti zeneakadémia volt növendéke, 1907 őszétől a madridi Teatro Reale tagja.

Korányi Jolán, színésznő. (Lásd: Marosi Gézáne.)

Korányi Mária, színésznő, sz. 1898-ban, Atyán (Szatmár m.). Színpadra lépett 1920-ban.

Korb Flóra (Timár Jánosné), klasszikus táncosnő, sz. 1902-ben, Budapesten. Nirschy Emilia táncakadémiáját végezte, majd Westphal Olgánál Münchenben és Clarisse Rie-nél Budapesten folytatta tanulmányait. 1923 óta működik a pályán.

Korbai Ferenc, tenorista, sz. 1846 május 8-án, Pesten, megh. 1913 március 8-án, Londonban. Atyja K. Pál köznemes, államhivatalnok, anyja Gyöngyössy Sarolta, Gy. István híres költőnk ivadéka, kik kitűnő műkedvelő zenészek és énekesek voltak. K. Ferenc a pesti kegyesrendiek iskolájában tanult és már 19 éves korában a Nemzeti Színház énekesé volt. Atyja halála után keresztatyja, Liszt Ferenc vezetésével megtanul zongorázni, lelép a színpadról és inkább a zene művelésének szenteli tehetségét. 1871 április havában Londonba ment, azután Amerikába vándorolt, ahol mint zongoraművész, énekes és énektanító működött. 1894-ben Angliába ment. 1913-ban a londoni kir. zeneakadémia tanára. Magyar és angol szövegű dalgyűjteményt adott ki Newyorkban.

Korbuly Bogdán, a kolozsvári színház volt intendánsa, sz. 1816 május 24-én, Szamosújvárott, megh. 1911 május 4-én, Ko-

lozsvárott. Tanulmányai végeztével a kereskedelmi pályára lépett. Számos társadalmi és közművelődési ügyet anyagi áldozattal támogatott. Mint színházi intendáns 1874-ben tette nevét ismertté és a kolozsvári színházat majdnem 60 ezer forintnyi adományával támogatta. A színművészet fejlesztése körül kifejtett érdemeinek és áldozatkészségének elismerésül 1879 április havában „lompérdi” előnévvel nemességet nyert. 1874 február havában Kolozsvárt saját költségén nyári színikört épített.

Korbuly József, író, hírlapíró, sz. 1860 január 16-án, Vácott, megh. 1917 február 8-án, Budapesten. Már kora ifjúságában előbb irodalmi, majd politikai lapot alapított szülővárosában, Kolozsvárt, ahonnan később Budapestre költözvén, a kilencvenes évek közepén az akkori mérsékelt ellenzék politikai céljait szolgálta az általa megindított „Magyarság”-ban. Élete utolsó évtizedében, amikor a „Hazánk” rövid ideig tartó szerkesztése után, véglegesen visszavonult a publicisztikától — visszatért első szerelméhez: a belletrisztikához: elbeszéléseket, színdarabokat írt, de semmit sem adott ki a kezéből. Színműve: „Az apa szerelme”, népsz. 3 felv. Bem. 1887 március 20. Kolozsvár. „Az elijesztett völegény”, „A felsült Don Juan”. Egyfelvonásos vígjátékok. Neje: Gerő Lina, színésznő. (L. o.)

Korcsek Leopoldina, a Nemzeti Színház tagja, 1850-ben az intézet karénekesnője lesz, 1852 május 15-től önálló énekesnő, utolsó fellépése 1859 március 26-án volt; május havában Nagyváradon működik. 1860-ban nőül vette Bellaagh József, Pest vármegye főjegyzője.

Korcsek Pál, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1819-ben, megh. 1897 január 10-én, Budapesten. Negyven évig működött az intézetnél mint kardalos, részint mint a népszínművek epizódistája. Különösen a kántorok, énekmesterek, házmesterek szerepeiben volt jó. Kitűnően tudta utánozni az állathangokat. 1876 április 1-én nyugalomba vonult. Neje: Rischane Teréz, színésznő, sz. 1836-ban, megh. 1910 február 6-án, Budapesten.

Korcsek Vilma, karénekesnő, 1887 febr. 1-től 1888 május 31-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Korcsmáros Nándor, író, sz. 1883-ban. 1911 május 1-én a fiúmei nyári színházban „Fiúmei művészték” címen magyar előadásokat kezdett rendezni. Első előadásul a „Testőr”-t mutatták be, Kardos Andorral a címszerepben. 1929 szept. óta a Bethlentéri Színpad igazgatója. Számos novella és színházi cikk szerzője, melyek a fővárosi napilapokban tették nevét ismertté. Színművei: „Keztyűs kézzel”, vj. 3 felv. Bem. 1911 október 6. Újpesti Népszínház. „A veszedelmes ember”, komédia 3 felv. Bem. 1920 január 29. Madách Színház.

Korda Ilonka, karénekesnő, sz. 1898-ban, Sajókázán, Borsod m. Színpadra lépett 1921 szept. havában.

Korda Sándor, színész, sz. 1882 március 15-én, Magyarkanizsán, Bácsbodrog m. — Kereskedelmi érettségit tett, majd 1902-ben lépett a színipályára, Nádassy József színtársulatánál, Sopronban. Későbbi igazgatói: Leszkay András (Magyar Színház), Nádassy József (Pécs, Sopron, Szabadka), Mezei Béla (Győr), Szabados László, Fehér Károly, Balla Kálmán, Palágyi Lajos, Faragó Sándor, Kiss Árpád. 25 éves jubileumát 1927 március 12-én ülte meg, Békéscsabán, a „Cigányprimás” címszerepében. Neje: Rásó Ida, színésznő. (L. o.)

Kordin Mariska, szopránénekesnő, sz. Kolozsvárott, megh. 1915 március 28-án, Budapesten. Mint műkedvelő határozta el magát a színipályára, amihez a hangversenyeken felhangzott tapsok adtak bátorítást. Első színikísérlete 1878 április 22-én volt, a Nemzeti Színházban, a „Liliomfi” Mariska szerepében. Élénk játéka, kellemes éneke teljes sikerrel járt. Az intézethez 1879 augusztus 16-án szerződött le, 1884-ben átment az új operaházhoz, melytől 1889 december 31-én vált meg. 1890 január havában énektanárnő lett. 1909 aug. 6-án Iglófürdőn egy pihenőhelyet az ő nevével neveztek el.

Kóré Zsigmond (bikkfalvi), festő és író, sz. 1761-ben, valószínűleg Bikkfalván, Háromszék m., megh. 1793 március 9-én, Bécsben. Nagyenyeden tanult, 1790-ben jelent meg első Kotzebue-fordítása. Fordításai: „A Strelitzek”, ford. Babo után. 1790. „Az embergyűlölet és megbánás”, vígsággal

és szomorúsággal elegyített játék 5 felv. Kotzebue után. Előadták Budán, 1792 május 31-én. „Jaques Splin”, vagy: „Ugyan jó, hogy tegnap föbe nem löttem magamat”, vj. 1 felv. Írta: Kotzebue. Bem. 1792 júl. 9. Pesten. (Ismereti: „Magyar Hirmondó”, 1792. I. köt. 66. old.) „Nemes hazugság” („Az embergyűlölet” folytatása), nézőjárték 1 felv. Kotzebue után. 1793. I. 23. U. o. „A cselédes atya”, vj. 3 felv. (Olaszból.)

Koreografia (görög) a. m.: táncírás. Testállásoknak és ritmikusan ismétlődő mozdulatoknak bizonyos, a kótaíráshoz hasonló jelekkel való képes ábrázolása. A balletnek megírják a zene mellett a K-ját is.

Kórísta (chorista) görög eredetű szó, a. m.: karénekes, a karénekekben résztvevő segédzínész neve. (Lásd: Kardalnok, karénekes és segédzínész címszavakat.)

Kórístáskodni. Az a segédzínész teszi, aki mint kórísta áll a színház szolgálatában.

Koritnyicai színészet. Koritnyicán (Liptó m.) 1875 nyarán Balogh György 32 tagból álló társulata operettet és vígjátékot játszott (július havában). Czakóné, Sebők, Báródi, Kőmives Imre voltak az ismertebb tagok.

Kormányzó. A színikazgató neve a régi hivatalos iratokban. Így például Kelemen László, az első magyar színikazgató egy 1801 aug. 24-én kelt kérvényében, melyet Pest vármegyéhez intézett, így írta alá a nevét: „Kelemen László, a Magyar Hazai Nemzeti Játzó Társaság Kormányzója”.

Kormányzósági bizottság. (Lásd: Gubernális komisszió.)

Kormos Ferenc, színész, sz. 1890 dec. 3-án, Budapesten. Atyja Körner Engelbert, a M. Kir. Operaház csellistája. 1909-ben végzte az Orsz. Színészegyesület iskoláját. Előbb a budapesti Bonbonniére tagja, azután vidékre megy, ahol Krémer Sándor, Thury Elemér, Zilahy Gyula, Mezei Béla, Kiss Árpád, Bodonyi Béla stb. voltak az igazgatói. Mint táncoskomikus, majd operettbuffó szép sikert aratott a vidéki színpadokon.

Kormos Ilonka, színésznő, sz. 1882 nov. 4-én, Nemetújfalun. Színésznő lett 1904 ápr. havában. 1908-ban a Népszínházban nagy sikerrel játszotta el a „Bob herceg” címszerepét, 1910 jan. 11-én a Király Színház vendége volt; ekkor az „Elvált asszony” Gonda szerepét adta. Ez év őszén a színház szerződöttetett tagja lett, de már egy év múlva megvált az intézettől. 1912-ben az An der Wien-hez hívták meg (Bécs), ahol ápr. elején mutatkozott be az „Éva” c. operettben.

Kormos Lipót, színész, sz. 1886 jan. 1-én, Budapesten. Színpadra lépett 1913 július havában.

Kormos Margit, színésznő, sz. 1908-ban, Budapesten. A felsőkereskedelmi iskola elvégzése után Rákosi Szidi növendéke lett. Színpadra lépett a Magyar Színházban, ahonnan kétévi működés után, 1927-ben, Szegedre szerződik.

Korn Max, osztrák színész, a bécsi udvari színház tagja. 1835-ben azt írja róla a „Honművész”, hogy már régebb idő óta Pozsony város díszpolgára. (94. szám, 747. old.)

Kornai Margit, színésznő. (Lásd: Balogh Béláné.)

Kornai Berta, szubrett-énekesnő. Színésziskolai tanulmányai végeztével előbb a Tarka Színpad tagja volt, onnan 1902 szept. 5-én a Magyar Színház kötelékébe lépett, ahol a „Svihákok” c. operettben (mint Berta) nagy sikert aratott. Amikor az operett a színházban hajléktalanná lett, a Vígszínház sorába lépett (1907 febr.), ahol minden fellépte új sikert jelentett. Néhány esztendeig volt tagja a Vígszínháznak és az ott előadott énekes darabok (Bernát, Tatárjárás, Obsitos stb.) sikere nagyrészt az ő nevéhez is fűződik. 1911-ben a Royal-Orfeumba szerződött, néhány havi vendégszereplésre. Itt is osztatlan sikere volt minden operettnek, amelyben ő játszott, énekelt. Bálint Dezső igazgató szezon zartával új szerződést ajánlott a művésznőnek, azonban ez év tavaszán a Városligeti Színház szerződtette, ahol a „Tannhäuser, vagy verekedés a Wartburgban” c. opera-paródia fő

női szerepét kreálta. 1912 jan. 26-án férjhez ment dr. Tóth Elemér ügyvédhez. 1916-ban a Kristálypalota vendége. 1929 március 17-én ismét megjelent a színpadon: Juliska fogadósnét játszotta, Vendrey Ferenc 50 éves színész-jubileumán, a Fővárosi Operett Színházban, az „Aranykakas” c. vj.-ban.

Kornai Margit, színésznő. (Lásd: Balogh Béláné.)

Kornai Rezső, operaénekes, sz. 1888 febr. 3-án, Budapesten, megh. 1929 szept. 27-én, u. o. Mint vidéki színész kezdte pályafutását, később Temesvárott volt színigazgató. 1909-ben szerződött a Budapesti Színházhoz, majd játszott a Sziklai Színházban, Műszínházban és a Scala Színházban. Nagyszerű kómikus és jellemszínész volt. Nevesebb szerepei: Aranyember: Krisztyán Tódor, Iglói diákok: Számtantanár, Bánk bán: Bieberach, Nulla úr: címszerep. Majd 1913-ban karénekesnek szerződött le az Operaházhoz. Szép hangja, muzikális éneke és nagyszerű színjátszó készsége csakhamar előkelő pozíciót biztosított számára a csoportos személyzet körében. Kisebbségi szerepeket is kapott, amelyekben mindig pompásan állotta meg helyét. A „Háry János” tábornoka olyan alakítása volt, amelyről igen sokat beszéltek. Erős komikai vénával rajzolta meg azokat a figurákat, amelyeket ábrázolnia kellett, de megfelelően tudta alakítani a komoly szerepeket is.

Kornai Sándor, színész, sz. 1890 január 2-án, Budapesten. Színpadra lépett 1911 szept. havában.

Kornai Richárd Mária, opera-basszista, sz. 1870 február 15-én, Budapesten. — Festőnek készült, majd Pesten, Stoll Péternél képezte hangját. Ezután színész lett. Nagyszebenben egy német színtársulatnál kezdte pályafutását (1890). Működött Olmütz, Troppau, Pozsony, Kassel, Bécs és Grác színpadjain. 1895 szeptember 9 óta a M. Kir. Operaház tagja. 1913-ban fülbántalma miatt nyugalomba vonult. Az intézet festő-atelier-jében dolgozik. Főszerepei: Mefiszto, Falstaff, Figaro, Báró Ochs von Lerchenau (Rózsavag). Plumkett (Márta) stb.

Korneli József, színműíró. Színműfordításai: „A félénk kadét”, vj. 3 felv. 1794 május 28. Pest. (Írta: Haffner és Frenck.) „Süketnéma”, vj. 3 felv. 1794 július 18. U. o. (Írta: Hunnius.) Kotzebue után. „Szegény kevély”, vj. 5 felv. Holberg L. után. 1803 október 9. U. o.

Kornély Ignác. Az aradi színészet lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megeremlégetéséért.

Kornély Mária, színésznő, sz. 1901 nov. 3-án, Újpesten. Rákosi Szidi színésziskoláját végezte, onnan elszerződött Kiss Árpád társulatához, Makóra. Már első fellépése oly szép sikerrel járt, hogy a színigazgatók versengtek szerződtetéséért. Így került Pozsonyba, majd Kassára. Jelenleg Kardoss Géza színigazgató társulatánál működik, a debreceni sajtó és közönség általános megelégedésére.

Korngold Erich Wolfgang, német zeneszerző, sz. 1897 május 29-én, Brünmben. Nálunk színrekerült dalműve: „Violanta”. Szövegét írta: Müller Hans, ford. Sebestyén Károly. Bem. 1918 febr. 27. M. Kir. Operaház. Felújították: 1922 okt. 16-án.

Kornis Gyula, színész, sz. 1871 okt. 21-én, Dunaföldvárott. Színpadra lépett 1896 június 11-én, Leszkay András színigazgatónál.

Korniss Géza dr. (tótvaradgyai), Békéscsaba r. t. város közigazgatási és kultúránácsnoka. Előbb szolgabíró, majd vármegyei aljegyző Békés vármegyében. Jogi tanulmányait a kolozsvári és müncheni egyetemeken végezte. Több könyve jelent meg, melyekben Békéscsaba város életével foglalkozik. A város társadalmának egyik legtevékenyebb egyénisége. Több kulturális, hazafias, jótékony- és ifjúsági társadalmi egyesületnek az elnöke és alelnöke. Az irodalom és művészet problémái iránt mindenkor nagy érdeklődést tanúsított. A város színiügyi bizottságának 1917 óta előadója és helyettes elnöke. A színészetnek lelkes barátja. Fáradozásainak köszönhető, hogy a békéscsabai színház restauráltatott, új díszletparkot kapott s ahhoz külön díszletraktár épült. 1928-ban fényes ünnepséget rendezett a színház fenn-

állásának 50 éves jubileuma alkalmából. Megírta a békéscsabai színészet fejlődését és könyveiben is sokat foglalkozik a magyar színészet és ezzel kapcsolatban a helyi színészet fejlődéstörténetével. A Magyar Színművészeti Lexikon munkatársa.

Koroda Pál (felsőkubini), költő, a Petőfi Társaság tagja, sz. 1858 márc. 7-én, Endréden, Bars m. Iskoláit Léván és Pozsonyban, a jogot Budapesten végezve, birtokán gazdálkodott, majd a fővárosba költözött. 1899 december 23-án a Petőfi Társaság tagjává választotta. Színkritikákat is írt. Színművei: „Az ostrom” verses vj. 3 felv. „Az udvarlók”, akadémiai dícséretben részesült, „Alkibiadesz”, trag. 5 felv. Bem. 1895 december 20. Nemzeti Színház. „Wesselényi”, történeti színmű 3 felv. Bem. 1907 március 23. U. o.

Kóródy Béla, miskolci hírlapíró, munkája: „Amerika Évaja”, operett 3 felv. Zen. szerz. Bethlen B. László. Bem. 1930 febr. 7. Miskolc, Sebestyén Mihály szín-társulatánál.

Kóródy Csobánczi Péter, színész, szín-műíró, sz. 1854-ben, Látványban (Somogy m.), hol atyja földműves volt, ki a könyveket szerető fiából papot szeretett volna nevelni, de a fiú a 6-ik gimnázialis osztály elvégzése után hazulról megszökött és 1871 október 1-én színésszé lett Szigetvárott, Budayné társulatánál, hol első szerepe némaszerep volt az akkor átutazó Klisch-nigg nevű majomember mellett. Csurgóról a bátyja visszavitte a pápai iskolába, de ő megint csak színész lesz, csupán azért, hogy a színpadot jobban megismerje. Ekkor Csobánczi néven működött. 1876-ban írt egy „Hazaárulók” c. szomorújátékot, ezt Szigligeti megbírálta és jónak találta. Második műve az „Aranylakodalmom” c. népszínmű, ezt Rákosi Jenő kezdetlegesen nyilvánította. Ezután megírja „A császár fia” c. népszínművet és ugyanez évben (1880) „A legény bolondja” c. népszínművet is, mely akadémiai pályadíjat nyert és az 1880. évben színre is került a Népszínházban. Ezután a „Budapesti Hírlap”-nál dolgozott. A Népszínházban adták „A tékozló asszony” c. népszínművét. (1884 május 17.) „A lányok anyja” c. népszínműve, mely Kolozsvárott került színre, 1899 de-

cember 16-án, 500 K pályadíjat nyert. Egyéb darabja: „Az ideálért”, más címe „Bánki Benő”, népszínmű 3 felv., a Karácsonyi-pályázaton dícséretben részesült (1888). Ugyanez év december havában feleségül vette Nagykanizsán Veres Mariska színésznőt, a Borsody—Polgár-féle társulatnál. Ismerjük még 3 művét: „Borzáné Marcsája”, népsz., 1880. „Boris asszony”, népsz., 1893. „Kamuthi Mócsi”, boh. (Vidéken adták.)

Kóródy Sándor (borzsovai), jogakad. tanár, sz. 1843 január 1-én, Reketyedáron (Bereg m.). Iskoláit Sárospatakon járta. 1865-ben Beregszászon ügyvéd lett. Ifjú korában nagy hajlamot érzett a színészet-hez. Sátoraljaújhelyt, Sárospatakon és Beregszászon mint műkedvelő többször fel is lépett; utóbbi helyen 1866-ban állandó műkedvelői társulatot szervezett, mely sokáig fenn is állott. Közreműködött kitűnő javaslataival a vidéki színészet rendezési mozgalmában. Írt több színészujságba aktuális cikkeket. Munkája: „Két haza”, dráma 5 felv.

Korolányi Frigyes, karmester. 1911-ben a hamburgi Neues Operettentheater karmesterévé hívták meg. Munkája: „Don Juan-hadnagy”, operett 3 felv. Írta: Jenbach Béla és Pohl Róbert. Bem. 1910 november 4. Városligeti Színkör.

Korompai színészet. Korompán (Szepes m.) az első ízben itt járt színigazgató Bács Károly volt, aki 1843 aug. havában működött itt. (Lásd: „Honderű”, 1843, II. kötet, 418. oldal.) 1848-ban szintén járt itt magyar színtársulat; ezután csak 1858 júl. 24-én vetődik ide magyar színészet, Kétszery József társulata. („Napkelet”, 1858—33. szám.)

Korompay József, magyar származású német színész. (A „Magyar Hirmondó” 1792. I. kötete, 842. oldala szerint: „egy a Bétsi Teátrumokban jádzó Személyek közül.”) Munkái: „Anna Boleyn Königin von England”. Ein Trauerspiel in 5 Aufz. Wien. Bem. 1792 dec. „Rudolf von Felsek oder die Schwarzhäler Mühle.” Ein Ritterschauspiel in 5 Aufz. Wien. 1794.

Korona Színház. Megnyílt Budapesten, 1902 december 24-én. Igazgató: Körössy

Bertalan. Ismertebb tagok voltak: Simon Irén, Deák Gyula, Várdaffy József, Thury Sári, Jávor Ilonka, Dulich Mariska. A színház csak rövid ideig működött.

Koronázási díszelőadás. A Nemzeti Színházban 1867 június 8-án volt ingyenes előadásul. Színrekerült Fáy Andrásnak: „A régi pénzek, vagy az erdélyiek Magyarországon” c. vígjátéka, ezzel a szereposztással: Tordayné — Szathmáryné, Amália — Lendvayné, Mindszenti — Felek Miklós, Vig Feri — Szerdahelyi, Tallós Pál — Paulay, Kereszti — Szilágyi Pál, Kardos — Tóth József, Orsolya — Patakiné, Vaszilné — Horváth Teréz, Julcsa — Szigligeti Jolán. A budai Molnár György-féle színpadon a „Magyar huszárok” c. operettet adták. Június 11-én „A szent korona” c. egyfelvonásos vígjáték került színre (írta Szigligeti.). A „Vasárnapi Újság” erről az előadásról ezt írja: „A színháznak legkisebb zúga tele volt közönséggel, csupán a páholyok egy kis része állott — Mathild főhercegnő halála miatt — üresen”. 1916 december 8-án IV. Károly király koronázása alkalmával a fővárosi színházak szintén tartottak díszelőadást, melyeken Márkus László prólógusát szavalták el. A prólógus szövege ez volt:

A megváltásnak most volt fordulója,
S adventi vággyal vártunk ünnepet,
Szent angyalok szelíd processziója
Vonult a bűnös városok felett.
Oh, ezredéves adventünk! Most lesz-e
Magyar adventre szép magyar karácsony,
Lesz hős, ki bűnből jósággal kiváltson,
S minden rovásunkat letöröltesse?

Most csillagként felszállt a téli égre
A korona, s kigyult Buda fölött,
S megint adventi édes vágyban égve
Megváltó jöttét várja, bízza, félve
A szent halál választott, régi népe,
Ki multat és jövőt megbűnhődött.
A dörgő messziségből imák zsongnak,
Az árkok füstje égnek kanyarog,
S midőn az ágyú ottan éjfél kongat,
Beszélnek véres holtak: magyarok.
Kiket magyar vetésünk magvaként a földbe
Bő kézzel elvetett a szent halál,
A volt huszárok lelke égből jött le,
S kemény glédában majd a térre áll.
Mint éjféli hadosztály, szellemgárda,

Királyt kísérnek megholt magyarok,
Buda fölött a korona csudája

Mint betlehemi csillag, úgy ragyog.

Tán most jött el, kit vár veszendő népünk
S most újra hajt a rég csüggedt remény?
És messzi hangot lesve halkán lépünk
A korona rejtelmes ünnepén.

Ki vagy te ifjú ember? Fent az égből
Mit látnak most a régen holt apák?

Mit látnak lelked rejtett tükörében

Királyok, vajdák, zászlós daliák?

Kik ülven ős Turán benső körében,

Torolják mostan nemzetük torát?

Karácsony van-e most a magyar égből

Vagy régi gyásznak isszák óborát?

Ifjú király, mit látnak most a vének,

S mit látnak ifjú holtak érted hulltan?

Akarod, hogy vígan riadjon az ének,

S gond ne borítsa arcukat borusan.

Öröm legyen óborukba keverve

S a hollós hős kedvvel nézzen le rád,

S ne ráncolja nehéz bánat keserve

Attila úr rettentő homlokát.

Szép hitvesedre égi fény ömljön,

Lássák ők kegyel égi szent szemek;

Kit Erzsébetnek hívtak lenn a földön,

Szeresse őt, s jósággal áldja meg.

Légy jó királyunk. Lásd, a régi népet

Már meghurcolták minden poklon át,

S minden magyar most szent gyertyákat
[éget,

Adventi hittelt vár karácsonyi néped,

S panasztalan meghalni készen érted,

A nép tőled kéri karácsonyát.

*

És mink, szerény mondói költőszónak,

Vigasztalónak, gondot oszlatónak,

Mink nézzük népünk vérző száz sebet,

S arccal a földön sírni lenne kedvünk,

Hogy isten most kiárassza felettünk

A teljesülés boldog ünnepét.

Mit adhatunk mi? Mint a Boldog asszony

Szegény bohóca, kit szent láng hevített

S mert tarsolyában nem lelt drága kincset

A szent szoborra mit ékül akasszon,

Azt adta hát, mi tőle legjobb tellett,

S fejére állott s furcsa fintort vágott

S boldogan, sírva bukfeneket hányt ott

Megihletetten a szűz szobra mellett...

Úgy mink is most e régi nép vidám,

És bús kedvének hű szolgálai, égve

Szent égi vágyban népünk ünnepére,

Adjuk, mi tőlünk legteljőbb ajándék,

S ha majd a színpadon csapong a játék,
Mely kelt derék kacajt, vagy sírni késztet,
Óh, nagyságos közönség, jól megértsed:
Most Istennek ajánljuk fel magunkat,
Szent hittel adjuk kis áldozatunkat
Megváltást váró népünk ünnepén.

Koronghy Henrikné Capdebo Auróra, 1885 november havában a Nemzeti Színház nyugdíjalapjára és a Népszínház segélyalapjára 200—200 forintos alapítványt létesített.

Koronka Lajos (csittszentiványi), birtokos. 1810 körül színész, majd 1848 előtt császári katona volt, aztán szabadságharcunkat szolgálta. Munkája: *A szerecsenleány*, vagyis: *a hűség jutalma*. Érzékeny játék 4 felv. *Ziegler F.* után ford. Megjelent nyomtatásban 1804. (Előadták Kolozsvárott, 1803 dec. 29-én, 1804 április 12-én; Marosvásárhelyen, 1804 augusztus 23-án és Pesten, 1809 augusztus 7-én.)

Koronkay Ferenc (korondi), úttörő színész, eredetileg papnak készült, a gyulafehérvári papnevelőintézetben tanult egy ideig, azután színész lett. 1824-ben Kolozsvárott működött. 1837 július havában Brassóban játszott, Demjén Mihállyal. Megh. Székelyudvarhelyen. Első neje színésznő, a második (Zilahy Erzsébet) polgári nő volt. Leánya: *Koronkay Róza*, színésznő, 36 évig működött a pályán. (Sz. 1855-ben, Székelyudvarhelyen.) Színésznő lett: 1875-ben. Unokája: *K. Ilona*, színésznő, sz. 1877 jan. 18-án, színipályára lépett 1893-ban. Mint énekesnő működött Krecsányi Ignácnál 7 évig, Kolozsvárott 6 évig, Pozsonyban 2 évig, Deák Péternél 3 és fél évig. (Ennek férje: *Bereng József*, színész. — L. o.) Leányuk: *Koronkay Rózi*, színésznő, sz. 1894 nov. 12-én, Törökbecsén, Torontálm. — 1914 május havában lett az Orsz. Színészegyesület tagja.

Korthy Mira, színésznő, sz. 1894-ben, Perlakon, Zala m. Színpadra lépett 1918-ban. A Belvárosi Színházban számottevő sikerei voltak. Ezután filmen működött, ahol több elsőrangú szerep alakításában tűnt fel. 1921-ben a Róbert-színházaknál filmezett. 1923—1926-ig az Unió-színházaknak volt elimert tagja.

Kortina (latin). A színházi függöny neve. Sokan így is mondják „kordina”, ami helytelen. Legrégibb időktől fogva felgördülő kordinákat használtak a színházakban, újabban közepén kettéváló, ú. n. Wagner-függönyt alkalmaznak. A kordinát az erre a célra betanított színpadi munkás, az ú. n. kordinahúzó kezeli. (V. ö.: Előfüggöny. Függöny. Kárpit. Kémlelőlyuk. Vasfüggöny.)

Kórus. E szó gyűjtőnév. Jelenti a mindkét nembeli karénekesek együttesét. (V. ö.: Karénekes.)

Korvin-Kronkovszki Péter, orosz származású író, megh. 1899 július 9-én, Asnienben. Színműve: „Daniseffek”. (Nálunk is színrekerült.) Társszerzője ifj. Dumas Sándor.

Kósa Ede, ev. ref. lelkész, színműíró, sz. 1852 április 11-én, Gencsen, Szatmár m. Iskoláit Debrecenben, Máramarosszigeten, Eperjesen járta. 1879-ben Jármí, szatmármegyei községbe hívták meg lelkésznek. Munkái: „Kártyás Kati”, eredeti népsz. 3 felv. Nagykároly, 1893. „Villám Bandi”, népsz. U. o. adták elő, 1895. „A hófúvás”, vj. 2 felv. Mezőtúr, 1902. „A zabi”, színmű.

Kósa György, zenetanár, zongoraművész. A fiatal zongoraművész-gárda tagja, zeneakadémiai tanulmányai után egyideig külföldön élt. Mint kongenialis kísérő, sokat szerepel a koncert-pódiumokon. 1924 szeptember 1-én a Víg-színházhoz szerződött zenei tanácsadónak és karmesternek. Színpadi művei: „Laterna magica” (Egy asszony útja), énekes mimodráma 1 felv., 4 képben. Szövegét írta: Szederkényi Anna. Bem. 1927 február 23. Városi Színház. „Árva Józsi 3 csodája”, opera. Szövegét írták: Márkus László, Mohácsi Jenő. A M. Kir. Operaház elfogadta előadásra 1930 jan. (Mohácsi németre is ford.: „Fischer und Junker” c. a.)

Kósa József, karénekes, a M. Kir. Operaház tagja. Megh. 1907-ben. Eleinte mély basszusával dalárdákban énekelt, majd Evva Lajos a Népszínházhoz szerződtette, ahol tíz évig működött. 1892 jan. 15-én az Operához szerződött, hol kötelességtudó

szorgalmas tag volt a névtelenek gárdájában.

Kósa Mária, színésznő, sz. 1893 január 22-én, Rákospalotán. Színpadra lépett 1922 március havában.

Kosáry Emmi, énekesnő, sz. 1889 május 31-én, Kisszebenben (Sáros m.). Középiskolái után Szepesolaszin és Iglón vizsgázott. Előbb zongoraművésznek akart lenni, majd operaénekesnőnek készült, amiben családjának bizalmasa, Buttykay Ákos zeneszerző segítségére volt, akinek tanácsára 1908-ban fellépett a Király Színházban. 1909-ben férjhez ment Buttykayhoz, majd Berlinben ária- és dalestélyt adott, ezután a berlini Königliches Opernhaus szerződtette, de az ajánlatot a M. Kir. Opera szerződésével cserélte fel. Itt 1912 október 26-án mutatkozott be férje darabjában, a „Hamupipőke” c. operában. 1915 szeptember havában megvált az intézettől és a Vígszínházhoz szerződött, egy év múlva a Király Színház tagja, ahol első fellépte a „Csárdáskirálynő” c. operettben volt. (1916 november 3.) 1919 október havában megvált a Király Színházról. 1920-ban a Városi Színház tagja volt, ugyanezen évben vendégszerepelt a bécsi Carltheaterben és Berlinben is. (Augusztus 27.) 1921-ben újra a Városi Színháznál működik, 1922-ben a Fővárosi Operett Színház vendége, 1923 augusztus havában Amerikába ment vendégszerepelni, az „Ezüstsírály” és „Diadalmasszony” c. operettel. 1926-ban a bécsi Johann Strauss-Theater tagja. 1927 március 3-tól a Városi Színház vendége („A bíborruhás hölgy”), ugyanezen év szeptember 23-tól a Király Színház vendége volt. („Fecskefészek”) 1928-ban a bécsi Carltheaterben játszott. Ez év okt. havában Drezdában vendégszerepelt, ahol a Centraltheaterben a „Csárdáskirálynő”-ben nagy sikere volt. 1929 végén ismét Észak-Amerikában énekel. Főbb szerepei: Petrus (A császárné apródja), Xénia (Ezüstsírály), Germaine (Cornevillei harangok), Olivia hercegnő címszerepe, Médi (Három a kislány), Juliska (Pacsirta), Sally (Hollandi leány) stb.

Kossowich Pál, zeneszerző, sz. 1892 febr. 20-án, Budapesten. Színpadi mun-

kája: „Pista!” Táncos operett 3 felv. Társzerző: Vágó Géza és dr. Matolay Károly. Bem. 1922 június 27. Budapesti Színház.

Kossuth Kamillo nevű bécsi színész 1918 jan. 12-én tette első kísérletét a bécsi Volksbühnén, ekkor Lengyel Menyhért és Farkas Imre „Boszporusz” c. színművében lépett fel, az adjutáns szerepében.

Kossuth Lajos, a legnagyobb magyar államférfi, sz. 1802 szeptember 19-én, Monokon, Zemplén m., megh. 1894 március 20-án, Torinóban. A nagy államférfi neve is előfordul a régi Nemzeti Színház műsorában, mint drámafördítő, bár ebbeli tevékenységét sok tekintetben homály fedi. E szerint fordította volna „János, Finnland hercege vagy András és Béla („Korona és kard” alcímmel ellátott), honi történelmi vitézi játékot 5 felvonásban. Írta: Weissen-thurm Franul Janka (német színésznő, sz. Koblenz, 1773., megh. Bécs, 1845 május 17.). Bem. 1839 május 21-én. Ez évben kétszer, 1841-ben egyszer és 1842 szeptember 21-én újból kitűzték műsorra. (Felelevenítették a Budapesti Színházban, Polgár Károly vendégszereplő társulatával, 1914 június 4-én.) A darab színlapját 1918 szeptember havában megtalálták, mely a soproni múzeum tulajdona. Kossuth Lajos e színmű szerzősége ellen a „Fővárosi Lapok” 1888 július 6-iki számában tiltakozást jelentett be, cáfolatát ezekben végzi: „Ha érdem, nem az én érdemem, ha bűn, nem az én bűnöm”. A „Honművész” 1836—72. száma 573. oldalán debreceni tudósítás szerint e mű szerzője Kossuth Imre, Színnyei szerint némelyek Kossuth Pálnak tulajdonítják e mű szerzőségét, ugyanezt mondja Benkő Kálmán: Magyar Színvilág c. munkájában, Pest, 1873—38. oldal. Viszont Színnyei kutatása azt igazolja, hogy mégis K. L. írta és már 1835 december 15-én előadták Kolozsvárott. (Lásd: Színnyei: Magyar Írók Élete és Munkái, VI. kötet, 1140 oldal.) Dr. Ferenczi Zoltán: „A kolozsvári színészet története” c. műve is ismeri e darabot, a fordító neve nélkül; szerinte Kolozsvárott 1830 augusztus 19-én, majd 1834 június 14-én került bemutatásra. (Lásd: Idézett műve 320. és 511. oldalát.) Rakodczay Pál: „Egressy Gábor és kora” c. munkájában (I. kötet, 96. oldal) azt írja, hogy Kossuth

egy oldalági rokona, Kossuth Endre fordította e drámát, továbbá, hogy K. Shakespeare „Macbeth”-jét fordította és pedig annak első boszorkányjelenetét, de ezt is unalmában, a börtönben. (E részletét közli a „Magyar Salon”, 1894. XXI. kötete, 987. oldalán.) Kossuthnak egy másik fordítása: „Egy államférfi vagy igazságos miniszter”, dráma 4 felv. írta: Hafner Károly (1826). Eredetije az aradi ereklyemúzeumban. Kossuth színészeti cikke: „Játékszíni dolgok”. (Polémia.) Megjelent: „Pesti Hírlap”, 1841—31. számában. A színészek fizetéséről is polémizál: „Nemzet”, 1841—266. számában. A nagy államférfi születése százados évfordulóján, 1902 szeptember 18-án a fővárosi színházak díszelőadást tartottak. Dicsőséges alakját színpadra vitte Beöthy László és Rákosi Viktor az „Aranylakodalmom” (L. o.) c. látványos alkalmi játékban. Bokor József (1902 szept. 19. Népszínház.) „K. L.” c. színműben. Pakots József 1902 szept. 18. Városligeti Színkör. Herczeg Ferenc „A híd” (L. o.) c. színművében és Hegedüs Lóránt „Kossuth” c. színjátékában. (1927 nov. 4. Nemzeti Színház.) A régi színházi világban ismeretlen szerzőtől sokáig adták „Kossuth és Batthyányi” c. hazafias darabot.

Kossuth-nóta a Népszínházban. 1893 február 25-én történt a Népszínházban, hogy Solymossy Elek betétként a Kossuth-nótát énekelte Gerő Károly „Próbaházasság” c. vígjátékában, ami élénk tüntetésre adott alkalmat. A rendőrség betiltotta a nótát, mire az egyetemi ifjúság tüntetőleg követelte eléneklését és a közönség felállva énekelte a színész helyett. A Kossuth-kuplé ez volt:

„Imádságunk: „Isten, áldd meg a magyart!
Nyujts feléje, nyujts feléje védő kart!”
S imádságunk, a melytől vérünk is hevül,
Így szól, hogy: „Hazádnak rendületlenül!”
Nagy időkből ránk maradt még egy nóta,
Visszhangozik tőle a bér, a róna,
Minden magyar buba borult szívének
Szent imádság lesz örökre ez ének:
Kossuth Lajos azt izente,
Elfogyott a regimentje,
Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!”

Kostyál Ádám (tharnói), polgári szabómester Pesten, sz. 1790-ben, Alsómosetice, Trencsén m., megh. 1863 aug. 1-én, Pesten. Lelkes hazafi volt és azon kevesek közé tartozott, akik áldozatot tudtak hozni a Nemzeti Színház megteremtésére. Ugyanis az ország első intézetének megnyitására (1837 augusztus 22-én) több rendbeli magyar díszruhát ajándékozott a színháznak. Hogy ezt megtehesse, 20 segéddel egy hónapon át minden díj nélkül dolgoztatott, segédjeit is a sajátjából fizette. Ekkép méltán rászolgált arra, hogy neve megörökíttessék. (Petőfit is megtisztelte egy „díszmagyar” öltözetel.)

Kósza Irma, színésznő, sz. 1900-ban, Budapesten. A Rákosi-iskolát végezte. Színpadra lépett 1924-ben. 1927-ben a Magyar Színház tagja.

Koszorú, mint ünneplési tárgy, körülbelül az 1820-as években kezdett nálunk divatba jönni. Addig csak az éljenzéssel, a tapssal, énekes darabban pedig a „hogy volt”-tal kellett megelégednie a színésznek. Valószínű, hogy Déryné kaphatta az első időkben a legtöbb koszorút.

Kosztics Lázár dr., író, a belgrádi „Srbska Nezavisnost” (Szerb Függetlenség) szerkesztője. Magyar tárgyú színműve: „Szegedinác Péter” (1882).

Kosztolányi Dezső, író, sz. 1885 március 29-én, Szabadkán. Iskoláit szülővárosában, a bölcséletet a budapesti egyetemen végezte. Ifjúkorában „Lótoszevők” címen mesejátékot írt, mely a „Kritika” című folyóirat különkiadványaként jelent meg. (Elfogyott.) A Teréz körúti Színpad két egyfelvonásos vígjátékát mutatta be: a „Kanári”-t és a „Patáliá”-t, melyet több mint ötvenszer játszottak sorozatosan. 1930 február elején megválasztották a Kisfaludy Társaság tagjának. Színműfodításai: Molière: „Szeleburdi” (Magyar Könyvtár), előadta a Nemzeti Színház, 1909 szeptember 25. „Ürnő és komorna”, vígj. 3 felv. írta Calderon. Bem. 1912 május 19. Nemzeti Színház. „Május királynője”. Pásztorjáték 1 felv. Szövegét átdolgozta Kalbeck, zenéjét írta Gluck, átdolgozva Fuchs J. Bem. 1913 március 19. Magyar Kir. Operaház. „Mérőföld-

kövek", életkép 3 felv. írta: Knoblauch Edward és Bennet Arnold. Bem. 1913 december 13. Vígszínház. „A sárga kabát”, kínai színmű 3 felv. írta: Benrimo J. Harry és Haselton George. Bem. 1914 április 18. Vígszínház. „A vándor”, verses opera 1 felv. Szövegét Coppée François, zenéjét Paladilhe Emile írta. Fordította Kulinyi Ernővel. Bem. 1918 dec. 17. Medgyaszay Színház megnyitóján. „A fehér vacsora”, mesejáték. Írta: Rostand E. Bem. 1919 nov. 7. Madách Színház. „Casanova”, verses vígjáték 3 felv. Írta: Schnitzler Arthur. Bem. 1922 augusztus 26. Belvárosi Színház. (Eredeti címe „Die Schwestern, oder Casanova in Spaa”). „Három nővér”, színmű 3 felv. írta Csehov. Bem. 1922 október 18. Vígszínház. „A zsvány” (Der Werwolf), vígj. 3 felv. Írta Lothar Rudolf. Bem. 1923 jún. 23. Vígszínház. „Önagysága két férje”, bohózat 3 felv. Írta Félix Gandera. Bem. 1923 szeptember 1. Renaissance Színház. „Csodaszarvas”, dráma, írta: Cromelynck, ford. Karinty Frigyes. Bem. 1923 szept. 30. Renaissance Színház. „R. U. R.” (Rossums Universal Robot.) Színmű 4 felv. Írta Caryl Chesson. Bem. 1924 február 16-án. Vígszínház. „Oroszország”, dráma 5 felv., 8 képben. Írta Neumann Alfréd. Bem. 1927 május 14. Magyar Színház. 100-adszor: 1928 jan. 25. „Danton halála”, dráma 3 felv., 19 képben. Írta Büchner Georg. Bem. 1928 okt. 4. Magyar Színház. „Muzsika”, 3 felv. Írta Henry Bernstein. 1929 november 9. Vígszínház. Lefordította ezenkívül Shakespeare „Téli regé”-jét, „Romeo és Juliá”-ját és Racine „Athaliá”-ját, a Nemzeti Színház számára. Neje: Harnos Ilona, színésznő, sz. 1889 márc. 22-én, Budapesten. Színészakadémiát végzett, majd tagja volt a Magyar Színháznak, 1912 márc. 13-án az Új Színpad tagja. Férjhezmenetele után egy ideig nem játszott. 1917-ben azonban újra visszatért a színpadra, amikor Bárdos Artúr a Modern Színpadhoz szerződtette. 1921 augusztus havában a Vígszínház tagja, 1924 március 10-én az Országos Kamara Színház erősége.

Kosztüm — szó eredete a latin „consuetudo” szó, amely egyszerűen szokást jelent, szűkebb értelemben valakinek a ruházkodási szokását, szokott viseletét.

Kosztüm-próba a ruhának kipróbálása a szerepet játszó színész által. Mielőtt azonban idáig eljutnak, előbb a jelmeztárban történik hosszas válogatás a régi jelmezek között, aztán megbeszélés következik a kosztümtervezővel; egykorú képek és divatlapok kerülnek elő, szövet- és selyemminták, a kosztümtervező rajzokat mutat s végre párnap megbeszélés után itt is megállapodás történik a kivitel tekintetében. (V. ö.: Costume.)

Kothurnus, a görög kothornos-ból; latinul: cothurnus, a lábszár feléig érő vadászcipő, melyet szíjjakkal erősítettek fel. Aischylos honosította meg használatukat a tragédiában, magas fatalpát erősítve a kothurnus alá, hogy ezáltal magasabb, fenségesebb alakot adjon a tragikus színművészeknek. A mai színészetben átvitt értelemben a mesterkéeltség, fenhéjázás kifejezésére használják.

Kotlár Szilárd, színész, sz. 1901 dec. 22-én, Szolnokon, Színpadra lépett 1929 szept. 1-én.

Kotsis Gyula, karénekes, 1898 szept. 1. óta a M. Kir. Operaház tagja.

Kotta. A. m.: hangjegy. (L. o.)

Kottlár Richárd, színész, sz. 1902-ben, Szolnokon. Atyja: Kottlár Gyula ny. városi tisztviselő. Anyja: Rébég Róza. Rákosi Szidi színiiskoláját 1928-ban végezte. Első szerződése Bécshez kötötte, ahova 1928-ban hívták meg, mint szerelmes színészt. Főbb szerepei: Névtelen asszony-ban „Raymund”, Salome-ban „ifj. szíriai”, Ábris rózsájában „Ábris”, Tábornok-ban „Székely László”, Krétakör-ben „Csao”, Süt a nap-ban „Sámsón”, Császár és komédiás-ban „Geneziusz”, Peer Gynt-ben „Peer” stb. Játszott Baján, Pécsen.

Kottler Manó, színész, sz. 1881 júl. 8-án, Triesztben. Színpadra lépett 1909-ben. Neje: Kropp Paula, színésznő. Színpadra lépett 1913 július havában.

Kotzebue (kocebú) August Friedrich Ferdinand, német színműíró, sz. 1761 május 31-án, Weimarban, megh. 1819 március 23-án, Mannheimban. Nálunk sok színműve

került színre. Ezekből felsoroljuk a következőket: „Az embergyűlölet és megbánás”, vígsággal és szomorúsággal elegyített játék 5 felv. Ford. Kóré Zsigmond. Béts, 1790. Bem. 1792 május 31. Budán. „A szerelem gyermeke”, egy nézőjáték 5 felv. Ford. Versegly Ferenc. Bem. 1792 jún. 14. U. o. „Nemes hazugság”, az embergyűlöletnek és megbánásnak folytatása. Nézőjáték 1 felv. Ford. Kóré Zsigmond. Béts, 1792. „Jacques Spleen”, vagy ugyan jó, hogy tegnap föbe nem löttem magam, vj. Ford. Kóré Zsigmond. Bem. 1792 júl. 9. Budán. „Eraszt”, vagy a becsületes útilator, énekesjáték. Ford. Kazinczy Ferenc. Bem. 1793 jan. 7. U. o. „Ország András”, egy különös ember, vj. Ford. Ungvári János. Bem. 1793 szept. 16. U. o. „Az asszonyi jakobita-klub”, vj. Ford. Sebestyén László. Bem. 1793 okt. 2. U. o. „A formenterei remete”, vj. 3 felv. Ford. Versegly Ferenc. Bem. 1793 okt. 28. U. o. „A nemes hazugság”, érzékeny játék három végezetekben, Kotzebutól, minapában szerentsésen szerzett embergyűlöletnek és megbánásnak bővebb folytatása. Szabadon fordította s a nemzeti játékszínhez alkalmaztatta Tapoltzai Gindl József. Pest, 1793. „Az iskolai tudós”, vj. 2 felv. Ford. Lángh János. Bem. 1793 dec. 11. U. o. „Az álarcosok”, vj. 1 felv. Ford. Ernyi Mihály. Bem. 1794 febr. 17. U. o. „A papagáj”, érzékeny játék 5 felv. 1794 márc. 28. Pest. „Az indusok Angolországban”, vj. 3 felv. Ford. Ihási Imre. Bem. 1794 márc. 2. U. o. „Szegfalvy Ágnes”, énekesjáték 5 felv. Ford. Lakos János. Bem. 1795 jan. 14. U. o. „Szegénység és nemes szív”, énekesjáték. Ford. Léhner András. Bem. 1796 febr. 1. U. o. „A tetvérek között való ellenkezés”, énekes játék. Ford. Lángh Ádám János. Bem. 1800 május 28. U. o. „A szeretsen rabok”, valóságos történeten épült érzékeny játék három felvonásban. Az eredeti kiadás szerint ford. Kozma Gergely. Pozsonyban és Pesten, 1802. „A szegénység a kevélység társaságában”, vagyis: Don Ranudo de Kolibrados, vj. 5 felv. Ford. Rasqual József. Bem. 1806. Nagyváradon. „Az önön-áldozat” egy érz. játék 3 felv. Ford. Benke József. Szeged, 1807. „A kisvárosiak” vj. 4 felv. Ford. Csizmazia Sándor. Bem. 1807 febr. 7. Pest. „A rágalmozók”, színjáték 5 felv. Ford. Domokos Jakab. Bem. 1807 nov. 27. Pest. „Az intermezzo” vagy falusi úrfi

először a fővárosban, vj. 3 felv. Ford. Csáthy Gábor. Bem. 1811 febr. 14. U. o. „Vakontöltve”, vj. 1 felv. Magyarította Domahidai Domahidy Menyhért. Pozsony, 1813. „A spanyolok Péruban” vagy Rolla halála, egy gyönyörködtető szomorújáték 5 felv. Magyarította F. D. Pozsony, 1814. „Az arabiai por”, egy tréfa 2 felv. Holberg után szabadon átdolgozta K. Augustus. Magyarította Domahidy Menyhért. Pozsony, 1814. „La Peyrouse”, egy nézőjáték 2 felv. Dolgozta K. A. Magyarította Pócsy Mihály. „A persely”, vagyis a szegény deák, egy vj. 1 felv. Ford. Lötsei Sp. Sámuel. Kolozsvár, 1820. „A jegyzőkönyv”, egy dráma 3 felv. Ford. Lötsei Sp. Sámuel. Pest, 1823. (Előadták Budán, 1833 okt. 24.) „A kereszt vitézek”, vitézi játék 5 felv. Ford. Onody Jonathán. Pest, 1826. „Az estvéli óra”, dráma 1 felv. Ford. Domahidy Menyhért. Bem. 1829 febr. 24. Vácott. „A szerentsétlenek”, vj. 1 felv. Ford. Abrudbányai Szabó Anna. Budán, 1831. „Az ezüstlakodalom”, nézőj. 5 felv. Ford. Balog Sámuel. Kolozsvár, 1831. „A boszuló lelkiesméret”, szomorúj. 4 felv. Ford. Dudok Pál. Kolozsvár, 1832. (Előadták később Budán is, 1836 ápr. 12.) „Az epigramm”, vj. 4 felv. 1834. „Abbé de l'Epée vagy a siketnéma”, dráma 5 felv. Ford. Lészay Lőrinc. 1834 aug. 2. Buda. „A két Klingsberg”, vj. 4 felv. 1835. (A berlini Lessing Theater a Vígsházban bemutatta 1917 augusztus 10-én.) „A kötötök s a megosztott szív”. (Év nincs.) „Gr. Bényovszky” vagy a kamtsakai összeesküvés”, nézőj. 5 felv. 1835. „Citerás és a megyei szék”, vj. 2 felv. „Eduard Skótziaiban”, vagy egy szökevény éje, történetírási nézőj. 3 felv. 1835. „A keletindiai”, vj. 5 felv. Cumberland után. 1835. „Baköz” vagy az ártatlan vétkesek, vj. 3 felv. 1835. „A zűrzavar”, vj. 5 felv. 1835. „A falusi kastély az országúton”, boh. 1 felv. 1835. „A csélsap”, vj. 3 felv. 1835. „Az erdei tudósasszony”, vagy a néma levanta, varázsjáték 5 felv. 1835. „Burgundi gróf”, nézőj. 4 felv. 1835. „Saragossa ostroma”, vagy Feldkümmel haszonbérli menyegzője, vj. 4 felv. 1835. „A nap szüze”, nézőj. 5 felv. 1835. „Az írótamasz, vagy a fiatalság veszélyei”, vj. 4 felv. 1836. „Látogatás vagy a fényvágó”, vj. 4 felv. 1836. „A veres köpenyeges”, „A takács”, nézőjáték 1 felv. „A néma kisvárosiak”, vj. 4 felv.

1836. „Az angoly áruk”, boh. 2 felv. 1836.
„Heffenstein Miksa”, vj. 2 felv. 1836 stb.

Ková Albert, héber költő, héber nyelvre lefordította az „Ember tragédiája”-t, — előadták a Tel-Avivi (Palesztina) színházban, 1927-ben.

Kovács Kálmán, színész, sz. 1877 jan. 12-én, Beregszászon, megh. 1911 jul. 7-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1902 szept. havában.

Kovács László (telegdi), ügyvéd és birtokos, sz. 1816 március 24-én, Debrecenben, megh. 1894 szeptember 4-én, u. o. — Szülővárosában előbb jurátus volt, azután üzleti- és ipari telepeket létesített. 1875 augusztus havában a debreceni intendatúra megszűntével őt nevezték ki színházi felügyelővé s hatáskörébe tartozott a színház anyagi és szellemi ügyei felett öröködni. Megírta a debreceni színészet történetét 1790 augusztus 11-től 1891 végéig. (Közli a „Debreceni Hírlap”, 1893 máj. 10-iki száma.

Kovács Andor, színész, sz. 1882-ben, Budapesten. Gimnáziumi tanulmányait a piaristáknál végezte; papnak készült, azonban színész lett. Előbb, mint szon-énekes tűnt fel, azután pedig a konferálás terén ért el megérdemelt sikert, előbb az Intim Kabaréban, utána a Kis Komédiában; mindkét helyen aktuális konferanszaival keltett hatást. Az Emke-kabaréban is működött. Szerkeszti az „Artisták Lapját”-t. 1924 óta a Magyar Artista Egyesület alelnöke.

Kovács Andor (B.), színész, sz. 1880 márc. 30-án, Kunszentmártonban, Szolnok m. Színipályára lépett 1899 szept. havában, Halasi Béla színtársulatánál; előbb kardalos, majd mint szerelmes színész szerződést kap Deák Péternél, Sopronban. Ezután szép sikerrel halad pályáján és a jobb igazgatók szívesen veszik ajánlközését. (Mezey Kálmán, Micsey F. György stb.) Főbb szerepei voltak: Testőr, Faun, Heidelbergi diákéletben Károly herceg, Coriolanus, Ádám, Marót bán, Napoleon (Szókimondó), Ördög stb. 1922-ben megalapította az Országos Színészegyesület Propaganda Osztályát (L. o.), melynek ez idő szerint is vezetője.

Kovács (Krupka) András, színész, sz. 1878 jún. 30-án, Nagyváradon. Színipályára lépett 1904 ápr. 1-én. A Vigszínház színésziskoláját végezte. Pesti Ihász Lajosnál Szabadkán, Palágyi Lajosnál Miskolcon és Halmay Imre színtársulatánál mint színész működött. 1908-ban Budapestre szerződött, a Bonbonniére-kabaréba, majd a Király- és Magyar Színházak tagja lett, honnan az akkor divatos moziszekecs művelésére az Apolló mozgósínházhoz szerződött. Az első magyar moziszekecs Bródy és Martos írták, „Feleségem hű asszony” címmel. Ezt a darabot színpadi és mozgóképváltozatban rendezte és egyik főszerepét játszta. 1915-ben megalapította a „Krupka Filmgyárat” s így a mozgókép művészeténél maradt. Azonban a színpad iránti rajongása nem hagyta el és elkészítette „A színpad rénesszánsza” tervezetét.

Kovács Anna, színésznő. (Lásd: Baky Gáborné.)

Kovács Anny, színésznő, sz. 1906 május 5-én, Bécsben. Színpadra lépett: 1926-ban; első szerződését a Kis Komédiával kötötte, ahol sok szép sikere volt, németnyelvű szerepekben is. Innen Újpestre kapott meghívást, majd 1928-ban a Belvárosi Színházhoz szerződött. A rádióban is sűrűn szerepel. — 1929-ben a Budapesten megtartott XXI. Eszperantó világkongresszuson Baghy Gyula „Számum” című eszperantó drámájának női főszerepét játszotta nagy sikerrel.

Kovács Antal, színész, sz. 1904 június hó 23-án, Tápiógyörgyén (Pest megye). Színpadra lépett: 1928 szeptember 1-én.

Kovács Árpád, színész, sz. 1907-ben, Sátorlajuhelyen. A piarista gimnáziumban érettségizett, utána a budapesti Magyar Általános Hitelbank tisztviselője lett. Színpadra lépett Mariházy Miklósnál, Kispesztén, 1926-ban, Baracs Matyi (A bor) szerepében. Innen Kecskemétre, majd Szegedre szerződött.

Kovács Béla, színész, sz. 1853-ban, Ráckeviden, Pest m., megh. 1880 jan. 4-én, Zomborban. Színpadra lépett: 1869-ben, Fehérvány Antal színikazgatónál.

Kovács Béla, egykor a Nemzeti, majd a Népszínház tagja, sz. 1853-ban. Színészsé lett 1869-ben. Nyugdíjba lépett 1906 jan. 1-én. Mint ilyen hunyt el, 1908 április 6-án, Budapesten.

Kovács Béláné, színésznő, színpadra lépett 1871-ben.

Kovács Dezső, operaénekes, sz. 1900 május 26-án, Budapesten. Iskolái végeztével a székesfővárosnál tisztviselő lett. 1920-ban Krammer Teréz növendéke volt és elszereződött Szatmárra; 1921-ben Nagyváradi volt szerződésben 1923-ban Kolozsvárra szerződött, majd Bukarestben is vendégszerepelt. 1924-ben Bécsben tovább képezte hangját, Bécsben, Steiner Ferenc kamaraénekesnél, majd a Városi Színház kötelékébe lépett. Itt 1925-ben Titta Ruffo világhírű énekművész meghallotta hangját, Rómába vitte és 5 hónapig tovább tanította. Egy év múlva, mint vendég fellépett a milánói Teatro dal Verme-ban, a „Rigoletto” címszerepében. 1926-27-ben ismét a Városi Színház kötelékébe tért vissza, — 1927—28-ban a bécsi állami opera, majd a berlini városi opera állandó vendége; innen Boroszlóba kapott meghívást, azután 1929—30-ban ismét a budapesti Városi Színház állandó vendége lett. Főbb szerepei: Rigoletto, Troubadour, (Luna gróf), Tonio (Bajazzók), Escamillo (Carmen), Scarpia (Tosca), Mefisto (Faust), Basilio (Szevillai borbély) stb.

Kovács Elek, sűgő. Munkája: „Színházi emlékkönyv. Megjelent Szombathelyen, 1863-ban.

Kovács Elemér (Sz.), jeles drámai színész, sz. 1835 május 4-én. Színész lett 1856 máj. 8-án. 25 évig működött, majd nyugalomba vonult. Ezután Nyiregyházán telepedett meg, hol a városi tanács a Sóstó pénztárosává nevezte ki. — Az ott időző nyári színtársulatok bérleteit is ő eszközölte. Innen gyengélkedése miatt Szabadkára költözött, ahol 1906 március 8-án megülte 50 éves jubileumát a „Vén bakancsos” Veres csapláros szerepében, majd ugyanott 1914 július 14-én meghalt.

Kovács Emilia, színésznő. (Lásd: Bánhidy Kovács Emilia.)

Kovács Endre, karénekes, a Nemzeti Színház tagja. Megh. 1867 március 19-én, Pesten. Zeneszerző és finom hallású énekes volt, a karnak úgyszólván lelke. 1855-ben Erzsébet királyné üdvözlésére írt egy ünnepi dalt. 1859-ből ismerjük „A kesergő leány” c. dalát. Ő szerezte a „Temetésre szól az ének” c. dalt.

Kovács Endre, színész, sz. 1897 dec. 8-án, Budapesten. Színpadra lépett: 1920. november 12-én.

Kovács Ernő, színész, sz. 1888-ban, Csátán, Zemplén megye. A háború előtt Felső-magyarországon gazdatiszt, a háború alatt repülő katoná, így kerül Szegedre, ahol a leszerelés után színpadra lépett Palágyi Lajosnál. Azóta a szegedi Városi színháznál működik.

Kovács Ernő, színész, sz. 1894 április 25-én, Sátoraljaújhelyen. Színpadra lépett: 1917 december havában.

Kovács Ernőné (Lejdel Olga), színésznő, sz. 1894 május hó 27-én, Cegléden. Színpadra lépett: 1920. január havában.

Kovács Erzsébet, színésznő, sz. 1883 május 30-án. Színpadra lépett: 1907-ben.

Kovács Erzsi, színésznő, sz. 1887 okt. 22-én, Magyarakanizsán. Színpadra lépett: 1913 július havában.

Kovács Ferenc (vasvári), színész, sz. 1854-ben, megh. öngyilkosságot követve, 1881 április 25-én, Budapesten. Már gyermekkorában igen fantasztikus egyéniség volt. Rossz tanuló volt, viszont a könyvszeretet nála korán jelentkezett. Szeretett verselgetni, ifjú korában drámairással is foglalkozik. Korán lépett a színpályára és már 18 éves korában megnősült. Elvette Stancsics Herminát, a Népszínház egyik kardalosnőjét. Őt nem a színpad maga, hanem a légköre hódította meg. Gyermekkorában nem árult el semmi hajlamot a színészet iránt, csupán az illúzió vonzotta a forró deszkák világába.

Kovács Ferenc (móri), a székesfehérvári „Fejérmegyei Napló” főszerkesztője. Színműve: „Az élet álom”, dr. 3 felv. Bem. 1923 február 6-án, Székesfehérvárott.

Kovács Ferenc, színházi titkár, sz. 1890-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1908-ban.

Kovács Gábor, színész, sz. 1888-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1908-ban.

Kovács Géza dr., színpadi munkája: „Modell”, operett 3 felv. Társsz.: Kenessey Jenő és Novák Sándor dr. Bem. 1926 ápr. havában Kőbányán, a Magyar Nemzeti Szövetség Kőbányai Körének műkedvelői.

Kovács Gizella, színésznő, sz. 1888 május 10-én, Kolozsvárt. Színpadra lépett: 1904-ben.

Kovács Gusztáv. Az aradi színészeti lelkes pártfogója volt, 1849-ben nagy áldozatot hozott a helyi magyar színészet megeremtéséért.

Kovács Gusztáv, színész, mint szeleszínész kezdte a pályát, 1863 november 13-án. Később igazgató is volt. Neje: Bartha Laura színésznő, sz. 1848 május 19-én, Beregszászon; fiatal anya- és szendeszerepeket játszott. Színpadra lépett: 1865 november 1-én.

Kovács B. Gyula, törvényszéki jegyző, sz. 1854-ben, Debrecenben, megh. 1888 nov. 30-án, u. o. Lefordította: Grillparzer: Ösanya (Die Ahnfrau) c. sorstragédiáját eredeti versformában. Előadták Debrecenben. Eredeti színműve: „A holdvilágnál”. Írt még egy dramolettet is.

Kovács Gyula (ecsed), kiváló tragikus színművész, sz. 1839. február 14-én, Gebén (Szatmár m.), megh. 1899 augusztus 2-án, Segesváron. Atyja Kovács Mihály, református lelkész, anyja Kereszturi Julianna. A szülők a legjobb nevelésben részesítették és a fiú meg is felelt a várakozásnak, mert a debreceni kollégiumban 7 osztályt kitűnően végzett és egyben, mint jó szavaló és poéta szép hírnévre is tett szert. 1852 telén Szatmáron, Pázmán Mihály szintársulatától látta az első színelőadást, ahol éppen Egressy Gábor vendégszerepelt, aki felesége révén Kovácsnak rokona volt. Ez az előadás olyan benyomást gyakorolt ifjú lelkére, hogy elhatározta, hogy felcsap színésznek. 1856 augusztus 17-én Lángh-nál

Debrecenben meg is kezdi működését, ahol, mint szerelmes-színész lép fel. Első szerepe a „Pál fordulása” című vígjátékban volt. De ezzel a társulattal, úgy látszik, nem igen tudott megbarátkozni, mert már egy hónap múlva Nagykárolyban találjuk, Fejér Károly társulatánál és bejárja Mátészalkát, Ungvárt, Munkácsot, Beregszászt, Máramarosszigetet és több felvidéki várost, mindenütt küzdve éhséggel, nyomorral, de vígan, belenyugodva, egy boldogító reményért harcolva. 1857-ben Aradra szerződik Budai Józsefhez, ahol már nagy sikerrel játssza első nagy szerepét: Jókai „Dózsa György”-ében Barnabást; onnan Latabár Endréhez hívják, ahol mint népszínműénekes is szerepel, mert szép bariton hangja volt. 1860-ban megismerkedik költő rokonával, miskolci Kovács Gyulával és amikor annak első verskötetete megjelenik, megkülönböztetésül felveszi az „ecsed” előnevet. 1862-ben Felekyné és Egressy Gábor közbenjárására felép a Nemzeti Színházban, a „Könyves Kálmán” című dráma Álmós szerepében, de csak drámai segédszínésznek szerződtek és dacára a közönség és a kritika elismerésének, nem tud nagyobb szerepekhez jutni, megválnak a színházról és 1865 október 27-én Kolozsvárra szerződik, Follinusz János társulatához, ahol Bánk bán-ban lép fel először, óriási sikerrel. Egy év múlva házasságra lép Pataki Rózsa színésznővel, Kolozsvárt. (Megh. 1909 július 21-én, Kolozsvárt). 1866 április havában újra meghívják a Nemzeti Színházhoz, de csak egy évig marad itt, mert ámbár elsőrendű színésznek számít, de harmadrendű fizetéssel alkalmazzák. Három év múlva május 5-én újból fellép a Nemzetiben, „Othello”-ban a címszerepet játssza. 1870 április havától 1878-ig a kolozsvári Nemzeti Színház művezetője, ahol különösen Shakespeare hőseinek alakításával aratja sikereit. 1878-ban újra a Nemzeti Színház tagja lesz, ahol most már elsőrendű hősszerelmes szerepkört tölt be. 1881-ben visszamegy Kolozsvárra, ahol 1885 március 22-én ünneplik 25 éves jubileumát, ugyanabban a darabban játszik, amelyben először lépett a világot jelentő deszkára: a „Pál fordulása” című vígjátékban. Három nap múlva meg kellett ismételnie jubileumát, amikor „Julius Caesar” Antonius-át játszotta. 1882 szept. 28-án Sztupa Andor dési

színtársulata dísztagnak választja meg. 1890 jan. 9-én ötvenedszer játssza Hamlet-et. 1876-ban a Petőfi-Társaság a költő-művészt tagjai sorába választja. Hasonló megítéltetésben részesíti az Erdélyi Irodalmi Társaság, a nagyváradi Szigligeti-Társaság és a debreceni Csokonai-Kör is. És amikor már művészi hírnevének tetőpontján állott, amikor a színpad fejedelmének tisztelték, eljött érte a Mors Imperator és elragadta tőlünk... Ott halt meg a szabad ég alatt, amikor Petőfi halálának ötvenedik évfordulóját ünepezték Segesvárott. A nagy ünnep 1899 július 31-én volt. Első versei 1862-ben jelentek meg a „Hölgyfutár”-ban, az első könyve 1869-ben, az utolsó 1892-ben jelent meg. Számos eredeti színművet írt és sokat fordított. Fordításai: „Don Carlos”, drámai költemény 5 felv. Irta: Schiller Frigyes (1881, Budapest). „Mátyás király”, drámai prólóg 2 képből (a kolozsvári Mátyás-szobor alapkövetelésének ünnepi előadása). Bem. 1896 szeptember 30-án, Kolozsvárt. „Emlékezzünk régiekről”, alkalmi költemény (a debreceni első magyar nyelvű színielőadás 100-ik évfordulójának emlékünnepe), bem. Debrecen, 1898 nov. 27-én. „Bocskay István”, eredeti dráma, 1892. „Petőfi ébredése”, dráma, 1892. „Stuart Mária”, szomorújáték 5 felv. fordítás, 1887. Színpad alkalmazta: Vörösmarty „Vérnász”-át, Madách „Csák végnapjai”-t és „Mózes”-ét, a „Férfi és a nő” című tragédiáját, Goethe „Faust”-jának első részét, „A süket-néma” és „Az abbé” című francia színművet fordította, bem. 1889 júl. 5-én, Kolozsvárott. „Brutus és Lucrétia” című színművet. Irta Hugó Károly, fordította, bem. 1890. február 22-én, Kolozsvárt. Főbb szerepei: Bánk bán, Maróth bán, Béldi Pál, Dózsa György, Maximus (Kegyenc), Ádám (Ember tragédiája), Gritti, Toldi, Rákóczi, Hamlet, Macbeth, Athéni Timon, János király, Telegdy, Zách Felicián, Othello, Coriolanus, Don Caesar, Báró és bankárban a bankár, Pósa márk, Ferdinánd (Ármány és szerelem), Essex gróf, Rantzauk, III. Richard, Lear, Antonius, Shylock, Faust, Edmond, Tell Vilmos, Vasgyáros, Petruccio, Kean stb.

*

E. Kovács Gyula egyet jelentett a kolozsvári Nemzeti Színházzal, ott zajlottak le or-

szággraszoló sikerei, nem hiába legelső drámai színháza volt az országnak, megvoltak a maga örökszép hagyományai, s E. Kovács Gyula akkor se jött fel Budapestre, amikor erősen hívták, mert érezte, tudta, hogy ő a legelső tragikus színész az országban, s ő adja meg a színpad jelentőségét, nem az a város, mely a színház körül épült. És a híres kolozsvári színház féltett büszkesége volt, büszke volt a város polgármestere, ha vele a Mátyás király-téren, a Szent Mihály templom körül végig sétált. Az egyetemi és középiskolai tanárok büszkén hivatkoztak rá s mikor fellépett, méltató előadást tartottak művészi játékaról, mesteri felfogásáról. Ahogy ő játszott: az volt a drámajáték, a tragikusművészet iskolapéldája. Abból sem elvenni, se hozzá tenni nem lehetett. Ami Jászai Mari az angol és görög tragédiákban: a felséges erő, az egekig viharzó, benső szenvedély, mely összetöri magát együtt az elébe tornyosuló akadályokat: ez volt E. Kovács Gyula is, csak hogy még közelebb férközött a magyar szívekhez, mint a nagy tragika, mert mint emberideál keményebb tölgyből volt faragva; csodálatos tiszta magyar beszéde, tipikusan magyar úri megjelenése, hangjának a szellő suhogásától az alföldi mennydörgős vihar csattogásáig ható emberfeletti skálája parancsolón uralkodott a lelkeken s a hét vezérre, Szent Lászlóra, legendás magyar királyok nagyságára emlékeztetett. Mikor Marosvásárhelyen a szentkirályuccai nyári színpadon minden évben vendégszerepelt a kolozsvári Nemzeti Színház, voltak ott kiváló női primadonnák (Turcsányi Olga, Áldor Juliska, Küry Klára), de a legszeleesebb érdeklődés, rajongás és tisztelet E. Kovács Gyula magas, lovagi, mindig komoly és ünnepélyes alakját vette körül s nagy ünnepnapja volt a színháznak és zsúfolt telt háza, mikor őt hirdette a színpad. Nem is az operett, népszínmű, vígjáték volt akkor a fő, hanem a dráma, s férfi korban Caruso, Lauri Volpi világhíres tenoristák minden skálán, hangjegyen mesze diadalmaskodó énekművészete tette rám azt a végtelenségbe ringató, földieken túlemelkedő hatást, amit E. Kovács Gyula tragikus játéka, a Kárpátok fergetegének bűgűségehez hasonló hangja, s igazi könyvek tengerében fuldokló zokogása, mely a legkérgesebb, legelfásultabb emberek

szívét is meglágyította. S ha a trianoni ország romjai körül visszanezünk a múltba, igazságosan, tényeknek megfelelően kell megállapítani, hogy a kolozsvári Nemzeti Színház fénykora egybeesik E. Kovács Gyula művészi pályafutásával. Amely egyéni és páratlan zamatú magyar karakterszínész, a másik kolozsvári nagyság: Szentgyörgyi István, oly egyéni, összehasonlíthatatlan Bánk bán, Othello, Julius Caesar, Lear király, Ádám E. Kovács Gyula. És ő nem elégedett meg a született tehetség kifogyhatatlan intencióival, megérzéseivel, az életét sem fogta fel komédiaként, mint igen sok komédiás, ki könnyelműen, két kézzel pazarolja szét élete drága kincseit. Komolyan élt, szentnek tartotta hivatását, s tanult, olvasott éjjel-nappal, szakadatlanul. Irodalmi munkássága, fordításai, eredeti költeményei, ódái, drámái egy küldetéses nagy művész ragyogó alkotásai, melyek várják a méltó irodalomtudóst, ki érdemük szerint méltatja, s megjelöli helyüket a magyar irodalomban. Néha-néha el-eljárt szamosparti kis kocsmák benső szobáiba, hol meghitt baráti kör rajongással vette körül. Itt született a „Kétszer is nyit” című népdala, melyet ma is énekelnek s fognak is mindig énekelni:

Kétszer is nyit az akácfa virága,
Mebánod még galambom, de hiába,
Mebánod még visszasírsz még engemet,
De a szívnek kétszer nyitni nem lehet.

Azt szerettem, aki megcsalt, kijátszott,
Az igaz szív mindig egyszer virágzott.

A híres „rózsamáli”, vagy „plébános” borvizes bor mellett el-eldalolgotott, mert férfias, mély zengésű baritonhangja is volt, nem hiába játszott ifju korában népszínmű alakokat is. E tekintetben hozzá hasonló módon indultak a drámái színjátszás terén Bakó László és Kiss Ferenc, Kiss Ferenc kényszerűségből, vagy a mai sulyos helyzetben, még fellép énekes darabokban, de komoly perceiben bizonyára megszólal benne az e.kovácsgyulai lelkiismeret: drámái művész vagyok, testestül-lelkestül, s a dráma a színpad legnagyobb művészete. E. Kovács Gyula fényes irodalmi műveltségével, költői alkotásaival, s Petőfi költeményeinek megrázó előadásával nyerte meg a

Petőfi Társaság tagjainak becsülését, kik már 1876-ban megtisztelték őt a Petőfi Társaság tagsági koszorújával. S stilszerűen a görög és shakespearei tragikus hősökhez, kiknek míg élt, eleven testet és lelket adott: tragikusan halt meg, a legszebb színpadban: Isten szabad ege alatt, a segesvári csatásíkon, a világhírű szabadságköltő: Petőfi Sándor titokzatos sírjánál emelt színpadon Petőfiről mondott fenséges éneket, tízezrek szeme láttára esett össze és halt meg, mint Zrínyi Miklós seregei élén, vagy a lánglelkű Prohászka Ottokár az egyetemi templom szószékén. És nem volt ő kisebb sem a hadvezérnél, sem a lángeszű püspök-nél. A magyar drámai színjáték királya és pápája volt... (Dr. Kiss Menyhért.)

Kovács Gyula, színész. Színpadra lépett 1869 július 16-án.

Kovács Hanna, színésznő, sz. 1888 febr. 18-án, Nagycenken (Sopron megye). Színpadra lépett: 1908-ban. Pályáját Pécssett kezdi. Következő állomása Székesfehérvár, Szeged, utána Pécs, Pozsony. 1913-ban Nyiregyházán, 1914 őszén Szatmárt működik.

Kovács Hermin, színésznő, sz. 1874 január 10-én, Nagykanizsán. Színpadra lépett: 1894 október 1-én. Jeszenszky Dezső színigazgatónál.

Kovács Ilka, színésznő, sz. 1861-ben, Kéthelyen (Somogy megye). Színpadra lépett: 1882-ben, Balogh Alajos színigazgatónál.

Kovács Ilka Egri Gáborné, színésznő, sz. 1863-ban, Kassán. Színpadra lépett: 1879-ben Károlyi Lajos színigazgatónál. Kedves megjelenésű népszínműénekesnő volt s Egri Kálmánnak, a kitűnő népszínműénekesnek méltó játszótársa.

Kovács Illy, karénekesnő, sz. 1903-ban, Budapesten. Színpadra lépett: 1923-ban.

Kovács Ilona, színésznő, sz. 1888 aug. 11-én, Hódmezővásárhelyen. Színpadra lépett: 1906-ban.

Kovács Ilonka, operaénekesnő, sz. 1905-ben, Pestszentlőrincen. Színpadra lépett:

1926 nov.-ben. 1927 óta a Városi Színház tagja, ahol az operai és operett-előadásoknak egyik erőssége. Finom és kedves minden szerepében.

Kovács Imre, szolgabíró, sz. 1792 december 13-án, Aradon, megh. 1862 június 25-én, Nagyváradon. Nagyváradon tanult. 1837-ben szolgabíróvá választott a szabolcsi járásban. Munkái: „Zoltán házassága”. A hajdani kor emlékét szentelő ered. vitézi játék 3 felv. Nagyvárad, 1835. „Eleonora de Monti”, vagy: „egy vigyázatlanság rettenetes következtése”, érzékeny játék 4 felv. Lafontaine után. Előad. 1824 március 20-án, Nagyváradon. „70 év vér éje”. Ritka és mélyhatású igazi tört. rajz 3 részben. Előadták 1837 január 15-én, Nagyváradon.

Kovács Imre, színész, sz. 1887 szept. 19-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1911 június havában.

Kovács Irma, színésznő, sz. 1900 nov. 2-án, Budapesten. Színpadra lépett: 1919-ben.

Kovács István (nábrádi), színész, az Orsz. Színészegyesület egykori könyvelője, sz. 1839 január 1-én, Pesten. Ugyanitt járta iskoláit és az 50-es években rajziskolába iratkozott. 1860 február 27-én Csornán Kőszeghy Endre színtársulatához szerződik, ahol mint színlaposztó-kellékes, díszítő, kórta működött. Később a következő igazgatóknál találjuk: Balogh Alajos, Pázmán Mihály, Nyíry György és Fehér Károlynál — szerte az országban. 1864-ben ő is felcsap igazgatónak és bejárja Felső-Magyarország egy részét (Abaúj, Bereg, Borsod, Ung, Máramaros, Közép-Szolnok megyéket). 1869 szeptember 4-én a „Fővárosi Lapok”-ban a színészet rendezése végett azt ajánlja, hogy a színészek mindannyian valamely előjáróság által látmozott könnyvvel bírnak, melybe az illető kora, vallása, születési helye, személyleírása, kézirása és álneve lenne bejegyzendő. 1870 március 28-án először vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a „Szigetvári vértanúk”-ban, az intrikus szerepében, április 13-án a „Szegény ifjú története”-ben, Laroque szerepében és „Béldy Pál”-ban mint postamester. Ugyanezen év május havában (áldozócsütörtökön) újra színigazgató, Új-

pesten, ahol „György, vagy a világvárosi gyásznapok” c. színművel kezdi meg előadásait. Működött még Molnár Györgynél is, Budán. 1883 május 17-én a Színészegyesület kongresszusa rendes főkönyvelővé választja. (Előzőleg 1879 decembertől titkár, 1881 december 16-tól könyvelő.) 1895 május 1-én nyugalomba vonult. Kéziratban megírta a magyar színészet történetét és a Színészegyesület történetét is, 1890-ig. Több színművet fordított magyarra. Eredeti darabjai ezek: „Rózsa Sándor”, színmű 3 felv. 1873 április 14. Kassán adták. „Farkas Béni”, népsz. 3 felv. Marosvásárhely. Neje: Vörös Juszina, színésznő, sz. 1843-ban, megh. 1908 november 5-én, Budapesten. Leányuk: K. Margit, színésznő.

Kovács István, színész, sz. 1897 okt. 18-án, Szilasbátháson (Veszprém megye). Színpadra lépett: 1924 július havában.

Kovács János, az első magyar színtársulat prókátora, aki „nem csak leg-kisebb füzetés nélkül fáradhatatlanul dolgozott a Társaság mellett és csak nem maga folytatta ezután következő minden porlekedő dolgát a Társaságnak, de azon fellül ő — is egy vala azon adakozó szíves Haza-
fiak közül, kik pénzzel — is segedelmére és előmozdítására némű némű képen sietének az új játszó Társaságnak”. (Endrődy János: A Magyar Játék Szín. Pest, 1792. I. kötet, 35. oldal.)

Kovács János, úttörő színész; Kolozsvárott működött 1804 december 27-től, majd ismét 1805 január 9-től, ezután Vándza Mihály tagja lesz, kinél 1810-ben találjuk a nevét. 1815-ben Lángh Ádám János tagja, 1845-ben Szerdahelyi József igazgatása alatt működik.

Kovács Jenő, színész, sz. 1847 márc. 21-én, Csikszépvizen (Csikmegye). Színpadra lépett: 1867-ben, Barna Bálint színigazgatónál. Neje: Miklósi Klári, színésznő, sz. 1860 március hó 3-án, Kolozsvárt. Színpadra lépett: 1879 október havában, Kovács Jenő színigazgatónál.

Kovács József, színész, színpadra lépett 1814 március 28-án. 1874-ben visszavonult. (Szegeden a Rókus-városrészben saját háza volt, szatócsüzlettel, azonban az 1879 már-

cus 12-iki nagy árvíz a házat elsodorta.) 1875 április 19-én a Kossuth-féle „János, Finnland hercege” c. színműben végleg elbúcsúzott a színpadtól.

Kovács József (vasvári), színész, sz. 1832 február 17-én, Pakson, Tolna vm., megh. 1894 október 2-án, Nagysurányban. Atyja K. István, megyei orvos volt. K. 12 gyermek közül a nyolcadik, már kora ifjúságában vágyódott a színpályára és első ízben mint műkedvelő Dunaföldváron lépett fel a bátyja darabjában, Bács Károly színtársulatánál, a „Véletlen halál” c. darabban. Hozzá tartozói orgonamesterhez adták inasnak, de K. addig ólálkodott a színpad körül, amíg végre 1850 október 2-án Kalocsára vetődött s beállt színésznek. Itt első nagyobb szerepe Kis Bálint volt a „Csikós”-ban. Innen, ugyancsak Bács társulatával, Tolnára ment. 1851-ben szintén Bácsnál működött, bejárva a Dunántúl városait. 1851-ben Szöllősy és Szuper társigazgatók tagja lett, kikenél 1856 augusztus végéig maradt. Ugyanez év végén Latabárhoz szerződött s annál maradt 1858 tavaszáig, mikor Molnár György tagja lett. 1864-ben, Molnár bukásával, Kolozsvárra szerződött, Fehérváry Antalhoz, 1868-ban ismét visszaszájzott Molnárhoz s ennek második bukása után — hogy a fővárost el ne kelljen hagynia — Virágh Gyula és Vincze János társaságában a Komlóban működött daltársulati tagként, míg végre 1870—1875-ig a Nemzeti Színház karénekeke lett. 1875-ben a Népszínházhoz került, 1893-ban nyugalmába vonult. A Népszínházban 1890 október 2-án a „Sárga csikó” Bögös-ében ünnepelte meg színészkedése 40 éves jubileumát. Mint színész nem volt jelentékeny, de a főváros tipikus alakja volt magyar ruhájában. Évtizedeken át nemzeti életünk nagy halottainak sírkeresztjét ő vitte a koporsó előtt és ezeknek ravataláról levelenként emléket gyűjtött. Mindig büszkén vallotta magát a nemzet funerátorának s ez önzetlen szolgálata okozta halálát. Irányi temetésénél is ő vitte a keresztet, de meghült s midőn Kossuth Lajos temetésénél is funkcionált, rongált egészsége felmondta a szolgálatot s rövidesen elhunyt.

Kovács Julia, színésznő, sz. 1891 aug. 24-én, Budapesten. Színpadra lépett 1911 június havában.

Kovács Julia, színésznő, sz. 1896 jún. 12-én, Bácskulán. Színpadra lépett 1917 május 2-án.

Kovács Kálmán, hírlapíró, „Az Est” munkatársa. Munkái: „A színpad erkölce”. (Reiter László rajzaival.) Amicus-kiadás. Budapest, 1927. 12°. 57. lap. Egy másik művében Gombaszögi Frida művészi pályafutását méltatja élénk színekkel. „Alomkirálynő” magyar legenda 9 képben. Bem. 1930 jan. 22-én, Magyar Színház.

Kovács Károly, színész, sz. 1849 május 6-án, Székelyszitáskeresztúron. Színpadra lépett 1872 január 2-án, Nagy Mihály színgazgatónál. Neje: Molnár (Mészáros) Róza, színésznő, sz. 1850 május 1-én, Marosvásárhelyen. Színpadra lépett 1874 okt. 1-én, Jakabffy Gábor színgazgatónál.

Kovács Károly, színész, sz. 1902-ben, Szilasbalháson, Veszprém m. A színészkolát Rákosi Szidinié végezte. Állomásai: 1922—24-ben Magyar Színház, 1924-ben Renaissance Színház, 1924—25-ben Országos Kamara Színház, 1925—26-ban Somogyi Kálmánnal, Győr, 1926—28-ban Sebestyén Mihálynál, Miskolcon; 1928-tól Szeged.

Kovács L. Károly, sz. 1883 május 4-én, Brassóban. Színpadra lépett: 1920 szept. havában.

Kovács Kató, színésznő, sz. 1905 július 31-én, Kolozsvárott. Nyolc évig a nagyváradi zárdában tanult. Ezután Stefanidesz Károly, a kolozsvári színház karmestere tanította énekre. Kedvező próbaéneklés után, Janovics Jenő igazgató szerződtette tagjai közé. Két évig volt ott táncos szubrett, majd áttért a primadonna szerepkörre. Működött még Nagyváradon, Andor Zsigmondnál; továbbá Szegeden, Kassán (Iván Sándornál), Pozsonyban és Miskolcon. Főbb szerepei: Cirkuszhercegnő, Pompadour, Marica grófnő, Bajadér, Orpheus Euridikéje stb.

Kovács Kornélia, színésznő. (Lásd: Demény Albertné.)

Kovács Lajos, színész, sz. 1860-ban, Csöményen, Szolnok-Dobokam. 1889 május 12-én fellépett a Nemzeti Színházban, mint

a szabadkai színház tagja, az „Aranyember”-ben, Timár Mihály szerepében. 30 éves jubileumát 1910 február 3-án ülte meg, Székesfehérvárott, Szalkai Lajos társulatánál, a „Lengyel zsidó” c. darabban, Mathis szerepében, amely alkalomra Lauschmann Gyula vármegyei tisztifőorvos, a színügy lelkes barátja, allegóriát írt. Egyike volt a vidéki nagy színpadok legkiválóbb hős- és jellemszínészeinek.

Kovács Lajos, színész, sz. 1901 május 15-én, Nagyváradon. Színpadra lépett: 1923 február havában.

Kovács Lajosné (Török Kornélia), színésznő, sz. 1870 aug. 26-án, Balassagyarmaton. Színpadra lépett: 1894 március havában, Beke Gyula színigazgatónál.

Kovács László, a régi kecskeméti színház megépítője, sz. 1795-ben, megh. 1873 április 19-én, Kecskeméten. Kecskemét város leggazdagabb birtokosa volt, aki vagyonát rendkívüli szorgalmával és takarékoságával szerezte és mint ilyen, áldozatot is tudott hozni a hazai kultúra előmozdítására.

Kovács László, kecskeméti születésű író, *Virágfakadás* és *Huszárszerelem* c. vígjátékok és *A cízterás* (Konti Józsefnek írt) operettszöveg szerzője, jóformán egész irodalmi munkásságát *Murai Károly* néven folytatta. (L. ott.)

Kovács László, hírlapíró. Színműve: *Szép Kovácsné*, daljáték 3 felv. Zen. szerz.: dr. *Erdős Mátyás*. Bem. 1920 május havában, Aradon.

Kovács László (kézdi), festő és kritikus, sz. 1864 jan. 11-én, Pusztasáncnál (Fehérm.). Nevét mint a Pesti Hírlap kritikusa tette ismertté. Színműve: *Halálmadár*, vígj., 1892-ben adták, Nagybecskerekben.

Kovács Laura, színésznő. (Lásd: Jám-bori Károlyné.)

Kovács Lili, színésznő, sz. 1889 nov. 12-én. 1908-ban lépett a színpályára.

Kovács Lili, színésznő, sz. 1895-ben, Debrecenben. Négyéves kora óta működik a színpadon.

Kovács Magda, karénekesnő, sz. 1908 augusztus 27-én, Jászberényben. Színpadra lépett: 1924-ben.

Kovács Margit, színésznő, sz. 1889 aug. 26-án, Nagyváradon. Színpadra lépett: 1914 május havában.

Kovács Margit, színésznő, sz. 1890 aug. 5-én, Hévesen. Színpadra lépett: 1911 június havában.

Kovács Margit, színésznő, sz. 1893 febr. 7-én, Nagyszombatban. Színpadra lépett: 1915 november havában.

Kovács Margit, színésznő, sz. 1904 május 3-án, Budapesten. Színpadra lépett 1926 szeptember havában.

Kovács Mária, színésznő, sz. 1875 nov. 15-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1899-ben, Relle Iván pozsonyi társulatánál.

Kovács Mária, színésznő, sz. 1903 ápr. 13-án, Deszken (Torontálm.). Színpadra lépett: 1928 szeptember havában.

Kovács Mariska, színésznő. (Lásd: Erdélyi Miklósné.)

Kovács Mihály, jellemszínész és énekes kómikus, sz. 1862-ben, Pesten, megh. 1911 december 18-án, u. o. Színpályára lépett Báródy Károlynál, 1884 április 8-án. 1889-ben Krecsányi Ignác szerződtette budai társulatához, innen 1899 április havában került a Népszínházhoz, amelynek egyik legnépszerűbb tagja volt. 1907 okt. havában, Vizváry Gyula utódául, a Nemzeti Színház hódította el, ahol első fellépte 1907 október 12-én volt, a „Három testőr” c. darabban, Poláček borkereskedő szerepében. Humora diszkrét és természetes volt, hangja nem nagy terjedelmű, de kellemes és fölötté tiszta zenei érzéktől vezetett; hozzá mint táncos is elsőrangú, úgy hogy pozícióját úgy a klasszikus stílusú, mint az angol táncoperettek divatja idején, egyaránt megtudta tartani. Szerepköre rendkívül széles volt. Neje: *Somolík Gizella* (L. o.), kivel 1898 március 24-én lépett házasságra.

Kovács Miksa, karmester. Színházi működését megkezdte 1896 nov. 26-án, Polgár Béla színigazgatónál.

Kovács Móric, színész, sz. 1837 nov. 17-én, Nagykárolyban, megh. 1884 január 27-én, Makón. Színpadra lépett: 1852 márc. havában, Hetényi Józsefnél. Egy időben igazgató is volt. Fiatalabb éveiben jellem-szerepeket játszott. Kitűnő memóriájáról híres volt a vidéki színészek körében. Megfordult az ország csaknem valamennyi színpadján. A 60-as években Szegeden rendező volt. 32 évig működött a pályán. Utoljára Tóth Béla társulatának tagja volt. Főbb szerepei: Bercsényi (II. Rákóczi Ferenc fogsága), Harangozó (Notre Dame-i templom harangozója), Bricard (Frou-Frou), Rendőrfőnök (Női harc) stb. Első neje megh. 1864 augusztus havában, Vácott. Második neje: *Budai Laura*, jeles operett-énekesnő, megh. 1871 okt. 5-én, Győrött. Harmadik neje megh. 1894 okt. havában, a budai Szent János kórházban.

Kovács Olga, karénekesnő, sz. 1911-ben, Sátorlajújhelyen. Színpadra lépett: 1927-ben.

Kovács Ödön, író. (K. Pál író fia.) Színműve: *Ne legyetek féltékenyek*, vígjáték. Bem. 1861 dec. 28-án, Győrött.

Kovács Pál, orvos, író, sz. 1808 július 1-én, Dégén (Veszprémm.), megh. 1886 augusztus 13-án, Győrött. Írói hajlamát atyjától, K. Ferencről örökölte. Pápán elvégezte iskoláit, Pesten orvosi pályára ké-

szült és szorgalmasan, jókedvvel irogatott, Kazinczy és Kisfaludy Károly biztatására, majd Győrbe került és megalapította a *Hazánk* c. lapot. A győri színügynek egyik legbuzgóbb pártfogója, istápolója, a magyar színészetpártoló egyesületnek egyik alapítója, a színügyi bizottmánynak szintén egyik agilis tagja volt. Drámáiból két gyűjtemény jelent meg: *Thália*, I—III. 1833—37. *Eredeti színművek*, 1846. Életrajzát Koltai Virgil írta meg: *K. élete és működése* c. alatt, 1889.

Színművei a következők: *A klavírmester*, vj. 1 felv. *Szomorújáték*, vj. 1 felv. *Üszteendi ajándék, vagy a félénk szerelmes*, vj. 1 felv.; *Magának akart, másnak kért*, vj. 1 felv.; *Melyik a sok közül?* vj. 1 felv.; *Farkas van a veremben*, vj. 1 felv.; *Mindennek van haszna*, vj. 1 felv.; *Öreg kérők*, vj. 1. felv.; *Az alkirály*, vj. 1 felv.; *A kiadó lak*, vj. 1 felv.; *Az általános örökös*, vj. 1 felv.; *Egyetlen leány*, vj. 1 felv.; *Művészet hatalma*, vj. 3 felv.; *Három szín*, vj. 4 felv.; *Propter certum quoniam*, vj. 1 felv.; *A szivány*, színj. 1 felv.; *Az éjjeli vendég*, szomorúj. 1 felv.; *A széplelkű*, vj. 1 felv.; *A féltés gyötrelmei*, vj. 3 felv.; *A kóduleány*, erkölcsrajz 4 felv.; *Éva asszony unokája*, vj. 3 felv.; *Nők köztársasága*, bohózat 3 felv.; *Az elbűvöltek*, vj. 2 felv.; *Legjobb orvos a házasság*, vj. 1 felv.; *Nemesek hadnagya*, népszerű dráma 5 felv. A dalok szövegét Czuczor Gergely írta. Bem. 1844 nov. 10. Győrött. *Királyi tréfa*, ered. tört. vj. 3 felv.; *Bianca*, eredeti tragédia 5 felv. stb.

Kovács Paula, színésznő. Működött többek között a Népszínházban, azután Budán, Krecsányi Ignácánál. Híres „beugró” volt. Hideg téli időben megsiketülván, táncosnőnek volt kénytelen elszereződni. Öregkorában a budapesti szegényházba került.

Kovács Piroska, színésznő, sz. 1896 január 4-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1920 július havában.

Kovács Róbert, műkögyáros, sz. 1877-ben, Budapesten. Középiskolai érettségi után egy sziléziai szakiskolában tanulta a kőfaragóipart és már mint 20 éves ifjú tevékenykedett az édesatyja által az 1872. évben alapított Kohn Arnold sírkőkészítő üzemében. Huszonnégy éves korában a cég

társtulajdonosa lett, amelyet 1908. évtől egyedül vezet. Más társadalmi és főleg karitatív jellegű tevékenysége mellett 1907-ben lett az Ingyen-Kenyér Egylet igazgatója, mely állását ma is betölti. Ebből az állásból kifolyólag került kapcsolatba a színészettel. 1919 óta részt vesz az Országos Színészegyesület minden évi karácsonyi kiosztási akciójában és e közreműködéséből kifolyólag választották meg a Színészegyesületbe 1928. évben tiszteletbeli tagnak. Hasonló közreműködéséből kifolyólag lett a Kövessy-vár választmányi tagja és pecsétőre. Ugyancsak ilyen munkából kifolyólag választották meg 1926-ban az Artista Egyelet tiszteletbeli tagjának.

Kovács Sámuel, ev. ref. lelkész, sz. 1770 december 12-én, Somogy megyében, megh. 1830 február 2-án, Csákvárott. Érdekes szakcikke: „A' Játék-színek mellett egy két szó.” (*Tudományos Gyűjtemény*-ben, 1825. XI. kötet, 88. oldalon.)

Kovács Sándor, színész, sz. 1865 körül, Erdélyben, székely szülőktől. Színész lett a 80-as években s a kezdet éveit után, mint kedvelt bonvivánszínész lett ismeretes. Játzott Székesfehérvár, Győr, Miskolc színpadjain. 1899-től kezdve a *Kisfaludy Színház* tagja volt s csinos alakjával, Napoleon-szerű arcélével és színpadi készségével ott is megnyerte a közönség tetszését. „Sulamith”-ban ő volt a három kőrö egyike. Szerepei közül Krisztyán Tódor (Aranyember), Napoleon (Szókimondó aszszonyság), Koszta Sámuel (Nagymama) stb. kiemelendők. Mint ügyes színpadi rendező is, hasznos szolgálatot tett a vidéki társulatoknál. A világháború kitörése után visszavonult a színpadtól.

Kovács Sándor, színész, sz. 1879 márc. 21-én, Kaposvárott. Színpadra lépett: 1900 virágvasárnapján, Kunhegyi Miklósnál

Kovács Sándorné, színésznő. (Lásd: Azary Ilona.)

Kovács Soma, színész, Kolozsvárt működött 1829–30-ban; 1836-ban Szerdahelyi József színigazgatása alatt; 1837-ben Göde Istvánnál; 1838–39-ben Kilényinél és 1845-ben Pergő Celesztin alatti társaságnál volt.

Kovács Soma dr., polgármesterhelyettes, sz. 1865 november 12-én, Csurgón, Somogy megyében. Az ottani ref. főgimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, a jogot pedig a budapesti tudományegyetemen. Mint ügyvédjelölt működött Nagykanizsán, Kaposvárott, Budapesten és Csáktornyan, majd az akkor Kaposvár városnál megüresedett első tanácsos, h. polgármesteri állásra, az 1894. évi június hó 22-én megtartott részleges tisztújításon egyhangúlag választották meg. 1910-ben eredményesen szállt síkra a színház építése mellett. Utánjárásával az építéshez államsegélyt eszközölt ki. Mint a színházépítő bizottság és a színházügyi bizottság elnöke, a legtevékenyebben vett részt az építés vezetésében. Az építés folyama alatt hosszas utánjárásával megszerezte a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a M. kir. Operaház világitási szabályozóját (regulátor), s az ennek mintájára készült kaposvári regulátor a legértékesebb a vidéken; maga a színház pedig, egyike a legszebb vidéki színházaknak. A színház építésének befejezése után, a város képviselőtestülete elismerésben részesítette a polgármesterhelyettest.

Kovács Teri, karénekesnő, sz. 1899-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1916-ban.

Kovács Tibor, színész, sz. 1901 jan. 13-án, Sátoraljaújhelyen, megh. 1927 jan. 1-én, Budapesten. Színipályára lépett 1919-ben, Szabados László társulatánál. Igen ügyes színész volt a vidéki társulatoknál, ahol mint szerelmes színésznek, megérdemelt sikerei voltak. A világháborúban szerzett betegsége korai halálát okozta. (Atyja B. Kovács Andor, az Országos Színészegyesület propagandaosztályának vezetője. — L. o.)

Kovács Vince, színész, sz. 1859-ben, Nagymenyeren (Komárom megye). Színpadra lépett: 1882-ben, Ligeti Géza színigazgatónál.

Kovács Viora, színésznő, sz. 1894 aug. 15-én, Alsólendván. Rákosi Szidi színészkoláját végezte. Színpadra lépett: 1914 május havában.

Kovácsné Jolán, színésznő, sz. 1895 június 15-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1916 szeptember havában.

Kovácsi Károly, színész, sz. 1815-ben, megh. 1895 november havában, Kalocsán. Színész volt 1844-ig, azután uradalmi gazdatiszt lett. Allítólag már 1837-ben, a Nemzeti Színház megnyitóján résztvett. Megtakarított vagyonkáját jótékony és hazafias célokra hagyományozta.

Kovácsics Erzsébet, színésznő, sz. 1846-ban, Győrött, meghalt 1904 április 8-án. Színpadra lépett: 1867-ben, a Nemzeti Színháznál.

Kovácsics Ilka, színésznő, a Nemzeti Színház énekkarának tagja, megh. 1881 aug. havában, Mürzzuschlag-ban (Ausztria).

Kovácsics Margit, színésznő. (Lásd: Deák Péterné.)

Kovácsics Pálné (Hornyák Sarolta), színésznő, sz. 1856-ban, Miskolcon. Színpadra lépett: 1872-ben, Szegedi Mihálynál.

Kovácsics Sándor, a bajai tamburazenekar vezetője, társaival 1860 június 6-án hangversenyt tartott a Nemzeti Színházban.

Kovácsné Csávássy-Fekete Mária, komika, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1802-ben, Nagykárolyban; megh. 1874 júl. 5-én, Pesten. 1816-ban lett színésznő a vidéken, majd pedig, amikor a Nemzeti Színház felépült, 1837 augusztus 22-én, már ő is annak egyik tagja volt. Mint kómika, a kedveltebbek közé tartozott. A pályán 1854 október 4-ig működött, azután nyugalomba vonult. Az ábrándos vénleányok és tetszelgő koros hölgyek megszemélyesítője volt s e szerepkörben valóban kitűnőt produkált. Játékát elevenég és meleg kedély jellemezte. Szerepkörét mindig buzgósággal és a hivatottak talentumával töltötte be. Főbb szerepei: Krisztina (Selyemárus), Katka (Fátyol titka), Marianna (A párisi adós), Tóti Dorka (Peleskei nótárius), Pergőné (Garabonciás diák), Ergerné (Két pisztoly), Júlia dajkaja (Romeo), Korpádiné (Szökött katona) stb. Írt egy regényt „Kaméliák a sírboltból” c. alatt.

Kovácsné-Kovácsovich Anna, színésznő, színpadra lépett 1861 szeptember 10-én.

Kovácsné Mariska (Berndt Mária), színésznő, sz. 1869 április 13-án, Debrecenben. Színpadra lépett: 1911 június havában.

Kovácsóczy Mihály, ügyvéd, író, lapszerkesztő, sz. 1802 március 19-én, Gödöllőn; megh. 1846 január 13-án, Pesten. Egerben a papi pályára készült, majd Pesten jogot hallgatott és ügyvédi oklevelet nyert. Itt megismerkedett Kisfaludy Károllyal és az irodalom többi jeleseivel. Kassára nevezetvén ki tanárnak, szerkesztő lett és Abaúj-megye megbízásából a magyar színház igazgatóságát is átvette. Több színdarabot ültetett át magyarra. Fordításai: Schiller: *Stuart Mária*, szomorú. 5 felv.; Houwald: *A tengeri rablók*, nézőj. 5 felv.; Castelli: *Gabriella*, színj. 3 felv.; Lebrun: *Parlagi Jancsi*, vj. 4 felv.; Schiller: *Turandot*, színjáték 5 felv.; *Griseldis*. Előadták Kassán, 1834-ben, stb.

Kovácsy Baby, színésznő, sz. 1906-ban, Péterrévén, Bács m.

Kovalcsik Amát, énektanár, a Nemzeti Színház operai kartanítója, sz. 1831-ben; megh. 1884 január 26-án, Budapesten. Az énektanításon kívül kivált az egyházi zenét művelte és mint jeles orgonajátszó is ismeretes volt.

Kovaltsik Berta, karénekesnő, 1885 ápr. 1-től 1908 febr. 6-ig a M. Kir. Operaház tagja volt.

Kovácsnai (Tóth) Sándor, ev. ref. főreáliskolai tanár, író, színműfordító, sz. 1730 febr. 12-én, Fintaházán, Marostordam. megh. 1792 márc. 8-án, Marosvásárhelyt. Tanulmányait a leideni egyetemen befejezve, 1764-től haláláig a marosvásárhelyi kollégiumban tanárkodott. *Két komédia* c. alatt Plautus „Mostellariá”-ját és Terentius „Andriá”-ját lefordította, 1781-ben. (Meggelent mind a kettő 1792—1836.)

Kovácsnai színészet. Kovácsnán, Háromszékm., 1871 aug. havában Nagy Mihály színtársulata játszott. E népes fürdőhelyet ezentúl is sűrűn felkeresték a magyar színtársulatok. Többek közt 1886 nyarán Polgár Gyula járt itt, 1911 július 8-án Fehér Károly társulata kezdte meg az előadásait, stb.

Kováts Ferenc, mérnök, színműfordító, élt Veszprémben; megh. Déghen, 1819 február 9-én. Lefordította Schiller „Fiesko”-ját. Egyéb fordítása: „Csalárd szín, vagy a kellemetlen férj.” Írta: Brandes J. K. Előadták: 1793 április 17-én; 1809 augusztus 11-től új címe: „Szín megcsal.”

Kováts Gizi (Jámbor Ferencné), színésznő, sz. 1885 márc. 31-én, Budapesten. Középiskolái elvégzése után 1904 októberében Ditrői Mór, a Vígszínház akkori igazgatója beíratta a Színészegyesület Színésziskolájába. Mint másodéves növendéket a vizsgaelőadáson Balla Kálmán színigazgató, akkor a miskolci színház igazgatója, mint énekes naivát leszerződtette. Balla azután magával vitte Pozsonyba, új állomáshelyére is. Nyárra Fiúméban és Kaposvárótt játszott, télen pedig Pozsonyban. Legjobb szerepei: János vitéz-ben Iluska, Bob herceg-ben Anni, Falu rosszá-ban Boriska stb. 1910 októberében Kunhegyi Miklós erdélyi színigazgatóhoz szerződött (Segesvár, Medgyes, Belényes, Nagyszalonta stb.), majd Sajó Vilmos színigazgató szubrett-primadonnának szerződtette le a délvidéki kerületbe, onnan Radó Bélához került és a háború kitöréséig ott is volt. 1915-ben férjhez ment és lelépett a pályáról.

Kováts Medea, színésznő, sz. 1900 április 11-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1922 szeptember havában.

Kováts Teréz, színésznő, sz. 1897 ápr. 19-én, Egerben. Székesfehérvárott zárdában nevelkedett. 14 éves korában Miklóssy Gábornál kezdte a pályáját. Azután férjhez ment Miklóssy Aladárhoz, 10 év után elvált és újból férjhezment Unger István színészhez, Debrecenben. Működött Kassán, Prágában, Ungvárott, Munkácson stb. 1928 óta a Belvárosi Színház tagja. Főbb szerepei: János vitéz, Antónia, Szókimondó asszony-ság, Falu rosszában Finom Rózsai, Piros bugyellárisban Török biróné stb. Újabban mint komika előkelő névre tett szert.

Kozai Rózsai, színésznő, sz. 1883 jún. 13-án, Varsányban, Hont m. Színpadra lépett 1904-ben.

Kozma Andor (leveldi), költő, hírlapíró, a Petőfi Társaság tb. tagja, a Kisfaludy

Társaság másodelnöke, a Magy. Tud. Akadémia nyelv- és széptudományi osztályának tb. tagja, sz. 1861 jan. 12-én, Marcaliban, Somogy m. Középiskoláit Pápán és Felsőlvön végezte, a jogot Budapesten hallgatta, majd az Első magyar ált. biztosító társaság tisztviselője, nemsokára vezértitkára. 1910-től orsz. képviselő volt. Aktuális heti versei, szellemes politikai és társadalmi krónikák, mintaszerű formában, évtizedeken át a Pesti Hírlap, újabban a Budapesti Hírlap vasárnapi számaiban Koboz név alatt jelentek meg. Az ő prologusával nyitották meg a Vígszínházat, 1896 május 1-én. Ugyanitt előadták „A szabadság ünnepe” c. 3 képből álló színi költeményét, 1898 március 15-én.

Kozma Béla, színész, sz. 1890 szept. 7-én, Budapesten. Színpadra lépett 1918 szept. havában.

Kozma Béla (kézdiszentléleki-papi), író és hírlapíró, sz. 1899 április 4-én, Ruttkán, Turóc m. 1917-től 1926-ig miskolci lapoknál mint színikritikus és essayista dolgozott és esztendőközön át szerkesztette ugyanott az egyetlen magyar vidéki színházi napilapot, a Földes Gusztáv alapította „Színházi Lapok”-at. Később a „Színház és Mozi”, végül „Vidéki Magyar Élet” című színházi és művészeti hetilapokat szerkesztette. Blaha Lujza második házasságáról regényt írt „Szépasszony kocsisa” címmel. Első színházi tárgyú regénye „Álom” címmel 1917-ben jelent meg Miskolcon. 1926 óta Budapesten él. Írói munkásságát 1929-ben a Magyar Tudományos Akadémia a Kazinczy-díjjal koszorúzta. Első színpadi művét, a „Zoltán” című egyfelvonásos tragikomédiát 1930 január havában hozta színre a rádió.

Kozma Erzsébet, színésznő, sz. 1893 júl. 8-án, Szirákon, Borsod m. Színpadra lépett 1915 dec. havában.

Kozma (Xavér) Ferenc, iskolai drámaíró, Jézus társasági, majd világi pap, sz. 1728 október 18-án, Nagymagyar, Pozsony m., megh. 1806 november 29-én, Lovasberényben. 1744-ben lépett a rendbe; tanított Székesfehérvárott, Esztergomban (1751—52), Gyöngyösön, Győrött és Po-

zsonyban. A nagyszombati konviktusnak három évig volt az igazgatója. Munkája: „Jekoniás”, szomorú szabású, víg kimenetelű játék 5 felv. Mellyet Egynémely Jesus Társaság-béli Tanító-Mester szerzett és előállított. Győr, 1754. (Névtelenül.)

Kozma Gergely, unitárius esperes-lelkész, sz. 1774 szeptember 19-én, Szentgericén (Marosszék). Tordán járt iskolába és Kolozsvárott fejezte be tanulmányait az unitárius papnöveldében. Színműfordításai: „A szerecsen-rabok, érz. ját. Kotzebue után, Pest, 1802. „Zoriada, avagy a nagy mogul leánya csudás története” (németből). „Seneca”, szomorúját. 3 felv. Kleist Keresztély után.

Kozma Gyula, színész, sz. 1889 ápr. 29-én, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1908-ban.

Kozma Hugó, színész, sz. 1883 dec. 6-án, Illaván, Trencsén m. Színpadra lépett 1902-ben. Működött Pozsonyban, Kassán, Pécsen, Kecskeméten, Kolozsvárott stb.

Kozma Ilona, színésznő, sz. 1906 április 20-án, Budapesten. Színpadra lépett 1925 július 1-én.

Kozma István, tenorénekes, sz. 1856 aug. 19-én, Albertfalván, Pest m., megh. 1925 dec. 23-án, Pécsen. Atyja K. Sándor, anyja Biesickovics Anna. Hat gimnáziumot végzett, azután asztalosmesterséget tanult atyjánál. Később Egerben telepedett le, ahol műhelye a tűzvész áldozata lett. Ekkor (1877) felvétette magát a Népszínház kórusába, de már félév múlva önálló szereplő lett. 1878-ban Somogyi Károlynál tenorista, azután Aradi Gerő, Tiszay Dezső, Kövessy Albert, Krecsányi Ignác, dr. Farkas Ferenc az igazgatói. 1910 jan. 1-én nyugalomba ment. Ez időben az egri érsekségnél, majd a pécsi püspökségnél egyházi énekes volt.

Kozma János, tanító Zentán. Színművei: „Szívek harca”. (Előadta Völgyi Ödön társulata a 90-es évek elején.) „Az erdőőr leánya”. (Előadta 1896 február 9-én, Lukácsi Aladár társulata, Zentán.)

Kozma József, zeneszerző, karmester. sz. 1905 okt. 22-én, Budapesten. Zenei ta-

nulmányait a budapesti M. kir. Zeneművészeti Főiskolán végezte. 1923–26-ig a Renaissance Színház karmestere, ahol számos darabhoz írt kísérőzenét. Legjelentősebb: a Strindberg „Haláltánc”-ához (1924) és Shakespeare „Hamlet”-jéhez (1925) írt kísérőzene. Több háromfelvonásos mesejátéka került színre Forgács Rózsi kamaraszínházában (1927). 1928-ban a progresszív modern művészeti irányhoz csatlakozott és egész sor modern pantomím úttörő zenéjével keltett feltűnést. Különösen komoly hatást tett Kövesházi Ágnes: „Géptánc” c. koreográfiájához és Bortnyik Sándor által tervezett mechanikus pantomímhez írt érdekes és eredeti zenéje. 1927-től a Belvárosi Színházban működött, 1929-ben a M. Kir. Operaház korrepetitora.

Kozma Lajos, színész, sz. 1907 jan. 3-án, Nagyszebenben. Színpadra lépett 1928 szept. havában.

Kozma Margit, karénekesnő, 1905 márc. 1-től a M. Kir. Operaház tagja.

Kozocsa Margit, színésznő, sz. 1882-ben Budapesten, ahol a színiakadémiát jeles eredménnyel végezte, majd Szabadhegyi Aladárnál és Micsey Györgynél, mint szubrett elsőrendű szerepeket játszott. Sikeres működése ellenére nemsokára pályát változtatott és postai tisztviselő lett.

Kőbányai színészet. 1873 jún. 11-én Balogh György társulata játszott Kőbányán. Első előadásul színrekerült a „Makrancos hölgy”. Műsoron voltak a következő darabok: „Peleskei notárius”, „Zarándokok”, „Két huszár és egy bakancsos”, „Botcsinálta doktor”, „Okos bolond”, „Budavár bevétele, vagy: Gróf Szapáry Péter”, „Schneider Fanni”, „Csikós”, „Kipfelhauser és Krámer úr barátja”, „Brankovics György”, „Ubrik Borbála”, „Miatyánk Isten”, „Tücsök”, „Egy magyar plébános”, „Világosvári gyásznapi”. Aug. havában a kőbányaiak annyira meg voltak elégedve a társulattal, hogy tőkét kezdtek gyűjteni egy kis téli színház létesítésére. 1912 május 16-tól Micsey F. György igazgató kezdte meg itt az előadást a „Gyimesi vadvirág”-gal. (Képes Laura, Gönczi Margit, Simon Jenő, Szabadhegyi Aladár voltak a főszereplők.)

Kőbányai Téglagyári Társulat. Az Országos Színészegyesület épületéhez 1890 január havában 20 ezer darab téglát ajánlott fel.

Kökény Ilona, kabaréművésznő, sz. 1891 április 7-én, Békésgyulán. Előbb apáca akart lenni, majd az Orsz. Színészegyesület iskoláját járta és 1906-ban lépett a színpályára. Előbb az Intim Színház tagja, majd Nagy Endre szerződött a Modern Színpad Kabaréjához. Hosszú idő óta az Andrássy-úti Színház tagja, ahol pompás műsorával, kellemes egyéniséggel egyike a legünnepebb fővárosi művésznőknek. 1913-ban férjhez ment Gábor Andor (L. o.) íróhoz, kitől később elvált. Kitűnő utánpótlás képessége már sok derűs percet szerzett lelkes publikumának.

Kökény Juci, kardalosnő, sz. 1906-ban, Veszprémben. Színpadra lépett 1924-ben.

Kölcsey Ferenc, költő, sz. 1790 aug. 8-án, Sződemeteren, Közép-Szolnok m., megh. 1838 augusztus 24-én, Csekén, Szatmár m. Az országgyűlésen 1817-ben nagyhatású beszédet tartott, melynek címe: „Beszéd a játékszín ügyében”. 1844-ben Erkel Ferenc megzenésítette a Himnuszát, a nemzeti imádságot, melyet u. e. év július 2-án adtak elő a Nemzeti Színházban. Kritikái nagyban hozzájárultak a közönség ízlésének kifinomodásához.

Kölcsey István, szolgabíró, 1794 július havában „a magyar Jádó színnek megörökítésére szolgáló tőkepenzek kipótlására” ezer forintot ajánlott fel.

Kölcsey Lujza, színésznő, 1864 ápr. havában a budai Népszínházhoz szerződött, ahol a „Csikós”-ban mutatkozott be, miről a lapok elismerőleg emlékeztek meg. Kiemelték szép, csengő hangját, természetes, minden modorosságtól ment játékát.

Kölesi Antal (Blaha Lujza mostohatyja), színész, sz. 1829-ben, Tatán. Színpadra lépett 1847-ben, Csabai Pál színikazdónál. 1856–1860-ban festő volt a győri színháznál, 1868 nyarán Miskolcon, 1871-ben Kassán, 1875-ben Aradon, 1882-ben Balassa Károly színikazdónál volt működésben.

Kölesi Ella, színésznő, sz. 1864-ben, Győrött. Színpadra lépett 1882 június 15-én, Bogyó Alajos színikazdónál.

Kölesi Lujza, színésznő. (Lásd: Blaha Lujza.)

Kölesi Mari, színésznő. (Lásd: Benedek Lajosné.)

Költő-színészek nevével sűrűn találkozunk a színészet történetében. Ilyenek voltak Petőfi Sándor, Dobsa Lajos, Arany János, Szigligeti Ede, Szigeti József, Tóth Ede, Balogh István, Hegedűs Lajos, Felek Miklós, Ecsedi Kovács Gyula, Gabányi Árpád, Rónaszéki Gusztáv, Kőmives Imre, Benkő Kálmán, Kazaliczky Antal, Tompa Kálmán, Kürthy György, Törzs Jenő, Géczy István, Bagyik Ferenc (Sió), Somló Sándor, Környey Paula és még sokan.

„Kölyök-dalmű”. Az operett hazánkban a 60-as évekig még szórványosan uralkodott a repertoáron. Az áramlat azonban később mindenüvé kiterjedt. Érdekes, hogy Miskolcon az operettet „Kölyök-dalmű”-nek nevezték el, — „hanem azért szívesen meghallgatják”. („Pesti Napló”, 1862 október 5.)

Kőmives Erzs, színésznő, sz. 1895 ápr. 29-én, Budapesten. Színpadra lépett 1919 dec. havában.

Kőmives Imre, színész, ismert komikus, színműíró, sz. 1839 október 1-én, Bodajkon, Fehér m., megh. 1921-ben, ismeretlen helyen, öngyilkosság folytán. Atyja Kőmives János, szintén színész volt, Fehér Károly társulatánál, Pápán, 1835-ben, de csak két évig, azután tanító lett. Fia Lepsényben járta elemi iskoláit, kollégiumi tanulmányait Pápán végezte, Eötvös Károlyval. Már ekkor írt költeményeket Boross Mihály „Kalausz” és „Napkelet” c. lapjába. 1857 pünkösd másodnapján színésszé lett, Szuper Károlynál, Pápán és elkerül az ország majdnem minden számottevő városába; játszik komikus és énekes szerepeket (mint a Zsidó honvéd, Fodrák Miska (Csizmadia mint kísértet), Pajkos diákokban, Frici a Vén bakancsosban, Gáspár apó, Zajtai István stb.). 1869-ben színtársulatot alakított, még pedig kettőt egyszerre: egyet Kecskeméten, a másikkal Nagyváradon működik.

U. e. év július 24-én a pesti Városligetben is tart előadásokat „Pest városligeti magyar színikör” cím alatt. 1870-ben Debrecenben volt szerződésben, ez év július havában a Budai Színikör tagja, 1872-ben Szegeden játszik, Mannsbergernél. 1873-ban Miklóssynál Pesten, az István-téri színházban; a színház leégése után Baján találkozunk vele, Szuper Károlynál, majd ismét Miklóssynál, Pécsen. Nála színészkedett egy időben Petőfi Zoltán is. 1882 április 15-én ülte meg működése 25 éves jubileumát, Hódmezővásárhelyen, a „Vén bakancsos”-ban. Színművei: „A zsidó honvéd”, énekes népsz. 3 felv. Bem. 1868 november 20. (Ugyanakkor Lukácsy Sándor is írt egy hasonló című darabot, mely Aradon került színre.) „Jön az üstökös”, boh. 4 felv. Budán adták, Molnár Györgynél. „Egy nagyratörőkrő számar”, boh. 3 felv. Szeged, 1871 január 6. „A fősvény szappanos”, boh. 3 felv. Győr, 1871. „Szurok Mihály utazása”, boh. Szeged, 1877 december 4. Ezenkívül írta még a következő darabokat: „Konstitúció a győri színpadon, vagy a zürzavar” szatirikus boh. 3 felv. Győr, 1862. „A mezőhegyesi huszárok, vagy nem jó a huszárral tréfálni”, énekes népsz. 3 felv. Mezőhegyesen játszották 1870 nyarán. Számos költeménye jelent meg Jókai „Nagy tükör” c. humorisztikus lapjában, 1860-ban és az „Üstökös”-ben is. 1865-ben írta a „Lekaszálták már a rétet” c. népdalt Blaha Lujza számára. Ezzel a dallal országossá tette a nevét, mert e dalt betétként az összes színpadokon énekelték a népszínművekben. Munkálkodott a „Budapest” részére is és ennek „Új Budapest” c. melléklapjában is találunk tőle verseket (1877–80). A „Győri Közlöny”, a szegedi „Babszem Jankó” és a veszprémi „Függetlenség” is szívesen hozta költeményeit, de dolgozott még a „Székesfehérvár és Vidéke”-be, az „Egri Lapok”-ba, a „Szabadkai Lapok”-ba, a „Pécsi Figyelő”-be, a „Zala—Somogyi Lapok”-ba, stb. A 70-es évek elején a „Hon”-ba vezércikket írt a magyar néptanítók nyomorúságáról és a düledezett falusi népiskolákról. Ennek hatása alatt megalakult a fővárosban az első tanítói kongresszus. 1868 július havában „Gondülő” cím alatt Désen egy kötet adomát adott ki. 1872 január 1-től április 7-ig Pécsen „Súgó” címen humorisztikus lapot szerkesztett. 1879 októberében egy

röpiratot írt „Nem kell színikerület, hanem országos pénzalap!” címen. (Egy időben Csobánszky néven is színészkedett.) Neje: Lukács Anna, hösnő, sz. 1841 május 4-én, Miskolcon, megh. 1912 szeptember 2-án, Balatonfüreden. Színipályára lépett Tóth Jánosnál, 1859 december 15-én. Karacs Teréz miskolci növeldejében tanult szavalni és már ekkor tűnt fel színészi készsége. Miskolcra költözött Székesfehérvárra és itt előbb Rigó Lina néven lépett a pályára. Marcaliban Futó Jánosnál ismerkedett meg férjével. Szerepei: Stuart Mária, Gertrudis, Dalma, Galotti Emilia, Borgia Lucretia, Lorántffy Anna (Szigetvári vértanú), Alpári grófné (Végrendelet) stb. 1893-ban miskolci házát és kertjét a Színészegyesületnek adományozta menház céljaira.

Kőmives Rezső, színész, sz. 1900-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1918-ban.

Kőmives Sándor, színész, sz. 1897 márc 19-én. (K. Imre unokája.) Atyja Baumann Károly ismert népdalénekes volt. A Kereskedelmi Akadémián érettségizett, majd hivatalnok pályára lépett, azután díjnok lett a kultuszminisztériumban. A világháború alatt katonáskodott, majd kedvét követve Budapesten színésszé lett. Első fellépte „Trilby” Geckójában volt. Félévig Óbudán működött, majd Kiss Árpádnál, Ungvárt és Munkácsra. 1924 szeptember havától a Magyar Színház tagja volt.

Kömley (Károly) Gyula, színigazgató, sz. 1861-ben, Egerben, megh. 1916 jún. 13-án, Rózsahelyen. Színpadra lépett 1880-ban, Miklóssy Gyulánál. Színigazgatói működését nagyobb vidéki városokban fejtette ki. E minőségben utoljára Szatmárott volt. Innen a Népszínház-Vígopera szerződtette. Amikor a Vígopera megszűnt, vidéki passiójátékok rendezésével foglalkozott szerte az országban. Neje: Tarnay Leóna, a Városi Színház tagja, sz. 1873 február 22-én. Fia: Tarnay Géza, a Városi Színház tagja.

Kömlödi színészet. Kömlőd komárom-megyei községben 1837 márc. 7-én Balogh István színtársulata hirdette elsőül a nemzeti színészet ígét.

Könczöl Etel, színésznő. (Lásd: Prielle Péterné.)

König Péter, zeneszerző, sz. 1870 május 29-én, Raseggben (Stájerország). A benecésrendből, a melynek tagja volt, 1893-ban kilépett, Budapestre jött és az Orsz. Zeneakadémián Koessler Jánosnál befejezte tanulmányait. 1888-ban Győrött színházi karnagy volt. A következő évben Aradon, majd Kassán működött. 1904-ben Szegeden a zenekonzervatórium igazgatójává választották meg. Színpadi művei: „A falusi bányász”, opera 3 felv. Szövegét írta: gróf Salburg. Bem. Szeged, 1909 május 11., özv. Makó Lajosné igazgatása alatt. Zeneszerzői működésének 20 éves jubileuma 1923 április 9-én volt, 25 éves jubileumát 1929 ápr. havában ülte meg, Szegeden.

König Róza, színésznő. (L. Csengeri Antalné.)

König Sophie, német színésznő, sz. Pesten. 15 éves korában fellépett a rudolfsheimi színházban, Bécsben, majd a „Kékszakállú herceg” c. operetben, Boulotte szerepében, valamint a „Szép Heléna” címszerepében nagy sikert ért el Berlinben. Viszszatérve Bécsbe, a Theater an der Wien szerződtette. 1894-ben az énekezzakmáról áttért a prózai szakmakörre.

Könnyű darab. A könnyen betanulható darab és épp ezért különösebb előkészületet nem igényel. (V. ö.: Nehéz darab.)

Könyvdráma. Az olvasásra szánt és nem színpadra való drámák neve.

Könyves Cili, színésznő. Színpadra lépett 1864 júl. 26-án.

Könyves (Tóth) Erzsébet (váradi), színésznő, sz. 1904 február 12-én, Budapesten. Atyja: Könyves Tóth Mihály, vállalkozó mérnök, gyáros; anyja: olasz születésű, Amelia Barzal. Az Országos Színművészeti Akadémiát végezte és onnan Kolozsvárra szerződött, dr. Janovics Jenő igazgatóhoz, mint naíva és drámai szende. Elsőrendű szerepkört töltött be. Háromévi kolozsvári működés után Sebestyén Mihályhoz szerződött, Miskolcra és itt már fiatal hősnőszerepeket is játszott. Mint a kolozsvári színház tagja vendégszerepelt Nagyváradon és Bukarestben, 1924-ben. Mint a miskolci Nemzeti Színház tagja a társulattal együtt

játszott Hódmezővásárhelyt, Szolnokot és Gyulán, valamint Budapesten, a „Jedermann” c. darabban. Főbb szerepei: Julia (Romeo és Julia), Ophelia (Hamlet), Desdemona (Othello), Melinda (Bánk bán), Lizaveta (Szipéria), Hajtang (Krétakör), Judit (Tábornok), Alexandra (Hattyú), Jolán (Ördög) stb.

Könyves (Pichler) Ignác, színész, ismert népszínműénekes, megh. 1873 márc. 16-án, Jásziskisén. 1848-ban honvéd volt, 1849 dec. 23-án lépett a színpályára. Vidéki bolyongásai alatt sok helyütt fordult meg. Neje: Koós Mária, színésznő, sz. 1845 ápr. 12-én, Debrecenben, megh. 1881 okt. 3-án, Kunszentmártonban. Színésznő lett 1858-ban, Nyíry Kerék György társulatánál. Sokáig elismeréssel működött Temesváry Lajosnál.

Könyves Jenő, színész, sz. 1860-ban. Apácában, Csanád m. Színpadra lépett 1885 ápr. 1-én, Gáspár Jenőnél. 1891—1899-ben Miskolcon működött. 1910 nyarán dr. Farkas Ferenc társulatánál játszik, majd ez év őszén staggione-társulatot szervezett.

Könyves Mari (Nagy Ferencné), színésznő, sz. 1845 ápr. 12-én, Debrecenben, megh. 1918 dec. 9-én, Budapesten. 1858-ban Nyíry Györgynél lett színésznő. 1877 okt. 4-én bemutatkozott a kolozsvári közönség előtt, Stuart Mária-ban. 1886 nov. havában Miskolcon jubilált, Váradi Antal „Mózes”-ében.

Könyves Máté, úttörő színész, sz. 1780-ban, megh. 1866 aug. havában, Nagyváradon. Színésszé lett Kecskeméten, Kelemen Lászlónál, 1794-ben. Állandó színész 1810-től. Fél századnál tovább szolgálta a színpadi művészetet. Sokáig volt kolozsvári tag, ahol 1862 október 18-án ülte meg 50 éves színi jubileumát, „Bánk bán”-ban. Dacára késő öregségének, mindig jókedélyű volt. 1865 tavaszán egy kis vidéki városban működött, onnan azonban gyalog visszament Kolozsvárra, azután ismét gyalogszerrel Nagyváradra, ahol addig tartós egészsége felmondta a szolgálatot. Megírta a színészet történetét a „Játékszíni Koszorú” c. könyvében, Pest, 1834. Írt több sűgőkönvet. Színműfordításai: „Tréfa és valóság”, vj.

3 felv. Ziegler után németből. Bem. Sárbo-gárd, 1829 szeptember 6. „Ki tudja, mi haszna?”, „Önkéntesek visszajövedele”, „Saal”, színművek. (Ez utóbbi háromról Benkő azt állítja, hogy szintén K. írta, illetve fordította.) Neje: Kiss Julianna, színésznő.

Könyves Mór, színész, sz. 1863 január 28-án, Szolnokon. Színpadra lépett 1881 nov. 29-én, Kőszeghy Endre színgazgató-nál.

Köpf Kálmán, zeneszerző, színműve: „Gyöngyvirágkisasszony”, operett 3 felv. Társszerző: dr. Bajthay Mihály. Bem. 1915 szept. 18. Budai Színkör.

Körfüggöny. A színpadi gyorsdíszítés-nél használatos függöny, mely körbe szalad, minthogy köralakú vasrúdra van felszerelve. Leginkább kabarékban alkalmazzák, ahol a célnak inkább megfelel.

Körhorizont használatának tervével elő-szőr Kémény Jenő foglalkozott, tehát Reinhardt Miksát megelőzte. („Nemzeti Ujság”, 1925 jún. 27.)

Körlevélnek (mellyel a színházi sürgős utasításokat szokás tudomásul hozni) régi elnevezése „circuláris”, magyarul: kézre járó írás (1792). A körlevelet mindenki tartozik aláírni, aki ott érdekelve van.

Körmagyar. A negyvenes évek elején a szépirodalmi lapokban (Honderű, Regélő stb.), de még a napilapokban is hosszas és szenvedelmes vita folyt a táncmesterek közt (Farkas, Szőlősi, Thury, Köhegyi) a magyar vagy nemzeti körtáncnak elsőbbsége fölött, mert mindegyik magának vitatta a feltalálást és a tökéletesítését is. 1844-ben „őszhő 20-án íródott” és 1845-ben jelent meg *Kilányi Lajos* kis füzeté (ma igen nagy ritkaság, egy példánya csak legutóbb került a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába): „A Kör-Táncz, mellyet Szőlősi Lajos minden Tánczrész könnyen felfogható rajzolatával és magyarázatával előadott *Kilányi Lajos* nemzeti és ballettánczos és a nemzeti színház tagja. 6 Rajzolatokkal és egy zenemű melléklettel Bécsben, 1845. Jaspersn könyvtárus tulajdona. Pesten Wágner József műkereskedésében”. Szőlő-

síró így szól: „S ekkor az előbb minden magasb körökből számkivetett nemzeti táncunk is a köznépből, ezen nemzetiségünk ös kamarájából napvilágra lépett”. De szabályozatlan volt ez a nemzeti tánc, „míg Szőlősi Lajos, fővárosi színházunk első nemzeti tánczosa 1841-ben egy kecses és igen könnyen betanítható magyar körtánczczal ajándékozta meg ezen egyik nemzeti kincsünk barátait”. A füzet végén a zenemű-melléklet címe: „Első magyar körtáncz” szerző Rózsavölgyi, (azóta többször megjelent); de már 1847-ben ugyancsak Rózsavölgyi így címezi: „Ellenzéki körmagyar” (gróf Batthány Lajosnak ajánlva). Kilányi szerint Szőlősi lett volna az első. Azonban ez nem áll, mert egy debreceni színlap tanúsága szerint „Farkas József Nemzeti Tánczművész” illet már jóval előbb feltalált és 1836 április 30-án Debrecenben be is mutatott. A színlapon alul tudniillik ez áll: „Nemzeti táncztanítási jelentés. A víg társalkodás kellemei közt, melly méltó helyet foglaljon, a bájos tánczunk gyakorlott és ügyes tüneménye, eléggé tudva van, Magyar nemzeti tánczunk minden neműek közt magosan kitűnik. Ezt én eddig nem is látott korlátok közzé szedvén, vagy a muzsikai felosztáshoz szabván a mostani kifejtettebb ízlésnek kívánságaival egyeztettem, sőt a magyar deli táncok nemét a *körtánczcza* (magyar quadrille) gyarapítván, ezt a társalkodási multságokban gyakorlatban is hozván, Bécs, Pest, Nagyvárad, Kolozsvár, Hazánk fővárosában ezzel a szüntelen egy forma keringő, több szédítő páros forgásokat, sőt még *nyalgaltakat* (a galoppnak akkori magyarosítása), ha nem mulandókká, bizonynyal felváltókká tettem. E végre mindenkinek illő tisztelettel ezen készségem azzal jelentem, hogy a körtáncz előbb négy pár személynek kelletik; mind a körtáncz, mind a magányos táncz általános betanításáért 6 pengőt fizet. Velem való értekezéseiket vagy tudósításaikat tehetik a játék színnél. Tisztelő szolgáljuk Farkas József Nemzeti Tánczművész”. Ez a legkorábbi adat (eddig) a magyar körtáncra; és hogy az elsőség Farkast illeti meg, abból is kitűnik, hogy egyidejűleg a budai színháznál (a pesti Nemzeti Színház csak 1837-ben nyílt meg) Szőlősi még erről mit sem szól és csak magánytáncsal és műkedvelő-kettős magyarral kedveskedik. Való-

színü, hogy *Petrichevich-Horváth Lázár* (a Honderű zenei és művészeti rovatát ő írta maga) vonta össze a „kör”-t meg a „magyar”-t „körmagyar”-ra. (A „magyar” elnevezés rövid, elvont megjelölése a magyar táncdarabnak, sőt minden magyar stílus zenedarabnak külföldi mintára. Ahogy külföldön a zenészek csak röviden *Allemande*, *Anglaise*, *Polonaise* néven nevezik az illető ország zenedarabját, úgy nálunk is már a század elején *Hongroisenak* nevezik a magyar stílus zenedarabot. Amikor magyar kótacímlapok kezdtek feltűnni, kialakult a magyar elnevezés, sokszor jelzővel: érzélgő magyar, fellengős magyar (Rózsavölgyi), friss magyar. A „Honderű” 1843. évf. I. köt. 214. lapján olvassuk: „A körmagyart Nyitra szépei kellemmel és nemzeti lélekkel tánczolák”; ugyanott a 215. lapon: „A bájos körmagyar”; a II. kötet 18. lapján pedig egy tréfás cikkben már Csárdásy, Keringei, Körmagyari stb. urak szerepelnek. *Strauss János* („Strauss, az apa”) 1843-ban Pesten jár; a magyar gárda táncmesterének, Gorszkynek koreográfiájára Pesten hallott magyar motívumok után megírja a „Nádorkör”-t (Palatinal-Tanz). A negyvenes évek közepén már a kótacímlapokon is ott áll a körmagyar *Rózsavölgyinek*, *Travnyiknak* (ámbar jurátus magyar is sokszor), Szélessy-Breiternek és másoknak szerzeményein. 1847- és 48-ban már a táncrendeken is körmagyar van. A magyar körtánc és a körmagyar szó tehát *Farkas József* és *Petrichevich-Horváth Lázár* nevével függ össze.

Körmendi K. Árpád, színész, sz. 1891 febr. 12-én, Kaposvárott. Színpadra lépett 1919 február havában.

Körmendi Iona, színésznő, sz. 1888 nov. 28-án, Kaposvárott. Színpadra lépett 1908-ban.

Körmendi József, színész, sz. 1881 febr. 5-én, Lipótfán, Somogy m. Színpadra lépett 1901 okt. havában, Somogyi Károly színigazgatónál.

Körmendi Leó, színész, sz. 1884-ben, Kaposmérőn, Somogy m. Színpadra lépett 1904-ben. 1919-ben a Belvárosi Színház tagja volt, azután kivándorolt Amerikába.

Körmendi Kajtár Margit, színésznő, sz. 1898 okt. 1-én, Csornán, Sopron m. Színpadra lépett 1923 május havában.

Körmendi Pál, tanító, sz. 1865-ben, Bönyödt, Győr m. Színműve: „A Darwinisták”. „Juhászlegény”, népszínmű. Mindkettőt előadták Zalaegerszegen, 1889-ben.

Körmendi színészet. Körmenden (Vas m.) már 1821 jún. 21-én találunk színészetet. Ekkor járt itt az úttörők kised csapataival Balogh István, azon idők ismert igazgatója. Jóval később is felkeresték a várost a vándorszínészek. 1885 ápr. havában itt találjuk Kolozsvári József színtársulatát, 1901—1902-ben Kárpáthy Györgyét, 1910 jan. közepén Kiss Árpádét, 1911 szept. 23-án Szabados László, 1912 ápr. havában Thury Elemér az itteni színigazgató.

Körmendy János, színész, sz. 1863-ban, Tatán. Színpadra lépett 1882 július 10-én, Bogyó Alajosnál. Ezután Tóth Béla az igazgatója, 1884-ben Krecsányi Ignác-hoz szerződik, egy év után Mészáros Kálmánhoz, 1886-ban Ditrői Mór tagja, 1889-ben pedig Aradi Gerőnél találjuk, majd újra Krecsányihoz kerül, 1891-től. 1903 óta a Király- és Magyar Színháznál működött. Hosszú ideig tanácsosa volt az Orsz. Színészegyesületnek. 1924 óta kizárólag a Magyar Színház tagja. Körmendy a legkiválóbb jellemszínészek egyike. Markáns egyéniség, kinél az alakítás mindenkor mély tanulmány eredménye. Főbb szerepei: Daxelmayer (Aranykakas), Petur bán, Tiborc, Gyarmati (Tót leány), Gonosz Pista, Lőrinc (Romeo és Julia), A kovács (Éjjeli menedékhely), Peták (Piros bugyelláris), Marosán Bogdán (Szabin nők), Flambeau Seraphin (Sasfiók), Pengő Kovács (Sári bíró), Zsifkovics (Sárga liliom), Boltay János (Egy magyar nábob), Kampós (Új földes úr), Bejczy Péter (Búzavirág), Zsiga bácsi (Mihályné két lánya), Hány János (opera) stb.

Körmendy Kálmán, színész, sz. 1886 május 28-án, Budapesten, megh. 1920 jún. 27-én, u. o. Színészakadémiát végzett, majd 1905-ben Nagyváradon lépett a színipályára. Innen Kolozsvárra hívták meg, azután 1911 szept. havában a Vígszín-

ház igazgatósága szerződtette. Működött még Szegeden, Almásy Endre társulatánál. 1918 őszétől a Belvárosi Színház tagja, amelynek egyik számottevő művésze volt. „Az ötvenéves férfi” c. vígjátékban szép sikert ért el.

Körmendy Kató, színésznő, sz. 1910 jún. 25-én, Budapesten. Atyja K. József, a M. Kir. Operaház karéneke. Az Orsz. Színészegyesület színészképző iskoláját végezte, 1928 jún. havában. Ezután a Városi Színház tagja lett.

Körmöcbányai színészet. Körmöcbányán 1883 jan. havában Szigeti—Jáni és Gál egyesített színtársulat játszott. Az állandó színház 1897 január 16-án nyílt meg. A prologust Pósa Lajos írta és azt maga szavalta el. Utána a Szózatot énekelte a helyi dalkör, azután Lőrinczy György humoros felolvasása következett, végül „Felvidéki lakodalom” című életkép zárta be a műsort. A színházat műkedvelők alapították. 1901—1902-ben itt járt Halmay Imre színigazgató. 1908 aug. utolsó hetében Tóvári Antal társulata kezdte meg előadásait. Kiválóbb tagjai: Thury Mariska, Demetrovics Katinka, T. Földvári Mari, Hegyessy Gyula, Tiszai Miksa, Huszti Mari stb. 1910 szept. elején Rác Dezső színigazgatónak adták ki a várost és ugyancsak őt hívták meg később is, így 1914 márc. havában is ő működött Körmöcbányán. 1917 jan. havában Farkas Mihály társulata vonult be a városba.

Körner Theodor Karl, német költő, sz. 1791 szept. 23-án, Drezdában, elesett 1813 aug. 26-án, Schwerin és Gadebusch között, Rosenberg falu mellett. Legismertebb drámája „Zrinyi”, ford. P. Horváth Dániel, mellyel 1821 márc. 11-én megnyitották a kolozsvári Nemzeti Színházat.

Környei Béla, operaénekes, a M. Kir. Opera tagja, sz. 1873 május 18-án, Krumauban, Ausztriában, megh. 1925 április 28-án, Budapesten, mint magyar állampolgár és mint a magyar hang birodalmának mindmáig sem pótolta nagy vesztesége. Az út és az idő, mely ezt az egész zenei és művészvilágban úgy itthon, mint külföldön számontartott kiváló énekest Ausztriából a

magyar földre vezette, valóban változatos, érdekes életet tüntet fel. Atyja katonatiszt volt és a fiatal Környei ifjúkorát mégis mint iparostanonc, mint szobafestő és mázolóságát töltötte el, mígnem zengő lelke és énekesi elhivatottsága kiváltották őt a nem neki való ipari foglalkozásból. Mondják, hogy Evva Lajos, a budapesti Népszínház szerencséskezű, jószemű és biztosfülű igazgatója valahol munkaközben hallotta énekelni a fiatal iparos Környeit, akinek a hangja és máris elragadó énekkészsége anynyira megejtették a színigazgatót, hogy nyomban tárgyalásba bocsátkozott a fiatal szobafestővel, akit a benneélő lángoló művészvágy következtében könnyű volt elcsábítani az ipartól a színpadhoz. Így 1896 október 1-én volt az a nevezetes nap, amikor Környei Béla, a későbbi nagyszerű énekművész, megtalálta magát és belépett a Népszínház kórusába, ahol Evva különös figyelme és gondossága mellett nemcsak az önképzés és az általános művelődés terén tökélesült, de a Solymossy Elek népszínházi tag színésziskolájában gyorsan elsajátította azt a játéktudást is, amire mint színésznek a további érvényesülésében szüksége volt. Zenei kiképzését első felesége, Galyassy Paula, maga is kiváló, nagytudású énekesnő vállalta és Környei Béla olyan jeles tanítványnak bizonyult, hogy már rövid idő múlva szinte vetekedtek érte az elsőrendű magyar vidéki színigazgatók. Krecsányi Ignác, a buda—temesvári direktor hódította magához és elsőrendű baritonistának szerződtette. Környei Béla pompás terjedelmű hanganyaga baj nélkül képes volt megbirkózni a Kornevillei harangok Henry márkijával és például a Rip van Winkle címszerepével. A zenei szakértelem a budai előadások alatt megállapította, hogy Környei baritonális tenorja nem efféle feladatokra való és a félreismert tenorista már 1908-ban a Király Színházhoz került, ahol talán a Lehár-féle operettek és Kacsóh Pongrác „János vitéz”-ének néhányszor elénekelte címszerepén túl nem talált magához méltó feladatokat. Elhivatottsága, jogos vágyai és főleg képessége az Opera felé tereltek és már 1898 szeptember havában próbát énekelte, mint tenorista a M. Kir. Operaházban, amelynek színpadán ugyanezen év november 12-én a „Hegyek alján” Pedrójában be is mutatkozott. Sikere azonnal

szerződést biztosított neki és olyan széles repertoárt, hogy új szerepeinek betanulásához valóban olyan kivételes képességekre volt szükség, mint aminővel Környei rendelkezett is. Radamest, Turridút, Mariót, Caniót, Pedrót, Manricót, a Rigoletto hercegét, Don Josét, Faustot és minden jelentős operatenort betanult és a magáévá tett. Emellett volt kedve, ideje és fizikuma ahhoz, hogy olyan művészi kirándulásokat is végezzen, mint a Vígsház „Három a kislány” című darabjának Schubert-partija, amelyet százszor énekelt, 1914–15-ben. Később valami megmagyarázhatatlan nyugtalanság fogta el és nem maradt meg a budapesti Opera kötelékében, sőt a házasságát is felbontotta és elvette Szamosi Elzát, a M. Kir. Opera ünnepelt Carmenjét, akivel Amerikába is áthajózott egy kis turnéra. Előzőleg, vagyis 1916 okt. 17-én, a bécsi udvari Operában is fellépett és jelentékeny sikert aratott Radames szerepében. Bécsből mégis hazavágyott, mert ízig-vérig magyarnak érezte magát és nagyon szerette a barátait. Éjszakákon keresztül énekelt nekik a legteljesebb hangpazarlással, Magyar Imre cigányzenekara mellett. Akik a Környei Béla zengő ajkairól hallották a szép Dóczy- és Dankó-nótákat, azok nem voltak képesek elhinni, hogy ez az énekes osztrák földön született. Vagy, ha végre elhitték, bámúlták a magyar föld, a magyar levegő átalakító, lélekformáló erejét, amely egy osztrák katonatiszt fiából ilyen magyar énekest alkotott. Zengő ajkai egy váratlanul rátámadt fertőző betegséggel érkezett korai elmúlással örökre lezárultak. Orbánc ölte meg, harmadik házastársa, Sándor Mária operaénekesnő leggondosabb ápolása dacára. Első házasságából született Paula leánya, a Nemzeti Színház kiváló drámai művésznője, jeles írónő és Béla fia, a kitűnő zongoraművész. Emlékét nagyszámú színházi rajongóján kívül a „Fehér holló” színésztársaság is kegyelettel őrzi, amely minden évben nagypénteken (ez színházi „normanap”) jön össze és serleget ürit Környei Béla emlékére. Síremlékleplezése 1930 ápr. 30-án volt. (Liptay Károly.)

Környei János. Az aradi színészet lelkes barátja volt, 1863-tól sokat agitált az állandó aradi színészet megteremtéséért és a színház felépítéséért.

Környei Paula, színésznő, a Nemzeti Színház tagja, K. Béla operaénekes leánya, sz. 1902 dec. 28-án, Debrecenben. 1918-ban Medgyaszay Vilma színházában lépett színpadra. Ezután a Madách Színház tagja lett, majd Beöthy László a Magyar Színházhoz szerződtette; innen a Nemzeti Színház kötelékébe lépett, ahol az állami színház együttesének ma is számottevő erőssége. Megjelent egy verskötet, egy regénye. Főbb szerepei: Solvejg (Peer Gynt), Julia, Ofélia, Viola (Vízkereszt), Johanna (Endre és Johanna), Titania (Szentivánéji álom), Chrysothemis (Elektra), Irma (Fehér szarvas), Irén (Proletárok), Athalia és Tímea (Aranyember), Angelika (Képzelt beteg), Jessica (Velencei kalmár), Eszti (A mama), Mária (Szerelmem iskolája), Hero (Sok hűhó semmiért) stb. Színművei: „Klaudia”, drámai költemény 3 felv. Bem. 1923 március havában, Egerben, az Angolkisasszonyok intézetében. „A thagastei sas”, dráma 3 felv., 15 képben. Egy elbeszélés után. Bem. 1924 március 18. Várszínház.

Köröm Emilia, színésznő. (Lásd: Bártfai Paczona Antalné.)

Körös, horvátországi községben 1827 szept. 29-én magyar színészek (Balogh István igazgató élén) jártak, azonban „az első napon egy lélek se jött”, — írja Balogh ismert naplójában. Utána német tablót mutatott be a kisdud csapat, ez úgy látszik javított a helyzetükön, mert okt. 2-án már 60 forintról, 3-án 72 forintról számolt be Balogh naplója. 1828 okt. 3-án előadja Schiller „Zsiványok”-ját, 72 forint jövedelemmel.

Körös Andor, színműíró. Színműve: „Szürkehályog”, színmű. Bem. 1929 ápr. 4-én, Győrött, az Orsz. Kamara Színház kétezredik előadása jubileumára. Az Orsz. Kamara Színház Budapesten is bemutatta: 1929 jún. 13-án.

Körös Endre dr., tanár, sz. 1872 június 10-én, Nagyváradon. Pápán a ref. tanítóképző igazgatója. Tanulmánya: „Hugó Károly Bankár és bárója”, 1894.

Körös István, orvos. Színműve: „A honfi arája”, eredeti dráma 3 felv. Bem. 1874 december 16. Győrben.

Körösbányán (Hunyad m.) 1864 júl. havában Nagy Mihály társulata járt, — hihetőleg első ízben.

Körösi Aranka, színésznő, sz. 1872 dec. 20-án, Baján. Színpadra lépett 1893 okt. 1-én, Pesti I. Lajos színingazgatónál.

Körösi Kálmán, ügyvéd, sz. 1868 szeptember 11-én, Mezőssasson, Bihar m. 1894-ben Debrecenben ügyvédi irodát nyitott. Színműve: „Előjáték az 1848—49. magyar szabadságharc 50. évfordulójának ünnepe”, előadták a debreceni színházban, 1898 április 11-én. „Prológ a debreceni színeszet százéves emlékére”, előadták u. o. 1898 október 23-án.

Körösi Margit, színésznő, sz. 1871 jún. 10-én, Budapest. Színpadra lépett 1895 okt. 15-én, Csóka Sándor színingazgatónál.

Körösi-Szabó István, bonviván és apa-színész, színpadra lépett 1856 aug. 14-én. Neje: Ladányi Julia, színésznő. Színpadra lépett 1859 május 1-én.

Körösi Tamás, színész, sz. 1888 dec. 18-án, Szolnokon. Színpadra lépett 1927-ben.

Körösi Terka, színésznő. (Lásd: Lauer Béláné.)

Körösi Valéria, színésznő. (Lásd: Hegyesi Nándorné.)

Körösiné-Reinnard Berta, sűgőnő. Színpadra lépett 1864 jan. 29-én.

Körösladányi színészet. Körösladányon (Békés m.) 1871 márc. havában Kőszeghy Endre színtársulata működött.

Körösmezei (Szukup) **Gusztáv**, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1846-ban, francia eredetű családból. Családi neve: Soucoupe. Színipályára lépett 1863 december 8-án. Játszott Aradon, Szabadkán, Pécsen, Budán, Kolozsvárott. 1874 május 1-én a Nemzeti Színház szerződtette. 1909 november 19-én nyugalomba vonult. Kedvenc szerepei: Bánk bán, II. Rákóczi Ferenc, Fekete orvos, Don Caesar, Romeo stb.

Körösmezey Margit, színésznő, sz. 1881 nov. 23-án, Budapest. Színpadra lépett 1904-ben.

Körösy Bálint, színész, sz. 1901 márc. 28-án, Budapest. Színpadra lépett 1923 szept. havában.

Körösy Bertalan, színész, színingazgató, sz. 1852 augusztus 18-án, Pesten. Színipályára lépett 1871-ben, Molnár Györgynél, aki egy nyári szünet alkalmával társulatot szervezett és elvitte Kecskemétre, Szegedre, Nagybecskerekre. Ezután a Nemzeti Színházban statisztál, onnan Aradra megy, de fiatalsága miatt nem kap szerepet, erre Várnay Fábiánhoz szerződik, tőle Szabó Antalhoz. 1895-ben színingazgatásba fogott, de két év után már abbahagyta. Mint igazgató nagyobb városai voltak: Újvidék és Pancsova. 1902-ben Budapest a Korona Színházat vezeti, de ez a vállalkozás is sikertelen maradt. Erre elszerződik színészi minőségben és működik: Szegeden, Debrecenben, Pécsen, Székesfehérvárott stb. Főbb szerepei: Csikós, Szellemfi, Winkelmann, Gonosz Pista, Reinhold Kristóf, Zab Feri (Apósok), báró Szlankaményi, Samu (Kintornás család), Goldstein Számi, Pusztabíró stb. Nyugdíj: ment: 1910 január 1-én. Neje: Márkus Róza, színésznő, sz. 1861-ben. 1877-ben lépett a színipályára. 1899 jan. 1-én nyugalomba ment. Megh. 1903 május 27-én, Budapest.

Körösy Ferenc, úttörő színész, komikus, sz. 1792-ben, Székesfehérvárott, megh. 1871 február 26-án, Aradon. 1820-ban lépett színpadra, Szombathelyt, Balogh Istvánnál. 1826-ban igazgató lesz. Ő volt az első, aki a Szepességben, Lőcsén, magyar színielőadást rendezett. Tagjai között voltak: Megyeri. Egressy, Szentpétery, Bartha, Fánchy, Füredi, id. Lendvay stb. 16 évig volt igazgató. 1870 december 3-án megünnepelte 50 éves jubileumát Aradon, a „Nagy zavar” c. Kotzebue-darabban. 1850 óta az aradi színház pénztárosa volt. Neje: Stromb Katalin, 1821-ben lépett a színipályára és a drámai szakmában sokáig kedvence volt a közönségnek. Megh. 1873 szeptemberében, Kolozsvárott. Egyik leánya: Philippovits Istvánné Körösy Mimi, később Krasznay Mihályné. (L. o.)

Kőrösy Judit Mimi, színésznő. (Lásd: Krasznay Mihályné.)

Kőrösy Zoltán, színész, sz. 1901-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1920-ban.

Kőrösy Erzsébet, színésznő, sz. 1903 szept. 10-én, Gyöngyösön. Gimnáziumot végzett, majd a Rákosi-féle színésziskola növendéke lett. Tagja volt a Renaissance Színháznak, működött Székesfehérvárott, Óbudán stb. 1927 márc. 24-én férjhez ment Pajor István színészhez (L. o.), akivel a Renaissance Színháznál működött. 1930-ban Radó Béla színtársulatának szubrett-primadonnája.

Kőrösy Ferenc, színész, ügyelő, sz. 1852 március 19-én, megh. 1886 március 25-én, Kolozsvárott. 14 éven át kötelességtudó, buzgó hivatalnok volt a kolozsvári színháznak. Érdekes sírköfelirata: „Mindenkor ügyelt pontosan, csupán magáról feledkezett meg!” Felesége: Doktor Antónia, azelőtt: Sándoriné, kivel 1881 október 25-én lépett házasságra, Kolozsvárott. Fia: Sándori Kálmán, színész a vidéken. (L. o.)

Kőrösy Juci, színésznő. (Lásd: Hunyady Józsefné.)

Kőrösy Kálmán (K. Ferenc I. fia), színész, sz. 1830-ban, Pelsőcön, Gömör m., megh. 1873 jan. 30-án, Kolozsvárott. Iskoláit Aradon járta. Ezután vidéki színész lesz. A szabadságharcban ő is beáll közhonvédnek. 1870-ben a kolozsvári színház tagja, ahol mint komikus ismert névre tett szert. Neje: Eötvös Mária, komika, megh. 1890 július 16-án, Kolozsvárott.

Kőrösy Lajos, karénekes, 1878 május 1-től 1884 szept. 30-ig és 1885 jan. 1-től 1901 dec. 31-ig a M. Kir. Operaház tagja.

Kőrösy Tamás, karnagy, a Kisfaludy Színház tagja, írt egy operettet: *Ügy-e, babám, csak álom?* c. alatt. Verseit írta: Thomé József. Bem. 1930 május, Kisfaludy Színház.

Körszék. Színházi nyelven így hívják azt a széksort, amely a zsöllye- és támlásszék-sor között terül el. (V. ö.: Támlásszék.

Zsöllye.) 1880 táján a Nemzeti Színházban csakugyan félkör alakban a páholyok alatt volt egy sor felcsapódó ülésekből (kartámla nélkül), ezt nevezték körszéknek.

Körvilágítás. Modern felszerelésű színházainkban reflektorral ú. n. körvilágítást is tudnak alkalmazni, leginkább a zsinórpadról, ahonnan a sugár egy kisterületű kört világít be. Akkor alkalmazzák ezt, ha sötét háttérben egy fix pontra fehér vagy színes fénysugárral akarja a rendező a külső hatást fokozni.

Kössük össze — kifejezés arra értendő, hogy ha a próbákon a még dőcögös szereprészletet egy másik részlettel meg akarja ismételtetni a rendező, tehát a szöveg fonala újabb felvételéhez azt szokták mondani, hogy: Kössük össze.

Kőszeghi Alajos, úttörő színész. Atyja főjegyző volt Jászberényben. 1811-ben lépett a színipályára, ahol első szerelmes- és hősszerepeket játszott. Déryné Naplójában ezeket írja róla: „Jó színész volt, szép alkattal, de végtére idősebb korában iszákosságának áldozatja lett”. (I. kötet, 134–135. old.) Szinnyei József pedig így jellemzi: „Leginkább hőseket személyesített, szép alak volt, csengő hanggal és sok kelemmel, csak szavalatában túlzott és az a hibája volt, hogy a félelem, kétségbeesés vagy düh kifejezésénél vállait fel szokta húzni”. Írt egy színdarabot, címe: „Pokolvári Bálint”, vitézi játék 4 felv. 1814 aug. 1-én adták Pesten, a címszerepet maga a szerző adta. Bayer azt mondja róla: „Szép testalkatú, tanult ember. Egyhangúságát kivéven, hősszerepekben igen tetszett. Lassanként elzüllött, az iszákosság áldozatja lett”. (Nemzeti Játékszín, I. kötet, 424. old.)

Kőszeghy Antal, színész, sz. 1901-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1921 szept. 1-én. 1923-ban a Renaissance Színház tagja volt.

Kőszeghy (Szabó) Endre, színiigazgató, sz. 1819-ben, Jászszentgyörgyön, Szolnok m., megh. 1901 szeptember 16-án, Borossebesen. Iskoláit Pesten végezte. Amidőn megnyílt a Nemzeti Színház, nagy kedvet kapott a színipályához. Ekkor (1837 szeptember 7-én)

színész is lesz az intézetnél. 1838-ban Potemkin Ödönnel és Csengery Pállal hármas direkciót kezdett, de a forradalom bekövetkeztében a színpadot a csatatérrel cserélte fel. 1849-ben, mint műkedvelő honvéd ismét

Kőszeghy (Szabó) Endre

színiigazgató lesz. 43 évig működött a pályán. Első neje: Reisz Sarolta, sz. 1837-ben, Marosvásárhelyen. Színipályára lépett 1862 október 20-án, Nagy Mihály társulatánál. Második neje: Marcza Mária, megh. 1870 július 22-én, Kunszentmártonban.

Kőszeghy Géza, zeneszerző, K. Károly fia, sz. 1859-ben, megh. 1894 április 30-án, Újpesten. Nagyon képzett, jó érzékű, figyelemreméltó tehetséggel megáldott zenész volt. Számos operetthez komponált zenét. Ismertebb művei: „Aranyparaszt”, népsz. 3 felv. Bem. 1881 június 10. Rákospalotán, műkedvelőkkel. „A falu rózsája”, operett 3 felv. Szövegét írta: Csengery Gusztáv. Bem. Budai Színikörben, Bogdy Alajosnál, 1882 június 30. „Pipa-csösz király”, operett 3 felv. Szöv. írta: dr. Sziklay János. 1888 augusztus 31. U. o. „Cythéré”. balett (Benyújtotta a bécsi operához). Maradt még utána egy befejezetlen operettje.

Kőszeghy (Purth) Károly, operabaritonista, sz. 1820 november 17-én, Kőszegen, megh. 1891 március 9-én, Újpesten. Atyja Purth István, ev. tanító volt. Iskoláit szü-

lővárosában és Sopronban folytatta. Theológiai tanulmányai folytatására Bécsbe megy, itt megismerkedik Mayer Karolinával, a bécsi opera ünnepelt művésznőjével, aki bemutatta Weinkopf híres énektanárnak, aki magára vállalta a tehetséges ifjú kiképzését, majd ajánlatára 1843 március 7-én Bartay Endre, a Nemzeti Színház akkori igazgatója felleptette az „Alvajáró”-ban, Rudolf szerepében. Ez időtől fogva állandóan tagja az intézetnek és az öreg Benza nyugdíjbavonulása után K. játszotta a buffo-szerepeket. Egyike volt a legképzettebb tagoknak és szabatosságban egyikük sem vetélkedhetett vele. Szorgalma, megbízhatósága és szerénysége közmondásos volt. 1880-ban megkapta a Ferenc József-rend lovagkeresztjét. 1887 március 7-én töltötte be színészkedése 45-ik évét és 1887 április 18-án megtartja búcsúelőadását a „Fekete domino” c. operában, Gil Perez szerepében, majd május 1-én nyugalomba vonult. Főbb szerepei: Hunyadi László-ban Czille; Prófétá-ban Zakariás (ezt először 1850 jun. 11-én énekelte, midőn ezt az operát 1883 jun. 2-án 150-edszer adták, akkor is ő énekelte ezt a szerepet.) Faust-ban Mefisztó; Troubadour-ban Fernando; Mártá-ban Plumkett; Portici-i néma-ban Pietro; Fidelio-ban Rocco; Bűvös vadász-ban Gáspár; Tell Vilmos-ban Walter; Fekete dominó-ban G. Perez; Sába királynéja-ban Főpap stb.

Kőszegi Géza, színész, sz. 1904 július 19-én, Újpesten. A színiiskolát Rákosi Szidónél végezte. Első szerződése Debrecenben volt, azután Pécsre hívták meg. Főbb szerepei: „Tábornok”, „Árva László király”, „Eltörött a hegedűm”, „Szökik az asszony” c. darabokban vannak.

Kőszegi Irén, színésznő, sz. 1904-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban (Renaissance Színház).

Kőszegi Istvánné (Rózsa Ilona), színésznő, sz. 1896 szept. 13-án, Nagyváradon. Színpadra lépett 1924 július havában.

Kőszegi (Sutyák) Károly, színész, sz. 1863-ban, Miskolcon, megh. 1916 dec. 27-én, Pécsen. Színésszé lett 1882-ben, Szeless Józsefnél. Sutyák neve fogalom volt a vidéki

színészek körében. Ismerte őt mindenki és fantasztikus füllentései olyan népszerűvé tették, hogy méltán lehetett őt a magyar Münchhausennek nevezni. Kollégái nagyon szerették és egész könyvre való história kering róla a színészek között.

Kőszegi Károlyné (Losonci Andrus Etel), színésznő, sz. 1876 okt. 6-án, Losoncon. Színpadra lépett 1895 márc. 1-én, Makó Lajos színikazgatónál.

Kőszegi színészet. Kőszegen már Déryné is játszott, 1820 május havában, midőn Kilényi Dávid volt itt az igazgató. (Déryné Naplója, I. kötete, 437., 440. old.) 1845 febr. havában Pázmán Mihály itt az igazgató. 1869 aug. havában Károlyi Lajos, 1882 ápr. havában ifj. Bokor József, 1884 husvétján Bánfalvi Béla az itt működő igazgató. Később (1901—02) Kunhegyi Miklós jár itt, 1909 nov. havában pedig Kiss Árpád társulata vonult be a városba. 1910 dec. havában ifj. Kőszegi József ügyvédjelöltet megválasztják a Színpártoló Egyesület titkárává. 1911 febr. havában Nádassy József az igazgató; 1912 ápr. 7-én Thury Elemér soproni társulata kezdte meg a szezonját és ápr. 30-án fejezte be. 1913 jún. 2-án Patek Béla győri, 1917 júl. havában pedig Rácz Dezső színikazgató működött Kőszegen. Az újabb időkben a Mulató nevű vendéglő tánctermeiben tartanak előadást, az őszi hónapokban, 6—8 hétig. 1929-ben 400 pengő segínyt kapott az igazgató, továbbá 200 pengő természetbeni adományt is. A színpártoló egyesület 240 tag felett rendelkezik. A színiügyek referense dr. Nagy Miklós tanácsnok. A színterembe elfér 380 egyén. Igazgatók 1929—1930-ban Radó Béla, Alapi Nándor.

Kőszegi Teréz, operaénekesnő, sz. 1901 február 13-án, Budapesten. Szülei tanítónőnek szánták s a tanítói klevélet meg is szerezte, de szép énekhangja lévén és tehetséget is érezvén magában, beiratkozott a Zeneművészeti Főiskolába, ahol nemcsak énekhangját képezték ki, hanem színpadi játékot is tanult. Közben a francia, német és angol nyelvekben, úgyszintén a zongorajátékban sok jártasságot szerzett. A Zeneakadémia elvégzése után, 1923 június havában leszerződött a Városi Színházhoz, melynek azóta állandó tagja s az ottani opera-

előadások egyik kiváló erőssége, sőt mikor a Városi Színház állami kezelésben volt, Kőszegi Terézt több ízben felléptették a Magy. Kir. Operaházban is. De nemcsak mint opera-énekesnő ér el sikereket, hanem — színészi tehetségénél fogva — a klasszikus operetteknek s a magyar népszínműveknek is hivatott előadója. Az 1928-ik év első negyedében művészi körúton volt Amerikában, ahol opera-áriáival és szép magyar nótáival mindenfelé nagy sikert aratott, de nemcsak ott, hanem már előzőleg (1927 nyarán) Olaszországban is. A „La Vedetta d'Italia” (1927. VII. 21.) kiemeli kvalitásait, meleg, dallamos hangját, tökéletes timbre-jét, hangjának biztos iskolázottságát, szenvedélyes mimikáját. Az amerikai lapok közül a „The New-York Times” (1928. I. 22.) különösen a „Faust” „ékszer-ária”-ját méltányolja, a „Szabadság” c. amerikai magyar lap pedig (1928. II. 15.) szépen énekelt magyar népdalait dicséri. Kvalitásait különben a sajtó és közönség idehaza is méltányolja, úgy a színpadon, mint a hangversenyteremben s a Rádióban. 1929-ben elnyerte a Székesfehérváros 1000 pengős ösztöndíját. Főbb szerepei: Pillangó kisasszony (címszerep), Margit (Faust), Nedda (Bajazzók), Micaéla (Carmen), Musette (Bohémélet), Juliska (Jancsi és Juliska), Antónia (Hoffmann meséi), Cherubin (Figaro), Marcellina (Fidélío), Annácska (Bűvös vadász), Mari (Eladott menyasszony; Cár és ács), Adalgisa (Norma), Saffi (Cigánybáró), Médi (Három a kis lány), Iluska (János vitéz), Erzsike (Sárga sísó), Évi (Cigány), Erzsike (Akácvirág), Rafaéla (Nagyapó) stb., stb.

Kőszínház. Nem új keletű szó, mert azóta ismerjük, amióta az első kőszínház megépült hazánkban. (1692-ben, Nagyszombatban.) És azóta a vágy is minden színész lelkében itt ég: „kőszínházban játszani!” Ebben az óhajban benne van az állandóság tudata, mert a kőszínházban játszó színész ezzel a ténnyel fel van mentve a vándorlással járó kellemetlenségektől, jobban tud takarékoskodni, gazdaságosabban berendezkedni, megértőbb közönség előtt játszhat, több alkalmat nyílik a művészetnek, hivatásának élni s ekként anyagi és erkölcsi tekintetben valóban sikert érhet el.

Kötelező levél vagy kötés. Így hívták a szerződést a régi magyar színészek 1793-ban. Addig a latin Contractus helyettesítette a szót. Azután már Egy és szót használták. (Lásd: Contractus, Egyezés és Szerződés címszókat.)

Köttsei színészet. Köttсэн (Somogy m.) az elsőül itt járt színigazgató Balogh István lehetett, aki 1830 febr. havában ültette itt fel sátorát.

Kövári Emil, színész, sz. 1895 március hó 26-án, Pozsonyban. Színpadra lépett: 1919 január havában.

Kövári Géza, színész. (Lásd: Mihálka Géza.)

Kövári Irén, színésznő, sz. 1907 január 23-án, Pécsen. U. o. kezdte a pályát, 1923-ban. Következő igazgatói voltak: Asszonyi László, Kürthy György, Heltai Hugó, Faragó Sándor, Lázár Ödön (Király Színház), Deák Ferenc, Kulinyi Ferenc stb.

Kövári István, színész, sz. 1889 dec. 7-én, Ungvárott. Színpadra lépett: 1921 július havában.

Kövári Józsa, színésznő, sz. 1906 június 5-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1926. szeptember havában.

Kövári Benkő Lajos, színész, sz. 1848-ban, Szabadkán. Színpadra lépett: 1872-ben, Bercsényi Béla színigazgatónál. Neje: Györe Katalin, sz. 1847-ben, Turonyban, Baranya m. Színpadra lépett: 1865-ben, Budai József színigazgatónál.

Kövári Lajos, színész, sz. 1878-ban, Budapesten. Színpadra lépett: 1895-ben.

Kövári Lajosné, sűgő, sz. 1883-ban, Bécsben. Színpadra lépett: 1900-ban.

Kövári Piroska, színésznő, sz. 1903 dec. 16-án, Egerben. Színpadra lépett: 1925 július 1-én.

Kövári Richárd, színész, sz. 1893 április 4-én, Mosernben. Színpadra lépett: 1919 január havában.

Kövári Verona, színésznő, sz. 1859-ben, Pécsen. Színpadra lépett: 1866 máj. 1-én,

Bényei István színigazgatónál. (Gyermekszereplő.)

Kövári Vilmos, sűgő, sz. 1884-ben, Budapesten, Színipályára lépett: 1907-ben.

Kövári Zsigmond, színész, sz. 1854-ben, Sátoraljauhelyen. Színpadra lépett: 1871-ben, Novák Sándor színigazgatónál. Neje: Körössi Laura, színésznő, sz. 1855-ben, Kiskunhalason. Színpadra lépett: 1875-ben, Gerő Jakab színigazgatónál.

Kövári Anci, kardalosnő, sz. 1904-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1924 szept. 1-én.

Kövári Danica, színésznő, sz. 1891 február 12-én, Ujvidéken. Színpadra lépett: 1921 július havában.

Kövári Gyula, kabarésínész, író, sz. 1884 május 17-én, Rimaszombaton. (Atyja K. Miklós, anyja balogfalvi Mihályi Julia.) Iskolái: a pesti piaristáknál járta, majd hajlamát követve, a Színészegyesületi színésziskolába véteti fel magát. 1906-ban lett színész. Első fellépte a Magyar Színházban volt a „Gyöngyélet” című francia operettben, Mouillard közlegény szerepében. Másfél év után a Bonbonniére Kabaré tagja, azután Nagy Endrőchez szerződik, közben ő is kabaréigazgató lesz, majd dr. Bárdos Artúr szerződteti, azután az Apolló Kabaré. Tagja volt közben a Madách Színháznak, ahol a „Veszedeles ember” főszerepében nagy sikere volt. Rövid ideig a Feldszínház tagja is volt. 1925 augusztus havában a Teréz körúti Színpad szerződtette. 1926. Berlinben működik. Számos kabarédarabot írt, melyek főszerepeit többnyire maga játszotta.

Kövári Józsa, segédszínésznő, sz. 1906-ban, Budapesten.

Kövér Dezső, zeneszerző, sz. 1873-ban, Szatmárott. Színműve: „Szép Théréz”, operett 3 felv. Szövegét írta Tihanyi Vilmos. Előadták 1907 március 7. Szatmárott.

Kövér Dezső, színész, sz. 1896-ban, Budapesten. Színpadra lépett: 1924-ben.

Kövér Ilma, író, sz. 1801-ben, Pesten. Atyja K. Lajos (l. o.), ismert nevű dráma-

író volt, anyja Komlóssy Ida, ünnepelt színművésznő (l. o.), aki leányát szintén a színipályára képezette s vidéken többször fel is lépett. Első színikísérlete 1873 július 11-én volt Budán, a „Tücsök” címszerepében. A színpadon azonban csak elvétve működött, inkább elbeszélések és regények írásával foglalkozott.

Kövér Lajos (rétháti), ügyvéd, színműíró, sz. 1825-ben, Rátóton (Temesm.), meghalt 1863 április 11-én, Pesten. Iskoláit Aradon, Nagyváradon és Pesten elvégezve, megyei szolgálatba lépett. 1848-ban honvéd volt. 1853-ban lépett föl mint drámaíró, jelentős sikerrel és ettől kezdve a színpad számára kezdett dolgozni. Darabjait francia mintára írta: Színművei: „Özveggy vagyok”, vj. 2 felv. Bem. 1852 júl. 19. „Az első követelés”, vj. 1 felv. Bem. 1852 okt. 11-én. „Cholera és női szeszély”, vj. 1 felv. Bem. 1852 okt. 11-én. „Este és reggel”, vj. 3 felv. Bem. 1853 okt. 10-én. „Férj-elv és női csel”, vj. 1 felv., bem. 1853 okt. 10-én. „Még titok”, vj. 3 felv., bem. 1853 dec. 28-án. „A szép marquisné”, dr. 4 felv., bem. 1854 máj. 7-én. (Ezzel a darabbal a legnagyobb hatást érte el.) „Csak kitartás”, vj. 3 felv., bem. 1855 júl. 10-én. „Egyik a kettő közül”, vj. 1 felv., bem. 1855 júl. 27-én. „Nőm meghalt”, vj. 3 felv., bem. 1856 jan. 14-én. „Hűség hűtlenségből”, vj. 4 felv., bem. 1856 febr. 18-án. „Celesztina”, dr. 4 szakaszban, bem. 1856 ápr. 8-án. „Meg akarok halni”, vj. 1 felv., bem. 1857 szept. 14-én. „Gazdagság és szegénység”, színjáték 4 felv., bem. 1857 nov. 11-én. „Indiána”, tört. színjáték 4 felv. Zen. szerz.: *Bognár* Ignác. Bem. 1858 szept. 9-én. „Hódítás falun”, vj. 3 felv., bem. 1859 febr. 7-én. „Egy viharos éj”, vj. 1 felv., bem. 1860 dec. 20-án. „A kiadó szállás vagy a három baklövés”, vj., bem. 1863 márc. 11-én. (Mindezen művei a Nemzeti Színházban kerültek színre.) Fordítása: „Medea”, trag. 3 felv. Írta: Legouvé. Bem. 1861 nov. 6-án, Kassán. Kéziratban maradt: „Kardos István”, vj. 3 felv. „A két eskü.” — Életrajzát megírta *Prém* Lóránd, Budapest, 1915.

Köves Boldizsárné, karénekesnő, sz. 1894-ben, Székesfehérvárott.

Kövesdi Bella, színésznő, sz. 1871-ben, Jászón (Abaújtornam.). Színpadra lépett:

1894 március havában, Komjáthy János színingazgatónál.

Kövesdi színész. Kövesden (Baranya megye). 1835 nov. 12-én Balogh István színtársulatát találjuk az úttörő igazgatók között, midőn hat előadást tartott összesen.

Kövesi Dezső, sűgő, sz. 1866-ban, Nagyváradon. Színpadra lépett: 1884-ben. Először vidéki nagyvárosokban, majd 27 évig a Vígsházban volt alázatos tolmácsa a magyar szónak. Szerzők és színészek ragyogó pályafutását segítette elő. 1928 aug. 1-én nyugalomba vonult. Megh. öngyilkosság folytán, 1929-ben.

Kövesi Ede, első magyar bűvész, megh. Újaradon, 1890 szeptember 22-én. A világi fegyverletétel után lett bűvész. (Előzőleg színész volt.) Arad városa díszpolgárává választotta. Ő gyűjtötte az első 300 forintot a marosvásárhelyi Bem-szoborra. 1857 június 18-án bűvészetét a Nemzeti Színházban is bemutatta.

Kövesi Gyula, színész, sz. 1848-ban, Diószegen (Biharm.); megh. 1918 jan. 27-én, Nagykárolyban. Vidéken kezdte a pályát, 1866 nov. 12-én. Több mint tíz éven át a Népszínháznál is működött, ügyelői minőségben. Neje: *Beretvás Mari*, színésznő, sz. 1846-ban, Nagykőrösön; megh. 1910 július 1-én, Nagyszalontán. Színipályára lépett: 1869 dec. 5-én.

Kövesi Ilona, színésznő. (Lásd: Fekete Pálné.)

Kövesi Juci, színésznő, sz. 1875 dec. 11-én, Bécsben. Színpadra lépett: 1892 okt. 8-án, Miskolczi Henrik színingazgatónál. Nyugdíjba vonult 1925 június 1-én.

Kövesi Lajos, színész, sz. 1868 április 16-án, Pesten. Színpadra lépett: 1898-ban, Szalkai Lajos színingazgatónál. Nyugdíjba vonult 1926-ban.

Kövesi László, sűgő, sz. 1898-ban, Debrecenben. 1921-ben a Vígsház tagja.

Kövesi Miksa, színész, sz. 1853 dec. 2-án, Szegeden; megh. 1894-ben. Színpadra lépett 1879-ben, Szabó Antal színingazgatónál.

Kövesi Róza, színésznő. (Lásd: Szalkai Lajosné.)

Kövesi Sarolta, színésznő, sz. 1861 aug. 11-én, Pécsen, ahol iskoláit is járta. A színészethez még zárdai növendék korában kapott kedvet, ahol kitűnő szavaló volt és a házi színelőadásokban a főszerepeket ő kapta. 1875-ben beiratkozott a színképzőbe, ahol Hugo V. „Angelo”-jában mint Katalin és Berczik: „Egy szelleműs hölgy” c. vígjátékában a címszerepben, kivált társnői közül. Pályáját Kecskeméten, 1878-ban kezdte, Némethy Györgynél, mint drámai szende és az 1879–80-iki szezonban a közönség kedvence lett. Ezután működik: Miskolcon, Székesfehérvárott, Kassán, Debrecen, Eperjes, Sopron, Balatonfüred színpadjain. 1882 június 21-én férjhezment és lelépett a pályáról.

Kövesi Szeréna (Balog Sándorné), színésznő, sz. 1876 április 6-án, Nagyváradon. Színpadra lépett 1898-ban, Szalkai Lajos színikazgatónál.

Kövény Illés, színműíró. Színműve: „A tűzmadár”, színmű 3 felv. Bem. 1916 márc. 21-én, Kassán.

Kövény Albert, színikazgató, színműíró, a Kövény-Vár (l. o.) megalapítója, sz. 1860 okt. 6-án, Kótajon (Szabolcsm.), meghalt 1924 december 21-én, Budapesten. Iskoláit Nagyváradon végezte; 1877-ben a kolozsvári színház tagja lett, majd mint rendező és igazgató működött a vidéken. 1892 május 4-én a Népszínházban vendégszerepelt a „Madarász” c. operett Csörsz báró szerepében. 1898 március havában megüli 20 éves jubileumát, Aradon. Ugyanez év nov. 25-én átvette az óbudai Kisfaludy Színház igazgatását, majd a kecskeméti színház igazgatója lett; ezután Pécsen választották meg. 1912 okt. 1-én megnyitotta a Dembinsky uccai Új Színpadot (dr. Bárdos Artúr után), amelyet okt. 9-től „Kövény-Színpad” címen vezetett tovább. — 1912 dec. 3-án nyugalomba vonult. 1916 szept. havában a Beöthy-színházak dramaturgjává szerződött. 1924-ben a New York-kávéházban asztaltársaságot alapított Kövény-vár néven, nyugdíjas színészek karácsonyra való megajándékoztatása céljából.

A Kerepesi-temetőben nyugsznak hamvai. Sírköteleplezése: 1927 jún. 5-én volt. Sírfelirata: „Életében alkotott, itt nyugodni tért. Nagy művét, emlékét őrzi a Kövény-Vár”. Eredeti színművei: „Florinda kisasszony”, operett 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1890 aug. 2-án, Budai Színikörben. — „A diurnista”, fővárosi életkép 4 felv. Zen. sz. Rosner Vilmos. Bem. 1892 júl. 16. U. o. — „A feneanyósok”, boh. 3 felv. Társz. Vendrey Ferenc. Bem. 1892 aug. 27-én. Városligeti Színikör. — „A primadonna” (Le Vicomte de Letorières szövege nyomán), énekes bohózat 3 felv. Bem. 1893. Budai Színikör. — „Tüzek gyakorlata”, énekes vj. 3 felv. Bem. 1894 júl. Városligeti Színikör. — „Goldstein Számi, az új honpolgár”, énekes fővárosi életkép, 3 felv. Zen. szerz. Delin Henrik. Bem. 1894 aug. 11-én. Budai Színikör. 100-adszor: 1896 máj. 16. — „Vigécek”, énekes bohózat 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1896. Városligeti Színikör. — „Talmi hercegnő”, operett 3 felv. Társz. szerz. Makai Emil. Zen. szerz. Konti József. Bem. 1898 febr. 4-én. Népszínház. — „Diplomás kisasszonyok”, énekes fővárosi életkép 3 felv. Bem. 1897 jún. 25-én. Budai Színikör. — „Háromláb kapitány”, énekes bohózat 3 felv. Bem. 1898 júl. 14-én. (Társz. szerz. Faragó Jenő.) U. o. — „Singer-gyár”, énekes bohózat. Bem. 1899 júl. 21-én. U. o. — „Sulamith”, keleti opera 4 felv. A héber eredetiből. Bem. 1899. Kisfaludy Színház. (A Magyar Színházban Makai Emil és Beöthy László átdolgozásában adták.) Zen. szerz. Goldfaden. (Lásd címszava alatt is.) „Keszű mézeshetek”, bohózat. — „Minna Vanna”, paródia, 1903. — „A kaméliás férfi”, eredeti fővárosi életkép, énekekkel és táncokkal. Bem. 1904 máj. 28-án. Budai Színikör. — „Kántor Kató”, a Vigaszínház 1906. évi pályázatán elismert színmű. Bem. 1906. Városligeti Színikör. — „Nincsenek már gyerekek”, énekes, táncos bohózat 3 felv. Zen. összeállította: Kun Richárd. Bem. 1913 jún. 11-én. Budapesti Színház. — „A háborús anyós”, vj. 3 felv. Bem. 1915 aug. 31-én. U. o. — „Lipi”, énekes bohózat 3 felv. Zen. szerz. Huber Miksa. Bem. 1916 szept. 20-án. U. o. — „A gölem”, daljáték 3 felv. Zen. részben Virányi Jenő szerzette. Bem. 1917 jan. 12. Népopera. — „Jogot a nőknek!”, énekes, főv. életkép, 3 felv. Zen. szerz. Barna Izsó.

Bem. 1918 júl. 27-én. Budapesti Színház. Fordításai: „Don Caesar”, operett 3 felv. Bem. 1887 márc. Miskolc. „A mai cselédek”, bohózat 4. felv. Írta: Berla. Bem. 1894 aug. 25-én. Óbudai Színkör. — „Mintaférj”, bohózat 3 felv. Írta: Valabregue. Bem. 1895-ben. Városligeti Színkör. — „A hipnotizált anyós”, bohózat 3 felv. Írta: Bisson Alexandre. Bem. 1897. U. o. — „A varrónő”, bohózat 3 felv. (Németből.) Bem. 1898 május 15-én. U. o. — „Szabadkőművesek”, német bohózat. Bem. 1899 jún. havában, Óbudai Kisfaludy Színház. — „Drótnélküli táviró”, bohózat 3 felv. Írta: Henry Lastoe. Bem. 1908. U. o. — „Szeresd felebarátodat”, népies színmű 4 felv. Írta: Bleyer és Grohmann. Bem. 1909 márc 10-én, Pécs. — „Bernát bácsi”, vj. 3 felv. Írta: Friedmann és Kollo. Bem. 1916 szept. 15-én. Magyar Színház. (A Neue Wiener Bühne a Budapesti Színházban bem. 1917 máj. 14-én.) — „A családfő”, („Der Seelige Balduin”), operett 3 felv. Szöv. írta: Urban Erich és Wolff Vilmos. Zen. szerz.: Kollo Walter. Bem. 1917 febr. 18-án, Nagyvárad. — „Madame Boccaccio”, énekes bohózat 3 felv. Írta: Friedmann A. Bem. 1920 aug. 16-án, Budapesti Színház. — „A bátor Salamon”, bohózat 3 felv. Írta: Arnold Ferenc és Bach Ernő. Bem. 1923 június 23-án. U. o.

Neje: Iványi (Makai) *Mariska*, komika, sz. 1862-ben, Pesten, megh. 1918 jan. 8-án, u. o. Színipályára lépett 1879 október 1-én, Rákosi Jenőnél, a Népszínházban. Hosszú éveken át ünnepelt operettszínésznője volt a vidéki színpadoknak. Közben Budapestre is eljutott, ahol férje darabjában, a „Goldstein Számi”-ban emlékezetes sikerrel játszotta a főszerepet, Virág Tonsit. Magyarul ő kreálta a „Sulamith” címszerepét. Később kitűnő komika és anyaszínésznő lett belőle. Többször játszott az Újpesti Népszínházban és utoljára a Fővárosi Orfeum „Tengerre magyar!” című revüjében játszotta az egyik női főszerepet. Mint moziszínésznő is igen népszerű volt: legnagyobb sikerét „A doktor úr” nevelőnőjének pompás mozialakításával aratta. 1913 május 1-én nyugalmába vonult. Leányuk: K. *Mariska*, színésznő. 1913 december havában férjhezment Nyikos Zsigmond színészhez, Iglón. Kövessy húga, *Rózsa*, vidéken énekesnő volt. (Lásd: Szalkai Lajosné.)

Kövessy József, színész. (Lásd: Beke Istvánné címszó alatt. I. kötet, 150. old.)

Kövessy-vár. Kövessy Albert (L. o.), színikazgató, színművész, író és nagy emberbarát newyorkkávéházbeli asztaltársasága elhatározásából alakult 1924-ben, hogy Kövessy halála után, szellemét tisztelve, elevenen tartsák hagyományait, barátilag összefogjanak és hogy a sorból kidőlt öreg színészeknek, főleg karácsonykor, segítségre legyenek. Gyülekezetük középkori lovagvár formájában fogad maga közé várurat, várkormányzót, különböző funkcionáriusokat, zászlósurakat, lovagokat, csatlósokat, zarándokokat, váraasszonyokat, várkisasszonyokat és a vár díszéül: fejedelmeket, fejedelemsasszonyokat, akik hűséget fogadnak a várúrnak és rangjuk szerint hitet tesznek, lovaggá ültetnek, díszes cerimóniák közepette. A vár belső életét a „Hagyományok Tekercse” című törvénykönyv irányítja. A várnak szimbolikus jelentőségű jelvényei vannak: lovagvár, válszalagok, emblémák, alapkő, zászló-kitüntetések, a Kövessy-serleg, stb. Színészeken kívül a társadalom olyan reperezentánsai is tartoznak a várhoz, akik szívesen tartanak kapcsolatot a színpad embereivel. A Kövessy-vár a jótékony munkában évről-évre nagyobb eredményeket mutat fel, s mindig növekvő számú nyugdíjas színészt lát el pénz- és természetbeni adománnyal. A várat alapítása óta kormányozzák: Radó Ágoston várúr, Fodor Oszkár, Gaál Béla várnagyok, Salamon Béla és Fehér Gyula vezérek, Steinhardt Géza és Tihanyi Béla kamarások. A Vár munkájában intenzív részt vesz Réthy György, Réthy István kincstárnokok, Czobor Ernő íródeák, Herczeg Jenő cerimóniamester, Nagy Jenő várkapitány. A fejedelmek és váraasszonyok díszes sorában találhatók: Fedák Sári, Biller Irén, Titkos Ilona, Bánky Vilma, Rella Gabi, Solti Hermin, Kálmán Henriké, Beöthy László, Sebestyén Géza, Rod la Rocque, Faludi Sándor, Rózsahegy Kálmán, Tarján Vilmos, Stella Gyula, Szemző Elemér, Krausz Simon. A vár elhunytjai: Szilágyi Vilmos, Tapolczai Dezső és Gyöngyi Izsó. A Vár székhelye a New York-kávéház. (Czobor Ernő.)

Kövi Ede, színész, sz. 1854 febr. 17-én, meghalt 1903 aug. 10-én, Budapesten. Szín-

padra lépett: 1877 október 1-én, Boros József színigazgatónál. Neje: *Szakács Júlia*, színésznő, sz. 1860 dec. 8-án, Győrött. Színpadra lépett: 1877 okt. 16-án, Soós Mihály színigazgatónál. Nyugdíjba vonult 1912 dec. 19-én.

Kövi Julis, színésznő, sz. 1879 nov. 6-án, Losoncon. Színpadra lépett: 1896 augusztus 23-án. 1927 okt. 1-én vonult nyugdíjba.

Kövi Kornélia, színésznő. (Lásd: Kiss Árpádné.)

Középen el. Színpadi utasítás. Jelenti, hogy a szereplő színész a színpad középső járásán távozzék. Mondják így is: fenéken el. (V. ö. Balra el. — Jobbra el.)

Középrendű társulat — azon színtársulat, amely a békeidőkben körülbelül 40—45 színészből állott. Az ilyen társulat a jobb állomáshelyeket látogatta. (Miskolc, Győr, Sopron, Székesfehérvár, Szabadka, Kecskemét, Nyitra stb.)

Közgyakorlat. 1792-ben így jelzi a szerződés az általános színházi próbákat. („A Közgyakorlatokat semmi szín alatt el nem múlatom.”) (V. ö. Próbák.)

Közkereset. Így hívták régebben magyarul a „proporció”-t. (Lásd: Proportio.)

„Közkívánatra”. Az egykorú színlapokon gyakran előforduló kitétel. A szót a *Regélő* 1843-ban már használja. Ezzel a kifejezéssel a régebbi és újabbkori igazgatók szívesen éltek. A színlapokon ugyanis nagy előszeretettel hirdették valamely színdarab feltűnő sikerét, aminek azzal akartak nagyobb hitelt adni, mintha annak ismételt előadását valóban a közönség kívánta volna, ami sok esetben úgy is volt.

Köznapi történet. Dramaturgiai meghatározás címén ismert kifejezés. Gárdonyi Géza a „Falusi verebek” c. népies darabját, ezzel a műfajjal jelölte meg. (Bem. 1909 jan. 8-án, Nemzeti Színházban.)

Közönség. (Lásd: Néző, Premier- és Színházi közönség.)

Közönség kedvence. Széltében-hosszában használt kifejezés. Arra a színészre al-

kalmazzák, akit rövid időn belül megszeretnek. Vidéken a primadonna és a komikus szokott leghamarabb a közönség kedvence lenni.

Közönyt közönnnyel, színmű, írta: Don Augusto Moreto y Cabana, spanyol színműíró, ki a XII. század második felében élt. A darab első előadása 1870 november 14-én volt a Nemzeti Színházban. Első szereposztásában Dianát Felekyné, Carlost ifj. Lendvay, Polillát pedig Szerdahelyi játszották. 1892-ben volt a darab első reprize. Dianát ekkor játssza először P. Márkus Emilia, Carlost Nagy Imre, Polillát pedig felváltva Császár Imre és Zilahy Gyula. A darab és az előadás maradandó sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy 1892 októberében a Nemzeti Színház bécsi vendégjátéka idején ez a darab is színre került és a császárvárosban érte meg huszonötödik előadását. Később Carlost Mihályfi, Polillát pedig Dezső vette át és ezzel a szereposztással játszották a darabot 1911 decemberéig, amikor ötvenkettedszer szerepelt a vígjáték, ez alkalommal utoljára ezzel a szereposztással. Dezső József halálával a darab lekerült a műorról, majd Ivánfi Jenő rendezésével újra kitűzik. Ekkor Dianát Paulay Erzsi, Carlost Beregi Oszkár és Polillát Náday Béla játszotta. Felújítják 1918 ápr. 25-én, 1921 nov. 19-én, stb. A darabból többen írtak „Donna Diana” című operát; magyar zeneszerzők közül csak Mannheimer Gyula.

Központ. Így hívják a vidéki színészek az Országos Színészegyesület központi tanácsát. (V. ö. Színészegyesület.)

Központi Kormányzó Tanács. Ez volt az Országos Színészegyesület címe a megalakuláskor, 1871 április havában. (Lásd részletesen: Színészegyesület címszó alatt.)

Köztársaság. Ez volt a címe a kolozsvári színtársulatnak, 1792-ben. 1815-ben a megalakult komáromi társaság szintén ezt a nevet veszi fel; a tagok új társulatot alakítottak, amely azután *Köztársaság* néven működött tovább és elmentek Nagykárolyba, Szatmárra és Nagykállóba játékokat folytatni. 1816 és 1817 között Balogh István lesz egy ilyen társulat vezetője. Érdekes volt a céljuk: közösen osztozni a jövedelmen, függetlenül cselekedni, sehol meg nem

telepedni. Talán ép e mozgalom teremtette meg annak a lehetőségét, hogy hazánkban a színészet már a múlt század elején mindenütt tért hódított. (V. ö. Balogh István címszóval.)

Közvetlenség a színpadi előadásnak az a módja, midőn a színész előadásán: beszédén és taglejtésén nem érezhető az előrelévő elkészültség, a betanultság, midőn a színész nincs figyelemmel a játéktechnikai és esztétikai szempontjaira; de oly módon nyilatkozik, mintha előadása az észbeli, érzelmi, indulatbeli tevékenység pillanatnyi megnyilvánulása lenne. Nem lehet a játék közvetlen, ha *érzékelhető*, hogy a színész tekintettel van a hang dinamikai, ökonomiai feltételeire vagy a mozdulat plasztikusságára. Előfeltétele, hogy az előadó oly lelki kapcsolatokat teremtsen a nézővel, hallgatóval, hogy ne a színészi előadást, de a való életet lássa a játékban. (V. ö. Természetesség.)

(Dr. Farkas Ferenc.)

Közzene. Próza daraboknál előfordul, hogy a színház a közönség szórakoztatására zenével kedveskedik. Hosszú ideig dívott ez a szokás, amíg azután a színházak igazgatói a közzenét — arra való tekintettel, hogy a nyert illúziót elrontja — eltörölték. A közzene eltörléséről ír a „Színészeti Közlöny” 1883. 30. száma.

Kraatz Kurt, német színműíró. Nálunk is színrekerült színműve: „A híres turista”. Bohózat 3 felv. Bem. 1904 május 4-én. Budai Színkör. (Társszerző: Neal.)

Kraemer Wiedl Mária, német operaénekesnő, 1889 október 1-én mint vendég fellépett a M. Kir. Operaházban, az „Aida” címszerepében. „Előadásában van lélek, van melegség, játéka drámai erővel duzzad”, — írja róla a „Pesti Hírlap” 1889 október 2-án.

Krajcáros nyáriszínház, Pesten, a németeké volt, mely 1794 április 5-én nyílt meg. Német neve Kreutzer Theater. Főbérlo: Tuschl Sebestyén. A színház a Vácikapu előtti téren volt. Az előadásért 3 garas járt s ezt is részletben fizették, felvonásonként. Akinek nem tetszett a darab, a második felvonásra már nem fizetett, hanem eltávozott.

Krajnik Mária, színésznő, sz. 1899 március 14-én, Békésen. Kereskedelmi iskolát látogatott Budapesten, majd Rákosi Szidi színésziskoláját végezte. Onnan a Royal Orfeum szerződtette. Azután pesti kabarékban működött. Nagy sikert ért el a Blaha Lujza Színházban „Az éjjel az erdőn” c. népszínmű Boriska szerepében. 1928—29-ben az Andrassy-úti Színház tagja.

Krakói barátok (A), színmű 4 felvonásban. Írta: Rákosi Jenő. Bem. 1873 április 8-án, a Nemzeti Színházban. Szereplők: Hedvig, Lengyelország királya — Felekyné; Klára, Hedvig hölgye — Molnárné; A brezsikai javasasszony — K. Jászai Mari; Jagelló, lithván fejedelem — Molnár; Zvidrigel, bátyja — Gonda; Vilmos, Ausztria hercege — Náday Ferenc; Szemovics, a mazovi herceg — Feleký; Szandivog, lengyel főúr — Komáromi; Korigall, Jagello fegyverhordozója — Eöri; Gnievos, Vilmos embere Pintér; P. Szaniszló, gvardián — Benedek; P. Vladisláv, barát — Vizváry; Várkapitány — Várföldi; Egy főúr — Benkő.

Králik Mihály, színész, sz. 1845-ben, Pankotán (Aradm.); megh. 1927-ben. Színpadra lépett: 1865-ben, Follinus János színigazgatónál. 1910 december 23-án nyugdíjba vonult. A vidéken huzamosabb ideig sugó-minőségben működött.

Kramer László, színész, sz. 1902-ben, Tatatóvároson. Színpadra lépett 1922-ben.

Kramer Leopold, osztrák színész, mint vendég fellépett nálunk, a Városi Színházban, a „Testör” c. vj.-ban, 1918 június 1-én.

Krammer Boldizsár, színműíró. Ismeretebb színdarabja: „Udvarbíró és katonák”, vj. 5 felv. Stephanie-Calderon után. Bem. 1795 dec. 4-én, Pesten.

Krammer Riza, magyar származású énekesnő, 1891 május 7-én vendégszerepelt a M. Kir. Operában, a „Bolygó hollandi” Senta szerepében. Előzőleg a Zenekedvelők hangversenyein mutatkozott be, ahol élénk feltűnést keltett úde szopránjával. Ezután a lipcei és eberfeldi opera tagja volt.

Krammer Teréz, operaénekesnő, a Nemzeti Zenede énektanárnője, sz. 1868 aug. 2-án, Budapesten. Az énekben Bellovits Imre volt a mestere, 1888-ban a lipcsei opera tagja lett; 1900-ban a drezdai opera első énekesnője. 1903—1911-ig a budapesti Opera tagja volt. 1899-ben Vágó Lipót boroszlói karnagyhoz ment nőül. Szerepköre magában foglalja a drámai és a koloratúr, az olasz és a wagneri operák szopránszerepeinek nagy részét. Kimagasló egyénisége volt annak az együttesnek, amely Mader igazgatása alatt és Ney Dávid, Burian, stb. szereplésével a M. Kir. Operaház fénykorának nevezhető. Legnevezetesebb alakításai: Elisabeth, Vénusz, Szilágyi Erzsébet, Melinda, Sulamith (Sába), Adelheid (Götz von Berlichingen), Rosalinda (Böregér), Aida, Tosca, Berta (Próféta), Kundry (Parsifal) stb. A művésznő ez időszakra énekiskolát tart fenn. Tulajdonosa a bolgár polgári érdemkeresztnek. 1928 ápr. havában megülte művészi pályafutása negyvenedik évfordulóját.

Krancsevics Dragomir, hegedűművész, sz. 1847-ben, Pancsován; megh. 1929 május havában, Bécsben. Hellmesberger Józsefnél tanult Bécsben. Kötő hegedűs lett belőle. Igazán elsőrendű művésze volt hangszerének. 1869-től 1873-ig egész Európa ismerte a nevét. A bécsi Operaház zenekarának helyettes hangversenymestere is volt rövid ideig, de a hangversenymesteri állást nem tudta összeegyeztetni külföldi lekööttségeivel s ezért inkább megvált a bécsi operától. A budapesti Nemzeti Színház hangversenymestere lett 1873-ban, majd pedig az Operaház megnyitásakor ő is átment az operaszemélyzettel együtt az új intézetbe. Mint kitűnő kamaramuzsikussal vonósnyegyes-társaságot alakított, amellyel nagysikerű kamarazene- és hangversenyeket rendezett és népszerűsítette a kamarairodalom szép alkotásait.

Kranzlberger, prágai színész, 1834 ápr. 24-én fellépett mint vendég Budán, a „Dom, az amerikai majom” c. melodrámban. (Előzőleg Pesten vendégszerepelt.)

Krassói Sándor, színész, sz. 1853-ban, Zágrábban, megh. 1909 aug. 23-án, Mezőcsúton. Szerb származású volt. Családi

neve: Dimitrovits Lyubomir. Mint elismert titkár, rendező, művezető működött a vidéken, 1882-től. A pályán 30 évet töltött. Mint nyugdíjas húnyt el. Neje: Batori Erzsébet, megh. 1910 november havában, Dunaföldváron.

Krastel Frigyes, színész, a bécsi Burgtheater tagja, sz. 1839-ben, Mannheimban, megh. 1908 febr. 12-én, Bécsben. Pályáját Karlsruhéban kezdte mint ballett-táncos. 1865-ben a bécsi Burgtheater tagja lett. Nálunk többször vendégszerepelt.

Krasznay Andor, színész, sz. 1858-ban, megh. 1910 jan. 17-én, Nagyváradon. Előbb gazdasági akadémiát végzett, azután gyakornok lett egy grófi birtokon, Szeged mellett. 1883 márc. 25-én lépett a színpályára, Gál és Jánosi egyesített társulatánál. Hosszú időn át kedvelt tag volt Nagyváradon és Kolozsvárott. A finom szalonkomikumban mindig elsőrendűt produkált.

Krasznai Elek, színész, sz. 1883-ban, Budapesten. A Vígszínház színésziskoláját 1904-ben végezte. Első szerződését Sziklai Kornél Kis Színházával kötötte, 1904-ben. Ezután 1906-ig katona volt. 1907-ben az északmagyarországi színikerületben működött (Eperjes, Késmárk, Igló, Lőcse). 1908-ban Mariházy Miklós tagja. 1909-től 1914-ig a Király Színháznál működött. 1914-ben bevonult katonának. 1919-től 1920-ig a Fővárosi Kabaré, 1920-ban a Jókai Színkör, 1921-től a Városi Színház tagja.

Krasznai Ernő, színész, színiigazgató, sz. 1880 nov. 22-én, Budapesten. Az 1900-as évek elején végezte a színészakadémiát. Előbb Kolozsvárra szerződött, 1904-ben Debrecenben működött, majd színigazgató lett a vidéken és pedig 1910 szept. havától mint területi igazgató működött: Bereg, Szabolcs, Ung, Abaúj, Sáros, Szatmár, Maramaros, Szolnokdoboka, Ugocsa, Besztercenaszód, Hajdu és Szilágy megyében. 1911 jan. havában Hajdunánáson, júl. havában Mátészalkán, őszén Segesvárt, majd Dicsőszentmártonban működött. 1913 jún. 24-én Szászsebesen találjuk. 1916 aug. havától az Északmagyarországi Színikerület igazgatósát vállalta el. Neje: Lendvai Karolin, színésznő, sz. 1884 szept. 4-én, Győrött. Szín-

padra lépett 1913 július havában mint hősnő.

Krasznai Lajos, színész, sz. 1894 május 18-án, Budapesten, megh. 1917 aug. havában, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1916 szept. havában.

Krasznay Mihály, színész (François de la Mouche, később Mustárdira magyarosította a nevét), francia emigráns-család sarja, sz. 1832 szept. 29-én, Szilágysomlyón, megh. 1892 aug. 27-én, Kolozsvárott. Anyja Dobokay Kolozsvári Júlia. 1848—1849-ben atyjával és három testvérével együtt Bem hadseregében szolgált Erdélyben. 1854 december 4-én színész lett Csabay Pál debreceni társulatánál, ahol három hónapig gázsi nélkül működött. Előbb Nyíregyházán játszik, majd 1867-ben Lángh Boldizsárnál találjuk, Kolozsvárott, 26 forint fizetéssel. Pozsonyi Alajos lesz az ezutáni igazgatója, Nagenyeden, öt követi Kétszery József, Futó János stb. 1860-ban Aradon van, itt szerelmisszerepeket játszik. Hat évre rá Kassára jut, 1869-ben Szatmárt járt. 1871-ben Kolozsvárra szerződik, ahol 1877 október 10-én feleségül veszi Philippovicsné Körösy Máriát. 1881 január 20-án megüli 25 éves jubileumát „Bánk bán” Tiborcában. Ismert alak volt az uccán, a táncvigalmakban, társas lakomákon, választásoknál, kávéházakban. A társaságot jóízű humorával mindig mosolyra derítette. Majd színtársulatot alakít, de miután 1877 május elején elméje elborult, abbahagyta a direktciót és a szebeni kórházba szállították, honnét néhány hónap múlva mint gyógyultat elbocsátották ugyan, de színészi pályájának vége volt. Főbb szerepei: Kötő Károly (Kintornás család), Feledi Lajos (Falu rossza), Kontra Fridolin (Tolonc), Bagó (Sárga csikó), Rochester lord (Lowoodi árva), Tamás (Lear király), Zrinyi Miklós címszerepe stb.

Krasznay Mihályné (Körösy Mária [Mimi] Judit), színésznő, sz. 1825 december 10-én, Tornán, megh. 1895 március 11-én, Kolozsvárott. Atyja Körösy Ferenc. (L. o.) Tíz hónapos korában került színpadra a „Mária Terézia a pozsonyi országgyűlésen” c. némaképletben. Első komoly fellépte 1843-ban Eperjesen volt, a „Falusi

egyszerűség” Sáríkájában. 1847 november 4-én fellépett a Nemzeti Színházban, a „Falura kell menni” c. vj. Pauline szerepében. Mint naiva és népszínműénekesnő bejárja az ország nagyobb városait, ú. m.: Ungvár, Sátoraljaújhely, Kassa, Debrecen, Nagyvárad, Arad, Pozsony, Szeged, Temesvár, Lugos, Nagybecskerek és Újvidék színpadait, mindenütt diadalt aratva. 1850 november 2-án, Aradon, Philippovics (L. o.) felesége lesz, 1853-ban Kolozsvárra szerződik, 1857-ben Aradon van, 1863-ban Latabár Endre társulatának díszje, 1863 nyarán Molnár Györgyhöz megy, 1871-ben újra Kolozsvárra van, Fehérváry Antalnál. 1894 április 19-én Kolozsvárott megünnepli 50 éves jubileumát a „Farsang iskolájá”-ban. Molnár György emlékirataiban így jellemzi: „A szubrettalakok és népszínműi genre megtestesült kedves személyesítője. Hangja nem volt nagyterjedelmű, de népdalait, kupléit tiszta intonálással és a szöveg értelmes kifejtésével mindig nagy hatásra tudta emelni”. Később kitűnő vígjátéki anyaszínésznő lett s mint ilyen állandó kedvence volt a kolozsvári közönségnek.

Krátki János, hírlapíró, az „Egyetértés” munkatársa volt a 70-es évek végén és a 80-as évek elején, hova színikritikákat írt. Színműve: „A negyedfüves”, ered. népsz. 3 felv. Bem. 1880 július 11. Budai Színkör.

Krauczly Lajos, színész, sz. 1873 szept. 21-én, Püspökladányban, megh. 1911 okt. 12-én, Makón. Színpadra lépett 1910-ben.

Krausz Augusztá, bécsi operaénekesnő, sz. Érden (Hamzsabégen), Fehér m. A Nemzeti Színházban 1880 május 22-én fellépett a „Faust” opera Margarétájában, mely szerepét magyarul énekelte. 1883 május 20. táján a gyapjúuccai színházban lépett fel, mint Neumann Angelo prágai színgazgató társulatának tagja, mely Wagner Richárdnak „A Nibelung gyűrűje” c. zenésdráma-ciklusát egész Európán át száz előadásban propagálta.

Krausz Emil, magyar származású énekművész, erdélyi születésű, megh. 1889 szeptember havában. Bécsben orvosi egyetemet végzett, majd ugyanott lépett a művész-pályára. Több évig a bécsi udvari opera baritonistája volt. Később Zürich, Köln, végül Hamburg közönsége előtt énekelt.

Krausz Gabriella, magyar születésű operaénekesnő, sz. 1840-ben, megh. 1903 október elején, Párizsban. 1860-ban a bécsi opera tagja; itt ez év november 2-án először került színre a „Bolygó hollandi”, melyben Sentát énekelte. (A címszerepet ugyancsak hazánkfia, Beck János kreálta.) A 70-es években a párizsi nagy opera ünnepelt primadonnája volt. 1880-ban kinevezték a becsületrend tisztjévé.

Krausz Mihály, zeneszerző, sz. 1897 április 11-én, Pancsován. Zenei hajlamát követve, beiratkozott a Zeneakadémiára, hol Herzfeld tanár első növendéke volt. Ez idő szerint Berlinben él. Munkája: „Marika”, opera 2 felv. Szövegét írta: Földes Imre. Bem. 1919 május 22. Magyar Kir. Operaház. „Táncosnő”. (Lengyel Menyhért szövegére.) „Bajazzos Abenteuer”. „Pusztaliebchen”. „Yvette”, operett 3 felv. Szöv. írta: Rudolf Österreicher és Willy Sterk. Bem. 1927 nov. 18. Bécs, Wiener Bürgertheater.

Krausz Soma, karénekes, 1880 febr. 1-től 1886 febr. 28-ig volt a M. Kir. Operaház énekkarának szerény tagja; ezután az énekkar tanítója volt 1898 nyaráig, mikor a berlini operához szerződött. Itt is halt meg.

Kreálás. A színész művészi munkájának a kifejezése. Annyi, mint alkotás, ábrázolás.

Krecsányi Flóra, színésznő, sz. 1857 júl. 14-én, Pesten., megh. 1930 máj. 27-én, u. o. Atyja K. János, az Athenaeum-újságvállalat hivatalnok volt. 1874-ben kezdi a pályát, Károlyi Lajosnál, Nyíregyházán, naivaszerepekben. Következő igazgatója Szuper Károly, majd fivéréénél, K. Ignácnál működik, tőle elszerződik Miklóssy Gyulához, Bogyó Alajoshoz stb. 1907-ben ideiglenesen, 1921 ápr. 1-én végleg nyugalomba vonult. Játszott szerepei: Otilia (Gyöngéd rokonok), A zsidó apáca (címszerep), Róza (Becsületszó), Aida (IV. László), Dalma (Bíbor és gyász), Maritta (Don Caesar de Bazan), Eszmeralda (Notre Damei toronyőr), Fanchon (Tücsök), Maritta (A csók), Dobó Katica stb.

Krecsányi Ignác, színigazgató (1844—1923). Évekkel ezelőtt, 1923-ban közölték a lapok, hogy jubileum készül. Ötvenesztendő. Magyar színigazgató ötvenesztendő munkájára emlékeznek az emberek. Nagy szó! A munkát ünneplik! Nem a gazdagságot, a hivatali méltóságot, a születést, rangot, de a munkát. Könnybe borult a szemem. Előttém állott Krecsányi Ignác, az ünnepelet. Láttam szikár, egyenes alakját, magas homlokát, dús, ősz haját s a szemét, azokat a jóságos, becsületes szemeket, melyek kutatóan, de véghetetlenül megnyerően néztek reám, mikor először fogtam vele kezét. És azóta mindig látom ezeket a szemeket. A legbecsületesebb, legigazibb lélek tükrét, melyhez hasonló nagyon kevés van ebben a mai időben. De a régiekben sincs. És azóta mindig forrón tör elő szívemből az óhaj: Adj uram Isten ilyen embereket ennek a mi szerencsétlen magyar hazánknak! A buda—temesvári színtársulat 1908-ban ünnepelte Krecsányi Ignác budai működésének huszonötödik évfordulóját. Az ünnepségre vonatkozó felhívásban utalt arra, hogy „mikor a színészpálya még nem kecségtetett kényelmes életmóddal, a tollnak egy forróvérű, tette vágyó lelkes harcosa letette a fegyvert, hogy helyébe olyan fegyvert ragadjon, mellyel kitűzött szent céljának, a magyarság terjesztésének hatható-sabb diadalt szerezzen”. Az „Athenaeum” szorgalmas korrektora, később a „Fővárosi Lapok” jeles munkatársa otthagya biztos állását s kezébe vette a vidéki színigazgató vándorbotját s lelkes csapatával bejárta az országot, diadalmasan küzdve nélkülözéssel, részvéttelenséggel s a vidéki színigazgatók rémével: a nemzetiséglakta vidék rideg közönyével. Küszködött, harcolt, járatlan úton vágott irtást s feltartóztatathatatlant előre törtetett a magyarság zászlójával, míg végre kitűzte a zászlót az ország szívébe: Budára! És Krecsányi Ignác kezében a koldusbot kivirágzott. Törhetetlen akaratereje, lángoló lelkesedése, tudása, művész-lelke kivívta a sikert, olyan erős várat épített a német Budán a magyarságnak, mely örök dicsősége a magyar kultúrának. De nagyok és elévülhetetlenek az érdemei az igazi, szépirodalom terjesztésében is. Sohasem volt a sablonok embere. Tudott önállóan dolgozni, senkit sem utánozva. Azt vallotta, hogy a „magyar kultúra akkor

lesz nagy és dicső, ha minden vidéki városban lesz önálló, a fővárostól független, alkotni tudó és akaró szellemi élet". Sok eredeti magyar színpadi munkát adott elő, mindig csak a munkát nézte s nem azt, hogy ki és mi a szerző. 1844 ápr. 1-én született Margittán, Bihar megyében. Atyja iparos volt. Színészi működését 1863-ban, Molnár György budai népszínházánál kezdte mint kardalos. 1867-ben rövid időre felhagyott a színészkedéssel s az Athenaeum nyomdai vállalatnál korrektor, majd a „Fővárosi Lapok” munkatársa lett. Hat év után ismét színész lett s többévi kóborlás után 1873-ban 1600 forint összetakarított tőkével Kecskeméten kezdte meg a „Szigetvári vértanúk” című drámával színigazgatói működését. Majd Szatmár, Máramaros-sziget, Sátoraljaújhely, Sárospatak, Miskolc, Szabadka, Kassa, Debrecen közönsége tapsol működésének. 1883 jún. 9-én nyitja meg a budai színikört. Váradi Antal „Buda ébredése” című prólogjával. Sikeres működése után Aradon, Temesvárott, Pozsonyban játszik, kitűnő társulatával. Temesvár városát valósággal a magyar színművészet végvárává tette. Megfordult Fiúméban, Triesztben is, dicsőséget szerezve a magyar művészetnek. Sok kitűnő magyar színésztehetséget fedezett fel. Medgyaszay Vilma, Pethes Imre, Környei Béla, Somló Sándor, Rózsa S. Lajos nála kezdték pályájukat. 1913 aug. 3-án tartotta utolsó előadását Budán. Nyugdíjba vonult, majd később a Haditermény Rt.-nél vállalt állást. Sok éven át buzgó tanácsosa volt a Színészegyesületnek, mely 1914 márc. 17-én dísztagjává választotta. A temesvári „Arany János Társaság” 1910-ben tüntette ki a tagsági oklevéllel. Szerkesztette a „Színházi Naptár”-t, a „Thália Emléklap”-ot. 1914-ben jelent meg Temesvárott „Régi dolgok régi színészetéről” című munkája. „Huszonhárom esztendő” címmel Temesvár huszonhárom esztendő, „A budai nyári színészet története” címmel pedig Buda nyári színészetének harmincesztendő történetét írta meg. Van egy színdarabja is: „Strikeoljunk-e vagy ne...” címmel. Ötvenesztendő színigazgatói jubileumát 1923 aug. 18-án ünnepelte a magyar közönség. Négy hónappal ezután 1923 dec. 13-án hunyta le örök álmra szemeit. A tabáni temetőben levő családi sírboltban temették el. Gazdag színészettörténeti hagyatékát, mely három kötet kéziratból, 1139

színlapból és egy albumból áll, a Nemzeti Múzeum őrzi. Nagyértékű okmánytára ez a magyar színészet történetének s az irodalomnak is. Krecsányi Ignác pályája feledhetetlen a magyar színészet történetében. A magyar kultúra apostola, az irodalom forrőszívű rajongója volt. Méltó arra, hogy méltányolják és kövessék példáját a maiak is. Kell hogy mindnyájan olyan becsületes érzésű, nemesgondolkodású, hivatásukért önzetlenül rajongó munkásai legyenek — a legmostohább viszonyok mellett is — a színháznak, irodalomnak, a magyar kultúrának, mint Krecsányi Ignác volt. Hogy a magyar színigazgatók munkája nyomán élet fakadjon a magyar föld legkopárabb rögén is. Hogy minden cselekedetük hirdesse, terjessze, bizonyítsa a magyar irodalom, a magyar művészet erejét, hatalmát, szeplőtlen dicsőségét. (Serédi Jenő dr.)

Krecsányi Ignác (Kiss Veron), színész, sz. 1855 szeptember 8-án, Aradon. Színész lett 1873 október 1-én, Kecskeméten, Krecsányi Ignác társulatánál. 1875 január 3-án ment férjhez. Pályája kezdetén elsőrangú operetténekes volt, később naiva, folytatólag szalonszubrett, végül szalonkomika lett. Mint elsőrendű színésznő működött azon városokban, amelyekben férje színigazgatóskodott. 1910 január 1-én nyugalomba vonult. 1926 november havában elhunyt férje több relikviáját részben a Színészegyesület, részben a Nemzeti Színház Múzeumának adományozta.

Krecsányi Katalin, színésznő. (Lásd: Jakabffy Gáborné.)

Krecsányi Sarolta, énekesnő, K. Ignác nővére, sz. 1849 jan. 26-án, Várpalotán, megh. 1908 ápr. 5-én, Budapesten. A pesti német színházban, Campilli balettmesternél primaballerinának készült, majd elszerződött Molnár Györgyhez, akinél elsőrendű táncosnő volt. Egy alkalommal a próbán Jakóbi Jakab karmester meghallotta énekelni, feltűnt neki gyönyörű althangja, felszólította az akkor 15 éves leányt, hogy játssza el az „Eljegyzés lámpafényénél” c. operett Lizi szerepét. A kisleány hajlott a szóra, betanulta a szerepét és első fellépéssel komoly sikert ért el. Ez időtől kezdve szorgalmasan tanult énekelni és csakhamar

mint önálló énekesnő elszereződött Aradra, Szilágyi Bélához. Később Vizváry Gyula neje lett, Pécsen, 1862-ben. Innen Debrecenbe szerződtek, Reszler István társulatához, ahol K. a közönség kedvence lett. Ez időben feledhetetlen sikert aratott a „Gerolsteini nagyhercegnő”-ben, „Szép Heléna”, „Boissy-i boszorkány”, „Fekete dominó”, „Huszárcsíny”, „Könnyelmű leány”, „Kékszakállú herceg” fő női szerepeiben. Mint nagyvárad primadonna is egy csapásra meghódította a közönséget, onnan Pestre szerződtek, Miklóssy Gyula István-téri színházához, ahol a „Háromcsőrű kacska” c. operettet hosszú időn át műsoron tartották. Az ifjú pár itt meghasonlott egymással és széjjel váltak. K. ekkor Nagyváradra szerződött, azután 1876-ban Kolozsvárott működött, ahol dicsőségének fénykorát élte. („Boccaccio”, „Angot asszony leánya”, „Kornevillei harangok”.) Becsvágyát azonban nem tudta itthon kielégíteni, elment Amerikába, ahol hat esztendő telt. Ezután fivérével, K. Ignácnál működött, Debrecenben. Művészetének utolsó állomása a Népszínház volt, ahol 1899 okt. havától sikerrel töltötte be a komikai szerepkört. 1905 jan. 1-én nyugalomba ment. Szirmai Imre mondott búcsúztatót koporsója felett.

Krecsányi Veron, színésznő (K. Ignác színigazgató leánya), sz. 1879 jan. 24-én, Aradon. Színipályára lépett 1895 nov. 1-én, atyja társulatánál. 1914-ben visszavonult.

Kreibig (sz. Minarzik), német színésznő, megh. 1833 jún. 13-án, fiatalon, Nagyszebenben, „szoros fűzés következtében”. „Még jún. 10-én a különös javára adatott darabban igen derekasan játszott s a sok tapsolások mindig nagyobb maga erőltetésére buzdították őt. Hihetőleg ez és a fűzés okozhatá a' játék után következett rosszul létét s az ezt következő velőgyulladását, mely halállal végződék”, — írja a „Honművész”, 1833—31. számában.)

Krémér Ferenc, színész, sz. 1903 dec. 29-én, Szatmárnémetiben. Színpadra lépett 1929 szept. havában.

Krémér Jenő, színész, sz. 1866 augusztus havában, Kolozsvárott, megh. 1919-ben. Atyja Krémér Ferenc. Gimnáziumi tanul-

mányait a kolozsvári unitáriusoknál végezte. 1885 március 29-én lépett a színipályára, Kolozsvárott. Előbb hősszerelmeseket és csak később játszik komikus szerepeket. 1885-ben Hevesi Lajos, 1886-ban Balogh Árpád, 1889-ben Geröffy Andor, 1890—94-ben Tiszay Dezső tagja. Működött mint művezető-rendező is, így például Makó Lajos buda—temesvári, majd debreceni és szegedi társulatánál. 1910 június havában Szegeden „Vígszínpad” címen kabaréja volt. Színészkedése 30 éves jubileumát 1916 március 4-én ülte meg Székesfehérvárott, a „Falu rossza” Gonosz szerepében. Színművei: „A diploma”, boh. Bem. 1888 febr. 17. Nagyszeben. „Falusi nász”, népsz. dalokkal 3 felv. Bem. 1897 márc. 7. Debrecen. „Jancsi és Juliska”, mesés zenés operaparódia. Zenéje Stefanidesz Károlytól. Bem. 1897. Szegeden, az ottani kereskedőifjak. „Finom Rózsai”, boh. 1898. „A leányvásár”, operettlibrettó 3 felv. A Kerner József által Kassán kitűzött 200 forint pályadíjat nyerte. Bem. 1893. Kassa. „Kabaréc-sillag”, vj. Bem. 1915 nov. 11. Budapesti Színház. Szerkesztett ezenkívül több színházi albumot is.

Krémér Jenőné (Hegyi Lili), énekesnő (születési neve: Tubai Amália), sz. 1883 június 27-én, Dunaharasztn. Színipályára lépett 1900 október havában, a Népszínházban, ahol hamarosan feltűnt csinos hangja és színpadra termettsége. Előbb a kórusban működik, nemsokára Makó Lajos társulatához szerződik, ugyancsak a karba, majd egy év múlva segédénekesnő lesz. Sokáig volt férjével Makó Lajos tagja. 1911-ben Kolozsvárra szerződött.

Krémér Lilly, színésznő, sz. 1900-ban. Színpadra lépett 1918-ban. Az Orsz. Színészakadémiát végezte. 1920-ban az Andrássy-úti Színház tagja.

Krémér Sándor, színigazgató, sz. 1859-ben, Kolozsvárott, megh. 1918 aug. 12-én, Gyulán. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári ev. ref. főgimnáziumban végezte. Ennek befejezése után az Országos Színművészeti Akadémiára ment. 1878 okt. havában Veres Lászlónál lett színész. 17 évig elsőrendű szerelmes bonvivánszínész volt a vidéken, míg végre 1898-ban Szabadkán

színikazgató lett s 18 éven át vezette a színtársulatát úgy a közönség, mint tagjai teljes meglegedésére. Szatmárt 6 évig, Szabadkán 3 évig működött, az ungvár—munkácsi színikerületnek 7 éven át volt az igazgatója. 1918-ban megalakította a békéscsaba—déva és gyulai színikerületet. Neje: Berényi Irma. (L. o.)

Kremmer Dezső dr., budapesti könyvtárigazgató, sz. 1879 május 22-én, megh. 1926 június 17-én, Budapesten. 1904-ben lépett a fővárosi szolgálatába. Egy ideig a Fővárosi Múzeum tiszviselője volt. 1921 június 1-én a Fővárosi Könyvtár igazgatójává nevezték ki. Munkája: „A fővárosi színművészet multja”. („Új Élet”, 1914., VI. kötetében jelent meg.)

Krenek Ernst, német zeneszerző. Nálunk is színrekerült műve: „Húzd rá, Jonny!” Jazzopera két részben és 12 képben. Ford. Jemnitz Sándor és Kristóf Károly. Bem. 1928 márc. 20. Városi Színház.

Krenner (Tardos) Viktor, színműíró, festőművész, sz. 1866-ban, Budán, megh. 1927 dec. 28-án, u. o. Atyja a Nemzeti Múzeum ásványtári igazgatója volt. Mint festő Székely Bertalan és Lotz Károly egyik legkedvesebb tanítványa volt. Két évig Münchenben és Párizsban dolgozott, majd itthon freskófestéssel kezdte változatos, gazdag művészi pályafutását. Ő festette a Vígszínház mennyezetét és nagy függönyét, a prágai új színház és a pannonhalmi millennárius emlék kupolájának mennyezetét, az országház ebédlőjének freskóit; az egri székesegyház, a gyöngyösi Szent Bertalan-templom, a budapesti ferencrendi templom is sok művészi alkotást köszönhet neki. Egyik olajfestményével megnyerte a Lotz-díjat. Mint szobrásznak is voltak kisebb-nagyobb sikerei. Irodalmi téren színművekkel szerepelt. „Néző anyja” című drámáját hosszú és kemény küzdelem után 1903 május 22-én mutatta be a Nemzeti Színház, Jászai Marival és Beregi Oszkárral a főszerepekben. Csak hatszor játszották ezt a nagyértékű tragédiát, mert Jászai nem bírta a fárasztó szerepet. „György barát” című drámája a Karácsonyi-díjat nyerte. 1906-ban Kr. átalakította operaszöveggé. Bem. 1910 nov. 12. Felújították 1921 febr.

3-án, M. Kir. Operaház. (Zen. szerz. Rékai Nándor.) Harmadik darabja „Az apák” című vígjáték volt. Ez sem került színre. Egyáltalán Tardos-Krennert nem ismerték vagy félreismerték a kortársai, akik közül pedig egész fejével kimagaslott.

Krep. Azon szóranyag, amelyből a színészek a szakállt, illetőleg a bajuszt az arcukra ragasztják flastrom vagy masztiks segítségével. (V. ö.: Maszk.)

Kressz Irma, színésznő, sz. 1874 nov. 30-án, Budapesten. Színpadra lépett 1899 április 1-én. A Bártfai—Fülöp—Solymossy-féle Gyakorló Színésziskolát végezte. Társalgási színésznő lett.

Kretschmann Theobald, zeneszerző. 1895 január havában Tatán bemutatták „Leánynéző” c. operáját.

Krétschy Károly, karénekes, 1888 ápr. 1-től 1891 dec. 31-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Kreutz János, színész, sz. 1885 dec. 4-én, Budapesten. Színpadra lépett 1911-ben.

Krézli. Színészi kifejezés a spanyol, francia, olasz, angol lovagi darabokban használandó fodros csipkegallérra. Régebben a vidéki színészbabona azt tartotta, hogy a nőtlen színész a házasság révén úgy evezhet be, ha a társulat valamely fiatal nőtagjával varratja meg a hiányzó krézljét. A krézli fontos kelléke volt mindig a vidéki színésznek, mert sűrűn szerepelt a lovagi dráma a műsoron.

Krieger Károly, a budapesti német színház ügyelője, színpályára lépett 1840-ben. Működése 45 éves jubileumát Budapesten ülte meg, 1885 március 15-én.

Kriener Jenő, színész, sz. 1878-ban. A Népopera tagja volt előbb, majd Pécsre szerződött. Működött külföldön is. Mint népfelkelő hadnagy kétévi frontszolgálat után olasz harc téren hősi halált halt.

Kriener Miksa, operaénekes, 1911—12-ben a Népopera baritonistája volt. 1912 ápr. havában a bécsi Volksoper szerződtette.

Krispin József, zeneszerző, sz. 1834 júl. 24-én, Perjámoson, Torontál m., megh. 1915 aug. 5-én, Aradon. Iskolai tanulmányainak megkezdésével egy időben a zenede tanítványa is lett. Flótát tanult. Tanárainak rögtön feltűnt zenei értelmessége. A tanulás gyorsan kiváló eredménnyel ment. 14 éves korában a zenéből már órákat adott, hogy keresetéből fenntarthassa magát, 16 éves korában már a színházi zenekarban játszik, 17 éves korában pedig a zenede oktató tanára lett. Ettől az időtől fogva van összekötve neve az aradi Zenedével. 1851-től 1901-ig tanít, közben azonban az igazgatói székbe kerül s 25 éven át minden fizetés nélkül, tisztán zenei lelkesedéséből vezeti a Zenedét mint igazgató. 1886-ban megalakítja Aradon a német színészet ellen a magyar színügy-gyámoló egyesületet. Az egyesület által fenntartott színház igazgatói teendői rövid idő alatt az ő kezébe kerülnek s a régi iratai között megtalálható levelek és szerződések bizonyítják a legjobban azt, hogy mily odaadással fáradozott a magyar színészet érdekében. A magyar színész-kiválóságok az ő igazgatása alatt jelentek meg a magyar színházak deszkáin s így volt lehetséges, hogy rövid idő múlva megbukott a német színészet, Arad magyar színészeti központ lett, magyar színigazgató jött a város falai közé s a színügy-gyámoló egyesület hivatását befejezve látta, beszüntethette működését.

Kristóf István, felvidéki író. Színműve: „Király és hercegnő”. Bemutatta a new-yorki Theatre People, 1926 október havában. „Szentgyörgyéji varázs”, színmű. Bemutatta Gróf László nagyváradi társulata, 1927 április havában.

Kristóf Károly, író, sz. 1904 márc. 3-án, Budapesten. Középiskolai tanulmányai után egy ideig külföldről tudósította a „Ma Este” c. folyóiratot, amelynek később zenei szerkesztője lett. 1926 óta a „Színházi Élet” belső munkatársa. Az 1927–28-iki szezonban a „Pesti Napló” egyik zenei referense. Fordította Krennek „Húzd rá, Jonny” c. jazzoperáját. (Rózsavölgyi-kiadás, 1928.) Bem. 1928 márc. 20-án, a Városi Színházban. Massenet: „Don Quichotte”-ját (szöv. Henri Cain és Le Lorrain). Bem. 1929 nov. 29. Városi Színház.

„Szerelmi bájtál”, vígopera 2 felv. írta: Romani Félix. Zen. szerz. *Donizetti*. Bem. 1930 május 23. U. o. Önálló kötete: „Mesterceapás”, versek, 1928. Költeményei, műfordításai és kritikai cikkei elszórtan jelentek meg különböző magyar és német folyóiratokban.

Krisztinavárosi Színkör. (Lásd: Budai Színkör.)

Krisztinkovics Imre, színész, sz. 1892 nov. 1-én, Dunaszentpálon, Győr m., megh. a harctéren. Színpadra lépett 1913 szept. havában. (Lásd: Világháború címszót.)

Kritika. (Lásd: Színkritika.)

Krivácsy Elek, színész és író. (Lásd: Szalóki Elek.)

Krizis. (Lásd: Válság.)

Krompach István, színész, sz. 1894 jan. 29-én, Korompán. Színpadra lépett 1923 május havában.

Krompaszki László dr., színész, sz. 1887 június 2-án, Ungvárott. Színpadra lépett 1921 szept. havában.

Kroó Margit, magyar származású német operaénekesnő. Tanulmányai végeztével a berlini Staatsoper tagja lett, majd 1928 ápr. havában a mannheimi Nationaloper szerződtette első drámai énekesnőnek.

Kronau Friderika, osztrák színésznő, sz. 1838-ban, Ruhorton (Poroszország). Már gyermekszerepekben is fellépett és 1854-ben a bécsi Carltheaterhez szerződött. Onnan Dessaubába, majd Pestre került, 1863-ban a bécsi Burgban szép sikerrel vendégszerepelt, 1863–1865-ben a frankfurti Stadttheaterben működött, majd 1865-ben ismét fellépett a Carltheaterben, mint Montjoye a „Der Mann von Eisen” c. darabban. Sikere oly nagy volt, hogy Ascher igazgató szerződtette s azontúl minden új szerepével jobban és jobban meghódította a közönséget. Minden újdonság bemutatója előtt Párizsba utazott, tanulmányozni a darabot. Különösen a francia színművekben („Frou-Frou”, „Georges hercegnő”, „Jó falusiak” stb.) voltak olyan óriási sikerei, hogy ezeknek az ő alakítása biztosította a népszerűséget. 1872 május 14-én újra ven-

dégszerepelt a pesti német színházban, egy évvel később báró Edelsheim-Gyulai Lipót lovassági tábornok vette nőül s visszavonult a színpadtól. Férje halála után, 1899 októberében Lobkowitz Rudolf herceghez, katonai hadtestparancsnokhoz ment nőül.

Krudý Gyula (széchenyi-kovácsi), író, a Petőfi Társaság tagja, sz. 1878 október 21-én, Nyíregyházán. Iskoláit Szatmár, Podolinban, Bécsben és Nyíregyházán végezte, majd Debrecenben és Nagyváradon hírlapíró volt. 1896-ban a „Pesti Napló”-nál dolgozott, ezután a „Magyarország” és „Az Újság” dolgozótársa lett. Színművei: „Kárpáti kaland”, színmű 1 felv. Új Színpad, 1912 márc. 13. „Zoltánka”, színjáték 4 felv. Bem. 1913 november 15. Magyar Színház. „Az arany meg az asszony”, színjáték 1 felv. Bem. 1918 október. Apolló-kabaré. Leánya: K. Ilona, színésznő, 1920 december havában a Renaissance Színházhoz szerződött.

Kruyswyk (krejszvejk) **Anna**, koloratúraénekesnő, sz. Bécsben. Budapesten végezte a Zeneművészeti Főiskolát (itt atyja, hollandi állampolgár, tanárkodik s a M. Kir. Operaház első oboistája); színpadra lépett 1918-ban, a Városi Színházban. 1920-ban a Medgyaszay-színház operai primadonnája, 1921—25-ben a M. Kir. Operaházé (már első fellépte a „Varázsfuvola” Éj királynője volt), innen Frankfurt, majd 3 évig Wiesbaden elsőrangú operájának tagja; 1929-ben Nürnbergbe szerződött. Közben számtalan helyen vendégszerepelt: a magyar vidéken is, Hollandiában és Németországban; 1929 májusában a budapesti Nürnbergi Héten ő volt a nürnbergi operatársulat „Meistersinger”-előadásának Evchenje. Főszerepei az említettekén kívül: Constanza (Szöktetés a szerályból), Zerbinetta (Ariadne Naxosban), Lakmé, Gilda (Rigoletto), Fluthné (A windsori víg nők), Philine (Mignon), Violetta (Traviata), Rosina (A sevillei borbély) stb.

Krüger, a bécsi Burgtheater kiváló tagja 1805 júl. 9-től 23-ig vendégszerepelt Pesten, a német színházban.

Krzesinszka Matild, orosz balletsztár 1912 márc. havában az orosz császári ballettkarral nálunk is fellépett, a Népoperában.

Kubányi György (hibbei és gyurinesz-szei), színész, sz. 1897 dec. 7-én, Szatmárnémetin. Iskoláit Debrecenben és Fiumében végezve, a háború kitörése után katonai szolgálatba lépett, majd később a nemzeti hadsereg tisztje volt. Színészi pályáját 1921-ben kezdte, mikor a debreceni színtársulathoz szerződött, mint énekesbonviván. Nemsokára felkerült Pestre, hol egyik legnagyobb sikerét, az „Aranymadár” c. operettben aratta. Később mint rendező működött Pesten és vidéken felváltva. Mikor a budapesti rádió-stúdió megnyílt, ott mint népszínműrendező működött hosszabb ideig. 1929 óta mint író fejt ki állandó tevékenységet a rádióban, hol a magyar zene élő és meghalt nagyságait eleveníti meg a „Vándorbot, hegedű, meg egy tarisznya nóta” c. előadássorozatában. Felesége Bodán Margit, a rádió országoshírű dalénekesnője.

Kubányiné Bodán Margit, dalénekesnő, sz. 1893 dec. 11-én, Cegléden. Színészi pályáját 1910-ben kezdte, Szabadkán. Kis társulatoknál eltöltött többévi működés után 1917-ben a pozsonyi társulat tagja lett, onnan Kassára ment, majd végül 1920-ban a debreceni színházhoz szerződött népszínmű- és klasszikus operettszerepekre. Tulajdonképpen itt fedezték fel, midőn a „Piros bugyellár”, „Falu rossa” és „Náni” c. népszínművekben olyan nagy sikerrel szerepelt, mely a közönséget a debreceni Csokonai-színház legszebb népszínmű korszakára emlékeztette. Innen került fel Pestre, hol azonban már mint magyar dalénekesnő mutatkozott be az újonnan meginduló rádió-stúdióban. Itt is döntő sikere volt. Szívből jövő nótázását egy csapásra szeretetébe zárta az ország rádió-hallgatósága. Ettől az időtől kezdve lankadatlan munkásságot fejt ki a magyar dalkultúra érdekében. Ő szólaltatta meg először mikrofonon keresztül Bihari, Csermák, Lavotta, Egressy, Pálóczy-Horváth és a legtöbb neves magyar dalszerző örökbecsű műveit. Munkásságának különösen elvéülhetetlen érdeme népzeneinknek újból való életrekelése, mert pompás előadásával újból megnyitja nemcsak a vidéki kúriák, de a legelzárkózottabb irodalmi szalonok ajtaját is a magyar dal számára. A rádió vezetősége 1929-ben meleg ünneplésben részesítette abból az alkalomból, hogy az 1000-ik magyar

nótát énekelte el a mikrofon előtt. (Az első kötetben közölt adatokat ezen sorokban helyesbítjük és kiegészítjük.)

Kubay Pál, színész. (Lásd: Csabay Pál.)

Kubik Ilona, színésznő, a Népopera kórusának tagja, megh. 1913 ápr. 22-én, Budapesten.

Kubinszky Viktorné (Filyar Zsuzsánna), színésznő, sz. 1898 május 31-én, Sepsiszentgyörgyön. Színpadra lépett 1922 november havában.

Kubinyi Margit, színésznő, sz. 1885-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1900-ban.

Kubla Richárd, a bécsi Volksoper tagja, 1925 febr. 13-án mint vendég fellépett a Városi Színházban, a „Carmen” Don José szerepében.

Kugler Alajos, író, szakmunkája: „A soproni színészet története”. Sopron, 1909. (46. oldal.)

Kuhajda Ilona (Gurka Gyuláné), színésznő, sz. 1897 május 16-án. Színpadra lépett 1924-ben.

Kuhn Ernő dr., ügyvéd, író, Kolozsvárott, megh. szeptember 23-án, u. o. Már kora ifjúságában ügyesen, elmésen, finoman forgott kezében a toll s ötletes, színes írásai határozott írói tehetség megnyilatkozásai voltak. Hajlama leginkább a színpad felé vonzotta. Efajta művekhez bő leleménye, eleven képzelőereje sok anyagot szolgáltatott számára. Bohózatok, vígjátékok, operettszövegek szaporán kerültek ki tolla alól s több, a kolozsvári színházban is szép sikerrel került előadásra. Színművei: „Három özvegy”, énekes boh. Bem. 1910 aug. 24. Kolozsvár. (Társ szerző: Borsay József.) Marosvásárhelyt 1912 júl. 17-én adták. „Új törvény”, színmű. Társ szerző: Battlay Radó (dr. Polcz Rezső). Bem. 1916 febr. havában, Kolozsvárott.

Kujáni János, író, sz. 1901-ben. Színműve: „Világok szerelme”, regényes daljáték. Társ szerző: Tóth József és Neumann

Ferenc. Bemutatták Kecskeméten, 1923 február 3-án.

Kukolnik, magyar születésű színész. Színműve: „A minden tudó keze megmenté a hazát”, szomorújáték. Bem. 1834 febr. havában, Szentpétervárott, Karatigin tragikus színész javára. (Lásd: „Honművész”, 1834—19. szám, 151. old.)

Kulai színészet. Kula bács megyei községben a legrégibb feljegyzések szerint már 1819 jún. havában tartottak színiesőadást, jótékony célra, a helyi tűzvész áldozatai javára. A jövedelem 200 forintnál több volt. (Lásd: „Magyar Kurir”, 1819. II. kötet, 16. old.) 1822 febr. havában német színészek látogattak el a községbe. A 80-as évektől a kisebbrendű vándorszíntársulatok néhány hétig tartózkodtak itt.

Kulcsár Endre, főgimnáziumi tanár, író, sz. 1858 december 11-én, Nemeslédén, Somogy m. Középiskolai tanulmányait Csurgón és Sopronban, a bölcséleti tanfolyamot Budapesten végezte. Színműve: „Etele”, szomorújáték 5 felv. Nagykanizsa, 1889.

Kulcsár János, színész, sz. 1842-ben, Székesfehérvárott, megh. 1912 szept. 12-én, Szabadkán. Színpadra lépett 1858 márc. 27-én, Szöllősi és Tóth Jánosnál. Neje: Udvarhelyi Róza, színésznő (U. Miklós leánya), sz. 1848 márc. 4-én, Pesten, megh. 1929 febr. 9-én, Szabadkán. Színpadra lépett 1865 aug. 30-án.

Kulcsár Juliska, énekesnő, sz. 1895 febr. 16-án, Budapesten. Operaiskolát végzett. 1916 július 18-án mutatkozott be a Budai Színpadban, a „Bohéme” c. opera Mimi szerepében. 1917 szept. havában szerződött.

Kulcsár Lajos, színész, sz. 1871-ben, Kolozsvárott, megh. 1915 jan. 26-án. Színpadra lépett 1895 okt. havában, Fekete Miksa színingazgatónál.

Kulcsár Pál, színész, sz. 1899 ápr. 10-én, Györszigeten. Színpadra lépett 1924 júl. havában.

Kuliffay Ede, író, hírlapíró, sz. 1839 ápr. 15-én, Mácsán, Pest m., megh. 1881 ápr. 7-én, Budapesten. Mint kispap a bécsi

Pazmaneumban tanult, de felszentelése előtt kilépett és jogot hallgatott, majd nőül vette Beniczky Irma írónőt. 1874-ben a Nemzeti Színház segédtitkára lett. Színműfordításai: „A rablógyilkos”, vj. 1 felv. About után. Pest, 1876. „Budapesten”, vj. 4 felv. Írta: Schweitzer J. B. Bem. 1877. Felújította a Városligeti Színikör 1902 aug. 23-án. „A nagyzás hőbortja”, vj. 4 felv. Írta: Julius Rosen. Bem. 1878 május 12. Nemzeti Színház. „Három gyertyatartó”, vj. 1 felv. Írta: E. Grange. 1878 jún. 2. „Permeteg eső”, vj. 1 felv. Pailleron után. 1878 nov. 10. „Rita”, víg dalmű 1 felv. Írta: Vaez Gustav. Zen. szerz.: Donizetti. Bem. 1880 márc. 4. Nemzeti Színház. „Cselre-cselt”, víg dalmű 1 felv. Schubert Ferenc zenéjével. Szövegét Castelli J. T. írta. 1884.

Kulinyi Ernő, író, hírlapíró, sz. 1893 jún. 18-án, Szegeden. Gimnáziumi tanulmányait a szegedi piaristáknál végezte. A budapesti egyetemen jogot tanult, majd hírlapíró lett. 1912-ben a „Szegedi Napló” munkatársa volt, 1913-ban a „Pesti Napló”, majd a „Magyar Színpad” kötelékébe lépett. Mint író novellákkal, versekkel, regényfordításokkal kezdte a „Pesti Napló” hasábjain, ugyanott mint színházi és zenekritikus több esztendeig működött. 1921 március 1-től rövid ideig szerkesztette a „Színeszujság”-ot. Eredeti színművei: „A hamburgi menyasszony”, operett 3 felv. Pekár Gyula: „Kölcsönként kastély” c. vígjátéka nyomán. Zen. szerz.: Vincze Zsigmond. Bem. 1922 jan. 31. Városi Színház. 100-adszor: 1924 jan. 31. „Babavásár”, operett 3 felv. Zen. szerz.: Nádor Mihály. Szövege Kardos Andortól. Bem. 1922 febr. 16. Király Színház. „Cow-boy”, zenésjáték 1 felv. Zen. szerz.: Márkus Alfréd. Bem. 1923 jan. 26. Várszínház. „A gárdista”, regényes operett 3 felv. Pekár Gyula novellája után. Zen. szerz.: Vincze Zsigmond. Bem. 1923 febr. 15. Városi Színház. „Szépasszony kocsisa”, operett 3 felv. Szöv. írta: Rajna Ferenc. Zen. szerz.: Czobor Károly. Bem. 1923 május 19. Blaha Lujza Színház. 100-adszor: 1923 okt. 11. „Mintha álom volna”, operett 3 felv. Szövegét írta: Erdélyi Mihály. Zen. szerz.: Barna Izsó. Bem. 1923 szept. 1. Budai Színikör. „Árvácska”, operett 3 felv. Szövegét írta: Bús Fekete László. Zen. szerz.: Zerkovitz Béla. Bem.

1924 júl. 1. U. o. A Király Színház is műsorába iktatta: 1924 szept. 13-án. „A nótá vége”, operett 3 felv. Írta: Bús Fekete László. Zen. szerz.: Zerkovitz Béla. Bem. 1925 jún. 24. Budai Színikör. „Anna-bál”, operett 3 felv. Szöv. írta: Martos Ferenc. Bem. 1925 szept. 30. Király Színház. „Csuda Mihály szerencséje”, énekes boh. 3 felv., előjátékkal, társszerző: Bús Fekete László. Zen. szerz.: Zerkovitz Béla. Bem. 1926 máj. 22. Magyar Színház. „Asszonykám”, operett 3 felv. Írta: Uray Dezső. Zen. szerz.: Nagypál Béla. Bem. 1926 dec. 18. Városi Színház. „Kiss és Kis”, operett 3 felv. Szövegét írta: Bús Fekete László. Zen. szerz.: Vincze Zsigmond. Bem. 1927 jan. 22. U. o. „A cigánykirály”, nagy operett 3 felv. Szövegét írta: Uray Dezső. Zen. szerz.: Nagypál Béla. Bem. 1927 dec. 30. U. o. „A palatinus rózsái”, operett 3 felv., 6 képben. Szövegét írta: Uray Dezső. Zen. szerz.: Nagypál Béla. Bem. 1929 febr. 1. U. o. „Naplopó”, operett 3 felv. Szövegét írta: Drégely Gábor és Liptai Imre. Zen. szerz.: Marton Géza. Bem. 1929 ápr. 27. Pécs. „Aranyszörű bárány”, operett 3 felv. Társszerző: Móra Ferenc. Zen. szerz.: Vincze Zsigmond. Bem. Szegeden, 1929 nov. 15-én. Fordításai: „Pintyőke”, operett 3 felv. Írta: Walter Kollo. Bem. 1918 szept. 21., a Margitszigeti Színház társulata által a Budapesti Színházban. „Yu-shi”, operett 3 felv. Írták: Jacobsohn és Bodanszky. Bem. 1920 október 30. Eskü-téri Színház. „A tündérek cselédje” (Irene), látványos amerikai operett 3 felv. Szövegét írta: J. Montgomery és Mc. Carthy. Zenéjét szerzte: Harry Tierney. Bem. 1921 június 30. Scala Színház. „A reichstadti herceg”, operett 3 felv. Írta: Leon Viktor és Reichert Henrik. Zenéjét szerz.: Stojanovits Péter. Fordította Liptai Imrével. Bem. 1921 október 14. Városi Színház. „A hollandi menyecske”, operett 3 felv. Írták: Stein Leó és Jenbach Béla. Zenéjét szerzte: Kálmán Imre. Bem. 1921 október 21. Király Színház. Századszor: 1922 január 30-án adták. „Vigyen el az ördög!”, operett 3 felv. Írták: Leon Viktor és Reichert János. Ford. Liptai Imrével. Zen. szerz.: Reichwein Lipót. Bem. 1922 május 27. Blaha Lujza Színház. „Az éj királynője”, énekes boh. 3 felv. Írta: Arnold és Bach. Zen. szerz.: Walter Kollo. Ford. Liptai Imrével. Bem. 1922 június 20. Re-

naissance Színház. „Detektívkisasszony”, operett 3 felv. Szövegét Miss Nobody írta, zen. szerz.: Jessel. Bem. 1922 szeptember 15. Fővárosi Nyári Színház. „A bajadér”, operett 3 felv. Írták: Brammer Gyula és Grünwald Alfréd. Zen. szerz.: Kálmán Imre. Bem. 1922 november 10. Király Színház. Századik előadása: 1923 február 17-én. „A sárka kabát”, operett 3 felvonásban. Írta: Leon Viktor. Zenéjét szerzte: Lehár Ferenc. Bemutatták 1923 május 25. Király Színház. 50-edszer: 1923 június 25-én adták. „Tangókirálynő”, operett 3 felv. Írta: Brammer Julius és Grünwald Alfréd. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Bem. 1923 július 28. Budai Színkör. „A balga szűz”, operett 3 felv. Szövegét írta: N. Florido. Zen. szerz.: Strauss Oszkár. Bem. 1924 január 12. Blaha Lujza Színház. „Egy éj Velencében”, operett 3 felv. Írta: Zell F. és Genée R. Zen. szerz.: Strauss János, áthangszerelte Erich Korngold. Bem. 1924 november 15. Városi Színház. „Krizantém”, operett 3 felv. Írta: Kottow János és Beer Gusztáv. Zen. szerz.: Nádor Mihály. Bem. 1924 december 19. U. o. „A nagy nő” (Die Geliebte Sr. Hoheit), operett 3 felv. Írták: Bernauer Rudolf és Oesterreicher Rudolf. Zen. szerz.: Jean Gilbert. Bem. 1925 október 10. Városi Színház. „Paganini”, operett 3 felv. Írta: Knepler Pál és Jenbach Béla. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Bem. 1926 május 7. U. o. „A cirkszhercegnő”, operett 3 felv. Írta: Julius Brammer és Alfred Grünwald. Fordította Liptai Imrével. Zen. szerz.: Kálmán Imre. Bem. 1926 szeptember 24. Király Színház. „A bíborruhás asszony”, operett 3 felv. Írta: Jacobson Lipót és Oesterreicher Rudolf. Zen. szerz.: Jean Gilbert. Bem. 1927 márc. 3. Városi Színház. „A cárevics”, nagy operett 3 felv. Zapolska—Scharlitt hasonló c. darabjának felhasználásával írta: Jenbach Béla és Reichert Henrik. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Bem. 1928 május 25. U. o.

Kulinyi Ferenc, színész és titkár, sz. 1883-ban, Nagyszebenben. Színpadra lépett 1903-ban. Hosszabb ideig színikazgató volt a vidéken.

Kulinyi Karola, színésznő, sz. 1884 dec. 3-án, Mindszentben, megh. 1928 febr. 5-én,

Tapolcán. Színpadra lépett 1902-ben. Működött Erdélyben, Kassán, Szatmárott stb.

Kulinyi Márton, színész, sz. 1859 december 23-án, Szegeden, megh. 1888 május 20-án, Aradon. 1877 május 1-én felcsapott színésznek, Jakabffy Gábor társulatánál, Tótkomlóson. 1880-ban Sztupa Andor, azután Szabó Antal és ismét Sztupa az igazgatója, 1886-ban Csóka Sándor, 1887-ben Krecsányi Ignác lesznek a direktorai. Rövid ideig Kolozsvárott is működött. A vidéki színészek mint tehetséges művészről tesznek róla említést. Neje: Biró Anna, később Nyárai Antal felesége. (L. o.) Fia: K. Ferenc, színész. (L. o.)

Kulissza. A színpal franciás elnevezése. A régi magyar színészek úgy mondták: álfal. (L. o.) Helyes elnevezése: díszlet. (L. o.) (V. ö.: Színpal. Tolófal.)

Kulissza-titok az, ami a kulisszák mögött történik, amit csak a benfentesek tudnak. (V. ö.: Benfentes.)

Kulisszék Károly (dellő—apáti), hírlapíró, sz. 1849-ben, megh. 1874 okt. 22-én, Budapesten. Színműford.: „Rabszolgáink”. vj. 5 felv. Sacher—Masoch után. „Mária Terézia”, vj. 5 felv. Sacher után. „Illat”, Müller után.

Kultsár István, író, a magyar színészet egyik előharcosa, sz. 1760 szept. 16-án, Komáromban, megh. 1828 márc. 30-án, Pesten. Régi nemesi családból származott. Előbb benecserendi pap volt, majd tanárkodott és nevelősködött főúri házaknál. 1806-ban Pestre jött és megindította a „Hazai és külföldi Tudósítások” c. nagyblékzetű lapot. Mindig rajongott a magyar színészetért és habár a kezdet nehézségeit leküzdeni nem tudó színészetünk már-már hanyatlásnak indult: 1813 szept. havában elvállalta a pesti színésztársaság igazgatását és a társaságot tetemes áldozattal 1815 júliusáig fenntartotta. Saját pénzéből rendbeszedte a könyvtárt, a ruhatárt felfrissítette és új díszletekről gondoskodott; sokat fáradozott, hogy a honi művészet hazánkban is virágozzék. 1814 október 25-én az állandó színpad megépítése érdekében egy röpiratot adott ki: „Hazafiui javallás magyar nemzeti theatrum építéséről” és „Buzdítás a nemzeti

theatrom fölépítésére" címmel (1815 április 25.), melyben az építendő színház érdekében telket ajánlt föl, de eszméjét akkor még korainak tartották s szavai a pusztában hangzottak el. (A nemzeti „theatrom” csak 23 év múlva épült föl.) Lapjában a nemzeti színészet állandósításának eszméjét így fejtegeti: „Egy országos nemzetnek a nyelve az ő palladiuma. Ezzel emelkedik vagy alkonyodik az ő dicsősége. Dicséretes tehát minden igyekezet, mely azt terjeszteni s megkedveltetni törekszik. Azért a Pesti Theatromi Társaság az egész nemzetnek figyelmességét megérdemli, mely minden viszontagságokat állhatatosan kiállván, most is nagy buzgósággal iparkodik jeles játék darabokat válogatni és azokat mennél tökéletesebben előadni.”

Kuluncsics Anna, énekesnő, 1876 jún. 10-én mint vendég énekelt Izabellát (Ördög Róbert) a Nemzeti Színházban. (Első színpadi kísérlete volt.)

Kumpf Hubert, német színigazgató. Münchenben kezdte meg a színipályát, 20 éves korában, 1777-ben. 1785 május 16-án Pozsonyban megnyitotta a színházat.

Kun Andor (Z.) dr., ügyvéd, író, sz. 1882-ben, Törökszentmiklóson. Az egyetemet Budapesten végezte, azután a „Pesti Hírlap” munkatársa lett. Színműve: „A rejtélyes táncosnő”, operett 3 felv. Társzerző: Tyrnauer István. Bem. 1922 december 30. Várszínház.

Kun Árpád, színész, sz. 1865 aug. 29-én, Tarcalon (Zemplénm.). Színpadra lépett: 1895 november 5-én, Pesti Ihász Lajos színigazgatónál.

Kun Dezső, színész, sz. 1884 nov. 8-án, Kolozsvárott. Színpadra lépett: 1907-ben.

Kun Emil, színész, sz. 1906 márc. 6-án, Stószon (Abaújtornam.). Színpadra lépett: 1928 szeptember 1-én.

Kun Ferenc, színész, sz. 1859-ben, Bécsben. Színpadra lépett: 1881-ben, Miklóssy Gyula színigazgatónál.

Kún László, zeneszerző, karmester, sz. 1869 augusztus 18-án, Sarkadon (Biharm.). A Zeneakadémia elvégzése után, 1895 no-

vember havában, a kolozsvári Nemzeti Színház karnagya lett. 1896-ban a Nemzeti Színház, 1897-ben a Vígszínház karnagya, majd 1901 október havában kinevezték a Zeneakadémia tanárává. 1908 szeptember 12-én megvált a Vígszínházról. 1909-ben a Nemzeti Színház karmesteri állását töltötte be. 1922-ben Newyorkba költözött. K. az általa szervezett szimfonikus zenekarral sokat tett a zene népszerűsítése érdekében. 1925 március óta a newyorki Theatre Guild karmestere. 1000-re tervezett mintaszerű népdalátírataiból a Könyves Kálmán-cég 500-at kiadott. Nagy érdeme saját dalaiban is, hogy a magyar zenét magas művészetre emelte. — Számos színpadi műhöz írt zenét, ezek közül ismertebbek: „Többsincs királyfi”, tündérrege. (1899 december 19.) Írta: Benedek Elek. Színre került a Vígszínházban. — „Helyreasszony”, népsz. 3 felvonásban. Szövegét írta: Kada Elek. Bem. 1906 febr. 1-én, Király Színház. — „Rontó Pál”, regényes életkép 4 felv. Szövegét írta: Follinus Aurél. Bem. 1902 január 2-án, Vígszínház. — „Rákóczi fia”, színmű 3 felv. Szövegét írta: Rákosi Viktor. Bem. 1906 október 25. U. o. — „Bolond Istók”, daljáték 3 felv. Szövegét írta: Szemere György. Bem. 1907 október 1-én, a Népszínház-Vígopera megnyitó előadásán.

Kun Lilly, táncosnő, sz. 1895-ben, Bécsben. Színpadra lépett: 1906-ban.

Kun Magda, színésznő, sz. 1912 február 7-én, Szászrégenben. Gyermekkorában sokszor lépett fel, így Marosvásárhelyt, Brassóban mint műkedvelő szerepelt. Mint hivatásos színésznő, az első szerepe a „Nótás kapitány” Boriskája volt. 1928 szeptember 1-től dr. Janovics Jenőnél volt egy évig Kolozsvárott, Nagyváradon és Temesvárott. 1930-ban a Király Színház tagja.

Kun Richárd, színházi karnagy, zeneszerző, sz. 1875 szeptember 2-án, Brünben. Zenei kiképezését a bécsi zeneconservatóriumban nyerte. Több hangszerezen játszik. Előbb szólóhegedűs volt Davosban, a filharmónikusok zenekarában. 1895-ben tért át a színházi zenére, mikor is a morvaországi Iglauban színházi karmester lesz. Egy ideig az olmtüzi és prosnitzi színházakban működött. 1900 szeptember havától az

Országos Színészegyesület tagja. Három évig Kolozsvárott működött, Bölönyi igazgatása alatt, azután Szatmár, Győr, Pécs és Szeged színházaiban működött. 1922-ben a Magyar Műszínikör tagja. Írt számos kuplét, apró betéteket, dalokat és operettzenét. Ismertebb munkái: „Kis primadonna”, operett 3 felv. Szöv. írta: Szemere József. Pécssett adták. — „Babatündér”, operett 3 felv. Szöv. írta: Tihanyi Elemér. Előadták: Szatmáron. — „A hetedik”, operett 3 felv. Szöv. írta: Pesti Kálmán. Bem. 1909-ben. Szeged. — „Déliab”, operett 3 felv. Szöv. írta: Sümegi Ödön. Bem. 1911-ben, Szegeden. — „Egy férj, két feleség”, operett 3 felv. Szöv. írta: Erdődy Elek és Erdődy Mihály. Zenéjét Reményi Bélával írta. Bem. 1917 aug. 19-én, Budai Színikör. — „A gróf úr” c. operettjét Fodor Arturral írta. Bem. 1924 február havában, Újpest. — 1924-ben az Újpesti Blaha Lujza Színház karnagya volt. Ez évben írta a „Katicabogár” c. operettet, szövegét írta: Siliga Ferenc. Előadta az újpesti Blaha Lujza Színház, 1924 március 21-én. Ugyanezt bemutatta a Budai Színikör is, 1926 szeptember 17-én.

Kun Sándor, színész, sz. 1885 január 25-én, Debrecenben. Színpadra lépett 1910 szeptember havában.

Kuncz Aladár, színműíró. Színműve: „Vitéz Mihály a halál révén.” Egyfelvonásos. Bem. az Írók Bemutató Színházában, 1923 április 15-én.

Kundt Johanna, német énekesnő, 1847 augusztusában lépett fel a Nemzeti Színházban, „Mari, az ezred lányá”-ban, amikor is ezt a kritikát kapta: „Fesztelen, a szerep helyes felfogását tanúsító játék, derék iskola, tiszta intonáció tüntetik ki ezen énekesnőt, ki hangjának teljes használatában ezúttal — fájdalom — nem kis gyöngékedés által gátoltatott. Teljes dicséretet érdemel K. kisasszony gyors és elég korrekt betanulásaért nyelvünknek. Fogalmunk lehet ezen művésznő szorgalmáról, ha meggondoljuk, hogy e kisasszony még rövid idő előtt alig tudott valamit magyarul, annyi pontossággal és ügyességgel játszott.” (*Honderű*, 1847. II. kötet, 4. szám, 76. old.)

Kunfalvi Irma, színésznő. Színpadra lépett 1869 október 15-én.

Kunhegyesi színészet. Kunhegyesen egyik legrégebbi adat szerint 1871 június havában, Dalmai Artúr társulata játszott.

Kunhegyi Miklós, színigazgató, sz. 1863-ban, Vácott, megh. 1912 jan. 18-án, Budapest. Színészé lett 1883 április 3-án, Hubay Gusztáv társulatánál. 1894-től igazgató s mint ilyen, rendkívüli tevékenységet fejt ki. 1911 december 19-én nyugalomba ment. Mint nyugdíjas húnyt el. Neje: *Molnár Izabella* (Vank Zseni), színésznő. Leánya: *Lili*, sz. Szatmárt. 1898 december 4-én. Korán meghasonlott önmagával és véget vetett életének Budapesten, 1915 június 20-án.

Kunits Ferenc, író, szerzetes, sz. 1697 augusztus 8-án, Németsiklinben (Vasm.); megh. 1763 október 26-án, Sopronban. 17 éves korában belépett a jezsuitarendbe, majd tanára lett. Tanított Kolozsvárott, Nagyszombatban, Egerben, Kassán, Budán, Esztergomban. Buzgó ápolója volt a magyar nyelvnek. Legnevezetesebb műve: „Szedeciás”, iskolai dráma, 1753. Granelli Giovanni olasz jezsuita drámájának fordítása, mely a jezsuita drámák között egyike a kevés számú nyomtatásban megjelent drámáknak. (Egerben színre is került, midőn a tudós tanár ott működött rektor-minőségben).

Kuno Heinrich, német színműíró. Ná-lunk is színre került színműve: „Csudaszek-rény”, vj. 4 felv. Ford.: Kapui Károly.

Kunodi Károly, karmester, zeneszerző 1901 augusztus 8-án ülte meg 25 éves jubileumát a Városligeti Varieté-ben.

Kunos Ignác dr., turkológus, a Magyar Tud. Akadémia lev. tagja, a világháborúban megszüntetett Keleti Akadémia igazgató-tanára, sz. 1862 szeptember 22-én, Sámsonban (Hajdum.). Kiváló ismeretei nevét világszerte ismertté tették a nyelvészek között. Számos műve angolul jelent meg. Jelenleg főként irodalmi munkásságot folytat. Színműfordítása: „A baksis”, török vj. 1 felv. Linászi effendi után átdolgozta. Bem. 1900 augusztus 29-én, Városligeti Színikör.

Kozocsa Margit

Lábass Juci

Laczkó Gergely

Ladányi Imre

Lodomérszky Gyula (ladoméri)

Lodomérszky Margit

Lajtai Lajos

Lakatos Ilonka

Kunosi Ernőné, színésznő. (Lásd: Lélek Etel.)

Kunosi Ferenc Ernő, színész, sz. 1862-ben, Mezőtelegden. Színpadra lépett: 1882 április 1-én, Aradon.

Kunoss Endre, ügyvéd, költő, sz. 1811 április 9-én, Egyházashetyén (Vasm.); meghalt: 1844 június 22-én, Kálozon, Fejérmegyében. Tanulmányait elvégezve, az írói pályára lépett. Versei az Athenaeumban jelentek meg. Színműve: „Istenítélet”, ered. szomorú. 4 felv. Bem. 1839 április 8-án, Nemzeti Színház. Ismertebb versei: „Képpel alszom el”, „Kitárom reszkető karom”. Színészeti szakkikke: „Nemzeti Játékszín Honi fölemelkedésünk segéde.” Megjelent a „Tudományos Gyűjtemény” 1831. XII. kötet, 1. oldalán.

Kunsági Nagy Lajos, színész, operett-tenorista, megh. 1879 július 9-én, Debrecenben.

Kunstpauza (kunsztpauza), német kifejezése a művészi szünetnek. Akkor áll elő, amidőn a művész valamely jelenet hatásosabb kifejezését akarja elérni. Sokan azonban gyakran indokolatlanul tartanak művészi szünetet, ilyenkor ez a tény a kollégák gúnyolódását vonja maga után.

Kunszentmártoni színészet. Kunszentmártonban 1871-ben Kőszeghy Endre, 1885 június havában Pesti Iliás Lajos társulata játszott. Újabb időkben itt találjuk Rajcsányi Istvánt (1910 okt.), Mariházy Miklóst (1913 jún.), Könyves Jenőt (1914 január) stb.

Kunszentmiklósi színészet. Kunszentmiklóson már 1820 október havában találunk színészetet. Ekkor Balogh István társulata járt itt. Ezt megelőzőleg a „Magyar Kurir”-ból megtudjuk, hogy műkedvelők 1818 jan. 6-án előadták az „Intermezzo” című darabot. A község 1836. évi márc. havában az épülő Nemzeti Színház javára 504 forint 5 krajcárt ajánlott fel. 1883 július havában Bogyó Alajos, 1884 június havában Báródy és Csizsér egyesített társulata, 1885 szeptember havában Báródy Károly társulata járt itt. 1929-ben Tompos Péter volt itt az igazgató.

Kunz Keresztély, német színész és sűgő. Munkája: „Theater Almanach”. 1832. Nagyszombat. Ugyanaz megjelent 1834-ben és 1838-ban is. 1846-ban Győrött a „Theater Journal”-t szerkesztette.

Kupcsay Felicián dr., sz. 1876-ban, Hosszúfaluban (Brassó megye, Erdély). Középiskoláit a brassói evangélikus szász gimnáziumban és a kolozsvári piarista főgimnáziumban, egyetemi tanulmányait pedig a kolozsvári tudományegyetem jogi fakultásán végezte el. Jog- és államtudor. Közhivatalnoki pályáját mint brassóvármegyei közigazgatási gyakornok kezdte el; 1899-ben kinevezetett a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumba segédfogalmazónak, ahol 1899 óta teljesít szolgálatot. 1924-ben nevezetett ki valóságos miniszteri tanácsossá. Az 1926–27-es években a minisztérium művészeti ügyosztályának volt egyik helyettes főnöke s ezen hatáskörében intenzív részt vett a Nemzeti Színház és a M. Kir. Operaház reorganizálásának a munkálataiban, a Nemzeti Színház Kamaraszínházának a megteremtésében s a vidéki színészet rekonstrukciós, szanálási tárgyalásaiban. Mint a staggione-rendszer lelkes híve, a vidéki színészet művészi rendeltetésének biztosítását, a színművészek életstandardjának szem előtt tartásával, a staggione-rendszer egészséges előkészítésében és fokozatos kiépítésében látta. Hathatósan propagálta a vidéki állandó közsínházak építését és ezzel kapcsolatban vidéki színész-otthonok (szállodák) létesítését, azon meggyőződésből kiindulva, hogy nincs igazi színművészet megfelelő színház, megfelelően dotált és istápoltt művészek nélkül. Huzamosabb időt töltött Berlinben, Párizsban, és Londonban. A berlini és párizsi egyetemeken esztétikai, művészet-irodalomtörténeti és szociológiai tanulmányokat végzett. Irodalmilag is működött. Önálló kötetben megjelent munkái: „Zarathustra múmiája”, „A szeretet vize” című regények és „A boldogság kis kátéja” című novellás kötete. Állandó munkatársa most is több budapesti szépirodalmi és napilapnak; az Ifjúsági Irodalmi Tanács, a Tankönyvügyi Bizottság tagja, a Szerzőjogi Szakértő Bizottság előadója, az Orsz. Mozgóképvizsgáló Bizottság tagja, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium Hivatalos Közlöny-ének szerkesztője.

Jelenleg a minisztériumban a filmügyek és tankönyvügyek reszortját látja el, mint a VIII. e) ügyosztály vezetője.

Kupfer-Berger Mila, operaénekesnő, sz. 1850-ben, Bécsben, megh. 1905 május 12-én, u. o. Éveken át ünnepelt művésznője volt a bécsi udvari operának. A M. Kir. Operaházban 1889 április 30-án mutatkozott be mint vendég, a „Lohengrin” Elzájában.

Kuplé. (Lásd: Couplet.)

Kurucz Adél, segédszínésznő, sz. 1900-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1917-ben.

Kurucz Ernő, színész, sz. 1908 febr. 2-án, Nagyváradon. Színpadra lépett: 1928 szeptember havában.

Kuruc Feja Dávid, Fényes Samu színműve. Bem. 1902 március 16-án, a Víg-színházban, Pethes Imrével a címszerepben.

Kurucz-furfang, ifj. Bokor József népszínműve, megnyerte a Népszínház 1899-iki pályázatának 100 aranyos díját. A Népszínházban 1899 dec. 7-én először adták. (Blaháné, Krecsányi Sarolta, Bárdi G., Gazsi M., Csatai Zs., Siposné voltak a főszereplők.)

Kurusa Margit, színésznő, sz. 1895 jan. 1-én, Makón. Színpadra lépett: 1924 július havában.

Kurt Melania, magyar származású énekesnő, mint a berlini udvari Operaház hősnője, 1913 november 24-én mutatkozott be hangverseny keretében. 1914 április havában Londonban, a Parsifal-előadásokon, Kundry-alakításaival feltűnést keltett.

Kurz, német színikazgató, sz. 1715-ben, Bécsben. 1773-ban Budán a „Fehér kereszt” és „Vörös sün” termeiben játszott. Később Pozsonyban is működött.

Kurz Selma, bécsi operaénekesnő, sz. 1876 október 1-én, Bielitzben. A kiváló művésznő nagy multra tekinthet vissza. Frankfurtban kezdte meg pályafutását, az ottani operaháznál, de nagyszerű képességeit és gyönyörűen csengő hangját,

amelyet a bécsi énektanárok egyik legkiválóbbika, Ress képzel ki tökéletesen, csakhamar megirigylte az osztrák császárváros operaháza és 1901-ben tagjai sorába szerződtette Kurz Selmát. Eredtileg altista volt, Fidest, Azucenát, stb. énekelte. Mahler Gusztáv fedezte fel benne a nagy koloratúraénekesnőt. Neki köszönheti diadalmas karrierjét. Abban az időben Astaroth-ot próbálta Mahlerrel. Ez szoprán szerep, melyet altisták is énekelnek. Astaroth csalogató dalánál Mahler figyelmessé lett K. S. trillájára a magas d-én. „Tartsa ki”, — mondta Mahler. A művésznő szótfogadott. Mahler újra rendelkezett: „Jetzt lassen Sie anschwellen...” Azután: „Most halkítsa lassanként... de csak amikor eleresztem a kezét...” Kurz S. minden erejét összeszedte és maga is elbámult a saját hangján, melyre rá sem ismert. Így „született” a híres Kurz-trilla. Mahler nagy ambícióival képzelte tovább a szoprán pályára. Második szerepe az „Álarcosbál” apródja volt, a magas b-vel. A harmadik már nagy merészség volt, mert a „Varázsfuvola”-beli Éj királynője a legnehezebb és legmagasabb pártik egyike, de ez a kísérlet is fényesen sikerült. Pályafutása hirtelen emelkedik. Technikai bravúrai, különösen a közel egy percig tartó úgynevezett „Kurz-trilla”, bámulatra készíteték a közönséget és a zenészeket egyaránt. Népszerűsége mihamar túlterjedt a határokon s Kurz Selma nemcsak Ausztria, de a világ egyik legnépszerűbb énekesnője lett. Sorra énekelte a műsoron szereplő operákban a koloratúrák vezető szerepeket. Érdekeit több kitüntetés jutalmazta s még néhány első Ferenc József osztrák császár és magyar király a kamaraénekesnői címet adományozta neki. 1929-ben, még művészete teljében, ötvenhároméves korában vonul vissza dicsőségének színhelyéről, hogy átadja helyét a fiataloknak. Nálunk több ízben lépett fel hangversenyen is, színpadon is, így többek között 1905 december 17-én a „Rigoletto” Gildájában, 1918 máj. 16-án a Városi Színház vendége volt, amikor a „Bohémélet” Mimi-jében lépett fel; a M. Kir. Operaházban 1910 febr. 23-án „Traviata” (a budapesti Poliklinikai Egyesület javára); március 9-én Mimi (Bohémélet); márc. 12-én: „Lucia di Lammermoor”; máj. 2-án ismét „Traviata”; máj. 5-én ismét Mimi; 1911 febr. 10-én újra Mimi; 12-én

„Traviata”, 14-én Gilda (Rigoletto) szerepekben lépett fel. Azóta is hangversenyezett a Vigadó nagytermében. (Kereszty István.)

Kurzweil Janka, énekesnő. (Lásd: Dévai.)

Kusser Zsigmond János, magyar származású zeneszerző, karnagy, sz. 1660 február 13-án, Pozsonyban, megh. 1727-ben, Dublinban. Nyugtalan természetű lévén, 19 éves korában elhagyta hazáját és Európa majdnem minden nagy városát beutazta. 1683-tól 85-ig a strassburgi dóm orgonistája. Párizsban Lully-nek 6 évig tanítványa volt. „Júlia” c. operájával nyitották meg 1690-ben a braunschweigi operát. Többi művei: 1691: „Kleopatra”, „A salzdahli grotta”. — 1692: „Ariadne”, „Narcissus”, „Jázon”, „Andromeda”. — 1694: „Priamus és Thisbe, vagy a hűséges és állhatatos szerelem”, „Scipio Africanus, a nagyilekű”. — 1697: „A vitéz Jazon.” — 1698: „A szerelmes erdő.”

Kutasi Endre, színész, sz. 1860-ban, Szatmáron. Színpadra lépett: 1881 október 1-én, Bényei István színigazgatónál.

Kutasi Janka, színésznő, sz. 1860-ban, Debrecenben. (Atyja K. Ferenc, őrnagy volt 1848–49-ben.) 1875 június 17-én vizgázott mint színészakadémiai növendék a „Gringoire” c. darabban, a fő női szerepben. Ekkor Kolozsvárra szerződött, ahol szeptember 8-án a „Csók” c. vígjáték Maritta szerepében debütált. Innen 1877 augusztus havában Aradra szerződött, de már 1878 augusztus 14-én ismét a kolozsvári színpadon találjuk. Egy év múltán Székesfehérvárra megy, itt Károlyi Lajos társulatának tagja. 1880-ban Aradi Gerő, 1883-ban Gerőffy Andor, 1885-ben Miklóssy Gyula, 1889-ben ismét Gerőffy az igazgatója. Ezután visszavonult. Egy ízben — 1885 június 16-án — mint vendég fellépett a Népszínházban, az „Ördög pilulái” c. látványosság Izabella szerepében. 1911 dec. havában Párizsba költözött. Leánya: K. Ida, 1910 február havában meghívást kapott a lyoni Théâtre Célestin-hez.

Kutasi Mária, színésznő, sz. 1864-ben, Debrecenben. Színpadra lépett: 1884 szeptember 18-án.

Kuthy Krimszky Béla, színész, színigazgató, sz. 1846-ban, Kassán, megh. 1881 szeptember 6-án, Kaposvárott. 1867 október 4-én lépett a színpályára Győrött és mint hősszerelmes, jellem- és intrikus színésznek számottevő sikerei voltak. Hosszabb ideig igazgató is volt. Írt egy színdarabot „Ortographia” címmel. 1878 március havában adták Mármaroszigeten. Neje: *Kalmár Júlia*, színésznő, sz. 1846-ban, Szentmiklóson. 1861-ben lépett a színpályára, id. Bács Károlynál. Leánya: *Rózsi Rózsika*, színésznő, 1888 május havában Szegeden férjhez ment Bihary Géza nyitra-újlaki körjegyzőhöz és lelépett a pályáról.

Kuthy Lajos (kövágó—örsi), író, a Magyar Tudományos Akadémia levelező-, a Kisfaludy-Társaság rendes tagja, sz. 1813-ban, Érmihályfalván (Biharm.), meghalt 1864-ben. Atyja pap volt. 1821-ben Debrecenben a középiskoláit és bölcseleti folyamatot végezte. 1833-ban egyik barátja sérelme miatt elhagyja az intézetet és nevelő lesz, majd 1834-ben Biharmegye követe mellett írnokoskodott. Nemsokára a Lovasszperbe belekeveredett és Erdélyben bujdosott; de elfogták és Pesten bebörtönözték. 1837-ben szabadon bocsátották, amikor is az ügyvédségi vizsgálatért folyamodott, de a kormány elutasította kérésével. Így lépett aztán az írói pályára. 1838-ban írt egy színdarabot „Ariadne” címmel, színrekerült a Nemzeti Színházban — egyszer! (1838 szept. 24.) 1839 február 19-én „Fehér és fekete” c. szomorújáték 3-szor került színre. 1840-ben „I. Károly és udvara” c. tört. drámáját adták. (Jambusokban írta.)

Kuthy (Bydeskuthy) László, színész, sz. 1898 május 9-én, Budapesten. Színpadra lépett 1920 november havában.

Kutnyánszky Sándor (köveskúti), tenorista, Blaha Lujza egykori partnere, megh. Kaposvárott, 1926 december havában. A 80-as évek egyik híres énekese volt, a tolnamegyei K.-dinasztiából származott és Blahánéval játszott, majd kőbör énekes lett belőle. Később Somssich gróf vette pártfogásába és az ő kastélyában kapott szállást, ellátást, Hetesen, Somogygyégyében.

Kükemezei Gizella és Vilma, színésznők. (Lásd: Békeffi Antal címszónál.)

Külföldi Játékszín. Színműtár. Kiadta a Magyar Tudós Társaság, Pest, 1833. Első kötetének tartalma: „Iphigénia Taurisban.” Dráma Goethe-től. Fordította: Kiss János. Utolsó, 19-ik kötete: „Miss Sara Sampson.” Szomorújáték 5 felv. Lessing-től. Ford.: Kazinczy Ferenc, 1842.

Külföldi színészek. (Lásd: Vendégsze-replés.)

Külkey Henrik, a budai jótékony nő-egylet titkára. Színműfordításai: „A végrendelet”, dr. 5 felv. Iffland után, Buda, 1835. „A levelezők”, vígj. 2 felv., báró Steingentesch után. „Ész és szív”, vígj. 1846-ban Pest város díszpolgára lett.

Külley Ilona, színésznő, sz. 1888 jan. 20-án, Törökszentmiklóson. Színpadra lépett: 1914 május havában.

Külső instrukció. Színházi nyelven így hívják a kulisszák mögött végbemenő utasítások végrehajtását. Ezen utasítások különféle természetűek. Ismertebbek: zaj, lövés, harangozás, kocsirobogás, ugatás, zene stb. Az instrukciókat az ügyelő végzi, megfelelő segédek igénybevételeivel. A fővárosban az instrukciók végrehajtásában segédkező színpadi munkások külön honoráriumot kapnak. (V. ö. Instrukció. Ügyelő. Vezérlap címszók.)

Külső kórus. Így hívják színházi elnevezéssel azon karéneklést, amely nem közvetlenül a színen, hanem távolabb eső területen (a színpadon kívül), rendezői utasítás alapján történik. Ha elhangzik a zenei vagy prózai végszó, esetleg az ügyelő színes lámpája figyelmeztetésül kigyul, akkor a karvezető jelt ad és a külső kórus megkezdí szerepét.

Külső zaj-nak a színészek a színpad mögötti lármát nevezik. Előfordul, hogy a szerző kívül történő lármát ír elő, erre az ügyelő vigyáz, s ha közeledik a végszó, akkor az illető szereplőknek int és azok lármázni tartoznak, amint azt színdarab megkívánja. Meisel Eduard Berlinben 1923-ban zaj-készülékkel készített a külső zaj természetes produkálására. Ez egy kétemeletes asztalformájú alkotmány, amely klaviatúrával van ellátva, sípokkal, szirénával,

hajótűlkek hangjával. Ha a villamoskapcsolót megcsavarják, a gép működésbe lép. (V. ö.: Külső instrukció.)

Kürthy Emil (fajkürthi és koltai), író sz. 1848 március 14-én, Barsendrédén, meghalt 1920 december 27-én, Budapesten. Régi nemesi családból származott. Iskoláit Pozsonyban, Pápán és Győrött végezte. Jogvégzettsége után eleinte Bars megyében mint segédszolgabíró, majd Budapesten mint törvényszéki aljegyző szolgált, de csakhamar áttért az újságírói pályára és a „Pesti Hírlap” megalapításakor már mint színházi cikkíró tűnik fel élénk, és abban az időben szokatlanul új, friss karcolataival. „Rosta”, „Kóbor lovag” és „Egy látcsöves úr” álnevek alatt írja kirokijait, amelyek csakhamar nagy népszerűséget szereznek neki. A Nemzeti Színház 1884 március 4-én előadja „Kis szökevény” c. egyfelvonásosát. Mint fordító kiváló munkát végzett a Nemzeti és Vígszínház idegennyelvű darabjainak magyarra való étültetésével. (Dumas: „A nők barátja” c. vígjátékát állandóan az ő fordításában adja a Nemzeti Színház.) A 80-as évek elején kiadja és szerkeszti a „Magyar Ifjúság”, a 90-es években a „Kis Világ” és az „Ifjú Magyarország” c. ifjúsági folyóiratokat. „Aranyos” és „ifj. Zajthai” c. regényei nagy sikert arattak. Színház-szeretete lexikális adatgyűjtésre serkentette és élete végéig nagy buzgalommal és hozzáértéssel gyűjtögette a magyar színpad és színműrodalom adatait, melyeknek nagy részét lexikonunk is felhasználta. K. 1904—1917-ig a Képviselőház naplószerkesztője is volt. — Felesége Szemere Gizella, az 1848—49-iki miniszter, illetve miniszterelnök, Sz. Bertalan (L. o.) leánya. — Fia K. György (L. o.), a Nemzeti Színház tagja. Színműfordításai: „A Rantzauk”, színmű 4 szakaszban. Írta: Erckmann és Chatrian. Bem. 1892 szept. 27-én, a Nemzeti Színházban. — „A genuai dudás” („Der Savoyarde”), operett 3 felv. Írta: Brakl József és Leon Viktor. Bem. 1889 augusztus 9-én, Budai Színkör. — „A nők barátja”, vj. 3 felv. Írta: Dumas Sándor. Bem. 1895 november 29-én, Nemzeti Színház. — „Durand és Durand”, bohózat 3 felv. Írta: Ordonneaux és Valabrégue. Bem. 1896 szept. 1-én, Vígszínház. — „A valódi nász”, színmű 4 felv. Írták: Ganghoffer és Bro-

cinet. Bem. 1897 november 25-én. — „Caddillac káromkodása”, vj. 1 felv. (1898). — „Házi béke”, vj. Írta: Bisson. (1899). — „A mormota”, bohózat 3 felv. Bem. 1904 január 26. (Társ szerző: Mars és Xanroff.) U. o. „Kolibri mama”, színmű 3 felv. Írta: Bataille H. Bem. 1905 május 20. U. o. — „Ifjúságunk”, vj. 4 felv. Írta: Capus Alfréd. Bem. 1905 szeptember 30-án, u. o. — „Mókaházasság”, operett 3 felv. Írta: Battlay Géza és Bauer Gyula, zenéjét szerző: Lehár Ferenc. Bem. 1906 szept. 7-én, Népszínház. — „Nick Carter”, színmű 4 felv., 7 képben. Írta: Bisson. Bem. 1910 május 28-án, Vígsház.

Kürthy György (fajkürthi és koltai), színész, Kürthy Emil író és Szemere Gizella fia, sz. 1882 február 24-én, Budapesten. Gimnáziumi tanulmányait a piaristáknál végezte; érettségi után Tirolban, a császárvadászoknál önkéntes (a világháború alatt főhadnagy lett), majd a müncheni technikai főiskolán építészhallgató. Ugyanott végzi az építési főiskolát, de már a grafikával és irodalommal is behatóan foglalkozik, közben megnyeri a magyaros stílusú kislakásos házakra kiírt építészeti pályázatot. Ebben az időben jelenik meg első kötete (egy címnélküli verseskötet), de dolgozik a „Fliegende”- és „Lusti. Blätter”-be és több plakátpályázatot nyer. Budapestre visszakérülve, az „Alkotmány” színházi és művészeti kritikusa lesz, majd a Thália-Társaságban lép fel mint dilettáns (Kassovics T. Bruno: „Babona”, Wedekind: „Höstenor”, Heyermanns: „Remény”, Heibel: „Mária Magdolna”). Sikerei felhívják rá a Nemzeti Színház akkori igazgatójának, Somló Sándornak figyelmét, aki egy vendégszerepeltetése után („Miss Hobbs”, 1906.) szerződött az ország első drámai színházához, amelynek azóta is tagja. Közben 1908—1909-ben, saját kérésére, a kolozsvári Orsz. Nemzeti Színháznál tölt el másfél évet, ahol mint főrendező szerepelt; 1923—24-ben pedig a pécsi Nemzeti Színház igazgatója. A Tháliánál, Kolozsvárott, a hajdani Népszínháznál mint díszlet- és kosztümtervezőnek is számottevő sikerei voltak („Peleskei nótárius”, „Szeget szeggel”, „Rasputin” stb.). 1915—23-ban az Orsz. M. Kir. Színművészeti Akadémián a maszkozást, 1927-től pedig az Orsz. M. Kir.

Iparművészeti Iskolán a scenikai tervezést adja elő, tanári minőségben. 1913-ban ő honosítja meg nálunk, az azóta országszerte elterjedt batikot. Mint kritikus és újságíró a legtöbb napilapba és folyóiratba dolgozott. Irodalmi művei még: „Flamma vestalis” (Kolozsvár, 1908.); „Az ős” (fantasztikus regény, Légrády, 1923.); „Mars” (utópisztikus regény, Danubia, 1925, Pécs); „Titánok könyve” (1904, többek társaságában); „Színházi kis lexikon” (Harsányi Zsolt, Légrády, 1922). Jeles karrikatúra rajzoló; Major Henrikkel együtt jelenik meg 1911-ben Tevan kiadásában a „Komédiások” c. színész-karrikatúra albuma. A Nemzeti Színház Halmos-pályázatát megnyeri 1918-ban („Visszhang”) és a M. Kir. Operaház librettópályázatának is erkölcsi győztese 1929-ben. („A varázsló”). Mint színész, igen sokoldalú: a naturbursch szerepkörtől a bon vivant-ig, a komikustól a jellegszerepekig, a szerelmestől a burleszkig mindent játszik. Kiváló stilizáló és karakterizáló tehetség, ki már a külsőségekben (maszk, öltözködés) is azonnal meg tudja ütni szerepének alaphangját. Legkiválóbb szerepei: Széchenyi (A híd), Keszeg Andor és Malvolio (Vízkereszt), Tong (Krétakör), „A revizor” (címszerep), „Válás után” (Duval), „Váljunk el” (Adhemar), „A király” (címszerep), „Az erdészleány” (II. József), Diafoikus (Képzelt beteg) stb. Filmen tíz főszerepet alakított (Asszonyfaló, Egyenlőség, Vörös kérdőjel, stb.) és egyet rendezett (Tamás úrfi kalandjai). A rádió kedvelt szereplője és előadója. Mint pantomimikus 1916-ban a „Tékozló fiú” bárójában arat sikert a M. Kir. Operaházban, Bécsben, valamint több vidéki városban; majd az „Oberon és Titania”-ban (1920.) mint Zuboly. Ő volt a kezdeményezője a vidéki színházak városiasításának is, amely eszmét először Szeged valósította meg (1927). 1930 szept. 1. óta a szegedi városi színház igazgatója.

Első felesége Vizváry Mariska (L. o.), második felesége: Bonitz Blanka, színésznő, sz. 1898 október 24-én, Budapesten. Középiskolai után az Orsz. Színművészeti Akadémiát végezte 1920-ban, mint évfolyamának legjobb növendéke. Közben azonban férjhez ment és így pályája megszakadt. Néhány év múlva a Renaissance Színház szerződött, majd egy évre Pécsre kerül, hol

férje színigazgató (1923—24). Főbb szerepei: Lujza (Ármány és szerelem), Margit (Faust), Júlia (Romeo), Marika (Liliom), stb.

Kürthy Sári (Jankovich G. Aladárné), színésznő, sz. 1876-ban, Kalocsán. Színpadra lépett 1896-ban. 1901 óta a Vígszínház tagja.

Kürti Erzsébet, színésznő, sz. 1893 dec. 7-én. Színpadra lépett 1915 december havában.

Kürti Frida, színésznő, sz. 1880 júl. 18-án, Budapesten, megh. 1914 december 7-én. Színpadra lépett: 1908-ban.

Kürti István, színész, színipályára lépett 1868 április 1-én, mint szerelmes. Később sűgő lett.

Kürti József, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1881 július 14-én, Szatmáron. Az Orsz. Színművészeti Akadémia elvégzése után (1904.) a Thália-Társasághoz szerződött, ahol tiszta, magyaros beszédével mindjárt feltűnt, sőt Szemere György „Siralomházban” c. darabjában mint főszereplő rendkívüli nagy sikert aratott. És e nagy siker után, — mivel a Thália-Társaság feloszlott — mégis el kellett mennie a vidékre, Kövessy Albert pécsi társulatához (1907.). De nem sokáig maradt ott, mert még ez évben a Népszínház-Vígopera tagja, ahol különösen Luciferjével kelt feltűnést, 1909-ben pedig elszerződik a Magyar Színházhoz, ahol kellőképpen értékeltek Kürti József pompás magyar tehetségét. Négyévi magyarszínházi működése alatt különösen két szerepével keltett nagy feltűnést. Az egyik: Kisbán Miklós „Nagyúr”-jának Attilája volt, amelyben Kürti a maga csaknem szoborszerű mozdulatlanágában olyan fenséges és félelmetes erőt mutatott, hogy a Nemzeti Színház is felfigyelt rá. Másik szerepével pedig — a nagyszerűen megjátszott „Oedipus király”-lyal — Reinhardt csodálatát vívta ki. Ez az alakítása szenzációs művészi esemény volt. Az örökbecsű görög tragédiát Reinhardt rendezésével a Cirkusban játszották a magyarszínházak s Kürti sikerén felbuzdulva, a nagy német rendező felszólította a kiváló magyar színészt, hogy lépjen át a német színpadra.

Kürti József azonban erről hallani sem akart, hanem megmaradt magyar színésznek s 1913-ban a Nemzeti Színház tagja lett, ahol a „Kegyenc” Petróniusában lépett föl először.

A világháború kitörésekor hadba kellett vonulnia s ez a körülmény rövid időre megakasztotta művészi útjában. Később — mint nélkülözhetetlent — a színháznak sikerült felmentetnie s Kürti újra elfoglalta helyét a színpadon, ahol „Bánk bán”-ban mint Petúr, majd mint Bánk, de különösen mint Tiborc kitűnő alakításokat nyújtott. Legnagyobb sikerét azonban Harsányi Kálmán „Ellák”-jában aratta. Ebben a darabban is Attilát játszotta. Egészen más Attila volt ez, mint a „Nagyúr”-beli, de éppen olyan kemény bronzból volt faragva, mint az.

1925 január 14-én megvált a Nemzeti Színházról és a Vígszínházhoz szerződött. Itt január 24-én mutatkozott be az „Ezüstlakodalom” c. vígjátékban. Sok sikert aratott itt is, valamint a Belvárosi Színházban is, ahol 1926-ban hosszabb ideig vendégszerepelt; azonban ezek a színházak már műsoruknál fogva sem nyújthattak művészetének megfelelő tápot. A tölgy maradjon csak fent a hegyen és ne kívánozzék a berekbe. Érezhette ezt ő maga is, ezért 1928-ban újra a Nemzeti Színház tagja lett, s mint ilyen „Bánk bán” címszerepében lépett fel először.

Erős egyéniség és sokoldalú. Nyers erő, líra, szenvedély és humor egyaránt van benne. Játsszik hőseket és kedélyes alakokat.

Főbb szerepei a már említetteken kívül: Lear király, Kent, Miller (Ármány és szerelem), Percy Henrik (IV. Henrik), Lancaster János (IV. Henrik), Zselyei Balogh Ábel (Úri muri), Tóth Mihály (Nosztyfiú esete Tóth Marival), Töröl: Mihály (Piros bugyelláris), Feledi Gáspár (Falu rozsza), Pongé Juhász (Süt a nap), Igazgató (Légy jó mindhalálig) stb.

Kürti Kálmán, színész, sz. 1891 aug. 24-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1927 szeptember havában.

Kürti Károly, színész, sz. 1890 febr. 12-én, Budapesten. Színpadra lépett: 1918 június havában.

Kürti Lina, színésznő, sz. 1882 május 15-én, Szegeden. Színpadra lépett: 1918 október havában.

Kürti Margit (Sik Rezsőné), színésznő, sz. 1881 október 23-án, Debrecenben. Színpadra lépett: 1901-ben, Somogyi Károly színigazgatónál.

Kürti Sarolta, színésznő. (Lásd: Monori Sándorné.)

Kürti Teréz, színésznő, sz. 1888 júl. 23-án, Vágszereden (Pozsonym). A vígszínházi színészkisegéd végzettségű, azután Fehér Károly, Balla Kálmán, Kúnhegyi Miklós, Mezei Béla lett az igazgatója. Működött német színpadokon is. A Teréz-körúti kabaréban, a Rennaissance Színházban és a Fővárosi Operettszínházban is játszott.

Küry Klára, operettprimadonna, sz. 1870 március 27-én, Jásziskisén. Egyike azoknak a művésznőknek, akik színpadralépésükkel megtörték a babonát, amely sok ideig uralkodott ebben az országban és szégyelt volna rangbeli (hogy ne mondjuk: úri) családból színésznővé lenni. Küry Klára is ilyen tőről fakadt, amennyiben atyja: tófalvi Küry Oszkár dr., Pestvármegye tb. ügyésze, anyja Kosztha Róza, szintén úri családból származó nemesi sarj volt. Küry Klára talán nem is gondolt a színpadra, amikor mint a szigorú és rátartó Küry Oszkár dr. lánykájá énekórát vett Pauli Richárdtól, a M. Kir. Operaház egyik ének-mesterétől és a régi konzervatórium tanárától. De a „véletlen” és az üdearcú szép leánya életének vezérlőcsillaga úgy akarták, hogy mindjárt énektanulmányai legelején, olyanoknak akadt meg rajta a szemük, akik azonnal meglátták benne a színpadi csillagot. Ettől kezdve elhatározott dolgot volt, hogy Küry Klárának színpadra kell lépnie. Sok családi ellenzés, töprengés, készülődés, lámpaláz, sőt bizonyára nem kevés könny után, amikor Ditrói Mór, a kolozsvári Nemzeti Színház akkori igazgatója is serkentőleg és bátorítólag avatkozott közbe, a szülők engedékenysége addig enyhült a színpaddal szemben, hogy Küry kisasszony, aki soha színészkisegédnek nem járt, titokban betanulhatta a „Tiszturak a zárdában” című kedves Varney-féle francia operett Louise szerepét és álnév alatt

fölléphetett ebben a „próbaszerepben”, mint *Hajnal Klárka* (ezt a nevet választotta a családi tanács a tizenkilencéves szép leány „színpadi kalandja” számára) a kolozsvári színpadon. Erdélyország legtekintélyesebb lapja, a kolozsvári „Ellenzék” ezt a nevezetes estét így örökítette meg: „Igen kedves és megnyerő színpadi jelenség. Ifjú, kellemes és üde, bár hangja nem nagy terjedelmű, kellemes, lágy és modulálóképes.” Ezután a sikeres fellépés után Ditrói Mór nyomban leszerződtette a „beérkezett” *Hajnal Klárkát*, aki mintegy két évig volt gyakran foglalkoztatott tagja és máris ünnepezt szubrettje a kolozsvári színpadnak. Két év elmúltával, vagyis 1892-ben már a budapesti Népszínház tagjai sorába hívta meg Evva Lajos és *Hajnal Klára* a „Nebántsvirág” címszerepében mutatkozott be a Blaháné, a Pálmay Ilka, a Hegyi Aranka, a Kassai Vidor, a Tihanyi, Dárdai és a többi ünnepezt fenomén elkényeztetett közönségének. Bemutatkozott és győzött. „Egyszerűség, természetesség, pajkosság, őszinteség és pezsgő jókedv: ezekkel dolgozott ez a kis Nebántsvirág.” Ezt írta róla többek között a „Budapesti Hírlap”, amelynek abban az időben kiváló tekintélyénél és nagy súlyánál fogva döntő szava volt új tehetségek sorsa fölött. A siker annyira teljes és biztos volt, hogy e naptól kezdve már nemcsak oka nem volt álnevet használni, de a rátartó Küry-család most már nyíltan büszkélkedhetett is leányával, aki ezután nem is használta tovább a *Hajnal* nevet (amelyhez később egy másik kiváló operettművésznő, Honthy Hanna is hűtlen lett), hanem saját családi nevén, mint *Küry Klára* írta föl nevét a magyar színpadtörténelem leghíresebb lapjaira. Népszerűsége, kedveltsége, városa szinte föllépésről-föllépésre fokozódott, és nem telt bele egy év és Küry Klára már az első színpadi csillagok között ragyogott, hogy onnan soha le ne tűnjön. Mamzelle Nitouche-ja, Lili-je, Roxelán-ja, San Toy-ja, Katalin cárnőbeli apródja, Ártatlan Zsuzsija, Szép Heléná-ja, Bibliásasszony-a, Vigözvegy-e, Babá-ja, Muzsikusz-lány-a, Eurydikké-je, Erdéslány-a, Görögabszolgabeli Aspásiá-ja, Kadettkisasszony-a, Fanchon asszony lánya és megannyi más elsőrendű szerepsiker felejthetetlené tették nevét és művészetét még azokban a föllépéseiben is, amelyekhez a Blaháné által kreált operet-

tekben a nemzet csalogánya után vállalt. Így a Konti-féle „Eleven ördög”-ben, „Suhanc”-ban és hasonló szerepeiben is tudott önállóan nagyot alkotni. Ki-kirándult a prózai szerepek területére is és különösen az érzelmes, lírai szerepekben ragadja magával a közönséget. „A búbos pacsirta”, a „Diákélet”-beli Katica, sőt a magyar népszínművek egynemely kedves leányalakja is sokasították sokoldalú sikereit. Vendég szerepelt a bécsi Carltheaterben. 1902-ben a Béldi-Fejér „Katalin” című operettben és 1904-ben megvált sikereinek színpadától, a Népszínházról, ahonnan kulisszaintrikák és elviselhetetlen belvillongások űzték el. Művészi hajléktalanságának idejét sikeres külföldi vendég szereplésekre használta föl. Majd ismét haza vágyott, az ő közönsége elé és 1914-ben a Király Színház kötelékébe szerződött. „Daloskönyv” címen 55 eredeti dalt írt.

(Liptay Károly.)

Kvanka Béla, karénekes, sz. 1902-ben, Deménden. Színpadra lépett 1921-ben.

Kvassay Ede (krassói és brogyáni), író, a Petőfi-Társaság tagja, sz. 1845 február 15-én, Pesten, megh. 1927 február 8-án, Tapolcsányban. A kassai katonai iskolában tanult, de a katonai pályáról lemondott. Előbb jogot, majd teológiát hallgatott. Eredeti és fordított színművei: „Egy éji kaland”, 1863-ban. Budán, Molnár György társulata adta elő. — „Szerelem politikája”, vj. 1 felv. írta: Vamberbursch és Henrion, bem. 1863 május

16-án, u. o. „Egy Nimród baklövése”, bem. 1866 március 22-én. — „A politika bolondjai”. Előadta Miklóssy színtársulata. „Az utolsó eszköz”, vj. 1 felv. Scribe után, Kassán, 1863 május 20-án. — „Két özvegy”, vj. 1 felv. Malleille után; bem. 1866 március 7-én, Nemzeti Színház. — „Orestes és Pilades”, vj. 1 felv. (francia fordítás). — Első neje: *Saxlehner Emma* volt, a Nemzeti Színház kiváló alténekesnője. (L. o.)

Kyrkby Lunn, ír énekesnő, 1906 március óta vendég szerepelt az Operában, mint Orfeusz, Delila és Carmen.

Kyss Géza (kónyai), városi főjegyző. sz. 1851 június 30-án, Eperjesen, megh. 1899 április 11-én, u. o. A színművészet iránt érzett nagy vonzalma vezette őt az eperjesi állandó színház megalkotásában; az 1881-iki megnyitás alkalmával is az ő „Ibolyafaló”-ját adták elő. Színművei: „Szereína”, drámai kép. „Midász” operett. „Tűzoltók a színpalak mögött”, vj. 3 felv. 1880 február 29-én adták elő műkedvelők, Eperjesen. „A szoknyás hadnagy”, operett, Barna Izsó zenéjével. 1885. Győr, és Budai Színkör. „17-es huszárok”, társ. színmű. bem. 1890 május 13-án, Eperjesen. „A cárnő gyűrűje”, operett 1 felv., bem. 1895 február 24-én, u. o. „A karizmei nerceg” operett, zenéje Barna Izsótól. „Ezeregy éj”, operett, zenéje Kohut Lipóttól. „Casanova”, operett, zenéje atyjától. „Mártha levelei”, színmű 4 felv. „Robin orvos”, ford.: Berzeviczy Alberttel.

id. Lendvai Márton, mint Romeo.

Festette: Jacobel Károly.

Az Ernst-múzeum tulajdona.

a Népepera vendége volt, ekkor a »Carmen« és »Traviata« főszerepeiben lépett fel.

Labiche (Iabis) Eugene, fr. színműíró. sz. 1815. máj. 5-én, Párizsban, megh. 1888. jan. 23-án, u. o. Atyja kereskedő volt. Előbb a jogi pályára készült, de azután az irodalomra adta magát. Első színdarabja a Palais Royal-ban került színre, 1838. júl. 2-án. Száznál több vígjátékot írt. Leginkább a helyzetkomikummal dolgozott, stílusát sokan utánozták. Nálunk a következő munkái kerültek színre: »A nyelvtan«, vj. 1 felv. Társsz. Jolly. Bem. 1868. máj. 8. Nemzeti Színház. »A kompanisták«, vj. 1 felv. Ford. Felek József. Bem. 1871. febr. 17. U. o. »Tücsök a hangyáknál«, vj. 1 felv. Társsz. Legouvé. Bem. 1877. jan. 24. U. o. »A nagyon szép asszony«, vj. 3 felv. Ford. Huszár Imre. Bem. 1877. aug. 29. U. o. »Vasárnap délután«, vj. 1 felv. Ford. Adorján Sándor. Bem. 1882. máj. 21. U. o. »Kis madárkák«, vj. 3 felv. Társsz. Delacour. Bem. 1884. okt. 27. Várszínház. (»Az ég madarai« c. alatt Fáy J. Béla fordításában a Nemzeti Színház bemutatta 1900. jan. 13.) »A betörők«. Ford. Hevesi Sándor. 1902. márc. 11. U. o. »Hol a hozomány?« Ford. Dezső József. 1908. »Az erénydíj«, vj. 3 felv. Bem. 1916. febr. 26. Vígsház.

Laborfalvi Benke Róza, színművész. (Lásd: Jókainé.)

Laborszky Anna, színésznő. Színpadra lépett 1870. dec. 1-én.

Lábos Tera, színésznő. Színpadra lépett 1864. aug. 15-én.

Labunskaja Mária, pétervári császári balletművész. 1900. január 20-án nálunk is fellépett, a M. Kir. Operaházban.

Lackner Hans, magyar származású osztrák színész, mint a bécsi Volkstheater tagja megh. 1930. ápr. havában, Bécsben. Budapesten is vendégszerepelt.

Lacombe (Iakomb) Paul, fr. zeneszerző, sz. 1837. júl. 11-én, Carcassoneban. Nálunk is színre került operettje: »Négy menyasszony«, szövegét írta Loiret

és Fonteny. Bem. 1901. márc. 16. Magyar Színház.

Laczkó Aranka, színésznő, sz. 1861-ben, Kassán. Színpadra lépett 1876-ban, Völgyi Györgynél. 1880-ban Károlyi Lajosnál, 1883–84-ben Mándoky Bélánál, 1885-ben Geröffy Andornál, 1886-ban Ditrői Mórinnál, 1889–90-ben Somogyi Károlynál, 1891-ben Rakoczay Pálnál, 1894-ben ifj. Polgár Károlynál stb. működött. 40 éves jubileumát 1923. november 23-án ülte meg Kolozsvárott, Csiky Gergely »Nagymamá«-jában. Eleinte a drámai színdarabokban és a fiatal hősnőkben jeleskedett; később a drámai anya-szerepekben művészibb hatásokat ért el. Főbb szerepei: Portia (Velencei kalmár és Julius Caesar), Elektra, Blandia (Csók), Margit (III. Richard), Szittah (Bölcs Náthán), Sarah O'Donnor (Sarah grófnő), Gauthier Margit, Éva (Ember tragédiája), Athalia (Aranyember), Claire (Vasgyáros), stb. — Atyja: Laczkó Gergely, kolozsvári színházi karnagy, megh. 1880. márc. 13-án, Budapesten. 1843. márc. 1-től állt a színészet szolgálatában. Utóbb a Nemzeti Színház irodatisztviselője volt. Neje 1858. máj. 1-én lett színésznő.

Laczkó Boris, színésznő, sz. 1904. júl. 26-án, Budapesten. Színésznő lett 1924. szept. 1-én.

Laczkó Géza dr., író, sz. 1884-ben, Kolozsvárott. Fia Laczkó Arankának, a népszerű erdélyi színésznőnek. Mint a budapesti Eötvös-kollégium növendéke, tanári oklevelet és bölcsészeti doktorátust szerzett. Első irodalmi dolgozatai a nyelvtudomány és a francia irodalom köréből valók voltak, de csakhamar áttért a szépirodalom terére. A »Nyugat«-ban közölt novellái feltűnést keltettek; itt jelent meg »Német maszlak, török áfium« c. nagyszabású történeti regénye, mely Zrínyi, a költő alakját dolgozta fel. »Noémi fia« c. regénye valóságos részletes kerkéne a magyar vidéki színészet életének a múlt század utolsó évtizedében; irodalmi kiválóságán kívül, mint színesztörténeti forrásmű is értékes. Több más regényén és nagyszámú elkeszélésén kívül lefordított több színdarabot: »Rasputin« című drámáját, melyet Törzs Jenő és Ba-

Lábass Juci, énekes színművész, aki ma (1930) megérett tehetségével, pályájának és emberi lényének teljességéhez érkezett. Erről a beérkezett magasságról szemlélve Lábass Juci pályáját, meg kell állapítani róla az öntudatos és következetes művész-egyenlőség erejét, amellyel magasan föléje emelkedik másoknak, akik csak a színpadot, mint kirakatot tekintik célnak, nemesebb belső tartalom nélkül. Lábass Juci szereti a komoly, sőt nehéz színpadi feladatokat. Már legelső színpadi megszólalása óta is azokhoz a szerepekhez nyúl előszeretettel, melyekben — távol a selejtesebb és egyik napról a másik napra létjogukat vesztő revue-galimathiasoktól — érdemes színészi munkára kínálkozik számára alkalom. Éppen ezért nem a kétségtelen primadonna-típus az, ami Lábass Jucit elsősorban kiemeli a magyar színészetben, hanem a jó színésznő, a gondolkodó előadó, az áldozatos lelkű rajongó, aki csak akkor jön elő hivalkodás nélküli magányából, amikor megbecsülhető színpadi feladatok hívják. Minden egyebet nyugodtan átenged másoknak, akiket sem nem irigyl, sem nem követ. Ő maga ellenben követendő példa abban, hogy pl. a vidékre is csakúgy elmegy, ha egy kedvére való, derék színészi feladat megoldása kínálkozik neki, mint ahogy túl a határokról, idegen nyelven játszott jelentékeny szerepeiből is többször hazahozta már a sikert a magyar színpadi-művészet számlájára javára. Szerénysége, reklámfóbiája csak emeli értékét. Énekhangjának szépsége és kultúráltsága, mozgásművészete, általában véve megjelenésének bája olyan színpadi fegyverzet, amely akkor fogja minden irányban lenyűgözni híveit és a nagyközönséget, amikor a girl-staffaget elunva, végleg átjátssza magát a komoly (drámai) színpadokra. (—y —ly.)

Lábass Juci életrajzi adatai a következők: született 1896. július 22-én, Zilahon. Szabadkán már zárdai iskoláslány korában hangja méltó feltűnést keltett. 1910-ben Rákosi Szidi növendéke, majd 1913. május 24-én fellép a Király Színházban, a »Buxi« c. operett Lóri szerepében. Eleinte szubrett szerepeket játszott, majd primadonna lett. 1922. ápr. 20-án a Városi Színház vendége, a »Boccaccio«-ban, 1923. szept. havában újra fellép itt az »Orpheus«-ban, majd ugyanitt 1924. febr. 14-én a »Bacchus-éj« c. operettben vendégszerepel, április havától a Király Színházban aratott sikert (Marica grófnő). 1928-tól a Király Színház tagja. Főbb szerepei: Serpolette (Corneillei harangok); Elinor (Aranyhattyú), Auróra (Chopin), Gonda (Elvált asszony), Suzy (A királynő rózsája), Marica grófnő címszerepe, Rózsika (Eltörött a hegedűm), Szidili (Sztambul rózsája), Panni (Cigánygrófné), Fedora (Cirkuszhercegnő), Suzanne (Ártatlan özvegy), Stella (Legénybúcsú), Szibill címszerepe, Lisbeth (Rip van Winkle), Nadja (Orlow), Hortense (Offenbach), Euridice (Orpheus), Katinka (Pillangófőhadnagy), Margit (Pesti család), stb.

Lábass Lajosné, Szántó Magdolna színésznő, sz. 1850-ben, Nagybányán. Színpadra lépett 1879-ben, Kuthy Béla színgazdánál.

Lábdi Gáspár, színész. Színpadra lépett 1867-ben.

Labia Mária grófnő, énekesnő, a berlini Komische Oper primadonnája 1910. ápr. 1-én mutatkozott be nálunk, az Operaházban, a »Tosca«, majd a »Carmen« címszerepében. 1912. okt. 19-én, 22. és 25-én

rabás Lőránt társaságában írt, a Magyar Színház 1929. adta elő. Jelenleg a »Pesti Napló« egyik szerkesztője. 1930-ban a francia kormány a francia irodalom ismertetése körüli érdemeinek elismerésül az »Officier des palmes« címmel tüntette ki.

Laczkóczy Ferdinand, előbb katonatiszt, majd karmester, 1851. április 13-án Kaczvinszky Jánossal színigazgató volt Kolozsvárott. 1852. húsvétján feloszlott a társulata, mire Bánffyhyadon hivatalt vállalt. Szathmáry Dániel halála után második férje lett Szathmáryné Farkas Lujzának, a Nemzeti Színház későbbi nagy komikájának. (L. o.)

Ladányi Imre, színész, sz. 1877. szept. 1-én, Hajdunádudvaron. Színipályára lépett 1901-ben. Hósi- és jellem szerepeket játszott és ismert névre tett szert a vidéki színpadokon. 1925-ben lelépett a pályáról.

Ladányi Irén, kardalosnő, sz. 1895-ben, Szegeden. Színpadra lépett 1922. szept. 1-én.

Ladányi Mariska, színésznő, sz. 1884. aug. 27-én, Rátóton (Pest m.). Színpadra lépett 1906-ban.

Ladányi Valéria, színésznő, sz. 1890. ápr. 22-én, Kiskúnhalason. Színésznő lett 1922-ben.

Ladiszlav József, színész, sz. 1874. jan. 6-án, Szepsiben (Abaujtorna m.). Színpadra lépett 1901-ben, a Magyar Színháznál. 1928-ban nyugdíjba vonult.

Ladomérszky Gyula (ladoméri), előbb színész, majd kórházgondnok, sz. 1856. nov. 6-án, Kassán. Tanulmányait szülővárosában, a főreáliskolában végezte. Mint V. osztálybeli tanuló Mauritz Rezső reáliskolai igazgató névnapjának megünneplése alkalmával »A névnap« c. vígjátékot írta, melyet a reáliskola növendékei elő is adtak. E színmű előadásának sikere buzdította arra, hogy színész legyen. 1876-ban Lászy Vilmosnál csakugyan fellép és két év alatt több vidéki színtársulatnál találjuk, úgyis mint szereplő színész és mint díszletfestő. Családi körülményei

azonban a színésztől elvonták. Színművei: »Robin úr utazása«. Kassa, 1877. nov. 14. »A vadrózsák«. U. o. 1877. dec. 12. »A véres pénz«, népsz. Zenéje ifj. Bokor Józseftől. Bem. Kassa, 1878. jan. 10. »Egy agglegény kalandja«. U. o. 1879. márc. 29. »Darwinisták«. U. o. 1881. márc. 29. »Az órák kalapja«. 1882. máj. 10. »Megmérgezve«. 1884. szept. 17. »Halifax«, »A kreol«, »A vadász«, »A cár szelme«, tört. dr. 5 felv. Heigel K. után fordította. Bem. 1895. dec. 3. »A csodaember«, »Az óriások arca«, stb.

Ladomérszky Margit, színésznő, sz. 1904. dec. 17-én, Budapesten. Az Orsz. Színészegyesület színészképző iskoláját sikerrel fejezte be, mely után 1924. szept. 1-én kezdte meg szereplését. Előbb Székesfehérvárra, utána Szegeden és Pécsen működött. 1929-ben a Vígszínház szerződtette. Főbb szerepei: Éva (Ember tragédiája), Ophelia, Anna (Vengerkák), Rózi (Cigány), Anna (Déliab) stb.

Lafontaine (lafonten) Jean de, francia meseköltő, sz. 1621. júl. 8-án, Château-Thierry-ben (Champagne), megh. 1695. ápr. 13-án, Párizsban. Nálunk előadott színműve: »Természet leánya«, víggyal elegy érzékeny játék. Fordította Gózon Antal, Buda, 1833. december 30.

La Grange (lagranzs) Anna, francia operaénekesnő, sz. 1825. júl. 24-én, Párizsban, megh. 1905. ápr. 26-án, u. o. Zongoraművésznőnek készült, Stammaty tanítványa volt; énektanulmányait Marco Bordegni, Mandanici és Lamperti mestereknél végezte. Első diadalát 1842-ben aratta a varesei színházban, Ricci: »Chiara di Rosenberg« c. dalművében. A milánói Scalában 1847-ben tűnt fel mint Norma. 1848-ban, velencei sikerei után, Stankovits orosz mánáshoz ment feleségül, de tőle utóbb elvált. Bécs, Berlin, Sz.-Pétervár, egész Amerika, Madrid (1862) voltak tanúi tüneményes hangjának és énekművészetének. Nálunk a Nemzeti Színházban 1850. máj. 28-án volt az első fellépése, a »Szevillai borbély« Rozina szerepében. »Művelt, terjedelmes hangja olly sokoldalúsággal bír, hogy ez már maga csodálatra ébreszti lelkünket, ha oda nem

gondoljuk is, miként e hangba végtelen sok kellemet s bensőséget oltott a természet. A legnagyobb könnyűséggel — mint a villanó sugar — szökdelt a legkülöneműbb szélsőségekre, írja róla a »Pesti Napló« 1850. máj. 29-iki számában. Jún. 6-án »Lammermoori Lucia« címszerepét magyar nyelven énekelte, úgyszintén aug. 14-én »Macbeth«-ben Lady Macbeth-et. Szerepei: Lucia, Fides stb. Erkel Ferenc az ő részére írta a »Hunyadi László« operának azt az új, s talán legértékesebb részletét (nehéz koloratúr-áriát!), mely azóta La Grange-ária néven ismeretes. 1858-ban Rio de Janeiroban ezt az áriát szintén magyarul énekelte, amiről a »Napkelet« ezeket írja: »A magyar dalt roppant elragadtatással fogadta az amerikai közönség«. (1858., 672. old.)

Lais vagy az erkölcsi makacs, verses vj. 5 felv. Írta: Bessenyei György (1799.) A szereplők nevei: Lais: nemes leány; Hippodon: miniszter; Pelosis: nemes ifjú; Xenoxis: nemes ifjú, Hippodon barátja; Pomoné: gazdag serfőzőné; Kukulini: ennek fia; Tulipán: Hippodon szolgálja és Kolumbina, Lais szolgálja. (Bevezetéssel kiadta: dr. Lázár Béla. Régi Magyar Könyvtár.)

Lajtai (Le Derle) Károly, színész, sz. 1886. dec. 7-én, Marosvásárhelyen, ahol iskoláit is végezte. Színészakadémiát látogatott, melynek befejeztével Szatmárra kapott szerződést, ahol akkor Krémer Sándor volt az igazgató. Tőle megvált és Pozsonyba ment, Balla Kálmánhoz. A következő állomása Pécs volt, itt Kövessy Albertnél működött; majd meghívást kap Debrecenbe, Zilahy Gyulához, volt még Faragó Ödön kassai társulatánál is. Ezután a fővárosba szerződött, a Belvárosi Színházhoz. Egy időben az Apolló Kabaré tagja volt. Majd áttért a filmművészetre és előbb a Star-filmvállalat rendezője, onnan Bécsbe, újabban Berlinbe szerződött. — Neje: Rácz Margit, színésznő, színpályára lépett 1909. febr. havában.

Lajtai Lajos. zeneszerző, sz. 1900. ápr. 13-án, Budapesten. Érettségi után a bécsi Exportakadémia hallgatója volt. Bécsben tanult zenét is. 1918. márc. ha-

vában bevonult katonának. Bécsben előadták »Das nackte Ballet« c. revűjét, melynek szövegét Farkas Károly és Bródy István írta. (Trocadero, 1922.) Ugyanők írták a »Der Liebes-trompeter« c. revű szövegét is. (1922. u. o.) A többi munkái: »Asszonyok bolondja«, operett 3 felv. Társzerző: Bródy István. Bem. 1923. máj. 9. Budai Színkör. »Az alvó feleség«, énekes-táncos bohózat 4 felv. Társz.: Feld Mátyás és Harmath Imre. Bem. 1924. júl. 13. Budapesti Színház. »A meztelen Pest«, énekes-táncos revű 12 képben. Szövegét írta: Feld Mátyás. Zenéjét Radó Józseffel írta. Bem. 1925. jún. 27. U. o. »Az ártatlan özvegy«, operett 3 felv. Írta: Gavault és Charvey eszméje után: Harmath Imre. Bem. 1925. dec. 25. Városi Színház. »Mesék az írógépről«, operett 3 felv. Szövegét írták: Szomaházy István és ifj. Békeffi István. Bem. 1927. okt. 8. Városi Színház. 50-edszer: dec. 22. »A régi nyár«, nagy operett 3 felv., 7 képben. Szövegét írta: ifj. Békeffi István. Bem. 1928. jún. 15. Budai Színkör. 100-adszor: szept. 15. »Sommer von Einst« címmel a nürnbergi Stadttheater bemutatta 1929. nov. 9-én. »Párisi divat«, operett 3 felv. Szövegét írta: ifj. Békeffi István. Bem. 1928. dec. 22. Városi Színház. »Sisters«, operett 3 felv., 9 képben. Szövegét írta: Békeffi István. Bem. 1930. jan. 4. Király Színház. »Lila test, sárga sapka«, nagy operett 3 felv. 6 képben, Szomaházy István regényéből írták: Békeffi László és Békeffi István. Bem. 1930. jún. 7. Nyári Operett Színház.

Lajtányi Gyovai Janka, színésznő, sz. 1866-ban, Csongrádon. Színpadra lépett 1883. ápr. 10-én, Evva Lajos színgazdátónál.

Lajtányi Gyovai Kornélia, színésznő, sz. 1866-ban, Csongrádon. Színpadra lépett 1882-ben, Evva Lajos színgazdátónál.

Lajti Imre, színész, sz. 1893. okt. 4-én, Sarkadon, Bihar m. Színpadra lépett 1921-ben.

Lakáskeresés. Egyike a vidéki színész sűrűn megismétlődő teendőinek. Rendszerint két nyomós szempont játszik ilyen-

kor szerepet: az olcsóság és a színházhoz való közelség, ami azonban nem jár mindig együtt. Súlyosbítja a helyzetet annak a veszedelme is, hogy némely városban színészek nem adnak szívesen lakást, különösen a régi Magyarország nemzetiségi vidékein. Ezzel ellentétben jól esőleg jegyezzük fel, hogy volt idő, különösen a Bach-korszakban, amidőn kapva-kaptak egy-egy színészen, örültek, ha az illető elfogadta a felajánlott — ingyenszállást. Idők változása hozta ezt a készséget: boldog volt a nemzet, hogy újra fellélekzelhetett, hogy szárnyalhatott a magyar szó a magyar színész ajkán. A magyar művészt pedig megbecsülni: hazafias kötelesség volt.

Lakatos Etelka, színésznő, sz. 1886. nov. 1-én, Pruszkán. (Trencsén m.) Színpadra lépett 1907-ben.

Lakatos Fülöp, színész, sz. 1893. szept. 14-én, Hardicsán. (Zemplén m.) Színész lett 1921-ben.

Lakatos Ilonka, (csikszentsimoni), színésznő, sz. 1895. márc. 26-án, Tulkán. Bihar m. Atyja L. Ede, földbirtokos, ki Bihar megye köz- és politikai életében nagy szerepet játszott. Mint műkedvelő kezdi a pályát a nagyvárad Szigligeti-színházban, az »Erdészleány« c. operettben, amelyben az elért sikerek arra ösztönzik, hogy elhatározza: a színpályát választani élete hivatásául. Nem is jár színiiskolába, anélkül vették fel a Színészegyesület kötelékébe és mindjárt szerződést is kapott Debrecenbe, ahol mint naiva indul el a dicsőség útján. Itteni rövid szereplése után újra visszatér Nagyváradra, ahol operettszerepeket is vállalt és e téren is egyre növekvő siker jelzi állomását. Ekkor már híre nőttön-nő és Sebestyén Géza siet is lekötni pesti színházához. A budai közönség is szeretetével fogadta. Óriási sikert ért el mindjárt az első fellépésével, Farkas Imre »Túl a nagy Kri-vánon« c. operettje fő női szerepében, aminek fényes bizonyítéka, hogy e bájos operettet 100-nál több előadásban adták elő. Ancsurka volt a szerep neve és ezt filmen is játszotta. A »Kis kadét« c. ugyancsak Farkas-operett markotányosnő szerepét 80

előadásban játszotta egyfolytában, szintén őszinte, osztatlan siker mellett. Főbb szerepeket játszott még ezidőben: a »Sztambul rózsájá«-ban (Midili), a »Mágnás Miská«-ban (Marcsa), a »Pista úr«-ben (címszerep) stb. (Ezt a Király Színházban Fedák Sári betegsége idején próba nélkül játszotta). Ujabban a Rádióban is szerepel e közkezdveltségnek örvendő művésznő. Egy ideig, a Faludi-rezsim alatt, a Városi Színháznak is elismert tagja volt és itt is ép oly lelkes szeretet övezte, mint mindenütt, ahol csak megjelent.

Lakatos Károly, színész, sz. 1834-ben, Marosludason. Színpadra lépett 1873. okt. 1-én, Kolozsvárott.

Lakatos László, író, ujságíró, sz. 1882. júl. 17-én, Budapesten. Iskolai végzetével bankhivatalnok lett. 1904. óta aktív hírlapíró. Dolgozatai megjelentek a »Pesti Hírlap«-ban, »Magyarország«-ban, »Nemzet«-ben. 1907. óta a »Pesti Napló« belső munkatársa. 1923-ban dramaturg volt az Unio-színházaknál, mely állásától ez év május havában megvált. Ismét elfoglalta 1924-ben. Eredeti színművei: »A bécsi táncosnő«, szmű 1 felv. Bem. 1916. jan. 8. Nemzeti Színház. »Az idegen lány«, szmű 3 felv. Bem. 1916. szept. 30. U. o. »Férj és feleség«, komédia 3 felv. Bem. 1918. dec. 28. Vigszínház. »A császár partra szállt«, erkölcsrajz 1 felv. Bem. 1919. febr. 11. Medgyaszay Színház. »Menyasszony«, vj. 3 felv. Bem. 1920. ápr. 23. Belvárosi Színház. »Zafirgyűrű«, vj. 1 felv. »A nagy komédiánő«, vj. 1 felv. (Egy estén) 1921. jún. 4. U. o. »A fakir«, szmű 3 felv. Bem. 1921. szept. 9. Magyar Színház. »A négy frakk«, vj. 3 felv. Bem. 1923. máj. 26. Vigszínház. »Fej vagy írás«, vj. 3 felv. Bem. 1925. jan. 17. Belvárosi Színház. »A pesti lány«, látványos zenés életkép 5 képből. Társz. Stella Adorján és Harmath Imre. Bem. 1926. jún. 5. Király Színház. »Zenébóna«, vídamság sok muzsikával, 3 felv. Társz. Bródy István. Zen. szerz. Ábrahám Pál. Bem. 1928. márc. 2. Fővárosi Operett Színház. 100-adszor: 1928. szept. 9. »Pajtásházasság«, szerelmi komédia 3 felv. Bem. 1928. nov. 30. Magyar Színház. »Valaminek történni kell«,

vj. 3 felv. Társsz. Drégely Gábor. Bem. 1929. szept. 28. U. o. »Tizennyolcévesek«, komédia 3 felv. 5 képben. Bem. 1929. okt. 11. Belvárosi Színház. — Fordításai: »Tökéletes szerelem«, vj. 3 felv. Írta Bracco Roberto. Bem. 1911. szept. 8. Magyar Színház. »Mikor az asszony ideges«, vj. 3 felv. Írta Van Rossem és Soesmann. Bem. 1919. nov. 8. Vígszínház. »Mi ketten«, vj. 3 felv. Írta Louis Verneuil. Bem. 1920. szept. 11. U. o. »A kék frakk«, boh. 3 felv. Írta Yves Mirande és Gustave Quinson. Bem. 1922. máj. 26. »Ártatlan Don Juan«, boh. 3 felv. Írta Arnold és Bach. Bem. 1922. jún. 2. Renaissance Színház. »Tökmag« (Scampol), komédia 3 felv. Írta Dario Niccodemi. Bem. 1923. márc. 9. U. o. »A kék Haway«, szmü 4 felv. Írta William Parker. Bem. 1924. febr. 23. Magyar Színház. »Charly«, vj. 3 felv. Írta Val André és Jager-Schmidt. Bem. 1924. aug. 22. Belvárosi Színház. »Ki babája vagyok én?« (La Dame de Chambre), vj. 3 felv. Írta Yves Mirande és Alex Madis. Bem. 1925. márc. 18. U. o. »Masa pénzt keres« (Pile ou face), vj. 4 felv. Írta Louis Verneuil. Bem. 1925. szept. Magyar Színház. (Faludi Jenő és Neumann Dezső rezsime kezdetével.) »Vigyázat! női szakasz!«, bohózat 3 felv. Írták M. Hennequin és Mitchell. Bem. 1927. jan. 8. Fővárosi Operett Színház. »Plébános úr gazdagéknál« (Mon curé chez les riches), vj. 5 felv. Írta Clément Vautel regényéből André de Lorde és Pierre Chaine. Bem. 1927. febr. 12. Magyar Színház. »A zebra«, boh. 3 felv. Írta Armont és Nancy. Ford. Stella Adorjással. Bem. 1927. ápr. 29. Fővárosi Operett Színház. »Hotel Napoleon«, boh. 3 felv. Írta Hennequin és Pierre Veber. Bem. 1927. okt. 28. Magyar Színház. »A jazz-énekes«, amerikai szmü 3 felv. 4 képben. Írta Samson Raphaelson. Bem. 1928. okt. 27. U. o. »Feleségem parfümjek«, szerelmi komédia 3 felv. Írta Leo Lenz. Bem. 1930. jan. 18-án. Fővárosi Művész Színház.

Lakatos Sándor, táncművész, sz. 1819-ben. »Sortánc«-át 1846-ban mutatta be a budai nyári színpadon. Zenéjét szerzte Ellenbogen Adolf és Rózsavölgyi Márkus. »Testvértánc«-át (a magyar-lengyel

testvéri érzés kifejezése) bemutatta a Nemzeti Színházban, 1851-ben.

Lakatos Sándor, színész, sz. 1886. okt. 13-án, Budapesten. 1911-ben lett színész.

Laki Eugénia, színésznő, sz. 1863-ban, Nagykanizsán. Színpadra lépett 1881. okt. 26-án, a Népszínházban. Később sugó lett, s mint ilyen Kövessy Albert igazgatása alatt az óbudai Kisfaludy Színházban is működött.

Lakmé. Opera 3 felv. Írta Gondinet és Gilles. Ford. Ábrányi Emil. Zenéjét szerzte Delibes Leo. Bem. 1887. nov. 12. M. Kir. Operaház. Szereposztása: Nilakantha: Ney Dávid; Lakmé: Bianchi Bionka; Miss Ellen: Kordin Mariska; Mistress Benston: Saxlehner Emma; Gérald: Broulik Ferenc; Frédéric: Takács Mihály és Mallika: Ábrányiné. Párizsban, az Opera Comique-ban, 1883. ápr. 14-én mutatták be. U. o. 100-adszor: 1891. máj. 6-án került színre. Rómában 1885. jan. havában volt a premierje. A címszerepben nálunk újabban a Delibes-opera nem aratott különösen nagy sikert, a közönség nehezen barátkozott meg vele és inkább csak a híres külföldi énekesnők kedvéért játszották a »Lakmé«-t az Operaházban. Így 1900. nyarán Arnoldson Sigríd énekelte a címszerepet, 1903-ban Mary Dermier lépett fel mint Lakmé, 1905-ben Yvonne de Tréville-t, 1908-ban pedig Svärdström Valborgot ünnepelte a budapesti közönség ebben a szerepben is. Ebben az évben új magyar Lakmé is mutatkozott be: 1905. dec. 9-én lépett fel először az Operaházban Sándor Erzsé és bemutatkozásul Delibes operájának címszerepét választotta. Századszor 1925. dec. 20-án adták, amidőn ez volt az Operaház színlapja: Nilakantha, száműzött indus főpap: Szemere Árpád; Lakmé, leánya: Sándor Erzsé; Miss Ellen, a kormányszó leánya: Nagy Margit; Miss Rosa, unokanővére: Sándor Mária; Mistress Benston, társalgónő: Bárony Dóra; Gérald, katonatiszt, Ellen nőlegénye: Pataky Kálmán; Frédéric, katonatiszt, Gérald barátja: Palotai Árpád; Mallika, Lakmé meghittje: Basilides Mária; Hadzsi, Nilakantha szolgája: Toronyi Gyula; Domben:

Závodszy Z.; Kinai kereskedő: Juhász Ferenc; Kuravár: Komáromi Pál.

Lakos Edith, operaénekesnő, 1929. jún. 27-én mint vendég fellépett a Városi Színházban, a »Troubadour« Leonora szerepében.

Lakos János báró, cs. kir. tábornok, a Magy. Tud. Akadémia tb. tagja, sz. 1770. ápr. havában, Ajkán, (Veszprém m.), megh. 1843. jún. 28-án, Eszéken. Szindarabjai: »Hunyadi László«, szomj. 5 felv. 1794. okt. 13-án Pesten adták elő. »Székfalvy Ágnes«, érz. ját. 5 felv. Kotzebue után magyarítva.

Lakos Vilma, színésznő, öt esztendősen korában lépett először a nyilvánosság elé Huszka Jenő »Aranyvirág« c. operettjében s gyermeki bájosságával és ösztönösen tehetséges játékaival már akkor is mindenkit meghódított. Nevét mihamar megismerte és művészetét megszerette a budapesti színházlátogató közönség. »A kis gróf« és a »Jánoska« után, melyekben szenzációs sikert aratott, rövid időre visszavonult a színpadtól s kizárólag tanulmányainak élt. 1917. szept. 1-től a Vígszínházhoz szerződött, de nemsokára végleg visszavonult a színpadtól.

Lakótárs. Nem színészi kifejezés, de benne van a szó a színészi köztudatban. A színész anyagi helyzete ugyanis úgy hozza magával, hogy vidéki vándorlása közben másodmagával béreljen lakást, ami a szerény viszonyok között élő színésznek nagy előnyt jelent. A lakótárs fogalma szinte egykorú a magyar színészet kezdetével és a mai napig is ismeretes.

Laky Imre (alistáli), m. kir. erdőfelügyelő, sz. 1865. dec. 5-én, Debrecenben. A budapesti főreáliskolában tanult 1884-ig, azután az egyetem bölcséleti fakultására iratkozott be, majd a rendőrség szolgálatába állott. Eredeti színműve: »Véres napok«, magyar tört. szomj. Előadták Debrecenben, 1889. febr. 2. Színműfordítása: »Papageno vagy a mai eselések«, boh. Kneisel után ford. és a magyar viszonyokhoz alkalmazta. Előadták: Debrecenben, 1889-ben.

Lalla Roukh, opera. Írta: Carré és Lucas. Ford. Csepregy Lajos. Zen. szerz. David Felician. Bem. 1863. jan. 31-én, a Nemzeti Színházban, majd 1885. máj. 16-án a M. Kir. Operaház is bemutatta, ahol a következő szereposztással adták: Nouredin: Pauli Richárd; Baskir: Kőszeghy Károly; Bacbara: Szekeres; Lalla Roukh: Rotter Gizella; Mirza: Kordin Mariska.

Lalle Piroska, színésznő, sz. 1869-ben, Kecskeméten. Színpadra lépett 1887-ben, Krecsányi Ignác színingazgatónál.

Lamberg Rózsa, operaénekesnő, sz. Bécsben. Iskoláit Magyarországon végezte. Rövid hivatalnokoskodás után énekelt tanult és Mátray Ernő operaénekesnél teljesített három évi szorgalmas énekgyakorlat után Andor Zsigmondnál lépett színpadra Szegeden, a »Rigoletto«-ban. Azóta több ízben mint vendég fellépett Szegeden, operaszerepekben, mindig nagy sikerrel. 1929-ben egy németországi nagy színházhoz szerződött.

Lambert Ferenc, színész, sz. 1890. nov. 22-én, Budapesten. Színpadra lépett 1917-ben. — Neje: Friedmann Teréz, színésznő, sz. 1890. márc. 1-én, Budapesten, megh. 1919. júl. 18-án, Gyulán. Színpadra lépett 1918-ban.

Lammermoori Lucia, nagy opera 3 felv., írta Cammerano Salvatore. Zen. szerz. Donizetti. Ford. Egressy Benjamin. Bem. 1846. aug. 4. Nemzeti Színház. Szereposztása: Asthon Henrik: Füredi Mihály; Sir Ravenswood Edgar: Wolf Károly; Biedebent Raimond: Benza Károly; Norman: Kőszeghy Károly; Bucklaw Arthur: Reszler István; Lucia: Paksyné; Alisa: Heszl Róza. A M. Kir. Operaházban 1885. júl. 25-én mutatták be ezzel a szereposztással: Asthon Henrik: Láng Fülöp; Lucia: Bély Hermin; Sir Ravenswood: Dalnoky Béni; Biedebent: Ney Dávid; Alisa: Doppler I. A Népopera felújították 1912. szept. 27-én, Adler Adelinával a címszerepben. A Városi Színház együttese 1928. okt. 15-én mutatta be. Szereplők: Lord Asthon Henrik: Welser Tibor; Lucia: Zoltán Irén; Ravenswood Edgar: Szedő Miklós; Lord Bucklaw Arthur: Csabó

Jászó; Biedebent Raimond; Vermes Jenő; Alisa; Gerő Margit. (Donizetti ezen operája a legerősebben képviseli a romantizmust. Ez a hajlama készítette arra, hogy operát írjon Walter Scott »The Bride of Lammermoore« c. regényéből, amely ma valósággal ponyvaregény benyomását kelti és Salvatore Cammerano, aki a szövegkönyvet írta, minden igyekezetével azon volt, hogy az operaszínpadon is kiélezze ezt a ponyva-elemet. Az opera kulminációja Lucia örülési jelenete, amikor a szerelmében csalódott lány közvetlenül esküvője után meggyilkolja azt a férfit, akihez családi érdekből hozzákényszerítették. A legbravurosabb koloratura ez a híres jelenet, amely függetlenül az operától, mint a koloraturtechnika próbaköve ma is gyakran szerepel hangversenytermekben. Régi zenészek általánosan szerették örülési jelenetekben fölléptetni a koloratúrekesnőt és a »Lucia« sikerén felbuzdulva, Donizetti is ismételte önmagát »Linda di Chamounix« c. operájában, amelynek hősnője szintén megőrül. Ezt utánozta Meyerbeer is a »Dinór«-ban. Mindaz, ami az örülési jeleneten kívül a »Lammermoori Lucia«-ban van, véres, vadregényes romantika, nehezen kibogozható családi viszálykodás, temetői jelenet, vérbosszú és kettős halál a végén: visszatükröződése a tizenkilencedik századeleji izlésnek, amely feszült figyelemmel fogadta az efajta színpadi cselekményt. De ami a romantikus szövegkönyvön kívül megmaradt, Donizetti zenéje ma is friss és művészi és a híres szextett gyöngyszeme ma is az operairodalomnak. Egészséges, plasztikus melódiavezetés, üde dallamok, kissé triviálisan ható, de kétségkívül népszerű, sőt népies ízű együttesek jellemzik ezt az operát, amely apáink és nagyapáink számára az volt, ami ma a mi számunkra Puccini zenéje. Donizetti operáját eredetileg Nápolyban mutatták be 1835-ben, de hírére és népszerűségére a Párizsban megtartott bemutató szerezte meg 1837-ben. Európaszerte a »Lucia« volt divatban évtizedekig és nálunk, a régi Nemzeti Színházban, 1846-tól 1884-ig összesen 169 előadást ért meg. Rosina mellett Lucia volt a koloratúrekesnők bravurszerepe, ebben léptek fel a Budapestre látogató nagy koloratúrekesnők is.)

»Lámpák elé hívni.« Régi szokás a színészvilágban, hogy a közönség tapsaira a színész felvonás végeztével a lámpák elé (tehát a rivalda elé) kimegy és megköszöni a kitüntetést. A darab sikerét attól szokták függővé tenni, hogy hányszor hívták ki a színészeket a lámpák elé, ami minden esetben a színészi ambíció egyik fontos elősegítője. De egyúttal biztos szer arra, hogy a vetélytársak, különösen a vetélytársnők közötti antagonizmust még jobban elősegítse. A színészet első évtizedeiben nagy esemény volt, ha a színészt 3—4 ízbe hívták a lámpák elé, ma már például a premiéren 10—15-ször is kihívják a szimpatikus színészt. A lámpák elé való kihívás Magyarországon az 1830-iki évtől lettek gyakoribbak, amiről élénken tanuskoznak a Honművész, Honderű, Regélő, Athenaeum színházi referádái.

Lámpaláz. Lámpaláznak nevezik azt a félelmet és szorongó érzést, amellyel a művészek gyakran meg kell küzdenie, ha a nyilvános fellépés előtt vagy alatt képességei, illetve sikerei felől kételyei támadnak. Általánosságban az a téves vélemény van elterjedve, hogy a lámpaláz csak kezdő művészeket szokott megtámadni, míg ellenben kipróbált, rutinos művészek, akik sok esztendő pályafutásuk folyamán régóta kipróbálták erőiket, fellépésük első pillanatától kezdve nyugodtak a publikummal szemben tanúsítandó magatartásukat illetőleg s hogy ennek folytán meg vannak kímélve a lámpaláz gyötrelmeitől. Ez a feltevés azonban éppenséggel nem helytálló. Sok mindent kíséreltek meg már a művészek arra nézve, hogy a lámpaláz kellemetlen érzésétől szabaduljanak, de sikertelenül. Déryné jelenése előtt mindig keresztet vetett, hogy ezzel is elűzze a lámpaláza; Lonovicsné Hollósy Kornélia híres volt arról, hogy játék-napon izgatott volt; Szerdahelyi Kálmán sokszor mondogatta: »Hej, az volna csak nekem jó, ha kitalálnák, hogy mint lehetne egy új darabot másodszor adni először!«... (A lámpaláz-szót Vahot az 1853. évi »Magyar Thália«-ban (149. old.) a német »Lampenfieber« fordításának nevezi.)

Lámpásos emberek. Régente a fővárosban zord téli időben a Várszínház kö-

F. Lánczy Margit

Láng Fülöp

László Andor

László Géza dr.

László Gyula

László József, altorjai

László Rózi

Lászy Vilmos

Latabár Árpád

Latabár Dezső

Latabár Endre idős

Latabár Kálmán idős

Laudon József

Laudon Józsefné Kovács Gizella

(szöveg a pótkötetben)

Laurisin Lajos

Lavotta János

rül állomásoztak a közönséget hazakisérő lámpásos emberek. Működésük jó üzletnek bizonyult, mivel sem Buda, sem Pest nem nagyon volt kivilágítva. Valamikor a Nemzeti Színház körül is ácsorogtak tucat-számra. A színésznőket a színházi szolgálk kísérték haza lámpával, a nagyközönséget pedig a felfogadott lámpás ember.

Lampérth Géza, író, a Petőfi-Társaság főtíkára, sz. 1873. okt. 23-án, Menceshelyen, (Veszprém m.). Iskoláit Pápán és Budapesten elvégezve, az Országos Levéltárban alleveáltáros lett. Színművei: »Megjötték a huszárok«, vj. 1 felv., a dalokat Lánczy Géza írta. Bem. 1898. júl. 1. Budai Színikör. »Veér Judit rózsája«, dr. 3 felv. Bem. 1905. febr. 10. Nemzeti Színház. Feluj.: 1923. máj. 27. »Rodostó«, dr. (Géczy Istvánnal.) 1906. Vigszínház. »Rendületlenül«, drámai kép a világháborúból. Bem. 1914. nov. Kolozsvár. »Az élet völgyében«, mesedráma. Bem. 1923. dec. 8-án, a budapesti MÁV. Törekvés c. dal- és önképző egyesülete északi főműhely-telepe színpadán.

Lánczy József, követ, 1807. július 15-én folyamodványt nyújtott be személyesen a nádorhoz a magyar színészet érdekében és egyben a megyékhez körlevelet küldött a pesti magyar és német szintársulat egyesítése érdekében.

Lánczy Mici (Ilona), színésznő, sz. 1898. dec. 12-én, Budapesten. Színpadra lépett 1920-ban.

Lánczy Szőke Pál, színész, sz. 1840-ben, színpadra lépett 1864. nov. 1-én, Follinus Jánosnál. — Neje: Kali Anna, színésznő, kinek nevével szintén csak a vidéki színlapokon találkozunk a 60-as évek közepétől.

Lánczy (Jaczkó) György, színész, sz. 1865-ben, Debrecenben.

Lánczy Gyula, színész, baritonénekes. Atyja cigányprimás volt Esztergomban. L. 18 éves korában beállt egy utazó szintársulathoz színésznek, ahol csengő baritonjáért csakhamar megszerették. Nem sok idő múlva azonban megunt a környezetét és elment külföldre. Előbb Párizsban járt,

ahol a világkiállítás idején mint magyar népének egy nagyobb mulató-helyen kapott alkalmazást. Innen Newyorkba került, aztán rövidesen megtanulva az angol nyelvet, kirándult Csikágóba, ahol egy operatársulat tagja lett.

Lánczy Ilka, színésznő, sz. 1861. nov. 14-én, megh. 1908. szept. 19-én, Budapesten. Mint 17 éves színészakadémiai növendék Aradon lépett először színpadra, majd Szegeden játszik. Hat évig volt vidéken. Hoffmann aradi ügyvéd neje volt, kitől utóbb elvált. 1884. okt. 1-én a Nemzeti Színházhoz szerződött, miután előzőleg, április 30-án, a »Jó falusiak« c. Sardou-dráma Margitjában sikerrel lépett fel. A közönséget hamar meghódította és főleg a »Váljunk el!« Cyprienne-jében, a »Star« címszerepében és az »Egér«-ben nagy sikert aratott. 1896-ban az akkor megnyíló Vigszínház sietett tagjai sorába szerződtetni. Itt a modern asszonyok (Rob. Bracco: »Hűtlen«) típusait játszta tökéletesen. Csevegett, mosolygott, jelentéktelenül mondott ki egy-egy olyan mondatot, ami bele markolt a szívbe. A keresetlen elegancia volt. Finom, párizsi, könnyű, egyszerű, közvetlen és természetes. Tartózkodó és izléses öltözködésben, kacérságban egyaránt.

1900. jún. 13-án visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz. Utolsó fellépte 1908. június 14-én volt. Koporsójánál Tóth Imre és Mihályfi Károly búcsúztatták. Főbb szerepei: Celiméne, Ange báróné (Demi-monde), Clara (Hűtlen), Suzanne (Államtitkár úr), stb. Sirkőavatása 1910. okt. 30-án volt a Kerepesi-temetőben; sírkövének ez a felírata: »Aki szerettél — Akik szerettek«. — Leánya: Margit, a Nemzeti Színház tagja. (L. o.)

Lánczy Margit (első-felső-lánczy), színésznő, sz. 1902-ben, Rákón, (Abauj-Torna m.). Atyja: Keglevich István gróf, a Nemzeti Színház és a M. Kir. Operaház intendánsa, anyja: Lánczy Ilka, a Nemzeti Színház tagja. A Színiakadémiát 1919-ben végezte. Első fellépte a Nemzeti Színházban 1916-ban, Eugène Brieux »Sussette« c. színművének címszerepében volt. Énektanulmányait dr. László Gézával és Mailer-nél végezte, tanult Münchenben és

Bécsben is. 1926-ban mint operaénekesnő mutatkozott be a Városi Színházban, Puccini »Tosca« c. operájában. 1927-ben pedig a M. Kir. Operaházban lépett fel a »Troubadour« Leonóra szerepében. 1929-ben a Városi Színházban a »Bohémek« Mimijében lépett fel. Az opera terén való kísérletek után is azonban megmaradt, mint a Nemzeti Színház tagja, a drámai művészetnél. Főbb szerepei: Elvira (Zenobohócok), Adél (Tücsök), Julia (Romeo és Julia), Portia (Velencei kalmár), Heléna (Szentivánéji álom), Giulia (Mint a falevelek), Királykisasszony (János vitéz), Katinka (Gyurkovics lányok), stb. — Férje: Feiks Jenő, festőművész.

Landau Lipót, magyar származású német színész, sz. 1841. jún. 21-én, Varranóban, (Zemplén m.), megh. 1894. máj. 9-én, a »Rienzi« próbáján, Hamburgban. Előbb templomi énekes. Tanul Lehmann Marinál, Prágában, azután Götze Ferencnél, Lipcsében, hol első fellépte 1870. december havában volt. Innen Mainzba megy, aztán 1874-ben Strassburgba szerződik, 1875-ben Kölnben, 1876-ban Hamburgban találjuk, ahol a Városi Színháznak 16 éven át volt a tagja. 1894. május 7-én lépett fel utoljára.

Landesberg Alexander, osztrák színműri. Nálunk is színre került színművei: »Elnök kisasszony«, operett 3 felv. Zen. szerz. Müller Nordau. Társsz. Fischl L. (Ford. Stoll Károly.) Bem. 1900. júl. 20. Fővárosi Nyári Színház. »A főkonzul«, operett 3 felv. Társsz. Stein Leó. Ford. Bokor József. Zen. szerz. Reinhardt Henrik. Bem. 1904. ápr. 21. Király Színház. »Huszárver«, nagy operett 2 felv. Társsz. Stein. Zen. szerz. Máder Rezső. Ford. Mérei Adolf és Ruttkay György. Bem. 1904. dec. 2. Magyar Színház. »Szép gardista«, operett 3 felv. Társsz. Willner Miksa. Zen. szerz. Berté Henrik. Bem. 1909. május 22. Fővárosi Nyári Színház.

Lándor Tivadar, író, a »Budapesti Hírlap« felelős szerkesztője, sz. 1873-ban, Nagykanizsán. A budapesti egyetem orvosi fakultását elvégezve, a hírlapírói pályára lépett. Képzőművészeti és zenekritikái szé-

les körben keltettek feltűnést. Színműfordítása: »A kis Eyolf«, szmü 3 felv. Írta Ibsen Henrik. Bem. 1899. okt. 12. Vigaszínház, majd 1928. dec. 18-án a Nemzeti Színház Kamara Színháza is bemutatta. »A vörös talár«, Brieux színműve, bem. 1901. október 18. Nemzeti Színház. Felújították 1922. szept. 18.

Lándori Ludmilla, magyar származású német színésznő. Színiakadémiát látogatott, majd 1890. szeptember havában tanulmányait befejezve, Kölnben vendégszerepelt. 1891-ben a Burgszínházban lépett fel, mint a frankfurti színház tagja. 1894-ben Bécsbe szerződött. Később Hevesy Ödönnek, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár vezérigazgatójának felesége lett és egy időre lelépett a pályáról. (Férje elhunyt 1908. jan. 20-án, Budapesten.)

Lándory Mária, színésznő, sz. 1898. máj. 21-én, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Landos Lajos, színész, sz. 1859-ben, Kolozsvárt. Színpadra lépett 1879-ben, u. o.

Lándzsza. A »Parsifal«-ban dobja Kling-sor és az adott helyen kell megállnia. Nagyön egyszerű a szerkezete. A lándzsza szára két kis vasgyűrűvel egy drótkötélpályára van szerelve, aminek közepén csomó van, hogy megakadjon. Történelmi darabokban (Shakespeare, stb.) sűrűn fordul elő.

Langaard Borghild, norvég operaénekesnő nálunk az Operaházban 1913. febr. 8-án mutatkozott be a »Bolygó hollandi« Senta szerepében.

Lágh Ádám János (jászai), úttörő színész, sz. 1772. júl. 28-án, Jászújfalu (Abauj m.). (Pesty Frigyes: »A világtörténet napjai« c. munkája szerint Felsőmetzenzénben), megh. 1847. márc. 22-én, Pesten, a Rókus-kórházban. Atyja: Pál, tanító és jegyző volt. Középiskolai tanulmányait Debrecenben, Kassán, Pozsonyban és Pesten végezte. Midőn Ráday Pál gróf és Kazinczy Ferenc munkálkodására az 1790-ben összeállott magyar színésztársaság helyzete két évi bizonyta-

lanság után 1792-ben annyira biztosított volt, hogy a budai Dunaparton állott nyári színházat Reischel áctól kibérelhették és a színészek egymás közt egyezségre léphettek: Lágh is aláírta a szerződést s így az első óriási nehézségnek ő is egyik leküzdője volt.

1792. máj. 5-én, — mikor a színház megnyílt — a »Talált gyermek«-ben ő is fellépett és nevének megfelelő láng-érmű, lángeszű színész volt. Őt mintegy fensőbb ihlettség vonzotta a színpadra. Előbb hősi szerepekben próbálkozott, de csakhamar a társalgási, szerelmes, kedélyes, víg, finom szalon jellemű szerepekre megy át és azokat oly nemes társalgási csinnal adta, minővel utána sokáig senki. Külalakjában volt valami vonzó, mihez a természet oly kedves hangot adott, melyet az indulatok kitöréseiben gyöngéd mérsékléssel használt. Értette a zenét is és ifjú korában tiszta, csengő tenor hangja híres volt. Lelke, éltető eleme volt a magyar színészetnek s mint buzgó apostol is működött. Kántornét, a híres tragikai művésznőt ő vezette Pesten a színészethez, írni-olvasni megtanította és szorgalmasan bevezette a szavalás művészetébe. Kívüle még Juhász Júliannát, Molnár Karolint, Balla Károlynét képezte a pályára. 1794-ben nőül vette Kelemen Erzsébet színésznőt, aki azonban már a következő évben meghalt. Az Erdélyben 1792-ben Kócsi Patkó János igazgató alatt álló színtársulathoz ő is kapott meghívást, amelynek azonban csak 1796-ban tehetett eleget, midőn a pesti társaság feloszlott és a magyar színészet Erdélyben Wesselényi Miklós báró égíse alatt tartotta fenn magát. Lágh közkedveltségnek örvendett Kolozsvárott is, hol 1798-ban nőül vette Járdos Anna Máriát, a kitűnő tragikai színésznőt. (Neje megh. 1806. aug. 24-én, Kolozsvárott. Eltemették a piarista-templom kriptájába.) 1806-ban Pesten működik, egy év mulva e társulatnak a rendezője. 1815. júl. 15-én e társulat feloszlott, mire L. a német színtársulathoz szegődött, miután a német nyelvet jól bírta. De csakhamar ismét lábraáll a magyar színészcsapat, most már Udvarhelyi Miklós vezetésével, mire L. ismét beáll a hazai kultúra bajnokának. A dicsőség azonban rövid életű

volt, mivel a kellő pártfogás hiányzott. Többször Erdélybe költöztek a színészek és az ottani társasággal vándoroltak szeretszét a hazában. 1818-ban Marosvásárhelyen volt, honnan csakhamar Kilényi társulatához szegődött és 1819-ben Komáromban játszik. 1828-ban a kassai operatársaság tagja lett. De itt sem maradt soká, hanem színész-fiával és annak családjával tovább vándorolt.

Mindinkább előregedvén, már csak kisebb, kisegítő szerepeket játszik. Végre mint egy kifáradt gladiátor: lelép a világot jelentő deszkákról és Pestre jött, hol a Nemzeti Színház tagjai saját fizetésükből eltartották az öreg bajnokot. Később a Nemzeti Színháznál mint pénzszedő-ellenőr működött. 1842. máj. 5-én ünnepelték meg Pesten 50 éves jubileumát, előadták a »Talált gyermek« c. színművet, mellyel 1792-ben Budán az első magyar színházat megnyitották, ugyanazon nyelvvel és öltözetekben, miként akkor került színre és az öreg L. is fellépett Gondosi udvarbíró szerepében. Szigligeti erre az alkalomra egy allegorikus előjátékot írt, mely emlékkönyv alakjában is megjelent és az abból begyűlt jövedelemnek felét a szerző az ünnepelt agg színésznek szánta. (Az allegória zenéjét Szerdahelyi József írta.) Ezután nevével már nem találkozunk. 1845. júl. havától a színház tagjai havonta 16 frtot gyűjtöttek részére, hogy megmentsék az éhhaláltól.

Temetéséről a »Pesti Hírlap« ezeket írta: »A Nemzeti Színház tagjai illő dísszel és teljes számmal jelentek meg korporsója körül. Beszédet azonban közbejött akadályok miatt nem tarta felette senki.« Főbb szerepei: Márton (A természet leánya), Mandolino halász (A tsörgő sapka), Oldelholm (Hamlet), Zsankó Lőrinc (Németujvár ostroma), Müller (Fortély és szerelem), Herceg Zbovrtzky (Vanda, a krakkói hercegasszony stb.). Számos idegen színművet fordított magyarra. Eredeti munkáinak száma: 27. A fordítottaké: 112. Emlékét őrzi a következő könyv: »Emlék-könyv az első magyar színház 1792. Május 5-dikén történt megnyitásának és az akkor először színpadra lépett Lágh Ádám János agg színésznek most a nemzeti színház tag-

jának 1842 Május 5 dikén a' nemzeti színpadon tartott félézázados ünnepére. Pest. 1842.« [Nemzeti Múzeum könyvtárában: »Hung. liter. 3125.« kérészám alatt van lajstromozva.]

Lágh Adolf, építész, sz. 1848-ban, Prag-Smyhofban, megh. 1913. máj. 2-án, Bécsben. A legkiválóbb építészhetségek közé tartozott, vérbeli művész volt és kiapadhatatlan munkaerejét szerte egész Európában számos középület és magánpalota hirdeti. Ő építette a Magyar Színházat, továbbá a kassai és pécsi színházakat is.

Lágh Alfréd, színész, sz. 1904. szept. 27-én, Bécsben. Színpadra lépett 1924-ben. Az Orsz. Színészegyesület iskoláját végezte.

Lágh Boldizsár, (jászai), színész és színiigazgató (Lágh Adám János fia), sz. 1824. nov. 15-én, Miskolcon, megh. 1890. febr. 9-én, Élesden. Tizenhét éves korában lépett a színi pályára. A szabadságharcban mint honvédtiszt vett részt. 1849-ben színtársulatot alakított Debrecenben, mellyel bejárta az egész országot. 1857—58-ban kolozsvári színiigazgató. Tanult ember volt és ügyes zenész. Rendkívül lelkes igazgató volt, sok érdekes szövegírt írt a Színészegyesület szervezése körül jelentékeny érdemei vannak. De a szerencse nem kedvezett neki, vagyont elvesztette s 1868-ban visszavonult a színiigazgatás ezer gondjától. Élete utolsó éveiben adótiszt volt, Élesden. Munkája: »Rapperswyli-émlék«, francia négyes, lengyel dalokkal. Nagyszabású cikke a »Hón« 1865. okt. 15-iki számában, a színiigazgatói szervezkedésről. — Neje: Prielle Emilia, hajdan kiváló színésznő, sz. 1829-ben, Máramaroszigeten, megh. 1902. ápr. 1-én, Budapestben. Egy ízben fellépett a Nemzeti Színházban, de nem szerződött, mivel családi körülményei megátolták ebben. Férje társulatánál 1868-ig működött. Családjuk 12 gyermekből állott, ezek közül hárman lettek színészek. (Iren leányuk színdarabíró volt, ki 1875. júl. 11-én Magyaróvárott házasságra lépett Vértess Mihály színésszel, Szuper Károly társulatánál.)

Lágh Emilia, úttörő színésznő, Li. Lajos és Csepregy Anna gyermeke, sz. 1827-ben, Pesten, megh. 1894-ben, Szentesen. Csak rövid ideig működött a pályán. Ezután férjhez ment 1845. körül Temesvári Antal szentesi közigazgatóhoz, ki később járásbíró lett.

Lágh Ernő, színész, sz. 1868-ban, Szatmárt. Színpadra lépett 1888. okt. havában, Sággy Zsigmond színiigazgatónál.

Lágh Etel, színésznő, elismert komika, sz. 1857. dec. 23-én, Kassán, megh. 1910. nov. 28-án, Budapestben. Színi pályára lépett 1873-ban, Mannsberger Jakabnál. Hosszu ideig működött Kolozsvárott, azután 1883. máj. 11-én mint vendég fellépett a Népszínházban, a »Furcsa háború« Artemisia szerepében, melynek nemsokára tagja lett. Innen a Magyar Színház szerződtette.

Lágh Fülöp, operaénekes, sz. 1832-ben, Nagykanizsán, megh. 1900. máj. 19-én, Budapestben. Szülei kereskedőnek szánták, de ő ellenszegülve a szülői akaratnak, színésszé lett, miután egy matiné alkalmával sikerült dicsőséget aratnia. Kellemes baritonhangját Rossi B. olasz énekmester és Léwy Richard művelte ki. Tanulmányai végeztével Lembergben lépett fel először a »Lucia« Asthon Lord szerepében, nagy tetszést aratva. Innen Hamburgba megy és dr. Töppfernél tanul, azután a bécsi wieden színházhoz szerződött, majd meghívják Würzburg, Hannover, Berlin, Rotterdam, Amsterdam, Brüsszel stb. színház igazgatói. Utóbb Nürnbergben énekelt, ahol a 90-es évekig működött. A Nemzeti Színházban első fel lépte 1869. jún. 10-én volt, az »Ernani«-ban, Don Carlos szerepében. Ekkor a »Zenészet Lapok« ezeket írta róla: »Hangja ércs, rokonszenves s kivált közérterjedelmében erőteljes és hajlékony is. Kiejtése, deklamációja szabatos s már e tekintetben is nyereség, hogy nyelvünket bírja és tisztán ejti ki a szavakat.« 1874. nov. 29-én volt a házassága Klein Rózával. 1881. ápr. 23-án újra fellépett a Nemzeti Színházban, az »Afrikai nő« Neluska szerepében. A 90-es évek elején nyugalmába vonult.

Láng Gyula, színész, sz. 1889. aug. 3-án, Nyírbátorban. Színész lett 1911-ben.

Láng Ilona, színésznő, sz. 1868-ban, Egerben. Színpadra lépett 1886. ápr. 25-én, Aradi Gerő színigazgatónál.

Lágh Irma, drámai hősnő, sz. 1854-ben, Butyinban (Arad vm.). Színpadra lépett 1866. jan. 21-én, Beke István társulatánál. Haláláig, mely a temesmegyei Dettán következett be, 1883. aug. 29-én, szép eredménnyel működött a vidéki színpadokon.

Lágh Jenő (jászai), színész, L. Boldizsár fia, sz. 1868-ban. Egyike volt az ifjabb nemzedék legtehetségesebb tagjainak, aki úgy a színpadon, mint a társadalmi életben jóleső derűt keltett megjelenésével, egészséges kedélyével és mindig vidám hangulatával. Fiatalon ragadta el a halál, 1905. febr. 21-én, Békéscsabán. Az alföldi színikerület által kiadott gyászjelentése így hangzik: »A komédiának vége van, — Elszállott lelked új életre kél, — Sirod rögén az eltévedt madár. — Fel nem talált boldogságról beszél.« Neje: Panyiczky Irma, ismert vidéki színésznő.

Lágh (Darvas) József, színész, sz. 1849-ben, Szegeden. Színpadra lépett 1865. nov. 10-én, Beke István színigazgatónál és csakhamar keresett hő- és jellemszínész lett a vidéken, azonkívül mint rendező is működött. Jó színész volt. Játékában melegség és erő, szenvedély és igazság nyilvánult. Azonban a vidéki népszerűség következményeként az ivás szenvedélye lett úrrá rajta s így a nagyobb városok színpadairól leszorult. Faluzó színész lett s mint ilyen halt meg. — Neje: Püspöki Anna, színésznő, sz. 1854-ben, Nagyváradon. Színésznő lett 1874-ben, Szathmáry Károly színigazgatónál.

Láng Juliska, színésznő, sz. 1883-ban. Nagyváradon. A színiiskola elvégzése után kórusba szerződött, ahol lelkiismeretes munkásságért nagyrabecsülték, úgyannyira, hogy nem is vágyódott önálló szerepkör betöltésére, s mint ilyen ment később nyugalmába.

Lágh Lajos (jászai), úttörő színész, L. Ádám és Járdos Anna Mária színészpár gyermeke, sz. 1799-ben, Nagyváradon, megh. 1872. aug. 22-én, Nyírbátorban. Első színpadi kísérlete 1809. február 26-án volt, »Az indusok Angliában« c. színműben, Pesten, gyermekszerepben. Ezután is atyja mellett maradt és vele együtt volt Pesten 1815-ig, majd Erdélybe került. Marosvásárhelyre, utóbb atyja társulatával bejárja Magyarországot. 1848-ban Debrecenben volt igazgató. Megfordult társaságával Bereg, Ung és Szabolcs megyében. 1849-ben átadta az igazgatást Boldizsár fiának és a társulatnál mint pénztárnok működött. Nem volt kiváló tehetség, hanem jó hangjával és kitűnő táncegyüttesével hasznossá tudta magát tenni. 1864-ben búcsút mond a színpadnak és telekkönyvi rapidíjas lett. Munkája: »Az álmos fonó-lányok«, ballet. 1830. november 4-én mutatták be Rozsnyón. »Nőudvarlás«, vígjáték. Neje: Csepreghy Anna, színésznő, sz. 1801-ben, Nagyváradon, megh. 1862. február 25-én, Szatmárt. Atyja Cs. Mihály, biharmegyei szolgabíró volt. Miután rosszelkű gyámja kifosztotta örökségéből, a színpályára lépett. Itt ismerkedett meg Lágh Lajossal, kivel frigyre lépett. Kitűnő komika volt, úgy, hogy több ízben kapott meghívást a Nemzeti Színházhoz is. A miskolci és debreceni közönség nagyon szerette vén anyóka és nyelvvelő gazdasszonyi szerepeit.

Lágh Lajos, a budapesti egyetem jogi karának tanára, utóbb báró, kereskedelemügyi miniszter. Színdarabjai: »Nőudvarlás« (megj. a Nemzeti Színház Könyvtára c. vállalatban, 1871-ben); »Ilda«, szomj. 1875.

Lágh Lajos, színész, sz. 1866-ban. Kolozsvárott. Színészé lett u. o., 1885. aug. 11-én. Mint a debreceni színház ügyelője hunyt el, 1912. december 12-én, Debrecenben, ahol — katolikus létére, mert zsidó nőt vett el feleségül — a református temetőbe temették el. Kóporsója felett Kemény Lajos mondott búcsúszót. Neje 1921. július 28-án hunyt el, Budapesten.

Lágh Mór, (jászai), úttörő színész, L. Lajos és Csepreghy Anna gyermeke, sz. 1824-ben. 1848-ban honvéd volt. Bra-

nyiszkónál megsebesült, e miatt hivatalba lépett és mint kir. járásbírósi végrehajtó 1875. október 24-én egy kocsirol való lefordulás következtében Nyirbátorban szörnyet halt. Munkája: »A szerelem vadrózsái«, bohózat 1 felv.

Lágh Ödön, (jászai), színész, L. Lajos és Csepreghy Anna gyermeke, Li. Mór öccse, sz. 1857-ben, Kolozsvárott, megh. 1912. május 23-án, Rákosszentmihályon. 1881-ben lett színész, Jakab Lajosnál. Mint baritonénekes és rendező jócsengésű neve volt a vidéken. 1896-ban az Orsz. Színészegyesület hivatalnoká lett, irodatiszti minőségben. 1908. április 7-én titkárrá választották meg, mely tisztségben époly lelkiismeretes és buzgó volt, mint méltó elődje, Vedress Gyula. Temetésén Mészáros Kálmán egyesületi igazgató búcsúztatta. A temetés költségeit az Egyesület viselte. — Neje: Rónai Erna, színésznő, sz. 1866-ban. Színésznő lett 1883-ban. Házaságuk: 1896. májusban volt. Nyugalomba vonult 1912. jún. 1-én. Megh. 1924. jan. 17-én, Aradon. — Li. Ödön húga: Ilona, szintén színésznő volt. Leánya egy aradi mérnök felesége.

Lágh Paulina, énekesnő, sz. 1820-ban, Budán, megh. 1849. dec. havában, Pesten. Első színikísérlete 1841. jan. 29-én volt. A Nemzeti Színházban lépett fel, a »Báthory Mária« c. operában, amiről így emlékezik meg a »Nemzeti Ujság«: »Valóban nemcsak megfelelt a várakozásnak, de jóval is felülhaladta azt, ő többet teljesít, mint mennyit tőle a közönséggel joggal várható. Színpadoni biztos s kedves magatartása gyakorlott színésznőnek is dicséretére válhatandott. Hangja nem valami tulerős és harsány ugyan, de tiszta, ezüst csengésű, hajlékony és kellemes. Ezenkívül érezni is látszik azt, mit énekelt. Lágh kisasszonyt külsőleg is megáldá a természet. Deli természet, mint az övé, nem tartozik a színpad mindennapi jelenetei közé.« Ugyanezen szerepben lépett fel ez év febr. 29-én mint szerződött tag. Ezen évben ifj. Ábrányi Emil neje lett és megvált a színpadtól.

Lágh Paulina, operaénekesnő, sz. 1843-ban. Első színikísérlete 1862. nov.

29-én volt a Nemzeti Színházban, a »Linda« c. operában. »Kellemes színpadi alak, ami magában már előny s efelett oly szép althanggal rendelkezik, ami ritkaság, van terjedelme, érce és van hajlékonysága«, írta róla a »Hölgyfutár«. Tanulmányait Stoll Péternél végezte. Ezután mint szerződött tag a »Borgia Lucrétia«-ban lépett fel, 1863. ápr. 10-én. 1864. márc. havában megvált az intézettől. 1865-ben a prágai színháznál találjuk.

Lange Sven, dán író, sz. 1868. jún. 22-én, Kopenhágában. Nálunk is bemutatott színművei: »Csöndes szobák«, szmü 3 felv. Ford. Kálnoki Izidor. Bem. 1904. szept. 8. Vigszínház. »Sámson és Delila«, szmü, bemutatta a Madách Színház. Játsozta vidéken és a Nemzeti Színház Kamaraszínházában is, Alapi Nándor kamaratársulata. A berlini Deutsches Theater együttese a Vigszínházban 1911. ápr. 25-én játszotta.

Langer Frantisek, prágai katonavos, nálunk is színre került világhírű drámája, a »Külváros«, (»Peripherie«) 3 felv., 12 képben. Bem. 1925. szept. 17. Kassán, dr. Szepesi Miksa fordításában. A Magyar Színház is műsorába iktatta, 1927. nov. 11-én, Surányi Miklós átültetésében. (A darabot Róbert Jenő rendezte.) L. egy másik drámája, amely szintén színre került magyarul: »Mint a teve a tű fokán«, kispolgári vj. Bem. Pozsonyban.

Langer János, karnagy és tanár, sz. 1819. aug. 28-án, Sasvárott, Nyitra vm., megh. 1889. szept. 16-án, Budapestben. 12 éves koráig Pozsonyban tanult. 1835-ben Pesten folytatta tanulmányait. 1838-ban a pesti német színház zenekarához hegedűsnek szerződött. A 40-es években Pécsen és Eperjesen mint színpadi énekes működött, azután visszatérve a fővárosba, másodtenoristának szerződött a német színházhoz. Később énektanár, majd a lipótvárosi Bazilika karnagya lett. Megalapította az első magyar dalárdát.

Langer Juliska, karénekesnő, 1903. okt. 1-től a M. Kir. Operaház tagja.

Langer Karola, színésznő. (Lásd: Tí-sza Karola.)

Langer Rózsi, karénekesnő, L. Viktor leánya, 1900. okt. 1-től a M. Kir. Operaház tagja. — Férje Rauscher István, u. o. a zenekar tagja; utóbb elváltak.

Langer Viktor, zeneíró és karnagy, L. János fia, sz. 1842. okt. 14-én, megh. 1902. márc. 19-én, Budapesten. Előbb a kereskedelmi pályán működik, azután 18 éves korában a Nemzeti Zenedében tanul, ahonnan nemsokára Lipcsébe megy, tanulmányait befejezni. A zeneszerzésben Volkmann volt a mestere. Ögyek és Tisza Aladár néven komponált. Sok népies dalt és táncot írt. Orczy Bódog intendánsága alatt az Operaháznak kartinatója volt. Az 1866–67-iki évben a kolozsvári Nemzeti Színházban Fehérváry Antal igazgatása alatt másodkarmester volt. 1884-ben a pécsi színház karmestere. Egy időben a Színművészeti Akadémiának tanára volt. Számos népszínműhöz írt zenét. Szerkesztette 1882-ben a »Zenészeti Hetilap«-ot.

Langlé Aylic, francia szmüíró. Nálunk bemutatott szmüve: »Mirabeau ifjúsága«, szmü 4 felv. Társsz. Deslandes. Bem. 1866. ápr. 13-án, a Nemzeti Színházban, Paulay Ede fordításában.

Langmann Fülöp, osztrák író, sz. 1862. február 5-én, Brünnben. Nálunk is színre került szmüve: »Szegény emberek«, dr. 3 felv. Ford. Ágai Béla. Bem. 1899. jan. 14. Népszínház. (P. Lukács Juliska és Szirmai Imre voltak a főszereplők.)

Lángos József, színész, sz. 1904. febr. 22-én, Salgótarjánban. Színipályára lépett 1927. szept. 1-én.

Lángvetés-t likopódium (L. o.) segítségével szokták a kulisszák mögött imitálni. A likopódiumot a közeledő végzőra meggyújtják, erősen megfujják, ugyanabban a pillanatban a világosító a szuffitába és rivaldába erős vörösfényt ad be, úgyszintén a reflektorokkal is fokozott vörösfényt sugároz a színre. Lángnyelvet is szoktak imitálni. Ez úgy történik, hogy könnyű vörösszínű selyemből szalagokat készítenek (ezek lesznek a lángnyelvek), amelyeket azután lécekre kell felszegezni vagy felragasztani, az alsó végét azonban szabadon kell hagyni, mert amikor a ventillá-

torokkal ezekre ráfujnak, a szalagok libegése azt az illúziót keltik, mintha valódi lángnyelveket látna a közönség.

Lantos. Tóth Ede színészi álneve. (Lásd róla: Tóth Ede címszó alatt. És v. ö.: »Pesti Hírlap«, 1914. jún. 28.)

Lantos Ferenc, színész, sz. 1891. márc. 30-án, Nagyváradon. Színész lett 1909-ben.

Lantos (Liszky) József, színész, sz. 1866-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1891. okt. 15-én, Leszky András színigazgatónál.

Lantos József, karénekes, 1903. ápr. 15-től a M. Kir. Operaház tagja.

Lantos Menyhért, író, sz. 1893-ban, Kassán. Szmüvei: »Firenzei haláltánc«, »A hereg szerelmes«. Szmüvek, melyek Kassán, Pozsonyban és Losoncon kerültek színre.

Lantosiné Pischinger Ilka, karénekesnő, 1887. ápr. 1-től 1897. máj. 31-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Lanzendörfer Emilné, budapesti lakosnő, 1909. márc. 19-én az Orsz. Színészegyesület nyugdíjalapja javára 500 K-t adományozott.

Lányi Béla, a Nemzeti Színház főügyelője, sz. 1848-ban, megh. 1903. ápr. 18-án, Budapesten. Eltemették a Kerepesi úti temetőbe. 20 éven át volt főügyelője a Nemzeti Színháznak és mint ilyen, egyike volt a legbuzgóbb és legszorgalmasabb tisztviselőknek. — Neje meghalt 1911. dec. 2-án.

Lányi Edit, színésznő, sz. Esztergomban. Énektanulmányait Bécsben, Jäger-Vilczek asszonyánál, a bécsi Conservatorium énektanárnőjénél végezte. Mint gyakorlatozó 1895. okt. 1-én Komjáthy János színigazgatónál lépett színpadra, Pápán, a »Bajazzók« Neddájában. 1897-ben a kolozsvári Nemzeti Színházhoz szerződött, amelynek 3 évig volt tagja. Onnan Somogyi Károlyhoz ment, Nagyváradra, utána a Magyar Színház szerződtette, onnan ismét vidékre kapott meghívást, Sze-

gedre, Miskolcra, azután Erdélyi Miklós-hoz, itt férjhez ment és búcsút mondván a szubrett-primadonna-szerepnek, a Magyar Kir. Operaházhoz szerződött. — Férje: Toronyi Gyula, (L. o.) u. o. mint tenor-buffo működik.

Lányi Ernő id., zeneszerző, sz. 1861. júl. 19-én, Pesten, megh. 1923. március 12-én, Szabadkán. Korán került külföldre s Lipcsében, Bécsben és Párizsban végezte tanulmányait. 1883. máj. havában Kolozsvárra szerződött színházi karmesternek. 1885. júl. havában házasságot kötött Dombay Erzsivel. Később a kalocsai, majd az egri érseki székesegyház karnagya volt, 1888—90-ben a Magyar Kir. Operaház korrespondens, majd 1901-ben Miskolcon, 1903-ban Szabadkán városi zeneiskolai igazgató, s mindenütt elévülhetetlen érdemeket szerzett. Östehetségű, eredeti talentum volt. Dallambőség, művészi formaérzék jellemzi minden kompozícióját, sőt az újabbak azt mutatják, hogy mindvégig lépést tartott a korral és a modern zenei törekvéseknek is tökéletes megértéssel adott teret. A magyar karének terén az első és leg-erősebb úttörő és a zeneoktatásban páratlan eredményekre mutathat. Ő fedezte fel és tanította először a tragikusan elhunyt csodahegedűst, Nagy Jánost is. Gyermekei: Lányi Sarolta költőnő, Lányi Viktor és ifj. Lányi Ernő örökölték apjuk talentumát és kitűnő munkái a magyar irodalomnak és zenének. Síremlékfelavatása 1928. nov. 4-én volt. A márványsíremléket Kara Mihály szobrászművész plakettje díszíti.

Lányi Géza, cimbalomművész, népdal-szerző, sz. 1849-ben, Debrecenben, megh. 1908. dec. 15-én, Ungvárt. 1859—61-ig a Nemzeti Zenede növendéke, azután az ungvári gimnáziumban zenetanár. 1885-ben a Népszínház cimbalomművésze lett, ahol Blaha Lujza kedvenc cimbalmosa volt és ő kísérte a nemzet csalogányának énekét a népszínművekben. A magyar nótá csendes bántódását, kedves enyelgését, szilajkodó táncolását zamatosan, elevenen, tüzesen tolmácsolta. Amikor Porzolt Kálmán megszűnt a Népszínház igazgatója lenni, L. is megvált a színházról és a vidéken hangversenyeket rendezett. Eltemették Ung-

várt, a Kaposi uccai temetőbe. Sírköteleplezése 1910. nov. 1-én volt.

Lányi Ilona, színésznő, sz. 1903. júl. 8-án, Nagykanizsán. Színpadra lépett 1926. szept. havában.

Lányi István, színész, sz. 1900. szept. 15-én Kolozsvárott. 1927. szept. havában lépett a színpályára.

Lányi Júlia, színésznő, sz. 1891. nov. 13-án, Borosjenőn. Színpadra lépett 1918-ban.

Lányi Juliska, színésznő, sz. 1896. ápr. 12-én, Szabadkán. 1915-ben kezdte a pályát.

Lányi Kálmán, sűgő Szegeden. Munkája: »Emlény«, Szeged, 1856. (Ez időben Pázmán Mihály színigazgatónál működött.)

Lányi Szidi, színésznő. (Lásd: Érc-kővy Károlyné.)

Lányi Viktor, ügyvédjelölt, Keszthelyen. Munkája: »Piros székfű«, boh. 3 felv. Bem. 1909. júl. havában, a szombathelyi színpadon.

Lányi Viktor, (L. Ernő zeneszerző fia), zeneszerző, sz. 1889. aug. 6-án, Budapesten. Érettségi után bölcsészettanhallgató. A Zeneakadémiában Herzfeld tanítványa volt. A világháborúban bevonult katonának, utána Nagy Endre kabaréjának karmestere és házi zeneszerzője lett. 1926. aug. havában a Városi Színház operai főrendezőnek szerződtette. 1922. óta a »Festi Hírlap« zenekritikusa. Opera-fordításai: »Chabert ezredes«, zenés tragédia 3 felv. Zenéjét írta Walterhausen Wolfgang Hermann. Bem. 1913. márc. 2. Magyar Kir. Operaház. »Lohengrin«. (Génius-kiadás.) »Traviata«, »Notredame«, romantikus opera, zen. szerz. Schmidt Ferenc. Bem. 1916. dec. 14. U. o. (Bécsben, 1914. tavaszán.) »A vajda tornya«, romantikus opera 5 képben. Szövegét írták Hans Heinz Ewers és Marc Henry. (Átdolgozás.) Zen. szerz. Dohnányi Ernő. Bem. 1922. márc. 18. U. o. »Zsidónő«. (L. o.) »A csengettyű«, víg opera 1 felv. Zen. szerz. Donizetti. Bem. 1926. máj. 26. U. o. »Falstaff«,

(Verdi) 1927. máj. 12. U. o. »Turandot«.
(L. o.) »A négy házastárs«, víg opera
3 felv., 4 képben. Szövegét írta G. Pizzol-
lato. Zen. szerz. Ermano Wolf-Ferrari.
Bem. 1928. febr. 12. U. o. »Holtak szí-
ge«*te*, lírai opera 1 felv. Szöv. írta Zwerenz
K. Georg. Zen. szerz. Zádor Jenő. Bem.
1928. márc. 29. U. o. »Pásztoróra«, víg-
opera 1 felv. Szöv. írta Franc-Nohain.
Zen. szerz. Maurice Ravel. Bem. 1928.
márc. 29. U. o. »A végzet hatalma«, opera
4 felv., 9 képben. Írta F. M. Piave. Át-
dolgozta F. Werfel. Zen. szerz. G. Verdi.
Bem. 1929. márc. 23. U. o. »Francesca
da Rimini«, dalmű 3 felv., 4 képben. Írta
Gabriele D'Annunzio. Operaszöveggé át-
alakította Tito Ricordi. Zen. szerz. Ric-
cardo Zandonai. Bem. 1929. máj. 3. U.
o. Eredeti zeneművei: »Víg halál«. Har-
lekin-történet 1 felv. Szöv. írta Evreinov
Nikoláj. Ford. Széki Andor. Bem. 1922.
szept. 22. Belvárosi Színház. (Ehhez ki-
sérő zenét írt.) »Assisi Szent Ferenc«, ora-
tórium 3 felv. Zen. szerz. Beretvás Hugó.
Szöv. írta L. F. Bem. 1926. okt. 9. M.
Kir. Operaház.

Lányi Viktor, dr., sz. 1885. jún. 30-án
Budapesten. 1926. nov. havában a val-
lás- és közoktatásügyi miniszter staggione
színtársulat vezetésére (operai előadásokra)
engedélyt kapott, majd egy évi működés
után a társulat feloszlott.

Lapidesz József, karénekes, 1884. dec.
1-től a M. Kir. Operaház tagja volt.
1914. jan. havában nyugalomba vonult.

Larizza Vince, operaénekes, mint ven-
dég nálunk 1896. okt. 12-én lépett fel
az Operaházban, a »Troubadour« Man-
ricojában. Négy évig volt operánk tagja,
Perotti mellett alig tudott érvényesülni,
főleg azért, mert egyetlen egy szerepet
sem tanult meg magyar szöveggel. 1900.
ápr. 30-án megvált az intézettől, ekkor
ismét staggione-énekesnek csapott fel és
legelőbb Ausztráliában, Sydneyben és Mel-
bourneban aratta diadalait, onnan vissza-
tért Budapestre, de nem léptették fel. Ek-
kor visszatért szülővárosába, Nápolyba, ahol
1902. szept. 26-án meghalt. Szívszélhűtés
ölte meg. Szép hangú, aranyos szívű,
örökké vidám kedélyű énekes volt, akit
pályatársai is nagyon szerettek.

La Roche (Iaros) Carl, bécsi színész,
sz. 1794. okt. 14-én, Berlinben, megh.
1884. márc. 11-én, Bécsben. Nálunk mint
a bécsi udv. színház elismert művésze
1839. jún. 15-én mutatkozott be a né-
met színházban, a »Don Carlos« c. dráma
Fülöp szerepében.

L'Arronge (Iarronzs) Adolf, német
színíró, színiigazgató, sz. 1838. márc.
8-án, megh. 1908. máj. 25-én, Konstanzban.
A berlini Deutsches Theater egyik ala-
pítója volt. Negyedszázados írói jubileu-
mát 1886. nov. havában ülte meg. Magyar
színpadokon színe került darabjai: »Asza-
lai uram leányai«, »Doktor Klausz«,
(Ford. Sebestyén Károly. Bem. 1905.
dec. 29. Vigszínház.) »Az üzlettárs«, vj
3 felv. Bem. a Vigszínházban, a berlini
Deutsches Theater együttese, 1908. máj.
25. »Lolo's Vater«, vj. 4 felv. Bem. a
bécsi Volkstheater együttese, u. o. 1915.
ápr. 21. »Mein Leopold«, vj. 3 felv. Bem.
u. o. a bécsi Girardi-féle vendégtársulat,
1915. szept. 25.

Larsén-Todsen Nanny, svéd kir. ka-
maraénekesnő, nálunk a Király Színházban
mutatkozott be először (1907 máj.), amikor
Löwe boroszlói operaigazgató vezetésé alatt
az akkor új és világszenzációt jelentő »Sa-
lome«, Strauss Richárd zenedrámája ott
előadásra került. 1928. febr. 15-én a M.
Kir. Operaház vendége volt, amidőn a
»Tristan és Isolda«-ban Isoldét énekelte. A
»Magyar Hírlap« ekkor így írt róla:
»Isoldája zenei és színészi részében is él-
mény marad mindazok számára, akik hal-
lották. Széles terjedelmű, erőteljes, ki-
egyenlített organuma, bravúrosan kiművelt
drámai szoprán. A hang maga eleinte
láthatóan nem volt a legjobb diszpozíció-
ban minden regiszterében, de később a kö-
zépfekvés is megkapta telt csengését, dia-
dalmas magassága pedig teljes fényében
szárnyalt. A stílus legapróbb részletekig
a legnemesebb bayreuthi tradícióknak a
megtestesülése. Az illusztris vendégművés-
zőt a közönség legmelegebben ünnepelte.«
1930. febr. havában újra eljött a magyar
fővárosba.

Laskodi Anna, színésznő, sz. 1872.
szept. 16-án, Mándokon (Szabolcs m.).
Színpadra lépett 1894. ápr. havában.

Lassalle (laszal) Jean Louis, fr. baritonénekes, sz. 1847. dec. 14-én, megh. 1909. szept. 8-án, Párizsban. 1867-ben lépett fel először Brüsszelben, majd a párizsi nagy opera tagja lett. 1886. márc. 11-én fellépett nálunk is, a M. Kir. Operaházban, az »Afrikai nő«-ben, mint Nélusco, 15-én a »Rigoletto«-ban, 26-án »Tell Vilmos«-ban, 30-án »Hamlet«-ben, majd 1887. máj. 3-án újra ellátogatott hozzánk, ekkor a »Hamlet«, »Afrikai nő«, »Rigoletto«, »Tell Vilmos«, »Faust«, »Don Juan« operákban ünnepelték. Az ő tanítványa volt Beck Vilmos baritonénekesünk. (L. o.)

Lassú beszéd a rendes ütemnél lassúbb módja a beszédnek. Általánosságban kerülni kell, ha csak a szerep, a színpadi helyzet vagy a műfaj meg nem kívánja, mert megfelelő élénkség híján nem tudja lekötöni a hallgató érdeklődését és unalmassá válik. Ha ily lassú beszédnél sok a hangsúly, akkor éneklővé és fárasztóvá, ha kevés a hangsúly, úgy monotonná, kifejezéstelenné válik a beszéd. A túlságosan elnyújtott beszédet vontatott beszédnek nevezzük. Átvitt értelemben a túlságosan halk beszédet is lassú beszédnek mondják. (V. ö. Gyors beszéd.)

Lassú István, a Magy. kir. udvari kancelláriánál irattári segéd, a Magy. Tud. Akadémia lev. tagja, sz. 1797. ápr. 12-én, Visken (Máramaros m.), megh. 1852. jan. 19-én, Pesten. Értékes színészeti cikke: »A' Drámai Költés és annak Históriaja.« (Ebben a görög, római, olasz, francia, angol, spanyol, német és magyar dráma történetét tárgyalja.) Ismerteti: »Tudományos Gyűjtemény«, 1826. VI. kötet, 1. oldal.

Lássuk a medvét! — kifejezés a színház világából indult ki. Ugyanis egy alföldi tanyai ember betért a kecskeméti Király Károly-féle színházba, ahol azt hitte, hogy most medvétáncoltatási látványosságban lesz része. Bár a színelőadás tetszett az atyafinak, de azért türelmét nem tudva leküzdeni, az előadás vége felé így kiáltott fel: »Nem ér ez a sok beszéd egy fakóvát sem; lássuk már a medvét!...« Gyulai Pálnak kedves szólásformája volt, ha tréfásan azt akarta mondani:

lássuk a dolog lényegét. (A kifejezést ismerteti: Szilágyi Sándor: »Magyar Emleklapok«. 1850. I. kötet, 258. oldal. »Magyar Polgár«, 1902. márc. 12. és »Magyar Nyelv«, 1927. 3—6. füzet, 207. oldal.)

László Ambrus, színész, sz. 1885. márc. 25-én, Istensegítsen (Bukovina). Színész lett 1920-ban.

László Andor, színész, sz. 1897. febr. 19-én, Budapesten. Édesatyja dr. László Frigyes orvos, Budapesten. A Barcsay uccai gimnáziumban érettségizett, azután két szemesztert a műegyetemen töltött, majd a háború alatt átiratkozott a jogra, ahol négy szemesztert végzett és a Keleti akadémia három hónapos tiszti kurzusát. A háború végéig katona volt és mint főhadnagy szerelt le. Kitüntetései 2 kis ezüst, 1 bronz vitézségi érem, Signum laudis, sebesülési érem és Károly csapatereszt. 1919-ben Rákosi Szidi színiiskoláját végezte. Énektanulmányait pedig egyrészt a Zeneakadémián, másrészt Erényi K. Antal énekmesternél. A Rákosi-iskolából Beöthy László leszerződöttette a Király Színházhoz, onnan a Blaha Lujza Színházhoz került. Főbb szerepei: Pedro (Offenbach), Páris (Szép Heléna), Illés házy (Lili bárónő), Gróf (Szép asszony kocsisa), Colisano (Balga szűz), Luigi (Miss Amerika), Nobody (Aranypáva). Állandóan vendégszerepelt Erdélyben, főleg Kolozsvárott, Aradon, Nagyváradon, Temesvárott, ahol az összes nagy operetteket kreaálta, u. m. Marica grófnő, Cirkuszhercegnő, Csikágói hercegnő, Orlow, Fraskita, Alexandra, Kék mazúr stb. Vendégszerepelt Bécsben és Berlinben is. (Gräfin Maricza, Pustaliechen stb. darabban.) Mint hangversenyénekes a Zeneakadémián önálló estélyeket adott szép sikerrel. 1928. szept. havában a berlini Theater am Zoohoz hívták meg.

László Béla, színész, sz. 1900. nov. 6-án, Sepsiszentgyörgyön. Színpadra lépett 1926. szept. havában.

László Dezső, színész, sz. 1869-ben, Gyöngyösön. Színpadra lépett 1888. okt. havában Makó Lajos színigazgatónál.

László-Doria, énekesnő. (Lásd: De Caux Mimi.)

László Ferenc, színész, sz. 1885. okt. 30-án, Székelyhídon (Bihar vm.). Színész lett 1911-ben.

László Géza dr., énektanár, sz. 1887. márc. 14-én, Rácsentmiklóson (Fehér m.). Atyja gazda volt. Púztán nevelkedett, majd a fővárosban gimnáziumot végzett. Kacsóh Pongrác volt a tanára és egyben első zenei vezetője, aki egész haláláig a legjobb barátságot tartotta fenn vele. Az egyetemi tanulmányok mellett párhuzamosan éneket tanult a Zeneakadémián, Anthes Györgynél. Később énektanulmányok céljából Berlinbe ment, majd hosszabb időre Milanóba, ahol szakszerű pedagógiai tanulmányokat folytatott, a legkiválóbb énekmestereknél, névszerint Vanzonál, Sabbatininél és Anselminél. A háború kitörése haza szólította, tanulmányait abba kellett hagynia és ügyvédséggel foglalkozott. A bolsevizmus, mely az ügyvédek is tönkretette, volt a közvetlen oka, hogy elkezdett énektanítással foglalkozni, amellyel sikerült mind jobb és jobb eredményeket elérni.

Leghíresebb növendékei voltak: Némethi Mária, (aki egy év alatt a legragyogóbb magyar karriert futotta be, innen a bécsi Operához kerülve, ma már világhírű lett), Balla István, (aki Stefano Ballarini név alatt a milanoi Scala egyetlen magyar tagja lett és ma a berlini Staatsoper első olasz baritonistája), továbbá Székely Mihály, a budapesti Opera kitűnő basszistája, Rössler Endre, ugyancsak az Opera tenoristája. Azok között, akik hosszabb rövidebb ideig nála folytatták tanulmányaikat, leghíresebbek: Anday Piroška, Palló Imre, Farkas Sándor, Halász Gitta, Heltay Ida, Bodó Erzs, Ekker Szidi, a bécsi, berlini, illetve a budapesti operák tagjai.

László Gizella, színésznő. (Lásd: Lugosi Jenőné.)

László Gyula, színész, sz. 1869. aug. 27-én, Szegeden. Színpadra lépett 1886. jan. 9-én, Nagy Vincénél; ugyanez évben működik még Dancz Lajosnál, 1886-ban Polgárnál, 1887-ben a Thália Szövetkezetnél, 1889–90-ben Egri Kálmánnál, 1891-ben Szathmáry Károlynál és Makó Lajos-

nál, stb. Szeged és Kolozsvár voltak pályájának legjelentősebb állomásai és közben csak keveset játszott Pesten, egy esztendőig a Magyar Színházban, amikor az Zoltán Jenő igazgatása alatt operettszínházból drámai színházzá alakult át, (első fellépte 1908. szept. 18. »Szerencse fia« c. vj-ban) s Budán Makó Lajos igazgatása alatt. A Magyar Színházban »A fekete gyémántok«-ban Berend Ivánt játszotta, de legnagyobb sikerét Budapesten akkor érte el, amikor a Várszínházban vendégszerepelt Janovics Jenő társulatával és Brieux darabjában, »A metely«-ben játszotta a főszerepet. A modern színjátszás egyik kiváló képviselője, akinek nemcsak rendezői keze alól került ki sok jeles és kitűnő színész, de aki színészi tehetségének erejével mindenkor nagy hatást tett az egész társulatra, amelynél játszott. 1926. ápr. 10-én ünnepelte meg művészi pályafutása 40 éves jubileumát, Debrecenben, Kardoss Géza társulatánál, a »Rang és mód« c. színmű Bannay Gerő szerepében. Főbb szerepei: Cyrano, Des Prunelles, Krisztyán, Rosenkranz, Jago, Valentin (Kis mama), Poprádi (Cifra nyomorúság), Jó Fülöp, Szalóki (Himfy dalai), Zádonyi Bence (Stomfay család), Gringoire, Mercutio stb.

László Imre, színész, sz. 1891-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1908-ban.

László Imre, színész, sz. 1896. szept. 14-én, Csongrádon. Színpadra lépett 1921-ben.

László Irén, színésznő, sz. 1882. ápr. 8-án, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1902. márc. havában, Somogyi Károly színigazgatónál.

László Irén, színésznő, sz. 1890. jan. 13-án, Miskolcon. Színpadra lépett 1907-ben.

László József, (altorjai), színművész, a Nemzeti Színház egykori kiváló művésze, sz. 1808-ban, Várhelyen (Bihar m.), megh. 1878. máj. 8-án, Kolozsvárt. Egyike volt a legnagyobb magyar színészeknek s a színpadi csevegésben Szerdahelyi Kálmánnal és Halmi Ferenczel egyenlő rangú mester. Iskoláit Kolozsvárt végezte s 20

éves korában színész lett. Vidéki színész-kedése csupa küzdelem és önkeresés volt. A csinos termetű fiatal embert ugyanis igazgatói mindegyre a komoly szerelmes szerepekben foglalkoztatták, holott nem a dráma volt az ő igazi terrenuma, hanem a vígjáték. Találkozunk a nevével Debrecenben, ahol Arany Jánossal együtt színészkedett, majd Váradon, Kolozsvárt, Kassán és Budán, végül pedig a Nemzeti Színházban. Egy jó ideig még a Nemzeti Színházban is másod szerelemeket játszott, míg végre rájöttek, hogy nem a szavalás, hanem a csevegés az erősebb oldala.

Ettől a perctől kezdve pályáján igen gyorsan haladt előre s hamarosan egy sorba került a legnagyobbakkal. Érdekes egyéniség volt — csupa vidámságból és finomságból összetéve. Alakja: vékony, karcsú, elegáns; arca vidám és nyájas, mozgása könnyed és úri, modora világias volt. »Mintha párizsi talajon nőtt volna — a magyar színpad számára« — írja róla az egykori tudósító. Gyors és mégis érthető színpadi beszédét a párizsi tanulmányútjáról visszatért Irinyi József csodálattal és elismeréssel méltányolta. Ő előtte nem beszélt így a magyar színpadon senki. A túlzást megvetette, az izléstelen-ségtől megóvta finom lénye. Nevettető fogásokhoz sohasem nyult. A hatást nem kereste és mégis hatott.

Legerősebb fegyvere a kedély volt s ezt abból a patriarchális korszakból hozta magával, melyben született. Benne nem volt semmi kitűnő utódjainak, Szerdahelyi Kálmánnak ironiájából és Halmi Ferencnek beteges ingerlékenységéből. Ezek már idegemberek voltak, László ellenben kizárólag a jó kedv s az egészséges kedély embere volt. Vidám alaptermészeténél fogva a komoly szerepekben — kitűnő utódaival ellentétben — nem is igen tudott megfelelő hatást kelteni. Ha komolyan beszélt is, mosolyogtak a beszédén. E nagy vidámság mellett azonban a színpadot igen komolyan vette és nagyra becsülte. Egyike volt a leglelkiesmeretesebb színművészeknek. Nemcsak a szerepeit tudta mindig tökéletesen, hanem rendesen az egész vígjátékot is, melyben játszott. Művészetét a napfényhez lehet hasonlítani, a ragyogó, a vidámságot sugározgató

napfényhez, amelyet nem borít a legkisebb felhőcske sem. A magyar közönség rajongott érte, az idegenek pedig csodálták. Háromszor nősült. Első neje: Éder Teréz színésznő volt. (Megh. 1833. dec. 25-én, Miskolcon.) A második De Caux Mimi (L. o.), a harmadik Egressy Etelke. E két utóbbitól elvált.

Ereje teljében, művészete teljes pompájában vonult vissza a színpadtól (1856-ban). »Inkább most haragudjanak rám, hogy elmegyek; mintsem később, hogy még mindig itt vagyok« — mondta ő maga ismerőseinek, amikor a színpadtól elbúcsúzott. A korai visszavonulásra azonban elsősorban makacs gége-baja készítette. Mint a Nemzeti Színház nyugalmazott művésze Kolozsvárt telepedett meg, ahol saját kis házának kertjében, rózsáinak élt. A köztisztelőben élő művészt azonban több ízben is felkérték a kolozsvári színház vezetésére s ő ezeknek a felkéréseknek mindig eleget tett. Sok jó tanáccsal látta el a vezetőséget, sőt mint az intendatúra tagja hivatalosan is tevékeny részt vett a vezetésben. Halála előtt egy évvel, nyilvánosan akarták megünnepelni, de ő szerényen kitért az ünnepeltetés elől. »Ha még egyszer megjelennék a színpadon, menten megrepedne a szívem«, mondta a 69 éves művész az őt felkérő bizottságnak. Ám azért mégis megünnepelték színpadra léptének 50-ik évfordulóját. Szigligeti, a Nemzeti Színház akkori igazgatója, e napon sürgönyileg üdvözölte, pályatársai, Kolozsvár társadalmának színe-java virággal és jókívánságokkal árasztották el a meghatott nagy művészt, akinek napjai akkor már meg voltak számlálva.

A haláltól nem félt. Nyugodtan várta. »Szerettem volna ugyan még egyszer rózsáim virágzását meglátni, de ha nem lehet, abban is megnyugszom« — mondotta halála előtt környezetének. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Kolozsvárt temették el, még pedig — végkívánsága szerint — a temető felső részének verőfényes magaslátán.

Figaro, Szeleburdi, Fecsegi, Mac Mahon és sok-sok vidám gavallér halhatatlan ábrázolója ott porlad a kolozsvári temetőben, fent a hegyen. Sírján emlékoszlop. Körülötte rózsafák. Felette a nap.

(Pataki József.)

László király IV. (1262—1290.) Uralkodása alatt a budai zsinat parancsot adott a papoknak, hogy a színészeket, bohókákat s tréfálókat figyelembe ne vegyék. (Honművész, 1837. 28. szám, 221. oldal.)

László Lilly, színésznő, sz. 1905-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1925. máj. 1-én. Góth Sándor magánököndéke volt.

László Margit, kardalosnő, sz. 1909-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1925-ben.

László Mária, színésznő, sz. 1893-ban, Pácsán, Gömör m. Színpadra lépett 1912-ben. Faragó Ödön színiiskoláját végezte.

László Miklós, színész, »Tihanyi« név alatt működött; 1863-ban debreceni diák volt és 1866-ban lett színész. Írt egy színdarabot: »Polgári és erényes«, vígj. 4 felv. Bauernfeld után magyarosította. Előadták 1840. máj. 22. Pesten.

László Miklós, színész, sz. 1903-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1924-ben. 1927. óta a Vígsház tagja. Epizód-szerepekben kiváló sikerei vannak. 1928-ban elnyerte az Ince Sándor-féle epizód-alapítvány-díjat, abból az alkalomból, hogy az »Uri muri« c. vj. csapólegényével és a »Hókusz-pókusz« c. vj. törvényszéki szolgájának szerepével keltett feltűnést.

László Rózsi, színésznő. 1908. aug. 29-től a budapesti Bonbonnière Cabaret bérloje volt.

László Tivadar, színész, sz. 1888. aug. 24-én, Debrecenben. 1910-ben lépett a színpályára.

Lászlófi Venczel Bódog, színigazgató, sz. 1865. júl. 8-án, Szabadkán. Színpadra lépett 1881-ben, Bánfalvi Béla színigazgatónál. — Neje: Felek Zsuzsanna, színésznő, sz. 1869. febr. 18-án, Nagygalambfalván, (Udvarhely m.), megh. 1925. aug. 7-én, Aradon. Színészegyesületi tag lett 1910-ben.

Lászlófi Venczel Gyula, színész, sz. 1886. jan. 2-án, Borosjenőn, megh. 1919. márc. 16-án. 1910-ben lépett a színpályára.

Lászlófi Ibolyka, színésznő. (Lásd: Biró László címszónál.)

Lászlófi Venczel Ilona, színésznő, sz. 1893. máj. 3-án, Óbesenyőn, Torontál m. Színpadra lépett 1910-ben.

Lászlófi Lajos, színész, sz. 1903-ban, Budapesten. Színpályára lépett 1918-ban.

Lászy Vilmos, színigazgató, sz. 1838-ban, Tállya községben, Zemplén m., megh. 1891. júl. 15-én, Budapesten. Szülői jó módu polgárok voltak. 1857. máj. 1-én lépett színpadra, Pázmán Mihály társulatánál, Egerben. Onnan Kassára ment, ahol mint elsőrendű jellemkómikus és rendező 1870-ig működött. Tőle Kocsisovszky Jusztinhoz szerződött Győrbe. Ezalatt tekintélyes pénzre tett szert, mire igazgatásba fogott. 1872-ben már jőnévű vidéki direktor. Mint ilyen különösen Kassán sokáig élvezte a közönség kitüntető szeretetét. 1882. máj. 27-én Sátoraljaújhelyen megünnepli 25 éves jubileumát a »Boccaccio« c. operettben. Ezután nyugalomba vonult. 1883. aug. 13-án szélütés érte. Temetése alkalmával — utolsó kívánsága szerint — Németh János és Kiss Mihály, a Budai Színkör tagjai elénekelték a »Kalapom szememre vágom« kezdetű dalt, utána Lukácsy Sándor búcsúztatta. Eltemették a németvölgyi temetőbe. Színpadjaink számára több színművet ültetett át magyar nyelvre. Ismertebb fordításai ezek: »El-sikkasztott és ime megkerült«, vj. 1 felv. Írta: Langer. Bem. 1863. febr. 6. Kassán. »A mostani cipészinások«, népsz. 3 felv. Berle Alajos után. Zen. szerz. Stenzel Ferenc. Bem. 1865. nov. 5. »Az asperni kém, vagy a hős leány«, népies szmü 3 szakaszban. Megerle J. után. Bem. 1865. nov. 12. »Az utolsó zsidó vagy a polgári házasság«, korszerű jellemrajz 5 szakaszban. Írta Fels R. és Schnitzer A. Bem. 1868. nov. 15. »A gyöngysor«, szmü 2 szakaszban. Írta Holtei Károly. Zen. szerz. Müller Adolf. Bem. 1869. ápr. 22. »Farsangi fánkok«, farsangi boh. dalokkal és tánccal, 5 szakaszban, 1871. Írt egy eredeti színművet is, címe: »A mádi zsidó«, népsz. 3 felv. Zen. szerz. Tombor Aladár. Bem. 1890. máj. 18. Városligeti Színkör. — Neje: Kövesi (Nehezovits) Etel, előbb naiva, majd szendeszinésznő, később

hősnő, sz. 1842-ben, Óbecsén, megh. 1906. jún. 19-én. Színésznő lett 1857-ben, Lángh Boldizsár társulatánál. Működött: Kassán, Debrecenben, Győrben, Miskolcon, Aradon, Pozsonyban, Temesvárott, Kolozsvárott, Szegeden stb. 40 éves működési jubileumát 1898. márc. 20-án ülte meg, Szegeden, a »Nagymama« c. Csiky-darabban. Ugyanekkor ment nyugdíjba. — Leánya: Etel, színésznő, sz. 1868-ban. Színpadra lépett 1883. nov. 6-án, Mádon. 1914. okt. 1-én nyugdíjaztatta magát.

Latabár Árpád, színész, sz. 1878. szept. 19-én, Miskolcon. Mint gyermek fellépett a Feld-féle gyermekszínházban, a »Robinson« c. darabban. Előbb Horváth Zoltán növendéke, majd beiratkozott a színész-akadémiára. 1896-ban lett színész, Kunhegyi Miklós szolnoki társulatánál, itt a »Boszorkányvár« c. operett Kakasdi szerepében mutatkozott be. Ezután Leszkay András tagja, nemsokára Kövessy Albertnél működött, kinél 8 éven át szerződésben. 1907. júl. havában Krecsányi Ignác tagja. 1910. szeptemberében bemutatkozott a Király Színházban, a »Balkáni hercegnő«-ben. Azóta ott működik. 1926. október havában ülte meg 30 éves jubileumát. Főbb szerepei: Hubelbauer: »Repülj Fecském!«; Bonyhády Guido: »Éva grófnő«; Harry: »Mersz-e Mária?«; Dicky: »Aranyhattyú«; Dorner úr: »A legkisebbik Horváth-lány«; Sergius Wladimir: »Cirkuszhercegnő«; Malone: »Rose Marie«; Gróf Szivarov: »Alexandra«; Morvay: »Pillangó főhadnagy«; Müller: »Stambul rózsája«; Feri: »Csárdáskirályné«; Lojzi: »Eltörött a hegedű«; Lengyel: »Pesti család« stb. — Neje: Déry Ilona, színésznő, sz. 1880. ápr. 20-án, Sátoraljaujhelyen. Színpadra lépett 1904. nov. 1-én. Nyugalomba ment 1921. febr. 1-én. — Fiai: ifj. L. Kálmán, komikus színész, sz. 1902-ben. Rákosi Szidi színészkolaját végezte, előbb a Várszínház tagja, 1924. márc. havában a Fővárosi Operett Színházhoz szerződött. Ifj. L. Árpád szintén színész lett. A fivérek 1928-ban Bécsben és Berlinben mint táncos színészek nagy kedveltségre tettek szert.

Latabár Dezső, színész, sz. 1849-ben, Halason, megh. 1886. júl. 26-án, Miskolcon.

Színpadra lépett 1866. márc. 15-én, fivérével, L. Endrénél. — Neje: Fodor Julia, színésznő, ki 1867. jún. 10-én lépett a pályára. Megh. 1879. jún. 17-én, Miskolcon.

Latabár Endre ifj. (I.), színész, sz. 1852-ben. 36 éves korában hunyt el, Budapesten, 1888. dec. havában.

Latabár Endre ifj. (II.), színész, sz. 1872-ben, Kassán, megh. 1901. máj. 19-én, Újpesten. Színész lett 1890. ápr. havában, Bokody Antalnál. Utoljára a nagyváradi színház ügyelője volt.

Latabár Endre, (idős), színigazgató, a nagymultú L.-dinasztia őse, sz. 1812. nov. 15-én, Kiskunhalason, megh. 1873. júl. 8-án, Miskolcon. Szülei nemesek. Atyja L. János, városi tanácsnok, föld-birtokos és többszörös háztulajdonos, anyja Turóczi Krisztina. Az ügyvédi pályára szánták, azért a középiskolát és a jogot a debreceni ev. ref. kollégiumban végezte, a harmadik jogi év közepén, 1831-ben összekülönbözött atyjával és 1832-ben az éppen Debrecenben működő Kilényi színtársulatához állott be, onnét később a kassai társulathoz szerződött másodtenoristának és ott 1833—1838-ig működött. Itt előbb Berzeviczy Vince, utána Komlóssy Ferenc az igazgatója. Ezután Kolozsvárra megy, hol a közönség kedvence lett. Itt 1842-ben igazgatásba fog. Nyolc évig proporciós társulatot vezet, azután már fixumot fizet. 1857. okt. 3-án megnyitja a miskolci színházat. Mint igazgató igen ügyeskező volt, bár — a régi feljegyzések szerint — a közönséggel szemben nem volt udvarias, kurtán bánt el mindenki-vel. Jó előadásokat tartott, ha kellett: jöttek rá, ha nem: felpakolt és tovább ment. A vidéki színészetre sok tekintetben reformáló hatással volt a működése. Erélyes, ügyeskező igazgató volt, kiválóan értett a zenéhez s maga is sok zeneszámot szerzett és számos operát és operettet ültetett át magyarrá. Mindig a legjobb társulatáról volt híres. Tagjai között volt: Paulay Ede, Benedek József, Szathmáry Árpád, Szentgyörgyi István, Lászy Vilmos, Bercsényi Béla, Bokor József, Horváth Vince, Krasznay Mihály, Ujházi

Ede, Halmi Ferenc, Együd István, a két Mátray-nővér: Laura és Mari, Mándoky Béla, Zajonghy Elemér, Szabó Bandi stb. Takarékos ember volt, ami azt eredményezte, hogy Miskolcon volt szőlője és saját villája, a Deák utcában pedig háza. Jól értette a latin, francia, görög, olasz nyelvet. Kassán 1861. és 1873. között igazgató. Fordításai: »Norma«, »Nőnevelde«, »Párizsi élet«, »Szép Dunois lovag«, »Szép Galathea«, »Genovéva«, »Tíz leány, egy férj sem«, »Utazás Kinába«, »Orfeusz az alvilágban«, »Szép Heléna« stb. — Neje: Török Mária, színésznő, sz. 1824. jan. 5-én, Kolozsvárott, megh. 1895. dec. 16-án, Budapesten. Atyja Szentmiklóssy Török István, gubernális hivatalnok volt. 1838. okt. 1-én lépett a színipályára, Göde István társulatánál, Kolozsvárott, mint kis gyermek. 1841. jan. 11-én egybekelt Latabár Endrével s ettől fogva férje társulatának egyik kedvelt tagja marad. 1872—1873-ban Kassán működik, onnan Miskolcra megy, ahol a közönség egyik kedvence lesz. Az ő érdeme, hogy első operaprimadonnáknak, Dérnyének nyugvóhelyét csinos emlékkő hirdeti a miskolci temetőben. 1890. szept. havában szélütés érte.

Latabár Endréné Kovács Anna (I.) színésznő, sz. Dunaföldváron. Színpadra lépett 1886. szeptember 22-én, Báródy Károlynál.

Latabár Endréné Kovács Anna (II.) színésznő, sz. 1859-ben, Marosludason. Színpadra lépett 1875-ben, Temesváry Lajosnál. Nyugalomba lépett 1910. jan. 1-én.

Latabár Kálmán (idősb), színész, idősb L. Endre fia, sz. 1851-ben, Szabadkán, megh. 1924. aug. 6-án, Budapesten. 1870. dec. 1-én lépett a színipályára, atyja társulatánál. Előbb Kassán játszik, azután ő is vándorútra indul s jár Pécsre, Kolozsvárra, Szegeden, majd Paulay Ede meghívására 1883. márc. 14-én fellép a Nemzeti Színházban, a »Figaro házassága« Figaro szerepében. 1883. szept. 1. óta az intézet állandó tagja. 1894. ápr. havában elnyerte a Farkas-Ratkó-díjat. 1900. máj. 30-án »Liliomfi«-ban megüli 30 éves jubileumát. 1905. febr. havában kinevez-

ték a Várszínház felügyelőjévé. 1909. okt. 13-án megüli színészakadémiai titkári működésének 15 éves jubileumát. Számos szakcikket írt dr. Incze Henrik »Művészeti Almanach«-jába (1900—13.) Sírjánál búcsúztatót mondott: Mészáros Sándor, Sebestyén Károly, Géczy István és Odry Árpád. Igazi vérbeli színész volt, sok kedéllyel és humorral megáldva. Jobb szerepei: Liliomfi, Figaro, Keszeg Andor (Vízkereszt), Csempész (Aranyember) stb. — Első neje: Buday Adél, jeles színésznő, sz. 1853-ban, megh. 1880. dec. 2-án, Kassán. 1865. okt. 30-án lépett színpadra. Előbb karékesnő, majd Szabó József igazgató szereplő színésznővé nevezi ki. 1876-ban Szegeden drámai hősnő. 1880-ban Kassán játszik. — Második neje: Jelenfy Jolán, kivel 1886 jún. 21-én lépett házasságra, Budapesten.

Latabár Rezső, színész, sz. 1888. júl. 26-án, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1910-ben. (Anyja: L. Endréné, mint nyugdíjas színésznő elhunyt 1928. máj. 26-án, Budapesten.)

Látcső. A színházi messzelátó neve. Másnép gukkernek is (L. o.) mondják. Frankenburg Adolf: szini-csőnek mondja. (»Rajzolatok«, 1837. 53. szám, az »Al-Saphir« c. tragikomikai történetében. Viszont mondták: Operai-csőnek is. Lásd: »Kolozsvári Közlöny«, 1860. 60. szám.)

Látcső. Irodalmi, művészeti és helyi érdekű napilap. Megjelent Budapesten, 1864. jún. 1-én. Szerkesztette: Bródy Zsigmond, kiadta: Heckenast Gusztáv. Megszűnt 1864. aug. 30-án. (A Színházi Látcső folytatása volt.)

Látcsőves úr. Kürthy Emil (L. o.) írói álneve a »Pesti Hírlap« és »Egyetértés« hasábjain.

Latkóczyné, színésznő. (Lásd: id. Lendvay Mártonné.)

Lattermann Karolina, színésznő. (Lásd Albisi Lászlóné.)

Lattermann Theodor, a hamburgi Stadttheater basszistája 1913. jún. 6-án mint vendég fellépett a M. Kir. Opera-

házban, a »Faust« Mefisztójában. — Neje: Metzger Ottilia, operaénekesnő. (L. o.)

Latzkó Andor, író, hírlapíró, sz. 1876 szept. 1-én, Budapesten. U. o. végezte iskoláit, majd Stuttgartban és Berlinben is tanult. 1898—1901-ig a »Budapesti Napló« munkatársa volt. Színművei: »Tíz év«, dramolett 1 felv. 1898. okt. 29-én adták a Magyar Színházban. »Testvérek«, a Nemzeti Színház mutatta be, 1901. febr. 28-án. Több színdarabját Berlinben játszták első ízben. »Apostolok« c. drámáját a berlini Modernes Theater adta elő, 1911. ápr. 13-án. Színműfordításai: »A segédtanár«, szmü 4 felv. Írta Dreyer Miksa. Bem. 1900. aug. 31. Főv. Nyári Színház. »A szerencsecsillag«, operett 3 felv. Írta Ross, Brookfield és Hopwood. Bem. 1901. okt. 1. Magyar Színház. »A toreador«, operett 2 felv. Szöv. írta James Tanner és Adrien Ross. Zen. szerz. Lionell Monckton. Bem. 1904. febr. 26. Király Színház.

Látványos-darab (latinosan: spectaculum) az, amelyben kevés a gondolati, érzelmi tartalom, a művészet, hanem inkább csak a szemet gyönyörködteti. Hajdanában a látványos darab főkélléke volt a sokszor változó szín és görögtűz, a színes felvonulás. Ma már a képzőművészet is bejátszik az ilyen darabba, de nagy része van benne a rendezői ötletességnek, meg a direktorok áldozatkészségének. Az első magyar nagysikerű látványos darab az »Ex-lex«, melyet Rajna Ferenc írt a Magyar Színház számára. (V. ö. Kállitások darab. — Revü.)

Laube Henriik, német író és színigazgató, sz. 1806. szept. 18-án, Sprottauban (Szilézia), megh. 1884. aug. 1-én, Bécsben. A legjelesebb színházvezetők egyike volt; jelentős könyvei: ama bécsi színházak története, amelyeknek igazgatója volt. (Das Burgtheater; Das Wiener Stadttheater.) Színpadjainkon színre került darabjai: »A királynő és a kalandorok«, színjáték 5 felv. Ford. Fancsy Lajos. Bem. 1845. okt. 11. Pest. »Essex gróf«, (L. o.), »Struensee«, feldolgozta Szigligeti is, (L. o.) »A bengáli helytartó«, szmü 4 felv. Ford. Radnótfáy Sámuel.

Bem. 1868. febr. 16. Nemzeti Színház. »Gonosz nyelvek«. Bem. 1868. ápr. 22. Budai Népszínház.

Lauer Béla, színész, sz. 1847-ben, Pesten. Színpadra lépett 1874-ben, Völgyi György színigazgatónál. — Neje: Kőrösi Terka, színésznő, sz. 1847-ben, Késkeménen. Színpadra lépett 1869-ben, Miklóssy Gyulánál.

Laufs Károly, bécsi színműíró. Nálunk is színre került darabjai: »A hitetlen Tamás«, boh. 3 felv. Társsz. Jakobi. Bem. 1894. máj. 20. Városligeti Színkör. »Egy bolond gondolat«, boh. 4 felv. Bem. 1904. máj. 28. U. o.

Lauka Gusztáv, humorisztikus író, költő, sz. 1818. júl. 20-án, Vitkán (Szatmár vm.), megh. 1902. aug. 30-án, Nagybecskerekben. Középiskoláit Kassán, Nagy-károlyban és Szatmárt járta, a bölcséletet és jogot Pesten elvégezve, 1838-ban gazdatiszt lett, de romantikus hajlama Pestre, az újságírók körébe vezette. 1847-ben az országgyűlési ellenzék jegyzője lett. 1848-ban Kossuth bizalmas főfűtárja volt. Ezután kizárólag az irodalomnak él. 1882-ben Nagybecskerekben telepszik le és szerkeszti a »Torontál« c. lapot. Színművei: »Zorzinák«, dr. »Mama«, vj. 1 felv.

Launer Joseph, osztrák zeneszerző. Nálunk is bemutatott operettje: »A régi Pest«, Szöv. írta Kadelburg Gusztáv és Wilhelm Julius. Ford. Mérei Adolf. Bem. 1912. szept. 28. Budapesti Színház.

Laurisin Lajos, operaénekes, sz. 1897. márc. 26-án, Kalocsán (Pest m.). Atyja: L. Miklós, nyug. kir. ítélőtáblai bíró, kúriai tanácsjegyző, anyja: Fittler Irén. Gimnáziumi tanulmányait Kalocsán, illetve Esztergomban végezte. Papi pályára készült s az esztergomi szemináriumban, majd a jászóvári premontrai kanonokrendben végezte teológiai tanulmányait. 1918-ban kilépett, jogot hallgatott s egy évig volt az akadémia mecénásának, gróf Vigyázó Ferencnek magántitkára. Elvégezte a Rákosi Szidi-színésziskolát s mint növendék szép sikerrel játszott a Király- (A kék mazur), Revü- (Luxemburg grófja) a Scala-színházakban (Rip van Winkle.) A

Lázár Ödön

Lázár Lajos dr.

Lázár Mária

Lehotay Árpád

Lendvai Berta

ifj. Lendvayné Fánesy Ilka

Lengyel Gizi

Lehár Ferenc

Lengyel József

Lengyel Menyhért

Lengyel Vilmos

Lenkefi Ica

»Kis Színkör« (Colosseum) tagja volt 1921-ben, majd három éven át mint a »Turán Regös-csoport« tagja járta az országot, kb. 500 hangversenyen vett részt. Elvégezve a Zeneművészeti Főiskolán az operai tanfolyamot, Radnay Miklós igazgató 1926. szeptemberében a M. Kir. Operaházhoz szerződtette, mint ösztöndíjas tagot. A következő év szeptemberében a rendes tagok sorába került s azóta az Operaház ünnepelt tenoristája. Főbb szerepei: »Bajazzók«, »A cigánybáró«, »Farsangi lakodalmak«, »Mignon«, »Turandot«, »Hoffmann meséi«, »Bohémélet«, »Rigoletto«, »A tenor« stb. vezetőszerepei. — Költeményei számos fővárosi és vidéki lapban láttak napvilágot. »Alkonyi mesék« címen verskötete is jelent meg.

Lauschmann Gyula dr., író. Színműve: »Száz év«. Alkalmai színmű a székesfehérvári színészet százéves fordulójára. Előadták 1913. dec. 20-án, a székesfehérvári színészek. »Katonatorvos«, szmü 3 felv. Bem. 1918. febr. 10-én, Székesfehérvárott, Fodor Oszkár társulatánál.

Lautenburg Zsigmond, magyar származású német színházigazgató, sz. 1851. szept. 11-én, Pesten, megh. 1918. júl. 23-án, Marienbadban. Iskoláit Bécsben végezte, ahol nappal egy bankban dolgozott, este pedig a színházaknak volt szorgalmas látogatója. Különösen a Burgszínházért rajongott, ahol azon időben Sonnenthal aratott dicsőséget. 1871. dec. 16-án Besztercebányán lépett a színipályára, majd a budapesti német színházban is fellép. 1882-ben a stettini Elyseum-színház vezetésével bízták meg. Innen Berlin hódítja el; mint igazgató itt is nagyarányú munkásságot fejt ki. 1887-ben a Residenz Theater igazgatója, ahol 1896. dec. 16-án megüli 25-éves jubileumát. 1904-ben a bécsi Raymund-Theater vezetője, 1907-ben azonban ismét visszatér Berlinbe, ahol haláláig a színművészet felvirágoztatásán dolgozott. Nevét mint kitűnő színházigazgató írta be a német színészet történetébe.

Lavedan (lavdan) Henri, fr. színműíró, sz. 1859. ápr. 9-én, Orleansban. Nálunk is bemutatott színművei: »Szecesszió«,

szatirikus korkép 5 felv. Ford. Ambrus Zoltán. Bem. 1900. jan. 4. Vígsház. »A Valton-család«, szmü 4 felv. Ford. Marquis Géza. Bem. 1900. márc. 29. U. o. »A párbaj«, szmü 3 felv. Ford. Harsányi Kálmán. Bem. 1905. nov. 12. Nemzeti Színház. »Sire«, szmü 5 felv. Ford. Szász Zoltán. Bem. 1911. márc. 10. U. o.

Lavotta János, híres magyar zeneszerző. A pozsonymegyei Pusztafüdümen született, 1764. júl. 5-én. Szülei előkelő nemes családhoz tartoztak. Előnevük Izsépfalvi volt. Korán mutatkozott benne a zenei hajlam. Végzetes befolyással volt további életfolyására mostoha anyjának túlszigorú, kegyetlen bánásmódja. A már fölserdült, nyugtalan vérű ifjú, megsokalta a házsártos aszony zsarnokoskodását, megszökött és beállt katonának. Édesapja utána utazott, felkutatta, kiszabadította és tudva, hogy a szülői háznál nincs maradása, Bécsbe vitte s zenei továbbképzéséről gondoskodott. Lavotta meg akarta mostohájának mutatni, hogy nem volt igaza. Szenvedélyes szeretettel feküdt neki a zene tanulásának és már rövid egy év alatt annyira vitte, hogy első nyilvános fellépésekor egész Bécs hódolt művészetének. Az osztrák császárvárosból hazajött és Pesten mutatta be csodás játékát. Rövid idő múlva nemcsak a főváros, hanem az egész ország is hangoztatta a nevét. Szébbnél-szebb nótáit az úri kisasszonyok zongorázták, a cigánybandák húzták, a falusi leányok és legények dalolták. 1793. jan. 4-én Protasevitz magyar színtársulatához állt be zenekarigazgatónak. Ebben az időben komponálta — állítólag — a »Lavotta szerelme«, c. zeneművet. Azért mondjuk »állítólag«, mert a zenészek nincsenek tisztában annak eredetéről nézve. Sokan határozottan Lavotta szerzeményének tartják, mások ellenben úgy tudják, hogy a »Lavotta szerelme« először egy Kossovits nevű kassai muzsikusként jelent meg, mint Csokonai »A reményhez« c. költeményének megzenésítése. Ezt a hitet megerősíteni látszik Kazinczy Ferenc levelezésének az a pontja, ahol Csokonai még Lavotta életében érdeklődött Kossovits iránt, amiből az lenne következtethető, hogy a költő tudott a kassai zeneszerző kompozíciójáról. Éppen olyan kevésbé lát-

ják bebizonyítottak, hogy a »Cserebogár, sárga cserebogár...« kezdetű híres népdal Lavotta műve lenne, bár ezt id. Ábrányi Kornél a leghatározottabban állította. Annál bizonyosabb, hogy Lavotta ihletének majdnem százra menő, örökéletű dalt köszönhetünk. Mikor az első magyar színtársulat megbukott, L. ismét vándorútra megy. 1803-ban Debrecenben volt karmester.

Muzsikálással, komponálással és fájdalom, dorbézolással járta be Lavotta az egész országot. Akárhányszor félesztendő előtt sem eresztették el egy-egy főúri kastélyból s állítólagos barátai és lelkiismeretlen mecénásai nem a lángészt becsülték benne, hanem a víg cimborát szerették, rontották s vitték a vesztébe. Lavottát rendetlen életmódja ölte meg. Vízbetegségbe esett és Tályán, barátja Eöri Fülöp Gábor portáján halt meg, 1820. aug. 10-én. Tályán nyugvó hamvai fölé 1831-ben Ujfalussy Mihály emeltetett emléket. Művei egy részét Káldy Gyula gyűjtötte össze s adta ki »Régi magyar zene kincsei« c. gyűjteményében. Sírköfelirata:

»Nemes Lavotta János híres magyar hangművész és nemzeti nóták szerzője porai fölött a hangművész mesterségnek megtisztelésére.

Ki meghalt 1820. esztendőben, életének 50-ik esztendejében.

Itt nyugszik a maga idejének Orpheusa.

A magyar muzika egyik kedvelője által emeltetett Szatmárból MDCCCXXI. esztendőben.

Remek tetemek, Isten veletek!

Alakját színpadra vitte Hubay Jenő »Lavotta szerelme« c. 3 felvonásos operájában, 1906. nov. 17-én. (M. Kir. Operaház). Szövegét írta Berezik Árpád és Farkas Imre. A Népopera is színre hozta alakját, 1917. ápr. 13-án. Ekkor ott színre került a »Lavotta szerelme« c. felvonásos énekes játék, szövegét írta Vágó Géza. Zen. szerz. Barna Izsó. A Budai Színkör 1923. szept. 16-án előadta »Lavotta« c. zenés színművét. Szövegét írta Géczy István. Zen. szerz. Barna Izsó. Halála százados évfordulója alkalmából, 1920. júl. 18-án, Tályán, a Területvédő Liga, majd a budapesti kir. Magy. Tudományegyetem orvostanhallgatói is 1921. máj. havában ünnepséget rendeztek.

Lavotta Rezső, zeneszerző, a Nemzeti Múzeum zeneosztályának vezetője, a Nemzeti Színház karnagya, sz. 1876. máj. 1-én, Budapesten. Az Orsz. Zeneakadémián végezte tanulmányait, majd Párizsban tanult D'Indy iskolájában; nyolc évig élt a francia fővárosban. Hazatérve, 1913-ban a kolozsvári városi Zeneakadémia igazgatója lett. 1920-ban Budapesten telepedett le, ahol az »Alkotmány« zenekritikusa hívták meg, majd a Nemzeti Múzeum könyvtárának zenei osztályában kapott hivatásának megfelelő munkakört, e mellett 1922. szeptember havában a Nemzeti Színház karnagyává nevezték ki. Írt két operát, egy balletet, egy vígoperát, számos értekezést, főképp drámai művek kísérő-zenéjének összeállításával, komponálásával és betanításával foglalkozik. Írt egy »Általános zenetörténet« s egy »Zeneesztétika« c. munkát is. Színpadi műve: »Karnevál«, zenés grand-guignol 1 felv. Szövegét írta Toronyi Gyula. Bem. 1927. febr. 23. Városi Színház.

Lawrence B. Pierson álnévalatt adták a »Politikusok« c. drámát, 1920. aug. 27-én, a Belvárosi Színházban. A darabot Biró Lajos írta, aki a színlapon mint fordító szerepelt.

Lax Sarolta, színésznő, sz. 1890. febr. 1-én, Budapesten. Színipályára lépett 1906-ban.

Lázár Béla, művészeti író, bölcséleti doktor, sz. 1869. febr. 8-án, Nagyváradon. Eleinte Budapesten a tanári pályán munkálkodott, de már korán esztétikai tanulmányokat végzett Münchenben, Párizsban. Szakcikkei: »Simai Kristóf és a »Házi orvosság«. (Egyet. Phil. Közönyben. XI. kötet, 1888—89.). »Ágis a világirodalomban«. (1890. U. o.). »Tanulmányok a jezsuita drámák köréből«. (1891—92. U. o.). »Ludas Matyiról«. (Főv. Lapok, 1888.). »Az öbester«. Száz éves szmü Boér Sándortól. Ibsen: »Gabler Hedda« színműve. (Főv. Lapok. 1891.). »Ibsen Henrik«; »Duse Eleonora«; »Moór Anna« (Vasárnapi Ujság, 1891., 1892., 1890.). »A színésziskolák reformja«. (Nemzet, 1892. 239. sz.) Fordításai: »A társadalom tá-

maszai», dr. 4 felv. Írta Ibsen Henrik. Először 1890. ápr. 18. adták a Nemzeti Színházban. »A párizsi asszony«, vj. 3 felv. Írta Becque Henry. Bem. 1901. jan. 14. U. o.

Lázár-drámák. (Lásd: Comico-tragédia.)

Lázár Gabriella, színésznő, sz. 1890. okt. 3-án, Székeiyudvarhelyen. Színpadra lépett 1910-ben.

Lázár Gitta, kardalosnő, sz. 1908-ban, Pécsen. Színpadra lépett 1927-ben.

Lázár János, színész, az úttörők egyike, mint »théatrom mester« 1819–1820-ban Komáromban, 1820–1821-ben Győrben is megfordult. 1824-ben Komlóssy Ferenc társulatánál van, majd Székesfehérvárott találjuk. 1828. augusztus–december havában Balla Károly társulatával Pestre kerül. Munkái: »Magyar théatrumi Almanak, mely t. ns. Vass vármegyének Szombathely városában mulatozó nemzeti színjátszó társaság által előadatott darabok neveit foglalja magában. Szombathely, 1822.« (Ekkor Kilényi Dávidnál sűgő volt.) »Magyar théatrumi Almanak«, u. o. 1842.

Lázár Lajos dr., filmrendező, sz. 1885. dec. 21-én, Nagybányán (Szatmár vm.). Középsíkolai tanulmányai elvégzése után Budapesten végezte jogi tanulmányait, majd ügyvédi diplomát szerzett. Filmgyártással 1915. óta foglalkozik. 1915–19-ig 11 magyar filmet rendezett, melyek közül nevezetesebbek: Taifun, Drótostót, Páris királya stb. Évekig működött Bécsben, mint a Pathe Exchange New-York keleteurópai exponense. 1925. óta a magyar filmgyártás megindítását célzó mozgalomban élénk részt vett. Két évig volt a Magyar Nemzeti Filmgyűlés alelnöke, egyik alapítója az Országos Filmgyűlésnek. 1929. óta annak társelnöke. Legújabb rendezése: A rab madár, melyet Szekeres (Steinardt) Géza filmvállalata készített és gróf Bethlen Margit három pantomimjének filmváltozata.

Lázár Leó, író. Színműfordítása: »Bordard és Godard«, vj. 3 felv. Írta Ordon-

neau és Valabrègue. Bem. 1899. jan. 21. Vigszínház.

Lázár Margit, színésznő. (L. Mihályfi Károlyné.)

Lázár Mária, (cs. n. Czartoryski), színésznő, sz. 1895. ápr. 18-án, Herkulesfürdőn. Az Orsz. Színészegyesület színészképző iskoláját látogatta. Színpadra lépett 1915. szept. havában. Előbb Szegeden működik, majd 1921-ben a Vigszínház szerződtette. 1927-ben a Fővárosi Operett Színház tagja, onnan megvált és visszatért a Vigszínházhoz. 1929. júl. havában férjhez ment Klár András szabolcsi földbirtokoshoz. Főbb szerepei: Floriane »Zaza«, Perlayné »Alvó férj«, Isabella »Vigyázat, női szakasz«, Raymonde »Uraim, csak egymásután«, Valentine »Második nászéjszaka«, Gilberte »A zebra«, Marguerite »A csodagyermek«, Magda »Májusi muzsika«, Natália »A három nővér«, Ella »Ida regénye«, Kornideszné »Végre egy uriaszszony« stb.

Lázár Miklós gróf, kolozsvári főúr, 1857-ben a kolozsvári színház választmányi tagja. 1859. jan. 28-án kezdeményezésére Pergő Celesztin színész részére 250 ezüst forint évi nyugdíjat adott. 1861-ben a színházi választmány cenzora, 1869-ben alelnöke volt.

Lázár Ödön, színigazgató, sz. 1873-ban. Előbb bankhivatalnok volt, majd újságíró lett és Budapesten Szabó Imre későbbi tisztifőügyész társaságában színházi lapot szerkesztett. Ezután Aradon hírlapíróskodott. 1898-ban Leszkay András Kasára szerződtette helyettes igazgatónak. Munkaköre azonban a szép cím ellenére sem elégítette ki, mire Makó Lajos, a buda-temesvári színház igazgatója, titkáranak szerződtette, de egyben rendező is volt. Itt két évet töltött. 1900-ban dr. Janovics Jenő meghívta titkárnak és rendezőnek Szegedre. 1903-ban Beöthy László a megnyíló Király Színházhoz szerződtette titkárnak. 1907-ben a Magyar Színháznak is titkára lett. 1913. ápr. 1. óta mindkét színház helyettes igazgatója volt. 1914-ben a Magyar Színház nyugdíjintézete megalapítása körül élénk tevékenységet fejtett ki. 1918-ban az Unio-szín-

házak ügyvezető igazgatójává nevezték ki. 1925. július 28-án bérbevette a Király Színházat, amelynek azóta ő az igazgatója. L. elsőrendű szakértő a színház adminisztrációs ügyeiben. Nagyszerű hozzáértése, páratlan agilitása, fáradságot nem ismerő munkássága a színházak történetében korszakosnak mondható.

Lázár Róza, színésznő, sz. 1860-ban, Marosvásárhelyen. Színpadra lépett 1879-ben, Kolozsvárott.

Lázár Rózsi, színésznő, sz. 1897. nov. 17-én, Aradon. Színipályára lépett 1923-ban.

Lázár Tihamér, színész. Pályáját Debrecenben kezdte, onnan a Magyar Színház szerződtette, ahol jelentékeny amorózokat játszott sikerrel. 1929. dec. havában Berlinbe szerződött az Ufa-filmhez.

Lazaro Hippolit, spanyol operaénekes, mint vendég 1913. máj. 4-én mutatkozott be nálunk első ízben, az Operaházban, a »Rigoletto« Mantua hercege szerepében, ahol meglepően nagy sikert ért el. Az Opera akkori igazgatósága erre rendkívül előnyös szerződéssel kínálta meg, hogy itt tartsa. Budapesten ragyogott fel tehát Lazaro szerencsecsillaga, két év múltán pedig már a milánói Scalában énekelt, ahol ő vitte diadalra Mascagni Parisináját. Aztán sorra következtek karrierjének stációi, az európai metropolisok operaszínpadjai, majd pedig eljutott a newyorki Metropolitanba, ahol együtt énekelt olyan világhírességekkel, mint Saljapin és Tita Ruffo. Hozzánk újra eljött 1928. dec. 3-án, amikor a Városi Színházban lépett fel az »Aida«-ban.

Lazarus Walter, a Radius Színház zeneigazgatója, sz. 1893. febr. 13-án, Budapesten. Atyja L. Adolf főkantár volt. Tanulmányait Fodor Ernő zeneiskolájában kezdte, majd Lipcsében a Konservatorium für Musik-nevű intézetben tovább képezte zenei tudását. Onnan hazatérve, kinevezték a Magyar Kir. Operaház korrepetitörává, utána a kolozsvári opera vezetője lett. Működött még a bécsi Volksopernél, karmesteri minőségben. 1930-ban a Radius filmszínház zeneigazgatója. Résztvett

a világháborúban és mint főhadnagy szerelt le. Az arany érdemkereszt, valamint a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa. — Nővére: Lénárt Gitta, énekesnő. (L. o.)

Lazsálja a szerepét, ezt a kifejezést arra a színészre szokták mondani, aki minden színezés, bensőség nélkül, tehát komolytalanul mondja a szerepét.

Leányasszony volt a címe a hajdani hajadon színésznőknek, mely címet a vidéki színigazgatók a színlapra is kiírták, legtöbbnyire a vezeték- és keresztnév kezdőbetűivel. A Nemzeti Színház megnyitása után azonban már nem divatozott ez a kifejezési mód. — »L.« c. népszínművet Lukácsy Sándor írta. A Népszínház mutatta be a 80-as évek elején.

Leányka. Operett 3 felv. Szöv. és zen. írta Verő György. Bem. a Népszínház, 1906. jan. 14. Fedák Sárival. (A cím nemcsak kis kezdőbetűvel értendő: a L. nevű szölből készült bor uralkodott Apaffy Mihály erdélyi fejedelmen, e körül forog a darab cselekménye.)

Leányvásár. Operett 3 felv. Írta Martos Ferenc és Bródy Miksa. Zen. szerz. Jakóbi Viktor. Első előadása 1911. nov. 14-én, a Király Színházban volt, a következő szereposztással: Harrison Jack: Boross Endre; Harrisonné: Erdei Berta; Lucy, leányuk: Petrás Sári; Bessy, szobalány: Fedák Sári; Gróf Rottenberg: Latabár Árpád; Fritz, fia: Rátkai Márton; Migles Tom: Király Ernő; Korcsmáros: Kovács Andor; Sem, pincér: Csiszér Artur. 100-ik előadása 1912. febr. 19-én, a 150-ik 1912. ápr. 9-én volt, 200-adszor 1914. máj. 30-án játszották. A Népopera 1916. okt. 20-án iktatta műsorába. (Berlinben, a Neues Operetten-theaterben 1912. ápr. 7-én, Lembergben 1912. nov. 24-én adták. Londonban a Daly's Theatreben 1913. máj. 17-én »The Marriage Market« c. alatt Unger Gladys fordításában adták és 1914. márc. 18-án 300-adszor került színre Petrás Sárival.)

Lear király. (ejtsd: Lír.) Mitikus király Britanniában, Shakespeare ilynevű tragédiájának főalakja. 1794-ben Mérey fordította először magyarra s »Szabolcs ve-

zér» cím alatt Budán, 1795. szept. 22-én elő is adták Kelemen Lászlóék. »Lear király« címen 1811. ápr. 4-én Kolozsvárott volt az első magyar előadása, Sófaly József fordítása szerint, ezzel a szereposztással: Lear: Wandza Mihály; Kent: Mohi; Gloster: Jancsó Pál; Regan: Sáskáné; Goneril: Jozefa, Cordila: Simén Borbála; Edgar: Pergő Celesztin; Edmund: Diószegi. Székesfehérvárott 1819. március 7., Kassán 1837. dec. 30., Szabadkán 1835. március 21., Miskolcon 1835. dec. 12., Pécsen 1840. december 7., Debrecenben 1838. szept. 1., Pesten, a Nemzeti Színházban 1838. április 30-án mutatták be. Itt ezzel a szereposztással játszották: Lear: Egressy Gábor; Kent: Baranyi Balázs; Edgar: Fáncsy Lajos; Edmund: Bartha János; Bolond: Telepy György; Cordelia: Lendvayné; Goneril: Laborfalvi Róza; Regan: Bertháné. Azóta számos reprimt ért meg a nagyszabású tragédia, amelynek címszerepét 1853-ban Fáncsy Lajos vette át. Ezt a hatalmas szerepet játszotta nálunk Ira Aldridge, a kiváló néger színész is, aki 1852-ben vendégszerepelt a Nemzeti Színházban. A hetvenes évektől kezdve Rónai Gyula, Komáromi Alajos, Kovács Gyula váltották fel egymást a címszerepben, amely 1888-ban Szacsavay Imréhez került. Szacsavay játszotta leghosszabb ideig Lear király szerepét a Nemzeti Színházban. Ez volt egyik legnevezetesebb produkciója a jeles színésznek, aki utoljára 1913-ban lépett fel e híres szerepében. Utána Bakó László és Pethes Imre játszotta Lear-t. 1915. dec. 8-án ismét játszották e tragédiát, 1922. dec. 12-én új szereposztással adták a Nemzeti Színházban, dr. Hevesi Sándor igazgató rendezésében a következő szereposztásban: Goneril: Hettyey Aranka; Regan: Paulay Erzsi; Cordelia: Váradi Aranka; Edgar: Kiss Ferenc; Gloster: Mihályfi Károly; Francia király: Somody Pál; Burgundi fejedelem: Garamszeghy Sándor; Cornwall: Fehér Gyula; Albán fejedelem: Nagy Adorján; Kent gróf: Kürti József; Bolond: Abonyi Géza; Oswald: Turányi Alajos, Edmund pedig Petheő Attila volt. 1926. ápr. 20-án Lear-t Gál Gyula játszotta. Századik előadása 1923. jan. 15-én volt. Felújították 1928. jún. 22.,

1927. ápr. 28. Barthos Gyulával a címszerepben. (L. Rossi.)

Leányfalva. Pócsmegyerrel szemben, a Duna baloldali ágánál, szépalakú hegyek alatt, lejtős talajon áll ez a kedvelt nyaralótelep. Az 1870-es évek elején még csupán legelő volt, néhány diófával és gazdasági épülettel, s a gróf Esterházy, majd — leányágon örökség útján — gr. Breuner birtokához tartozott. Később élelmes üzérkékre került, parcellákra osztott s nyaralni vágyó pestiek váltották magukhoz. Ez a telep a »Leányfalu« nevet kapta (a magánérdekeltek így nevezték 1877-ben is), amikor még sem hivatalosan, sem a térképeken nem szerepelt. A mondott időben több fővárosi gazdag kereskedőn (Pórfi, Szenes, Ernyey stb.), Szendrey Ignác és veje Gyulai Pál, Vámosi Mihály tanár és még néhány úrcsaládon kívül leginkább a Nemzeti Színház művészei telepedtek le Leányfalu. A legelső között volt Tóth József. Ott éltek Udvarhelyi Sándor és Hubenay Ferenc, a Nemzeti Színház veterán kardiósai és Felek Miklós családostól stb.

Lebeda Géza, színész, sz. 1892. jan. 9-én, Budapesten. Színpadra lépett 1910-ben.

Leblanc (löblank) Maurice, fr. színműíró, nálunk is bemutatott színműve: »Lupin Arzén«, szmü 3 felv. Társz.: Croisset Francis. Ford. Adorján Andor. Bem. 1909. máj. 1. Vigaszínház.

Lebovics Adolf, karénekes, 1883. máj. 1-től 1898. febr. 28-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Lebrun (löbrön) Pierre, fr. költő, sz. 1785. nov. 29-én, Párizsban, megh. 1873. máj. 27-én, u. o. Számos tragédiát írt, ezek közül többet előadtak Budán, az 1830-as években.

»Lebúcsúzni.« Ha a vidéki színtársulat utolsó előadásait tartja, a színlaposztó a már ismert helyeken u. n. búcsú-cédulát oszt ki — egy kis borra való reményében. Az ilyen házalat a színházi nyelv »lebúcsúzni« szóval jelölte meg. (V. ö. Búcsúszó.) (A »lebúcsúzni« szó egyébiránt ger-

manizmus, amely sok egyéb szakkifejezéssel együtt a mi nyelvünkbe is átesűszott.)

Leburna a római császárság korában színész volt, sírját Sziszekben a szőlőkben 1815-ben fedezték fel. Latin nyelvű sírköfelírata magyarul így szól: »Leburna mímélőmester (színész) volt a sziszeki színháznál, hol a színpadon néhányszor meg is halt; de azt senkinek sem kívánja, hogy úgy haljon meg, mint ő halt meg akkor, mikor végkép hagyta el a világot.«

Lecocq (lökök) Alexandre Charles, fr. zeneszerző, sz. 1832. jún. 3-án, Párizsban, megh. 1918. okt. végén, u. o. Eleinte nem méltányolták, később törték magukat utána. Visszavonultan élt, mert csak mankón tudott járni. Az operettet nem szerette. »En víg operákat írok, nem operetteket« — ez volt az elve. Éppen azért nem szerette a drága díszleteket s a fényes kiállítását sem, mert azok — szerinte — elvonják a figyelmet a zenéről. Szép bariton hangja volt és új darabjait önelve ismertette az igazgatókkal. Nálunk számos operettjét mutatták be. Ismertebbek: »A szép Dunois lovag« (Le beau Dunois), szöv. írta Chivot és Duru. Ford. Latabár Endre. Bem. 1871. júl. havában, a Budai Színikörben, ahol a címszerepet Balla Béla kerálta. »Angot« (L. o.), »Kis doktor«, 1876. nov. 18. Népszínház. (Párizsban: 1875. nov. 10.; Milano, Brüsszel: 1876. nyarán.) »Kamargo«, nagy operett 3 felv. Társz. Leterrier E. és Vanloo. Ford. Fái J. Béla. Bem. 1879. márc. 28. U. o. »A kis menyecske«, operett 3 felv. Bem. 1876. szept. 20-án, Népszínház. »A kis nagysám«, operett 3 felv. Ford. Fái J. Béla. Bem. 1879. szept. 5. U. o. »A kertészleány« (La main et le coeur). »A szép perzsalány«. 1880. szept. 11. U. o. (Ebben volt az első fellépte Hegyi Arankának, mint szerződött tagnak.) »Giroflé-Girofla« (»Viola-Ibolya« cím alatt) 1882. márc. 22. U. o. »Kanári hercegnő«, 1883. aug. 11. Budai Színikör. Később a Népszínház is előadta. »Kosiki«, »Kisasszony feleségem«, 1877. szept. 14. (L. o.) »Kis herceg«, »Nap és hold« (L. o.), »Késszony«, »Ninette«, 1897. jan. 16., stb. Valamennyi a budapesti Népszínház színpadáról került a vidékre.

Lecouvreur (lökuvrör) Adrienne, francia színésznő, sz. 1690-ben, Fimes-ben (Champagne), megh. 1730. nov. 20-án, Először Strassburgban lépett fel, 1715-ben. 1717. tavaszán a párizsi Théâtre Françaisban szerepelt és főleg a tragédia terén aratott diadalt. Ismert viszonyát Scribe és Legouvé dolgozta fel a nevére elnevezett színdarabban, mely nálunk Egressy Benjámin és Csepreghy Lajos fordításában került színre. (1850. március 9-én, a Nemzeti Színházban.) [Ebben is fellépett nálunk társulatával Sarah Bernhardt, a Népszínházban, 1881. nov. 15-én.] »Lecouvreur Adrienne«, Scribe és Legouvé színműve, így keletkezett: 1849-ben a két író jó barátságban volt egymással. Egy reggel Scribe meglátogatta Legouvét. »Éppen jókor jön«, szólt a házigazda, »tanácsot adhat.« »Miféle?« »Dramaturgiait!« »En, Önnek?«, mondta Legouvé nevetve. »Egy darabot kell írnom Rachelnek, a Théâtre Français számára.« »Nos, és?« »Nem merek hozzáfogni, mert profán dolognak tartom, hogy az én prózamat szavalja az a művésznő, aki Racine és Corneille verseit szokta deklamálni.« »A dolog merésznek látszik, de csak látszik. Elég, ha más keretbe, más korba helyezzük át a Rachel előnyeit. A közönség átváltozásnak fogja nézni, ami csak az öltözékek cseréje.« »Meglehet. Akar nekem tárgyat keresni és velem dolgozni?« »Szívesen.« Legouvé a tárgyat megtalálta Lecouvreur Adrienne-ben, a Théâtre Français egykori nagy színésznője személyében. A versek, miket ez a művésznő versenytársa, Bouillon hercegnő előtt szaval Racine »Phaedra«-jából, adtak neki eszmét a darabhoz:

»Je ne suis point de ces femmes hardies,
Qui goûtant dans le crime une tranquille
paix,
Ont su se faire un front, qui ne rougit
jamais!«

Amikor Legouvé közölte tervét Scribevel, ez a nyakába borult és újjongva kiáltá: »Száz előadás, hatezer frankjával.« A két szerző tüstént neki látott a munkához és öt nap alatt kész volt az új darab tervé. Legouvé haza vitte, elkészítette a két első felvonást és átadta Scribe-nak. Ez elolvasta és azt mondta: »A második felvonás nagyon jó, de az elsőt egészen át kell dol-

gozni.« A harmadik felvonást egészen Scribe írta, a negyediket ismét együtt dolgozták; az ötödik felvonás ama jelenetétől kezdve, amikor Adrienne haldoklik, Scribe egy sort sem írt.

Lecsúszott szindarab. Ezt mondják arra a szindarabra, amely nem tetszett a közönségnek s ezért lekerült a műsorról.

Lecsúszott színész. Ha a színész elveszti a közönség kegyét, vagy ha nem jut megfelelő szerepekhez s ennek következtében nem tud érvényesülni, lassankint »lecsúszik« arról a színvonalról, melyet sikerült elérnie. Az ilyen színészt »lecsúszott színész«-nek nevezik.

Lédeczy Antal, színész, sz. 1896. szept. 26-án, Szegeden. Színpadra lépett 1923-ban. 1930-ban a Solti-féle társulatot vezeti.

Lédeczy Mariska, színésznő, a Népszínház tagja volt Porzolt Kálmán igazgatása alatt, azután Makó Lajos igazgató szerződtette naivanak, de már egy év múlva ismét Budapesten működik, ekkor a Magyar Színház tagja lett, ahova Leszkay András igazgató szerződtette. 1907-ben férjhez ment és lelépett a pályáról.

Léderer Ferencné, (Nagy Teréz), színésznő, sz. 1888. szept. 21-én, Aradon. Színpadra lépett 1920-ban.

Léderer József, hőstenor, sz. 1842. szept. 8-án, Vértesen, Bihar m., megh. 1895. nov. 4-én, Frankfurt am Main-ban. A 60-as években kezdte a pályát Molnár Györgynél, Vértesi néven. 1868-ban Stuttgartban volt szerződtetve, ugyanazon év augusztus 1-én vendég szerepelt a Nemzeti Színházban, az »Afrikai nő« c. operában, Vasco de Gama szerepében. 1872-ben a darmstadti udvari színház tagja volt. Ezen év júniusán ismét fellépett a Nemzeti Színházban, a »Faust« címszerepében. 1876. május 16-án újra viszontlátjuk, ekkor szintén »Faust« szerepében lépett fel. Frankfurtban idegbaja miatt önkéntesül vett véget életének. (Ő fogta el Kissingenben Kullmant, ki Bismarck ellen merényletet követett el.) Neje: Abmude Ubirich, operaénekesnő.

Lédig Árpád, hírlapíró Miskolcon. Írt egy »Kenyér« c. alkalmi prologust. Előadták 1904. február 9-én, Miskolcon.

Ledofszky Gizella, szubrettszínésznő, sz. 1877. május 5-én, Székesfehérvárott. Rákosi Szidi növendéke volt. Színpályára lépett 1895. május 11-én, Krecsányi Ignácnál, kitől később megvált. Innen 1899-ben a Magyar Színházhoz szerződött, ahol a »Sulamith« c. operettben mint Abigail nagy sikert ért el. 1902. október 1-én a Népszínház tagja lett, itt első fellépte november 7-én volt a »Niobe« c. operettben. 1909. őszétől a Király Színház tagja volt; itt az ő számára, mert kis termetű volt, írta Márkus József »A liliputi hercegnő« c. operettszöveget. (Zen. írta Hegyi Béla.) 1911–12-ben tagja volt a M. Kir. Operaháznak. Mint operettprimadonna kellemes hangjával és élénk játékával tűnt ki.

Ledofszky Mariska, szopránénekesnő, sz. 1867-ben, Székesfehérvárott, megh. 1917. december 19-én, Budapesten. Színpadra lépett 1886. szept. 22-én, Sággy Zsigmondnál. 1889-ben Csóka Sándor tagja, majd 1890–94-ben Krecsányi Ignácnál működik, 1897-ben Szabadkán találjuk, Pesti Ihász Lajosnál, 1901–2-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház primadonája. Mindenütt egyik erőssége volt a társulatoknak, kitűnő képességeiért a fővárosban is méltán ünnepelték. Egy időben a Népszínháznál is működött. Később férjhez ment, mint Freund Gusztávné visszavonult a színpadtól.

Leejteni a hangot a színész akkor szokta, ha játék közben valami miatt kizökken a rendes hangulatból, aminek a kulisszák mögötti zaj vagy esetleg nézőtéri incidens az okozója, de sokszor megmagyarázhatatlan ok is megzavarhatja a színész hangulatát, amikor aztán azt mondják, hogy: leejtette a hangot. (Vagyis a kellenél színtelenebb és tompább lett.)

Lefévre Teréz, úttörő színésznő. (L.: Murányi Zsigmondné.)

Lefestés. Előadás után a színész arcáról leveszi és lemossa a maszkot, amit másképpen »lefestés«-nek mondanak, ehhez va-

zelint vagy disznósírt kell használni. A lefestés helyett sokan azt is mondják: lemaszkírozás. Azonban sem az első, sem a második kitétel nem helyes. A helyes fogalmat még nem találták ki a szó-gyártók.

Legard Adél, karénekesnő, 1908. szept. 1-től a M. Kir. Operaház tagja, majd a Népoperahoz szerződött. 1912. és 1913-ban Chicagóban a »Grand Opera Company«-nál aratott fényes művészi sikereket, majd a philadelphiai Metropolitan House-hoz szerződött.

Legouvé (löguvé) Ernest, fr. szín-műíró, sz. 1807. febr. 15-én, Párizsban, megh. 1903. márc. 14-én, u. o. Nálunk is bemutatott színművei: »Lecouvreur Adrienne«. (L. o.) »Tündérújjak«, szmü. Társsz. Eugène Scribe. Ford. Feleky Miklós. Bem. 1859. okt. 10. Nemzeti Színház. »Medea«, trag. 3 felv. Ford. Kővér Lajos. Bem. 1861. nov. 6. Kassa. »Egy semmittevő«, verses vj. 1 felv. Ford. (prózában) Berczik Árpád. Bem. 1868. jún. 22. Nemzeti Színház. »Tücsök a hangyáknál«, vj. 1 felv. Társsz. Labiche. Bem. 1877. jan. 24. U. o. »Kervilerné«, dr. 1 felv. Ford. Fáy J. Béla. Bem. 1880. máj. 21. U. o. »Beatrix vagy a szín-művészet istennője«, szmü 5 felv. Ford. Feleky József. 1882. U. o. »A virág«, szmü. 1889. febr. 8. Kolozsvár.

Légrádi Pál, színész, sz. 1890. dec. 19-én, Kisbérén. Komárom m. Színész lett 1914-ben.

Légrádi színészet Légradon (Zala m.) 1827. nov. 14-én, — valószínűleg első ízben — Balogh István színtársulata mutatta be a magyar színjátszást. »Itt még horvátok laknak, a templomban sem szabad magyarul énekelni,« — jegyzi meg B. ismert naplójában.

Legrain (legrén) k. a., a párizsi opera első táncosnője nálunk a Nemzeti Színházban 1857. április 14-én mutatkozott be.

»Legszebb pálya az enyém, — csak sokan félreértik s még többen félremagyarázzák.« (Szentgyörgyi István.)

Légszuszvilágítás-t a Nemzeti Színházban 1838. március 19-én vezették be,

— a többi fővárosi színházakban 1851. szeptember havában szereltek fel légszuszvilágítást, — amint azt a »Hölgyfutár«-ban olvassuk: »A légszuszvilágítást több magánszínházban is kezdik már használni, hova nemzeti színházunktól tömlőkben viszik a gyúanyagot.« (1851. szeptember 27.)

Légy jó mindhalálig. Színdarab 3 felv. Írta: Móricz Zsigmond. Bem. 1929. nov. 29-én, a Nemzeti Színházban, ezzel a szereposztással: (Az első felvonásban:) Nyilas Misi: Vaszary Piroska; Orczy, az első diák; Ghimesy, a vasfejű; Böszörményi, a rosszcsont; Sándor Mihály, a mindenes; Andrássy, a jeles; Csuka, a kicsi; Szegedy Feri, az úrfi; Tök Marci, IV/B. oszt. tanulók; Tannenbaum, az ügyvéd; Valkay tanár úr: Rózsahegy Kálmán; Viola: N. Tasnády Ilona; Bella: Somogyi Erzs; Doroghy Sanyi: Lázár Gida; Pedellus: Pataki József; Lésznyai úr, VIII. oszt., a szobafőnök: Apáthy I. a. n.; Nagy úr, VIII. oszt., a böles: Juhász J. a. n.; Kis pedellus: Veszprémy a. n.; Történik 1893-ban a debreceni kollégiumban. 1. kép: Az udvar. 2. kép: Petőfi-szobor. 3. kép: A folyosó. 4. kép: Az osztály. 5. kép: A coetus.

A II. felvonás szereplői: Nyilas Misi: Vaszary Piroska; Török bácsi: Hosszu Zoltán; Török néni: Vizvári Mariska; Ilonka kisasszony: Ághy Erzs; János úr: Harasztos Gusztáv; Doroghyné: T. Halmy Margit; Viola: N. Tasnády Ilona; Bella: Somogyi Erzs; Sanyika: Lázár Gida; Trafikosné: Bacsányi Paula; Házigazda: Tábori Imre; Fősalaky, vak öreg úr: Hajdu József; Takarítónő: Kelemen Mária. Történik Debrecenben, egy novemberi vasárnap délután. 1. kép: Vizit Törökéknél. 2. és 5. kép: Tanítás Doroghyéknál. 3. kép: A lutrisbolt előtt. 4. kép: Felolvasás a vak öreg úrnál.

A III. felvonás szereplői: Nyilas Misi: Vaszary Piroska; Igazgató: Kürti József; Pedellus: Pataki József; Viola: N. Tasnády I.; Törökné: Vizvári Mariska; Rendőrtiszt: Szathmáry L.; Valkay, tanár: Rózsahegy K.; Sarkadi, tanár: Petthes Sándor; Bagoly, tanár: Gabányi László; Gyéres, tanár: Kürthy György; Juhász, tanár: Tapolczai Gyula; Csiszár,

tanár: Gyenis Ede. Történik a Kollégium igazg. irodájában. (75-ödször 1930. jún. 19.)

Legyúrni, annyi, mint leverni, t. i. valamely partnert valamely darabban, ha ugyanis versengésről van szó.

Lehár Ferenc, világhírű zeneszerző, sz. 1870. ápr. 30-án, Komáromban. Nagyatya is zenésze volt. Édesatyja (L. Ferenc) katona-karmester volt (meghalt 1898.) és sikerrel művelte a zenét. 1880-ban atyja a pesti Zenedébe iratja, ahol Tomka István volt a mestere. Tanulmányait Prágában fejezte be. 1888-ban az elberfeld-barmeni színház hangversenymesterévé választják, majd 1890-ben karmester lesz az osztrák-magyar közös hadseregben. 1905. március 31-én magyar állampolgárságért folyamodott. 1912. májusban a francia köztársaság elnöke a becsületrend tisztjévé nevezte ki. (Karczag Vilmossal, a Theater an der Wien igazgatójával együtt.) Nagy sikerei voltak a külföldön is, Bécsben, Milánóban, Rómában, Londonban stb. stb., ahol kellemes zenéjü operettjeit mindenütt kedvesen fogadták és sokszor játszották. 1925. szept. havában testvérevel, Lehár Antal tábornokkal soproni illetőséget szerzett. Lehár Ferenc művészetének mestere a szó legteljesebb értelmében. Elsősorban az operett terén csillog ki zsenialitása. Az operett egy egész korszakára rányomta erős egyéniségének bélyegét: mestere a színpadnak is, amelyet nála jobban alig ismert még operettszerző; mestere a zenének, amely csodás könnyedséggel, bűvös harmóniákban és művészi tökélytel ömlik szívéből és mestere, utólráhetetlen művésze a zenekarnak, amely szinte transzban követi szuggesztív dirigenspáláját: szinte egyetlen, óriási hangszer az ő biztos és virtuóz kezében. Munkái: »Kukuska«, lírikus dráma 3 felv. Szöv. írta Falzari Felix. Ford. Várady Sándor. Bem. 1899. máj. 2. M. Kir. Operaház. »Pesti nők« (Wiener Damen), operett 3 felv. Ford. Feld Aurel és Mérei Adolf. (Szöv. írta Tann Bergler O. és Norini E.) Bem. 1903. aug. 15. Budai Színkör. (Felújította a Városligeti Nyári Színház 1907. máj. 15. »Pesti asszonyok« c. alatt.) »Drótostót.« (L. o.) »Mulató istenek«, ope-

rett 2 felv. Bem. 1905. febr. 10. Magyar Színház. »Mókaházasság«, operett 3 felv. Bem. 1906. szept. 7. U. o. »Vig özvegy«, (L. o.) »Tatjana«, dalmú 3 felv. 4 képben. Szöv. írta Falzari Felix és Kalbeck M. (Ez a »Kukuska« átdolgozása.) Bem. 1907. április 28. M. Kir. Operaház. »Petykó és Palkó«, operett 3 felv. U. o. »Három feleség«, operett 3 felv. 1908. márc. 31. Népszínház. — Vig-opera. »Luxemburg grófja«. (L. o.) »Cigányszeretlem«. (L. o.) »Hercegisasszony«, opera. Bem. 1910. dec. 20. M. Kir. Operaház. »Éva«, operett 3 felv. Szöv. írta Willner és Bodansky. Bem. 1912. okt. 12. Király Színház. Felújította a Városi Színház 1925. szept. 3. »Rosenstock und Edelweiss«. Bem. Bécs 1912. dec. »Tökéletes feleség«, operett 3 felv. Szöv. írta Brammer és Grünbaum. Fordította Harsányi Zsolt. Bem. 1913. nov. 26. Király Színház. »Végre egyedül«, operett 3 felv. Írták Willner A. M. és Bodansky R. Bem. 1915. febr. 20. U. o. »Modern Miciszláv«, operett 1 felv. 1915. júl. 8. U. o. (Előbb a Lipótvárosi Kaszinóban »Tűzherceg« címen.) »A csillagok boldondja«, operett 3 felv. Bem. 1916. nov. 10. Népopera. »A pacsirta«, operett 3 felv. Bem. 1918. febr. 1. U. o. (Szöv. írta Martos Ferenc.) 100-ik előadása 1918. máj. 12. »Tangó királyné«, operett 3 felv. Szövegét írta Brammer és Grünwald. (Az »Ideale Gattin« c. szövege után.) Bem. 1921. szept. 9. Bécs, Apolló Színház. Nálunk Kulinyi Ernő fordításában 1923. júl. 28-án mutatták be. »A sárga kabát«, operett 3 felv. Szöv. írta Leon Viktor. Bem. Bécs, 1923. február. Theater an der Wien. Nálunk Kulinyi Ernő fordításában előadta a Király Színház, 1923. máj. 5-én. 50. előadása 1923. jún. 25. »A három grácia«, revüoperett 3 felv. Írták C. Lombardo és A. Willner. Átdolgozta Harsányi Zsolt. Bem. 1923. jún. 6. Fővárosi Operett Színház. (100-ik előadása 1923. szept. 23., 200-ik előadása 1924. ápr. 4.) »Fraskita«, operett 3 felv. Szöv. írta Willner és Reichert Heinz. Ford. Harsányi Zsolt. Bem. 1924. febr. 1. Berlin, Thalia Theater; majd a bécsi An der Wien is bemutatta 1924. május 12-én. Nálunk a Városi Színházban 1925. márc. 3-án adták először. »Clo-Clo«, ope-

rett, Jenbach szövege után. Bem. 1924. márc. 8. Bécs, Bürgertheater. »Paganini«, operett 3 felv. Szövegét írta Knepler Pál, egy bécsi hangverseny-iroda társtulajdonosa és Jenbach Béla. Bem. 1925. okt. 30. Bécs, Johann Strauss-Theater. Nálunk Kulinyi Ernő fordításában színre került a Városi Színházban, 1926. május 7-én. »Cárevics«, operett 3 felv. Szöv. írta Jenbach Béla és Reichert Heinz. Bem. 1927. febr. 16. Berlinben. A Városi Színházban 1928. máj. 25-én mutatták be 25 éves zeneszerzői jubileuma alkalmából. »A mosoly országa«, operett 3 felv. Szöv. írta Leon Viktor »A sárga kabát« c. librettójából Ludwig Herzer és Fritz Löhner. Bem. Berlinben, 1929. okt. havában, a Metropol Theaterben. »Friederike«. (F. Brionról, Goethe ifjúkori szerelméről szóló operett.) Bem. Berlinben, 1929. tavaszán, a főszerepeket operaénekesek kreálták: Schwarz Vera, magyar szül. bécsi primadonna és Richard Tauber, Berlin kedvelt operai tenorja. Párizsban, a Gaité Lyrique-ben, nagy sikere volt 1929. dec. 27-én.)

Lehetetlen szerep, mondja a színész az oly szerepre, amely szerint nem fog sikert hozni számára. A legtöbb esetben azonban ez a pesszimista felfogás ép az ellenkezőjét szüli, ami kétségtelenül annak a jele, hogy néha a színész is elhamarkodottan szokott ítéletet mondani.

Lehmann Elsa, német színésznő, sz. 1866. jún. 27-én, Berlinben. Atyja életbiztosítási igazgató volt. Zárdában nevelkedett. 14 éves korában nyílt alkalma nyilvánosan szerepelni, amidőn nagy jövőt jósoltak neki. Brémában volt az első színpadi fellépése, 1885-ben a »Lohengrin«-ben. De ekkor tehetségtelennek nyilvánították, a mi azonban nem gátolta őt abban, hogy színpadi törekvéseit meg ne valósítsa. 1888. márc. 10-én Metzben lép fel, majd a berlini Lustspielbühne tagja lesz. 1891-ben a Deutsches Theaterhez szerződött. Nálunk is többször vendégszerepelt a Vígszínházban. (Férje Kuhn Oszkár, a prágai Montagsblatt aus Böhmen kiadója.)

Lehmann Lili, német hangverseny- és operaénekesnő, sz. 1842. nov. 24-én, Würz-

burgban, megh. 1929. máj. 16-án, Berlinben, grunewaldi villájában. Mint koloratur-szoprán kezdte pályáját, később áttért a drámai szoprán szerepekre. Prága, Danzig, Lipcse után a berlini udvari színház tagja lett, majd Amerikában Kalisch Pál hírneves tenorének neje lett. (1888. febr. 24. Salzburgban ő alapította meg a Mozarteum zeneakadémiát.) A M. Kir. Operaházban 1887. szeptemberben vendégszerepelt mint Norma, Fidelio, Borgia Lucrezia és Viviane (»Merlin«). A »Pesti Hírlap« kritikája: »Hangja kimondhatatlanul kellemes és tiszta csengésű, hajlékony, magas szoprán, amelynek minden szépségét érvényesíti a kitűnő iskola. Mindezen ritka tulajdonokhoz járul még a mélyen átértett és átgondolt játék, mely mindenkor a helyzet magaslatán áll és megkapóan illusztrálja ép úgy a szelid, mint a viharos érzelmeket.« (1887. szept. 11-iki szám.) »Meine Gesangkunst« c. énekpädegógiai munkáját ma is használják az énektanárok.

Léhmán Lina színésznő, sz. 1857-ben, Veszprém-ben. Színpadra lépett 1877-ben, Szuper Károly színingazgatónál.

Lehmann Lotte, a bécsi Operaház művésznője. Gyönyörű, képzett szopránját és drámai játékát Párizsban is ünnepezték (1929). Nálunk első ízben 1923. dec. 17-én lépett fel, a M. Kir. Operaházban.

Lehmann Mór, a Nemzeti Színház díszletfestője, sz. 1818-ban, Szászországban, megh. 1877. szept. 9-én, Rákosszentmihályon. Drezdából Bécsbe költözött, átvette a Carltheater igazgatását és az volt a legnagyobb büszkesége, hogy Bécsben ő léptette fel legelőször Patti Adelinát. De amilyen jól tudott az esetet banni, éppen olyan rosszul értett a pénzkezeléshez; a pazarlásig bőkezű volt és rövid idő alatt megbukott. Az 1860-as években járt Budapestre s a Nemzeti Színház díszletfestője lett és valósággal remekelt szakmájában. Amellett olyan szorgalom és munkabírási lakott benne, hogy a köteles feladatain kívül a német színházak, a Népszínház, a bohócbálok s nagyobb ünnepélyek díszleteit is ő festette, sokat keresett és nálunk megtanul-

ván gazdálkodni, Rákosszentmihályon szép nyaralót szerzett magának. A színházi körökben mindenki szerette az eszes, jószívű és kedves modorú »kis Lehmannt«, aki majomfürgeséggel ugrált a befestendő vászon fölött, létrán le s fel. Özvegye szül. Kocsis Ilka asszony volt. Első házasságából született fia már a színpadi festésben segédkezett neki. 1863-ban Rigában dekorációkat festett »Wallenstein táborá«-hoz. A város mellett katonatábor volt. Kiment egy alkalommal a város végére, hogy természet után tegyen tanulmányokat, de az oroszok lengyel kémnek nézték és hiába kiabálta: »Ne bolyongozzanak, nem látják, hogy én a kis Lehmann vagyok Bécsből!« elfogták és ismerősei csak egy napi súlyos börtön elszemnézése után tudták kiszabadítani.

Lehner András, pesti polgár. Színművei: »Vashalmi Jertex«, »A zarándokok«. Ziegler két vitézi játékának, »Gräfin von Giessbach« és »Die Pilger« magyarosítása. »Székfalvi Ágnes«, vj. »Parola, vagy a becsületre tett fogadás«, vj. 4 felv. Spiess H. K. után 1795. »Szegénység és nemes lélek«, vj. 3 felv. Kotzebue után 1796. »A nagy pipere«, vj. 5 felv. Schröder C. F. után. »A bölcselkedő szép«, vj. 5 felv. Pauersbach J. után.

Lehner Tóbiás, pesti városi tanácsnok, 1776. ápr. 10-én 400 forint bér ellenében 3 esztendőre bérbe vette a pesti rondellát. 1783-ban városbíró lett. Ezen előkelő tisztség nem volt összeegyeztethető a színházbérlettel, ezért az 1785. évi pályázaton már nem vett részt. Ő volt az első állandó színházbérlet Pesten. Utóda: Tuschl Sebestyén. (L. o.)

Lehotay Árpád, színész, a Nemzeti Színház tagja, sz. 1898-ban, Lőcsén. Nagyváradon végezte középiskoláit. 1915-ben a frontra ment, ahonnan súlyos sérüléssel került haza. Akkor a Műgyetem hallgatója lett. Előbb Kaposvárott lépett színpadra a »Baccarat«-ban. 1926. április 23-án mint a Nemzeti Színház tagja bemutatkozott a »Bizanc« Giovanni szerepében. Főbb szerepei: Ádám (először játszotta 1926. nov. 12.); Pao (Krétakör); (Claudio (Szeget szeggel); Horatio (Hamlet); Sándor

(Rang és mód); Bassanio (Velencei kalimár); Christian (Cyrano de Bergerac); Haemon (Antigone); Theseus (Szentiványi álom); Straforel (Regényesek); Horváth Árpád (Szendrey Julia) stb.

Lehel (Lechmayer) Károly, kiváló izlésű karnagy, sz. 1870-ben, megh. 1910. május 8-án, Pécsen. Színműve: »Nadina«, operett 3 felv. Előadták Nagyváradon, 1910-ben. »Atalanta«, operett.

Lehr (Lőrinczy) Zsigmond, tanár, író, sz. 1841. szeptember 1-én, Sárszentlőrincen, megh. 1871. szeptember 3-án, Pozsonyban. Tanulmányait szülőhelyén, Sopronban és Halléban végezte, majd ezután tanár lett Pozsonyban. Megjelent Shakespeare-fordításai ezek: »VI. Henrik király«, Pest, 1870. »Perikles«, Pest, 1871. »Vénus és Adonis«, »Lukretia«, Pest, 1878. Kéziratban meg vannak érdekes műfordításai 4 kötetben, 1857-től 1871-ig.

Lehúzni a darabot. Ezt a kifejezést akkor használják, ha a színész kirívó hangot üt meg, eltérően attól a hangnemtől, amelyen a partnerek beszélnek. Különösen vígjátékban ütközik ki, ahol a világos, élénk tempónak domináló szerepe van.

Leimner Anna, színésznő, sz. 1902. máj. 13-án, Dunaföldváron. Színpadra lépett 1923. szept. 1-én.

Leiningen-Westerburg gróf 1855-ben a Nemzeti Színház javítására 100 frtot adományozott.

Leíró kritika. A színikritikának azt a módját nevezik így, amely hűségesen beszámol a színész játékáról, mintegy szemléltetővé téve azt. Ilyen kritikát írt néha Vörösmarty, Bajza, Toldy Ferenc, Salamon Ferenc, Greguss Ágost, stb., stb. (Lásd részletesen: Rakodczay Pál: Színpadi tanulmányok, 1881.)

Leiter Paulina, énekesnő. Első színpadi kísérlete 1852. december 4-én volt a Nemzeti Színházban, a »Hunyadi László« c. opera Gara Mária szerepében.

Lejáratni. Annak a kifejezésére használják e szót, ha a színészt művészi tel-

jesítményeiben meggátolják, passzív szerepeket adnak neki, vagy teljesen jelentéktelen feladatokra alkalmazzák. Nem egy példa van arra a fővárosban is, hogy nagymultú művészeket úgyszólván statisztálásra ítélnék, szárnyaszegetten vannak a színpadhoz kötve, tehát »lejáratják« őket.

Lejátszani. Ezt a szót a színész akkor használja, ha arra határozza el magát, hogy valamely társán túl fog tenni, — azaz legyőzi majd a játékával, — tehát »lejátssza«. (Szerepre is mondják. »Lejátsozott szerep« a már játszott szerep.)

Lejátszani a bérletet. Ha a vidéki színigazgató annyi előadást tart bérletben és azokat a darabokat játszatja, amennyit s amelyeket előre hirdetett, azt mondják róla, hogy »lejátsozta a bérletet«.

Lejátszani a műsort. Ezt a kifejezést akkor használják, amikor a színtársulat mindazokat a darabokat előadja, amiket az »előzetes jelentés«-ben megígért. Használták régen olyan értelemben is, amikor egy-egy vidéki színigazgató a konkurrens előtt lejátssza annak műsorát, hogy az abban a városban ne tudjon boldogulni.

Lejátszani a szerepet. Színházi kifejezés. Akkor használják, ha a színész már elvégezte a dolgát, vagyis »lejátsozta a szerepét«, — befejezte az az estére szóló működését.

Lejátsozott darab — kifejezést a már sokszor színrekerült darabra alkalmazzák, tehát olyanra, amelyet már azontul nem igen vesznek elő.

Lejo Lili, énekesnő, sz. 1868. máj. 1-én, Fehértemplomban. 15 és fél éves korában lépett színpadra, Pozsonyban, az ottani Au-arenában. 1886-ban német színpadokon aratja sikereit. Előbb Salzburgban működik, innen a berlini Friedrich Wilhelm-Theater szerződött, 1891. szept. havától a bécsi Theater an der Wien tagja, de fellép a bécsi Operában is. Ezután 1895-től a milánói Teatro Lirico tagja. Nálunk is fellépett, az Operaházban, 1898. ápr. 14-én, a »Traviatá«-ban mint Violetta. Főbb szerepei: Fricka

(Walkür), Margit (Faust), Valentine (Hugenották) stb.

Lejtényi Erzsébet, színésznő, sz. 1895. márc. 2-án, Mozságon, Somogy m. Színpadra lépett 1916-ban.

Lejtényi Jenő, színész, sz. 1873. júl. 19-én, Budapesten. Színpadra lépett 1894. márc. 21-én.

»Lekaszálták már a rétét.« Kőmíves Imre kedvelt kómikus, termékeny poéta és nótaszerző népdala, melyet Blaha Lujza tiszteletére írt az 1860-as években, Szabadkán. A dalt betétként is énekeltek színpadjainkon.

Lekésni a jelenésről. Ha a színész figyelmetlen, nem foglalkozik a próba vagy előadás előtt a szerepével, könnyen megtörténhetik, hogy lekésik a jelenéséről. Bár az ügyelő figyelmeztetni tartozik a szereplőt a közeledő végszóra, azért mégis megtörténhetik a lekésés, ami azután zavart idéz elő, mert a próbát meg kell állítani. Ha netán előadás alatt történik a lekésés, annak súlyos büntetés a következménye, amelyet az előidézett késés természete szerint szoktak elbírálni. Az Orsz. Színészegyesület törvényei 81. §-a szerint »késéseknél minden megkezdett 5 perc letelt 5 percnak számít. A késés attól a perctől kezdődik, melyben az illető jelenete sorra került.« (V. ö. Lemaradni a jelenésről.)

Lekésni a próbát. Így mondják azt a momentumot, ha a színész a kitűzött próba idejére nem érkezett meg pontosan. Ez esetben az ügyelő felírja, ami azután pénz-büntetéssel jár.

Lekopogni a zenét. A karmester szokta, ami abból áll, hogy próbákon, ha valamelyes zenei rész nem sikerül, ismétlésbe bocsátkozik, amit a vezénylőpálccával történő kopogás adja tudtul a zenészeknek. A pulpituson elhangzó kopogásra természetesen a zenészek abbahagyják a zenét. (V. ö. Kopogni a zenének.)

Lélek Etel, Kunosi Ernőné, színésznő, sz. 1870-ben, Ókanizsán. Színpadra lé-

pett 1889. május 1-én, Jeszenszky Dezső színiigazgatónál.

Lelépni a pályáról. Ha a színész viszszavonul a színpadi szerepléstől és más, polgári pályán véli elérni a boldogulás útját, arra azt mondják, hogy »lelép a pályáról«. Nőknél legtöbbször a férjhezmenetelük alkalmával szokták e kifejezést használni.

»Lelkes hazavédők«, írta (1793.) Gindl József. Kolozsvárott 1793-ban a már lankadni kezdő színészet buzdítására, mint műkedvelők e darabban felléptek gr. Gyulai Ferenc és neje, gr. Haller Katalin, Kemény Sámuel és neje, gr. Bethlen Katalin, gr. Mikes és neje, gr. Mikes Zsuzsika, özv. gr. Teleki Ferenec, Krausz Mária, Gaal János és neje, Dózsa Mária, gr. Teleki József, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Imre, br. Wesselényi Miklós, br. Jósika Antal, Cserei Miklós, Sala Sámuel, Pávai Elek, Petrichievich Horváth Dániel, gr. Bánffy György kormányzó neje, Palm Józefa. Az előadást a Közép utcában, a gr. Bethlen-házban lévő iskolaszalában tartották. (»Játékszíni Koszorú«, 1834. K. M.)

Lelkes Margit, színésznő, sz. 1905-ben, Ruttkán, Turóc m. Színpadra lépett 1923. szept. 1-én.

Lemaitre (lömétr) Jules, francia kritikus és drámaíró, sz. 1853. ápr. 27-én, Vennecyben, megh. 1914. aug. 11-én, Párizsban. A nagy kritikusokban bővelkedő francia irodalomnak egyik legnagyobb kritikusa, akinek munkássága nagy hatással volt a színművészet fejlődésére. Magyar kritikusok is sokat tanultak tőle. Nálunk is bemutatott színművei: »A nagybácsi«, vj. 3 felv. Ford. Mihály József. Bem. 1896. szept. 25. Nemzeti Színház. »Fehér nász«, dr. 3 felv. Ford. Ambrus Zoltán. Bem. 1899. ápr. 21. U. o.

Lemaradni a jelenésről. Ha a próbán, illetve az előadáson a színész nem jelent meg a színen akkor, amidőn a végszava elhangzott (bármilyen ok miatt is), a színházi törvényszéken azzal a hivatalos kitéttel vádolják, hogy az illető

»lemaradt a jelenésről«. (V. ö. Lekésni a jelenésről.)

Lemaszkírozás. Ha a színész szerepét befejezte, akkor a maszkját leveszi, lemossa. Ez az ú. n. »lemaszkírozás«. (V. ö. Lefestés.)

»Lemegyünk a színpadra.« Operettek próbáin szokta használni e kifejezést a karmester, illetve a rendező, ha már annyira érett az énekrész, hogy vele együtt a szöveget is lehet próbálni, most már nem a zongorateremben, hanem lent a színpadon.

Lement a felvonás. Ha a felvonásnak vége van, akkor azt »lement« szóval szokták — elég helytelenül — kifejezni.

Lemondani az előadást. Rossz magyarságú színészi kifejezés, mely arra értendő, hogy a színész — respektíve a szeszélyes primadonna — nem játszik a kitűzött előadásban. Ok: talán összeütközés az igazgatóval, vagy a konkurrens riválissal. A helyes kifejezés: lemondani az előadásról.

Lemouton (lömuton) Emilia, író. (Lásd: Adorján Boldizsárné.)

Lénárd Béla, színész, sz. 1892. jan. 1-én, Bécsben. Középiskoláit Budapesten járta. 1913-ban végezte a Rákosi-színésziskolát. Egy évi vidéki színészkedése után mint színpad-énekes Budapesten és külföldön működött. 1922-ben a budapesti Faunkabarét alapította, 1923-ban külföldre szerződött. 1929-ben a gráci Revü-színház igazgatója.

Lénárd Pál, hősszerelmes. Molnár György így jellemzi: »Ritka szép, villogó, nagyszemű férfi volt és csupa melegség, tűz áradott szívéből.« Később csendbízott lett Gödöllőn. — Neje Kétszery Emilia, K. József színiigazgató leánya, sz. 1844-ben, Vácott. Színpadra lépett 1858. jún. havában, Aranyosmaróton. Molnár György szerint: »Gyönyörű heroinai alakokkal és sokatigérő tragikái tehetséggel bírt.« (Molnár György: Világostól-Világosig. Arad. 1881. 423—424. oldal.)

Lénárt Alfréd, színműíró. Színművei: »Két férfi, egy asszony«, dr. 3 felv. Bem. 1921. szept. 14. Budapesti Színház. »Szellemljárás«, dr. 1 felv. Bem. 1925. dec. 20. Forgács Rózsi Kamaraszínházában.

Lénárt Gitta, dalénekesnő (mezzoszoprán), sz. 1886. márc. 18-án, Teplitz-Schönauban. Lazarus híres budapesti főkantort leánya. Budapesten Lindh Marcelánál, azután Berlinben, Párizsban és Olaszországban tanult, különböző mestereknél. 1909-ben művészi körutat tett Németországban, Magyarországon és Ausztriában. Érzéssel teljes, temperamentumos előadásával mindenütt nagy sikere volt. (1909-ben férjhez ment Vágó József építészhez.) Fivére Lazarus Walter, zeneigazgató. (L. o.)

Lenau Lili, Budai Ottilia (L. o.), színésznő művészi neve külföldi szerződése alatt.

Lencz Ferenc, fővárosi tanár. Színműve: »Jogot a nőknek!« Operett 3 felv. Bem. 1913. ápr. 29. Ujpesti Népszínház. »Az aranyfészek«, énekes bohózat 3 felv. Bem. 1921. nov. 24. Kisfaludy Színház.

Lenczi Hedvig, színésznő, sz. 1893. febr. 5-én, Budapesten. Színpadra lépett 1917-ben. A színiakadémia elvégzése után egy rövid ideig a Magyar Színházban játszott, azután férjhez ment Bakó Lászlóhoz (l. o.) és otthagytá szépen induló színészi pályáját.

Lendvai Ferenc, színész, sz. 1895. júl. 9-én, Győrött. Színész lett 1921-ben.

Lendvai Ignác, karmester, sz. 1863. ápr. 21-én, Karmarson, Zala m. 1896. okt. havában kezdte színházi működését.

Lendvai (Lakatos) Mici, színésznő, sz. 1883. ápr. 2-án, Micskén, Bihar m., nemes származású családból. Hegyi Aranka és Bokor József képezte a színpályára. Első szerződése Miskolcra kötötte, onnan Mezei Kálmánhoz, majd Halmay Imréhez szerződik. 1906-ban Andorffy Péter pozsonyi és 1907-ben Nádassy József soproni színházának ünnepelt primadonnája

volt. 1910–11-ben Szegeden találjuk. Élénk temperamentuma, szép termete, csengő, üde, iskolázott hangja elsőrangúvá emelték a vidék jónévű énekesnői között. Nagy sikert aratott a Király Színházban is a »János vitéz«-ben. 1927. szept. 1-én nyugalomba ment. Főbb szerepei: »Varázskeringő«-ben Franci, »Milliárdos kisasszony«-ban Évi, »Drótostót«-ban Zsuzska, »Tavaszi«-ban Anna, »Postásfiú és huga«-ban Klári, »Babá«-ban Lancelot stb.

Lendvai Miklós, vármegyei tb. főjegyző, a »Délmagyarországi Közlöny« felelős szerkesztője, a Ferenc József-rend lovagja, sz. 1862. febr. 5-én, Szegeden, megh. 1912. márc. 31-én, Temesvárott. 1880-ban állott szolgálatba Temesvárott, ahol 1881-ben tb. aljegyző, 1883-ban negyedik aljegyző, 1892-ben első aljegyző, 1894-ben tb. főjegyző lett. 1878. okt. 1-én főmunkatártnak hívták meg a »Temesmegyei Lapok«-hoz. Lapjában lelkesedéssel szolgálta a magyarság érdekeit. 1882-ben a temesmegyei magyar nyelvterjesztő egyesület, majd 1883-ban a temesmegyei magyar színügygyámolító egyesület megalakítása érdekében fejtett ki propagandát. 1892-ben sokat buzgálkodott a délvidéki magyar színészövetség érdekében. Színműfordítása szerbből: »Szerelmes levél«, vj. 2 felv. Írta Trifkovits Szilárd. Bem. 1882. Nemzeti Színház.

Lendvay Ervin, zeneszerző, sz. 1882. jún. 4-én, Budapesten, ahol zenei tanulmányait is végezte. »Elga« c. operája nálunk 1916. okt. havában, a mannheimi udvari színházban pedig 1916. dec. havában került színre. (Szövegét Hauptmann drámája után írta Zobeltitz Mária.)

Lendvay Ilka, színésznő, sz. 1861-ben, Pécsen. Színpadra lépett 1877-ben, Geröffy Andor színgazgatónál.

Lendvay Karolin, színésznő. (Lásd: Krasznai Ernőné.)

Lendvay Lola, színésznő, sz. 1891. márc. 18-án, Budapesten. Színpadra lépett 1915-ben. 1918. szept. 14-én bemutatkozott a Vígszínházban, a »Dérné ifiasszony«-

ban, a grófné szerepében. 1920. aug. havában a Renaissance Színház szerződtette. 1922. márc. havában férjhez ment hátori Biró Leó bécsi bankigazgatóhoz és lelépett a pályáról.

Lendvay Mária, karénekesnő, sz. 1907-ben Budapesten.

Lendvay Márton, idősb, színművész, sz. 1807. november 11-én, Nagybányán, megh. 1858. jan. 29-én, Pesten. Éppen Szent Márton napján született, mire atyja, L. József, aki sóházi [mázas-tiszt] volt, a Márton-nevet adta az újszülöttnak, mondván: „Magával hozta nevét, kereszteljük Mártonnak!” Anyja neve: Stang Julia. Elemi iskoláit és 6 gimnázialis osztályt Nagybányán végezte, de nem nagy sikerrel, mert 12 tanulótlarsa között ő volt a legutolsó. A színpad iránt már serdülő korában rajongással viseltetett és az a körülmény, hogy Megyeri Károly — aki akkor szülővárosában színgazgató volt és a szüleinél lakott — csakhamar lehetővé tette, hogy színésszé legyen, amihez egy diákcöny is hozzájárult. Ugyanis az iskolai érdemsorozatot rendszeren a gimnázium hosszú folyosóján olvasták föl nagy közönség jelenlétében. Az ítéleteket magas emelvényen egyik jeles tanuló olvasta föl latinul, — mögötte a cigányok voltak elhelyezve, kik kettős rézüstös dobbal s trombitákkal tust harsogtak, amikor a »pater director« nádbotját fölemelte s az eminens nevének olvasásakor jelt adott. Amikor azután a szekundába pónált diákokra került a sor, s az emelvényről elhangzott az »ultimus Martinus Lendvay!«, a bosszus L. hirtelen fölemelte magával hozott nádbotját, mire a zavarba jött cigányok doboltak, trombitáltak, a közönség élénk hahotája között. Erre az iskolából kimaradt és 13 éves korában már szerepet kapott Megyeritől, a »Benyovszky« c. darabban. Szerepe természetesen jelentéktelen volt, de eleget ahhoz, hogy belesüllyedjen. Ugyanis egy árva szót sem tudott a színpadon kimondani, annyira erőt vett rajta a tréma, — erre szégyenében elbujdosott az erdőbe, ahol három napig bogyóval és gyümölcsevel táplálkozott. Később Keszy Józsefnél működik, 1828-ban Fehér Károly tagja. 1831-ben Kolozsvárról találjuk, azután Pestre

került. Itt a Beleznay-kertben játszik, Balla Károly társulatánál. Egy év múlva elkerül Székesfehérvárra, majd 1832. december 27-én nőül veszi Hivatal Anikó (L. o.) színésznőt Győrött, kitől később elvált. Az 1833-ik év elején alkalma nyílt a honatyák előtt is játszani Pozsonyban, hol ötödfél hónapig tartott dicsősége. Ugyanez év nyarán meghívást kapott Budára, ősszel pedig elfogadta gróf Csáky Tivadar kassai intendáns ajánlatát. Kellemes tenorhangjáért az operai szerepekben is alkalmazták és 1834. tavaszán Kolozsvárra, később újra Budán mint hössze-remes és mint operai tenorista aratja sikereit. (Maga is komponált dalokat.) Ezután két évig Kassán, Debrecenben, Nagybáradon működik. A Nemzeti Színházhoz 1837-ben szerződött és a megnyitó előadáson Árpádot játszotta az előjátékban. Ez év augusztus 27-én Vörösmarty ezt a kritikát írta róla: »Könnyű játéka kivált társalkodási darabokban s fesztelen otthonisága a színen bélyegzik. Komoly darabokban erősebb indulatokat, mint pld. haragot, bosszút, hathatósan fejez ki, de tragikai mélység s a szelidebb érzelmek bensősége még hibáznak előadásaiiban.« Két év után a »Honművész« így lelkesedik Lendvayért: »Egy férfiut mutatok fel, ki a szíven, ezen ezer húrú hangszeren kénye szerint játszik, ki kacajra gerjeszt, könnyűkre fakaszt, ki lelkesedésében magával ragad, csüggedésében elcsüggeszt, kinek valami örömeért mindenünk adósa, ki mindennap új emléket emel magának s emléke mégis mulandóbb a nyári fellegről s legfeljebb egy nemzedéken át élő. Egy férfiut állítok elődbe, kegyes olvasó, ki pelikánként tépi ki önkébléből örömeit s fájdalmait, hogy neked kéjt szerezhessen, kinek napja akkor kel fel, midőn tied letünik s e férjfiú — egy színész s e színész: Lendvay Márton.«

További pályafutása valóságos diadalmenet volt egész kora haláláig. 1840-ben külföldi tanulmányútra ment, járt Bécsben, Németország nagyobb városaiban, figyelemmel tanulmányozta Seidelmannt, a legnagyobb német színészt. Örömmel tanult, minden idejét a művészetnek szentelte. Öltözködésében rendkívüli ízlést fejtett ki. Országszerte rajongtak érte és a »Szép Marcia«-nak nevezték. A természet ritka

adományokkal áldotta meg. Alakja délceg volt, sugármagas, járása ruganyos, mozdulatai kerekdedek, szabályosan szép, kifejező arca volt és mindent kifejező arc- és szem-játéka, értelmet sugárzó magas homloka, szemei ragyogók, dús, göndör a haja, hangja pedig hajlékony, terjedelmes és csengő volt. Mindig jellegzetesen maszkírozta magát és már órákkal előbb bent volt az öltözőjében, csak hogy tökéletes maszkkal lépjen a színpadra. Szerepét kifejező előadásával folyton érdekessé tudta tenni. A részletekben mindig mutatott újat és meglepőt és mindig következetes tudott maradni. Mint Romeót sokáig emlegették nevét. A jellem lélektani fejlődését rendkívüli szeretettel tanulmányozta. Egri versenyen nemes versenyre kelt az elsőség koszorújáért. Sok szerepet játszott felváltva, így Bánk bánt, Hamletet, III-ik Richardot, Othellót. A művészi verseny eredményeképpen bátran megállapíthatjuk, hogy azok a tragikus szerepek, melyeknek indító okát és kifejtését a szerelem alkotja, inkább illettek Lendvaynak. Ő volt a magyar színészet első népszínmű énekese, amennyiben a »Szökött katonák«-ban ő játszotta először Gergelyt. (1843.) 1844. november havában Nagybánya városa művészi érdemei elismeréséért tb. polgárrá választotta.

A huszonnyolc éves pályafutás gigási munkája, szakadatlan erőfeszítése elcsigázta, testileg-lelkileg megtörte. Emellett egész életén át a szegénységgel is meg kellett küzdenie s csodálat eleganciáját nagy önfeláldozással tartotta fenn. Utolsó fellépte 1854. január 31-én volt a »Lowoodi árvák«-ban, mint Rochester lord. Szerepe kimerítette erejét és előadás után összerogyott. Ezután évi 600 frttal nyugdíjazták. Szenvedélyesen gitározott és betegsége alatt egy gyönyörű románcot szerzett, amelyet Hollós Kornélia énekelt először. Utolsó idejét Gräfenberg gyógyfürdőben töltötte. Halálos ágyán így szólt Vadnay Károlyhoz: »Örömmel halok meg, mert nem hiába szenvedtem, nem hiába küzdöttem, a magyar színészetnek jövője van!...« Utolsó szavai ezek voltak: »Megtettem polgári kötelességemet!...« Temetésére Doppler Károly, a Nemzeti Színház karnagya gyászindulót írt. Ravatalát az intézet előtt állították föl. Temetése napján a színház kö-

zelében levő összes ablakok telve voltak nézőkkel és a messzebb eső Matyas-venedigei ablakai berbe voltak adva. A gyászoló tömeg 20–25 ezer emberből állott és úgy mondják, ily impozáns temetése csak Vörösmartynak volt. Sírját 24 fáklyás vette körül. Koporsója egyszerű volt. Ezüst felíratának szövege: »Lendvay Márton, 51 éves, meghalt Boldogasszony hava 29-én.« Eltemették a Kerepesi-úti temetőben, V. tábla, II. sor, 12. sírba. Jókai, — aki L. legielképesebb bámolója volt, — így emlékezik meg nekrológiájában: »Két sírban nyugszik: egyik a föld, a másik a feledékenység, — mert a színészről csak a neve marad fenn, anélkül, hogy szellemi nagyságáról fogalmunk lenne!...« Sírja falá tisztelői díszes emléket emeltek, melynek szövegét Sárosy Gyula írta. A sírirat így hangzik:

»Végig játszottad magadat százféle alakban,
Míg szivednek örök képe az egy haza volt,
(Elve halott voltál, élsz halva! —

Szerelmed örök mű,
Életet életből így alakít a halál!...«

A Nemzeti Színház udvarán (1860. június 4-én leplezték le ércszobrát, melyet Dunaiszky László szobrászunk mintázott. Szülővárosa — Nagybánya — pedig 1881. május 29-én nagynevű fiának születési háza falába emléktáblát helyezett el, mely alkalmával törökfalvi Papp Zsigmond L. életéről tartott felolvasást, Felek Miklós pedig Jókai Mór ünnepi versét szavalta el, melynek gyönyörű befejezőrésze ekképen szól:

A kortársak tudják csupán, ki volt ő,
Bánk bántól Romeóig egy remek.
Alakja oly délceg, oly hódító,
Arcán a lélek minden indulatja.
Sötét szemében csáb, varázs, harag.
Szerelmet, hogy ha zengett, a ligetben
Elhallgatott versenyző csalogány,
Mert édesebb volt a művész beszéde
S ez édes hang dörgött az indulattól,
Haragban, ádáz szenvedély-viharban
És honszeremre hevítő szavától
Megdobbant az alvó halottban a szív,
Igaz volt mindig s mégis ideál,
Az volt nekünk, mi Kean és Roscius
És Talma a világ nagy nemzeteinek.«

idősb Lendvayné Hivatal Anikó

Lenkey Hedvig

Lészay Kató

Leszkay András

Leővey József (lövő)

Lendvay Márton (ifjabb)

Lewinsky József

Ligeti Istvánné Bodor Etelka

Liptay Imre

Liptay Károly

Az emléktábla felírása a következő:

Márványlap, hirdesd nagyságát

Tiszteletünknek:

Nagy színművészünk Lendvay

Itt született 1807. november 11.

1900. november 11-én ugyancsak Nagy-bányán leplezték le ércszobrát.

L. kiválóbb szerepei: Almaviva (Sevillai borbély), Zampa, Fra Diavolo, V. László, Fiesco, Dávid, Bod, Hunyadi László, Táray gróf, Walter Ferdinand, Robin des Bois, Don Carlos, Moor Károly, Don Caesar, Hamlet, Romeo, Bánk, Gergely (Szökött katoná), Parlagi Jancsi, Kemény Simon stb. Arcképe a debreceni színpad homlokzatán. A fővárosban, a VI. kerületben, Bajza uca 17. számától Aréna-út 96. számig terjedő utcát az ő nevével nevezték el. — Neje: Hivatal Anikó, színésznő, sz. 1814. február 8-án, Pesten, megh. 1891. aug. 6-án, u. o. Atyja, Hivatal Ferenc, szegénysorsú mesterember volt, ki leánya születése után egy év múlva az insurrekcióban elesett. Édesanyja, Balogh Juliska, Pesten a Szilassy-családnál kulcsárnő volt. A kis Anikó gyermekkorát Pesten töltötte és már ekkoriban nagy hajlandóságot mutatott a színészet iránt. Pályáját nagybátyjánál, Balogh István színigazgatónál kezdte, 1835. szeptember 16-án, amidőn a koronázó országgyűlés idején gyermekszerepet játszott Pozsonyban, hol első szerepe a »Bujdosó Ámor«-ban Amália volt. Mint bájos, szőke leány, fekete szemével már a puszta megjelenésével is sikert ért el. Nemsokára Komlóssy Ferenc híres színtársulatánál találkoztunk nevével, ahol évek hosszú során át működik. Harmadik igazgatója Fekete Károly volt Pesten, itt bőven kivette részét a nyomorból, túrta a mellőzést, majd ismét járja a vidéki városokat és hirdeti a kultúrát Sopron, Kolozsvár, Kassa színpadjain. 1829-ben Balla Károlynál működik, 1830-ban Győrött aratja sikereit. Nemsokára megismerkedik Balatonfüreden Lendvay Mártonnal, kivel Győrben házasságra lép. 1834-ben Budán játszik, ahol sokat tanult Kántornétól, kinek lelkesítése kihatással volt pályájára. 1837-ben a Nemzeti Színház tagja, hol első szerepe »Belizár« leánya volt. Itt igen gyorsan emelke-

dett hírnévben, úgy, hogy rövid időn belül a legkitűnőbb magyar színésznőnek tartották. Hangjának csodálatos csengése ellenállhatatlanul vonzotta feléje a nézők rokonszenvét és kivált a naiva és szende női alakok ábrázolásával ragadta el a hozzáértők lelkét. Pályáján Vörösmarty, Bajza, Fáy András, Földváry alispán hathatósan pártfogolták. Egykorú jellemzés így ír róla: »Annyi érzés, bensőség a játékban, csáb és varázs az arckifejezésben más hazák leányát világhírűvé tudta volna tenni!« Eleven, kifejező játékhöz, elragadó beszédhez járult feltűnő szép megjelenése s mint drámai hősnő e kiváló tulajdonságával is elérte az igazi művésznők tiszteletét, becsülését. Petőfi 1843-iki költeményei közt van egy két versszakos kis költemény, melyben Lendvaynéet dicsőíti, mondván:

Midőn ajkán a vallomásnak

Első szent hangja reszkete,

S ott én legyek, kit csókra hí fel

Édes, kedves tekintete.

Garay János pedig így énekelt róla:

A szíven, e százharú hangszeren

Magas játékod mesterré teszen!...

Később Lendvaytól elvált és 1848-ban Latkóczy Lajos festőművész felesége lett. (Megh. 1875. április havában, Miskolcon.) Élete alkonyán ingyen támlásszéket kapott a Nemzeti Színházban. Volt egy kis vagyonkaja is. Ugyanis midőn Fáy András megalapította Pesten az első takarékpénztárt, L. több részvényt vásárolt olcsón. Mindig takarékosan élt. Néhány hónappal halála előtt ideges agykór tünetei mutatkoztak rajta, azt hitte, hogy üldözik s különösen a rokonairól azt vélte, hogy a vagyonára áhítoznak. Emiatt beszállították a Szent János-kórház megfigyelő osztályába, onnan a Schwartz-ideggyógyintézetbe, ahol állapota mind válságosabbá vált és csendesen elszenderült. Gyászlapján e sorokat olvasuk: »Első volt az elsők között és utolsó-nak maradt azok közül, akik hatalmas alkotóképességeikkel félszázadon át bolyongó színészetünket az első állandó magyar színház biztos révébe vezették. A színésznőt személyesítette a Nemzeti Színház meg-

nyitásának ünnepén és amily ihletetten szavalta a koszorús költő e sorait:

»Csekély erőmet százszorozni kész
Szorgalmam és búgó hitem vala:
A színvilágot, vágyaim honát,
Bár áldozattal, nagyra vinni egykor!...«

oly igazán betelt e hit, oly igazán sikerült társaival a színvilágot nagyra vinnie!« (Paulay Ede búcsúztatta.)

Eltemették a kerepesi úti temetőbe, a XXI. tábla, 74. sírhelyére.

Főbb szerepei: Julia, Ophelia, Bragadini Katalin (Angelo), Lignerolles Lujza, Veszedelmes nagynéni (Obernyik darabjában a főszerep), Melinda, Donna Diana, Józsi (Párisi naplopó), Griseldis, stb. Síremlékét 1906. szeptember 23-án leplezték le. Emelte unokahuga: Bakonyiné Balogh Etel. Sírköfeliratának szövege azonos Vörösmartynak 1839-ben hozzá írt emlékéversével:

»Játszol örömmel, bánattal, játékon ámul
A sokaság s tapssal tiszteli szózatidat.
Nem tudják, hogy minden szó, mely
szíveket áthat,
Szűdnék egy eltépett életörömbbe került.«

A síremléket Füredi Richárd faragta.

Lendvay Márton, ifjabb, színész, sz. 1830. szept. 14-én, Kolozsvárott, megh. 1875. júl. 12-én, Balatonfüreden. Szülei is színészek lévén, az ő elméjét is csakhamar a színpad tarka világa töltötte be. Az iskola komoly, száraz tanulmányai nem vonzották, csak a színház körül érezte magát boldognak s atyja nagy hírneve felébresztette benne a vágyat, hogy ő is híres színművész lehessen. Szülei azonban más pályára szánták s 1844-ben felhozták Pestre, hogy itt folytassa tanulmányait, de az ifjú nem állhatott ellen vágyának: titkon elment vidékre s 1847-ben Székesfehérvárott Kilényi Dávidnál színész lett. Első fellépte a »Rablóvadászok« c. drámában volt. A szabadságharc kitörésekor mint 18 éves ifjú beáll honvéddnek, vitézül harcolt Budavár bevételénél és századosi rangot nyert, ezenkívül két III. osztályú érdemjellel tüntették ki. 1849. júl. 11-én sebet kapott az igmándi csatában. A fegyverletétel után, 1851-ben, Győrben visszatér a színészethez, továbbra is vidéken mű-

kodik, többek között Völgyi Györgynél, majd 1852. aug. 27-én a Nemzeti Színházhoz szerződött. 1853-ban Kaczvinszky János társulatához ment Kolozsvárra. 1855. okt. 16-án újra visszatért a Nemzeti Színházhoz. Az intézetnek egyik lelkes, szorgalmas tagja volt. Feltűnően hasonlított atyjához s örökölte az ő szerepeit, élénk temperamentumával és nemes páthoszával együtt. Népszerű művész volt, de atyja magaslátát nem érte el. Deli és hajlékony termete, szabályos és kifejező arca, zengzetes hangja volt. 1858-ban feleségül vette Fánscy Ilkát. (Lásd alább.) Írt két színdarabot: »Az isten igazsága« (1852) (a Színészegyesület könyvtárában megvan) és »Nem tűröm a háznál« címűt, előadták a Nemzeti Színházban, 1858. okt. 18-án. 1872. őszén kezdett betegeskedni. Rendkívüli életereje dacolt az összeroncsolt test gyengeségével és hat hónapig élet és halál között lebegett. Nemes szíve hön szeretett neje karjai között dobant utolsót. Temetésén nagy közönség gyűlt egybe. Koporsóját elborították azon koszorúk, amelyet a kassai társulat, a honvédek, a nőiparegylet, a budai színtársulat stb. küldött. A kollégák részvétét Odry Lehel tolmácsolta a koporsónál, elbúcsúztatta még Szigligeti Ede, Maleczky Vilmos és Szana Tamás is, az írók és művészek nevében. Gyászjelentésén ezen sorok állanak: »A boldogult derék atyjának nyomába lépett, örökölte szerepeit, folytatta dicsőségét és osztott bal-sorsában, majd művészte tetőpontján leg-szebb koszorúit aratta, férfi korában ragadta el a kéllehetetlen halál!...« Kiválóbb szerepei: Don Caesar de Bazan, Romeo, Hamlet, Othello, Macbeth, Antonius, Fiesco, Ferdinand, Moor Károly, Bánk bán, IV. László, Vid, II. Rákóczi Ferenc, Robin de Bois stb. Eltemették a Kerepesi-úti temetőbe, V. tábla, II. sor, 13. sírban. — Neje: *Fánscy Ilka*, színésznő, Fánscy Lajos színész leánya, sz. 1844. jan. 1-én, Pesten, megh. 1904. nov. 22-én, u. o. (Szövetség-utca 22.) 1856. jan. 16-án volt az első fellépte a Nemzeti Színházban, »Romeo és Juliá«-ban, mint Julia. Erről a szerepléséről így emlékezik meg a »Vasárnapi Ujság«: »A fiatal, csak 14 éves leányka igen kellemes, megnyerő alak a színpadon, játéka otthonos és mégis

szende, valódi ártatlanság, semmi keresettség, semmi betanult modor rajta. Hangja egyenesen szívből és szívhez szól s a felfogott szerep minden árnyalatához önként simuló. És ami legfőbb: a szavalást maga az érzés idomítja nála, ami gyermeteg arcán őszintén van kifejezve.» (1856—3. szám.) E fellépése után gr. Ráday Gedeon akkori intendáns azonnal szerződtette, egyelőre fellépti díjakkal. A következő években azonban már rendes szerződés kötötte a Nemzeti Színházhoz. Első fellépése után több magyar író egyenesen neki írt darabot. Ilyen volt Szigeti József »Becsületszó« c. darabja is, mely 1856. aug. 6-án került először színre a Nemzeti Színházban, melyben Róza szerepét játszotta. 1857-ben eljegyezte ifjabb Lendvay Márton és a következő év május elsején ülték meg lakodalmukat. Férjhezmenetele után mindketten gyakran vendégszerepeltek az ország nagyobb városaiban. E vendégszereplésekről általános elismeréssel és dicsérrel szólnak az akkori kritikák. (Hölgyfutár, Nővilág stb.) Eleinte fiatal hölgnőket, később társalgási szerepeket játszott. Ez utóbbiakban nagy sikerei voltak finom beszélőképessége folytán. 1878. júl. havában Csongrádon vendégszerepelt, midőn egy tiszai szívet »Ilona« névre kereszteltek el, L.-né emlékére. Főbb szerepei ezek voltak: Julia, Katharina (Makrancos hölgy), Cordelia (Lear), Lady Percy (IV. Henrik), Lujza (Ármány és szerelem), Leonora (Fiesco), Margit (A jó falusiak), Zsuzsanna (Sheridan), Rózsika (Rózsák és Rózsika) stb. Ezekon kívül igen kiterjedt szerepköre volt, különösen francia szalon-darabokban játszott sokszor. Szigligeti, Szigeti, Kisfaludy és Dobsa darabjaiban a nőiesség jellemzése az ő játékában találta a legjobb ábrázolást. 1904. tavaszán szélütés érte, melyből azonban a Margitszigeten történt ápolása alatt kiépült. Állítólag ez időben kapta kézhez a nyugdíjaztatásáról szóló értesítést és ez okozta volna halálát. Koporsójánál Mihályfi Károly és Császár Imre mondtak búcsúztatót. Sírköfelirata így hangzik:

»Egész élte szenvedés volt,
Egész szíve szeretet, —
Az őtet a földbe vitte,
Ez a menybe sietett.«

Lendvay Nándor, színész, sz. 1851-ben, Marcaliban, megh. 1901. nov. 19-én, Budapesten. 26 évig működött a pályán. A Magyar Színháznak is egyik előnyösen ismert tagja volt.

Lendvay Zoltán, színész, sz. 1887. okt. 9-én, Szegeden. Színész lett 1908-ban.

Lengyel Károly, operaszövegíró. Munkája: »Kretoi törvény«. Bem. 1838. Fordításai: »Fidelio«, opera 2 felv. Szövegét írta Treitschke. Zenéjét szerzette Beethoven. Bem. 1839. dec. 28. Nemzeti Színház. »Saardami polgármester vagy a két Péter«, vígopera 2 felv. Gilardoni után olaszról. Zenéje Donizettitől. Bem. Pest, 1839. nov. 13.

Lengyel Dániel, orvos, tanár, sz. 1815. nov. 15-én, Kolozsvárott, megh. 1884. aug. 18-án, Pozsonyban. Tanulmányait Kolozsvárt végezte. Pesten pedig orvos lett. 1848-ban Bem táborában szolgált. 1854-ben Nagykőrösre ment tanárnak. 1870-ben Losoncon, 1875-ben Fehértemplomban működött. 1878-ban nyugalmába ment. Színművei: »Gizul«, nagyopera 3 felv. Zenéje Thern Károlytól. Bem. 1841. dec. 21., Pest. »Fekete domino«, vígopera 3 felv. Scribe után. Zenéje Aubertől. Bem. 1842. ápr. 2., Pest.

Lengyel Endre, sűgő. Munkája: »Játékszíni zsebkönyv«. Győr, 1843.

Lengyel Gizi, színésznő, sz. 1903. nov. 1-én, Nagyváradon. Színpadra lépett 1921. jan. 13-án. 1925-ben a Magyar Színház tagja volt. Működött a szegedi színházban is és mint drámai művésznő itt is megnyerte a közönség és a sajtó tetszését. 1930-ban a Teréz körúti Színpad erőssége.

Lengyel György, színész, sz. 1863-ban, Veszprémben. Színpadra lépett 1880-ban, Kárpáthy György színigazgatónál.

Lengyel Henrik, színműíró, Szabadkán. 1901. dec. 4-én Szabadkán előadták »Magda eljegyzése« c. színművét, 1908. nov. 17-én pedig »Az élet iskolája« c. drámáját.

Lengyel Ilus, színésznő, sz. 1903-ban, Nagykanizsán. 1920-ban lépett a pályára.

Lengyel Irén, színésznő. (Lásd: Hidvéghy Ernőné.)

Lengyel Irén, színésznő, sz. 1890. jan. 23-án, Kolozsvárott.

Lengyel Irén, színésznő, sz. 1900. febr. 2-án, Palatonyfalun. Színpadra lépett 1923-ban.

Lengyel István, színész, sz. 1901-ben, Kecskeméten. Színpadra lépett 1925-ben (Jókai Színkör).

Lengyel János, bonvivant és apaszínész, 1834. szept. havában lépett színpadra. 1861–62-ben Győrött működött. — Neje: Paulon Róza, nyelves anya és komika, 1859. febr. 6-án lett színésznő. — Leányuk: Lengyel Irén, soubrette és szende. 1870. dec. 8-án lépett színpadra.

Lengyel Józsa, színésznő, sz. 1883. márc. 15-én, Nagytapolcsányban. Színpadra lépett 1906-ban.

Lengyel Józsa, színésznő, sz. 1888. márc. 26-án, Budapesten. Színésznő lett 1912. aug. havában.

Lengyel József, színész, sz. 1853-ban, Pécsen. Színpadra lépett 1869-ben, Latabár Endre színiigazgatónál.

Lengyel József, r. k. plébános, Csekén, Szatmár m. Színműve: »Árky Anna«, színmű 3 felv. Bem. 1908. márc. 20-án, Krémer Sándor színtársulata, Szatmárt.

Lengyel József, színész, sz. 1883. márc. 5-én, Szatmárcsepkén, megh. 1927. okt. 24-én, Endrődön. 1907-ben lett színész.

Lengyel József, színész, sz. 1885. ápr. 26-án, Sajóhidvégen, Zemplén m. Felsőkereskedelmi érettségit tett, azután hivatalnoki pályára lépett. A világháború alatt katona volt. (Lásd: Világháború címszót.) Az orosz fogságban a színészettel kezdett foglalkozni. Itt nők hiányában komikai női szerepek eljátszására vállalkozott. 1920-ban hazajött és leszerződött a kassa—pozsonyi színházhoz, Faragó Ödön igazgatóhoz. 1921-ben Ujpesten játszott,

onnan még u. e. év szept. havában az Andrássy-úti Színházhoz kapott meghívást, ahol három évet töltött, azután két évig a Renaissance Színház kötelékébe tartozott. Később felváltva játszott a Víg-, Magyar- és Belvárosi Színházban, ez utóbbiban 1930-ban gyakran vendégszerepel. Színműve: »A nagy börtön«, 10 kép a szibériai hadifoglyok életéből. Bem. a Fővárosi Operett Színház, 1923. okt. 25. (A kíséző zenét összeállította és részben szerzerette Nádor Mihály.)

Lengyel Klári, színésznő, sz. 1881. aug. 8-án, Kolozsvárott. Színpadra lépett 1899-ben, a kolozsvári Nemzeti Színháznál. 1928-ban nyugdíjba vonult.

Lengyel Laura, író. (Lásd: Danielné.)

Lengyel Margit, színésznő, sz. 1878. dec. 9-én, Kolozsvárott. Színpadra lépett a kolozsvári Nemzeti Színháznál. 1928-ban nyugdíjba vonult.

Lengyel Mária, színésznő, sz. 1843-ban, megh. 1911. márc. 17-én, Szentendrén. Hosszabb ideig működött a Városligeti Színkörben. (Leánya: Lenkey Gusztáv hírlapíró neje.)

Lengyel Menyhért, drámaíró, a Belvárosi Színház társigazgatója, sz. 1880. jan. 12-én, Balmazújvárosban. Miskolcon tanult, majd a fővárosban hírlapíró lett, később Kassán hivatalnoki pályán működött. 1929. szept. havától a Belvárosi Színház társigazgatója. Első jelentős sikerét 1907-ben aratta, midőn »A nagy fejedelem« c. drámáját a pesti Thália-társaság (március 3.) előadta. Egyéb műveit a következőkben ismertetjük: »A hálás utókor«, dráma 3 felv. Az Akadémia a Vojnits-díjjal jutalmazta. Előadta a Nemzeti Színház, 1907. okt. 5-én. »Falusi idill«, szatíra, 1909. jan. 30-án adta a Magyar Színház. »A szűz«, dráma 3 felv. (Társzerző báró Hatvany Lajos.) Előadták a Magyar Színházban, 1909. okt. 9-én. »Taifun«, dr. 4 felv. 1909. okt. 30-án, Víg-színház. Ezzel a darabjával majd minden jelentősebb európai színpadon ismertté tette nevét. 100-ik előadása 1924. máj. 11. 150-edszer 1924. jún. A Berliner Theater 1910. febr. 19-én adta elő.

Ugyanott 100-adszor 1910. máj. 29-én adták, 200-adszor okt. 24-én került színre. Eszéken horvát nyelven 1911. márc. 7-én, Bukarestben 1911. ápr. havában, Párizsban 1911. okt. 10-én adták a Sarah Bernhardt Színházban, Torinóban 1911. okt. havában, Gábor József operai tag fordításában, bemutatták a Teatro Argentiniában. Nápolyban 1911. nov. végén, Londonban »Typhoon« címen 1913. ápr. 2-án mutatták be. Mannheimban 1924. nov. 29-én operai átdolgozásban mutatták be. Zen. szerz. Szánthó Tivadar, ford. Mohácsi Jenő. A Magy. Kir. Operaház is színre hozta, 1926. febr. 16-án. »Az árnyék«, szkecs 1 felv. Bem. 1910. szept. 29., a berlini Apollo Theaterben. »A próféta«, színmű 4 felv. Bem. 1911. febr. 24. Vigszínház. »A cárnő«, színmű 3 felv. Társ-szerző Biró Lajos. Bem. 1912. febr. 23. Nemzeti Színház. »Róza néni«, vj. 3 felv. Bem. 1913. febr. 1. Magyar Színház. »Táncosnő«, színmű 3 felv. Bem. 1915. dec. 3. Vigszínház. A bécsi Neues Wiener Stadttheater 1916. szept. 1-én, Berlinben 1917. jún. havában, a zürichi Pfauen-theater 1917. okt. havában, 1918. szept. havában a hamburgi Thalia Theater is előadta. »Vera«, dr. jelenet. Bem. a Modern Színpad, 1917. okt. 13. »Charlotte kisasszony«, történelmi színmű 3 felv. Bem. 1918. febr. 22. Nemzeti Színház. (Alten-burghban 1922. márc. havában mutatták be.) »Sancho Panza királysága«, vj. 4 felv. Cervantes »Don Quijote«-ja nyomán. Bem. 1919. jan. 10. Nemzeti Színház. »Néva-parti estély«, színmű 1 felv. Bem. 1919. márc. Medgyaszay Színház. »Antónia«, vj. 3 felv., 4 képben. Bem. 1924. ápr. 12. Vigszínház. Címszereplő Fedák Sári. 100-adszor aug. 24-én, 150-edszer 1926. szept. 7-én adták. 1925. máj. 12-én a bécsi Raymund Theater 100-adszor adta. New-yorkban 1925. okt. 21-én mutatták be. »A waterlooi csata«, komédia 3 felv. Bem. 1924. nov. 18. Renaissance Színház. »Mária«, színmű 3 felv. Bem. 1925. dec. 18. Belvárosi Színház. »Seybold«, vj. 3 felv. Bem. 1926. máj. 7. Vigszínház. Fedák Sárral 50-edszer 1926. aug. 28. »Postás-kisasszony«, színjáték 3 felv. Bem. 1927. dec. 23. U. o. »Tihamér«, vj. Bem. Berlinben, 1928. nov. 24-én, a Theater im Palmenhausban, dr. Bárdos Artur igaz-

gatása alatt. »Földnélküly János«, vj. 4 képben. Társz. Karinthy Frigyes. Bem. 1929. szept. 10. Belvárosi Színház. (A színház új rezsimjének első előadása.) 50-edszer 1929. nov. 28-án került színre. Fordításai: »A nagy bariton«, komédia 3 felv. Írták Leo Ditrichstein, Fred és Fanny Hatten. Bem. 1923. nov. 10. Belvárosi Színház. »A levél«, színmű 3 felv. Írta W. Somerset Maugham. Bem. 1927. okt. 14. Vigszínház. »Mary Dugan bűnpöre«, színmű 3 felv. Írta Bayard Veiller. Bem. 1928. szept. 7. U. o.

Lengyel Nándor, nyíregyházi cukrász. Színműve: »Magyar vér« c. népszínmű, 1912. jún. 1-én a debreceni társulat nyíregyházi szezonjakor először került színre.

Lengyel Paula, színésznő, sz. 1897-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1919. nov. 8-án.

Lengyel Vilmos, színész, sz. 1892. máj. 14-én, Nagyszebenben. Veszprémben érettségizett, azután a Színművészeti Akadémiára iratkozott, melynek végeztével bevonult katonának. Végigküzdötte a világháborút (olasz-orosz fronton) és mint főhadnagy szerelt le. Első szerződését 1915-ben kapta, amikor is Kolozsvárra hívták és itt 9 évig működött mint szerelmes színész, egyben az erdélyi-bánati magyar színészegyesület alelnöke, egy évig pedig elnöke volt. Ezután Szegeden, majd egy évig Nagyváradon működött. 1925-ben a Magyar Színház tagja lett, innen nem-sokára az Új Színházhoz hívták meg, 1930-ban pedig a Belvárosi Színház egyik elismert tagja. Főbb szerepei: Romeo, Árva László király, Trónörökös (Hattyú), Kisebbik fiú (Gyermektragédia), Nagyherceg (Lyon Lea), Dr. Peredy (Sárga lilium), Rendőrfőnök (Tüzek az éjszakában), Missziós páter (Vakablak), Káposzta (Földnélküly János) stb. — Neje Hollós Juci, színésznő. (L. o.)

Lengyel zsidó, dr. 3 felv. Írta Erekmann és Chatrian. Ford. Ivánfi Jenő. Bem. 1893. máj. 12. a Magy. Kir. Operaházban, a Nemzeti Színház személyzetével. Szereposztása: Mathis: Ujházi Éde; Christian: Pálfi György, Walter: Szi-

geti* Imre; Henrik: Szacsay Imre; A zsidó: Egressy Ákos; Törvényszéki elnök: Bercsényi Béla; Delejező: Császár Imre; Orvos: Gabányi Árpád; Jegyző: Hetényi Béla; Catherina: Lendvayné Fánecsy Ilka; Anette: Cs. Alszegehy Irma. Operai fordításban a Magy. Kir. Operaházban 1902. okt. 25-én került színre. (Írta Leon Viktor és Batka Richard, fordította Vidor Dezső. Zenéjét szerzerzte Weiss Károly.) Szereposztása: Mathis: Takáts Mihály; Catherina: Valent Vilma; Annette: Kaczér Margit; Christian: Kertész Ödön; dr. Frank: Gábor József; Schmitt: Hegedüs Ferenc; Lengyel zsidó: Kornai Richárd; Miklós: Mihályi Ferenc.

Lengyelffy Ilka, táncosnő, sz. 1851-ben, megh. 1873. nov. 9-én, Pesten. Nagy sikere volt Miklóssy Gyula budai színházában. 1870—72-ben Kolozsvárott működött.

Lengyelffy Paula, színésznő, sz. 1866-ban, Vácott. Színpadra lépett 1882. jún. 14-én, Bogyó Alajos színházában.

Lengyeltyóti színész. Lengyeltyóti, Somogy m., első ízben Balogh István színészei jártak, 1830. febr. 1-én. Ismert naplójában panaszkodik, hogy febr. 4-én »nagy hideg miatt a házból sem lehetett kijönni«. Másnap »detto elmaradt a játék«. De azért volt jó jövedelme is, így a »Báthory Mária«-ra 25 frt volt a bevétele. 1863. dec. havában Balogh Alajos társulata működött. Jobb tagok: Balogh, Nagy, Szigetköz Zsigmond és neje, Árvainé stb.

Lenhardt Aranka, színésznő, sz. 1891-ben, Lugoson. Színpadra lépett 1922. szeptember 1-én.

Lenhardt Ede, színházi ügynök és szerkesztő, Budapest. Munkái: »A magyar színészeti országos névtára«. Naptár az 1872. évre. Vác. Ugyanez megjelent az 1873., 1874., 1876-ik években is. Szerkesztette »A Színpad« c. szaklapot, 1870. aug. 1-től 1871. aug. 31-ig.

Lenkefi Ica (Ilona), színésznő, sz. 1896. okt. 25-én, Miskolcon. Szülei színészek. Iskoláit Budapesten végezte. Nem járt színésziskolába. Mint vidéki színésznő

1911. okt. 1-én a Vígyszínházban fellépett a »Nyári szerelem« Julie szerepében. Később a Magyar-, majd a Király Színház tagja lett. 1918. jún. 6-án Roboz Imre, a Projectograf Rt. igazgatója nőül vette, majd később tőle elvált. 1923. nov. havában férjhez ment Párizsban Mannheim Leó bankárhoz és lelépett a pályáról.

Lenkefi Kornél, színész, sz. 1866-ban, Ilyén, Bihar m. Színpadra lépett 1884. ápr. 10-én, Szegedi Mihálynál. — Neje: Keresztély Ernesztin, színésznő, sz. 1867-ben, Szilasbalháson. Színpadra lépett 1884. ápr. 10-én, Szegedi Mihálynál. (Leányuk: L. Ica, színésznő. L. o.)

Lenkei Erzsébet, színésznő, sz. 1894. aug. 5-én, Alsódabasban, Pest m. Iskolai elvégzése után, 1908-ban, beiratkozott a Színművészeti Akadémiára. Ennek befejeztével Szabados Lászlóhoz szerződött. Játszott Eperjesen, Késmárkon, Lőcsén, Iglón. Első fellépése Molière: »Tartuffe« c. vígjátéka Marianna szerepében volt. Azután Balla Kálmánhoz szerződött, ahol jobb szerepekhez juttatták, naiva és társalgási szerepekben, azonban csakhamar abbahagyta a vidéki vándorlást és visszavonult a színházról. Fivérei: L. Zoltán, színházi gazdasági főnök (L. o.) és L. György, színész. (L. o.)

Lenkei György ifj., színész, sz. 1890. dec. 6-án, Alsódabasban, Pest m. A gimnázium elvégzése után Solymossy Elek debreceni színésziskolájába iratkozott, egy év múlva Szatmáron szép sikerrel játszott a »Császár katonái«-ban, Zilahy Gyula társulatánál. 1911-ben Fehér Vilmoshoz szerződik és Szekszárdon a »Testőr« c. vj. színész-szerepében érte el a legnagyobb sikerét. 1912-ben Heves Bélához szerződik (Nagykőrös, Kisvárd, Gyulafehérvár), ahol szintén sikerrel játszotta a »Tanítónő«-ben a tanítót, »Iglói diákokban« Petki Pált stb. 1914. aug. közepén bevonult katonának és szept. elején már elvitték az orosz harctérre, 11-én Grodeknel eltűnt. (Hősi halált halt.)

Lenkei Henrik, tanár, író, sz. 1863. jún. 26-án, Pécsen. Bölcsészeti tanulmányait Budapesten elvégezve, előbb Po-

zsonyban, azután Budapesten tanít. 1891-ben megalapította az Élet c. modern írók közlönyét. Színművei: »Yvonne és Loice«, opera-szöveg. Zen. szerz. Hegyi Béla. Bem. Tata, gr. Eszterházy-várszínház, 1893. márc. 27. »Csetepaté«, vj. 1 felv. Bem. Nemzeti Színház, 1904. jún. 1. »Májusi fagy«, színmű. Társzerző Szilágyi Géza. U. o. 1911. márc. 24. »Leáldozás«, szomorújáték, 1911-ben Teleki-díjat nyert. »Kató bosszúja«, vj. 1918. márc. 18-án a Magyar Tudom. Akadémia ülésén a Teleki-pályázat 100 arany jutalmát nyerte el.

Lenkei Nándor, színész, sz. 1899. okt. 21-én, Pécsen. Színész lett 1923-ban.

Lenkei Sándor, dr., ügyvéd, színmű-író. Munkája: »Pipacs«, vidéki történet 3 felv. Bem. 1922. febr. 12. Irodalmi Színház. »Áprilisi komédia«, vj. 3 felv. Bem. 1926. jún. 13. Belvárosi Színház.

Lenkei Zoltán, volt színigazgató, sz. 1875. okt. 22-én, Tiszanánán. Színipályára lépett 1893. ápr. 28-án, ifj. Polgár Károlynál. Három évig volt Makó Lajos titkára, innen Krecsányi Ignác szerződött, akinél 17 esztendő telt. 1904. okt. 15-én a Vigszínház titkára lesz. 1914. okt. 1-től 1916-ig Debrecenben működik. 1916-ban a világháború alatt felmentést kap és az aradi színházhoz szerződik, hol 1917. májusáig működik, 1917. júniusától a Faludi Gábor igazgatósága alatti Városi Színház szerződött. 1921-ben a Városi Színházat az állam veszi bérbe, ekkor őt nevezik ki igazgatónak, honnan 1924. dec. havában megvált. 1925. jan. 1-én nyugalomba vonult, majd ez év szept. havában a Magyar Színház főpénztárosának szerződött. 1929. szept. havában a Belvárosi Színház szerződött gazdasági főnöknek.

Lenkey Gyula, színész, sz. 1846-ban, Pesten. Színpadra lépett 1866. dec. havában, Geröffy Andor színigazgatónál. — Neje: Bagyola Emma, színésznő. (L. o.)

Lenkey (Faragó) Gyula, (szentkatolnai), színész, sz. 1904. jan. 16-án, Budapesten. (Atyja id. L. Gyula, nyug. szföv. tanár, anyja Domonyi Julianna.) Rákosi

Szidi színésziskoláját látogatta. Első igazgatója Deák Lőrinc, akinél mint drámai színész számottevő sikerre tett szert.

Lenkey Hedvig, színésznő, sz. 1878. augusztus 4-én, Petrefcén (Szlavónia). Színiakadémiát végzett, onnan 1896-ban a Vigszínházhoz szerződött. Kozma Andor prologusában (a megnyitáskor) az övé volt az első szó. 1903. június 1-én a Nemzeti Színház tagja lett. Brioux: »Patyolat kisasszony« című darabjában a címszerepben jelentékeny sikere volt. Ez volt ott első fellépte. Szép sikerei voltak mint drámai hősnőnek és mint modern társalgási színésznőnek is. Legtöbbet játszott szerepe »Cyrano« Roxane-ja volt. Hedda Gabler és a »Kis Eyolf« Astáját magyar nyelven ő játszotta először. Férjhez ment először felsőpataki Bosnyák Zoltán belügyminiszeri államtitkárhoz és íróhoz, akinek darabjaiban a fő női szerepeket szintén ő játszotta, majd László Ferenc nagyvállalkozó neje lett. 1914-ben nyugalomba vonult.

Lenkey Józsa, színésznő, sz. 1900-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1922. szept. 1-én. (Rózsahegyi-iskolát végezte.)

Lenkey Márton, karénekes, sz. 1900-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1925-ben.

»Lenni vagy nem lenni, — ez a kérdés«. Shakespeare »Hamlet«-jéből származó szállóige. (III. felv. 1. jel.) Arany János fordításában így hangzik: »A lét s nemlét örök kérdése ez.«

Lenormand (lőnorman) Henry René, francia színműíró, sz. 1882-ben. Nálunk is színre került színművei: »Névtelenek«, dr. Ford. Somlay Artur. Bem. 1923. jún. 9. Belvárosi Színház. »Számum«, szmü 13 képben. Ford. Hont Ferenc. Bem. 1928. márc. 30. Uj Színház. »Don Juan estéje«, dr. 15 képben. Ford. Odry Árpád. Bem. 1930. máj. 2. Nemzeti Színház.

Lent van, — mondják arra a színészre, aki szereplése közben az együttlétől eltérő hangnemben beszél.

Lenz Ferenc, karmester, sz. 1887-ben. Budapesten. Színpadra lépett 1921-ben.

Leon Viktor, osztrák operett-librettista. Nálunk adott művei: »A génuai dudás«, operett 3 felv. Írta Brakl József. Ford. Kürthy Emil. Bem. 1889. aug. 9. Budai Színkör. »Az operabál«, operett 3 felv. Társsz. Waldberg H. Zen. szerz. Heuberger Richard. Ford. Faragó Jenő. Bem. 1899. máj. 16. Magyar Színház. (A Népopera felújította 1916. dec. 16.) »A kovácsok sztrájkja«, opera 1 felv. Ford. Várady Sándor. Bem. 1899. okt. 4. M. Kir. Operaház. »A modell«, operett 3 felv. Társsz. Held Lajos. Zen. szerz. Suppé F. Ford. Ruttkay György. Bem. 1901. febr. 1. Népszínház. »Az izé«, operett 3 felv. Zen. szerz. Weinberger Károly. Bem. 1902. ápr. 26. Népszínház. »Lengyel zsidó«, népies dalmű 2 felv. Szöv. Erckmann-Chatrien után Batka Richardtól. Zen. szerz. Weisz Károly. Ford. Vidor Dezső. 1902. okt. 25. M. Kir. Operaház. »Drótostót«, operett 3 felv. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Ford. Mérei Adolf és Ruttkay György. Bem. 1903. április 21. (Lásd részletesen »Drótostót« címszót.) »A vig özvegy. (Lásd e címszót.) »A koldusgróf«, operett 3 felv. Zen. szerz. Ascher Leó. Ford. Mérei Adolf. Bem. 1906. jan. 26. Magyar Színház. Századik előadása: 1906. aug. 25. »A kedélyes paraszt«, operett 3 felv. Zen. szerz. Fall Leó. Bem. 1909. jún. 25. Budai Színkör. »A nagy név« (»Der Grosse Name«), vj. Társsz. Feld Leó. A bécsi Deutsches Theater társulata a Magyar Színházban bemutatta 1910. jún. 1-én. »Cigányszerem«, operett. (L. o.) »Csak utána!«, boh. 3 felv. Társsz. Reichert. Ford. Komor Gyula. Bem. 1916. máj. 19. Budapesti Színház. »Csodacsók«, operett 3 felv. Zen. szerz. Straus Oszkár. Ford. Szenes Béla. Bem. 1916. jún. 16. Király Színház. »A reichstadti hereg«, operett 3 felv. Társsz. Reichert Henrik. Zen. szerz. Sztrojanovits Péter. Bem. 1921. okt. 14. Városi Színház. »A sárga kabát«, operett 3 felv. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Ford. Kulinyi Ernő. Bem. 1923. máj. 5. Király Színház.

Leoncavallo Ruggiero, olasz zeneszerző, sz. 1858. márc. 8-án, Nápolyban, megh. 1918. szept. havában, u. o. A nápolyi konzervatóriumon tanult, nagyon szegény volt, kis kávéházakban muzsikált,

amikor harmincnyéves korában a milánói Sonzogno kiadó cég pályázatán egy dalművével megnyerte az első díjat. 1892-ben mutatták be az »I pagliacci«-t, amely egy csapásra a világ egyik leghíresebb zeneszerzőjévé tette. »A bajazzók« (L. o.) diadalmasan hódítottak előbb Olaszországban, majd Franciaországban és 1893. márc. 28-án már a budapesti Operaházban is bemutatották. Ezután már bemutatották régebbi műveit is, a »Mediciek«-et és a »Chatterton«-t, amelyek azonban nem arattak olyan sikert, mint új alkotása, a »Bohémek«, amelyet Murger regényéből átdolgozott szövegre írt és amelyet 1897-ben mutattak be Milanóban. Az opera még ugyanabban az évben, 1897. nov. 27-én színrekerült Budapesten is, Radó Antal fordításában, de ez a darabja letűnt a műsorról, mert felváltotta a másik olasznak, Puccininak »Bohémélet«-je, (L. o.) 1900-ban írta a »Zaza«-t, amelylyel nagy sikere volt és 1904-ben »A berlini Roland« c. operát, amelyet II. Vilmos német császár megrendelésére alkotott. 1908-ban mutatták be a »Maja«-t, de ma már operái közül csak »A bajazzók« és a »Zaza« élnek, valamint egy-két operettje, amelyeket az olasz színpadokon ma is játszanak. Két balettje: »A nyáregji álom« és »A marionettek« szintén értékesebb alkotásai közül valók. A »Zaza« nálunk a Városi Színházban 1923. május 18-án került bemutatásra, a címszerepet Walter Rózsi énekelte. Mint drámai mű 1901. aug. 16. a Budai Színkörben, azután színre került a Vigaszínházban, Gombaszögi Fridával a címszerepben.

Leopold Andor, színész, sz. 1901. máj. 20-án, Vácott. Színpadra lépett 1925. okt. 1-én. Énekes lett és külföldre ment. 1929-ben a luzerni Stadttheater tagja; 1930-tól a müncheni Staatsoper szerződött 3 évre.

Leopold Franciska, szopránénekesnő, sz. 1871-ben, Budapesten, megh. 1912-ben, u. o. Az Országos Zeneakadémián Pauli Richárd tanítványa volt, tudását azután Saxlehner Emmánál tökéletesítette. Eleinte hangversenyzett, majd Kolozsvár primadonnája volt (Ditrői Mór utolsó igazgatói éveiben); innen Debrecenbe szer-

zódott (Komjáthy Jánoshoz), rövid ideig Székesfehérvárott működött, de elég korán visszavonult a színpadtól férje (névrokona: Leopold Gyula) oldalán. Szerepei: Szilágyi Erzsébet (Hunyadi László operában), Margit (Faust), Violetta (Traviata), Recha (Zsidónő), Santuzza (Parasztbecsület), Nedda (Bajazzók), Friquet Rózsi (A remete csepenyűje; a M. Kir. Operaház »Villars dragonyosai« címen adta), a »Hoffmann meséi« hármas szerepe, Rosalinda (Bőregér = Denevér), Fiammetta (Boccaccio), Hercegnő (Madarász) stb. Koloratúra-éneke mintaszerű volt; üdén csengő hangjáért és iskolázott, izléses előadásáért szívesen ünnepelték.

Leopold Gyula, kabaréigazgató, sz. 1870. febr. 22., Rárósmulyadon, Nógrád m. Losoncon és Budapesten végezte tanulmányait, majd ujságíró lett. Résztvett a világháborúban. (Lásd világháború címszót is.) 1918-ban átvette az Intim Kabaré vezetését, melynek hat évig volt az igazgatója; ezen idő alatt sok új színész és új író jutott érvényesüléshez. Első neje: L. Franciska, operaénekesnő, (L. o.) második neje: Szeless Elza, színésznő. (L. o.)

Leővey Gyula, színész. (Lásd: Koródy Gy.)

Leővey Ilka, színésznő (L. József nővére), sz. 1858-ban, Pesten. Színpadra lépett 1868-ban, a Nemzeti Színháznál. 1880. jún. 1-én mint szerződött tag első ízben lépett fel a Budai Színkörben, a »Betyár kendője« Őrszi szerepében. Mint férjezett Beleznay Ignácné húnyt el Szegeden, 31 éves korában, 1889. máj. 15-én.

Leővey József (lövő), színész, sz. 1840. ápr. 16-án, ősnemesi szabolcsi családból, megh. 1917. jún. 30-án, Zomborban. (Családja a nemesi levelét a címerrel együtt 1453-ban kapta, V. Lászlótól.) Pályáját a Nemzeti Színháznál mint díjtalan gyakornok kezdte, 1861-ben, honnan rövid idő múlva (okt. 1-től) a Budai Népszínházhoz került, Molnár Györgyhöz. A színház bukása után, 1865-ben, előbb Győrbe ment, onnan Miklóssy Gyula színtársulatának lesz a tagja, egy év után,

a nyári szezonban, Bényei István szerződtette. 1866. okt. 1-én a kolozsvári színházhoz hívták meg, ahol Fehérvári Antal igazgatása alatt öt éven át működött. 1871. ápr. elején a Nemzeti Színházban vendégszerepelt szerződötési célból, ahol máj. 1-től működött. Itt azonban Szigligeti Ede miatt nem volt maradása és csak öt évig működött. 1876. nyarán a nagyváradai konzorcium tagja. 1876–77-ben Sebők Lajosnál hős- és jellem szerepeket játszik és egyben rendező is. 1878-ban Szabó Antal erdélyi színgazgatónál találjuk, 1879-ben Várady Ferenc tagja, egy év multán Szathmáry Károly budai színtársulatához szerződött. 1880. okt. 1-én Bártfai Paczona Antal tagja, azután Polgár Gyulánál volt. 1882-ben konzorcionális alapon direkczióba fog. 1887. dec. 13-án, Nagyszombatban megünnepelte színészkedése 25 éves fordulóját, Bánfalvy Béla társulatánál, »Othello« címszerepében. 1892. jan. 13-án Halason megtartja 30 éves jubileumát, Bátorossy Endre társulatánál, a »Vasember« címszerepében. Elbúcsúzott 1910. dec. 15-én, Zomborban, »Othello«-ban. 1883–1904-ig a következő direktoroknál működött: Jakabffy Gábor, Fábián László, Füredi Károly, Ágh Aladár, Kunhegyi Miklós (kinél három ízben titkár is volt), Deák Péter, Pesti Ihász Lajos stb. — Neje: Ujfalusi Gizella, színésznő, sz. 1852-ben. Színpadra lépett 1868-ban Jakab Lajos társulatánál. Megh. 1888. dec. 4-én, Csákován, hol Miskolczi László búcsúztatta.

Leővey Leó (lövő), (L. József fia), színész, sz. 1869. okt. 23-án, Kolozsvárott. Színészé lett 1893. aug. 1-én, Leszkay Andrásnál. (Előzőleg hivatalnok volt.) Működött Nagyváradon, Óbudán, Szabadkán, Aradon, Nyitrán, — Makó Lajosnál, majd ismét Kolozsvárott, ahol 1926. március 3-án ülte meg 30 éves jubileumát az »Ezred apja« c. bohózatban. 1927. január havában házasságra lépett szentháromsági Magyar Judittal, néhai Magyar Mihály, a kolozsvári »Ellenzék« alapítófőszerkesztő s kiadójának a leányával. Leővey Leó egyike a vidék legjobb komikusainak és operett-buffóinak. Sajátságos száraz humorával és ötletes játékával mindenütt hatást keltett.

Lerántani a darabot. A színielőadás egyik fontos kelléke a hangulat. Ha az megvan, úgy nem esik baj az előadás keretében. De vajmi gyakran előfordul, hogy a színész rossz kedvű, családi baja van, — ekkor, ha uralkodni nem tud a kedélyén, indiszpozíciója azt eredményezi, hogy az ensemble szépségén ront. A vígjátékban például nem használ víg tónust, nem játszik össze a partnerével, stb. E szenvtelen játékot a színészvilágban úgy mondják, hogy: »Lerántja a darabot«. Kezdő színészek, kiknél hiányzik a kellő rutin, vagy szerepüket csak félig-meddig betanult színészek is le szokták rántani a darabot. De akkor is előfordul a »lerántás«, ha valamely szereplő a darab stílusával ellenkező modorban, monoton hangon vagy minden élénkség nélkül beszél. Az ilyen magatartásért a színészt meg szokták fenyeíteni.

Lerántani a színészt. A vidéki színikritikusok szokták cselekedni, ha valamely színész antipatikussá válik előttük. Az olyan kritikus, aki szubjektív érzelmeit nem tudja emancipálni azoktól, akik felett véleményét van hivatva mondani, rosszat cselekszik, mert egy elhamarkodott kritika a színész minden munkáját felboríthatja, — sőt további működését is megnehezíti.

Lerner Jakab, békéscsabai izr. tanító. Színműve: »Az elátkozott«. Bem. 1878. júl. havában, Békéscsabán, Krecsányi Ignác társulatánál.

Leroux (lörü) Gaston, fr. színműíró. Nálunk is bemutatott színműve: »A lilium«, szmü 4 felv. Társsz. Pierre Wolff. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1909. máj. 29. Nemzeti Színház.

Leroux (lörü) Xavier, fr. zeneszerző, sz. 1863. okt. 11-én, Velletri-ben (Egyházi állam), megh. 1919. febr. 2-án. Massenet és Dubois tanítványából a nagy római díj (1885) nyertese, 1896-ban a párizsi Conservatoire tanára, a francia muzsikának egyik jelentékeny tényezője lett, eredeti egyéniség. Nálunk is bemutatott műve: »A csavargó«, lírai dráma 4 felv. Szöv. írta Richepin Jean. Ford. Heltai Jenő.

Bem. 1908. máj. 23. Magyar Kir. Operaház. (Takáts Mihállyal.)

Lesage (lőszázs) Alain René, francia költő, sz. 1668. május 8-án, Sarzeau-ban, Vannes mellett, megh. 1747. nov. 17-én, Boulogne-sur-Mer-ben. Színműve: »Turcaret«, vj. 5 felv. Ford. Salgó Ernő. Bem. 1908. június 13. Nemzeti Színház.

Leskynn Gabriella, magyar születésű bécsi operaénekesnő (cs. n. Prileszky). Atyja Prileszky Károly, udvari gazdasági igazgató volt. A Zeneakadémiát kitüntetéssel végezte s tisztán csengő kellemes szoprán hangjával csakhamar feltűnést keltett a jótékonyági hangversenyeken. Brünmben a városi színházban, majd a bécsi Volksoper-ban nagy sikerei voltak, azután a bécsi udvari operaházban volt szerződésben. Megh. 1915. szept. 20-án, Bécsben. (Eltemették a család pozsonymegyei birtokán.)

Leslie Stuart (= Tommy Barzett), angol zeneszerző, megh. 1928. ápr. havában. Nálunk is színre került a »Florodora« és az »Ezüst papucs« c. operettje.

Lesniewska Lujza, lengyel operaénekesnő, sz. Varsóban, régi nemes lengyel családból. Varsóban tanult énekelni, hol mestere Quattrini János volt, a varsói cs. színház karnagya. Előbb műkedvelő volt, azután, mint kész énekesnő, fellépett Varsóban, majd Milanóban, hol Bazzi tanár oktatta tovább, azután a milanoi Scala tagjává szerződtették. Később Majna melletti Frankfurt, Wiesbaden és Bukarest színpadjain szerepelt. 1853. jún. 15-én, mint a varsói császári színház tagja, fellépett nálunk is, a Nemzeti Színházban, az »Alvajáró« c. opera Amina szerepében. 1854. augusztus havában újra itt találjuk, már mint szerződtetett tagot; majd augusztus 18-án a »Kúnok«-ban Margitot énekelte. 1855. március 30-án volt az utolsó fellépte a »Troubadour«-ban. Ezután Bécsbe szerződött, ahol az olasz operánál működött.

Lesser Szaniszló, német színigazgató, sz. 1840-ben, megh. 1907. dec. 5-én, Bécsben. Jeles hős- és jellemszínész volt. Eleinte Németországban működött. 1885.

augusztus havában megkapta Kóburg hercegtől a szász Ernő-rend I. osztályú lovagkeresztjét, majd 1887. június havában a tudomány- és művészet érdemkeresztjét: ugyanez év szeptember havában a svéd király a Wasa-rend lovagkeresztjével tüntette ki. 1891. február havában magyar állampolgár lett. 1892. október havában mint a berlini Wallner-színház bérloje vállalatába belebukott. Ő volt a pesti Gyapju uccai német színház (L. o.) utolsó igazgatója. Mikor leégett a Gyapju uccai német színház (a mai Báthory ucca 24. sz.), L. nagyon szeretete volna föltámasztani; ő is aláírta azt a német nyelvű felségfolyamodványt, melyet Bécsbe küldtek a császár címére a német színház újraképzéséért. Mikor a folyamodvány dolga nyilvánosságra került s a nyomán támadt fölháborodás örökre elsöpörte a német színházat, L. látta, hogy Budapesten már nincs keresnivalója, elköltözött Grácba.

Lessing Efraim Gotthold, német színműíró, sz. 1729. jan. 22-én, Kamenzban, Szászország, megh. 1781. febr. 15-én, Braunschweigban. Kiváló kritikus, kutató elme volt, s remek prózája által a német irodalomban kifejlődésére nagy befolyással volt. Lessing mindenütt ott volt, ahol harcolni kellett a szépért és az igazságért, ahol fel kellett szakitani az ablakot, hogy az új kor, a haladás korának friss levegője beáradjon az elavult hagyományok, poros előítéletek dohos miliójébe. Az emberi egyenlőségnek, a valósi türelemnek, az igazságnak, a magasabb értelemben vett közmopolitizmusnak épp oly rettenthetetlen és puritán harcosa volt, mint amilyen zseniális apostola, reformátora, tanítómestere volt a német irodalomnak, költészetnek és színpadnak, amely így az ő fellépése révén ujhódott meg. Mert Lessing volt az, aki ledöntötte a hármas egységnek a francia iskola kezében üres dogmává merevült arisztoteleszi szabályát, hogy a shakespearei dráma határtalan lehetőségeit állítsa helyette példának a német írók elé. Az ő fellépésének és drámaírói tevékenységének — főként az »Emilia Galotti«-nak, a »Bölcs Náthán«-nak és a »Barnhelm Minná«-nak — a hatása alatt virulhatott csak ki a XVIII. század végén a német

drámaírás új tavasza és nélküle nem születtek volna meg sem Goethe »Götz«-e és »Clavigo«-ja, sem Schiller drámái: »A haramiák«, az »Ármány és szerelem«, a »Fiesco« és a »Don Carlos«. Mint századának legnagyobb kritikusa, mint a német nemzeti színház eszméjének előharcosa, mint költő és stilművész, mint teológus, mint a »Hamburgische Dramaturgie« szerzője, mint esztéta és színigazgató, ugyancsak elévülhetetlen érdemeket szerzett nemcsak a német, de az egész világ kultúrájának előbbrevitelében. Első színpadi munkája a »Barnhelm Minna«. 1763-ban írta ezt a híres darabját Lessing Boroszlóban, ahol Tauentzien tábornok titkára volt. Katonai emlékeit és tapasztalatait értékesítette a hétéves háború idején játszó darabban, amelynek tendenciája a porosz-szász kibékülés, drámai tétele pedig az, hogy Minna, a szász nemes kisasszony önfeláldozó szerelme meggyógyítja a sebesült Tellheim porosz őrnagy tisztit becsületén és emberi méltóságán esett sérelmet és kibékíti a rokonszenves és alapítatlanul megvádolt katonát a társadalommal.

A »Náthán« nemes »galéria-tónusa« és az »Emilia« izzó színeivel szemben a »Minná«-t a XVIII-ik század pasztelljeinek finom és gyöngéd koloritja jellemzi, de a vígjátéki dialógus kecses fordulatai mögött is érezni Lessing meleg, költői szívét. Tellheim és Minna utolsó heves jeleneteiben gyakran tragikai magaslatozatra jár a vígjáték és a filozófus-költő sugárzóan okos szavain átérzik a rejtett szenvedély. A költő remekműve azonban nem kerülhetett mindjárt színre. Nagy Frigyes cenzorai nem engedték színpadra a porosz-szász kibékülést propagáló darabot. Évekig hevert Lessing íróasztalában a »Barnhelm Minna« kézírata, amíg végre 1776. nov. 18-án Döbbelin társulata Lipcsében előadhatta. A darab rendkívüli hatást tett a közönségre és egyfolytában tízszer került színre, ami abban az időben példátlan siker volt. Nemsokára valamenyny német városban játszották a »Barnhelm Minná«-t. Magyarországra is eljutott a Lessing-vígjáték híre és Kelemen László budai úttörő színtársulata, 1792. júl. 29-én mutatta be Ráth Pál színész fordításában, aki e műnek »Katonaszerentse«

címet adott. (Eredeti címe: »Minna von Barnhelm, oder das Soldaten Glück.«) A »Katonaszerentse« ekkor mindössze csak kétszer került színre (másodszor 1792. aug. 30-án). Az érdeklődés, úgy látszik, nem nagy mértékben nyilvánult meg iránta. Az első előadáson 47 frt 26 kr. volt a bevétel, a másodikon már csak 25 frt 43 kr. A budai Várszínházban 1834-ben már Kazinczy Ferenc fordításában készültek előadni a darabot. A szereposztás ez volt: Tellheim őrnagy: Tóth István; Barnhelm Minna: Lendvayné; Gróf Bruchsal: Nagy István; Franciska: Pálné; Werner Pál; Bartha János; Fogadós: Telepi György; Asszonyág gyászban: Kovácsné; Rill: Megyeri Károly. A Vigszínházban 1916. ápr. 19-én mutatta be a bécsi Hofburgtheater együttese. Színre került a Városi Színházban is, a Deutsches Volkstheater előadásában, 1918. jún. 5-én. 1929. márc. 16-án a Nemzeti Színház is kitűzte játérendjére e remekművet a nagy költő születése százados évfordulójára, Kazinczy Ferenc fordításában. A szereposztása ez volt: Tellheim, őrnagy: Petheő Attila; Barnhelm Minna: Bajor Gizi; Franciska, Minna társalkodónője: Somogyi Erzs; Werner, strázsamester: Abonyi Géza; Just, tisztiszolga: Sugár Károly; Fogadós: Gál Gyula; Gyászruhás hölgy: Szabó Margit; Riecant de la Marlinière, hadnagy: Gyergyai I.; Gróf Bruchsal: Mihályfi Károly; Tábori vadász: Greguss Zoltán; Szolga: Cserépy L. a. n.; Suhanc: Egri I. a. n. Más művei is kerültek nálunk színre: »Gallotti Emilia« és »Bölcs Náthán«. (Mindkettőt lásd címszava alatt.) »Miss Sara Sampson«, színjáték 5 felv. Ford. Kazinczy Ferenc. 1804 előtt. Kolozsvárott előadták 1821. nov. 17-én.

Lessing-színház berlini együttese nálunk a Vigszínházban 1905. ápr. 26-án vendégszerepelt. Műsorán volt Ibsen »Nóra«-ja, a »Népgyűlölő«, a »Tenger aszszonya«, Hauptmann: »A takácsok«, Dreyer: »A tizenhétévesek« stb. drámája. 1917. aug. 4-én ismét eljöttek a magyar fővárosba, ugyancsak a Vigszínház vendégei voltak. Előadásait ekkor Hauptmann Gerhard »Michael Kramer« c. 4 felvonásos drámájával kezdték meg.

Lészay Kató, színésznő, sz. 1908-ban. A budapesti Szemere uccai leánygimnázium sikeres elvégzése és az érettségi után a színészegyesületi iskola növendéke volt, majd két év után színésznő lett és a Városi Színházhoz szerződött (1927). Vendégszerepelt Préger Miksa társulatánál, a drezdai Centraltheaterben és a düsseldorfi Apollotheaterben is.

Lészay Lőrinc (fogarasi), földbirtokos, sz. 1793-ban, megh. 1869. nov. 1-én, Pesten. Színműfordítása: »Abbé de l'Epée vagy a siketnéma«, dr. 5 felv. Bouilly francia műve után németre fordította Kotzebue, magyarra L. Előadták 1834. aug. 2-án, Budán.

Leszerződni. Színészi kifejezés; a szerződés megkötésének terminus technikus. Ha ugyanis a színész elszerződött valahova, akkor ezt a cselekedetét: »Leszerződni« szóval szokták kifejezni. (V. ö. Szerződés. Szerződés-csinálás és Szerződés-kötés.)

Leszkay András, színigazgató, sz. 1863. júl. 1-én, Sámsonban, Bihar m., megh. 1928. aug. 2-án, Budapesten. Előbb huszárhadnagy volt, majd midőn a debreceni színház Gyöngyi Izó és Valentin Lajos vállalkozása idején válsággal küzdött, 1891. okt. havában átvette annak igazgatását, csakhogy itt vagyona nagy részét (10.000 frt) feláldozta, mire a következő évben Aradon volt igazgató, ahol olyan gárdája volt, melynek minden egyes tagja rövidesen Budapestre került és itt szerzett magának országos hírnevet. Fenyvesi Emil, Balassa Jenő, Hegedűs Gyula, Rónaszéki Gusztáv és neje az ő társulatának oszlopai voltak. 1901. ápr. 1-én bérbe vette a Magyar Színházat, ahol előbb drámai előadásokat produkált, de mivel ez a kísérlet fiaskóval járt, át kellett térnie az operett kultiválására. Hat éven át vezette a Magyar Színházat inkább kevesebb, mint többszerencsével. Legnagyobb sikert ért el a »Vígözvegy« c. operettel, mely kétszáznál több előadást ért meg. 1907-ben ennek a színháznak gazdasági főnöke lett, miután Beöthy László vette át tőle a színházat. 1911. ápr. 1-én nyugalomba vonult. A

világháború alatt az Unió-színházak gazdasági főnöke volt, utána a Király Színház büfféjét és ruhatárát bérlete. Ezt is abbahagyta később és a Fészek művészklub vendéglőse volt egy ideig. Sirjánál búcsúztatót mondott a Színigazgatók Szövetsége nevében Beöthy László, a Fészek Klub képviselőjében Győző Lajos, az Országos Színészegyesület részéről pedig Balla Kálmán. — Neje: Emődi Eyfried Irén, színésznő, sz. 1874. szept. 18-án. Színészakadémiát végzett, majd 1892-ben férje társulatánál színpadra lépett. Ez év április 2-án fellépett a Népszínházban, Sudermann Hermann »Ninive pusztulása« c. dr. Klárka szerepében. 1893. ápr. 22-én Debrecenben férjhez ment. 1922. aug. 1-én nyugalomba vonult. — Leányuk: L. Irén, sz. 1895. okt. 19-én, Budapesten. Színészakadémiát végzett, majd 1918. okt. havában színpadra lépett. 1919. márc. havában a Madách Színház tagja volt. Ezután lelépett a pályáról.

Leszkay Dezső, színész, sz. 1870. jan. 24-én, Sátoraljaújhelyen, megh. 1916. jan. 14-én, Szegeden. Színpadra lépett 1892-ben, Bokody Antal színigazgatónál. 1916. máj. 3-án nyugdíjba vonult.

Leterrier (lőterjé) **E.**, fr. színműíró, nálunk több színműve került színre. Ismertebbek: »Camargo«, nagy operett 3 felv. Társsz. Vanloo. Zen. szerz. Lecoq. Ford. Fái J. Béla. Bem. 1879. márc. 28. Népszínház. »A karácsonyfa«, tündérlátványosság 3 felv. Társsz. Vanloo. Zen. szerz. Róth L. Bem. 1881. okt. 1. U. o. »Viola-Ibolya«, operett 3 felv. Társsz. Vanloo. Ford. Evva Lajos és Fái J. Béla. Zen. szerz. Lecoq. Bem. 1882. márc. 21. U. o.

Létminimumos-színész. Újabb időben — a háborús gazdasági eltolódások folytán — született ez a kifejezés, mely alatt azt a színészi-gázsit értik, amely a legyszerényebb megélhetési lehetőséget nyújtja, tehát azon színész, aki a minimális gázsikulcsba esik, melynek megállapítása a Színészegyesület, illetve Színészszövetség hatáskörébe tartozik. (V. é. Gáge.)

Lettner Vilmos, színész, sz. 1900-ban, Budapesten. Színész lett 1923-ban.

Leuer Hubert, hősstenor, a bécsi Volksoper, majd a nagy állami opera tagja, nálunk 1917. máj. 18-án lépett fel először a Városi Színházban, a »Bohémélet« Rodolphe szerepében. 1918. okt. 5-én a Magyar Kir. Opera vendége volt. (»Lohengrin.«) 1928-tól sűrűn látogat el a magyar fővárosba, főleg Wagner-hősöket énekelt. Első nejétől (Kittel, jeles bécsi operaténésznőtől) elválva, 1929-ben nőül vette Sámy Ilonkát, aki szintén képzett énekművésznő volt. (Megh. 1930. júl. 20. Budapest.)

Leuthold Hetty, német színésznő, sz. 1872-ben, Budapesten. 1888—1889-ben Troppauban, 1890-ben a berlini Lessing-Theaternál működött. Ezután 1893-ban a Raimund-Theater tagja lesz. 1895-ben viszsza vonult és az irodalomnak élt.

Levágni. Színházi kifejezés. Mondják abban az esetben, ha a színdarabról a kritikus kellemetlen beszámolót ír, de akkor is használják, ha túlszigorú kritikát alkalmaz a színésszel szemben.

Lévai Berta, operaténésznő. (Lásd: Hatvani Edéné.)

Lévai Elemér, színész, sz. 1890. jan. 24-én. 1909-ben lett színésszé. (Hősi halált halt. Lásd: Világháború címszót.)

Lévai Gyula, színész, sz. 1894. márc. 21-én. Színész lett 1922-ben.

Lévai Iona, színésznő, sz. 1867-ben, Léván. Színpadra lépett 1882. júl. 1-én, Tóth Béla színigazgatónál.

Lévai Pál, színész, sz. 1864. okt. 28-án, Rinyaszentkirályon, Somogy m. Színpadra lépett 1882. jan. 1. Kárpáthy György színigazgatónál.

Lévai Pál, színész, sz. 1884. szept. 15-én, Kaposvárott. Színész lett 1912-ben.

Lévai színészet. A városban már 1826-ban jártak magyar színészek. Balogh István volt ekkor itt az igazgató, ki tíz napig tartott előadást. 1834. ápr. havában Fekete Gábor színtársulata működött itt. Tagok voltak: Vasváriné, Klára leányasszony, id. Lángi, Latabár, Völgyi és Könyves. (»Honművész«, 1834. I. k. 310.)

oldal.) 1840-ben Hevesi Imre az igazgató. (»Honművész«, 1840. II. kötet, 53. szám.) Öt év múlva Chiabay Pál színtársulata látogatott el ide. 1858. őszén Kétszery Józsefet hívták meg. (»Napkelet«, 1858—57. szám.) 1869. okt. havában Beke Istvánné társulata keresi fel a várost. 1871. márc. havában Gerő Jakab, 1872. febr. 17-én Novák Sándor az itt járt igazgató. Két év után (máj. 23.) Balogh Alajos társulata kezdi meg a szezon. 1875. júl. 22-től Aranyosi Gyula az igazgató. Tagok voltak: Aranyosiné Mann Jolán, Matusekné, Bártfai, Aranyosi József, Obertiné, Tolnainé, Dancz Lajos, Andorffy Péter stb. 1882. máj. havában Tóth Béla társulata játszik Léván; öt felváltja 1884. aug. havában Bánfalvy Béla, 1885. máj. 23-án Bogyó Alajos. Ujabb időkben: Halnay Imre (1901—2.), Farkas Ferenc, Rácz Dezső, majd Tóvári Antal (1908. őszén), 1911. máj. utolsó hetében, Szabó Ferenc volt itt igazgató. A mai lévai színház építése 95.000 K-ba került. Van benne 400 ülőhely, 200 állóhely. (Magyar Városok Statisztikai Évkönyve. Budapest, 1912.)

Levasseur (lövasszor) Henriette, fr. énekesnő, 1879. szept. 2-án szerepelt a Nemzeti Színházban, a »Lucia« c. cnerában. Erről a szereplésről így ír egyik kritikusa: »Hangja iskolázott és kellemes is, de oly hideg, annyira minden érzés nélküli, hogy alig képes más hatást előidézni, mint tisztasága és képzett koloratúrája iránti elismerést.« (»Pesti Hírlap«, 1879. szept. 3.)

Levassor (lövasszor) Pierre, francia komikus, sz. 1808. év elején, Fontainebleau-ban, megh. 1870-ben. 1830-ban mint műkedvelő sikert aratott és ezután a színpályára szánta magát, majd Dejazet színésznő segítségével a párizsi Palais Royal első komikusa lett. Nálunk a Nemzeti Színházban 1856. ápr. 25-én lépett fel először a »Sir John Esbrouff« és a »Le lait d'anesse« (Szamártej) c. darabban.

Lévay Etelka, színésznő. (Lásd Fekete Ferencné.)

Lévay Gyula, színész, sz. 1863. febr. 2-án, Szabadkán, megh. 1930. márc. ha-

vában, Budapesten. 18 éves korában lépett a színpályára, 1881. jan. 1-én, Ersényes István színigazgatónál. Hosszabb időn át a Vígszínház ügyelője volt, ahol igen szerették példás pontosságáért. Sok szép verse jelent meg a színészi szaklapokban. 1911-ben »Szép Példaház« nevű színházi vállalkozás érdekében agitált, azonban eredmény nélkül. (Autóelgázolás áldozata lett.)

Lévay Henrik báró (kisteleki), a főrendiház tagja, sz. 1826. ápr. 16-án, Jankovácon (Bács m.), megh. 1901. dec. 16-án, Budapesten. Alelnöke volt a Nemzeti Színház nyugdíjintézetének.

Lévay Ida, színésznő, sz. 1872. szept. 1-én, Szarvason. Színpadra lépett: 1895. virágvasárnapján, Pesti Ithász Lajos színigazgatónál.

Lévay Hadfi János, színész, sz. 1857-ban, Nagyváradon. (Egy ideig sűgő is volt.)

Lévay József, költő, műfordító, sz. 1825. nov. 18-án, Sajószentpéteren (Borsod m.), egyszerű földműves nemes családból, megh. 1918. júl. 4-én, Miskolcon. Még a miskolci református kollégiumot járta, amikor elkezdett verselgetni. Első költeménye 1843-ban jelent meg Garay »Regélő«-jében. Jogi tanulmányainak elvégzése után Vadnay Lajosnál patvaristakodott, majd a borsodi követtel, Szemere Pállal, elment Pozsonyba, az országgyűlésre irnoknak. A szabadságharcot ujságírói minőségben élte át a »Közlöny« c. hivatalos lapnál. Utóbb a »Pesti Napló«-hoz került, de aztán visszatért Miskolcra, a kollégiumban, magántanárnak. Az 1860-ik évben megyei jegyző, azután főjegyző és 1894-ben alispán lett; azonban egy év múlva nyugalomba vonult és azontúl csak a költészetnek élt. Költeményei több kötetben jelentek meg. Tagja volt az Akadémiának és Kisfaludy-Társaságnak. 1911. nov. 10-én a Szent István-rend kiskeresztjével tüntették ki. Hattyúdala az az alkalmi költemény volt, amit Tompa Mihály születésének századik évfordulójára írt. 1865—1871-ig Shakespeare-drámákat ültetett át magyar nyelvre. Nevezetesebbek: »Titus Andronicus«, 1865. »A makrancos hölgy«, 1866. Először adatott a

Nemzeti Színházban, 1868. szept. 11. »IV. 1874-ben lefordítja Seneca »Vigasztalását vízkereszt, vagy amit akartok«, 1871. Első előadása 1879. okt. 26. Nemzeti Színház. 1874-ben lefordítja »Seneca vigasztalása Marciához« (bölcseleti mű). »Don Juan«, »Psyche«, víg pásztorjáték. »Versaillesi rögtönzés«, Molière vigjátékai. Ford.: 1883.

Lévay Nagy Margit, színésznő, sz. 1877. máj. 24-én, Budapesten. Solymossy Elek színésziskoláját látogatta. Színpadra lépett 1895. jún. 8-án, Makó Lajos színigazgatónál, 1919. jan. 1-én nyugdíjba vonult.

Lévay Sarolta, színésznő, sz. 1873. jún. 4-én, Szegeden. Színpadra lépett: 1899. ápr. 4-én, Somogyi Károly színigazgatónál.

Lévai Zsigmond, színész, sz. 1857-ben, Nagyváradon. Színpadra lépett: 1887-ben, Némethy György színigazgatónál.

Levegő. Színházi nyelven a zsinórpadról leelőző és a szuffitát eltakaró díszletdarabot értik, amely levegőt ábrázol.

Levélben adjuk — kifejezés arra értendő, hogy — kis társulatnál — ha valamely szerepre nincs személyesítő, a színen szereplő egyik színész levélben olvassa fel az illető (quasi távollévő) szerepét és úgy értelmezi azt, mintha valóban a szóbanforgó szereplő küldte volna az üzenetet. (Másképp humoros kifejezéssel úgy mondják, hogy »levélben jelenik meg«.)

»Levelet kapott a szatmári postán.« Sűrűn használt színészi szállóige a vidéken. Eredete a Gaal József (L. o.) »Pelleskei nótárius« c. népies darabjából való. Akkor mondják, ha a színésznek levelet hozott a postás.

Levélfűrés. Színpadra szóló proceszus arra az esetre, ha a színdarabban egy megírt vagy megírandó levelet hangosan fel kell olvasni. Hogy tehát a szabatságban fogvatkozás ne álljon be, a sugó előre megírja a felolvasandó levelet és azt a kellékes a kijelölt helyre teszi. — Déryné arról volt nevezetes, hogy óva-

tosságból a játék előtt mindig elkérte előbb az ilyen felolvasandó levelet, nehogy esetleg a játék folyamán valami hiba miatt zavarba jöjjön. (Naplója, III. kötet, 110 oldal.)

Levendovszky Irma. (Kemény Lajosné), színésznő, sz. 1889. szept. 7-én, Szatmárt. Színésznő lett 1910-ben.

Levenni a műorról. Ezt a kifejezést akkor használják, hogy ha valamely újdonság semmiképpen sem tud közönséget vonzani, erre aztán a műorra kitűzött darabot nem adják többé elő, vagyis: »leveszik a műorról«.

Lever de rideau (francia, ejtsd: lövéző ridó). Rövid egyfelvonásos színdarab, amely más, nagyobb színdarab előtt kerül előadásra. Nálunk a Nemzeti Színházban Paulay Ede igazgató honosította meg.

Leviczky Aladár, színész, sz. 1901-ben, Velencén (Fejér m.). Színpadra lépett: 1921-ben.

Lewinsky József, híres osztrák színész, a Burgszínház tagja, sz. 1835. szept. 20-án, Bécsben, megh. 1907. febr. 27-én, u. o. Atyja szegény szücsmester volt, aki fiát kereskedőnek szánta, de Lewinsky később a jogi pályára lépett. Emellett lelkes barátja volt a színháznak s amikor csak tehette, eljárt a Burgszínház előadásaira. 1853-ban abbahagyta jogi tanulmányait s a Burgszínház színésziskolájának növendéke lett, azután két évig statisztaként vett részt a színház előadásain. Mint kész színész, 1855. jan. 17-én lépett fel először egy kisebb bécsi színházban, majd vidéki színpadokon működött. A Burgszínházban 1858. máj. 14-én mutatkozott be Moor Ferenc szerepében s azonnal megnyerte a közönség tetszését. 1865-ben valóságos udvari színész, majd a Burgszínház rendezője lett. Mint szavaló és recitátor gyakran tett körutakat, többször megfordult Budapesten is. Így többek között 1882. ápr. havában szavalóestét tartott, Byron »Manfred«-jét is előadta, Schumann zenéje mellett, a Budapesti Zenekedvelők estélyén. Érdemeiért a Petőfi-Társaság tagjává választotta, mi-

után nagy költőinket megismertette a külfölddel. Magyar állampolgár volt. (1875. aug. 9-én tette le a magyar állampolgári esküt. Másnap Pozsonyban Geduly ev. szuperintendens megeskette Precheisen Olgával.) Nagy híve volt Petőfi költészetének, akinek németre fordított költeményeit igen gyakran szavalta Európa nagyvárosaiban. A Burgszínházban mintegy háromszáz elsőrendű szerepet játszott a klaszikus és újabb írók színdarabjaiban s egyik legjobb ábrázolója volt Mefisztófelesz szerepének Goethe drámájában.

Léwy József, a svéd és norvégiai koronaherceg első vadászkürtöse és hangszízigazgatója. 1837. nov. 25. és 30-án a Nemzeti Színházban hangversenyezett.

»Lézenső ritter!« Szállóige Katona József (L. o.) »Bánk bán« c. tragédiájából. (Biberach személyére vonatkozóan.)

Libera Gizella, operetténekesnő, sz. 1844-ben, Kassán. 1863-ban a budai Népszínháznál működött, majd a debreceni színháznál találjuk. 1878. márc. 21-én házasságra lépett leveleki Molnár Ágoston szabolcsi nagybirtokossal. (L. o.) 1871. dec. havában az Orsz. Színészegyesület nyugdíjalapjára 100 forintot adományozott.

Libera Lajos, színész. Színpadra lépett 1860. nov. 1-én.

Libretto olasz szó, eredetileg könyvecskét jelent. Valósággal azonban az opera vagy operett szövege értendő alatta. (Recte: szövegkönyvecske.)

Lichtenberg Emil, zeneszerző, karmester, sz. 1874. ápr. 2-án, Budapesten. Az Orsz. Zeneakadémia növendéke volt. Tanulmányai végeztével előbb Kölnben, majd Rigában volt karmester. 1903-ban a budapesti Operaházhoz szerződött első korrepetitornak. 1907. június havában karmesternek nevezték ki; 1924-ben nyugalomba vonult. 1908-ban megalapította a Magyar Nők Kerekgyűlését, a Magyar Kerekgyűlést és a Magyar Zenekerekgyűlést, ezekkel a világzeneirodalom legnagyobb szabású műveit (Bach, Händel stb. miséit, oratoriumait) mutatja be. 1924-

ben megjelent Parsifal-tanulmánya. (Ismereteti: »Szózat«, 1924. jan. 27.)

Liebhaber. Régebben ez volt a szerelmes-színész szerepkör megjelölése a német idioma alapján.

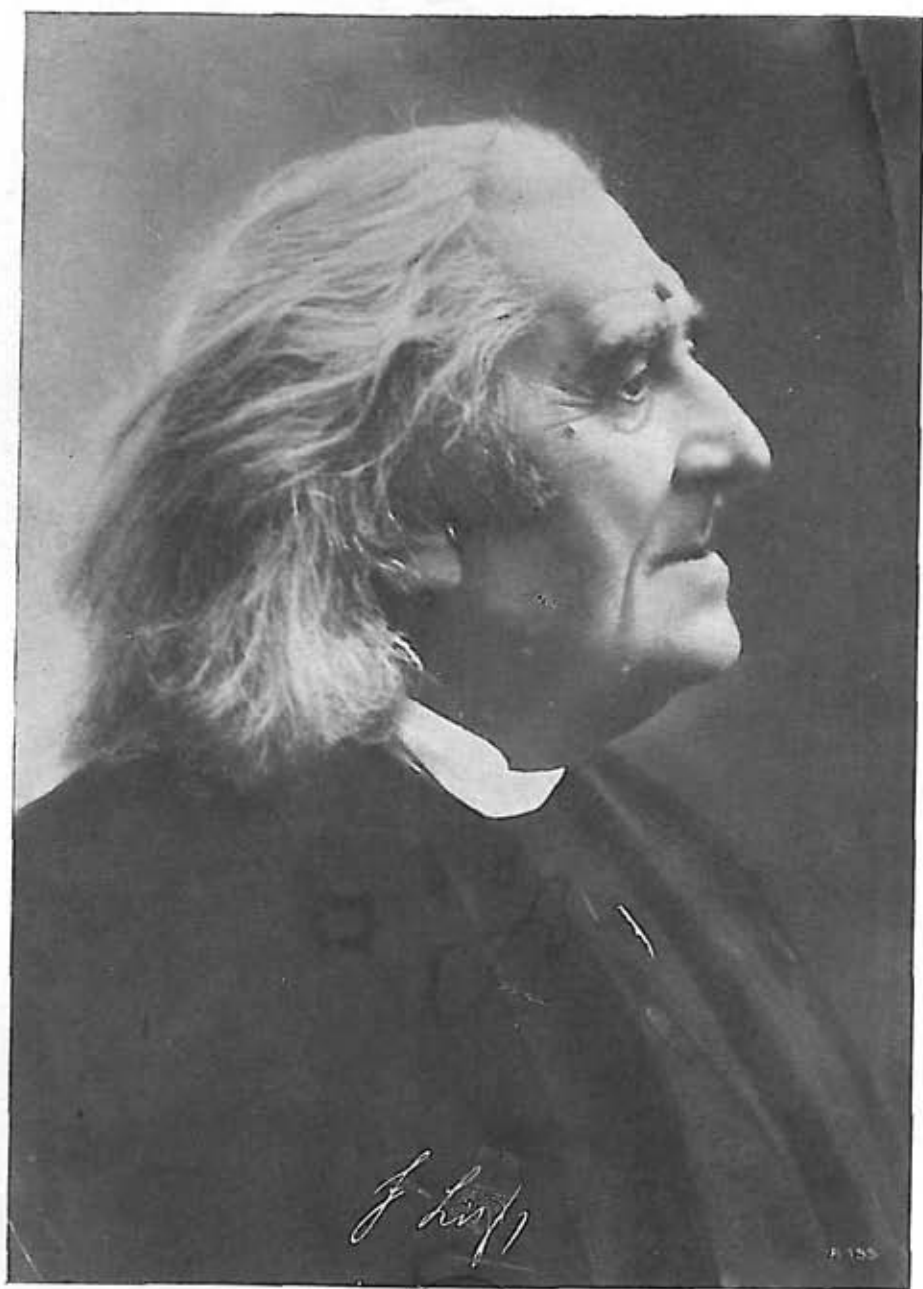
Liebhadt Lujza, operaénekesnő, sz. 1828. júl. 31-én, Sopronban, hol atyja borkereskedő volt, meg. 1899. febr. 21-én, Londonban. Bécsben Gentiluomonál tanult. Első fellépte szülővárosában volt 1843. május 3-án, Meyerbeer »Die Ghibellinen in Pisa« c. operájában, mint Arzo, Page der Fürstin szerepében. 1845-ben a bécsi Kärntnerthor-Theater tagja, 1849-ben a casseli színháznál találjuk, majd 1850–64-ben a bécsi opera tagja, 1864 nyarán a londoni Her Majesty-színházhoz szerződött. A Nemzeti Színházban is volt alkalma bemutatni énektudását. Itt első ízben 1852. május 19-én lépett fel a »Mártha« operában mint Lady Harriet Durham, melyről a »Pesti Napló« ezeket írta: »Szép hangja és tökéletes énekképzettsége, mind játéka által a közönség osztatlan tetszését vívta ki!« 1873-ban Amerikában vendégszerepelt. Szerepei: Ezred leánya, Susanna (Figaro), Zerlina (Fra Diavolo), Alice (Ördög Róbert), stb.

Lieder Frigyes, »képíró, ki huzamosb idő óta Pesten lakott, s ki Hollósy Kornéliának a Nemzeti Múzeum lépcsarnokában levő képét festé, f. hó 12-én élt 79-ik évében meghalt.« (»Pesti Napló«, 1869. május 15.)

Lieszkovszky Anna, magyar származású színésznő, a német Thália szolgálatában állott és évekig bécsi színházakban játszott.

Lieszkovszky Lujza, (Szász Miklóné), színésznő, sz. 1850-ben, Albertiúrsán. Színpadra lépett 1869-ben, Molnár Györgynél. Működött még Bényeinél 1880-ban, Szeless Józsefnél, Polgár Károlynál 1889. október havától, Németh Jánosnál 1891. október havától stb.

Ligeti Aladár, színész, sz. 1879. jan. 19-én, Győrött. Színipályára lépett 1896-ban. 1911-től az Operaház sűgőja. (Lásd: Világháború címszót is.)

Liszt Ferenc

Rotterdam júl. 14.

Kedves Barátom!

A Lisszabon júl. 19-én Brüsszelbe
megyek és maradok körülbelül
22-éig. Tüjű, székely és csinos
szívesen látom. A Bellevue hotel.
ben ^{szépen} várakozok. Ha vélet-
lenül nem találhatok segítséget,
akkor a hotel Landbau fogok
lakni. Mindenesetre Scott
megmondja a címet.
A legjobb barátsággal az
én — Lontay.

utóiratban hársas pengő! szó!

Liszt Ferenc levele Reményi Edéhez

Litzenmayer Szidónia

Lontay István

Lóránd Lajos

Lóránth-Vilmos

Losonczy Dezső

Losonczy György

Lőrinczy Vilma

Ludwig Vilma

Lubinszky Ödön

Lubinszky Ödönné Boér Hermin

Ligeti Andor, színész, sz. 1878-ban, Budapesten. Bokody Antalnál kezdte színészkedését, 1890-ben, Deesen, onnan Csóka Sándor szerződtette, működött még Krescsányi Ignácnál, a Népszínháznál (Porzolt Kálmánnál), Beöthy Lászlónál (Király- és Magyar Színház) mint epizód-színész. (Nyugdíjban van.)

Ligeti Andor, színházi titkár, sz. 1904. okt. 14-én. Színpadra lépett 1925-ben. (Kisfaludy Színház.)

Ligeti Angela, színésznő, sz. 1892. febr. 28-án, Erzsébetfalván (Pest megye). Színésznő lett 1910-ben.

Ligeti Annie, magyar származású német színésznő, a Theater an der Wien tagja, 1910. szept. havában férjhez ment Schöller Gusztáv lovaghoz, Lévára.

Ligeti Erzsébet, sugónő, sz. 1889-ben, Budapesten. Működését 1908-ban kezdte.

Ligeti Ferenc, színész, sz. 1895. okt. 25-én, Bésztercén. Színpadra lépett 1912-ben.

Ligeti Géza, színházi karmester, sz. 1856-ban, Tabódon (Tolna m.), megh. 1920. okt. 14-én, Zomborban. Színházi működését megkezdte 1874. szept. 1-én, Tóth Jenőnél. 1899. február havában Zomborban jubilált. Nyugdíjba ment 1915. febr. 1-én.

Ligeti Gyula, ügyelő, sz. Körömbányán. Színpadra lépett 1903-ban. — Neje: Krammer Hedvig, színésznő, sz. 1885. febr. 14-én, Pécsen. 1905-ben lépett a színpályára.

Ligeti (Schönauer) Ida, színésznő. Színpadra lépett 1868. dec. elején.

Ligeti (Schönauer) Ida, színésznő, sz. 1880. okt. 3-án, Túrkevéen. Színpadra lépett 1895. okt. 1-én.

Ligeti Irma, énekesnő, sz. 1870-ben. Passy Cornetnél tanult, aztán a Népszínházhoz került, ahol néhány hónapig a kórusban szerepeltették, majd amint kellemes hangja, ritka szépsége és rokonszenves megjelenése feltűnést keltett, érvényesülni

is kezdett. 1888-ban Bécsben tovább képezte magát. Itt hunyt el, 1889. jan. 21-én.

Ligeti (Schönauer) István, színész, sz. 1840-ben, Győrött, megh. 1906. aug. 13-án, u. o. Színésszé lett 1860-ban, Hidasz Elek színigazgatónál. Előbb a tanítói pályán működött. Egy ideig a budapesti Gyapjú ucai német színháznak is tagja volt, de szíve visszavonzotta a magyar színészethez. Főbb szerepei voltak: Zajthay István, Brankovits György, Zsiga cigány, Brazovics Athanáz (Aranyember), Feledi Gáspár, stb. Nyugdíjba vonult 1900-ban. Tipikus alakja volt a régi puritán, vérbeli színésznek, amely ideális álmokkal küzdött végig rögzös pályáját az úttörés nehéz évtizedeiben. — Neje: Bodor Etelka, színésznő, sz. 1848-ban, Nagyváradon, megh. 1910. jún. 18-án, Győrött. Kocsisovszky Jusztin színtársulatánál találkozunk első ízben a nevével, 1866-ban. 1900-ban nyugdíjazták. (Első férje Dernői Károly. L. o.) Gyermekai: L. Aladár, operaházi sugó (neje: Keresztély Irma); L. Gyula, városi színházi ügyelő. (L. o.)

Ligeti István, színész, sz. 1893-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1921-ben.

Ligeti János, színész, sz. 1874. febr. 15-én, Budapesten. Színpadra lépett 1893. ápr. 11-én.

Ligeti Jenőné Farkas Teréz, színésznő, sz. 1864. márc. 24-én, Kolozsivárt. Színpadra lépett 1884. nov. 15-én, Hegyi Gyula színigazgatónál.

Ligeti Józsa, színésznő, sz. 1874. dec. 24-én, Budapesten. Színpadra lépett 1890-ben, Aradi Gerő színigazgatónál.

Ligeti Juliska, (Dezső Józsefné), színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja, sz. 1877. dec. 8-án, Budapesten. Már mint színiakadémiai növendék feltűnt a »Virágfakadás« című vígjáték vizsgálódásán. A fiatal növendéket a közönség zajos tapsokkal, a sajtó pedig nagy elismeréssel tüntette ki. Erről a szerepléséről a »Fővárosi Lapok« színikritikusa így emlékezett meg: »Ma végre találtunk az ifjú hölgyek közt

is egy figyelemreméltó tehetséget, Ligeti Juliska személyében. Talán ő lesz az a naiva, akit nagy idő óta keresünk, aki a naiv elemet, a tiszta bájt nem a csucscsoródó ajkon, hanem a *lényében* hordja. Finom, diszkrét és mégis agilis és szerezetre méltó.

Erre az elismerő kritikára s erre a nagy sikerre a Nemzeti Színház igazgatósága 1895. június 1-én a fiatal növendéket le szerződtette — naivának és szubrett-nek. Ligeti Juliska ekkor már kész művész nő volt és mégsem stagnált, hanem úgyszólván szerepről-szerepre növekedett. 1897. április 6-án elnyerte a Farkas—Ratkó-díjat, 1903. nov. 14-én pedig férjhez ment Dezső Józsefhez (L. o.), a Nemzeti Színház tagjához, addig is s azután is egyik kitűnő játszó társához. Másik játszótársa pedig Rózsahegyi Kálmán lett, akivel különösen Gárdonyi Géza darabjaiban nyújtott felejthetetlen alakításokat. Mert Ligeti Juliska nemcsak a szalonbeli bakfisokat tudta játszani, hanem a kedves falusi libácskákat is. És ebben a tekintetben valamennyi elődje fölött áll. A magyar naivákból az idősebb Lendvaynától kezdve hiányzott a jellegzetes magyar elem, ami Ligeti Juliskában csaknem Blaháné-szerű mértékben van meg. Tehetségének ezt az új oldalát Gárdonyi Géza »A bor« című falusi történetében mutatta meg először, amikor is olyan törülmetszett falusi »jerce-lány«-t mutatott be, melynél különbet a zseniális szerző sem képzelhetett el. Sok kedveset és szépet produkált addig is, de a »Bor« Rozijában elérte művészete zenithjét. Kedves volt nagyon az »Egér« Mártájában, Cyprienne-ben, Mary Ann-ben, Fanchett-ben (Figaro házassága) és többi naiva- és szubrett-szerepeiben, de a »Bor«-ban, »Annuská«-ban, a »Falusi verebek«-ben, »Csongor és Tünde« Ilonájában s az »Elnémult harangok« Kisó-jában — ezekben a kitűnő magyar paraszt szerepekben — mégis csak közelebb férközött hozzánk. Szív, kedély, szendesség, pajkos-ság és amellet sok finomság jellemzi művészetét.

Haladó életkorával könnyűszerrel lépett át a naivákból a menyecske szerepkörbe s amilyen kitűnő Rozi volt a »Bor«-ban, később éppen olyan kitűnő Baracsna lett. Erdemei elismerésül 1921. szeptember

19-én kinevezték a Nemzeti Színház örökös tagjává, 1924. június 21-én pedig a Nemzeti Színház aranygyűrűjével tüntették ki.

(Pataki József.)

Ligeti Klára, színésznő, sz. 1889. júl. 1-én, Miskolcon. Színpadra lépett 1911-ben.

Ligeti Lajos, színész és rendező, sz. 1884. május 30-án, Hódmezővásárhelyen. A Rákosi-színiskolát végezte. Színpadra lépett 1902. április havában. Sokáig vidéki színész volt, jóízű humorával mindenütt népszerűsége tette szert. Háború után Amerikába ment, ahol színigazgató lett és sokat használt a magyar kultúrának. Autószerencsétlenség áldozata lett. — Neje: Medgyaszai Amália, színésznő. (L. o.)

Ligeti Margit, színésznő, sz. 1896. jan. 19-én, Aradon. Színpadra lépett 1920-ban.

Ligeti Vilmos, színész, sz. 1870-ben. Budapesten. Színpadra lépett 1888. márc. 28-án, Balassa Károly és Zöldi Márton színigazgatóknál.

Ligety Mari, színésznő, már 12 éves korában a Népszínház gyermekszínésznője. 1885-ben már nagy szerepekhez jutott. Játszott Székesfehérvárott, Kolozvárt és szerte az ország minden nagy színpadán és mint koloratúrekesnő mindenütt dicsőséget szerzett művészetével.

Likopódium. Ha a kulisszák mögül tűzfényt, lángvetést akarnak a színpadra bocsátani, ezt likopódium segítségével szokták megcsinálni. A likopódium vegyi keverék. Kevés puskapor-alja az anyag főrésze, ehhez gyantát és festék-törmeléket kell keverni és egy plé-lapra szokás elhelyezni. Ha közeledik a végző, akkor az így elkészített anyagot meggyújtják, magásra feltartják és fúvó-pipa és égő gyertya segítségével a keveréket lángra lobbantják.

Lili. Énekes színmű 2 felv. Írták Hennequin és Millaud. Ford. Evva Lajos és Fái J. Béla. Zen. szerz. Hervé. Bem. 1882. nov. 7. Népszínház. Szereposztása: Plinhard: Tihanyi Miklós; De

la Grange Batelière: Andorffy Péter; Saint-Hypothèse: Kassai Vidor; Bompan: Horváth Vince; René: Eöry Gusztáv; Bouzincourt: Komáromi; Neje: Párté-nyiné; Amélie: Hegyi Aranka. (Szege- den 1884. febr. 16-án mutatták be. Ott Saint-Hypothèse: Megyeri Dezső; Plin- chard: Makó Lajos; Lili: Vadnay Vilma volt.) Századik előadása: 1898. dec. 9-én volt, ezzel a szereposztással: Plinchard: Szirmai Imre; Saint Hypothèse: Kassai Vidor; Batelière: Lubinszky; Bompan: Horváth Vince; René: Raskó Géza; Lili: Kürty Klára. Százötvenedik előadása 1907. febr. 2-án volt. A darabban előforduló »Lili keringő«-t Bánfi Sándor (L. o.) írta, szövegét Kacziány Géza. A Népopera 1915. márc. 14-én iktatta műsorába. A darabot a Nemzeti Színház is felújította K. Hegyesi Mari emlékeztetére, 1926. márc. 20-án, a következő szereposztással: Antonin Plinchard: Kiss Ferenc; De la Grange Batelière báró: Uray Tivadar; Saint-Hypothèse vicomte: Pethes Sándor; Bompan: Sugár Károly; René: Gyergyai L.; Bouzincourt: Fehér Gyula; Bouzin- courtné: K. Gömör V.; Amélie, a leány- uk: Bajor Gizi; Victorine: Vándory M.; Vieuboisné: Kelemen M.; Grandsecné: Iványi Irén; Andersonné: Cs. Rosos Giza; Jérôme: Hajdu László. (Párizsban 1882. jan. 10-én adták a Variété-ben; Bécsben az An der Wien-ben 1882. okt. 21-én.)

Lilich Miklós, karmester, sz. 1890. ápr. 2-án, Budapest. Színházi működését 1910-ben kezdte. Írt két operettet. Egyik 1922. jan. havában »Dézsá komtesse« c. alatt került színre Sopronban. (Szöv. Róna Zoltán írta.) Egy másikat Siliga Ferenc szövegére; címe: »Tilos a szerelem«. Bem. 1926. május havában. Kisfaludy Színház. — Neje: Hajnal Emma, színész- nő, sz. 1891. ápr. 27-én, Zentán. Szín- padra lépett 1921-ben.

Liliom. (Egy csirkefogó élete és ha- lála.) Külvárosi legenda 3 felv., 7 kép- ben. Írta: Molnár Ferenc. Bem. 1909. dec. 7. Vigszínház. Szereposztása: Liliom: Hegedüs Gyula; Juli: Varsányi Irén; Mari: M. Harmath Hedvig; Ficsur: Sze- rémy Zoltán; Hugó: Tapolczai Dezső; Linzmann: Fenyvesi Emil; Muskátné: V.

Haraszthy Hermin; Lujza: Bányai Irén; Hollunderné: Kiss Irén; a fia: Harsányi Rezső; Orvos: Bárdi Ödön; Fogalmazó: Balassa Jenő; Dr. Reich: Tanay Frigyes; Kádár: Sarkadi Aladár; Esztergályos: Kárpáti; Kapitány: Bihari Ákos; Öreg rendőr: Vendrey Ferenc; Első lovasrendőr: Gyarmathy Gusztáv; Második lovasrendőr: Dayka Balázs; Berkovics: Kassai Győző; Budai rendőr: Győző Lajos; Első detek- tiv: Tihanyi Miklós; Második detektiv: Kazaliczky Antal; Kovács: Gábor; Első kis cseléd: Kelemen M.; Második kis cse- léd: Perényi S.

Épp ilyen fényes volt a tíz év utáni, 1919. febr. 15-iki első repriz együttese, amelynek élén Varsányi Irén Julikája mel- lett Csontos Gyula új, megkapó Liliom- alakítása és M. Makay Margit finom, kedves Marikája hódított. Ennek a repriz- nek óriási sikere volt, annyira, hogy egy szezonban összesen hetvennégyyszer került színre a darab. S ezzel el is érkezett a századik előadás jubileumához, 1922. jún. 8-án, midőn Csontos Gyula játszotta a címszerepet, Julikát Varsányi Irén; Mus- kátné új szereplő: Gazsi Mariska volt. 1929. máj. 18-án Molnár Ferenc-ciklust rendezett a Vigszínház, ekkor ismét színre került a »Liliom«, — ezúttal 101-edszer. Szereposztása ez volt: Liliom: Csontos Gyula; Juli: Varsányi Irén; Mari: M. Makay Margit; Ficsur: Mály Gerő; Hugó: Gárdonyi Lajos; Linzmann: Zá- tony Kálmán; Muskátné: Gazsi Mariska; Lujza: Inkei Margit; Hollunderné: D. Kende Paula; A Hollunder-fiú: Mátray József; Orvos: Bárdi Ödön; Fogalmazó: Törzs Jenő; Berkovics: Dózsa István; Az esztergályos: Szegő Endre; Kapitány: Hajmássy Miklós; Öreg rendőr: László Miklós; Budai rendőr: Maklár Zoltán; Dr. Reich: Vértess Lajos; Kádár István: Somló István; Első lovasrendőr: Nagy Gyula; Második lovasrendőr: Árkossy Vil- mos; Első kis cseléd: Pártos Erzs; má- sodik kis cseléd: Kaposi Kató. Ezt az előadást Hegedüs Tibor rendezte.

A »Liliom« megírásába 1909. tavaszán kezdett Molnár Ferenc, aki októberben már föl is olvasta darabját a Vigszínház igaz- gatósága előtt. Akkor még Ditrói Mór volt a művészeti igazgató és Jób Dániel a rendező. A fölolvásás után nagy vita

kerekedett arról, hogy milyen hatásos jelenettel lehetne befejezni a darabot és Ditrói Mórnak támadt az az ötlete, hogy az égből visszatérő csirkefogó csillagot lopjon és azt hozza haza kisleányának. A nagyszerű ötlet mindenkinek nagyon tetszett s az ötlet születését követő napon Tóth János, a színház kipróbált kellékes már be is szerezte a csillagot, amely kristályüvegből készült és amely még ma is a Vígyszínházi kelléktár egyik vitrinjében ragyog.

A premier után huszonhatszor került színre a »Liliom«. Két év múlva a ligeti Színkörben vendégszerepelt Jarno bécsi színigazgató és Hansi Niese, akik eljátszották a »Liliom«-ot. Ez az előadás volt tulajdonképpen a kiindulási pontja annak az óriási nemzetközi sikernek, amely a »Liliom« kapcsán végleg a világ legismertebb színpadi írói közé sorozta a 34 éves magyar Molnár Ferencet.

A mű külföldi előadásai: 1914. jan. 14-én bemutatták Pétervárott, Orlov Ida, a bécsi Burgszínház volt művésznője saját német társulatával. 1915. dec. végén Amsterdamban is színre került, nagy tetszés mellett. Berlinben, a Lessing Theaterben bemutatták 1914. febr. 14-én. Londonban, a Kingsway Theatre-ban, 1920. szept. 14-én került színre »The Daisy« (A margaréta) címmel. Newyorkban a Theatre Guild az eredeti formában mutatta be, 1921. máj. 20-án. A Theatre Guild az amerikai metropolisz irodalmi színháza, amelyben két zseniális fiatal művész vitte diadalra a magyar szerző művét. A címszerepet Josef Schildkraut, a nagy berlini Schildkrautnak angol színésszé lett fia játszotta, Julika szerepében pedig Eva Le Gallienne lépett föl.

Newyorkban könyvalakban is megjelent angol nyelven, rendkívül díszes kiállításban Molnár Ferenc diadalmas darabja és nagy keresletnek örvendett a szép kiállításban Berlinben megjelent német kiadás is.

Bukarestben 1922. szept. végén, Párizsban 1923. jún. 10-én, Sanghaiban 1925. ápr. közepén, Hamburgban 1925. szept. 1-én került színre a Thalia Theaterben, Max Pallenberg-gel a címszerepben. Mint Németország minden nagy színpadán, úgy itt is zajos tapsok pergőtüze jelezte azt, hogy a nagy magyar költő mesélő-virtuózi-

tása megtalálta az útát a hallgatóság szívéhez és dicsőségének babérkoszorújába a nagy siker újabb leveleit fonhatta. Főszereplők voltak: Ernestine Costa (Julika), Platt kisasszony (Ringlispielesné), Friedrichné (Marika), Stieda (Ficsur). Tokióban a Modern Színház bemutatta 1926. júl. elején, a színház felavatása alkalmából. Az estnek Theatre parée-jellege volt, a páholyokban Japán legkiválóbb politikai, tudósai, írói, művészei és az arisztokrata világ reprezentáns családjai foglaltak helyet. Molnár Ferenc legendája, a pesti kis cselédeány szerelme, a ligeti hintáslegény csavargó-élete és csavargósorsa mélyen meghatotta a közönséget. A tokiói lapok egyhangulag állapították meg, hogy Molnár Ferenc színművének nagy sikere volt, témájának újszerűsége, elgondolásainak művészi finomsága és a nagyváros levegőjének tökéletes megérzékelte-tése egyaránt elragadta a színházavató előkelő közönséget. A »Liliom« valamennyi szereplője japán színész volt. Szerb nyelven bemutatták 1922. ápr. 26-án Ujvidéken, majd Vasziljevics Zsivkó új fordítása szerint 1929. május havában. Liliom: Raskovics, Julika: Dragicsné volt.

Liliomfi. Vigjáték 3 felv. Írta Szigligeti Ede. Zen. szerz. Szerdahelyi József. Bem. 1849. dec. 1. Nemzeti Színház. Szereposztása: Szilvai Teodor: Udvarhelyi Miklós; Mariska: Cserecsér Natália; Kamilla nevelőnő: Kovácsné Mária; Liliomfi: Füredi Mihály; Szellemfi: Hubenai Ferenc; Kányai fogadós: Réthy Mihály; Erzsi leánya: Szathmáry Dánielné; Gyuri pincér: Farkas; Schwartz Adolf fogadós: Szerdahelyi József. 119-ik előadása 1911. szept. 15-én volt. Felújították 1920. jún. 9-én, majd 1928. jan. 18-án, Szigligeti halála 50 éves fordulója alkalmából. (A művet elplagizálta Nestroy bécsi bohózatíró, aki »Umsonst« címmel írt belőle színdarabot. Színre került 1857. márc. 7-én, a Carltheaterben. A plágiumot felfedezte Császár Elemér dr. (»Pesti Napló«, 1908. március 25.)

Lilla. Színjáték 3 felvonásban. Írta: Csathó Kálmán. Bem. 1928. febr. 10-én, a Nemzeti Színházban. Szereposztása: Vajda Pál, gabonakereskedő: Nagy Ador-

ján; Vajdáné: Kiss Irén; Vajda Juli: Bajor Gizi; Bédi János, csizmadiamester és városi szenátor: Pataki József; Bédiné Fábrián Julianna, főköztövróné: Cs. Aczél Ilona; Bédi Manca: Ághy Erzs; Kovács Sámuel, bicskei rektor: Hosszu Zoltán; Kovácsné: G. Gömör Vilma; Kedves István; kollégiumi kosztadó: Almásy Endre; Kedves Istvánné: Vizvári Mariska; Kedves Gergely, nagyvázsonyi tiszteletes: Mihályfi Béla; Csokonai Vitéz Mihály: Petheő Attila; Lévai István, gabonakereskedő: Csontos Gyula; Zay Sámuel, orvosdoktor: Gál Gyula; Weinmüller Bálint, nyomdász: Hajdu József; Csepely Zsigmond, nemes úr: Forgács Antal; Csepyné: Pethes Margit; Ferberné: Vaszary Piri; Töltesyné: Nagy Teréz; Csillag Matyi, csizmadiategény: Matány Antal.

Lillien Antal, színműíró. Színművei: »A pártosság dühe«, nagy nézőjáték 5 felv. Czigler után, Miskolc, 1823. szept. 19. »A kulmhegyi haramiák«, írta: Cuno Henrik, vitézi dráma 5 felv. Miskolc, 1830. okt. 21. »Az árva és gyilkos«, melodráma 3 felv. tánccal. 1834. máj. 13.

Limido Giovannina, balletprimadonna, nálunk a Magy. Kir. Operaházban 1887. máj. 25-én lépett fel mint vendég.

Limonádé darab. Az érzélgős, hyperromantikus színdarabra mondják, ahol a nézők ellágyítása a cél. Helytelenül némelek a hatástalan színdarabra is alkalmazták a L. kifejezést.

Lincke Paul, német színeszerző, sz. 1866. nov. 7-én, Berlinben. Munkája: »Makrancos hölgyek« (Lysistrata), operett 2 felv. Szövegét írta: Bolten-Baeckers. Ford.: Molnár Ferenc. Bem. 1903. dec. 17. Király Színház. A Scala Színház felújította: 1920. aug. 14. »A szerelem királya«, operett 3 felv. Ford.: Balassa Emil. Bem. 1920. okt. 16. Revü Színház. »Luna asszony«, operett 3 felv. Ford. Harmath Imre. Bem. 1920. júl. 21. Fővárosi Operett Színházban a vendég szereplő debreceni színtársulat személyzete.

Lind Jenny, világhírű svéd koloratura-énekesnő, sz. 1820. febr. 8-án, Stockholm, megh. 1887. nov. 2-án, Lon-

donban. (Eltemették Walvern-ben; 400.000 frt vagyont hagyott hátra.) Már 9 éves korában járt színészkolába. Első szerepe a »Büvös vadász« Agathája volt. Később Manuel Garciától tanult. Nálunk is sikerrel vendégszerepelt. 1851-ben Goldschmidt Ottó zongoraművész felesége lett. Utoljára 1870. jan. 20-án a férje által szerzett »Ruth«-oratóriumban énekelt.

Linda Berta, a bécsi udvari Opera volt első táncosnője, nálunk is vendégszerepelt, a Nemzeti Színházban, 1879. május 6-án, a »Sylvia«-ban. — Hans Makart, a 70-es és 80-as évek divatos festője, vette nőül.

Lindau Károly, osztrák író. Nálunk színre került operettjei ezek: »A milliárdos kisasszony«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Strauss József. Ford.: Mérei Adolf. Bem. 1906. szept. 22. Magyar Színház. »A szerencsemalac«, operett 4 felv. Jourda Dániel eszméje után írta Stein Leóval. Ford.: Mérei Adolf. Bem. 1909. máj. 1. Fővárosi Nyári Színház. »Színészvér«, operett 3 felv. Társz.: Stein Leó. Zen. szerz.: Eysler Edmund. Ford.: Mérei Adolf. Bem. 1909. júl. 30. U. o. A bécsi Girardiféle operett-társulat vendégszereplői a Vig-színházban előadták 1915. szept. 24-én. »Az asszonyfaló«, operett 3 felv. Társz.: Stein Leó. Zen. szerz.: Eysler Edmund. Ford.: Mérei Adolf. Bem. 1912. máj. 15. Budapesti Színház. Egy bohózatát »A menyországbán« címen, bem. 1897. márc. havában, a Kisfaludy Színházban.

Lindau Paul, német drámaíró, sz. 1839. jún. 3-án, Magdeburgban, megh. 1919. febr. 1-én, Berlinben. Halleban és Berlinben tanult, majd 1895-ben a meningeni udvari színház intendánsa lett. 1900-ban a Berliner Theater, majd a berlini Deutsches Theater igazgatója lett. »Lea grófnő« c. drámáját Dóczy Lajos fordította magyarra, 1880. jún. 6-án adták a Nemzeti Színházban.

Lindberg Helge, finn énekművész. Sok jóbarátja volt Budapesten. Imádta a magyar közönséget. Gyakran mondogatta, hogy egész karrierjét Budapestnek köszönheti. Itt fedezték fel, Bécs és Berlin csak követték Budapestet. Az északi városok,

Párizs és New-York még később csatlakoztak Budapest véleményéhez. A lelkébe zárta magyar barátait és a maga lehetőségei szerint igyekezett meghálálni ezt a barátságot. Bárhol lépett fel a kerek világon, a magyar dal sohasem hiányzott a műsoráról. A »Csak egy kis lány van a világon« kezdetű népdalt magyar szöveggel énekelte Prágában, Bécsben, Berlinben, Párizsban, mindenütt és büszke volt rá, hogy mindig nagy tetszéssel fogadták. Finn repertoárja mellett az utolsó években már egész magyar repertoárja is volt. Megh. 1928. jan. 3-án, Bécsben.

Linden Constanze (de), román származású francia-német színésznő. Bécsben tanult, majd Sopronban lépett fel először egy német színtársulatnál a »Vasgyáros« Claire-jében. 1907. okt. 21-én nálunk is fellépett a Magyar Színházban, Donnay Maurice »Education de prince« c. darabjában. Két estén játszott.

Lindh Marcella (Jellinekne), koloratura-énekesnő, sz. 1870. máj. 19-én, Kalamazov-ban, Észak-Amerikában. Lamperti tanítványa volt. Előbb Berlinben lépett fel, 1887-ben. A hangképzés legfőbb tökélye az, amivel rendelkezik. Minden regiszterében a legegyszerűsebben s legtisztábban van kiképezve. Budapesten többször vendég szerepelt, így 1898. jan. 4-én az »Alvajáró« Amina-jában, a M. Kir. Operaházban, 1900. okt. 13-án s még kétszer a Magyar Színházban, a »Gésák« Mimozá-jában stb.

Lindhorst Ottó, tenor énekművész, nálunk az Operaházban mint vendég 1922. ápr. 20-án mutatkozott be az »Aida« Radames-partijában.

Lineé Béla, színész, sz. 1873-ban, Budapesten. Színpadra lépett: 1891-ben.

Link Adolf, magyar származású német színész, sz. 1851. szept. 15-én, Pesten. Mint 10 éves gyermek, Ferenc József király támogatását kérte. A király meg is adta a kért segítséget. Mint gyermekszereplő fellép Pesten, 1861. okt. 25-én, a német színházban. 1870-ben Olmützben működik. 1871—72-ben Pesten naturburszerepeket játszik. 1873—74-ben a bécsi

Városi Színház tagja, 1874—76-ban Boroszlóban van, 1877-ben a Carl Schultze-theater tagja Hamburgban, 1880-ban a Theater an der Wien-nél találjuk, egy év múlva Newyorkba megy. — Nővére: Link Antónia, sz. 1855-ben, Pesten. 1872-ben a bécsi Carltheater énekesnője, azonban már 1879. febr. 8-án, a »Boccaccio« előadása után lelépett a pályáról.

Link k. a., bécsi operett-énekesnő, 1875. febr. 22-én a pesti német színházban játszott a »Trapezunti hercegnő«-ben.

Lipcei János, színész, sz. 1901. máj. 19-én, Nagyváradon. Színész lett 1924. szept. 1-én.

Lipcei Józsa, színésznő, sz. 1880. febr. 21-én, Királyhelmeceen (Zemplén megye). Színpadra lépett: 1894. dec. 4-én, Egri Kálmán színiigazgatónál.

Lipcei Judit, színésznő, sz. 1857-ben, Sátoraljauhelyen. Színpadra lépett: 1875-ben, Miklóssy Gyula színiigazgatónál.

Lipsey Klári, színésznő. (Lásd: Hubenay Jánosné.)

Lipcei Vincéné (bilkei) szül. szürtei Németh Anna, színésznő, sz. 1833. jan. 7-én, Királyhelmeceen. Sógornője, Lipcei Klári (Hubenayné) [L. o.] vitte a színészethez. Első fellépte 1852-ben Nyíry Kerek György igazgatónál volt. Itt előbb karénekesnői minőségben működik és 14 évig a kórusban maradt, de azért játszott naiva-, komika-, operett-énekesnői szerepeket is. Megfordult az ország minden nagyobb városában és különösen a komikai szakmában nagy sikere volt. Igazgatója volt többek között Miklóssy Gyula, Krecsányi Ignác stb. — Kedvenc szerepei voltak: Artemisia (Furcsa háború), Menierne (Suhanc), Paula (Trapezunti hercegnő), Mirabella (Cigánybáró), Palmatika (Koldusdiák), Adelaída (Madarász), Rokkáné (Felhő Klári), Gonosz (Falu rossza), Tóti Dorka (Peleskei) stb. 1895. dec. 11-én jubilált. 1896. jan. 1-én nyugalmába vonult. 1900-ban Ujpesten telepedett le és itt hunyt el, 1926. júl. 27-én. Temetésén Hidvéghy Ernő színészegyesületi alelnök mondott búcsúztatót.

Lipinszkája Dela, orosz díző, Berlinben, Jusnij társulatánál kezdte a pályát, majd férjhez ment Bécsben, Boris Nevolin rendezőhöz. Nálunk a Belvárosi Színházban bemutatkozott 1930. márc. 23-án.

Lipkovska Lydia, orosz énekesnő, sz. 1890-ben. Hosszú éveken át tagja volt a cári szentpétervári operának, valamint a newyorki Metropolitan Operának. Eleinte azonban prózai színésznő volt és Belaeff orosz író »Psyché« c. darabját ő vitte diadalra Oroszországban. Nálunk a háború előtt (1912. ápr. 18.) a régi Népopera-ban tűnt fel férjével, Baklanoff Györggyel (L. o.), majd 1913-ban is fellépett itt. 1925. dec. 11-én újra eljött hozzánk, ekkor a Városi Színházban vendégszerepelt mint Traviata és a »Bohémélet« Mimijében.

Lipót király, (I.), sz. 1640. jún. 9-én, megh. 1705. máj. 5-én, Bécsben. Ötöle ered az első magyar színházi szabadalmi oklevél. Ugyanis 1696-ban megengedte Felvinczy Györgynek (L. o.), hogy Erdélyben és hozzátartozó részeiben színelőadásokat tarthasson.

Lipót király (II.), sz. 1747. máj. 5-én, megh. 1792. márc. 1-én, Bécsben. 1790-ben szabadalmat adott az első magyar színtársulatnak, hogy szerte az országban előadásokat tarthasson.

Lippai Ferenc, jezsuita atya, iskolai drámaíró. Nagyszombatban, 1629. év nagypéntekén és úrnapján színrekerült egy drámája.

Lippai színészet. Lippán (Arad m.) 1882. máj. havában Szabó Antal társulata játszott. Két év múlva Hegyi Gyula, 1886. aug. havában pedig Komlósi József az igazgató. 1910. ápr. havában Miklóssy Gábor itt az igazgató. Jelesebb tagok voltak: Lőrinczy Erzsike, Dévay Boriska, Kovácsics Margit, Egri Berta, Erdélyi Margit, Miklóssy Irén, Kovács Ilona, Székely Sándor, Gerő Sándor, Miklóssy Aladár, Vécsey Emil, Földessy Sándor stb.

Lippay Gyula, dr., író, sz. 1883. okt. 3-án, Nagyszentmiklóson (Torontál m.), ahol elemi iskoláit látogatta. Gimnáziumi

tanulmányait Budapesten végezte, ugyanitt és Kolozsvárt járt egyetemre. 1901-ben ügyvédi oklevelet nyert. 1903-ban önkéntes volt, a világháború alatt harcolt szerb, orosz és olasz frontokon; kétszer meg is sebesült, érdemeiért kitüntetést kapott. 1912. óta hírlapíró. — Színműve: »Levendula«, énekes játék 3 felv. Társsz.: Szilágyi László. Zen. szerz.: Friedl Frigyes és Somló Sándor. Bem. 1923. Várszínház. Utána a Blaha Lujza Színház is előadta 1923. márc. 27.

Lippert József, a budai Népszínház-bizottmány titkára, sz. 1824. márc. 22-én, Nagyváradon. Tanulmányait részben szülővárosában, részben a pesti egyetemen végezte. A budai Molnár-féle Népszínház építtetése és segélyezése körül ritka buzgalmat fejtett ki és elismerést érdemlő lelkesedéssel működött titkári teendői körül, minden jutalom nélkül, hazafiúi lelkesedésből és a színészet ügye iránt érzett szeretetből.

Lippich Elek (nagykoronghi és kulcsárfalvi), író, miniszteri tanácsos, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művészeti ügyosztályának volt vezetője, sz. 1862. ápr. 2-án, Künszentmártonban, megh. 1924. ápr. 11-én, Meránban. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, de Berlinben és Lipcsében kiegészítette. Majd beutazta egész Közép-Európát, hogy behatóan tanulmányozza a művészeti intézményeket. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumban hivatalba lépén, ennek nagy hasznát látta akkor, amidőn a művészeti osztály vezetését átvette. Munkálkodásának nagyobb része a képzőművészetekre terjedt ki, de midőn 1908-ban a színészet ügyek a belügyminisztériumból áthozatván, az ő hatáskörébe kerültek, széleskörű műveltségének és a művészetek iránti szeretetének hatására a színművészet is eredményesen érezte. 1913-ban nyugalomba vonult. Mint író is jelentékeny sikereket ért el, nevezetesebb művei: »A művészet és a stílus« (1908.), »A finnek és a finn művészet« (1908.), »La Formation de l'Esprit artistique en Hongrie« (1901.), azonkívül szerkesztette a »Művészeti Könyvtár« c. monografia-gyűjteményt. Kötetmennyei: »Egy élet tavaszából« (1883.) és

»Koronghi Lippich Elek költeményei 1880—1902«, Nagy Sándor és Kriesch Aladár illusztrációival (1903.). Említendő még bölcsészdoktori értekezése: »A magyar dráma gyermekkorai« (1884.). Fiatal korában Kadocsa Elek néven írta verseit és egyéb dolgozatait.

Lipschütz, osztrák színműíró. Nálunk is színre került darabja: »Gretchen«, tréfa 3 felv. Társsz.: Dawis. Ford.: Hajó Sándor. Bem.: 1907. dec. 6. Magyar Színház.

Liptai Albert, színműíró. Színműve: »Fojtott láng«, vj. 1 felv. Bem. 1905. ápr. 7. Temesvár. (A »Temesvári Hírlap« vigjáték-pályázatán díjat nyert. — Budapesten a Fővárosi Nyári Színház 1905. jún. 7. mutatta be.)

Liptai Imre, író, sz. 1876. aug. 29-én, Miskolcon, megh. 1927. okt. 30-án, Budapesten. Atyja zseniális kereskedő, az Első Magyar Varrógépgyár megalapítója: Liptai Emil, anyja Königstein Matild volt. Liptai Imre eleinte hírlapírónak készült és mint ilyen Szegeden, ahol a piarista gimnáziumban tett érettségét, a »Szegedi Híradó« szerkesztőségében bontogatta szárnyait. Népies zamatu croquisjai (Tokányék), hamar népszerűséget szereztek neki, mire megpróbálkozott a színpadirodalommal is, amely már pályája legkezdetén vonzotta. Első monológiát még hetedik gimnázista korában, az Önképző-kör évvári matinéján zajos sikerrel mutatták be »Kéjútazás« címmel. Első, egyfelvonásos darabjával, az »Őszi napsugár«-ral dicsérő elismerést kapott a Dugonics Társaság színmű-pályázatán. A vidéki viszonyokat megunva, Szegedről az ország fővárosába jött és itt 1907-től kezdve több előkelő fővárosi napi és hetilapnál töltött be vezető állásokat haláláig. Mint munkatárs dolgozott a »Polgár« című demokrata organumon kívül a »Magyar Hírlap«-nál és a régi »Pesti Napló«-nál, ahol humoros és szellemes croquisjai nagy és lelkes közönségre találtak. 1912-ben átvette a »Pesti Napló« felelős szerkesztői állását is, amely azonban csak nyűg volt az ő írói törekvésein. Ezért meg is vált a szerkesztői állástól csakúgy, mint a hírlapírástól és az Apolló-kabarenek kezdett egyfelvonásos darabokat írni.

Ezekben, a nagyobb színpadok színvonalát is elérő pompás apróságokban olyan sikereket ért el, hogy rövidesen ő lett a vezető-márka a kabaré-darabok terén. Legnagyobb sikerét érte el a »Kegyelmes úr«, az »Ott túl a rácson«, »Katica«, a »Rubikon«, »Lakodalom«, a »Főnök úr neje«, »Lulu«, »Verebek« és még vagy ötven kiváló kis darabokban. Írt háromfelvonásos darabokat is és sok idegen darabot fordított a nagy színházak számára. Első háromfelvonásos darabja, a »Rossz pénz nem vész el«, amelyet a Magyar Színház mutatott be 1911. dec. 9-én, nagy sikerrel. Azután a »Sarkantyú« c. 3 felvonásos drámája következett a Nemzeti Színház színpadán, 1912. nov. 8-án (Társsz. Gábor Andor), majd a Renaissance Színház megnyitására megírta a »Pesti asszony« c. vigjátékát (1921. ápr. 15.) és egy évvel később a »Jó fiú« c. darabját (1922. febr. 10.) Drégely Gábor társaságában írta a »Vörös ember« c. vigjátékát, mely 1924. dec. 13-án került bemutatásra a Magyar Színházban és egy évvel később Bécsben is sikert aratott. 1929. ápr. 27-én Pécsen színre került a »Naplopó« c. operettje. Társsz. Drégely Gábor. Zen. Kulinyi Ernő verseire szerz. Marton Géza. Neje: Somló Margit, volt színésznő, a Vigszínház színészkoláját végezte, majd visszavonult. Fordításai: »Csókszanatórium«, operett 3 felv. Szöv. írta Baron Rezső. Zen. szerz. Fellner (később: Tamássy) Pál. Bem. 1912. máj. 24. Király Színház. »A reichstadi herceg«, operett 3 felv. Írta Leon Viktor és Reichert Henrik. Zen. szerz. Stojanovits Péter. Bem. 1921. okt. 14. Városi Színház. »Morfium«, drámai színjáték 4 felv. Írta Ludwig Herzer. Bem. 1922. máj. 19. Renaissance Színház. »Vigyen el az ördög!«, operett 3 felv. Írta Leon Viktor és Reichert János. Zen. szerz. Reichwein Lipót. Bem. 1922. máj. 27. Blaha Lujza Színház. »Az éj királynője«, én. boh. 3 felv. Szövegét írta Arnold és Bach. Zen. szerz. Walter Kollo. Bem. 1922. június 20. Renaissance Színház. »Aki a pofont kapta«, játék 4 felv. Írta Andrejew Leonid. Bem. 1922. dec. 7. U. o. »A cirkuszercegnő«, operett 3 felv. Írta Julius Brammer és Alfred Grünwald. Zen. szerz. Kálmán Imre. Ford. Kulinyi Ernővel. Bem. 1926. szept. 24. Király Színház.

Élete utolsó éveiben a Nyolcórás Ujságának volt főmunkatársa és tekintélyes kritikusa. Koporsója fölött Szász Károly, Nagymagyarország utolsó képviselőházi elnöke mondott költői szárnyalású búcsúztatót.

Liptai Irén, színésznő, sz. 1880. nov. 30-án, Kisbérén. Színpadra lépett 1895. okt. havában, Bokody Antal színigazgatónál.

Liptai Lajos, színész, sz. 1853-ban, Nagyfalun, megh. 1910. nov. 2-án, Budapesten. Színészé lett 1873-ban, Bokody Antalnál. 1880-ban Aradon működik. 1883-ban Pesti—Polgár társaságigazgatóknál, 1884-ben Polgárnál, 1885-ben Kócsi Lajosnál, 1889—91-ben Egri Kálmánnál, 1891-ben Deréki Antalnál, 1894-ben Szalkai Lajosnál, 1900-tól Szabadhegyi Aladárnál, stb. Mint komikusszínészt mindenütt kedvelték, sőt öreg korában is a vidék ismertebb színészei között emlegették. 1907. jan. 1-én nyugalomba vonult. — Neje: Kovács Erzsébet, komika, sz. 1855-ben. Színipályára lépett 1871-ben. Mint nyugdíjas húnyt el 1922. szept. 1-én, Szabadkán. — Fia: L. Lajos, hősi halált halt. — Leánya: L. Rózsai, sz. 1897. jún. 5-én, Szolnokon.

Liptai Laura, énekesnő. (Lásd: ifj. Bács Károlyné.)

Liptai Mária, (férjezett Dugonicsné), színésznő, az úttörő első magyar színtársulat tagja, 1792. dec. 23-ától, ahova havi 26 forinttal szerződött. 1794. jún. 25-én a »Sophia« c. színműből a reá kiosztott szerepet nem akarta elvállalni és a renitens Sehy Ferenc (L. o.) pártjára állt. Viszont Sehy a L. udvarlót bujtatta fel a társulat tagjai ellen. A fent említett napon színre került a »Sophia« és a nyílt színen arra kérte L. a közönséget, hogy most már adjanak neki elégtételt. Ezen önkényes és törvénybe ütköző cselekedetért a helytartóság fogságra ítélte. Podmaniczky József báró, a színtársulatnak a vármegye által kinevezett igazgatója csak úgy volt hajlandó L.-nak a büntetését elengedni, ha a nyílt színen bocsánatot kér a közönségtől és a pályatársaitól, azzal a szöveggel, melyet az igazgató írt elő. De L.

épp az ellenkezőjét mondta el! Erre ki-tört a botrány a társulat ellen. A sok botrány előidézte a kezdő magyar színtársulat felbomlását. — 1795-ben írt egy színdarabot: »A tékozló vagy az elfajultság tükröje« címmel. — 1811. jan. 22-én kelt cessionális levele értelmében járandó gázsiját Ernyi Alojzának és Antóniának engedte át. — További működése ismeretlen.

Liptai Sándor, színész, 1858-ban lett a Nemzeti Színház tagja, onnan Molnár György népszínházához szerződött, majd 1860-ban Jászberényben városi kiadó lett, de gyenge szemei miatt állásától meg kellett válnia. Megh. 1886. nov. havában. — Neje: Liptai Sándorné, szintén a budai népszínház tagja volt; megh. 1886. okt. havában. — Leányuk: Bács Károlyné Liptai Laura (L. o.) szép és kedvelt vidéki operetténekesnő.

Liptai (Lipták) Zoltán, színész, sz. 1861-ben, Pécelen, megh. 1882. ápr. 4-én, Siklóson. Színpadra lépett 1875-ben, Bíró Sándor színigazgatónál. — Neje: Krescsányi Flóra, színésznő. (L. o.)

Liptay Károly, hírlapíró, sz. 1873. január 27-én, Miskolcon. Atyja: Liptay Emil, az Első Magyar Varrógépgyár meg-alapítója. Anyja: Königstein Matild. (Öccse: Liptai Imre, aki maga is nagy sikereket ért színdarabjaival.) (Lásd L. I. címszó alatt.) Liptay Károly iskoláit 1892-ben Szegeden végezte, a kegyesrendi főgimnáziumban, ahol érettségi vizsgálatát olyan kitűnő eredménnyel tette le, hogy erről, valamint a gimnáziumi önképzőköri záró-matinén kihirdetett azon eredményéről, hogy valamennyi pályatételt Liptay nyerte meg 800 diák között, az egész nagy magyar metropolis sokáig beszélt. Eleinte, különösen a szülők kívánságára, a budapesti egyetem jogi szakára iratkozott be és itt abszolutóriumot is szerzett. Jogvégzettségét azonban nem akarta jövő-jének választani, mert az irodalom és a hírlapírás ellenállhatatlanul vonzották. Mint kezdő, a »Szegedi Híradó«-nál működött, a kitűnő zurnaliszta: Kemechey Jenő útmutatása mellett. Különösen mint croquis-író vált ki. Ezeket Carolus néven írta és valamennyi vidéki lap sietve átvette, mert a Carolus-humoreszkek

mindenütt nagyon kapósak voltak. Szépirodai tárcáinak zsengéit »Szerelmek« címen adta ki 1894-ben. A szegedi Dugonics-Társaság drámapályázatán a színpadi-irodalom terén tett sikeres kísérletet, amennyiben »A 91-ik cikk« c. pompás bohózatával elsőnek futott be 1897-ben, amikor is ezt a darabot a Makó-féle színtársulat (Pethes Imrével, Kalmár Piroskával, Haraszthy Herminnel) sikerrel mutatta be. A Népszínház népszínmű-pályázatán pedig egy »Asszonyhűség« c. népszínművel keltett figyelmet. Ezt 1898. márc. 13-án mutatták be. Liptay ezek után méltán vágyott a fővárosba, ahol mint újságíró, eleintén a »Pesti Napló« kötelékébe lépett, majd a »Magyarország« ismert és elismert színikritikusa lett. Liptay több darabot írt, amelyek sikerrel kerültek színre. Így »Don Quijote« c. nagyoperettje (Garami Béla dr. zenéjével), nemcsak Budapesten, de mindenütt a vidéki színpadokon is sikert aratott. (1909. aug. 19. Fővárosi Nyári Színház.) Majd a bécsi Renaissance Színház mutatta be: »Die hohe Schule der Liebe« címmel egy egészen új irányú három felvonásos szatiráját, dr. Alexander Engel fordításában. Ezt a darabot Amerika is megvette. (1923. szeptember 7.) »A kereszt tövében« c. öt felvonásos verses tragédiájával 1924-ben megnyerte az Akadémia Teleki-díját. Liptay, mint dalszövegíró is kitűnt. Számos ilyen szerzeménye közül »Magának írom ezt a levelet« c. dalt az egész világon, majdnem minden kultúrnnyelven elterjedt és sok-tízezer példányban fogyott el, amellet, hogy ez a dal volt az első, amely után szcenírozott dalokkal jöttek a kabaré-színpadok. Fölémliendő még, hogy Liptay volt egyike azoknak, akik a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségét alapították és hogy a »Millennium Története« c. kétkötetes nagy munkájáért (ezt Szmollény Nándor tanár társaságában írta) királyi kitüntetésben is részesült. 1926. jan. havában lefordította versben Schiller »Turandot«-ját. — Felesége: Szerény Gizella (L. o.), a Vig-színház jeles művésznője volt.

Liptószentmiklóson a magyar színészet számára épült színterem megnyílt 1887. jan. 17-én. A prologust Mihálik J. írta. A városban 1901–02-ben Fehér Ká-

roly színtársulata működött. 1911. szept. 21-étől Márfy Károly volt az igazgató.

Liszka Béla, áll. főreáliskolai tanár, sz. 1857. jan. 27-én, Zentán, megh. 1901. április havában. Iskolai tanulmányait Zentán, Ujvidéken és Budán végezte. Zenei tudását Bugár Ferenc zenésznél és Langer Jánosnál nyerte. A »Fővárosi Lapok« 1886-ik évfolyamában több érdekes színeszeti szakcikke jelent meg. (Az opera statisztikája a Nemzeti Színházban. — A Népszínház első hat éve. — Felek Miklós jubileumáról. — A Nemzeti Színház jubileuma. Náday Ferenc jubileuma, stb.) Kecskemét város monographiájában megírta a város színészet-történetét, 1796–1896. Szakmunkája: »A színészet első nyomai Kecskeméten.« Kiadta (azaz a szerző hagyatékából nagy gondnal összeállította) Greguss Ágost Észtetikáját. 1898. Kecskemét. Színművei: »Egy magyar pápa«, 1876. »Budai élet«, énekes bohózat. Bem. 1888. jún. 22. Budai Színkör. »Az ifjúság szövetsége«, Ibsen után. Budán adták, Felek társulatánál, 1885-ben.

Liszt Ferenc, zeneszerző, a XIX. század legnagyobb zongoraművésze és korszakalkotó zeneköltő, sz. 1811. okt. 22-én, Doborjánban (Sopron m.), megh. 1886. júl. 31-én, Bayreuth-ban. Atyja, L. Ádám, a herceg Esterházy egyik uradalmának szerény állású hivatalnok volt, művelt férfiú, szenvedéllyel szerette a zenét, sőt kitűnt a zongora-, hegedű- és gordonkajátékban. Az alig 6 éves L. már korán elárulta rendkívüli hajlamát és tehetségét a zene iránt, melyet atyja igyekezett fokozni és kifejteni. Az első zongoraoktatást tőle nyerte. 9 éves korában már fellépett nyilvános hangversenyen Sopronban, oly nagy sikerrel, hogy több magyar mágánás ösztöndíjat alapított, hogy kiműveltetését lehetővé tegyék. 1821-ben Bécsben Czerny a zongorázásban, Salieri a zeneszerzésben lett a mestere. 1823-ban Bécsből Párizsba költözik. 1824-ben az angol közönséget hódította meg, később a francia vidéket is mint 15–16 éves ifjú, maga előtt látta a világ hódolatát. 1827-ben édesatyja elhalt és ekkor magához veszi anyját és zongoraleckékből tartja fenn magát. 1833-ban Genfbe költözött és Paganini föllépte

új ösztönt adván neki, előkészületet tett, hogy zenéjével meghódítsa a világot. Magánélete is nevezetes fordulóponthoz jutott: D'Agoult grófnő lett élettársa, kitől 3 gyermeke született: Cosima, aki később Wagner Richárdnak lett a felesége; Blanka, Ollivier Emil (később francia miniszter) neje és Dániel (fiatalon halt meg). 1839—47-ig hangversenyeket adva, beutazta egész Európát; többek között Pozsonyban is hangversenyezett, dec. 27-én, 1840. jan. 2-án Budán, mely alkalommal a főúri világ díszkarddal tisztelte meg, jan. 4-én a Nemzeti Színházban tartott hangversenyt a színház alapja javára. A létesítendő nemzeti konzervatóriumra 1846. máj. 6-án tartott előadást; azután Győrben, Tatabányán, Sopronban, Kőszegen adott hangversenyt, hol a város díszpolgárává választották meg. 1847-ben Weimarban telepedett le, majd ott nagyhercegi udvari karnagy lett, ami által az ottani színház a művészeti törekvések központja lett. »Lohegrin« bemutatásával kezdte Wagner-propagandáját. Kicsinyes intrikák azonban, főleg új, szabadabb irányú és költői háttérű zeneszerzeményei (szimfóniai költemények, programzene) miatt elűldözték; Rómába költözött, 1861-ben. 1865. ápr. 25-én abbénak szentelték fel, élete végén kanonoki stallumot is élvezett. — Andrássy Gyula gróf nagyon ambicionálta azt, hogy hazahozza Liszt Ferencet, miután már vele iratta meg a koronázási misét. 1869-ben I. Ferenc József magánpénztárából négyezer forint évjáradékot bocsátott rendelkezésére Liszt Ferencnek, azzal a kikötéssel, ha az év néhány hónapját Pesten tölti és Liszt nem tért ki a meghívás elől. Művészi működésének 50 éves jubileumát 1873-ban pazar pompával ülte meg a székesfőváros. Erre az alkalomra jubileumi érmet vertek, L. arcképével díszítve, melyen Vörösmarty Mihály következő vessorai álltak:

»Zengj nekünk dalt, hogy mély sírjaikban
Őseink is megmozduljanak,
És az unokákba halhatatlan
Lelkeikkel visszaszálljanak,
Hozva áldást a magyar hazára,
Szégyent, átkot áruló fiára!«

1875-ben a képviselőház Apponyi Albert grófnak egy szép beszéde után kimon-

dotta a Zeneakadémia főállítását, Liszt Ferenc került e zenei főiskola elnöki székebe és ettől fogva karácsonytól húsvétig Budapesten szokott lakni, húsvétól őszig Weimarban, ősztől karácsonyig Rómában. Mint elnök, Liszt Ferenc foglalkozott a zenei főiskola tanszékeinek betöltésével is és kissé rapszódikusan, de nagy hatással tanított a ma nevére elkeresztelt Zeneakadémia zongoraosztályán.

Az 1884. szept. 15-én megnyílt Magyar Kir. Operaház előtti fülkében és később a Zeneakadémia homlokzatán elkészítették ülő szoborművét. Sopronban 1893. szept. 3-án, Weimarban 1902-ben leplezték le a szobrát. Nevéről 1893. január 6-án egy társaságot neveztek el.

Színház számára nem komponált. Azonban, egy pár német színpad példájára, a Magyar Kir. Operaház 1891. szept. 15-én színre hozta »Szent Erzsébet« c. oratóriumát (német szövegét írta Roquette Ottó, ford. Ábrányi Kornél). Születése százados évfordulója alkalmából 1911. okt. 21-én a fővárosban több napra terjedő nagy ünnepség volt. 1929. okt. 20-án Sopronban országos ünnepet rendeztek a Soproni Zeneegyesület fennállásának 100-ik évfordulója alkalmából. Ekkor elhatározták, hogy L. hamvait hazahozatják, a Zeneegyesület pedig ezentúl »Soproni Liszt Ferenc Zeneegyesület«-nek nevezik el; este a színházban színre került Vándor Kálmán »Liszt-hangverseny« c. 3 felvonásos lírai játéka.

Liszt Franciska, színésznő, sz. 1887. dec. 12-én, Tiszapolgáron (Szabolcs m.). Színpadra lépett 1911-ben.

Lisztay József, színész, sz. 1888. febr. 1-én, Zágrábban. Színész lett 1921-ben. Neje: Rabéczy Ilona, színésznő, sz. 1887. febr. 3-án, Zilahon. Színipályára lépett: 1921-ben.

Literáti János, úttörő színész, 1808—1810-ben Kolozsvárott szerepel a báró Wesselényi Miklós pártfogása alatti társulatnál, 25 frtnyi fizetéssel.

Literáti Jánosné Kovács Terézia, író, sz. 1786-ban, Dégen (Veszprém m.), megh. 1879. ján. 2-án, Győrött, hol öccsénél, Kovács Pál (L. o.) irónál töltötte agg-

korát, elvesztve látását, hallását is. Szműve: »Jegygyűrű«, sorstragédia.

Litolff Henry, 1867. jan. 2-án zongorahangversenyt adott a Nemzeti Színházban. Jan. 13. matinéeje volt az »Európa« termében, jan. 16-án pedig búcsúhangversenye a Nemzeti Színházban.

Litschner Aurélia, operaénekesnő, a párizsi nagyopera tagja, sz. Munkácson. 1860-ban végezte a párizsi konzervatóriumot. Ezután Lyon, Toulouse, Marseille, Brüsszel és Párizs színpadjain aratott diadolséget a magyar névnek. A Nemzeti Színházban 1865. aug. 31-én vendégként fellépett a »Lammermoori Lucia« c. opera címszerepében. Erről a szerepléséről így ír az egykori kritika: »A színpadon otthonos, nemcsak szépen énekel s hangja jól iskolázott, hanem szépen is játszik. A tetzés tetőpontját érte el a harmadik felvonás örülesi jelenete után s négyszer hívták ki.« (»A Hon«, 1865. szept. 2.) A »Fővárosi Lapok« ugyanakkor ezekben emlékezik meg: »A legrokonszenvesebb, kedves, esengő hangokkal rendelkezik s mindent könnyűséggel párosítja... Trillái könnyedek és hibátlanok, recitatívjei pedig mintaszerűek.«

Littel Philipp fordította (1913.) a newyorki Liric-Theatre-nek Molnár Ferenc »A testőr« c. vj-át »Where ignorance is Bliss« cím alatt.

Liturgiai dráma. (Lásd: Egyházi színjáték.)

Litzenmayer Leopoldina, (Benkő Józsefné), táncosnő, sz. 1858-ban, Pesten, megh. 1923. ápr. 19-én, u. o. Színpadra lépett 1871-ben, Molnár Györgynél, a budai Népszínházban, azután később a budapesti Népszínház tagja lett. Innen Kassára került. 43 évig működött a pályán. 1914. okt. 1-én nyugalomba ment. — Huga: **Litzenmayer Szidónia**, táncosnő, sz. 1865-ben, Pesten. Már 5 éves korában a budapesti gyapjú uccai német színház balletkarában gyakorolta magát. 1871-ben Molnár György tagja. Innen vidékre kap meghívást és nővérével együtt a legkiválóbb táncosnők közé emelkedik. Kolozsvár, Nagyvárad, Kassa, Arad, Temesvár, Szeged közönsége rajongva ünnepelte az is-

mert testvér-párt. 1893. júl. havában Delli Lajos (L. o.) színészhez ment nőül, Nagybácskerekén. Férjhezmenetele után lemondott a színpadi szereplésről, majd 1914. okt. 1-én nyugdíjba vonult, később reaktiváltatta magát, míg azután 1926. ápr. 1-én végleg nyugalomba ment.

Locsarek György, színházi karnagy, sz. 1844-ben, Bécsben, megh. 1885. jun. 8-án, Kolozsvárott. Pályáját mint katonai zenész kezdte, onnan kilépve, 1868-ban a marosvásárhelyi, majd a kolozsvári színház első hegedűse lett, Fehérváry Antalnál, majd 1872-ben első karnaggyá léptették elő. Szakképzettségéért nagyra becsülték, teljes odaadással élt hivatásának. 1874. jun. 22-én Kolozsvárott házasságra lépett Némethy Gizellával. (Lásd alább.)

Locsarek Györgyné Némethy Gizella, színésznő, sz. 1852-ben, Pesten, megh. 1921. dec. 26-án, Kolozsvárott. Atyja sujtai Némethy Sámuel hites ügyvéd volt. Atyja halála után felköltözött Pestre és itt egy kigyó uccai divatárüzletben tanult. Később Pécsre vetődött, ahol nővére, Némethy Irma színésznő volt. Itt Szigeti Imre színigazgató meghallotta gyönyörű hangját, azonnal szerződtette 12 frt havi fizetéssel. Ekkor 16 éves volt. Innen Jánosfi társulatához szerződött, azután Szuper Károlyhoz, később eljutott Kolozsvárra, amikor is báró Huszár intendáns-tól a kórusból való felmentését kérte, mivel azonban kérését nem teljesítették, Budára szerződött, Fehérváry Antalhoz, alténekesnőnek, azután Aradon működött, ahol 6 évet töltött, onnan Gerőffy Andor társulatához ment, majd Mosonyi Károlyhoz Szabadkára, tőle megvalva, Debrecenbe kapott meghívást, ahol 13 évet töltött. Itt Komjáthy János volt az utolsó igazgatója. A pályán 36 esztendeig működött.

Lódobogás. Sokszor előfordul, hogy a szerzők instrukcióba lódobogást írnak elő. Ezt úgy imitálják, hogy a színpad mögötti folyosókon végigrohan 10–15 ember, ezeknek erős dobogása úgy hat a nézőtérre, mintha valóban lódobogást hal-lának.

Loew N. Vilmos, műfordító, sz. 1847. jun. 30-án, Pápán. 1867-ben Amerikába

vándorolt, ahol ügyvéd lett. Lefordította angol nyelvre Madách: »Ember tragédiája«-t. (Ismerteti: »Pesti Napló«, 1909. február 21.)

Loewe Ferdinand, német színházi karmester, sz. 1865. febr. 19-én, Bécsben. 1897-ben a müncheni Kaim-Orchester, 1898-ban a bécsi udvari operaház, 1904-ben a Wiener Konzert Verein karnagya volt. 1912. máj. 25-én nálunk is bemutatkozott, — a »Lohengrin«-t dirigálta a Népoperában.

Loge (fr.: lózs), a páholy neve. (Lásd: Páholy.)

Lohengrin. Egy a 13. század végéről való középfelnémet elbeszélő költemény hőse, mint Wagner operájának címszereplője lett világszerte ismertté. Ezt a Wagner-művet adták először magyarul; bemutatta a Nemzeti Színház 1866. dec. 1-én, a következő szereposztással: I. Henrik: Kőszeghy Károly; Lohengrin: Ellinger József; Brabanti Elsa: Carina Anna; Telramundi Friedrich: Simon; Ortrud: Mátyás Ernő; Hirdető: Bodorfi; Gottfréd: Muskovszky Irma. A Nemzeti Színházban összesen 77 előadást ért meg, 1884. jún. 7-ig. A negyedével később megnyílt M. Kir. Operaházban már első előadásként szerepelt I. felvonása: 1884. szept. 27-én; 1899. febr. 5-én 150-edszer került színre. Főszereplők voltak: I. Henrik: Ney Dávid; Lohengrin: Perotti Gyula; Brabanti Elsa: Vasquezné; Friedrich: Takáts Mihály; Ortrud: Diósné Handel Berta; Hirdető: Mihályi Ferenc. 200-adszor 1917. márc. 5-én ment: Lohengrin: Burrián Károly (32-edszer); Elsa: Medek Anna (42 ízben); Ortrud: Haselbeck Olga (49-szer); Telramund Frigyes: Rózsa Lajos (30-szor); Madarász Henrik: Szende Ferenc (18-szor); Hirdető: Ney Bernát (39-edszer); Kerner István 88-adszor vezényelte. Érdekes adat, hogy a M. Kir. Operaházban a »L.« első tisztán magyar nyelvű előadása 1902. okt. 23-án volt, a cseh Bohmicsek Gyulával a címszerepben; Perotti, sőt sokáig Broulik Ferenc is, ola-szul énekelt.

Első vidéki előadása Aradon volt, Zilahy Gyula színtársulatánál, 1903. febr. 20-án, ahol a címszerepet Bejczy György

énekelte; Elsa: Zilahyné; Telramund: B. Szabó József; Ortrud: Bejczy Gyula; Henrik: Békassy Gyula volt. — A Népopera bemutatta 1912. máj. 16-án. 1913. szept. 19-én újra színre került. (Lohengrin: Arányi Dezső; Madarász Henrik: Bihar Sándor; Elsa: Adler Adelina; Ortrud: Murányi Erzsébet stb.) — Ugyanebben az épületben aztán 1927. ápr. 30-án a Városi Színház is felelevenítette. A címszerepet Halmos János énekelte; Elsa: Bodó Erzsébet; Ortrud: Radnay Erzsébet; Friedrich: Kovács Dezső; Király: Vermes Jenő; Hirdető: Maleczky Oszkár volt a többi főszereplő.

»Uraufführung«-ja (egyáltalán legelső előadása) Liszt Ferenc karnagy buzgó propagandájának volt köszönhető: Weimarban, 1850. aug. 28. Utána Frankfurtban mutatták be, 1854. április 12.; Lipcse, 1854. (100-ik előadása: 1882. ápr.) Hamburgban 1855. jan. 19.; Münchenben 1858. febr. 28.; Bécsben 1858. aug. 19.; Párizsban 1887. máj. 3.; Toulouseban 1891. máj. 5.

Lohse Ottó, lipcsei színházi karnagy, 1912. máj. 20-án mutatkozott be nálunk a Népoperában, a »Bolygó hollandi« opera dirigálásával, utána a Wagner-ciklust vezette.

Loie Fuller, táncosnő, a serpentin-tánc feltalálója, 1898-ban a Magyar Színházban vendégszerepelt. 1899. máj. havában megvakult a sok vakító viláosságától, melyet tánc közben megkövetelt produkciójához.

Loisz Nándor, az Operaház gazdája, 1912. jan. elején ünnepelte 25 éves szolgálati jubileumát. (Az Operaház személyzete értékes emléktárggyal lepte meg.)

Lókai-Lóka Antal, színész. Színpadra lépett: 1852. febr. 15-én. — Neje: Fehér Irma, színésznő, színpadra lépett: 1871. ápr. 28-án.

Lomb-ívek. A zsinórpádlásról lelógó díszlet-vásznak, amelyekkel takarni szokták a színpadi előrészt. (Kezelését a zsinór-mester végzi.)

Lomb Színház. (Rokokó a ligetben.) Nagy Endre művészi vezetésével megnyílt Budapesten, 1922. jún. 1-én.

Lomniczi (Prohatzky) Béla, színész, sz. 1864-ben, Londonban. Színpadra lépett: 1874-ben, Kolozsvárott.

Londesz Elek, író és újságíró, sz. 1868. dec. 13-án, Debrecenben. Szerkesztette a »Pesti Napló« »Shakespeare-album«-át. — Színművei: »Kain«, drámai költemény; »A zöld kabát«, komédia 3 felv. Bem. 1918. jún. 5. Vigszínház.

Lonkay Antal, hírlapíró, sz. 1827. szept. 12-én, Bocskón, megh. 1888. aug. 29-én, Balatonfüreden. Mint kegyesrendi növendékpap, tanár volt Nagybecskerekén; a szabadságharc alatt Perczel Mór tábornoknak segédtestje volt. Színműve: »Attilius Regulus«, dráma 3 felv. Metastasiótól, ford. olaszról.

Lonovics Gyula (Krivinai), csanád-megyei nagybirtokos, magy. kir. udvari tanácsos, Krivinai Lonovics Józsefnek és gertyesi Hollósy Kornéliának gyermeke, sz. 1854-ben, Dombegyházán, megh. 1912. febr. 22-én, Budapesten. Az irodalomnak és színművészetnek buzgó pártfogója volt és az édesanyjáról elnevezett makói Hollósy Kornélia Színház építéséhez 1913-ban 10.000 koronát adott s ezzel lehetővé tette a színházi épület fölépítését. Édesanyjának 1857-ben átadott emlékalbumot az aradi múzeumnak ajándékozta. Fotográfiai másolatát a nagyértékű albumnak Kayser Lajos temesvári kanonok jóvoltából Csanádvarmegye levéltárában őrzik.

(B. J.)

Lonovicsné Hollósy Kornélia, énekesnő. (Lásd: Hollósy Kornélia.)

Lonsdale (lanszdel) **Frederic**, angol színműíró. Nálunk a Vigszínház bemutatta a »Nagytakarítás« c. színművét (1929. jan. 30.). A Belvárosi Színház 1929. dec. 14-én az »Utolsó kaland« (»The Last of Mrs. Cheney«) c. vj.-át Salgó Ernő fordításában adta elő.

Lontai István, színész, sz. 1899. máj. 3-án, Mélykúton (Bács-Bodrog m.). Atyja uradalmi jószágigazgató. Tanult Szegeden, Egerben, Lőcsén és Pécsen. 1917-ben bevonult a 38-ik gyalogezredhez. (Lásd Világháború címszót.) 1920. után a nem-

zeti hadseregbe sorozták, majd 1922. dec. 4-én szabadult és a droguista-pályára lépett. Eközben kedvet kapott a színészethez. 1926-ban elvégzi Rózsahegy Kálmán színesziskoláját és ez év szept. havában színész lett. Játsszott: Győrött, Sopronban, Szombathelyen, Pápán. Innen Fodor Oskárhoz szerződik, majd Miklóssy Imréhez, 1929. szept. 1. óta az Új Színház tagja. Főbb szerepei: Romeo, Horatio, Simándy Pál (Elnémult harangok), Liliom, Borly Laci (Vén gazember), Francia ad jutás (Égő város) stb.

Lontói színészet. Lontó hontmegyei községben első ízben 1837. máj. 10-én találunk színészeket. Balogh István kis csapata járt ekkor itt. Mindössze 4 előadást tartottak.

Lónyay Ferike, színésznő, sz. 1888-ban, Pozsonyban. Színpadra lépett: 1904-ben.

Lónyai László, mecénás, 1794. július havában »a magyar jádó Színek megörökítésére szolgáló tőkepenzek kipótlására« 1000 Rhfrtot ajánlott fel.

Lónyai Menyhért, magyar főúr, 1791. nov. havában az első színtársulat felsegítésére az országgyűlés tagjai között pénzt gyűjtött Kazinczy Ferenc és báró Podmaniczky József társaságában. Az áldozatkész honfiak ilyenképp 2000 forintot adtak össze. 1792. ápr. havában a társulat kebelében történt viszály elsimítására őt kérték fel békebírónak. Békítő fellépésének egy szerződés volt az eredménye, mely szerint Protasevitz Benedeket (L. o.) 8 hétig kötelezte, hogy a társulat igazgatója maradjon, teljhatalmú joggal.

Lónyai Oskár, színész, sz. 1886. aug. 8-án, Békéscsabán. Színi pályára lépett: 1910-ben.

Lónyai Piroska, színésznő. (L. Gyár-fás Ödönné.)

Lónyai Sándor, színész, sz. 1897. okt. 10-én, Székesfehérvárott. Színi pályára lépett 1925. júl. 1-én.

Lonczay Anna, színésznő. Pályáját 1906. szept. 28-án a Népszínházban kezdte

(»San Toy«: Dudley), hol szépségével, fiatalágával csakhamar feltűnt. Innen 1909-ben Bálint Dezső a Royal Orfeumhoz szerződtette, de ebbeli szereplését csakhamar megunt, mire 1911-ben a Király Színházhoz hívták meg; 1914. jún. havától a Budapesti Színház művésznője volt; itt rövid ideig volt része a sikerekben, miután férjhez ment Gosztonyi Kálmán földbirtokoshoz és visszavonult a színpadtól. Megh. 1926. szept. 16-án, Budapesten.

Lope de Vega Carpio Felix, spanyol drámaíró, sz. 1562. nov. 25-én, Madridban, megh. 1635. aug. 27-én, u. o. Alba hercegnek volt a titkára s mint ilyen, résztvett a nagy Armada harcaiban, ott volt a hatalmas hajóhad tönkrementénél is. Szerelmi kalandjai miatt sok baj szakadt rá. 1596-ban perbe is fogták emiatt. Második feleségének és fiának halála után, 1614-ben pappá szenteltette magát, de már pár év múlva ismét megszokott vig életét folytatta tovább. Leánya szökése az öreg költőt annyira megtörte, hogy ezután nemsokára lelkileg teljesen megtörve, meghalt. — A világ legtermékenyebb drámaírója volt, aki több mint 2000 darabot írt. Munkáinak jelentős része elveszett. Körülbelül 500 darabját ismerjük. Összegyűjtött munkáinak kiadását a spanyol kir. akadémia elkezdte. Eddig több mint 20 kötet jelent meg belőle. Színdarabjai közül vannak magyar tárgyúak is. Ezek a következők: a) »Szent Ferenc harmadik rendje.« Magyarországi szent Erzsébet személyét viszi színpadra. b) »A megjutalmazott engedelmesség vagy első Károly magyar király« (1615.). c) »Nápolyi Johanna királyné és az akasztófára jutott férj« (1615.). d) »Az országnélküli király« (1625.). Mátyás király megválasztását meséli el. e) »A magyar korona vagy az igazságtalan bosszú« (1633.). Mondai tárgyú darab. f) »A törvény parancsa.« A dráma színhelye Magyarország és egyik hőse Magyarország névtelen királya. Lope de Vegával Karl Lajos és Körösi Albin foglalkoztak a magyar irodalomban. A magyar színpadokon csak két darabját adták: »Sevilla csillaga«, szomorújáték 5 felv. Zedlitz József után magyarra fordította: Fánecs Lajos. Előadták Kolozsvárott, először 1838. nov. 3-án, Pesten, a Nemzeti

Színházban pedig 1839. jan. 28-án. »Király és pór«, szomorújáték 4 felv. Förster átdolgozása után magyarra ford.: Sziklay János. Első előadása a Nemzeti Színházban 1889. márc. 8-án volt. (B. J.)

Lopez Sebastian, spanyol színműíró, nálunk is színre került színműve: »Der hässliche Ferante«, vj. 3 felv., a bécsi Hofburgtheater együttese bemutatta a Népeperában, 1915. febr. 8-án.

»Lopott fény.« Katona József »Bánk bán«-jából vett szállóige. (Petúr bán mondja a II. szakasz legvégén a hajnalcsillagra.)

Lőránd Dénes, színész, sz. 1892-ben, Münchenben. Színpadra lépett 1912-ben. (Rákosi Szidi növendéke volt.)

Lőránd Ila, karénekesnő, sz. 1906-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1925-ben.

Lőránd Lajos, operaénekes, sz. 1889. dec. 27-én, Budapesten. Anthes Györgynél tanult, majd a megnyíló Népeper tagja lett, ahol gyönyörű baritonjával csakhamar feltűnt. Faludi Gábor igazgatása alatt a Városi Színháznak is tagja volt. A világháborúban részt vett. (Lásd: Világháború címszót.) Leszerelése után átvette atyja lakberendező üzletét.

Lorándi (Laurenti) Tivadar, tenorista, sz. 1856. jan. 15-én, Pozsonyban, megh. 1913. aug. 8-án, Budapesten. Színpadra lépett 1879. ápr. 8-án, Sztupa Andornál. Igen ismert színészegyéniség volt a vidéken és különösen mint epizódistának jóhangzású neve volt. 1884. márc. 31-én házasságra lépett Szombatfalvy Anna színésznővel. 1885—86. telén Győrött, 1888—89. téli évadban és 1898. nyarán Miskolcon, 1901—902-ben Deák Péter társulatánál működött. Utóbb rendező is volt. 1910. márc. 1-én nyugalmába vonult, de jún. 28-án Tapolcán Fehér Vilmos társulata megünnepelte 30 éves jubileumát. L. ekkor a »Kornevillei harangok«-ban Gáspár apót énekelte.

Loránt Edit, színésznő, sz. 1896. aug. 1-én, Csáktornyan (Zala m.). Színpadra lépett 1921-ben.

Lóránth Vilmos, főrendező, sz. 1889. júl. 20-án, Bécsben. Színpadra lépett 1911. szept. havában. A világháború elején katonának vonult be. (Lásd: Világháború címszót.) 1925. óta a Városi Színház érdemes főrendezője.

Lorber Ilona, színésznő, sz. 1898. szept. 28-án, Bethlenfalun (Szepes m.), megh. 1923. jan. 31-én, Kolozsvárott. 1922-től működött a pályán.

Lorde (lord) André de, fr. színműíró. Nálunk is bemutatott színműve: »Plébános úr gazdagéknál« (»Mon Curé chez les riches«), vj. 5 felv. Clément Vautel regényéből. Tarssz. Pierre Chaine. Ford. Lakatos László. Bem. 1927. febr. 12. Magyar Színház.

Lorenzo Tina di, olasz drámai színésznő, sz. 1873-ban, Sziciliában, megh. 1930. március 25-én, Milanóban. Atyja is színész volt, a nagyatyja szintén. Nálunk 1898. febr. 10-től vendégszerepelt a Vígsházban, az »Otthon«, »Vasgyáros«, »Frou-Frou«, »Fedóra« és a »Folt, amely tisztít« c. darabokban.

Lorrain (lorrén) Eugène, fr. baritonénekes, 1894. ápr. 29-én mint vendég fel lépett a M. Kir. Operaházban, »Carmen« Escamillo-jában.

Lorrain (lorrén) Jean, fr. író, sz. 1856. aug. 9-én, Párizsban, megh. 1906. júl. 1-én, u. o. Magyar tárgyú balletje: »Mariska«. Zenéjét szerz. Narici M. Bem. 1905. máj. havában, Montekarló.

Lorrain Le = (loreen), egyik szövegírója Massenet »Don Quichotte« c. operájának; társszerzője Henri Cain. (A francia opera egyetlen budapesti előadása színlapja szerint 1929. nov. 29-én volt, a Városi Színházban.)

Lortzing Gusztáv Albert, német operakomponista, sz. 1801. okt. 23-án, Berlinben, megh. 1851. jan. 21-én, u. o. Előbb tenorista volt, 1819-től, majd 1833-tól komponálással is foglalkozott. 1844-ben színházi karnagy volt. Munkái, melyek nálunk is színre kerültek: »Cár és ács« (L. o.), előbb a régi Nemzeti Színházban, fel-

újította a Városi Színház, 1924. ápr. 17-én. (Bécsben: 1842. okt. 22.) »Fegyverkovács«, víg opera, 3. felv. Ford. Radó Antal. Bem. 1891. jan. 17. M. Kir. Operaház, a címszerepben Ney Dávid. (Bécsben: 1846. máj. 30.) »A vadorzó«, a Nemzeti Színház bemutatta 1860. jan. 31-én, a M. Kir. Operaház 1894. febr. 10-én.

Losonczy Ilonka, színésznő, sz. 1898. jan. 9-én, Kecskeméten.

Losonczy László, ev. ref. főgimnáziumi tanár, sz. 1812. máj. 25-én, Kecskeméten, megh. 1879. aug. 2-án, Budapesten. Költeményei korán népszerűvé tették. Színművei: »Követség«, vj. 1847-ben jelent meg. »Áljurátus«, »Legátus«, 1848. Szakcikkeket írt a »Nemzeti Színházi Nyugdíjintézeti Naptár«-ba (1858.), továbbá a »Színházi Emlény«-be (Pécs, 1858.) és a »Magyar Színházi Lap«-ba (1860.).

Losonci színész. Losoncon a legrégebb feljegyzés szerint 1790. körül a ref. diákok évenként az évvégi vizsgákon a kollégium udvarán tartottak színelőadást. (Lásd: »Hirnök«, 1837—46. szám. Csaplovits: »Adatok a magyar játékszínéről.«) 1801. aug. havában Kelemen László itt az első világi színigazgató. Az első (mükedvelői) színelőadás 1810. bőjtelő-hava 17-ik napján volt. (»Hazai és Külföldi Tudósítások«, 1810—184. oldal.) 1820-ban Kilenyi Dávid társulata hirdeti Losoncon a kultúrát. Tagjai közt volt Dérnyé is. 1826. ápr. havában, majd 1835. máj. 6-án Balogh István kis csapata vetődik a városba. Balogh ismert naplója feljegyzí, hogy »Romeo és Julia« előadásán 153 frt volt a bevétele. A »Honművész« adatai szerint 1838. jún. 23-án Balla Károly társulata játszik a városban. Tagok voltak: Balla és neje, Kőszeghi, Könyves, Szikszai, Boldizsár, Szántainé Anasztázia, Szoboszlai sügő; gyermekszereplő: Balla Mari. (1838.—57. szám.) 1842. okt. 7-én Egressy Gábor Bács társulatával vidéki körútján Losoncot is meglátogatta és az »Egy pohár víz«, »Saint Georges lovag«, »Párisi adós«, »Legjobb az egyenes út«, »Örökké«, »Garrikk Bristolban«, »Kean«, »Hamlet« c. darabokban lépett fel. A pártolás olyan

Lubinszky Tibor

Lubinszky Tiborné

ifj. Lubinszky Tibor (gyermeksereplő)

Lugosi Döme dr.

Lukács Gyula

Lukács Pál

Lukácsy Sándor

nagy volt, hogy több darabot meg is ismételtetett. Ez a dicséretes eredmény Kubinyi Ferenc lelkes buzgólkodásának volt köszönhető, aki nem szünt meg az érdeklődést fokozni. Estélyt is rendezett a művész tiszteletére, melyen Bunkó híres zenekara muzsikálta Egressy Béni nótáit. 1842. nov. haváig Bács Károly társulata működött. Tagok: Bács-pár, Horváth-pár, Szoboszlai, Kovács, Miksai-pár, Miksai Teréz, Végseiné, stb. 1858. szept. havában Kocsisovszky Jusztin az igazgató. Ismertebb tagok: Bertényi Berta, Lengyel és neje, Szigeti, Kocsis, Ürményi, B. Luiza, Renz, Varga. (»Napkelet«, 1858—43. szám, borítékoldal.) 1871. ápr. havában Gerő Jakab, 1873. tavaszán Balogh György, 1884. húsvétkor Pesti-Ihász Lajos, 1886. okt. havában Kövessy Albert, 1908. őszén Mezei Kálmán az igazgató.

A mai színház 1911. nov. 8-án nyílt meg. Előadták Kristóffy Sándor prólógusát, utána Rákosi Viktor »Elnémult hangok« c. drámája volt műsoron. Igazgató Szalkai Lajos. Ő kapta meg a várost 1912—13-ban is. 1915. febr. havában Balla Kálmán volt az igazgató; ugyanezen év ápr. havától ismét Szalkai Lajost hívták meg. 1916. őszén Fodor Oszkár társulatát találjuk itt.

Losonczi Farkas Károly, cs. kir. közig. szolgabíró (1852—1854.) a miskolci színházépítő részvénytársaság elnöke volt.

Losonczy Böske, segédszínésznő, sz. 1898-ban, Budapesten. Színpadra lépett 1918-ban.

Losonczy Dezső, karmester, sz. 1891. júl. 26-án, Tordán (Aranyos m.). Iskoláit Óbecsén, Budapesten és Szegeden végezte. Ezután Drezdában tanul, majd az 1911—1916-iki években a Zeneakadémia növendéke. 1917-ben karmesternek szerződött a nagyszabeni színházhoz. 1918-ban a Belvárosi Színház tagja lett, de egyben az Andrássy-úti Színháznál is működött. 1919-ben a bécsi Künstlerspiele szerződött, innen 1920. tavaszán megvált és a Wiener Opera-ballet vezetője lett. 1921-ben az Apolló Kabaré tagja. 1924. ősztől a Blaha Lujza Színház tagjai sorába szerződött. 1925. óta a Király Szín-

háznál működött. 1927-től az Andrássy-úti Színház karnagya, ahol számos kompozícióját adták elő, szép sikerrel.

Losonczy György, operaénekes, sz. 1905. júl. 21-én, Budapesten. Tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolán végezte. 1930. óta a M. Kir. Opera rendes tagja. Főbb szerepei: Lodovico (Othello), Sonora (Nyugat leánya), Angelotti (Tosca), Ferrari (Cremonai hegedűs), Király (Aida), Biterolf (Tannhäuser), Ruggiero (Zsidónő), stb.

Losonczy Zoltán, színész, sz. 1891. nov. 16-án, Budapesten. Tanítóképezdét végzett, majd az Orsz. Színészegyesület iskolájának befejeztével, 1911-ben Pécsen, Füredi Béla társulatánál színész lett. Egy év múlva be kellett vonulnia katonának, ahol mint tanító 10 hetet szolgált. Azután Sziklai Cornél »Kis Színház«-ához, majd ugyancsak Sziklai Cornél »Grand-guignol Színház«-ához szerződött. A háború kitörésekor bevonult és 26 havi harctéri szolgálata alatt őrmester lett és megkapta a »legfelsőbb dicséret elismerés«-t. Hadnagyi előléptetése előtt sebesült és betegen Budapestre került. Felgyógyulása után egy ideig mint segédszolgálatos a mentők által létesített »Hadi Park« szabad színpadján, majd a Teréz-körúti »Intim Kabaré«-ban működik, honnan 1918. márc. 15-étől Ambrus Zoltán a Nemzeti Színházhoz szerződtette. Itt az »Alfonz úr«-ban lépett fel először. Egy ideig mint ügyelő is működött, de 1927-ben dr. Hevesi Sándor igazgató az ügyelés alól felmentette. Azóta kizárólag mint színész működik s különösen a jellemkomikus figurák ábrázolásában teljesít a színháznak hasznos szolgálatot. Jobb szerepei: Clarin (Az élet álom), Ugri Miska (Mama), Jakab mester (Fösvény), Tranio (Makrancos hölgy), Asztalos (Fehér szarvas), Gazsi koldus (Sárga csikó), Povolni (Fekete lovas), Bardolf (IV-ik Henrik), Windt-sori vig asszonyok, Loyal (Tartuffe), Torborzó őrmester (Vén leányok), Valentin (Váljunk el), Glasnapp (Bunda), stb.

Lothar Rudolf, magyar származású berlini író (cs. n.: dr. Spitzer Rudolf), sz. 1865. febr. 2-án, Pesten. Ugyanitt

végezte az ág. ev. gimnáziumban tanulmányait. Berlinben egy ideig színigazgató volt. Színművei: »Der Satan«, »Der Zauberlehrling«, »Lügen«, »Der Wort des Lebens«, »Caesar Borgias Ende«, ford. Meszlényi Adrienne (1897.), »Ein Wunsch«, »Rausch«, »Ritter, Tod und Teufel«, »König Harlekin«, stb. Legújabb: »Az arany gyöngytyúk«, társsz. Lucien Bernard. »Kikeri«, társsz. Wodehouse. Egyéb színművei: »A hegyek alján«, zenedráma egy előjátékkal, 2 felvonásban. Zen. szerz. D'Albert Jenő. Bem. 1908. nov. 17-én, a M. Kir. Operaházban. (25-ik előadása 1910. okt. 25. A berlini Komische Oper 1909. máj. 8-án 200-adszor adta.) »A szerelem völgye«, dalmű. Zen. szerz. Strauss Oszkár. 1909. dec. Berlin. »A zsvány«, vj. 3 felv. Ford. Kosztolányi Dezső. Bem. 1923. jún. 23. Vigszínház. »Pardon!«, vj. 3 felv. (Eredetileg Földes Imre írta, egy felv., bem. 1927. nov. 12-én, Frankfurtban »Der brave Europäer« c. alatt) »Die Frau in der Wolke«, vj. 3 felv. Társz. Lernet—Holenia. Bem. 1829. máj. 22., a bécsi Burgtheater együttese a Fővárosi Operett Színházban.

Lotits Lyubomir, tanító, sz. 1865. júl. 8-án, Nagykikindán. Szerb nyelvre lefordította Berczik Árpád »Jótekonycéla« c. vígjátékát és Szigligeti Ede »Nőuralom« c. vígjátékát. (»Zenska vlada« címmel, 1889.)

Lotty ezredesei, operett, 1902. jan. 17-én, a Magyar Színházban, először.

Lotz Károly, festőművész, sz. 1833. dec. 16-án, Hessen-Hamburgban, megh. 1904. okt. 13-án, Budapesten. Anyja magyar nő volt, gyermekkorában került ide és ő is teljesen magyarrá lett. Ő festette a Magy. Kir. Operaház menyzetét, mely az Olympust tünteti elénk.

Lovagi dráma. Így hívták a régi magyar színészek a színlapokon oly németből magyarosított színműveket, melyek romantikus és érzélgős tartalmuknál fogva a mi közönségünket igen érdekelte. Az első L. Goethe: »Berlichingen«-je. A L. a középkorban történik; lovagok, hősök benne az uralkodó alakok, lovagi becsület, alatt-

való-hűség, párbaj, bosszú, küzdelmek, várvivások, rejtett ajtók a főmotívumai, mint amelyek a középkorban nagy szerepet játszottak.

Lovasberényi színészet. 1871. júl. havában Kovács István társulata működik a városban.

Lovass Imre, színész, sz. 1891-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1908-ban.

Lovass József, színész, sz. 1898. okt. 23-án, Debrecenben. Színész lett: 1926. szept. havában.

Lovassy Andor író. Színművei: »Fegyver nélkül«, dráma. Bem. 1903. okt. 26. Nagyvárad. »A kis püspök«, pályanyertes vj. Bem. u. o. 1914. nov. 25-én.

Lovassy Betti (Tripammer Antalné), Szigeti József és Imre sógornője; majd Kopácsy Györgyné, szopránénekesnő, sz. 1827-ben, megh. 1875. okt. 13-án, Budapesten. Első színikísérlete 1846. tavaszhoz 3-án volt a Nemzeti Színházban, a »Bájital« c. opera Adina szerepében. Ezután Brunnbe, onnan Lipcsébe szerződött. 1848. máj. 6-án újra fellép a Nemzeti Színházban, a »Nabucodonozor« c. opera Abigail szerepében. Ezután az intézet tagja lett. Működött Budán is, 1851. dec. végén megvált a Nemzeti Színházról. Második férje veszprémmegyei földbirtokos volt; Veszprémbe temettette is el a művésznőt.

Lovassy Dénes, színész, sz. 1859. szept. 5-én, Abonyban. Színpadra lépett: 1875. márc. 13-án, Temesváry Lajos színigazgatónál.

Lovassy Jozefin, színésznő. (Lásd: Kovács Gyuláné.)

Lovász Teréz, színésznő, sz. 1897. dec. 28-án, Abonyban. Színpadra lépett: 1921-ben.

Lovász Viktor, epizódszínész, sz. 1845. máj. 17-én, Nagyváradon, megh. 1912. febr. 25-én, Hídalmáson (Kolozs m.). 20 éves korában, 1865. dec. 20-án lépett a színpályára, Reszler Istvánnál. 1900-ban nyugdíjba vonult. — Neje: Szedlák Ida,

színésznő, 1870. ápr. 22-én lépett a színpályára.

Lovászi Dezső, színész, sz. 1845-ben, Szegeden. Színpadra lépett: 1865-ben.

Lovászi Jenőné (Szedlák Anna), színésznő, sz. 1850. ápr. 12-én, Baján. Színpadra lépett: 1870. ápr. 26-án, Völgyi György színigazgatónál.

Lovászi Károly, kabaréíró. A fővárosban 1922. okt. 10-én kabarét nyitott a Dohány-ucca és Nyár-ucca sarkán. (A válalat nemsokára megszűnt.)

Lovász Márton, ifj. Operafordító: »Hópehely« (Sznegorucska), opera 5 felv. Zen. szerz. és szövegét Osztrovski műve nyomán írta: N. Rimski-Korjakov. Bem. 1928. febr. 6. Városi Színház.

Lovász Sándor, megyei aljegyző, sz. 1832. okt. 10-én, Szegeden. Színműve: »Remete«, dr. 3 szakaszban, olaszról szabadon ford. Előadták 1859-ben, Székesfehérvárott.

Lovik Károly, író, hirlapíró, sz. 1874. márc. 9-én, Budapesten, megh. 1915. ápr. 19-én, u. o. Középiskoláit Budapesten és Eperjesen végezte, majd a fővárosban és Kolozsvárott jogot hallgatott. 1893-ban a hirlapírói pályára lépett. Színpadi munkája: »Felsőbb asszonyok«, operett 3 felv. Zenéje Szabados Károlytól. Bem. 1904. márc. 26. Népszínház. — Neje: Somló Emma színésznő (L. o.), kivel 1899. márc. 20-án lépett házasságra, Budapesten.

Lowczinsky, zágrábi operaénekes, mint vendég 1913. jan. 9-én mutatkozott be nálunk a Népoperában, a »Carmen« Don José szerepében.

Loysch Imre, színműve: »A tékozló, vagyis a hívség jutalma«. Érzékeny játék 4 felv. Győr, 1822. Színészeti szakeikke: »A színészet igazgatásáról.« Közli a »Társalkodó«, 1844.—138. oldal.

Löckner Berta, bécsi színésznő, sz. 1848-ban, Komáromban, megh. 1916. dec. havában, Bécsben. A bécsi Volkstheaternek, később pedig a Carltheaternek volt előnyösen ismert szubrettje.

Lőcsei Sámuel, erdélyi gubernális cancellista. Színművei (eredetiek és fordítottak): »Arthello, vagyis az udvari bolond«, vj. 3 szakaszban. Írta Ekkartshausen. Kolozsvár, 1817. »A persely, vagyis a szegény deák«, vj. 1 felv. Kotzebue után ford. Bem. 1822. márc. 31. Kolozsvárott. »A jegyzőkönyv«, dr. 3 felv. Bem. Budán, 1833. okt. 24. »Gyűlölség és szerelem bosszúállása«, színjáték 5 felv. Bem. Budán, 1834. nov. 27. »Az iszákos«, vj. 3 felv. »A furcsa kis módi varróné«, vj. 1 felv. Kotzebue után. »A londoni posztócsináló«, vj.

Lőcsei színészet Lőcsén, Szepes megyében (hihetőleg) az első (műkedvelői) előadás 1789. dec. 6-án volt. Előadták a »Constantinus, vagy: Constantinusnak Leó Római Császár Artemiussal a Romanus fiával való elcserélése« o. darabot. (»Magyar Kurir.«) 1840. február havában a »Honművész« tudósítása szerint rendes társulat kereste fel a várost. (Igazgató és személyzeti névsor nincs feltüntetve.) 1858. nov. havában Hubay Gusztáv, 1864. ápr. havában Draguss Károly itt az igazgató. 1867. júl. havában Aradi Gerő társulata működött. Tagok: Aradiné, Gönczyné, Somogyi Boreza, Bátoriné Irma, Érczi, Hegyessi, Örsi, Lénárt, Gönczy, Marosi, Gaal, stb. A színpártoló egyesület alakuló ülése 1891. január havában volt; elnök gr. Csáky Gyula főispán. 1901—1902-ben Kunhegyi Miklós, 1904. Halmay Imre, 1905. dr. Farkas Ferenc, 1909. dec. 1-től Szabados László, 1912. febr. közepétől dr. Márffy Károly, 1914. febr. havától pedig Kövessy Albert volt itt a színigazgató. Ugyanőt hívták meg 1916. jan. 8-tól. Tagjai: Füzes Lenke, Kovács Hanna, Szilágyi Erzsébet, Mesterházy Margit, Krasznai, Radóczy, stb. 1918. év elején Heltai Hugó színigazgató kapott meghívást Lőcsére. A társulat főerősségei: Ernyei Aurélie, Dalnoky Tessza, Dóry Etel, Huzella Irén, H. Zombory Ilonka, Péterffy Iván, Császár Gyula, Teleky Kornél, Pesti Kálmán rendező és Halmágyi Mihály karnagy.

Lőrinczi Sándor, színész. Színműve: »A magán-vígjáték.« (Egyfelvonásban.) Megjelent Aradon, 1862-ben.

Lőrinczy Aranka, színésznő, sz. 1883. aug. 3-án, Gyomán (Békés m.). Színpadra lépett 1900-ban, Romvári Váradi Lajos színingazgatónál. 1927-ben nyugdíjba vonult.

Lőrinczy Erzsébet, színésznő, sz. 1879. okt. 29-én, Besztercebányán. Színpadra lépett 1897. dec. havában, B. Baranyai Mihály színingazgatónál.

Lőrinczy Vilma, szopránénekesnő, sz. 1900-ban, Budapest. Énekelni V. Krammer Teréztől tanult. Színpadra lépett 1922-ben; a Városi Színházban operettekben énekelt. Lehár »Frasquita«-jában; későbbi első szerepei: Viktória hercegnő (Bob herceg), Bánky Irén (Mesék az írógepről), Dacsev Anna (Bíborruhás hölgy). 1928. őszén a M. Kir. Operaház szerződtette; itteni szerepei: Ceprine grófnő (Rigoletto), Kate (Pillangó k. a.), Adél (A denevér), Mátyás (Hunyadi László), stb.

Lövés. A színpadon mindenkor fojtással lőnek. A lövéssel azonban gyakran baj van, mert bármily kitűnő is legyen a pisztoly, sokszor csütörtököt mond. E végből leghelyesebb, ha riasztólövést alkalmaznak. esetleg az adott pillanatban 2—3 pisztolyt sütnek el. Kis társulatoknál a »léc (spráje) lövést« használják, mert ez a legolcsóbb és legbiztosabb. Ezt úgy szokták használni, hogy a lécs egyik végét a színpadra ejtik, ami inkább hangos zajnak, tompa ütésnek felel meg, de kis társulatnál ráfogják, hogy az — lövés volt. Külső lövést is szoktak leadni, — ez akkor történik, ha a színen szereplő színész nem bizik az önuralmában és hogy valamiképp esetlenül ne történjék a lövés, az adott pillanatban a kulisszák mögül sütik el a pisztolyt.

Löwe Anna, bécsi udvari színésznő, nálunk 1839. aug. 7-én mutatkozott be a Nemzeti Színházban, a »Benjamin Lengyelországból« c. színmű Biana szerepében, amidőn ezt a kritikát kapta: »Leírhatatlan azon entusiasmus, mellyel L. kisasszony első felléptekor fogadtatott, hosszas tapsolás, zajos éljenzés üdvözlé őt.« (Szerepét ugyanis magyar nyelven 8—10 nap alatt tanulta be, ezért részesítették

oly nagy ovációban. — »Honművész«, 1839. 64. szám, 512. oldal.)

Löwe Ludwig, német színész, sz. 1794. jan. 29-én, Rinteln-ben (Kürhessen), megh. 1871. márc. 7-én, Bécsben. Atyja vándorszínész volt. Mint 15 éves gyermek fellépett a bécsi Burgtheaterben, melynek 1826-ban tagja lett. 1835. júl. 2-án fellépett a pesti német színházban, a »Garriek Bristolban« c. vígjáték Garriek szerepében. 1842-ben Győrött négyszer lépett fel. 1843. aug. 1-én fellépett a Nemzeti Színházban, a »Lovagszó« c. vígjátékban, Don Filiberto néma szerepében, miről az »Athenaeum« ezekben számol be: »Löwe Lajos a német színészek egyik első ragyogású dísz, ki már több jeleit adta színészetünk iránti vonzalmának, mai szerepével nyilvánosan akarja bebizonyítani irántai rokonszenvét s ez azon szempont, mellyből kell tekinteni néma szerepbeni fellépését, mit a magyar színházi közönség meg is értett és a derék színész szíves vonzalmát méltányolta többszöri zajos taps és kihívással tisztelve őt.« (1843. II. kötet, 135—136. oldal.) (Ő volt az első német színész, ki nálunk a Nemzeti Színházban vendégszerepelt.)

Lubinszky Ödön, (királydaróczi), színész, sz. 1860-ban, Hódmezővásárhelyen. Színipályára lépett 1880-ban, Bogyó Alajosnál. 1883—84-ben Kolozsvárt működik. Tagja volt a Városligeti Színkörnek, majd a 90-es években a Népszínháznak. Innen a Nemzeti Színház hívta meg. — Neje: Boér Hermin, színésznő. (L. o.) Fia: L. Tibor, színész, sz. 1887. nov. 13-án, Budapest. Színipályára lépett 1910-ben. 1913. ápr. havában — mint a Nemzeti Színház tagja — elnyerte a Farkas-Ratkó-díjat. — Neje: Rajz Margit, színésznő, sz. 1889. nov. 3-án, Belényesen (Bihar m.). 1907-ben lett színésznő. Házasságuk 1908. szept. havában volt.

Lubrinicz Julia, (Tószeghy Károlyné), színésznő, sz. 1856-ban, Kiscellben. Színpadra lépett 1875-ben, Soós Mihálynál. 1880-ban Aradon, 1885—86-ban Győrött, azután 1898-ig Miskolcon, 1901—02-ben a Magyar Színháznál működött. 1902. március 1-én jubilált Kassán, ekkor

tartotta meg 25 éves működése ünnepét, a »Létért való küzdelem« c. drámában.

Luby Károly (benedekfalvi), szatmári alispán, 1792. december 1-én Podmaniczky József báró felkérésére részt vett abban a közvetítésben, amely egyezséget eredményezett a pesti német és magyar színészek között.

»Luca széke«, Katona József ifjúkori színműve, csak 1867. dec. 25-én került színpadra, a Budai Népszínházban, Molnár György társulatának előadásában. Hamlet befolyása érezhető rajta. (Krasznai Mihály, Kocsisovszky Borcsa, Timár János és Kassai Vidor voltak a darab főszereplői.)

Lucca (lukka) Paulina, olasz származású bécsi operaénekesnő, sz. 1841. ápr. 25-én, Bécsben, megh. 1908. febr. 28-án, u. o. (Atyja L. Lajos kisiparos, sz. 1800-ban, megh. 1887. dec. havában.) Kistermetű, de rendkívül nagy hangterjedelmű és sokoldalú operaénekesnő volt, a legünnepeltebb nagyságok egyike. 15 éves korában a bécsi udvari opera karénekesnője, majd 3 évig első szerepeket énekelt, később Prágában működött, ezután 1861-ben Berlin udvari operájában találjuk. 1869-ben Oroszországot járta, 1872-ben vendégszerepelt Londonban, Szentpétervárott, Amerikában, Belgiumban, Olaszországban. 1862-ben otthagyta Berlint, a világot járta. 1875-ben a pesti német színházban vendégszerepelt. 1878-ban visszatért Berlinbe, majd néhány évig a bécsi udvari opera tagja. Nálunk magyar színpadon először 1862. júl. havában lépett fel a »Troubadour«-ban, mint Leonora, majd 1877. máj. 3-án ismét felkeresi a magyar fővárost, ekkor mint »Afrikai nő«-t, máj. 5-én mint a »Hugenották« Valentine-ját, 8-án mint Aidát láttuk viszont. 1882. augusztus havában a koronás aranyérmeskeresztel tüntették ki. 1889. január havában visszavonult. Kitünőbb szerepei: Mignon, Valentine (Hugenották), Norma, Aida, Carmen, Elsa (Lohengrin), Afrikai nő, Pamina (Varázsfuvola), Constanza (Szöktetés a szerályból), Ezred leánya, Elvira (Ernani), Fluthné (A windsori víg nők), stb. Első férje Freiherr von Wallhofen őrnagy volt, ettől 1862-ben elvált,

1874. március havában báró Rhaden Adolf gárdahadnagy neje (1899. őszén özvegye) lett.

Lucifer, (latin, a. m. világossághozó), az »Ember tragédiája«-nak egyik főalakja (bukott angyal), a tagadás szelleme.

Luczenbacher Pál id., magyar főrend, nagyvállalkozó, sz. 1818-ban, Szobon, megh. 1900. március 12-én. Végrendeletében az Orsz. Színészegyesület javára 5000 K-t hagyományozott.

Luczenbacher testvérek 1861. július havában az épülő budai Népszínháznak 10.000 téglat ajánlottak fel.

Ludas Matyi, bohózat. Írta Fazekas Mihály verses elbeszélése nyomán Balogh István, zenéjét szerzette Szerdahelyi József. Előadták 1838. december 27-én, a Nemzeti Színházban. (Érdekes, hogy L. M. története Balogh bohózata nyomán került a ponyvára.)

Ludikar Pál, cseh származású operaénekes, 1913. okt. 25-én a M. Kir. Operaházban mint vendég lépett fel a »Faust« Mephisto-jául. Basszusa ekkor már elvesztette azt a szép zengést, amellyel a művész még nemrég a milanoi Scalában tündökölt.

Ludvig Borbála, úttörő színésznő. (Lásd: Tellerné.)

Ludwig Vilma, operaénekesnő, dr. Ludwig Ferenc pécsi városi tisztifőorvos leánya, Petrovics István zongoraművész és zeneszerző felesége, az »Orsz. Magy. Kir. Zeneművészeti Főiskola«-n kapta ének-művésznői oklevelét, 1919-ben. Néhány évig a budapesti Városi Színház operaszínpadán működött, ahonnan családi körülményei hazahívták. Azóta különböző operákban vendégszerepelt és többnyire férjével együtt hangversenyeket ad. Operaszerepekben különböző városokban a »Carmen«-t, Santuzát, a »Zsidónő«-ben Rechát, a »Troubadour«-ban Azucenát, a Hunyadi László-ban Erzsébetet, a »Faust« Margitját, a »Bánk bán« Gertrudisát stb. énekelte. Nagyszámú hangversenyei közül kiemelkednek az 1924. tavaszán északolaszországi körútja keretében tartott milánói és velen-
cei hangversenyei.

Luffmann Adolf, német tenorista. 1922. ápr. 7-én mint vendég fellépett a Magyar. Kir. Operaházban, az »Aida«-ban.

Lugosi Béla, színész, sz. 1882. okt. 20-án, Lugoson. Gyermekkorától erős hajlam vonzotta a színház felé. 1901-ben Pesti-Ihász Lajosnál színésszé lett. Innen Polgár Károly, majd Krecsányi Ignác színiigazgatók szerződtették. 1910-ben a szegedi színháznál működik. 1911. szept. 4-én bemutatkozik a Magyar Színházban, »Karenin Anna« Wronsky gróf szerepében. 1912-ben a Nemzeti Színház szerződtette. Innen 1919-ben megvált. A háború alatt a fronton harcolt. (Lásd: Világháború címszót.) Főbb szerepei: Romeo, Hamlet, Manfréd, Tell Vilmos, Ocskay brigádéros, stb. Később filmszínésszé lett.

Lugosi Döme dr., ügyvéd, színésztörténész, sz. 1888. máj. 19-én, Szegeden. A szegedi kegyesrendi főgimnáziumban érettségizett, Budapesten és Kolozsvárott jogászokodott, 1912-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1906. óta irodalmi tevékenységet folytat s főleg színésztörténeti kutatásaival szerzett elismerést. Irodalmi működése: »Magyar Színészeti Lexikon«, Budapest, 1908. »Legújabb szegedi útmutató«, Szeged, 1909. »Színházi Ujság Albuma«, Szeged, 1911. »Felső-album«, Szeged, 1911. »Emléklapok a Leányvásár jubileumára«, Szeged, 1913. »Emléklapok az Ártatlan Zsuzsi jubileumára«, Szeged, 1913. »Gvidlibro de Szeged« (Utmutató esperanto nyelven), Szeged, 1914. »Műbarátok katalógusa«, Szeged, 1917. »Plakettkiállítás katalógusa«, Szeged, 1924. »Az apostolok«, Szeged, 1924. »Bergengócia«, Szeged, 1927. »A perfelvétel«, Szeged, 1927. »Kelemen László és az első magyar játszó színtársaság«, Makó, 1927. »Az érekatonához!«, Szeged, 1927. »Dugonics András szegedi monográfiája«, Szeged, 1928. »A Szegedi Városi Színház Zsebkönyve«, 1928., majd az 1929. és 1930. évről, Szeged. »A zeneművelés Szegeden«, 1929. »Vasvári Kovács József naplója«, Szeged, 1929. (Sajtó alatt.) »A piaristák szegedi drámajátékai«, Szeged, 1929. Ezekon kívül számtalan napi- és hetilapban, évkönyvben megjelent cikk, tárcsa és tanulmány. Szerkesztette: »Forgácsok«.

diákhétlap, Szatymaz, 1901. »Színházi Ujság«, hetilap, Szeged, 1910.—13. és 1915—17., (ugyanaz 1916-tól »Szegedi Ujság« címen). »Szegedi Színpad«, napilap, Szeged, 1911. »Sport«, hetilap, Szeged, 1913. Színpadi munkái: »Bergengócia«, énekesj. 3 felv., zen. szerz. Fichtner Sándor, bem. Szeged, 1923. márc. 9. »Cravallaria Musikana« (vagy a »Kisgazda becsület«, operaparódia, zen. szerz. Weigl és Mader, bem. Szeged, 1923. jún. 4. »Színészjubiläum«, játék 1 felv., bem. Szeged, 1924. ápr. 9. »A perfelvétel«, komédia 1 felv., bem. 1925. febr. 21-én. »Hópehely«, operett 3 felv., zen. szerz. Bethlen László, bem. Szeged, 1925. márc. 27.

Lugosi Jenő, színész, sz. 1885. aug. 25-én, Budapesten, megh. 1915. okt. 5-én. Pályáját Szabadkán kezdte, ahol mint énekes színész szép eredménnyel működött. Nagyváradon is igen megszerették kitűnő alakításaiért. 1913-ban fölkerült Budapestre, ahol a Steinhart-Orfeum népszerű komikusa lett. — Neje: László Gizella, sz. 1888. febr. 24-én, Sárkeresztúron. Színipályára lépett 1907-ben. 1908. augusztus havában dr. Farkas Ferenc színtársulatánál keltek egybe.

Lugosi színész. Lugoson 1829. őszén Keszy József színtársulata működött. (Lásd: »Honművész«, 1838. márc. 1. Parázsóné nekrológjában.) 1830. jún. 15-én ismét járt itt magyar társulat, miről így emlékezik meg a »Magyar Kurir« (1830. aug. 3., 79. oldal, IV. hasáb): »Estve magyar theatrom volt, hol Béla Futását igen helyesen adták az ügyes Színjátékosok.« Újabb hírt ismét a »Honművész« jelent. E szerint 1835. szeptember havában Liszka Antal kötélgyáros és fia játékszínt épített tulajdon költségükön. Egy sor karzat, 16 páholy, 15 zárshé (emeleten), 24 földszinti zárshé volt a színházban. Építették 1835. ápr. 1-től és okt. 1-én Pály Elek nyitotta meg. 1865. jún. havában Szilágyi Béla itt az igazgató. Tagjai között volt: Priellené, Szilágyiné, Szentgyörgyi István és neje, Császárné, Kézsmárky, Gesztesy, Horváth, Pártényi, Prielle Péter, Simonyi, Császár, Komáromi, stb. 1872. máj. 18-tól Aradi Gerő,

1882. március végén B. Polgár Gyula, 1884. február havában Nyéki János, okt. 20-án Jáni János az igazgató; őt felváltotta 1886. jan. havában Polgár Károly. 1892. március havában megalakult a színügyegylet. Az eszme megpendítője Jakabffy Imre főispán, de mellette dr. Dengi János és Fekete Lajos is érdemeket szereztek. A mai színház 1900. dec. 5-én nyílt meg, Mezei Béla színgazgatása alatt, a »Kurucfurfang« előadásával. A prologust Bogyó Ilona mondta el. A színház építési költsége 130.000 K. Van benne: 35 páholy, 274 ülő-, 100 állóhely. 1901—02-ben Földesi Sándor erdélyi társulatát, 1909. márc. havában Polgár Károly társulatát találjuk itt, majd egy év után szintén őt hívták meg Lugosra. 1911. márc. havában is ő hirdeti itt a kultúrát, egy év múlva Mezei Béla az igazgató. A rákövetkező évben is ő kapja meg a várost. 1914. jan. 30-án Balla Kálmán társulata kezdte meg a szezont. Főbb tagok: Balla-pár, Komáromi Gizi, Szécsi Emma, Csengeri Stefi, Árkosiné, Tomborné, Fekete Rózsi, Garai Mici, Benes Ilona, Árkosi Vilmos, Szécsi Ferenc, Szántó János, Binder Károly, Mészáros Pista, Tábori Imre, Kovács Imre, Varga Ferenc és Tombor Aladár karmester. 1916. aug. havában Patek Béla győri színgazgató nyerte el a várost, 1917-ben pedig Bruckner László és ugyanőt hívták meg 1918-ban is.

Lugossy Dániel, színész, sz. 1892. aug. 3-án, Nagyhollóson. Színész lett 1916-ban.

Lukács Béla dr., nagyváradai születésű baritonista 1916. szeptembertől a bécsi Volksoperhez szerződött. (Első fellépése 1913. febr. 18-án volt, Kolozsvárott, a »Bajazzók« Tonio szerepében.)

Lukács György (szegedi) író, sz. 1885. ápr. 13-án, Budapesten. Tanulmányait Budapesten végezte. A proletárdiktatura alatt közoktatási népbiztos volt, azután külföldre került s Németországban él. Egyike volt a Thália-színpad alapítóinak és 4 éven keresztül résztvevett az intézet vezetésében is. Szakmunkája: »A modern dráma fejlődésének története«. (2 kötet, 1912., melyet a Kisfaludy-Társaság a Lukács Krisztina-

díjjal tüntetett ki.) Ismerteti: »Irodalom-történet«. 1912., 256. oldal. Színműfordítása: »A vadkacsa«, tragikomikum 5 felv. Írta Ibsen Henrik. Bem. 1909. febr. 9. Nemzeti Színház.

Lukács Gyula, szerkesztő, sz. 1890-ben, Nyíregyházán. Iskoláit a nyíregyházi ág. ev. hitv. főgimnáziumban és a budapesti Damjanich uccai főgimnáziumban végezte. Az érettségi után jogra iratkozott, de már mint elsőéves jogász Braun Sándor lapjába, »A Nap«-ba írt színházi kritikákat. 1920-ban a »Színházi Élet« szerkesztője lett s mint ilyen, résztvevett minden színész-jótekonysági mozgalomban. Több egyfelvonásos színdarabja került színre.

Lukács Ilona, színésznő, sz. Nyíregyházán. Színpadra lépett 1873. aug. 14-én.

Lukács János, karénekes, sz. 1902-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1926. szept. 1-én.

Lukács József, színész, sz. 1902. márc. 5-én, Kolozsvárott. Színész lett 1923-ban.

Lukács Juliska, (Porzolt Kálmán első neje), drámai színésznő, sz. 1867-ben, Nagyváradon. Már a színművészeti akadémián feltűnt drámai tehetsége és annak végeztével Evva Lajos a Népszínházhoz szerződtette, 1891-ben. 1906-ban a debreceni színház tagja volt. Nyugdíjba ment 1917. ápr. 4-én. Főszerepei: Magdolna, Fedora, Margit (Kaméliás hölgy), »Bettyár kendője«-ben, »Bűbös pacsirta«-ban, »Becsület«-ben stb. a fő női szerepek.

Lukács Lajos, író, színműfordító, sz. 1814-ben. 23 éves korában a »Rajzolatok« belmunkatársa, 24 éves volt, midőn a »Jelenkor« segédszerkesztője lett. Fiatalon, 26 éves korában hunyt el, 1840. febr. 26-án. Fordítása: »A velencei kalmár«, Shakespeare tragédiája. Bem. 1846. ápr. 27. Nemzeti Színház.

Lukács Lipót, színész, sz. 1883. júl. 30-án, Temesvárott. Színipályára lépett: 1905-ben.

Lukács Pál, színész, ifjúsági író, sz. 1801. márc. 21-én, Kamocsán (Komáromi

m.), megh. 1873. aug. 15-én, u. o. Tanulmányait a losonci főiskolán végezte, később színész lett, azonban pályáját korán elhagyta, majd mint magánnevelő kereste kenyerét. 37 könyvet adott ki. 50 évig volt nevelő.

Lukács Pál, színész, sz. 1894-ben, Budapesten. Középiskolát, majd kereskedelmi akadémiát végzett. De mivel nem volt kedve kereskedői pályára lépni, elhatározta, hogy színész lesz. Közben katonáskodnia kellett. 1914-ben be is vonult, de egy év múlva kiszuperálták. 1916. febr. havában Kassán »Bánk bán«-ban volt a fellépő szerepe. Midőn 1918-ban Varsányi Irén Kassán vendégszerepelt, a tehetséges Lukács Pálra terelődött a figyelme és módot keresett ahhoz, hogy a Vigszínházhoz szerződtesse. Ez sikerült is. A Vigszínházban 1918. szept. 14-én mutatkozott be Belasco »Pillangókisasszony« c. drámája Pinkerton hadnagy szerepében. (1927-ben megvált a színházról és Hollywoodba szerződött filmszínésznek. — Főbb szerepei: Renner Tibor (Nem nőülök), John (Bunbury), Lindner (Tajfun), Fürge Antal (Aranykakas), Ocskay László, Stromm (Noszty fiú), A költő (Nyu) stb.

Lukács Piroska, színésznő, L. Juliska testvérhúga, sz. 1865-ben. Korán lépett színpadra, karénekesnői minőségben, Fekete Miklósnál, Budán. Innen Újpestre szerződött, itt a »Fekete gyémántok« Evelyn szerepében lépett fel először. Ezután Csizsér Kálmán vidéki színtársulatánál találjuk. Szerelmi bújában 1887. aug. 15-én önkézével vetett véget életének, Nagymaroson. Irodalmi hagyatéka: »Édes álmok«, 5 elbeszélés. Pest, 1888. febr. Utolsó levelét közli a »Nagykoros«, 1888. 26. száma.

Lukács Rózsa, színésznő, sz. 1903. okt. 27-én. Színpadra lépett: 1923-ban.

Lukács Sári, énekesnő, sz. 1892. okt. 21-én, Nagykanizsán. 1913. szept. havában Kecskemétre szerződött, 1914. őszén Miskolcra, majd a Fővárosi Orfeum tagja, honnan 1916. márc. havában a Modern Színpadhoz szerződött. 1917-ben a Belvárosi Színház tagja lett s nőül ment Havas Ernő népfelkelő-mérőkhadnagyhoz. Egy év múlva a színházról megvált, külföldi

körútra indult. Budapesttől nov. 24-én klasszikus műsorú hangversennyel búcsúzott.

Lukácsi Aladár, színész, sz. 1855-ben, Rimaszombatban. Színpadra lépett: 1875-ben, Székesfehérvárott.

Lukácsi Lukawszky István, színész, színpadra lépett: 1859. máj. 9-én.

Lukácsy Antónia, színésznő. (Lásd: Follinusz Aurélné.)

Lukácsy Miklós, takarékpénztári hivatalnok, sz. 1829. dec. 7-én, Aradon, hol gimnázialis tanulmányait végezte. Az aradi színészet lelkes támogatója volt, sokat agitált a hazai színészet állandósítása érdekében. A színház felépítése körül sokat fáradozott. — Színművei: »A betyár«, népsz. 1848. Zenéjét Bartay Ede írta. »A szerelem és sors szeszélye«, szomorúját. versben. »A magánvigjáték«, 1 felv. Saphir M. G. után ford. Szeged, 1858. »A mentor«, vj. 1 felv. Fredro J. Sándor után Csepregy Lajos alkalmazta színre, Arad, 1877.

Lukácsy Sándor, színész, színműíró, sz. 1835. febr. 18-án, Aradon, megh. 1907. nov. 10-én, Budapesten. Iskoláit szülővárosában végezte. Szülei — akik közbirtokosok voltak — jogásznak szánták, de ő nagy vágyat érzett a színészet iránt és 16 éves korában színpadra lépett Kolozsvárott, 1851-ik év nagypéntekjén, Kaczvinsky János és Laczkóczy Ferdinánd igazgatóknál, 8 frt havi díjjal, a »Párbaj mint istenítélet« c. Szigligeti-darabban, a király-hírnök szerepében. 25 évig működött a vidéken, mint hős- és jellemszínész. 1861-ben meghívták a Nemzeti Színházhoz, de nem kötött szerződést. 1873-ban Pestre jött és a Miklóssy-féle István-téri színház művezetője lett; három éven keresztül működött itt. 1876. márc. 1-től a Népszínház rendezője volt. Színészkedése 40-ik, színműírói pályájának 25-ik és rendezői működésének 15-ik évfordulóját a Népszínház a »Vereshajú« előadásával ünnepelte meg, 1891. febr. 28-án. 50 éves színészi jubileuma 1901. márc. 30-án volt a »Csárda virága« c. népszínműben. Összesen 207 darabot rendezett, melyek össze-

sen 3294 estét töltötték be. 1903-ban a megnyíló Király Színház és később a Magyar Színház gazdasági főnöke lett. A vidéki színészet érdekében, mint a Színészegyesület egykori elnöke, nagy tevékenységet fejtett ki. — Koporsója felett Szirmai Imre mondott búcsúztatót. Síremlékét 1912. máj. 16-án leplezték le, itt Rákosi Jenő mondott felette emlékbeszédet. A síremlék Vass Viktor alkotása. Felirata a következő:

Ami a szívének véres igazsága:
Gőgösnek, bolondnak a szemébe vágja,
Ez a Vereshajú, képzelmed szülötte,
A poéta-lelked rejtőzik mögötte.

(Rákosi Jenő.)

Színművei: »Egy magyar plébános«, népsz. 7 képben. Bem. 1872. júl. 30. Budán. »A zsidó honvéd«, énekes életkép 3 felv. Zenéje Káldy Gyulától. Bem. 1875. jan. 15. »Divatos menyecskék«, vj. 4 felv. Bem. 1875. ápr. 27. Kassán. »A vereshajú«, népsz. 3 felv. Zenéje Erkel Elektől. Bem. 1877. jún. 2. Népszínház. »A pók«, népsz. 3 felv. Zen. szerz.: Káldy Gyula. Bem. 1877. júl. 27. »Zsándár«, népsz. 4 felv. Balla Kálmánnal. 1877. aug. 24. »Rebeka«, népsz. 1877. nov. 20. »A csirkefogó«, népsz. Erkel E. zenéjével. 1878. febr. 1. »Kósza Jutka«, népsz. 3 felv. 1878. júl. 20. »Ágnes asszony«, népsz. 3 felv. 1879. febr. 21. »Szomszéd uram kakasa«, népsz. 3 felv. 1880. »Székely Katalin«, operett 3 felv. Erkel Elek zenéjével. 1880. jan. 16. »Árva Zsuzsika«, népsz. 1882. »Az Isten keze«, népsz. 3 felv. 1883. »Zsuzsika«, népsz. 1890. »100 év.« Korrajz. (A színészet 100 éves jubileuma.) 1890. okt. 25. »A fenelányok«, énekes boh. 4 felv. Zen. szerz.: Kerner József. 1891. aug. 1. Budai Színkör. »Tél és tavasz«, operett 3 felv. 1891. okt. 17. Népszínház. Egyéb művei: »A fegyverkovács«, »Egy magyar nábob« (Jókai után), »Ubrik Borbála«, »Egy bolond százat csinál«, »A karácsonyi angyal«, »Páris romjai«, »Egy hamis asszony«, »Hogy lehet férjhez menni?«, »Egy századvégi kis leány«, »A mostoha«, »1000 éves Magyarországra«, »A titkos csók«, (1888. dec. 7.), »A 20-ik század kezdetén«, »A mákvirág«, »Ne bánts az asszonyt«, »A libapásztor«, »A bakter«, »A zsidó apáca«, »A szerelem

sötét verem«, »Zárda titkai«, »Az asszony verve jó«, »Szerelem bolondjai«, »Honvéd-család«, »Kurtaszoknyás leány«, »Lengyel száműzöttek«, »Hamis menyecske«, »Egy okos asszony«, »Megvert asszonyok« stb. »Vereshajú« c. népszínművét németre lefordították s »Die Rotharige« címen 1884. máj. 21-én a városligeti színpadon elő is adták. A címszerepet Bendl Lina, a drezdai Residenztheater tagja meglepően jól játszotta. Az előadást Blaháné és Vidor végignézték. — Leányát, L. Olgát, 1897. nov. havában a Népszínházhoz szerződtették. 1913. dec. 29-én önkézzel vetett véget életének.

Lully (lülí) Jean Baptiste de, olasz származású francia zeneszerző, sz. 1632. nov. 29-én, Firenzében, megh. 1687. márc. 22-én, Párizsban. Operái közt korszakalkotók vannak, de hozzánk nem kerültek; egy-egy balletzenéje felhangzik hangversenyünkben. Állítólag L. találta fel a taktuspálcát; az ő idejéig a karmesterek jóformán kézzel-lábbal dirigáltak, L. ezt kényelmetlennek találta s fogott egy 6 láb hosszú botot és azzal ütötte a taktust a padlón. L. azonban ezzel az újítással nem volt szerencsés. Egy ízben akkorát talált a padló helyett a saját lábára ütni, hogy súlyos sebet ejtett rajta, ami később a halálát is okozta. (Más adat szerint a taktuspálcát Berlioz használta volna először.) (Lásd róla: »Pesti Hírlap«, 1893. szept. 2.)

Lumpácus Vagabundus vagy a 3 jómadár. Tünelmes (ma így írják: tündéres) vj. 3 felv. Írta: Nestroy Nepomuk János. Zen. szerz.: Müller Adolf. Németből ford.: Telepy György. Bem. 1834. ápr. 19. Budán. Főszereplők: Lumpácus: Telepy György; Enyves: Tóth István; Lábszár: Bartha János; Czérna: Megyeri Károly. — Fancsy Lajos fordítása szerint Debrecenben 1836. jan. 15-én került színre. A pesti német színház bemutatta: 1838. aug. 19-én. A darab kedvelt műsora volt a Népszínháznak is.

Lunardi Giovanni, tenorénekes. Nálunk a M. Kir. Operaházban 1906. márc. 10-én volt az első fellépte »Othello«-ban. »Szép megjelenés, iskolázott színjátszás és nem hév nélkül való művész. Felöltik mu-

zikaletása, mind ritmus, mind a hangvétel dolgában.« (»Az Ujság«, 1906. márc. 11.) Ez év okt. 1-től az intézet tagja, ahol mint szerződött tag okt. 7-én lépett fel először, ugyancsak »Othello«-ban. Hosszú éveken át, 1912-ig bezárólag, az ő vállain nyugodott operánk olasz műsora; fényes hangja volt: mikor Caruso 1907. okt. 2-án, egyetlen fellépésén a M. Kir. Operaházban, kissé indiszponálva, csalódást okozott, a földszinti közönség azt mondta: »Ennél különb Lunardi!« — de a »Troubadour« nagy strettáját, a »kivágni« való magas C'-vel, Lunardi egy egész hanggal mélyebben: B-durba transzponálva énekelte.

Lunyák Ferenc, karénekes, sz. 1898-ban, Sopronban. Színpadra lépett: 1926-ban.

Lupin József, horvát születésű szabad-ságot tűzérőhadnagy, 1912. jan. havától a Népopera tagja volt.

Lupino Stanley, angol színigazgató. Nálunk is bemutatott színdarabja: »Ez hát a szerelem« (So this is love), angol burleszk-operett 3 felv., 4 képben. Ford.: ifj. Békeffi István. Zen. szerz.: Hal Brod. Bem. 1929. szept. 24. Fővárosi Operett Színház.

Lustig Jenő, zeneszerző. Munkája: »A kis Don Juan«, operett 1 felv. Szöv. írta: Salzer Aladár. Bem. 1894. szept. 11. Városligeti Színkör.

Lustig Károly, színházi karnagy. (L.: Víg Károly.)

Lutrizás. A régebbi időkben divatban volt a színészek körében a lutrizással való foglalkozás, ami bizonyára lealázó volt a komoly elemek szemében. Ennek hatása alatt írja »A Színpad« 1870. 17. számában, hogy a koldulásnak ezt a fajtáját el kell törölni a színészeknek. Az agitáció kellő eredménnyel járt.

Lutzer Jenny, a bécsi karinthiai-kapu melletti dalszínház primadonnája. Nálunk a Nemzeti Színházban 1843. ápr. 20-án lépett fel mint vendég a »Marino Faliero« c. opera Elena szerepében. »A műveltebb Európa közvéleménye ritka jelességű vendégművésznőnk dalműködését nem csak

szóval, de értelmes organumaiban is remeknek ismeré el s így fölőseges volna a dícséreték áradozó tengerébe vizet hordanunk; elég annyit mondanunk, hogy L. kisasszony ezen első fellépése rendkívüli tetszéssel fogadták.« — írta ekkor róla a »Regelő«. Vendégszereplése tíz estén át tartott, esténként 300 ezüst forint volt a tiszteletdíja. Máj. 14-én az »Ördög Róbert« Izabella szerepét magyar nyelven énekelte.

Lux Erzsébet, színésznő, sz. 1897. jún. 17-én, Szombathelyen. Színésznő lett: 1920-ban.

Lux József, karénekes, sz. 1893-ban, Budapesten. Színipályára lépett: 1926-ban.

Lux Terka, író. 1913. aug. 30-án »A Színház« c. lap főszerkesztője lett. 1916-ban írt egy daljátékot »Az álomherceg« c. alatt.

Luxemburg grófja Operett 3 felv. Szövegét írtak: Willner A. M. és Bodansky Róbert. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Ford. Gábor Andor. Bem. 1910. jan. 14. Király Színház. Szereposztása: Renè, Luxemburg grófja: Király Ernő; Bazil: Rátkai Márton; Brissard: K. Kovács Andor; Didier Angèla: Petrás Sári; Vermont Juliette: Váradi Ili; Staza: Erdei Berta. — 100-ik előadása: 1910. ápr. 22-én. 200-ik előadása: 1910. nov. 11. Repríze: 1921. márc. 22-én, Revü Színházban.

Luzsénszky Mihály báró (luzsnai és regliczei), cs. kir. kamarás, sz. 1817-ben, megh. 1863. augusztus 27-én, Pesten. Lefordította Hugo Victor »Hernani vagy a castiliai becsület« c. 5 felvonásos szomorújátékát. Bem. 1835. jan. 28. Budán. Eredeti munkája: »Marino«, új színjáték 5 felv. Bem. 1836. nov. 30. Kassán.

Lüdeckné Sebők Johanna, fővárosi lakosnő, 1909. márc. 19-én 250 K-t adományozott az Orsz. Színészegyesület nyugdíjalapjára.

Lyrail szerelmes a szerelmes szerep kör egyik fájának megállapítása, melyben az olvadozó organum és a férfias szépség a főkéllék.

M

K. Maár Róza, színésznő, sz. 1876. aug. 24-én, Székesfehérvárott. Színpadra lépett Dobó Sándor színingazgatónál. 1926-ban nyugdíjba vonult.

Maas János, belga basszista, 1905. szept. 23-án mint vendég fellépett a M. Kir. Operaházban, a »Hugenották« Marcel szerepében.

Macbeth (ejtsd: makbet), tragédia 5 felvonásban, írta Shakespeare. Hőse a hasonló nevű skót király (1040—1057-ig), ki Duncan király (ejtsd: dönken) meggyilkolása által került a trónra. A tragédiát — nem az eredetiből ugyan, hanem a Bürger-féle német átdolgozásból — Kazinczy Ferenc már 1790-ben lefordította, de nyomtatásban csak 1830-ban jelent meg. Néhány év múlva Döbrentei Gábor is lefordította Macbeth-et (prózában) s valószínűleg ez a fordítás került színre Kolozsvárt, 1812. április 11-én. Ez volt M. első magyar nyelvű előadása. A darabot lefordította Benke József is s Székesfehérvárt 1822. december 19-én az ő fordításában játszották. A budai játékszín idejében Döbrentei újra lefordította a darabot, még pedig versben s az eredetiből, de a gyenge fordítás csak egyszer kerülhetett színre (Budán, 1834. jún. 17-én). Ezután húszöt éven keresztül Egressy Gábor fordítása volt műsoron. Bem. 1843. aug. 19-én, a Nemzeti Színházban, a következő szereposztásban: Duncan: Udvarhelyi Miklós; Malcolm: Füredi Mihály; Macbeth: Egressy Gábor; Banco: Szentpétery Zsigmond; Macduff: Bartha János; Siward: Szilágyi Pál; ifj. Siward: László József; Lady Macbeth: Laborfalvi Róza. A darab legjobb fordítása azonban a Szász Károlyé. Bem. 1867. szept. 20-án, a Nemzeti Színházban. Ez a fordítás van használatban ma is.

Macbeth magyar alakítói: Wándza Mihály, Ujfalussy Sándor, Bartha János, Egressy Gábor, ifj. Lendvay Márton, Tóth József, Egressy Ákos, E. Kovács Gyula, Szigeti Imre, Nagy Imre, Szacsay Imre, Ivánfi Jenő, Bakó László, Odry Árpád, stb. Lady Macbeth magyar alakítói: Székelyné Ungár Anna, Ujfalussyné Sáska Biri, Kántorné, Jókainé, Jászai Mari, Márkus Emilia, Hettyey Aranka. Kolozsvárt: Fehérváriné, Némethy Irma, Komáromy Mari, Nagyné, Dobozy Lina, Medgyaszay Evelin, Hunyady Margit, Szerény Gizella, György Ilona, stb.

A nagyszabású tragédiát újabb időben felelevenítették: 1914. jan. 30.; 1923. jún. 23.; 1926. jan. 13., stb.

Operai átdolgozásban 1848. febr. 26-án került színre a Nemzeti Színházban. Zen. szerz. Verdi József, ford. Egressy Béni. Főszereplők: Reina: Macbeth; Kőszeghy: Banco; Schodelné: Lady Macbeth; Bognár Ignác: Macduff.

Machich (olv. macsics), délamerikai spanyol tánc, tüzes $\frac{4}{8}$ ütemben. 1910. táján nagyon divatos volt, de divata hamar elmúlt. (Színpadokon is bemutatták.)

Mácza János, író, sz. 1891-ben. 1919. ápr. havában úgynevezett »tanulmányi rendező« lett a Nemzeti Színháznál. Néhány hónap után azonban eltávozott. A »Ma« folyóirat munkatársa és drámai kritikusa volt. Több drámája nyomtatásban jelent meg. Munkája: »Színház, 1918.«

Maczanák Haskó Amália, színműíró-nő, sz. 1840-ben. Eredeti színműve: »Honszeretet«, dr. 3 felv. Pest, 1869. Fordításai: »Julius Caesar halála«, trag. Írta Voltaire. Pest, 1866. »A chinaí árva«, trag. 3 felv. Írta Voltaire. Budapest, 1883.

Madách Imre. A sztrigovai és kelet-szerbi Madáchoknak több litterátus tagja volt. Legkiválóbb *Imre*, a költő. Nógrád-vármegyében, Alsósztrigován 1823. jan. 21-én született, ugyanott 1864. okt. 5-én szívbajban meghalt. Itt van eltemetve jelenül, egy romlásnak indult, útszéli családi sírboltban. Idősb Madách Imre cs. kir. kamarásnak és Majthényi Annának elsőszülött fia. Gyermek- és ifjúkorát anyja gondos nevelésében töltötte. Kiváló nevelők tanították a fiút. Az elemi és középiskolai ismereteken kívül a német és francia nyelvre és irodalomra, táncra, rajzra és zenére. Testi munkát az esztorgályozáson kívül nem végzett. Tanulmányai közül erősen vonzotta a görög költészet, ami az akkori idők filhellén mozgalmának, Goethe és Byron hatásának tulajdonítható. A korának irodalmi és társadalmi hullámai ebbe a kis meghitt körbe is hatottak, úgy hogy a fejlődő fiú tudomást szerzett a világról és jelenségeiről. Gimnáziumi tanulmányait otthon végezvén, a váci piaristáknál kitűnően vizsgázott. Apja halála után (1834.) nesztelenebb élet vonult a családba, de ekkor is a pesti és külföldi szellemi mozgalmak élénk visszhangra találtak. Imre sokat olvasgatott, rajzolt, festegetett és esztorgályozott. 1837. évben a pesti egyetemre ment jogi tanulmányokra. Családja és műveltsége révén előkelő körbe jutott. Egyetemi tanulmányait szintén kitüntetéssel végzi. Írói hajlamánál fogva különösen az írók vonzották. Lassankint irodalmi jellegű kör fejlődött körötte. Tagjai: Lónyay Menyhért és Albert, Andrássy Gyula és Manó, Spetykó, Földváry, Bécezy Károly, Erdélyi János és mások. Jobbára költők és verselők, azonkívül publicisták. Szorgalmasan látogatja a színházat és itt nyeri első benyomásait a drámaírás művészetének. 1840. körül betegsége miatt Pöstyénben fürdözik. Hazatérvén, nógrádme gyei aljegyző, majd a megye táblabírája lesz. A szabadságharc alatt megyei főbiztos volt. A megyegyűléseken országos reformokat hangoztat. Barátaival, Szontágh Pállal és Pulszky Ferencel a megyei állapotokat élesen bírálták a »Pesti Hírlap«-ban. 1844. évben megfordult a pozsonyi diétán. Politikai iránya a centralizmus, melyhez Eötvös József, Csengery Antal, Pulszky Ferenc, Szalay László, Kemény

Zsigmond szegődött. Ellenzéki párt, mely az embertelen, ósdi megyei rendszer ellen dolgozott és munkássága az 1848. évi átalakulásoknak is eredménye volt. Szontágh barátsága irodalmi fejlődésére erős hatással volt. Ennek éles szeme rámutatott az emberi ferdeségekre és azt ostorozta. 1845. júl. 20-án nőül vette Fráter Pál alispán leányát, Erzsébetet. A fiatal pár Csesztvén, a másik Madách-birtokon lakott. A meny nehezen fért meg anyósával. Valláskülönbség is éreztette hatását. A 48-as mozgalmakban betegsége miatt részt nem vett. Utánuk történt, hogy egy politikai menekültnek adott szállást, miért följelentették és Pozsonyban, a vízi kaszárnnyában, majd Pesten az Újépületben szenvedett kemény fogságot. Otthona ezidőben megváltozott. Az örökváltság miatt a vagyoni állapotok is inogtak. Felesége is elfordult tőle, családi kör helyett mulatságokba vetette magát és régi udvarlóihoz csatlakozott. Örökös pénzzavarban volt. Ezt sem Madách, sem anyja nem tudta megszüntetni. 1853. évben hazatérve, nejétől elvált és gyermekeivel Sztrigovára költözött, hol édesanyja társaságában dolgozott. A külvilágtól elvonult és az irodalomnak élt. Drámákat, lírai költeményeket írt. Pályázott az Akadémia díjaira, élénk összeköttetésben maradt barátaival. Gazdaságával keveset törődött. Ezt édesanyjára hagyta. Sok kiadott és kiadatlan verse e korszakban keletkezett. Ebbe az időbe esik »Az ember tragédiája« megírása is. Ezzel a magyar írók legkitűnőbbjei közé emelkedett. 1862. évben a Kisfaludy Társaság, majd a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A vármegye követeként vesz részt az országgyűlésen, ahol gondosan megírt beszédeivel nagy hatást ért el. Állandóan Pesten lakik. Ismeretsége kibővül és különösen Arany János, Szász Károly barátsága révén irodalmi munkássága is megtermékenyül. Mikor pályafutása tetőpontot ért, betegsége újra kitört rajta és 1864. okt. 5-én édesanyja karjaiban meghalt.

E száraz külsőéleten belül egy tündöklő belsőélet összes kincseivel ragyog. Madách a költészet minden ágában otthonos volt. Minden költői alkotását a férfias mélabúnak hangulata lengi át. Költői ereje az elvont gondolkodás szülte eszméknek érzéki

megjelenítése, erős egyéni vonásokkal. Ezeket életkörülményeiből, örömei és nagy csalódásaiból szerezte. Sikerül neki az eszmének égi jellegét földi vonásokkal fölrüházni, sikerül a bölcséleti merevséget, prózaiságot hajlékonyabbá, lobogóvá tenni. Ebben messze fölülmúlja kortársait és utánpótlóit. Egyes kitételei közmondássá váltak. Mindenekfölött bölcselmi költő. Ezért sikerült is nagy, világhíres költeménye. Nem is lehet nélkül ilyen tárgyat megoldani. Lírja egy belsőes, gazdag életnek kifejezője. A külső hatások átváltoznak versekké, a hangulatok költeményekké, a csalódások szatirákká, az örömmök lánggal lobogó himnuszokká. Szenvedései nagyon is elhatalmaskodtak lelkületén és költeményeinek sokasága, mind a kiadottak, mind a kiadatlanok fájó opál-ragyogású zománcot nyernek. A borongós, peszsimista vonalú érzelmhullámok nem alkalmi kifakadások, hanem a lélek legmélyéről előtörő fenséges háborgások. Ez a sötétség érthető életének két nagy bájából: betegségből és szerelmi csalódásából. Ebbe a sötétségbe tompított világosságok deritenek bizonyos ködszerű fényt. Elbeszélő költeményei hajlanak a tragikus mozzanatok megjelenítéséhez. Szereti a rémes hátteret, szereti a végzetes kimeneteli helyzeteket. Szinte hidjai a drámai felfogásának. Ide is beleszivárogoz ama méreg, mely életét elkésztette. Drámái könnyűdrámák. A színpadi hatásokat kevéssé ismerte. Nem volt elég jártassága a színi területen. Szinte hivatva volt arra, hogy drámákban fejezze ki nagy tudását, mélyes érzelmét. Maga is sok drámai témával kísérletezett, de hiányzott a színpadi távlat. Az erő, mely jellemeket hajt, megnyilatkozik ugyan, de a cselekvés, melyet ez erő bemutat, nem nyilatkozik olyan megkapóan, hogy a nézőt lebilincselje. Nagy művét is csak a változások gyorsasága, a hangulatok sokasága, a cselekmények perdülése, a témák nagyszerűsége és a fenséges keret varázsolja színszerűvé.

Első írói megnyilatkozása a »Literaturai kevere«, melyet otthon, gimnazista korában Pál öccsével együtt szerkeszt. Kisebb lírai próbálkozások, szerelmi elképzelések pesti tartózkodása alatt jelennek meg »Lantvirágok« címen. (1840.) 26 vers. Ír a »Honművész«-be is. (1839—40.) Versei

divatos világfájdalmas hullámzások. Ugyanez szólal meg »Csak tréfa«, »Jó név és erény«, »Commodus« színműveiben. Ez utóbbi Róma történetéből való és Teleki »Kegyenc«-ének hatása. Foglalkozott Attila és Werbőczy alakjának dramatizálásával. Ekkor írja a »Nápolyi Endre« c. drámát. Mindezekben hazafias érzelmét és társadalmi fölfogását fejezi ki. A »Férfi és nő« erős hellén hatást jelent. (1843.) Herakles és Deianeira végzetét, a férfi és asszony közös és elválasztó jellemvonását domborítja ki. »Csak végnapjai« (1843.) dicséretet nyert az Akadémia pályázatán. A nemzet szomorú, hazafias, benső küzdelmeinek visszhangja és erős rajza. »Mária királynő« romantikus elemekkel színesített dráma, mely a horvát lázadással kapcsolatosan Mária szerelmét Forgáchhoz vetíti elének. Később átdolgozza. (1855.) Ugyancsak belefog a »II. Lajos« c. tragédiába, de abbahagyja. Házasságában éltében költött versei lírai hangulatúak és szerelmének összes fény- és árnyoldalait világítják meg. Majd szerelemtől lángoló, majd csalódásokkal ittas reflexiók. Elegikus természete panaszos hangokat is csal lantjára. A szabadságharc is lelkesíti, hazafiasságát mélyíti és a szörnyű családi csapások elsötétítik eszmei látóhatárát. Férfi csalódása és a hazafias bánat kettőzött erővel mérgezik meg érzelmeit. Embergyűlölet is tért hódít bensejében. Ilyen lelki háborgások között születik meg az »Az ember tragédiája«. (1859. febr. 17-től 1860. március 26-ig.) Elküldi Arany Jánosnak, aki a mű nagyszerűségét megismerve, Madáchot nagyjaink sorába vezeti be. 1861. okt. 30-án bemutatja a művet a Kisfaludy Társaságban és ezzel megindult annak világi körútja. Esztétikusaink legjelesebbjei szólottak hozzá és Dante, Goethe, Byron mellé sorozták az író. Feléje fordult az írói közfigyelem. A műben az ember köré gyűrdűzik Lucifer áskálódása, ezt korlátozzák a természeti erők és Isten. Isten és Lucifer harcába esik bele Ádám, aki a világtörténelem tragédiáin keresztül majdnem rabja lesz Lucifernek, végre Isten megmenti és jövő pályájára előkészíti. Az alapeszme: a mű utolsó színének angyali karában nyer megkapó kifejezést, melyet a zárószavak csak erősítenek. Formai tekintetben

keretes drámával állunk szemben. A mindenség keretébe illeszkedik a paradicsomi jelenet, ebbe szorul az álomszerű világtörténelem, melyben a prágai szín a forradalmi jelenetet, mint csúcspontot övezi. Fölfelé emelkedő limbusok. További munkássága prózai elbeszélés. »A Kolosiak« és több más kiadatlan elbeszélés. Politikai öt beszéde hazafias érettségének tanúságai. Van egy politikai gúnyirata »A civilizátor«, melyben az osztrák kormányzást veti kardéltre. 1860-ban írja meg »Mózes«-t, átdolgozza »Férfi és nő«-t, »Csák«-ot és tervezi a »Tündérmotot«, melyben állítólag az »Az ember tragédiája«-nak ellenesét írta volna meg.

Színművei közül »Csák«-ot és »Mózes«-t E. Kovács Gyula vette jutalomjátékul, de nem tudta fenntartani a színpadon. »Mózes«-t bem. 1888. febr. 16., újra: 20., 21. Kisérőzenéjét szerz. Müller Ottó. A Nemzeti Színház felújította 1925. jan. 16. »Az ember tragédiája«-ját 1883. szept. 21-én Paulay Ede a Nemzeti Színházban először adta elő, bizonyos színszerűséges megdolgossággal. Erkel Gyula írt hozzá zenét. A vállalkozás merész volt, de sikerült. Azóta nemcsak nálunk, de külföldön is adták: Londonban, Bécsben, Párizsban, Prágában és egyebütt. A magyar színházak vetekednek e mű fölfogásának mennél hatékonyabb megérzékítésében. Színészeink legjobbjai abban fáradsz, hogy e nehéz és néha elvont eszmei magaslatocon járó gondolatokat világossá, fogékonyra tegyék.

A mű majdnem minden európai nyelvre le van fordítva. Németül 8 fordítás jelent meg. Megjelent franciául, hollandusul, csehül, horvátul, szerbül, tótul, olaszul, románul, angolul, oroszul, latinul és héberül.

A nagy művet Zichy Mihály illusztrálta.

Sajnos, hogy a büszkeségünknek összes művei még nem jelentek meg és irányát, »gyéniségét, életét jellemző kiadatlan költeményei múzeumi írártárba hevernek.

Bibliográfiáját megtalálják Vojnovich Géza: »Madách és Az ember tragédiája« nagy műben. Kiadta a Kisfaludy Társaság.

(Morvay Győző dr.)

Madách Színház. Budapesten, a Zeneakadémia színháztermében megnyílt 1919.

márc. 8-án. A prologust írta Kosztolányi Dezső, elmondta Kálmán Erzs. Ezt követte a »Holnap reggel« c. tragikomédia, 3 felv. Írta: Karinthy Frigyes. Rendező: ifj. Vajda László. Szereplők: Gelért Lajos, Bánhidya Ilona, Magas Béla, Laky Imre, Gaál Béla, Darvas Ernő, Mihó László, Szentiványi Kálmán, Iványi Antal, Leszkay Irén, Bán Anna, Bér József, Kelemen Lajos, Ürményi Endre, Ágh Endre, Kiss Gusztáv. 1919. okt. havában konzorciummá alakult a színház; nov. havában dr. Rácz Vilmos lett az igazgató. 1920. márc. 8-án miniszteri rendeletre utolsó előadását tartotta a színház. Ezután — ápr. 3-tól — Kamara Színház cím alatt működött. (L. o.)

Madame Sans-Gêne. Sardou Victor drámája. (Lásd: Szókimondó asszonyág.)

Madarak a színpadon. A madarak zsinórkötel-pályán futnak, amiket a díszítők löknek meg az adott jelle, amin azután vagy lefutnak, vagy velük szalad végig egy díszítő a zsinórpadon.

Madaras Károly, színész, sz. 1898. nov. 26-án, Petrozsényben. Színpadra lépett: 1923-ban.

Madarassy Berta, színésznő, sz. 1884-ben, Vukovárott. Színpadra lépett: 1904-ben.

Madarassy László, kir. ügyész, majd hírlapíró, sz. 1840. febr. 27-én, Izsákon (Pest m.), megh. 1890. okt. 2-án, Kispesten. — Színművei: »Legyen szíves egy kényes ügyben eljárni«, vj. Bem. 1869. dec. 8-án, Kecskeméten. »Jegyváltás alarc alatt«, vj. 2 felv. U. o.

Madarassy Pál, (gojzesti és mezőmadarasi) (írói néven Tarnay), pénzügyi államtitkár, v. b. t. t., főrend, sz. 1828. jan. 25-én, Egerben, hol iskoláit is végezte, megh. 1903. ápr. 13-án, Budapesten. Előbb Hevesmegye alügyésze volt, majd udvari kamarai fogalmazó, azután az első felelős minisztérium felállításakor segédfogalmazó. 1867-ben a pénzügyigazgatóságnál szolgált, 1884-ben a pénzügyi közigazgatási bíróság elnöke. A budai Népszínház ügyét lelkesen felkarolta s annak érde-

kében nagy tevékenységet fejtett ki. — Eredeti vígjátéka: »A napam boldogít«, mely többször került színre Budán. Fordításai: »Dunanan apó és fia utazása«, vígoperett 3 felv. Zenéje Offenbachtól. Szövege Siraudin és Moineaux-tól. 1863. jan. 17. U. o. »A gyertyatartó«, fr. vj. 1 felv. Írta: Caraguel C. 1863. U. o. »Fél az örömtől«, szmü 1 felv. Írta: Caraguel C. 1863. Előadták u. o. »A dajka«, vígoperett 1 felv. Zenéje Offenbachtól. Szövege Bercieux E.-től. 1863. U. o. »Choufleuri úr otthon lesz«, vígoperett 1 felv. Franciából ford. 1863. ápr. 18. adták a budai Népszínházban. »A nyomorultak«, dráma 2 részben, elő- és utójátékkal, Hugo Victor hasoncímű regénye után írta Hugó Károly. Ford.: T. P. és Bodor Károly. »Chassé-croisé«, vj. 1 felv. Írta: Fournier és Meyer. »Páholy az operaházban«, vígjáték 1 felvonásban. Írta: Legouvé Jules. Ford. franciából. »A braziliai«, tréfajáték énekkel, 1 felv. Írta: Meilhac H. és Halévy L. Zenéje Offenbachtól. »A fecskegök«, vígoperett 2 felv. Írta: Nitter Károly. Zenéje Offenbachtól. E. e. 1863. okt. 24. Budai Népszínházban. »A 66-ik szám«, operett 1 felv. Írta: Forges és Laurencin. Zenéje Offenbachtól. E. e. 1863. nov. 7. Budán. »Gyermektelen ház«, vj. 3 felv. Írta: Dumanoir P. »Az ördög pillái«, bohóság, tüneményekkel, énekkel és táncokkal, 15 képben, 3 felv. Írták: Lorce, Anicet, Bourgeois és Laurent. Zenéjét írta: Offenbach, Groot, Chéri és Amade Artus. E. e. 1863. dec. 10. Budai Népszínházban. »Vasgyűrű, a legeslegutolsó lovag«, bohózatos operett 1 felv. Írták: Jaime és Trèfeu. Zenéje Offenbachtól. 1864. febr. 25. U. o. »A georgiai nők«, víg dalmű 3 felv. Szövegét írta: Jules Moineaux. Zenéjét Offenbach. E. e. 1864. aug. 13. U. o. »A bábok«, énekes boh. 3 felv. Írta: Clairville és Dornay. »A vén parókások«, vj., írta: Sardou V. 1871. »A hercegasszony«, operett Bem. 1883. ápr. 23. Népszínház.

Madarász. Operett 3 felv. Írták: West M. és Held L. Zenéjét szerző: Zeller. Bem. 1891. szept. 12-én, a Népszínházban. Főszereplők: Mária: Hegyi Aranka; Adelaide: Csatai Zsófia; Csörsz: Solymossy Elek; Szaniszló: Dárdai Gyula; Ádám:

Vidor Pál; Postás Milka: Kopácsy Juliska; Bíró: Ujvári Károly; Laskó: Kassai Vidor; Kaskó: Tollagi Adolf; 50-ik előadása: 1892. márc. 23. 100-ik előadása: 1896. dec. 15. Felújítása: 1906. dec. 15. A Király Színházban: 1915. máj. 8. A Városi Színházban: 1925. jún. 5. Kolozsvárott: 1891. nov. 30. volt a bemutatója. Bécsben: 1891. jan. 10-én mutatták be, Pálmay Ilkával a főszerepben. Berlinben: a Friedrich Wilhelmstrassei színházban 1893. szept. havában századszor adták.

Madarász Halász Dezső, színész, sz. 1868. márc. 12-én, Vojteken (Temes m.). Színpadra lépett: 1895. okt. 2-án, Füredi Károly színigazgatónál.

Madarász Ernesztin, író, gömörmegyei családból származott, ki nagy kedvvel foglalkozott az irodalommal. Színművei: »A hódosi bíró lánya«, népsz. 3 felv. Bem. 1886. okt. 2. Népszínház. (Zen. szerz.: Nádor Gyula.) »Illés mester«, népsz. 3 felv. Bem. u. o. 1891. szept. 26.

Madarász Erzsébet, színésznő, sz. 1872-ben, Nagyváradon. Színpadra lépett: 1889. jún. 16. Feld Zsigmond színigazgatónál.

Madarász Erzsébet, színésznő, sz. 1881. okt. 23-án, Aradon. Színésznő lett: 1912.

Madarász Flóris, gimn. tanár Egerben. Sz. 1872. júl. 16-án. Szakkönyve: »A modern dráma«. Eger, 1905. Színművei: »A tékozló fiú«. Bibliai zenés színjáték 4 felv. Budapest, 1905. »Hajótörés«, dráma 3 felv. E. e. 1912. jún. 20. Eger, Palágyi Lajos társulatánál.

Madarász József, (kisfaludi), a hírneves ellenzéki országgyűlési képviselő, évtizedeken át körelnök, sz. 1814. aug. 27-én, megh. 1915. jan. 31-én, Kispesten. Fial korában előszeretettel foglalkozott az irodalommal. Színdarabja: »A férfigyűlölő«, vj. 1 felv. Pest, 1832.

Madarász József, (felső-pulyai), róm. kath. lelkész volt Pápán. Színműve: »Antigone«, szomorújáték 5 felv. Sophokles után versekben, 1789. Pápa.

Madarász Margit, sugónő, sz. 1894-ben, Tenkén (Bihar m.).

Madarász Margit, színésznő, sz. 1895. júl. 13-án, Nagyváradon. Színésznő lett: 1920-ban.

Madarász Márton, színész, sz. 1883. aug. 14-én, Mezőkeresztesen (Borsod m.). Színpadra lépett: 1905. szept. havában.

Madas István, színész, sz. 1878. ápr. 12-én, Nagyváradon, megh. 1925. okt. 26-án, u. o. Színpadra lépett: 1898. szept. havában. 1923. ápr. 18-án Nagyváradon a »Gyerekkasszony«-ban Ugrom Sanyi szerepében megülte 25 éves jubileumát. Kedves siheder-kómikus volt.

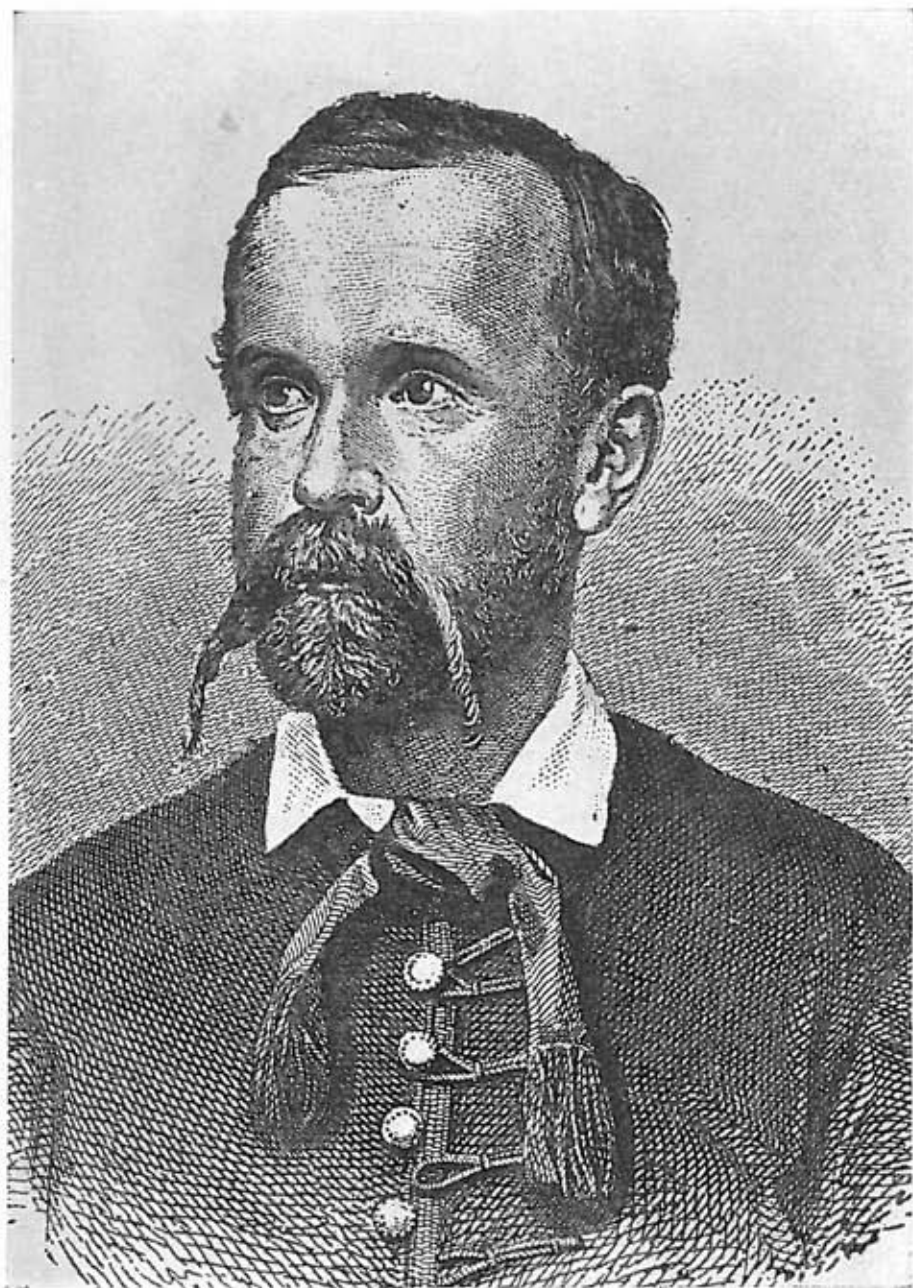
Maday Gyula tanár, orsz. képviselő, tanker. főigazgató, a Petőfi Társaság tagja, az Orsz. Tanáregyesület elnöke, író, sz. 1881-ben, Hajdúnánáson. Mindig nagy érdeklődéssel viseltetett a vidéki színészettel szemben és mindenkoron nagy pártolója volt a hazai színművészetnek. A »Bizáky ház« c. 3 felv. színművét Debrecenben úgy a közönség, mint a kritika egyhangú lelkesedéssel fogadta. A hajdúnánási színikerület ugyancsak nagy sikerrel játszotta az alföldi városokban. A darabjának híre fővárosunkban is visszhangra talált és 1930. tavaszán az Új Színház kötötte le előadásra. A darab a mai társadalmi életből vette a témáját és színműve a föld és a mezőgazdasági gyönyörű apoteozisa.

Madácsicscsergés. A színpadon a különböző madárhang utánzó-sípokkal történik. Rendszerint az ügyelő eszközli, még pedig a rendezői utasítás szerint közről, vagy távolról.

Maddison (medizn) Márton, angol író. Színműve: »Szegény Pillicoddy«, bohózat 1 felv. Bem. 1896. dec. 29-én, a Nemzeti Színházban.

Mader Raoul, zeneszerző, karnagy, sz. 1854-ben, Pozsonyban, hol atyja tanár volt. M. a zenével előszeretettel foglalkozott édesatyjának vezetése mellett, majd pedig a zeneiskolában Schmitt Hans volt a tanítója. A gimnázium befejezése után Bécsben képezte ki magát az ottani konzervatóriumban, zongora és a zeneszerzési

szakon díjat nyert, aztán csakhamar az udvari opera kötelékébe lépett, mint karantató, mely állásban több évig működött. 1895. dec. havában a M. Kir. Operához hívták meg. 1901. nov. 15-én az Operaház igazgatója lett, de 1907-ben megvált, miután ez év márc. 8-án »Népszínház-Vígopera« címen átvette a régi Népszínház igazgatását. 1916. dec. havában a bécsi Volksoper igazgatójává hívták meg. 1921. máj. 22-től újra igazgatója lett az Operának, de állásától nem sokára megvált, majd 1924-ben ismét meghívták igazgatóul. 1925. ápr. havában az intézet örökös tagjává nevezték ki. Megkapta az olasz érdemrendet és a Ferenc József-rend lovagkeresztjét. — Neje: Pichler Ottilia, a bécsi Hofoper volt ballerínája. (Esküvőjük 1896. febr. 4-én volt, Bécsben.) Veje: Brada Rezső, a M. Kir. Operaház balletmestere. — Munkái: »Szökevények«, opera. E. e. 1891. febr. 19. Bécs. »Szirének szigete«, ballet. U. o. »Cravalleria musicana«, bohózat zenéje. U. o. »Piros cipő«, ballet. 1897. jan. 9. M. Kir. Opera. Szövegét írta: Regel H. Koreográfiáját: Hassreiter J. 100-adszor: 1908. jan. 12. »She«, fantasztikus ballet 2 részben. Rider Haggard regényéből. 1898. febr. 5. U. o. Társsz.: Beer József. »Kadétkissasszony«, operett 3 felv. Pásztor Árpáddal. 1900. jan. 10. Népszínház. »Primadonnák«, operett 3 felv., 1 vált. 1900. dec. 29. Magyar Színház. »Szerelmi kaland«, tréfás ballet 4 képben, szövege: Regel Henriktől. Bem. 1902. ápr. 15. M. Kir. Operaház. »Huszárvér«, nagy operett előjátékkal, 2 felv. Szövegét írta: Stein és Landesberg. Zen. szerz.: M. R. Ford.: Mérei Adolf és Ruttkay György. Bem. 1904. dec. 2. Magyar Színház. »A nagymama«. (Csiky Gergely vígjátéka.) Operettet írt belőle Pásztor Árpáddal. Bem. 1908. febr. 11. Népszínház-Vígopera. »Der selige Vinzens«, Operett 3 felv. Szövegét írta: Stein és Landesberg. E. e. Bécs, 1907. febr. Carltheater. »Mályvácska királykisasszony«, fantasztikus ballet 3 felv. Szövegét írta: Kéméndy Jenő. Koreográfiáját készítette: Brada Ede. Bem. 1921. dec. 15. M. Kir. Operaház. »A bűvös bábú«, bábjáték 1 felv. Szövegét írta: Kéméndy Jenő. 1924. dec. 19. U. o.

Madách Imre

Maday Gyula dr.

Máder Raoul

Magas Béla

Magyar Erzsébet

Mádi színészet. Mád községben (Zemplén m.) 1798. okt. 15-től 28-ig működtek első ízben magyar színészek; a kolozsvári színtársulat vendégszerepelt akkor itt. 1835. szept. 23-án Balogh István kisdéd vándorcsapata talál itt otthont, rövid időre. 1871. májusában Sebők Lajos művezetése alatt egy töredék társulat játszott a községben.

Maecenas. (mecenás). Azok megtisztelő neve, akik a tudomány, irodalom, művészet és ezek méltó képviselői érdekében nagyobbarányú anyagi segítséget nyújtanak — önzetlenül. Ma ez az értelme, valamikor név volt. Maecenas Caius Cilnius Julius Caesar, majd Octavianus Augustus idejében élt. Valamivel idősebb az utóbbinál s meghalt a 8-ik esztendőben Kr. előtt. Nem is római eredetileg. Etruria Arretium nevű városában született. A római világbirodalom urának: Octavianus Augustusnak (31 Kr. e. — 14 Kr. u.) barátja, tanácsadója, minisztere; elsőrangú politikus, egyben író; pazar irodalom-, tudomány- és művészetpártoló. Gazdagsága vetekedett Luculluséval és felülmúlta Crassusét. A nagy római költőknek, Vergiliusnak, Horatiusnak s általában az irodalomnak és művészetnek bőkezű pártfogója volt.

Pártfogoltjai közül kimagaslík Vergilius. Maecenas bírja rá Vergiliust Georgicon-jának megírására. (»Világ«, 1923. aug. 17.)

Mecenások már a színészet első évtizedeiben ismeretesek voltak hazánkban. Így többek között 1792. jún. 4-én az első magyar színtársulat előadta az első eredeti vígjátékot, Bessenyei »Filozófus«-át, mely alkalommal gróf Károlyi Józsefné 50 darab arannyal jutalmazta a társaságot; (L.: »Magyar Hírmondó«, 1792. I. kötet, 822. old.) ugyanez év júl. 22-én a császár koronázásakor a nádor 39 aranyat adományozott a színészeknek. A további évek során pedig az egyes vármegyék karolták föl a színészet ügyét, de voltak oly magyar városok is, ahol hazafias buzgósággal és tradícióból támogatták a színtársulatokat. Egy 1834. évről szóló dokumentum például ekként festi a kor nemes megértését és hajlandóságát: »Szabad Abony Várossa birtokos Urai már több ízben bizonyíták s bizonyítják a honinyelv eránt

vonzó igaz szereteteket azzal, hogy nem tekintvén a' színésztársaságoknak, melyet a' szerentse hozzájuk vezérlett, művészi gyengeségét, mutatványainak előadására számossan megjelennek 's a' nállok menedéket kereső Thália vándor papjait a' téli hónapokban szabad szállással 's élelmekre bőven öszve szedett gabonával nagylelkűen elősegítik.«

Ma Este. Képes színházi hetilap. Várnai István szerkesztésében megindult Budapesten, 1923. aug. 24-én. Megszűnt 1926. március havában.

Maeterlinck (máterlink) **Maurice**, belga író, sz. 1862. aug. 29-én. Állandóan Franciaországban él. Számos filozófiai munkája is jelent meg. Nobel-díj nyertes volt 1913-ban. A színpadon a szimbolizmus megteremtője, aki külön színpadi stílust teremtett. Nálunk is bemutatott színművei: »Monna Vanna«, dr. 3 felv. Ford. Ábrányi Emil. Bem. 1902. dec. 28. Nemzeti Színház. 50-edszer: 1907. febr. 15. Operai feldolgozásban bemutatták 1907. márc. 2-án, a Magy. Kir. Operaházban. A Városi Színház felújította 1925. jan. 9-én. »Pelleas és Melisande«, dr. 5 felv. Ford. Harsányi Kálmán. Bem. 1907. jan. 25-én, a Nemzeti Színházban. »Mária Magdolna«, dr. Bem. 1909. dec. 27. Kolozsvárott. »A kék madár«, mesejáték 9 képben. Ford. Adorján Andor, kísértő zenéjét szerz. Nádor Mihály. Bem. 1913. máj. 8. Magyar Színház. »Aglavaine és Selysette« c. darabját a Zeneakadémián mutatták be 1925. februárjában, Keleti Márton rendezésében.

Magánénekes. Énekes darabokban a nagyobb szerepek ábrázolóit nevezik így, megkülönböztetésül a karénekesektől, akik tömegénekesek. (V. ö. Magánszereplő és Szólista.)

Magánjelenet. Olyan kisebb színdarab, amelyet csak egy színész ad elő. A monológtól (L. o.) abban különbözik, hogy az szavalási, a M. pedig színészi produkció.

Magánszereplő. Drámai színházi vonatkozásban nem szabatos kitétel, mert a drámában magánszámok nincsenek, de

egyesek mégis használják, hogy a főszereplőket az apró szerepek játszóitól megkülönböztessék. Énekes-színészeknél magánénekesnek mondják. (L. o. — V. ö.: Szólista.)

Magánszínésziskola. (Lásd: Színésziskola.)

Magas Béla, színész, sz. 1879. ápr. 2-án, Kassán, megh. 1920. febr. 20-án, Budapesten. 1898-ban elvégezte a színi akadémiát és vidéki színész lett. A főváros közönsége már a Budai Színkörben ismerhette kiváló képességeit, melyek a magyar színpad legjobb jellemszínészei sorába emelték. Részt vett a világháború küzdelmében, harcolt a Kárpátok falánál és megalakulásakor tagja lett a Madách-színháznak. Itt nagyon megbecsülték talentumát és a fiatal színbáz oszlopos erősségét látták benne. — Neje: Fekete Rózi, színésznő, sz. 1891. dec. 7-én, Déván.

Magasházy János, színész, sz. 1876. okt. 30-án, Sárkeresztúron (Fejér megye). Színpadra lépett 1901. április havában.

Magassy Gerhard, színész. Színpadra lépett 1866. jún. 13-án.

Magda Lujza, színésznő. (Lásd: Hubenay Ferencné.)

Magdolna, dr. 5 felv. Írta Rákosi Jenő. Bem. 1884. nov. 15. Népszínház. A Magyar Színház felújította 1902. máj. 31-én, a Városi Színház is előadta 1926. jún. 5-én, Rákosi Jenő 60. éves színműírói jubileuma alkalmából. Szereplők voltak: Gyömbér Mihály, parasztgazda: Pajor Ödön; Ágnes, a felesége: Bera Paula; Laci, a fiuk: Harasztos Gusztáv; Borecsa asszony: Vándoryné; Magda, a keresztleánya: Molnár Aranka; Siskó Ferdinánd, segédjegyző: Érczkövy László; Koronayné, a törvényszéki elnök neje: Hamvas Józsa; Berci, a fia: Pallós János; Lajos: Tarnay Géza; Magdus: Faragó Böske.

Magnás Miska, operett 3 felvonásban. Írta Bakonyi Károly, zen. szerz. Szirmai Albert. Bem. 1916. febr. 12. Király Színház. (A főszerepeket Fedák Sári, Lábass Juci, Rátkai Márton és Király

Ernő játszották.) A nagysikerű darabnak 1916. okt. 18-án volt a 150-ik előadása. A kedves operettet a berlini Komische Oper-ben 1917. febr. 26-án játszották először.

Mágócsi színészet. Mágócsón (Baranya m.) 1886. máj. havában Tordai Grim Gyula volt a színigazgató.

Mágori Dóra, színésznő, sz. 1906. júl. 7-én, Temesvárott. Színpadra lépett 1929. szept. havában. Tagja volt az Országos Kamaraszínháznak. Jeles Ibsen-színésznő.

Mágori Mária, színésznő, sz. 1904. aug. 22-én, Temesvárt. Színpadra lépett 1924-ben.

Magos József, úttörő színész. Pesten az egyetemen a tanfolyamot hallgatta s onnan lépett a színipályára. Előbb vándorszínész volt 1840—43-ban, Kilényi Dávid társulatánál, 1847-ben pedig Felek Miklós társulatánál működött, Kolozsvárott. Tanult, művelt ifjú volt és jó színész. 1848-ban Szatmárt működött. Munkái: »Hazai zsebkönyvecske, az 1832. esztendőre, a magyar haza hív fiainak mély tisztelettel ajánlja«, Lőcse, 1832. »Honi zsebkönyv«, Szeged, 1833. »A magyar bosszú«, szomj. 1 felv. »Ibolya«, költeményes zsebkönyv, 1838. »Segédforrás«, elbeszélés, Arad, 1845. — Neje: Bányai Hermin, táncosnő.

Magvasi István, színész, sz. 1838-ban. Elsőrendű szerepkört töltött be Futó János győri színtársulatánál, ahol 20 éves korában hunyt el, 1858. nov. 5-én, tüdő-sorvadásban. (»Vasárnapi Ujság«, 1858., 48. szám.)

Magvasi Margit, színésznő, sz. 1885. ápr. 27-én, Budapesten. Színpadra lépett 1910-ben.

Magyar Bertalan, zeneszerző. Munkája: »Ámor az iskolában«, operett 2 felv. Szöveg. írta Frank Richárd. Bem. 1900. ápr. 23. Kisfaludy Színház.

Magyar bohózat (énekes). Bohózáti elemeket már az iskolai drámák közjátékaiban is találunk (L. »Omnia vincit

Amor»), valamint világi drámáink színpad előtti termékeiben (»Balassi Menyhárt árultatása«), de a magyar bohózat kezdetét játékszínünk megalapításától, szorosabban a budai játékszín idejétől (1833.) lehet számítani. A magyar bohózat mint önálló műfaj Nestroy híres »Lumpácius Vagabundus« (L. o.) alapján indult útjára. Ezt a népszerű bohózatot azon melegében lefordították, illetve megmagyarosították s Budán — különösen Bartha és Megyeri nagyszerű alakításai révén — a magyar színpadoknak is állandó és kedvelt műsordarabja lett. Nagy sikerrel játszottak azután Raymund bohózatait is, melyekben — akárcsak a »Lumpácius«-ban — tündéries elemeket is találunk. A német bohózatok sikerein felbuzdulva írta meg aztán Munkácsy János (L. o.) az első tündéries és énekes magyar bohózatot: a »Garabonciás diák«-ot. A darab nem egészen egységes, de vannak benne jó szerepek s ezek — Megyeri, Bartha, Telepy és Kovácsné humoros előadásában — sikerre vitték a darabot. Munkácsy laza szerkezetű darabját követte több más hasonló hibában szenvedő bohózat, részben Munkácsytól, részben másoktól, de ezek mind megbuktak. A közönség egészségesebb komikumot várt. És azt hamarosan meg is kapta Gaal József »Peleskei nótárius«-ában (L. o.), amely ha szerkezetileg nem szervesen összefüggő is minden részletében, de a találoan festett népi jelenetekkel, egészséges humorával és népdalaival s a színészek — különösen Megyeri és Bartha — kiváló játékában rendkívüli hatást keltett. Tündéri beavatkozások ugyan még ebben a darabban is vannak, de szervesebben bele vannak illesztve a cselekvénybe, mint Munkácsynál. A »Peleskei nótárius« különben ma is megteszi hatását a színpadon. Ehhez foghatót s nemben maga Gaal sem tudott többet írni, követői még kevésbé. Egyedül csak Balogh István (L. o.) »Ludas Matyi«-ja kivétel. Ennek volt összefüggő cselekvénye és voltak jó magyar alakjai. Az énekes és tündéries bohózati műfajt különben az összetakolt és elburjánzott termékei miatt a közönség annyira megúnta, hogy akik a tündéri elemek kapcsolásával kezdtek bohózatot írni, nem is merték azt bohózatnak nevezni, hanem tárgya szerint vagy »vigjáték«-nak, vagy

»népszínmű«-nek keresztelték el. A tündéries és énekes bohózatokból alakult ki később az operett is (L. Magyar operett). A tündéries elemek azonban ebből is kiszorultak s a móka s a hozzáillő könnyed zene lett benne a lényeges. (Pataki József.)

»(A) magyar bor olyan, mint a magyar barátság, — mentül öbb, annál erősebb.« (Szallóige a »Bánk bán«-ból. I. felv. 3. jelenetben mondja Myska bán egy ritterhez.)

Magyar csalogány. Hollósy Kornéliát (L. o.) nevezték így. Ezzel a kitéllel említi a nagy koloratúrénekesnőt a »Pesti Napló« 1850. évi június 22-iki száma.

Magyar dal. (Népdalaink eredete.) Színészet és dal ikertestvérek. A magyar dal és a magyar színészet pedig csaknem az alteregói egymásnak. Régi dalainkban épúgy, mint a maiakban, mindig jelen volt a dráma, a hősi póz, vagy a játszi népkedély, a szerelem páros dialógja, bánatos panasza (monológ). Viszont a másfél századra visszatekintő hazai színészet színpadi akcióiban, vagy azok mögött mindig felcsendült a dal, a lyra, amely Himfy szerelmeiben, Csokonaiban és legfőképp Petőfi törőlszakított dalaiban érte el a tökély csúcsait. Hogy sokkal, évszázadokkal előbb volt színészkedő dalunk, mint dalos színészetünk, ez tény. Ennek okaira, késlekedő színpadi akadályaira itt csak rámutatunk, nem lévén feladatunk e helyen a magyar színészet küzdelmes úttörésének és veszélyes, áldozatos próbálkozásainak historikumát adni. A dal (és főleg a népdal), zengő visszhangja lévén a »sírva-vigadó« magyarnak, mintegy előkészítője volt e honban a magyar színészetnek, kiérlelője a szárnyas színpadi szónak, amely I. Lipót császár uralma alatt (1696.) Felvinczy György tordai származású vándor dalnok és költő privilégiumában elvilág életre is kelt, de csak száz évvel később (1790.) alakult színtársulatnak Kelemen László apostoloskodása, vezetése mellett. Ami ezt megelőzően volt, az ott élte ki magát a pünkösdi, karácsonyi, húsvéti, arató, lakodalmas, temetési, vagy más, népdalos és táncos misztériumokban, amelyeknek primitív játszóságában szívta magába a dajka-tejet színészetünk.

A magyar nóta, a népdal ellenben ugyanolyan idős, mint maga a magyar nemzet! Sőt! Aligha volna túlzás, ha azt állítanók, ha idősebb a *nemzetnél* a dal, amely őseink ajkán az Ural tövében, sőt Lebédiában az ősmagyarok ajkán kivirágzott. Hogyne! Hiszen a magyar, mint nemzet, csupán 896-ban, tehát Pusztaszer után jegyezte belé a nevét a históriába; de hazátkereső vándorlásaiban, harcaiban, turáni megpróbáltatásai között is dalolt a magyar az Ősházában, mielőtt a számára nagyobb erejű bessenyők kikényszerítették Álmos népét az ázsiai letelepedésükből. Ebben a régi, hajszás életben, vesztett csaták, véres diadalok, gyász-torok és víg áldomások stb. közepette, csak dal fakadt a csimpolyások, guzlások, lantos népköltők, regős hegedősök lelkében. Aztán el-elfelejtődtek e jobbra harci énekek, sirtók, duhajkedvű »csürdögölők«, kufferczesek = »tánc-szók«, vitézi dicsőhymuszok, amelyekre rájárt a dér, új harcok szomorúsága, vagy új öröme. Új mesepillangók rezzentek a harcmező új vérvirágai fölött, amikor harcpihenő székértáborok holdvilágos éjszakáin fölcsendült a dal az őrtüzek körül... Hogy ezekből a vérzivataros idők-ből nem maradtak számunkra még daltörödékek sem, az csak természetes, ha ismerjük a magyar históriát, a pogány magyarok alulkerülését, meséikkel, regéikkel, dalaikkal, stb. A kereszténység letörölte a régi lélekvirágokat, közöttük a dalt is és más tartalommal töltötte meg a zengő, magyar szíveket. Így 1454-ből már, a megszelídült viszonyok tanulságául, maradt is magyar dalemlék ránk, utódokra, noha nem hazai, de nürnbergi följegyzés (kiadás) szerint. Ez a dal Szent Istvánról szól és ugyanaz, amelyet népünk Budán honosított meg a szentistvánnapi ünnepek alkalmából. Ettől kezdve egészen a XVII. század elejéig nincsen megőrzött magyar ének Ilosvai Selymes Péter és az utolsó lantos Tinódi elbeszélő versezetéig. Bizonyára nem telt el új meg új dal nélkül ez a két-három század, amely a nürnbergi emléktől a »Magyar gályarabok éneké«-ig (1674.) elmúlt. De az idő és a feledés pernyéje mégis behamvazta ezeket a valószínű népdalokat, amelyeket megtanulni hosszúságuk miatt sem lehetett az egész nemzetnek. Terjesztőik is elmúltak és így

velük együtt veszttek el az utódok számára a közbeeső dalemlékek is.

Komolyan-vehetően senki sem állapíthatja meg, hogy hány éves a magyar népdal. Mert sem id. Ábrányi Kornél, a tizenkilencedik század legnevesebb magyar zenetörténésze, sem Káldy Gyula, aki minden magyar dalértéket (különösen a kuruc idők maradványait a XII. és XVIII. századokból) összegyűjtött, nem vállalkoztak arra, hogy a Thököly Imre és Rákóczi Ferenc-kora előtti időkbeli hallgatóságot magyar nóták — vagyis a tulajdonképeni népdalok — elemeire rámutassanak. Az ilyesmire csak felettértantizmus kapható. Aki azonban a folklóre zenei, énekbeli magyar adalékait úgy gyűjti, hogy komoly szavatosságot is vállalhasson évszámaiért, valamint a nevekért, dalcímekért, stb., amelyre hivatkozik, annak a magyar népdallal kapcsolatban a XVII. század előtt nem lehet komoly mondani-valója. A »Magyar gályarabok éneke« is csupán csak oly szoltáros bánkódás, melyet a nép, a pozsonyi vértörvényszék által a gályákra küldött evangélikus papjai után kesergésében vetített ki a lelkületéből. Hasonló »népdal« a Rákóczi Sámuelről szóló szomorú ének. Azután a »Kuruc tábori dal« és a bújdosók szomorú nótái: »Most jöttem Erdélyből«, »Gondviselő édesatyám«, stb. Ez utóbbi Szerdahelyi József zeneszerzői leleményessége, Szigligeti Ede »Szökött katonájá«-ban — természetesen átsztylizálva — megmentette a feledéstől. Mert igen sok szabadságharcbeli dallam és szöveg enyészett el a Rákóczi-kor lelkes énekei közül, ama szigorú tilalom következtében, amely politikai barbarizmusában még a tárogatókat is összetörte, amelyen pl. a híres »Balogh Ádám« nótáját fűjték a holdas tábori éjszakákon. (Utóbb bordal lett ebből a »lázító« és tilalmas nótából.) És igen sok eféle üldözött dalból más célt szolgáló népdal formálódott.

Bújdosott a nóta is sokszor és sok ideig, mint maga a java magyar nép, amelynek a lelkéből kivirágzottak ezek a dalok. Így az 1707-ben keletkezett »Székely kuruc dalának« az átalakulása, bizonyára a legmaradandóbb nyomokat hagyta a magyar történelemben. Első formájában ez volt a szövege:

»Szaladj kuruc, jó a német,
Lásd, mely okos, tudós féreg;
Hidd el, ha elér, majd megcsap,
Félre bogzott hajadba kap,
Nyalka kurutz!»

Ugyanez a dal aztán a napóleoni harcok idején toborzó, verbunkosnóta lett. Később, béke idején, szerelmi éldelgést szolgált és a »Nyalka kurutz!» helyett »Drága violám«-ról zengett. Végül, az 1848-beli szabadságharc izzó magyar hangulataiban ez lett belőle:

»Kossuth Lajos azt üzenté,
Hogy kevés a regementje;
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni
Eljen a haza!»

Mondjuk-e, hogy sok ideig ebben a formájában üldözték a legkegyetlenebbül a »Székely kurutz dalát«. És ki tudná, ha vajjon befejezte-e már a maga néplelki küldetését ez a sok-szövegű magyar nóta!

Ennek a történelmi gyökerű népdalnak ugyanis olyan a fejlődőképessége, mint valami ősi tölgynek, amelynek az ágai között a jólelkű mesemadár fészkel...

De a tulajdonképeni népdal értelmét, közszerűségét, kedveltségét a cigányok muzsikás lelke vitte belé a nemzeti érzések és népi tudatok világába. Külön tanulmány tárgya volna kimutatni a magyar muzsikos cigányok eredetét. Itt csak annyit jegyzünk fel róluk, hogy valóságos kivetítődései, kiformalódásai ők a dalos magyar léleknek; alázatos szolgálai a duhaj, vitéz harci kedvnek, az elborongó gyászknak, nagy magyar szomorúságok lélekvaltságainak. Rákóczi Ferencet és rodostói hűségese bűdosó társait Czinkáék (a Czinka Panna apja és nagybátyja) vigasztalták a Márvány-tenger szomorú partjain. Azután Panna saját szerzeményű híres dalain (Magyar nóta, Hallgató magyar, A háromszáz özvegy nótája, Halott-tánc, Ósapáink dala, stb.), Bihari János nemesak nemzeti értékű, de művészi becsű szerzeményei és cigányos átírásai elvezetnek bennünket a magyar dal, a népdal renaissance-áig. Lavotta, Csermák, Ruzicska, Svastics János, Rózsavölgyi (1823.), megteremtői voltak a magyar dal újjászületésének. Ez az újjászületés a Nemzeti

Színház megnyitásától veszi igazabban kezdetét. Országos hírű és nagy népszerűségű cigányprimások, így: Martinovics, az idősebb Boka András, Boka Károly, Dombi Marci, majd lelkes naturalisták: Simonffy Kálmán, Nyizsnyay Gusztáv, Lovassy Sándor, Pecsényánszky János (Pálotási), Frank Ignác, azután Egressy Béni, Szentirmay Elemér, később az akadémiailag képzett gárdája: ifj. Ábrányi Kornél, Mosonyi Mihály, Reményi Ede (a világhírű hegedűvirtuóz), Káldy Gyula, Huber Károly, Zimay László, Doppler Ferenc lendítették fel a magyar dalt (és a magyar zenét), amely körül a leghasznosabb szolgálatokat végezték a népdalgyűjtők: Mátray Gábor, Bognár Ignác, Füredi Mihály, Bartalus István és mások.

Természetesen az elévülhetetlen nevek mellett és túl az 50-es éveken, de az elnyomatás sötét időiben is, majd méginkább az 1867-iki kiegyezés után, megint a jelentős magyar cigányprimások vitték világszerte és dicsőséggel szét a magyar dalos lélek hírét. Rácz Pali, Radics Béla, Berkes, Kóczé, Pongrácz Lajos, Erdélyi Náci és Kálmán, a Magyaraiak, Buráék, Sovánka, Banda Marci és még igen sokan voltak lelkes kertészei a magyar dalnak, miután a legnagyobb magyar genie, Liszt Ferenc már világszerte hangversenyképessé tette azt a magyar zengzetet, amelyről bátran kiáltotta oda a zenevilágnak, hogy: »Nincs semmi más oly zene, melytől az európai zene annyi ritmusa eredetiséget tanulhatna, mint a magyartól!« (Bach is hemzseg a magyaros cifrázatoktól. Ezt a Pozsonyból protestáns hitvallása miatt családotól kiűldözött édesapja, Bach Vitus magyar vérének köszönhetette.) És a legnagyobbak-legnagyobbja: Beethoven se vonhatta ki magát a dalos magyar lélek mindenek megihlető hatása alól. Az ő »István király«, »Athén romjai« stb. nagyszerű alkotásainak tükrében is ott piroslik ki-kibukkanva, el-eltűnve, átformálva a magyar dal, a népdal rusztikus lehellete. E halhatatlan nagyságok körül a magyar és éppen nem méltatlan nótaírók érdemes és izmos gárdája vitte tökéletes megértésre, a köztetszés magaslataira a mi gyönyörű dalainkat. Ezeket ma már a néplelek teljesen fölszívta, adaptálta, magába gyökeresítette, így méltán nevezhetjük e

dalokat népdaloknak. Dankó Pista, Dóczy József, Belezay Antal, Fráter Loránd, Sas Náci, Balázs Árpád és sok tehetséges műkedvelő nótaszerző áll ma a magyar nóta szolgálatában. Lelkesedésük, buzgalmuk valóban nemzeti szolgálat most, amikor a külföldieskedő táncok, angol-amerikai félvad ritmusok ostromolják a magyar nóta létalapját, a zengő magyar lelkeket. Ezt az ostromot tehetséggel, bátorsággal és magyar öntudattal visszaverni és a magyar népdalt régi jogaiba visszahelyezni mindnyájunknak, de főleg a magyar színpadoknak kötelességük.

(Liptay Károly.)

Magyar Dalnok és Tánc-társaság.
(Lásd: Havi Mihály címszó alatt.)

Magyar dráma. Színpad nélkül nincs dráma s ha van, az természetesen csak élettelen könyvdráma lehet. Ez a sarkigazság beigazolódott a magyar színészet keletkezésénél is. Amikor végre lett színészetünk, kitűnt, hogy nincs műsorunk s az addig megírt eredeti magyar drámák közül egyedül Besseney György »Philosophus«-a volt valamennyire színpadképes. Szükségszerűleg fordításokból s átmagyarosításokból került hát ki első színészeink játékindje. S akiket Kelemen Lászlóék kezdetleges színpada elvétele egy-egy eredeti dráma megírására készített is, nem voltak (s nem is lehettek) erős tehetségek. A színpadon nem teremhet máról-holnapra sem nagy színész, sem nagy író, mert úgy ez, mint az csak együtt fejlődhetik és haladhat.

Az első igazi nagy drámaíró — a halhatatlan Katona Józsefet (L. o.) — Kelemenék fellépésétől számítva — csak húsz év múlva szólaltatta meg a magyar színészet; a másodikat pedig — a magyar vígjátékot megteremtő Kisfaludy Károlyt (L. o.) — még később. Színpad nélkül egyikük sem lett volna drámaíró, viszont a színpad velük s az ő műveikben fejlődött tovább.

A drámának s a színpadnak eme szoros kapcsolatát s egymásra való utaltságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy amikor a játékszín Pesten, az irodalom központjában, szünetelni volt kénytelen s csak mint átfutó vándor tévedt be oda, szünetelt a drámaírás is.

Wesselényi színjátszóinak s a fehérvári színtársulatnak távozta után csak a budai játékszín (1833—37.) s még inkább a Nemzeti Színház termel aztán újabb drámaírókat, kik közül a színpadi hatás szempontjából leginkább Szigligeti Ede magasodik ki. (L. o.)

Szigligeti a dráma összes válfajait kultiválta a tragédiától le a bohózatig. Legszerencsésebb a középfajú drámában és a vígjátékban. Ő teremtette meg a magyar népszínművet. (L. o.) Bámulatos termékenység s nagy színpadismeret jellemzi. Ezért van, hogy egyes darabjai (Csikós, Cigány, Liliomfi, Fenn az erna, II-ik Rákóczi Ferenc fogsága stb.) ma is színpadképesek. Őt nem ragadta túlzásokra a romantika.

A francia romantikus iskolának Szigligeti mellett kétségkívül Czákó Zsigmond (l. o.) a legtehetségesebb, de egyúttal legszertelenebb magyar művelője. Művei (Kalmár és tengerész, Végrendelet stb.) a maguk korában nagy hatást keltettek, ma azonban éppen szertelenségeik miatt nem állanak meg a színpadon helyüket.

Vörösmarty szintén a romantikus iskola híve s, drámaiban (Áldozat, Marót bán stb.) inkább csak nyelvi szépségekkel hatott, de »Csongor és Tündé«-je örökbecsű — nemcsak az irodalomban, hanem a színpadon is. Kiváló érzéke őt is megóvta a szertelen túlzásoktól.

Gróf Teleki László egyetlen »Kegyenc«-ével foglal helyet drámaíróink sorában. Sok tekintetben érdekes, de nem szerencsés alkotás. A színpadon nem tudott gyökeret verni soha.

Hugó Károly szintén a túlzó romantikusok közé tartozik, bár »Bankár és báró«-ja sokáig műsoron maradt. Gaal József, Nagy Ignác a vígjátékot művelték. Gaal különösen a ma is hatásos »Peleskei nótárius«-sal, Nagy Ignác a »Tisztújítás«-sal tűnt ki.

Az 1848—49-iki szabadságharcot követő korszak sok tekintetben visszavetette drámaírodalmunk fejlődését. Az osztrák önkényuralom elnyomta a nemzeti drámát s így inkább a vígjátéknak akadtak művelői. Szigligeti mellett különösen Kövér Lajos, Degré Alajos és Kovács Pál alkottak figyelemre méltót e nemben. Míg Vahot Imre, Szigeti József inkább a

népszínműirodalmat gazdagították. A nemzeti dráma csak a hatvanas években jutott egy kis levegőhöz s annak különösen Obernyik Károly, Jókai Mór, Tóth Kálmán, Dobsa Lajos és Hegedűs Lajos voltak hivatottabb művelői. Azonban — talán az egy Obernyik »Brankovics György«-ét kivéve — e kor drámái minden szépségük és hatásuk mellett is jobbra szónokias drámák. Ezt a kor viszonyai hozták magukkal. (A politikailag elnyomott nemzetek színpada szükségsszerűleg szószerűvé válik.)

És — csodálatos — a hazafias drámáknak eme hőskorában születik meg az egész emberiség tragédiáját átfogó hatalmas drámai költemény: »Az ember tragédiája«, (L. o.), mely szerzőjét — a kiváló Madách Imrét — egyszerre legnagyobb költőink sorába emeli s később — különösen a színpadról — mondhatni az egész világgal megismerteti.

Az 1867-iki kiegyezés után — a változott politikai viszonyok következtében — a szónokias drámák lassankint leszorultak a színpadról s a társadalmi dráma kultusza következett. E téren Toldy István színművei az első fecskék, de nem ő, hanem a későbbi Csiky Gergely a magyar társadalmi dráma megteremtője (Proletárok, Cifra nyomorúság stb.). Közben Rákosi Jenő és Dóczy Lajos a klasszikus vígjátékot művelték, Váradi Antal pedig különösen »Iskarióth«-jával gazdagította a klasszikus drámairodalmat. Bereczik Árpád a könnyed vígjátékot kultiválja.

A 80-as években egész új gárda keletkezik. Kitűnik közülök Herczeg Ferenc a »Dolovai nábob leányá«-val. A színészek közül kiválóbbat nyujtanak: Szigeti József (Rang és mód), Somló Sándor (Fra Girolamo) és Gabányi Árpád (különösen bobózataiban). Kerecs Vilmos »Lemondás«-a, Murai Károly »Virágfakadás«-a, »Huszárszerelem«-je erős figyelmet keltettek.

Közben új színházak emelkedtek, amelyek szintén neveltek maguknak írói gárdát. A Vigszínház színpadán tűnt fel Molnár Ferenc (Ördög, Testőr stb.), Lengyel Menyhért (Tájfű), Bródy Sándor (Tanítónő, a Dada stb.), Fényes Samu (Kurucz Feja Dávid). Herczeg Ferenc is itt kezdte meg történeti drámái sorozatát az »Ocskay brigadéros«-sal, hogy aztán a »Bizánc«-cal, az »Árva László király«-

lyal és a »Hid«-dal a Nemzeti Színházban fejlessze azt tovább.

A Magyar Színházban Bíró Lajos a »Sárga Liliom«-mal, Földes Imre a »Császár katonái«-val arat sikert. A Belvárosi Színház írói gárdája közül pedig Heltai Jenő (Naftalin), Szenes Béla (Buta ember, Gazdag lány) és Zágón István (Darázs-fészek c. átdolgozása) említendők.

A Nemzeti Színházban egy erős egyéniség tűnik fel: Gárdonyi Géza. »Falusi történet«-eket ír rendkívül éles szemmel és józan magyar költészettel. (A bor, Annuska.) Ezt erősebb realizmussal folytatja Mórész Zsigmond (Sári bíró), míg Bibó Lajos a »Juss«-al földszagú parasztdrámát alkotott. A szimbolikus magyar dráma terén tett kísérleteket P. Ábrahám Ernő, aki különösen az »Isten várá«-val és a »Révészek«-kel, Harsányi Kálmán pedig »Ellák«-jával írta be nevét a magyar történeti dráma kiválóságai közé. Kisbán Miklós (gróf Bánffy Miklós) a »Naplegendá«-val s különösen a »Nagyúr«-ral, Hevesi Sándor pedig kiválóképpen a »Császár és komédiás«-sal és az »Elzevir«-rel keltett nagyobb feltűnést. Szomory Dezsőnek különösen »Nagyasszony«-a, »Mária Antonia«-ja és »II-ik József császár«-ja aratott nagyobb sikert. Csathó Kálmán, a Biedermeyer és az úri középosztály szerencsés vígjátékírója. Harsányi Zsolt mint ügyes és jószemű átdolgozó tűnt fel a »Vén gazember« és a »Noszty fiú« színpadra vitelében. Hegedűs Lóránt (Kossuth), Hegedűs Sándor (Bakony) stb. szintén figyelemre méltó tehetségek. Legújabbban pedig Zilahy Lajos tűnt fel költői elgondolású és mégis reális szemmel megírt darabjaival (Süt a nap, Fehér szarvas, Szibéria, Tábornok, Zenebohócok stb.), míg Földes Imre a »Tűzek az éjszakában« és az »Égő város« c. irredenta drámáival keltett feltűnést. (Új Színház.)

A magyar drámaírók névsora ezzel még távolról sincs kimerítve, de körülbelül az itt felsorolt nevek jelzik drámairodalmunk fejlődési fokait. A magyar dráma az ő vállakon jutott el oda, ahol most van. Az ő vállakon és — a magyar színpadon. Mert színházi kultúránk fejlettségének is van ám egy kis része abban, hogy a magyar drámát ma már a külföld is értékeli. (Pataki József.)

Magyar Erzsí, színésznő, sz. 1896-ban, Budapesten. Rövid ideig volt Rákosi Szidi növendéke. 1919. márc. 2-án a Király Színházban a »Gróf Rinaldó« c. operett Rózsi szerepében debütált. 1920. nyarán a Scala Színház, majd szept. 16-án a megnyíló Esküteri Színház tagja lett, utána a Revü Színház primadonnája. 1924. jan. 30-án Newyorkban Elsa Erzsí néven a Long Acre-Theater-ben a »Moonlight« (Holdvilág) fő női szerepében vendégszerepelt. Azóta a newyorki Ziegfeld-féle revüszínház tagja.

Magyar Ferenc, törvényszéki bíró, sz. 1807-ben, Sümegen, megh. 1875. aug. 7-én, Szombathelyen. — Színművei: »O Virgo, vagy e század tükre«, mulattató szmú 3 felv. az élethől. Pest, 1858. »A szirt fia«, szmú.

»**Magyar fiúk Bécsben**«, Csepregy Ferenc vígjátéka, 1871. febr. 21-én került először színre a pesti kath. legényegylet műkedvelői előadásában, azután 1872. jan. 21-én mutatták be a Nemzeti Színházban. Főszereplők voltak: Szigeti József, Helvey Laura, Blaháné, Benkő Kálmán, Nagy Imre, Tamássy József és Komáromi Alajos.

Magyar Földmíves Játékszín. A fehérmegyei Csákvár községben összeállott néhány fiatal legény és leány, hogy a nép szórakoztatására népszínműveket játszanak. Paulini Béla (L. o.) és Bozory Endre személyében vezetőjük is akadt, akik nagy szeretettel foglalkoztak velük. Ez az érdekes társaság, miután szűkebb pátriájában már több ízben előadott egyes darabokat, 1929. dec. 13-án feljött Budapestre, hogy itt is megmutassa magát. Dr. Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója, aki már vidéki működésük idejéből ismerte őket, készséggel adott nekik helyet a Nemzeti Színház Kamara Színházában, ahol Harsányi Zsolt és Paulini Béla »Háry János«-át Kodály Zoltán dalaival adták elő, háromszor egymásután, még pedig olyan kedves előadásban, hogy a Magyar Színház is meghívta őket néhány esti vendégszereplésre. Ennek az előadásnak legerősebb oldala volt az eredetisége. Rendezőjük meghagyta a szereplőket a maguk naivságában és nem igyekezett rájuk erőszakolni a saját

felfogását. Minden egyszerű paraszti elgondolásban történt itt a mozgástól, beszédétől, énektől kezdve fel a jellemek kidomborításáig. Sógó és karmester nélkül játszottak egységesen, paraszti félszűzséggel, de — kedvesen. Egyikük sem törekedett arra, hogy az előadásból egyénileg kitűnjék. Éppen ezért jó összjátékot produkáltak. A beszélgetést teljes közvetlenséggel s a lámpaláz minden látszata nélkül eszközölték, csak a magán énekszámoknál szorította vissza egy kissé hangjukat a félelem. A karéneklés azonban már igazi jó hangos paraszti-ének volt. Az előadásban mindenki megállta a helyét emberül, de jelentősebb szerepükénél fogva, mégis meg kell említenünk Sepsy Jánost (cím-szerep), Takács Bőskét (a dalos Örszék ábrázolóját), Benedek Sándort (az öreg Marci kocsist), Medgyesi Lajost (Napoleon), Fehér Ferencet (Ferenc császár), Mészáros Bőskét (császárné), Benedek Juliskát (Mária Lujzát). De igen jó volt Németh Sándor, Katona József, Bárány János, Berky András, Kaszap Ferenc és Takács Bözsi is. A zenekíséretet négy csákvári parasztmuzsikusz szolgáltatta, karmester és kotta nélkül. Azok is jó munkát végeztek.

Nincs szándékunkban a Földmíves Játékszín műkedvelőit a hivatásos színészekkel összehasonlítani, de tanulság szempontjából mégis ki kell emelnünk a csákváriak egységes kiejtését. Ha a hivatásos színészek paraszt-darabot játszanak, szinte mindannyian más-más dialektusban beszélnek; a csákváriak azonban egy faluból valók lévén, akaratlanul is a maguk egyforma nyelven beszéltek. Ez az önként adódó egyforma kiejtés nagyban előmozdította a játék egységét. Nekünk színészeknek annyiból is érdekes volt ez az előadás, mert azon keresztül egy kicsit visszaláthattunk a rég-múltba, a magyar játékszín őskorába, a minden színvonal és színészi raffineriától ment puritán színjátszás idejére. Valahogy így tapogatódzhattak a XVIII-ik század végén — Jantsó Pálék és Láng Ádám Jánosék is a játékszínen —, hiszen eleinte ők is csak műkedvelők voltak.

Justh Zsigmond (L. o.), a korán elhalt tehetséges író, a múlt század vége felé állított parasztjátékszínt a maga pusztáján, de annak működése csak szűk körre

szorítkozott; a csákváriak azonban — Budapesten és egyéb városokban való fellépéseikkel — az egész ország figyelmét magukra irányították és erős bizonyosságot tettek arról, hogy a természetes, józan ésszel megáldott magyar parasztban erők és tehetségek rejlenek. (Pataki József.)

Magyargencsi színészet. Magyargencsen (Vas m.) 1832. jún. havában Balogh István színigazgató két hétig játszott. Az egykori vándorigazgató naplójában feljegyezi, hogy egy Mesterházy nevű uraság ingyen adta a pajtát, ahol felállították a színpadot és egy jólelkű úrinő, Palanyiné nevű, pedig ingyen adott nekik szállást. Ebédre pedig mindig meg voltak híva.

Magyarigen községében (Alsó-Fehér vm.) 1846. nov. elején (a szüretben) Námesi és Szilágyi színigazgatók voltak az elsők, akik itt a színpadi kultúra terjesztői voltak. (»Erdélyi Híradó«, 1846. november 12.)

Magyar Ilona, karénekesnő, 1886. okt. 1-től 1888. máj. 31-ig volt a M. Kir. Operaház tagja.

Magyar János, színész. (Lásd: Bartha János.)

Magyar János, úttörő színész, különösen a parasztszerepekben nagyszerű volt. Csak kis, vándortársulatoknál érezte jól magát. Mindig magyar ruhát viselt, hegyesorrú csizmájáról az ezüst sarkantyú sohasem hiányzott. Többnyire kucsmában járt. Előbb orvosnak készült, de a »szent láz« őt is a deszkákra csalta annyi sok ifjúval és a szabadságharc alatt már a jónevű színészek között találjuk. Későbbi éveiben Ungvárott korcsmáros lett, majd kórházi felügyelő s mint ilyen, késő öregségében halt meg, 1874. szept. 21-én, Debrecenben, 80 éves korában. Báthory Jánossal irt munkája: »Játékszini Emlény«. Szatmár, 1848.

Magyar Játékszín. Endrődy János (L. o.) négykötetes színműgyűjteményének összefoglaló címe. Van benne 7 magyarosított színmű és 7 fordítás. Azonkívül ismerteti Kelemen Lászlóék törek-

véseit s a magyar játékszín történetének fontosabb mozzanatait. (1792—1793.)

Magyar játékszini igazgatásnak módja volt a neve azon törvénycikknek, melyet a budai színháznál 1833. nov. 29-én Fáy András és Döbrentei Gábor igazgatók megszerkesztettek és amelyet a színházi deputáció el is fogadott.

Magyar kabaré. Amióta a kabaré nálunk is talajra talált, új írói generáció és új színészgárda támadt s azóta a külföldi termékeken kívül hazai írók is szóhoz jutnak a kabarék deszkáin kiváló interpretálók támogatásával, úgyannyira, hogy elmondhatjuk, hogy van magyar kabaré is, mely méltó versenytársa akár a franciának is. (V. ö.: Kabaré.)

Magyar kanizsai színészet. Hogy ebben a gazdag bácskai községben mikor járt először magyar színtársulat, nem tudhatni. De csaknem bizonyosra vehető, hogy már a régi időkben is rövid átmeneti állomás volt. Ujabban Bihari Ákos kecskeméti színtársulata, majd 1908. őszén Polgár Béla társulata működött itt, 1911. jan. 22-én pedig Halász Alfréd, az alföldi színikerület igazgatója kezdte meg egy hónapra terjedő működését. Az új város-háza építése alatt három évig tartó kényszer-szünet következett, mert a városi hivatalokat az építkezés idejére a színház épületében helyezték el. A kanizsai gazdaság kör új dísztermet építtetett a saját házában és azt átengedte a színészeknek.

Magyar Király. A régi úttörő színészek kedvelt kávéháza volt Pesten: a Dorottya uccában ma is fennálló Magyar Király-szállóban.

Magyar Királyi Operaház. Az 1837. aug. 22-én megnyílt »Pesti magyar színház« — a mai »Nemzeti Színház« — volt az első magyar állami színház, mely a drámai előadásokon kívül mindenfajta zenés és énekes művet, valamint a balletet, sőt az oratóriumot és mindennemű hangversenyt is műsorába foglalt. A székesfőváros gazdasági, társadalmi és kulturális téren történt rohamos fejlődése folytán csakhamar kívánatosnak bizonyult, hogy a drámai irodalom és művészet kor-

látozatlanabb teljesítményei érdekében a két műfaj szolgálatát szétválasszák és a zenés, illetve énekes művek előadásaira külön intézményt létesítsenek. Évtizedek hosszú elméleti vitatkozásai és pénzügyi megfontolásai nyomán végre 1875-ben előbb a Népszínház megalkotásával vitték át a régi Nemzeti Színház könnyebb fajú énekes darabjainak nagyrészt ebbe az új intézetbe, egyidejűen pedig a magasabbrendű zenei alkotások kultuszára megkezdtek a csak kilenc évvel később létrejött M. Kir. Operaház építését. 1873-ban az állam megvette a fővárostól az eredetien a Népszínház céljára szánt Hermina-téri telket 500.000 forintért (ez az összeg lett az alapja a Népszínház építési költségeinek) és e telken 1875. őszén kezdték meg a M. Kir. Operaház — akkor még »Dalműszínház«-nak nevezett harmadik budapesti magyar színház — építését. Eleinte úgy tervezték, hogy az új Operaház legkésőbb hat éven belül teljesen elkészül. Technikai és pénzügyi akadályok következtében azonban a hat pályázó közül Ybl Miklós építész terveinek megszavazott kiviteli munka csak az 1884. évi szept. hó második felében fejeződött be. Az épület tervének költségelirányzata eredetien a 2 millió forint körül forgott, a nagy gonddal és hosszadalmasan folyt építkezés befejeztével azonban a kész színház 3.298.430 frt 22 krajcárnyi kiadást eredményezett. Az Operaház telkének hossza 60° 1' 7", szélessége 26° 0' 2", beépített területe 5718.60 négyzetméter, kőparkányzati magassága 24.66 méter. Homlokzata az Andrásy-útra, többi három oldala — szabad elhelyezésben — a Dalszínház, a Hajós és a Lázár uccába nyílik. A legfelsőbb erkélysort 16 zeneköltő szoborműve díszíti és pedig: Arezoi Guido, Pierluigi Giovanni, Peri Jacobo, Pergolese, Orlando di Lasso, Lully, Cherubini, Spontini, Haydn, Gluck, Mozart, Beethoven, Weber K. M., Meyerbeer, Rossini és Wagner Richárd. A főhomlokzat négy fülkéjében a muzsák közül Terpsichore, Erato, Thalia és Melpomene szobrainak adtak helyet. E szobrok alkotói: Donáth Gyula, Kiss György, Huszár Adolf, Szász Gyula, Strobl Alajos, Brestyánszky és Fessler Leó voltak. Az épület homlokzatának jobbján és balján

levő Liszt Ferenc és Erkel Ferenc szobrai Strobl Alajos vésője alól valók, ugyancsak ez utóbbi művész készítette a főbejáró két oldalán elhelyezett és carrarai márványból faragott két Sphinx-et.

A fővesztibül mennyezetét Székely Bertalan által festett (muzsákat és génuszokat ábrázoló) alakok ékesítik; a fali boltmezőkön Mosonyi, Doppler, Hummel és Goldmark zeneszerzőknek Scheftsik Antaltól mintázott arcképei láthatók. A főlépcsőház festményei: a zene ébredése, a zene diadala, Marsyas ítélete, a muzsák büntetnek a sziréneket, Orfeusz és Amfion: Than Mór művei. Az I. em. büfféjének mennyezetén látható Bacchus-képeket Vastagh György festette. Ugyanitt a falak kilenc mezőjére festett allegorikus képei Feszty Árpádtól valók, de mert a beszivárgott nedvesség megrontotta, 1906. táján Ujváry Ignác átfestette őket vászonra. Az udvari feljárt lépcsőházában Kovács Mihály által festett zenélő génuszok s két bronzba öntött apród látható, az utóbbiak Brozorád Gyula alkotásai. Az udvari páholyok előtermeit Székely Bertalan és Than Mór festményei díszítik. A nézőtér mennyezetére festett — az Olimpust ábrázoló — művek Lotz Károly ecsetjéből valók.

Az Operaház külső és belső berendezésének értékét a világháború előtt kerekén 10 millió aranykoronára becsülték. Nézőterén most 1175 személy fér el; állóhely nincs. — A színházat 1884. szept. 27-én I. Ferenc József király jelenlétében fényesen sikerült díszelőadás keretei között nyitották meg.

E díszelőadáson Erkel Ferenc »Bánk bán« című operájának I. felvonása Bartolucci Viktória (Gertrud), Pauli Rikhard (Ottó), Hajós Zsigmond (Bánk), Malleczky Vilmosné (Melinda), Odry Lehel (Petúr), Láng Fülöp (Biberach), Rotter Gizella (meraniai hölgy), továbbá Ábrámyiné W. Margit, Doppler Ilka, Kordin Mariska, Spányi Irma (apródok) szereplésével és Erkel Ferenc szerző vezényletével került színre. Azután a »Hunyadi László« c. dalmű nyitányát, végül a »Lohengrin« első felvonását adták, mely utóbbiban Ney Dávid (Király), Gassi Ferenc (Lohengrin), Reich Irma (Elza), Bignio Lajos (Telramund), Saxlehner Emma (Ortrud), Tal-

lián János (hirdető), Dalnoki Béni, Zsitvai Péter, Szekeres János, Szendrői Lajos (nemesek) játszott. A Hunyadi-nyitányt és Lohengrint Erkel Sándor igazgató vezényelte. A megnyitó előadást még kétszer megismételték és a rendes előadások sorát szeptember 30-án a »Lohengrin« teljes előadásával indították meg.

A már említett magánszereplőkön kívül a színház nevezetesebb tagjai a megnyitás évében a következők voltak: intendáns: báró Podmaniczky Frigyes; igazgató: Erkel Sándor; titkár: Jósika János. Magánénekesnők: Rislei Lélia, Szigetiné Erzs, Bermann Stefánia, Komáromi Mariska, Glózer Adél, Stoll Gizella, Tarnai Sarolta. Magánénekesek: az állandó vendégek gyanánt szereplő Turolla Emmán és Perotti Gyulán kívül: Broulik Ferenc, Kőszeghy Károly, Maleczky Vilmos, Fekter Ferenc, Kiss Dezső, Vas János; segéd-magánénekesek: Stoll Károly, Takáts Mihály, Várady Sándor. Balletmester: Campilli Frigyes; magántáncosnők: Coppini Zsófia, Müller Katica; magántáncos: Pini Henrik. Főzeneigazgató: Erkel Ferenc. Főrendező: Káldy Gyula. Karmesterek: Erkel Gyula, id. Schauer Ignác, kartanító: Erkel Elek; segédje: Krausz Soma. Korrepetitor: Szabados Károly. Ügyelő: Alszegehy Kálmán. Sógó: Mustó Gusztáv. Műszaki felügyelő: Szilágyi Lajos; főpénztáros: Péchy Lajos. Jegypénztáros: Rózsa Gyula. Főfestő: Spannraft Ágoston.

Az e sorok írásakor 45 év óta fennálló M. Kir. Operaházban a hazai és külföldi énekes és zenei művészek megszámlálhatatlan sora gazdagította közreműködésével az intézet művészi teljesítményeit. Az állandó jelleggel szerződött hazai ének-művészek közül nevezetesebbek (a már fentebb említettekén kívül) Bianchi Bionka, D. Handel Berta, Hilgermann Laura, Sedlmair Zsófia, Berts Mimi, Ambrus Zoltánné, B. Kosáry Emma, Payer Margit, Ney Hermin, Dömötör Ilona, Záborszky Ilona, Hajdu Ilona, Flatt Gizella, Havas Gyöngyi, Sámson Mária, V. Krammer Teréz, Kaczér Margit, Németh Mária, Szamosi Elza, Szilágyi Arabella, Sz. Bárdossy Ilona, Pevny Irén, Szoyer Ilona, Valent Vilma, Váradi Margit, Vasquez Itália gróf-

né*, az újabb nemzedékből Budanovics Mária, Basilides Mária, Bársony Dóra, Halász Gitta, Haselbeck Olga*, Medek Anna*, Sándor Erzs, Sebeők Sára*, Tihanyi Vilma, Bodó Erzs, Marschalkó Rózsika, Nagy Margit, Relle Gabriella, Némethy Ella, Walter Rózi, Sándor Mária, Goda Gizella, Palay Matild, Szabó Lujza. Férfiak: Alberti Werner, Anthes György, Arányi Dezső, Beck Vilmos, Burrián Károly, dr. Dalnoki Viktor, Déri Jenő, Erdős Richárd, Gábor József, Hegedüs Ferenc*, Kertész Ödön, Kornai Richárd, Környei Béla*, Kőszeghy Károly, Larizza Vinzeno, Lunardi Giovanni, Mannheit Jakab, Mihályi Ferenc*, Ney Bernát, Ney Dávid, Prevost Henrik, Signorini Ferenc, Szírovtka (Balta) Károly, Veress Sándor, továbbá: Farkas Sándor, Palló Imre, Pilinszky Zsigmond, Pataky Kálmán, Kálmán Oszkár, Somló József, Szemere Árpád*, Szende Ferenc, Venczell Béla*, dr. Székelyhidy Ferenc*, Laurisin Lajos, Komáromi Pál, dr. Pogány Ferenc, Palotai Árpád, Pusztai Sándor, Rösler Endre, Toronyi Gyula, Szügyi Kálmán, Závodszy Zoltán. — A táncos személyzetben: Maruzzi Fáni, Zsuzsanics Emilia, Balogh Szidónia, Schmidek Gizella, Nirschy Emilia, Pallai Anna, Ptasinszky Jozefin, Keresztes Mariska, Almási Sári, Carbone János, Brada Ede, Faludi Károly, Brada Rezső, Andor Tibor, Kőszeghy Ferenc a felemlítésre méltók. — Az Operaházban megfordult külföldi vendégek legnevezetesebbjei voltak: Wilt Mária, Tremelli, Lassalle, Bellincioni, Lehmann Lili, Stagno, D'Andrade, Lorrain, Arnoldson Sigried, Fumagalli Leo, Lejo Lili, Dieppel András, Bonci, Brozel, Tréville, Cahiéné, Feinhals, Destynn, Svärdström, Stracciavi, Van Dyck, Slezák Leo, Tetrázzini, Hempel, Parvis, Kurz Selma, Titta Ruffo, Caruso E., Martinelli, Marcel Journet, Schubert Richard, Schwarz Vera, Pattiera, Tauber, Leuer Hubert, Kiepora, Manowarda, Schorr Frigyes, Anna Roselle (Gyenge Anna), Anday Piroška, Pawlowa Anna, stb. Ezekén kívül világhírű karmesterek és más zeneművészek szerepeltek a M. Kir. Operaházban.

* A csillaggal jelzettek a színház örökös tagjai.

A színház saját nevezetesebb karmesterei között az Erkeleken kívül Mahler Gusztáv, Grossmann József, Nikisch Artur, Rebecsek József, Balling Mihály, Kerner István főzeneigazgató, Márkus Dezső, Benkő Henrik, Szikla Adolf, Rékai Nándor, Lichtenberg Emil, Tittel Bernát, ifj. Ábrányi Emil, Fleischer Antal, Tango Egisto, Failoni Sergio, Pető Imre, Berg Ottó, énekkari igazgatói között Noszeda Károly, Roubal Vilmos nevei fordulnak elő. — A rendezésben Alszegehy Kálmánon kívül még Vidor Dezső, Hevesi Sándor dr., Márkus László, Mihályi Ferenc, Ferenczi Frigyes, a scenikai főfelügyelő teendőiben Kémény Jenő és újabban ifj. Oláh Gusztáv alkotásai értékesek.

A letelt idő alatt a színház fölött a legfőbb felügyeletet a mindenkori belügyminiszter, 1907-től kezdődően pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja. A belső vezetést intendáns (illetve kormánybiztos) vagy igazgató irányította. A mostanáig lefolyt időpontig sorrendben a következő intendánsok működtek: Podmaniczky Frigyes báró (1886-ig), Keglevich István gróf (1888-ig), Beniczky Ferenc (1891-ig), Zichy Géza gróf (1894-ig), Stesser József (kormánybiztos,* 1894-ig), Nopcsa Elek báró (1897.), Huszár Kálmán (1898-ig), Keglevich István gróf (1902-ig). Tíz évi szünet után — mely alatt csak igazgatók vezettek — 1912-ben kinevezték Bánffy Miklós grófot, aki főigazgatói (intendánsi) minőségben 1918-ig marad meg. Ismét három évi szünet után ifj. dr. Wlassics Gyula báró előbb kormánybiztos, később főigazgatói címmel 1925-ig látja el a vezetést; ez időtől fogva az intendánsi állás betöltését ismét mellőzik.

Igazgatók: Erkel Sándor (1886-ig), Mahler Gusztáv (1888—1891.), Nikisch Artur (1893—1895.), Káldy Gyula (1895—1900.), Mészáros Imre (1900—1901.), Máder Rezső (1901—1907.), Mészáros Imre (1907—1912.), Kern Aurél (1915—17.), Zádor Dezső (1918—19.), Ábrányi Emil ifj. (1919—20.), Kerner István (1920—1921.), újból Máder Rezső (1922—25-ig). (Voltak évek, amikor az igazgatóság teendőit intendánsok alatt egy-egy ezzel megbízott főrendező látta el, így 1891—93. között Alszegehy Kálmán, 1913-ban He-

vesi Sándor dr., 1917—18-ban Vidor Dezső titkár, 1922—23-ban Márkus László.) Ezidő szerint a színház igazgatója Radnai Miklós, legfőbb tanácsadói a vezetésben: Márkus László főrendező, Rékai Nándor karnagy, Csávojszky Vince gazdasági főnök, Morlin Amadé titkár.

A M. Kir. Operaház fennállása óta 45 éven át színpadán mintegy 380 különféle opera, ballet, oratórium, zenés dráma, szimfónia, himnusz stb. címen adott zenei mű került előadásra. E művek felölelik a nagyobb számú magyar szerzeményeken felül a német, osztrák, olasz, francia, orosz, spanyol, cseh, lengyel klasszikus és modern alkotásokon felül úgyszólván minden művelt nemzet zenei termékeit. Magyar szerzők tollából az említett 380 szerzeményre kerekén 140 esik. — Az Operaházban az ezredik előadás 1889. szept. 26-án volt (»Jó éjt, Pantalon úr«, »Babátündér«). Az ötödik előadás estéjén, 1909. nov. 14-én Mihalovich »Toldi«-ja került színre. 1929-ben a színház már a kilencezredik előadáson túlhalad, úgy, hogy pár éven belül eljut a tízezredikhez.

A megnyitás évében a színház helyárai ilyenek voltak: I. r. páholy: 9 forint. Tümlásszék I—X. sorban: 3 frt., a többi 2 frt 50 kr.. Az emeletiek 2 frt 50 és 1 frt 20 kr. közt váltakoztak, a legolcsóbb hely 1 forint volt.

A színház mind művészi fejlődése kapcsolatában, mind pedig a gazdasági körülmények befolyásaihoz képest nagyon hullámzó életet folytatott. Néha mindkét viszonylatban kedvező, ismét máskor — különösen pénzügyi szempontból — válságos helyzetbe került. Ilyen volt az 1924-iki év, mikor az egyre rohamosan emelkedő terheket az állam nem lett volna képes a szükségletnek megfelelően fedezni s ekkor a személyzet Wlassics báró főigazgatóval az élen nagy társadalmi mozgalmat indított meg, melynek eredményéből akkora összeghez jutott a színház, hogy továbbműködését zavartalanul biztosíthatta, anélkül, hogy számos intézeti tagot évad vége előtt kenyértelemné kellett volna tenni. E válság lefolyása után az Operaház állami segélyösszegének korlátozottabb keretei között, részben kevesbített személyzettel és szerényebb beruházási kiadásokkal, valamint a művészek és alkalmazottak nagyon fokozott

áldozatkészségével sikerült az intézet működését továbbra is kielégítő, sőt elismerést érdemlő eredménnyel folytatni.

(Vidor Dezső.)

M. Kir. Operaház Könyvtára. 1884-ben, mikor az Opera átköltözött a Nemzeti Színház épületéből mai palotájába, Kiss Péterrel, az akkori könyvtárossal, alig 120 zenedarab anyagát hozták át. Azóta a könyvtár anyaga tetemesen gyarapodott. Jelenleg 367 opera és 85 ballet teljes zeneanyaga van, ami körülbelül 80.000 darabból áll. Ezt a horroribilis anyagot 26 hatalmas szekrény tartja magában, fascikuláris kötésekben, szalagátkötéssel. A karzólamok külön 8 szekrényben vannak. Az ajtókra helyezett útmutatók nyomán akárki könnyen eligazodhat a könyvtárban. Ennek az ötletes és mintaszerű rendszernek meghonosítója Herczeg Sándor, a jelenlegi főkönyvtáros, aki már 25 éve vezeti könyvtárát. Elődei: Kiss Péter (1884—1889.) és Loysz Nándor (1890—1904.). A könyvtár értéke nem határozható meg. Kincstári vagyon. Nevezetes ritkaságai többek között: Ruzitska József: »Béla futása« (1837). Eredeti kézirat, az első magyar opera! (Heinisch átdolgozásában.) Mosonyi Mihály híres »Álmos« c. dalműve, eredeti kézírásával. Partitúra, 1867. Erkel Sándor és Gyula: »Bánk bán« balletje. Eredeti partitúra. »Nemzeti dal.« (Talpra, magyar!) Erkel Ferenc eredeti kézjeggyű partitúrája. Verdi 1851-ben írt, elveszett operája, a »Haramiák«. (Partitúra.) A. Michael Saint-Leon: »Le Stenochorégraphie la danse.« 1852. Verdi »Álarcosbál«-jának első kiadása, továbbá sok műzeális értékű színlap és zongorakivonat, pl. a Bach-korszakbeli cenzura korából, pecsétekkel és rendletekkel.

(Tiszay Andor.)

Magyar kvadrill. Összeállította Thury János. Bem. 1842. dec. 11-én, a Nemzeti Színházban.

Magyar László, író. Színműve: »Juhászlegény, szegény juhászlegény.« Énekesjáték 3 felv. Társszerző: Török Rezső. Bem. 1925. febr. 6. Városi Színház.

Magyar László, karmester, sz. 1893-ban. Színházi működését megkezdte: 1918-ban.

Magyar Műkedvelő Egyesületek Országos Szövetsége. Megalakult Budapesten, 1926. május 16-án. Elnök: Farkas Imre. A Szövetség, mely a »Színházi Élet« c. lappal volt összekötöttségben, ezen összekötöttség megszüntetése után Végh István ny. honvédhuszárezredest választotta meg elnökévé, titkár Lettner Jenő. A belügyminisztérium rendelkezése értelmében minden műkedvelő előadás a Szövetségnél előzetesen bejelentendő. A Szövetség legutolsó közgyűlése elhatározta, hogy a Szövetségben tömörült egyesületek minden műkedvelői előadás után járulékot szednek az Országos Színészegyesület nyugdíjintézete javára és egyáltalában minden téren megvédi a hivatásos színészet érdekeit és ennek biztosítására Stella Gyula tanácselnököt és dr. Farkas Ferenc tanácsost beválasztották elnökségükbe.

Magyar Műszinkör. A városligeti Magyar Műszinkör 1896. óta szolgálja megalapítójának, Galó Györgynek intencióit, aki a millénium évében életrehívott új színházi vállalkozással kizárólagosan magyar műsorú és nemesebb színházi ideálokot követő délutáni szórakozóhelyet kívánt nyújtani a Városliget közönségének az ott található sekélyes német produkciók helyett. Galó György a régi Népszínháznak volt hosszú évekig színpadi tervezője, de a színpadtechnika ismeretein kívül lelkesedéssel és áldozatkészséggel is hozzájárult a magyar szó és a magyar műsza új hajlékának megteremtéséhez. A Magyar Műszinkör volt az első délutáni színház, mely műsorán akkor még 20 és 40 filléres belépődíjért egyfelvonásos színdarabokkal váltakozó ének- és táncszámokat adott és ilyképpen a mai kabaré őstípusának tekinthető.

Nemzetnevelő hatása igen rövid időn belül mutatkozott, mert a városligeti Fisch-féle variété, ahol németnyelvű előadások folytak, csakhamar kénytelen volt bezárni kapuit, hogy a teret a magyar népszínművekkel és bohózatokkal hatalmas sikereket arató Magyar Műszinkörnek engedje át. A siker nem méltatlanul szegődött az új színházhoz. Galó György az aradi, szegedi, temesvári színházakban és utóbb a Népszínházban szerzett technikai ismereteit felhasználva, a színpadot úgy

rendezte be, hogy az nagyszabású látványosságok előadására is alkalmasnak bizonyult. Ép oly kevéssé hiányzanak onnan a kisebb-nagyobb süllyesztők, mint a mennydörgést, szélvész és a záporosított utánpótlások, amelyek nemcsak a városi színházakban, hanem a városi községekben sem tévesztenék el a hatást. A milléniumi kiállítás idején színre került »1000 éves Magyarország«, valamint az ezt követő »Bohóság birodalma«, »Ludas Matyi« és »Garabonciás diák« című darabok, egyenként száznál több előadást értek meg és a látványosságoknak csodájára járt az akkori főváros apraja-nagyja. A Magyar Műszinkör ettől kezdve szorgos munka keretében iparkodott magának és a magyar színházi kultúrának közönséget nevelni és mindent elkövetett, hogy egyrészt gondosan összeválogatott műsorral, másrészt pedig tehetséges színészekkel biztosítsa állandó fennmaradását. Bár állandó nyári és téli üzemről nem lehetett szó, mert az épület fából van és fűthetetlen, de a nyári hónapokban, március közepétől október végéig minden évben fokozódó sikerrel haladt az alapítója által kijelölt úton.

A mindenkori társulat színvonalára jellemző, hogy a mai jónévű színészek közül itt kezdték meg pályafutásukat: Ujvári Károly, Hunyadi Emil, Iványi Dezső, Ferenczy Károly, Papp János, Gallai Nándor, Galetta Ferenc, Ujvári Lajos, Cselényi József, Kompóthy Gyula; itt tett szert népszerűsége az időközben elhunyt Göndör Aurél és egy jó ideig itt játszott Egri Kálmán is (L. o.), a vidék egyik legjobb népszínművésze. A Magyar Műszinkör 1921. márc. 21-én ünnepelte fennállásának 25 éves jubileumát, melyen az ott felnevelkedett színészgeneráció számos tagja vett részt az ifjúság, a múlt és az első tapsok emlékének felidézése mellett.

Ugyanezen idő alatt a műsor jelentős változáson ment át, mert az addigi egyfelvonásosokat 3 felvonásos operettek, vígjátékok és népszínművek váltották fel. Azóta évenként 35—42 darab kerül bemutatásra, köztük a fővárosi színházak műsorából, időközönként egy-egy eredeti bemutatóval vegyítetten. A társulat és technikai személyzet 50—55 tagból áll. A helyárak 50 fillértől 1.40 pengőig terjednek.

Magyar Művészek Szövetkezete. Megalakult Budapesten, 1922. jún. 18-án. Elnök: Dohnányi Ernő, alelnök: Sándor Erzsébet és Gál Gyula, ügyvezető-igazgató: Bubik Árpád.

»Magyar Művészet« (Arad). Szöveges színlap. 1901. márc.-tól 6 szám jelent meg. Szerk.: Herczeg Jenő.

Magyar Művészeti Almanach. (Lásd: Magyar Színészeti Almanach.)

Magyar népszínmű. (L.: Népszínmű.)

Magyar Nyugdíjas Színészek Szövetsége. Megalakult Budapesten, 1928. okt. 12-én. Elnök: Heves Béla.

Magyar Opera megalapítója Pály Elek színiigazgató volt. (Lásd róla részletesen neve alatt.)

Magyar operák. 1837-től, a Nemzeti Színház megnyitásától 1870-ig mindössze 27 eredeti opera került színre: »Béla futása« Ruzitskától; »Csel« Bartaytól (1839. ápr. 29.); »Tündérlak« Szerdahelyi Józseftől (1840. júl. 11.); »Báthori Mária« Erkeltől (1840. aug. 8.); »Gizul« Thern Károlytól (1841. dec. 11.); »Hunyadi László« Erkeltől (1844. jan. 27.); »Tihany ostroma« Thern Károlytól (1845. ápr. 12.); »Benyovszky« Doppler Ferentől (1847. szept. 29.); »Kunok« Császár Györgytől (1848. szept. 16.); »Ilka« Doppler Ferentől (1849. dec. 29.); »Vanda« Doppler Ferentől (1850. dec.); »Gránátos tábor« Doppler Károlytól (1853. febr. 12.); »Benvenuto Cellini« Kern Leótol (1854. ápr. 6.); »Képzelt beteg« Thern Károlytól (1855. okt. 11.); »Tudor Mária« Bogárné Ignáctól (1856. nov. 10.); »Erzsébet« Erkel és a két Dopplertől (1857. márc. 23.); »Székely leány« Hubertől (1858. nov. 27.); »Bánk bán« Erkeltől (1861. márc. 9.); »Szép Ilonka« Mosonyitól (1861. dec. 29.); »Sarolta« Erkeltől (1862. jún. 26.); »Debreceni bíró« Böhm Gusztávtól (1863. nov. 12.); »Víg cimborák«, operett Huber Károlytól (1863. dec. 3.); »Kamilla« Fáy Gusztávtól (1865. ápr. 4.); »Csobánc« Erkel Sándortól (1865. dec. 13.); »Dózsa György« Erkeltől (1867. ápr. 2.); »Zrinyi« Adelburg Ágosttól (1868. jún. 23.). (Pótlásul még 5 operát jegy-

zünk föl.) »Mortinai Erzsébet« Császár Györgytől (1850. febr. 14.); »Két huszár« Doppler Ferenctől (1853. márc. 22.); »Vadon fia« Doppler Károlytól (1853.) és »Fogadott leány« Bognár Ignác operettje (1863. nov.); »Ciprusi királyné« Fáy Gusztávtól.

Magyar operett. A zenés és énekes játéknak ez a könnyed fajsúlyú terméke a műfaj mai fogalmában Offenbachnál kezdődik a múlt század 50-es éveiben. A következő évtizedben már magyar operett is volt: »A szerelmes kántor«, szövegét írta: Bényei István, zenéjét szerezte Allaga Géza. (Bem. 1862. ápr. 21-én, Budai Népszínház.) A mű elveszett, de egy nóta a nép ajkán megmaradt belőle, a »Szeretlek én egyetlen egy virágom« kezdetű. E népszerű dallam után ítélve, a kis daljátéknak hatása lehetett. Ugyancsak Bényei és Allaga írták a második kis operettet is: »A zeneszerző«-t. (Bem. 1862. szept. 14. Budai Népszínház.) De ennek nem volt sikere. Valamint Szigligeti és Bognár József »Fogadott leány« c. operettjének sem. (Bem. 1862. nov. 16. Nemzeti Színház.) E korból való még Szigligeti és Böhm Gusztáv »Debreceni bíró«-ja, továbbá Venczel Tivadar »Fekete vőlegény«-e. (Ez utóbbit bem. 1863. szept. 17-én, a budai Népszínház.) Ugyanekkor a Nemzeti Színház színpadán is játszának egy új magyar operettet: »A víg cimborák«-at, szövegét Némethy György, zenéjét Huber Károly szerezte. (Bem. 1863. dec. 3. Nemzeti Színház.) S ha megemlítünk e korból egy kolozsvári terméket, a »Tűz van!« c. kis operettet (szövege Haray Viktortól, zenéje Pongrácz Józseftől), körülbelül fel is soroltuk az első magyar operetteket.

Ezek azonban nem voltak egész estét betöltő darabok. Az első 3 felv. magyar operettet Rajkai Fribeisz István írta, zenéjét szerz.: Jakobi J. Címe: »Cancan a törvényszék előtt«. (Bem. 1864. ápr. Budai Népszínház.) A darab a »Dunanan apó és fia utazása« c. operett végéhez csapott s hírhedtté vált cancan-tánc hatása alatt jött létre, de távolról sem tudott olyan hatást kelteni, mint a kedvelt »Dunanan«. A második 3 felv. magyar operettet: »A zuávok«-at Follinus Emil írta, zenéjét

Káldy Gyula szerezte. (Bem. 1870. okt. 31-én, a budai Várszínházban, Aradi Gerő színtársulata.) Kedvelt darab volt. Sokszor játszották a vidéki színpadokon, sőt németre is lefordították.

A budapesti Népszínház megnyitásával új lehetőségek nyíltak a magyar operett fejlődésére. Itt Lukácsy Sándor »Székely Katalin«-ja nyitja meg a sort, Erkel Elek zenéjével. (Bem. 1880. jan. 16.) Ezt követi Rákosi Jenő és Puks Ferenc »Titilla hadnagy«-a. (Bem. 1880. febr. 27.) Majd báró Kemény Endre »Gólya kalifa«-ja, melyhez a zenét báró Bánffy György szerezte, s melyet Kolozsvárt játszottak először (1881. márc. 19.) s majd a Népszínházban is. Ebből az időből valók Rákosi Jenő és Erkel Elek »Tempefői«-ja (1883.), »Világ szép asszonya« (Serly Lajos zenéjével).

A magyar operettnak Konti József adott igazi nagy lendületet. Első művét: »A vadászok«-at még vidéken játsszák először (1878. aug. 29. Nagyvárád), de az »Eleven ördög«-nek (Deréki Antal szövegével) már Budán van a bemutatója (1884.), hogy aztán diadalmasan bevonuljon vele a Népszínházba (1885. dec. 16.). Egymás után írja azután operettjeit: a Csiky Gergely szövegére készült »Királyfogás«-t (1886. okt. 30.), a »Suhanc«-ot (1888. jan. 12.), a »Citerás«-t (1894. febr. 23.), a »Talmi hercegnő«-t, (1898. febr. 4.), amelyek mind a Népszínházban kerültek bemutatásra.

Ugyancsak a Népszínház házi szerzője volt Verő György is: a »Szultán« (1892. nov. 19.), a »Virágcsata« (1894. ápr. 24.) és a »Leányka« (1906. jan. 14.) c. kedves és igazán magyaros zenéjű operettjeivel.

Félig-meddig magyar operettnak kell vennünk a »Cigánybáró«-t is, nemcsak azért, mert szövege Jókai Mór elbeszéléséből készült, hanem azért is, mert egyes melódiai (mint pl. a II-ik felvonásbeli toborzó) régi magyar népdalokból vannak megkomponálva. (A Népszínházban 1886. márc. 26-án játszották először.)

A magyar operett továbbfejlődésének fókáit különösen Martos Ferenc, Bakonyi Károly és Huszka Jenő »Bob herceg«-e (bem. 1902. dec.) és Martos-Huszka »Gül Babá«-ja (1905. dec. 9. Király Színház) jel-

zik. Nagyon kedves és Blaháné szereplésével nagyon vonzó volt: Pásztor Árpád és Máder Rezső »Nagymamája«. (Bem. 1907. febr. 11. Népszínház-Vígopera.) Azután jöttek a finom és kedves zenéjű Lehár-operettek (Vig özvegy, Cigányszerelem stb.), a régi magyar zene kincseinek felhasználásával írt »Hajdúk hadnagya« (szövegét Rajna Ferenc, zenéjét Czobor Károly szerezte. Bem. 1904. febr. 5. Magyar Színház.) Kedves nagyon a »Tatárjárás« is (Bakonyi és Kálmán Imre), meg az »Ob-sitos« is (ugyanazon szerzőktől). Végül említsük meg a legpoétikusabb magyar operettet: a »János vitéz«-t (Bakonyi Károly, Heltai Jenő és Kacsóh Pongráctól), melyet 1927. dec. 31-én a Nemzeti Színház is műsorába illesztett.

A magyar operett ma már a külföldön is keresett cikk s a könnyed zene szárnyain mindenfelé a magyar alkotóerő kiválóságát hirdeti. (Pataki József.)

Magyar Országos Színművészeti Tanács, 1920. februárjában szervezett testület, amely 1922. júliusáig állott fenn, mikor tagjai testületileg lemondtak megbízatásukról. Szabályzata és rendtartása értelmében feladata volt a minisztert a színművészeti ügyek igazgatásában s általában a magyar kormányt színművészeti vonatkozású kérdések elintézésében véleményekkel és javaslatokkal támogatni, a legfőbb felügyeleti hatóságnak az érdekelt szakkörökkel való bensőbb kapcsolatot előmozdítani és a magyar színpad irodalmi színvonalát, nemzeti és erkölcsös szellemét intézményesen biztosítani. Valójában a Nemzeti Színház igazgatója mellett régebben fennállott drámaírási bizottság felelevenítése volt a fentiek szerint kibővített hatáskörrel. Működésének zömét ugyanis a Nemzeti Színházhoz benyújtott drámák elbírálása képezte, jelentősebb állásfoglalása volt még a tervezett színháztvörvény és a magánszínészképzőiskolák felügyelete és engedélyezése tárgyában adott véleménye és javaslata. Elnöke Ábrányi Emil, majd ennek halála után Császár Elemér, addigi ügyvezető alelnök, tagjai: Ferenczy Ferenc, Kéky Lajos, Szász Károly, Szemere György és Voinovich Géza, előadójegyzője Sallay Géza voltak. A tanács tagjainak 1922. júliusá-

ban történt lemondása óta működése szünetel.

Magyar Országos Táncmestereképző Tanfolyam. 1926-ban állította fel a m. kir. belügyminiszter azok részére, akik a tánc bármely ágának tanításával óhajtanak foglalkozni. Főfelügyelője maga a belügyminiszter, felügyelője a belügyminisztériumi VIII. ügyosztály mindenkori vezetője, jelenleg Tomcsányi Kálmán dr. miniszteri tanácsos, igazgatója és előadója Róka Gyula okl. tánctanár, a Táncmesterek Országos Szövetségének elnöke. Előadók még: Brada Ede, a M. Kir. Operaház balletmestere, báró Podmanitzky Edith, Pauks Margit, Sárosi Ferenc testnevelési tanárok és Pálffy György mozdulatművészeti szakelőadó. A tanfolyam 6 hónapig tart és 3 szakra van felosztva, ú. m.: 1. általános, 2. ballet és 3. mozdulatművészeti szakra. A felvétel legalább 6 középiskolához van kötve és megfelelő rátermettségre van szükség. A tanfolyam elvégzése után a növendékek oklevelet nyernek, amelynek alapján nyilvános tánctanításra kaphatnak engedélyt. Tananyaga elméleti és gyakorlati tárgyakból áll, ezekből a tanfolyam végén képesítő vizsgát kell tenni. (Róka Gyula.)

Magyaródi János, karénekes, sz. Moórton (Fehér megye). Színpadra lépett: 1906-ban.

Magyarországi Műfordítók Szindikátusa. Megalakult Budapesten, 1919. jan. 8-án. Elnökké Heltai Jenőt választották meg, alelnökké Gábor Andort, Gelért Oszkárt és dr. Mikes Lajost. Titkár Aranyossy Pál és Sztrókay Kálmán, ügyész dr. Szalay Emil. A tisztikar mellé tiztagú végrehajtóbizottságot választottak a kiadókkal kötendő kollektív szerződés letárgyalására.

Magyarországi Színigazgatók Egyesülete. Megalakult Budapesten, 1919. jan. 8-án. Elnök: Szendrey Mihály aradi, alelnök: Fodor Oszkár székesfehérvári, jegyző: Patek Béla győri színigazgató. Célja a színigazgatók gazdasági érdekeinek megóvásán kívül főképp a színészet és a színészek érdekében szükséges szociális re-

Magyari Lajos

Máhr Klára

Major Ida

Major Mimi

Major Simon dr.

Majthényi László dr. (sz. 1883.)

Makai M. Mihály

Makay Margit

Maklár Zoltán

Makó Aida

Makó Lajos

Makróczy János

Mály Gerő

Mándoky Béla (alfalvi)

Mándoky Béláné Preszly Emma

Mannsberger Jakab (Mosonyi Károly)

formok sürgős megvalósítása. Az egyesület nemsokára megszűnt.

Magyaróvári színészet. A városban működő színtársulatok előadásait — egyhónapos szezonban — a »Fekete sas«-szálló második emeleti termében szokták megtartani. A város a társulatok villany- és teherköltségeit fedezi és ezenkívül készpénzsegéllyel is szokta támogatni. (Legutóbb, 1929-ben 300 P-vel.) A városban színtügyi bizottság vagy színpártoló egyesület nincs. — Egyébiránt 1911-ben Molnár Gyula, 1917-ben pedig Fehér Vilmos színtársulata játszott a városban.

Magyar Rachel (ejtsd: rasel). Így nevezi a »Preussische Zeitung« Bulyovszkynét (L. o.), a nagy magyar drámai művésznőt. (»Hölgyfutár« közlése, 1858. 291. szám, 1163. oldal, II. hasáb.)

Magyar Shakespeare-Bizottság. (L.: Shakespeare-Bizottság.)

Magyar Shakespeare-tár. A Shakespeare-Bizottság (L. o.) hivatalos lapja. Megindult 1908-ban. Kiadta a Franklin-társulat.

Magyar Színészek Szakszervezete. A proletárdiktatura idején alakult meg. 1919. ápr. 17-én. E szervezet felett egy öttagú bizottság gyakorolt ellenőrzést. A diktatúra bukásával a szakszervezet is feloszlott.

Magyar színészet külföldön. A magyar színészek elsőrangú képviselői már a legrégibb időkben is bemutatták képességüket a külföldön, amiről e munkánkban több helyütt teszünk említést. Nagy vonásokban sűrűsítve: 1827. szept. 29-én Balogh István színtársulata Varasdon tartott színelőadást. Színre került »Mátyás király választása és koronáztatása« c. 2 felv. dráma. (»Hölgyfutár«, 1859. márc. 19. Balogh I.: »A magyar színészet gyermekkorából.«) Ugyanezen társulat okt. 24-én Zágrábban is játszik. Tagok: Szaploneczay, Bányainé, Gencsi, Jánosi, Rósavölgyi, Mária, Balogh, Nina, Magyar, Kocsi. (»Új Idők«, 1895. 45. sz. és Váradi Antal: »Régi magyar színészvilág«. Budapest, 1911. 127. oldal.) Zágrábban jár Reszler István tár-

sulata is, 1860-ban, hol különösen tetszettek a »Bíbor és gyász« és »Brankovics« darabok. A 40-es években Havi Mihály (L. o.) szintén jár külföldön. Pály Elek 17 tagú színtársulata 1840. okt. 18-án Bukarestben román nyelven előadta a »Siklósi leányok« c. darabot, 28-án németül és olaszul produkálták magukat. (»Honművész«, 1840. nov. 8. 728. oldal, nov. 19. 752. oldal.) Bulyovszkyné Szilágyi Lilla, Dérnyé, Csillag Róza, Odry Lehel, Blaha Lujza, Jászai Mari, Kopácsy Juliska, Krammer Teréz, Asztaller Irma, Ramazetter Jolán, Teleky Emma, Schiff Etelka, Bárkány Mária, Pálmay Ilka stb. mindnyájan elismerést szereztek a magyar művészetnek. (Lásd: Bécsi magyar színészet címszót is. I. kötet, 146. oldal.)

1880. jún. havában Balogh Alajos színtársulata Stájerországban járt, Belgrádban újabb időkben szintén jártak magyar színészek. (L. I. köt. 157. old.). 1928-ban a M. Kir. Opera együttese Nürnbergben vendég szerepelt.

Hosszabb ideig tartó vendég szereplésre vagy állandó tartózkodásra újabban is számos művésznünk ment ki külföldre, így többek közt: Fedák Sári, Rózsahegy Kálmán, Pataky Kálmán, Gyenge Anna, Alpár Gitta, Basilides Mária, Beregi Oszkár, Magyar Erzsi, Anday Piroska, Darvas Lili, Adler Adelina, Németh Mária, Hajós Mici, Kosáry Emma, Petrás Sári, Péchy Erzsi stb.

Magyar Színészkezelő Központi Kormánytanácsa. Ez volt az Orsz. Színészegyesület hivatalos neve az 1880-as években. (V. ö.: Színészegyesület.)

Magyar Színház. A Magyar Színház 1897. okt. 16-án nyílt meg. Színre került a »Gésák« c. operett, ezt megelőzte »Az első lépés« c. 1 felv. verses vígjáték, írta: Szávay Gyula. Tagok: Boross Endre, Balla Kálmán, Szilágyi Vilmos, Füredi Béla, Iványi Antal, Mátray József, Kalmár József, Ferenczy Károly, Szentmiklóssy Béla, Székely Sándor, Bessenyei Miklós, Csik Irén, Vlád Gizella, Hettyei Aranka, Szarvasi Ilonka, Somló Emma, Láng Etel, Aranyosi Janka, Felhő Rózsi, Szilasi Róza, Borovszky Matild, Fehér Kamilla, Szalay Aranka, Varga Anna,

Serlegi Ida, Balogh Etel, Donáth Lajos karnagy, igazgató: Relle Iván, főrendező: Molnár László, rendező: Sziklai Kornél. A színház 500-ik előadása 1899. febr. 28-án volt az »Aranylakodalom« előadásával. 1900. jún. 10-én Rajna Ferenc lett az igazgató. (Mégvált 1901. máj. 17.) Utána főrendezői minőségben Szilágyi Vilmos vezette a színházat. 1907. okt. 7-től Beóthy László igazgatása alatt kizárólag drámai színházzá alakult át az intézet. 1917. okt. 11-én ünnepelték az új rezsim tizéves jubileumát. A tíz esztendő alatt a színházban 3459 előadást tartottak, amelyek így oszlottak meg: régi és új klasszikusok színe kerület: 273-szor; magyar szerzők: 1973-szor; idegen szerzők: 1191-szer. Összesen 141 színdarab szerepelt az évtized alatt a színház műsorán. Az 1907-iki megnyitó-előadásul a Mikszáth Kálmán »Szent Péter esernyője« c. regényéből készült vígjátékot adták elő, amelyet Bakonyi Károly és Martos Ferenc alkalmazott színre és a lefolyt tíz év alatt a következő szerzők szerepeltek a műsoron:

Achard, Armstrong Pál, Bíró Lajos, Bourget Pál, báró Bánffy Miklós, Bródy Sándor, Balázs Sándor, Bahr Hermann, Berger, Bisson Alexandre, Bakonyi Károly, Bataille Henry, Barta Lajos, Bracco Roberto, Burnett-Hajó, Benelli Sem, Csepregy Ferenc, Csáth Géza, Capus Alfréd, Csiky-Pásztor, Dalnoky N. Lajos, Drégely Gábor, Dosztojevszky, Dumas Sándor, Engel és Horst, Fényes Samu, Fulda Lajos, Földes Imre, Farkas Pál, Friedmann Kottow, Frank és Wilhelm, Gábor Andor, Gorkij Maxim, Goethe, Gulgnon és Bouchinet, Guitry Sacha, Hasenclewer, Hegedüs Sándor, Herczeg Ferenc, Hornung és Presber, Hevesi Sándor, Hennequin és Veber, Heltai Jenő, Heltai-Vincze, Hatvany Lajos, Hajó Sándor, Homonnay Albert, Ibsen Henrik, Jókai-Hevesi, Krudy Gyula, Kadelburg Gusztáv, Kóbor Tamás, Lothar és Saudek, Lengyel Menyhért, Lengyel-Hatvany, Lipschütz és Davis, Löner és Hardt, Liptay Imre, Lavedan Henri, Martos Ferenc, Misch Róbert, Molnár Ferenc, Maeterlink Maurice, Montague Glass, Móricz Zsigmond, Michaelis Sophus, Maugham G., Marlowe Charles, Nagy Endre, Nancey és Armont, Owen-Vernon, Ott, Rösler Károly, Roda-Roda,

Rostand, Ruttkay György, Ralf Hamilton, Rákosi Jenő, Rákosi Viktor, Rineheart, Shaw Bernard, Schnitzler Arthur, Székely Andor, Sudermann H., Salten Félix, Shakespeare, Savage, Szász Zoltán, Schönthan Pál és Ferenc, Szemere György, Smith Winchel, Sophokles, Tolstoj-Giraud, Ujhelyi Nándor, Vojnovich Ivo, Villányi Andor, Veber Pierre, Vajda Ernő, Vorberg, Verő György, Werner, Wilde Oszkár, Wilde-Hajós, Zapolszka Gabriella, Zsiros István,

Azok a darabok, amelyek huszonöttnél több előadást értek meg s így a színház legnagyobb sikerű darabjai voltak, a következők:

Bíró Lajos: »Sárga liliom« (155); Molnár Ferenc: »A farkas« (151); Rostand: »A sasfiók« (129); Drégely: »A kisasszony férje« (105); Földes Imre: »A császár katonái« (103); Bródy Sándor: »Lyon Lea« (81); Tolstoj-Giraud: »Karenin Anna« (76); Drégely Gábor: »A szerencse fia« (74); Földes Imre: »Hivatalkok urak« (73); Burnett-Hajó: »A kis lord« (72); Rösler Károly: »A frankfurtiak« (72); Bíró Lajos: »A rablólovag« (69); Roda-Rösler: »Csákó és kalap« (67); Jókai-Hevesi: »Egy magyar nábob« (69); Maeterlink: »A kék madár« (64); Földes Imre: »A kuruzsló« (63); Gábor Andor: »A dollárpapa« (60); Owen-Vernon: »A mandarin« (59); Földes Imre: »Grün Lili« (58); Lipschütz-Dawis: »Gretchen« (57); Földes Imre: »Halló« (54); Jókai-Hevesi: »Az új földesúr« (52); Jókai-Hevesi: »Kárpáthy Zoltán« (52); Michaelis: »Forradalmi nász« (44); Bisson A.: »A névtelen asszony« (43); Friedmann-Kottow: »Bernát bácsi« (42); Savage-Martos: »Helén« (35); Nagy Endre: »A miniszterelnök« (35); Bahr Hermann: »A koncert« (35); Engel és Horst: »A papa kedvence« (33); Schnitzler Arthur: »Anatol« (32); Shaw Bernhard: »Orvosok« (31); Guignon-Bouchinet: »Az apja lánya« (28); Ibsen Henrik: »Peer Gynt« (27); Herczeg Ferenc: »Az ezredes« (27); Maugham: »Jack, a senki« (27); Marlowe Ch.: »Régi jó idők« (27); Tristan Bernard: »A kis kávéház« (26); Heltai-Vincze: »Léni néni« (26); Veber Pierre: »Kerülő út« (25).

Végül: azoknak az idegen társulatoknak

és művészeknek, akik a tíz év alatt a Magyar Színházban vendégszerepeltek, a névsora a következő:

Madelaine Dolley; Constance de Linden; Üxkhüll Gilleband grófné (Alberg Ida); Grasso és társulata; Sarah Bernhardt társulata; Zacconi; Novelli; Deutsches Volkstheater (Bécs); Hebbel-Theater (Berlin); Barnovszky Viktor társulata (Berlin.)

A színház 1000-ik előadása 1900. szept. 8-án volt.

A Magyar Színház 1912. jún. 4-én Bécsben vendégszerepelt a Theater in der Josephstadt-ban, a »Szerelmek iskolája« c. vígjátékkal.

Műsoron volt: Jún. 5. »A kuruzsló«, írta Földes Imre. Jún. 6. »Gúnyvacsora«, írta Sem Benelli. Jún. 7. »A frankfurtiak«, írta Karl Rössler. Jún. 8. »A fejedelem«, szmü 1 felv., írta Bródy Sándor; »Siralomházban«, szmü 1 felv., írta Szemere György; »Leánynéző«, vj. 1 felv., írta Verő György. Jún. 9. délután »A kis lord«, írta G. H. Burnett; este »Az apja fia«, írta Hevesi Sándor dr. Jún. 10. »Orvosok«, írta G. B. Shaw. Jún. 11. »A frankfurtiak«. Jún. 12. »A szerelmek iskolája«. Jún. 13. »A nagymama«, Csiky Gergely után írta Pásztor Árpád. Jún. 14. »A kaméliás hölgy«, írta Dumas Sándor. Jún. 15. »A nagymama«.

A vendégszereplés a legteljesebb siker mellett folyt le. A Magyar Színház kitűnő színészei: Gombaszögi Frida, Forrai Rózsi, Báthory Giza, Nagy Teréz, Haraszthy Mici, Csontos, Törzs, Kürthy, Papp, Molnár, Tarnai, Vágó, Sebestyén, Réthey, Körmeny és társaik az idegenben és súlyos felclósségük érzetében minden művészi erejük megfeszítésével legjobb tehetségük latbavetésével olyan tisztességet és elismerést szereztek a magyar színházi művészetnek, amelyre eddig példa nem volt s amelynek a Magyar Színház történetében meg lesz a maga helye. A bécsi közönség, amely eleinte magyarokból, később jobbra németekből állott, a nézőtár elragadtatásának minden kifejezésével elárasztotta színészeinket; a bécsi sajtó összes orgánumai olyan előkelő kritikusok tollából, mint Ludwig Hirschfeld, Julius Bauer, Alexander Engel, Siegfried Geyer, Heinrich Glücksmann, Alfred Polgár stb., stb. — a

színházi játék, különösen az együttes játék tökéletességének mondták a Magyar Színház produkcióját. Vendégszereplésük koronáját főtette, a mi parciális dicsőségünknek egyetemes magyar karaktert adott végül Blaháné és Márkus Emilia diadala. A vendégjáték, amely rekkenő melegben félig telt színház előtt kezdődött meg, egyre nagyobb közönséget vonzott és zsúfolt házak előtt fejeződött be. Tizenkét nap alatt 20.800 koronát vett be a kisiny Josefstadter Theater, amelynek bevételi maximuma 2800 korona, azaz napi átlagban 1700 koronánál többet.

1914. dec. 19-én újonnan átalakítva nyílt meg a színház Földes Imre: »A kapitányné« című vígjátékával, Hegedűs Gyula felléptével. Ekkor a foyér-ban a következő felírású emléktáblát helyezték el:

A Magyar Színházat alapították
Evva Lajos, Hegedűs Béla és Rákosi Szidi
Épült 1897. évben
Újraépült 1914-ben
Beöthy László igazgatása alatt
Vágó László építész tervei szerint

*

1925. szept. elején új igazgatás alá került a színház. Ekkor Neumann Dezső vette bérbe az intézetet az Unió Rt.-től, igazgatója dr. Faludi Jenő. Első bemutatója: szept. 16-án volt, a »Masa pénz keres« c. vígjátékkal. — 1929. jún. 13-án a színház konzorciummá alakult át; 1929. szept. havában Bródy István lett a művészi igazgató; majd Rácz György vette át a színházat, aki az igazgatói tisztelet előbb Pünkösti Andorra, majd ennek lemondása után dr. Torday Ottóra bízta.

A Magyar Színház személyzete 1930-ban: Adminisztráció: Rácz György vezérigazgató, dr. Torday Ottó igazgató, Pünkösti Andor igazgató, Bérczy Ernő főrendező, Becsky Jenő gondnok, Bisam Ilona tisztviselő, Bolman Jenő könyvelő, Plovsky Izidorné pénztárosnő, Ihász Ernő főpénztáros.

Művésznők: Faragó Erzsébet, Árpád Margit, Hegedűs Armandné sűgőnő, Horváth Éva, Hollós Juci, Pókay Irma, Szabó Juci, Turay Ida, Titkos Ilona, Zala Karola.

Művészek: Balassa János, Beregi Osz-

kár, Dávid Mihály, Dénes György, Földényi László, Hegedüs Gyula, Hont Ferenc, Justh Gyula, Lázár Tihamér, Sándor Jenő, Szigeti Jenő, Vándory Gusztáv, Vaszary János, Zólyomi Jenő.

1930. szept. 1-től a színház művészeti igazgatója dr. Bárdos Artúr; adminisztratív igazgatója Juhl Marcell.

Magyar Színház nyugdíjintézete.

Célja: 1. tagjaiknak nyugdíjat biztosítani; 2. hogy tagjainak munkaképtelenség esetére rokkantsági járadékot adjon; 3. hogy az elhalálozott férfitagok özvegyeinek és törvényes házasságukból született árváinak évi járadékot adjon és 4. hogy az elhalálozott nőtagok hátrahagyott gyermekeinek évi járadékot biztosítson. A Magyar Színház nyugdíjintézetébe az Unió Színházüzemi és Színházépítő rt. összes tagjai fölvetethetik magukat. Az intézet elnöke: Beöthy László; ügyvezető alelnöke: Lázár Ödön; jegyzője: Vándory Gusztáv (1922).

Magyar Színházi Lap. (Budapest).

Színügyi, szépirodalmi és művészeti hetilap. Szerkesztő és kiadta Egressy Gábor. Nyomtatta Beimel és Kozma. Megjelent hetenként egyszer, szombaton, egy kis íven, 4-rét, néha jelmezekkel. Ára egy évre 6 frt. Megindult 1860. január 1-én. Megszűnt 1860. december 29-én.

Magyar Színészeti Almanach. Kétszövegű Magyar Színművészeti Almanach. Szerkesztette dr. Incze Henrik, Budapest, 1901—1913. 1918-tól színészlexikon melléklettel jelent meg. (A kitűnő munka a szerző halála miatt szűnt meg.)

Magyar Színepi. Színészeti szakközöny. Főszerkesztő és kiadótulajdonos Hatvani Károly. Szerkesztő Horváth Elemér. 1891. Budapest.

Magyar Színepi. Szöveges és képes színházi ujság Budapestben. Alapította Márkus József, 1897-ben. Közli az összes fővárosi színelőadásokat és az előadások szövegét. Felelős szerkesztő Erényi Nándor.

Magyar Színepi Szerzők Egyesülete. Megalakult Budapestben, 1904. jan. 7-én, a hazai szerzők jogos érdekei megvédésére. Elnök volt Berczik Árpád.

alelnök Herczeg Ferenc, Hubay Jenő, jegyző Géczy István. Diszelnök Jókai Mór és Rákosi Jenő. A választmány 24 tagból állt.

A világháború alatt az egyesület működése megakadt. 1917. április 18-án újra tömörültek a szerzők, ekkor Molnár Ferencet tb. elnöknek választották meg. A tisztikar névsora a következő volt: elnök Heltai Jenő, alelnökök Biró Lajos, Huszka Jenő és Lengyel Menyhért, igazgatósági tagok Gábor Andor, Hajó Sándor, Harsányi Zolt, Hevesi Sándor, Pásztor Árpád és Szirmai Albert, pénztáros Földes Imre, ellenőr Vajda László, számvizsgálók Balázs Sándor, Rajna Ferenc, Rényi Aladár, választmányi tagok Ambrus Zoltán, Bakonyi Károly, Barta Lajos, Barta István, Bosnyák Zoltán, Buttykay Ákos, Csörgő Hugó, Drasche-Lázár Alfréd, Drégely Gábor, Emőd Tamás, Faragó Jenő, Guthi Soma, Hatvani Lajos, ifj. Hegedüs Sándor, Hervay Frigyes, Jób Dániel, Kacsoh Pongrácz, Kálmán Imre, Kern Aurél, Liptai Imre, Mórész Zsigmond, Nagy Endre, Ruttkay György, Szép Ernő, Szöllősi Zsigmond, Sztójánovits Jenő, Vajda Ernő, Villányi Andor, Zerkovitz Béla, főtitkár dr. Marton Sándor, ügyész dr. Marton Miksa. 1919. március 6-án az Egyesület feloszlott és elhatározta, hogy vagyonát egy utána következő egészségesebb szerzői alakulásnak adja át. Ezután elhatározták egy új csoportosulás létrehozását, amely nem színepi szerzők egyesülete, hanem a színepi szerzők szervezete lesz. A kezdő munkálatok előkészítésére egy öt tagú végrehajtóbizottságot küldtek ki, amelynek tagjai: Gábor Andor, Hajó Sándor, Harsányi Zolt, Lakatos László és Szirmai Albert. 1920. december elején újjászervezték a tisztikart. Ekkor az igazgatóság tagjaiul Pekár Gyulát, Szomaházy Istvánt, Földes Imrét, Lakatos Lászlót, Martos Ferencet, Hajó Sándort és dr. Szirmai Albertet választották meg. Dr. Marton Sándor az egyesület eddigi főtitkára leköszönt és utódjául dr. Forró Pált választották meg. Pénztárnok Hegedüs Sándor, ellenőr dr. Rényi Aladár lett. A közgyűlés elhatározta, hogy az egyesület ezentúl az eddiginél sokkal intenzívebb tevékenységet fog folytatni. 1922. március 12-én ismét új vezetőséget nyert

az Egyesület. Elnök lett Heltai Jenő, al-elnökök Huszka Jenő, Hevesi Sándor, Móricz Zsigmond és Szomory Dezső, igazgatók Bakonyi Károly, Földes Imre, Hajó Sándor, Kádár Endre, Lakatos László, Szenes Béla, Szirmai Albert és Zilahy Lajos, főtítkár Vitéz Miklós, pénztáros Ballassa Emil, ellenőr Emőd Tamás. 1926. május 16-án alelnökké Lengyel Menyhértet, ellenőrré Zágon Istvánt választották meg. Az egyesület főtítkára 1929. december óta Molnár Jenő. 1930. jún. 16-án Harsányi Zsoltot választották meg elnökül, miután Heltai Jenő az elnöki tisztségről lemondott. Helyettes elnök lett: Földes Imre és Lengyel Menyhért.

Magyar Színvilág. (1565—1872). Történeti és statisztikai almanach a színművészet köréből. Szerkeszti és kiadja Benkő Kálmán, 1873. Első rész. (E kitűnő munka felsorolja — többek között — az összes színműveinket, amelyek 1872-ig nálunk színre kerültek, azonfelül ismerteti az összes magyar színészek névsorát is.)

Magyar táncok. A magyar táncról elfogultság nélkül állíthatjuk, hogy kecsességükkel, változatos figuráival és nemzeti jellegzetességükkel a világ legszebb táncai közé tartoznak. A magyar táncot külföldön is nagy örömmel és tetszéssel fogadják és útjokat mindenütt siker és dicsőség jelöli. Így cserkészseink az 1929-iki angliai világjamboreen sikereik nagyrészt a magyar táncnak köszönhetik. Sajnos azonban nemzeti táncunknak sorsa idehaza nagyon mostoha. Kevesen ismerik fel benne a magyarság őseréjének és temperamentumának érdekesen egyéni megnyilatkozását s ezért lassan-lassan a feledés homálya borul sok régi szép táncunkra. Az utóbbi néhány év ugyan javulást hozott e téren, ami kétségtelenül dr. Tomcsányi Kálmán belügymin. tanácsos, a rendészeti ügyosztály vezetőjének és az 1926-ban felállított Róka Gyula igazgatása alatt álló »Magyar Országos Táncmestereképző« hathatós munkájának köszönhető. A magyar tánc a magyar lélekben gyökerezik s ezért ennek a sajátos léleknek két egyéni tulajdonságát fejezi ki: a mindent feledtető vidámságot és a korlátot nem tűrő szabadság-

szeretetet. A magyar tánc különlegessége, hogy lépéseit tánc-szókkal, tapssal, ujjpattintással, sarkantyúpengetéssel tarkítja. A táncos délceg, büszke tartással vezeti párját. A magyar tánc sokféle s tájak szerint jellegzetes. Abban egyeznek, hogy eltáncolásukhoz rendkívüli ügyességre van szükség. A magyar tánc két főrésze oszlik: a »lassúra« és a »frissre«. A lassú részt eredetileg a táncos egyedül táncolta s csak a frissét járta párosan. Jellegzetes magyar táncfigurák: a csalogatás, a forgások és a bokázás. Egyes vidékeken a táncos hol csizmaszárat csapkodta, hol süvegét húzta a szemébe vagy tolta a fejő búbjára, miközben lábait biztatta szaporán mozgásra. Pl. »Járad lábam, járad csak«, vagy »Ez a lábam ez, ez, ez, jobban járja, mint emez«. Gyakran lehetett hallani, mikor a cigányokat ekép bátorította: »Húzd rá cigány, disznót adok«. Közben párját is biztatja s így kedveskedik: »Se nem kicsiny, se nem nagy, éppen hozzám való vagy«, stb. A legrégebb magyar táncnak a halottas táncot tartják, ennek késői maradványa az egyes vidékeken még ma is dívó halotti tor. Ezután rengeteg magyar tánc keletkezett, de ezek közül csak keveset ismerünk, ilyenek: a kállai kettős, magyar szőlő, csárdás, csüdüngölő, toborzó vagy verbunkos, palotás, párnás, lakodalmas, honti kopogós, süveges, körmagyar. Az újabbak közül: társalgó, sétapalotás, vigadó, levante, magyar négyes, hungária, stb. A magyar nem kezdett mindjárt táncba, mielőtt hozzáfogott volna, előbb hozzáilleszkedik — előkészül — és csak azután kezd az igazi táncba, ami a lejtőlépésekkel kezdődő szokellésekből álló, ú. n. »cifra«. Ezt követi a friss: különlegességei ennek teljesen a táncos ötletességére és ügyességére van bízva.

Magyar Tanítók Otthonának Színháza, Budapest, a Kinizsi utcában 1911. október 3-án nyílt meg.

Magyar Thália, 1853-ra. Szerkesztette Vahot Imre. (Pest.)

Magyar Thália, Czanyuga József szerkesztésében és Herz János nyomdász kiadásában naponként megjelenő színházi lap, 1860-ban indult meg. (Pesten.)

Magyar Thália színészeti hetilap, Gabányi Árpád és Szacsavay Imre szerkesztésében, 1882. újkor indult meg, Kolozsvárt.

Magyar tragédia. (Lásd: Tragédia.)

Magyar Tudományos Akadémia. :psvT Akadémia.)

Magyari (Hillam) Helén, színésznő, színpályára lépett 1871. máj. 1-én.

Magyari Lajos, színész, sz. 1877. máj. 13-án, Kiskútfélegyházán, ahol iskoláztatták is, megh. 1922. máj. 25-én, Budapesten. Tanulmányait Budapesten fejezte be. Solymossy Elek színésziskoláját végezte, 1897-ben Simándy Zsigmondnál lépett a pályára. Játzott Kecskeméten, Kassán, Pécsen, Szegeden, leginkább komikus szerepeket. 1910-ben a Modern Színpad Kabaré tagja lett. Itt öt évig működött. Ezután a Király Színház kötelékébe lépett. 1917. jan. 23-án az Apolló Kabaréhoz hívták meg. Színműve: »A komédiás«, szmü 3 felv. Kassa, 1908. — Első neje: Turi Mari, színésznő, kivel 1903. szept. havában lépett házasságra. Második neje: Guthi Soma író leánya volt.

Magyari János, színész, sz. 1857-ben, Martonvásáron (Fejér m.). Színpadra lépett 1878-ban, Rákosi Jenő színingazgatónál, a Népszínházban, azután a Nemzeti Színháznál lett segédszínész.

Magyarics Flóra, színésznő, sz. 1902. szept. 29-én, Törökbecsén. Színpadra lépett 1928. szept. 1-én.

Magyarics László, színész, sz. 1905-ben, Törökbecsén. Édesatyja szerb színész Belgrádban. A szegedi színésziskolában tanult, Gazdy Arankánál és Baróti Józsefnél. 1923. óta a szegedi színház tagja.

Magyaródi János, színész, sz. 1866. máj. 27-én, Moórott (Fejér m.). Színész lett 1912-ben.

Mahler Gusztáv, német zeneszerző, karmester, sz. 1860. júl. 7-én, Kalischban, Csehország, megh. 1911. máj. 18-án,

Bécsben. A bécsi egyetemen és konzervatóriumon végezte tanulmányait, majd Brucknernél tanult zeneszerzést, 1880-ban Hallban kezdte meg ragyogó karmesteri pályafutását, innen Laibachba, azután Olmützbe, végül Casselbe került, majd Neumann Angelo meghívására a prágai német színház karmestere lett. A M. Kir. Operaház Hamburgból hívta meg igazgatónak. 1888. okt. 10-én mutatkozott be, 1891. márc. 14-én vált meg tőlünk. Itteni szereplése alkalmával Ujházi Edét szerződtette maga mellé tolmácsnak és játkarmesternek s az elhanyagolt operai előadásokból minta előadásokat produkált. A »Parasztbecsület«-et ő mutatta be Olaszországon kívül elsőül. Első évében az Operaház 25 ezer forintot jövedelmezett. Művei közül dalai, zenekari kíséretű dalai és orkesztrális művei, 9 szimfonia, »Ének a földről« ének- és zenekarra, maradandó értékek és népszerűek is. Wagner nagy hatással volt Mahlerre és ezért sokan az ő követőjének is számítják. 1897. okt. 9-én a bécsi udvari opera igazgatója lett, innen tíz évi fényes működés után Amerikába ment karnagynak, honnan már megrendült egészséggel tért vissza. Színházszámlára csak egy műve van: »A bűvös vadász« zeneköltőjének, Karl Maria Webernek »A 3 Pinto« c. töredékben maradt. víg operáját kiegészítette és színre hozta (zongorakivonata meg is jelent).

Mahr Nándor, kabarésínész. Gazdag földbirtokos volt, milliói voltak, amikor Nagy Endre régi kabaréjában színpadra lépett, hamarosan egész Pest megismerte. Erős tehetsége volt a karakterkomikumra, egy-egy Tisza István- és Lukács László-karikaturájáról hetekig beszéltek az emberek. Nőül vette Keleti Juliskát, az Amerikában élő magyar primadonnát. Bohémuszívvel, két kézzel szórta a pénzt s a milliós színész aajtáján egy végzetes napon bekopogtatott a szükség. Kis hónapos szobában édegelt jóbarátok támogatásából, öreg édesanyjával együtt. A gondok megtámadták az idegzetét, olyan mértékben, hogy a színpadi pályáról is le kellett mondania. 1922. november 9-én azután megváltotta szenvedéseitől a halál. Leánya: M. Klára, színésznő. (Lásd: Keleti Juliska címszó alatt.)

Mai Henrik, tanár, sz. 1809-ben, Budán. Az 50-es és 60-as években a budai főreáliskolában tanár volt. Színdarabja: »A korszellem hajdanában«, ered. költői szmü 4 felv. Budapest, 1894.

Mailáth György, országbíró, a magyar színészet egyik legönzettebb támogatója, sz. 1818. dec. 3-án, Pozsonyban, meggyilkolták Budán, 1883. márc. 29-én, éjjel, saját lakásán. 1838-ban baranyai aljegyző, azután főjegyző lett, 1839-ben követé választották. Midőn a Bach-korszakban a magyar színészet üldöztetésnek volt kitéve, M. meleg szeretettel karolta fel Thália papjai ügyét. 1858-ban Pécsen a színészet pártolásával ő járt elől jó példával, két páholyt bérelt állandóan és sok-sok hívet szerzett Molnár György színigazgató előadásainak, úgy, hogy mind általánosabbá vált a színházba-járás. Az 1860-as években mindig módot talált arra, hogy a cenzura okvetetlenkedései miatt bajba jutott pesti színészek ügyét békésen elsimítsa. Mikor 1861-ben a budai Népszínház alapításának eszméje mindjobban előtérbe lépett, szerte az országban adakoztak a muzsacsarnok fölépítésére. Ő maga is tekintélyes összeget ajánlt föl és a következő jellemző szavakat mondotta: »Valóban azért is szükséges még egy magyar színház az ország fővárosában, hogy a Nemzeti Színházat is élénkebb működésre serkentse, melynek jeles művészei hasonlítanak III. Napoleon marsalljaihoz, kik a marsalli-székek puha vánkosairól már nem igen akarnak csatába menni.«

Mailáth János gróf, történetíró, publicista és költő, sz. 1786. okt. 5-én, Pesten. A bajorországi starhemberg-i tóba ölte magát 1855. jan. 3-án, leányával, Henrikával együtt. Színészi szakcikke: »Magyar színi-ügy és dráma irodalom«, melyben a magyar színészet történetét tárgyalja. Megjelent a »Nemzeti Ujság«-ban, 1844. Szent Jakab hava 19-ik napján. (11. sz.) Színművei: »Zelmira vagy Zuniga kardja«, dr. 5 felv., ford. Balla Károlyné. Pest. 1833. Bem. 1833. szept. 14. Debrecenben. »Hamis birodalom«, vj. 3 felv. Marivaux után. Bem. 1837. jún. 28. Pesti német színház. »Boltos leány« (ford.), vj. 4 felv. Bem. 1838. jan. 11. Pesti német színház.

Maillart (mályár) Louis Aime, fr. zeneszerző, sz. 1817. márc. 24-én, Montpellier-ben, megh. 1871. máj. 26-án, Moulinsben. A »Dragonosok« c. operettjét bemutatta a Népszínház, 1881. máj. 14-én, Hegyi Arankával. (Lásd róla részletesen »Remete csengetyűje« címszót.)

Mai Színlap, Silberstein-Ötvös Leó színházi napilapja, 1906. márc. havában indult meg, Budapest.

Mai színlap. Apór Dezső színházi lapja. Szeged. 1908. (Leopold-nyomda.)

Mai színlap. Művészeti és szépirodalmi napilap, Szegeden. Felelős szerkesztő: Kézai Simon. Társszerkesztő Bakó Lajos. Kiadja a szerkesztőség. Nyomda: »Délmagyarország«. 1909., 1910.

Májbjajos alakítás, ismert színész kifejezés a kedélytelen, lélek nélküli, humort nélkülöző, szóval magyarul, »sótalan játékra«.

„Majd este, Szuper úr!“ kifejezés régi keletű. Szuper Károly (L. o.) színigazgató volt a vidéken, nála történt meg egy próbán, hogy valamely színész csak markirozva mondta és játszotta a szerepét. Az igazgató azonban nem tűrte ezt és azt kívánta, hogy teljes felkészültséggel próbáljon. Az illető színész erre azt mondta: »Majd este, Szuper úr!“ Este aztán a színész belesült. Azóta szállóige lett e kifejezés a magyar színészvilágban.

Majdik Árpád, hirlapíró, sz. 1870. jan. 10-én, Szatmárott, megh. 1923. apr. 11-én, u. o., hol iskoláit is végezte. Előbb a rajztanári pályára készült, szembetegsége miatt azonban hirlapíró lett. Színművei: »Jó fogás«, vj. 1 felv. Előadták 1893. márc. 13., Szatmárott. »Márciusi napok«, tört. korrajz 4 felv. U. o. 1898. márc. 15-én előadta Halmay Imre társulata. »Anyá bűne«, népsz. 1902. »Báthory Gábor, Erdély fejedelme«, tört. szmü; 1902-ben Szatmárott előadta Szilágyi Dezső színtársulata.

Majdliing. (májdliing) = Annyi, mint osztalék. Eredetét onnan vette, hogy ezen osztrák községben (1891. óta Bécs XII.

kerülete) a színészek az esti jövedelmet egymás között felosztották. Nálunk az 50-es években honosították meg és pedig aképen, hogy az elsőrendű tag 1 forintot kapott. Ezt déli 12 óráig a direktornak a föld alól is elő kellett teremtenie, mert az éhes színészek fizetés nélkül nem voltak hajlandók komédiázni. A kórlista 50 krajcárt kapott kosztpénzre. A májdling általában a kevés osztalék kifejezése. A nagyobb jövedelemnek fixum (L. o.) volt a neve. Ha a régi színészvilágban fixumra szerződött a színész, ez álmai netovábbja volt! (A májdling kiosztása előtt a színigazgató a bevételből előbb levonta a napi kiadást (terembér, színlap, petroleum) és csak a fennmaradó összeget osztotta szét.) *Majd-lingra játszani* = napidijra, osztalékra játszani.

Majersky Jean, lengyel származású operaénekes, a párizsi Nagy Opera tagja, 1913. jún. 7-én mutatkozott be nálunk, az »Aida« Radamesz szerepében.

Majláth Pál gróf, kancelláriai személy-nők 1790. okt. 7-én kézhez kapta az első magyar színtársulat abbéli kérelmét, hogy megkezdhesse működését; 13-án megengedte, hogy a társulat Budán és Pesten magyar színelőadásokat tartson.

Major Aranka, zongoraművész, színésznő, énekesnő és író. Hosszú ideig Olaszországban turnézott — nagy sikerrel — mint zongoraművész. Berlinben él, hat év óta a Residenz-, Lessing-, Trianon- és Goethe-színházaknál volt szerződésben, majd áttért a filmhez, hol első nagy szerepét Vajda Ernő egyik darabjában játszotta, az Ostermayer-filmvállalatnál. (1928-ban Amerikában férjhez ment Bernard Kenneth ügyvédhez. Kint tartózkodása alkalmával az akkori elnök külön kihallgatáson fogadta a Fehér Házban; a lapok akkoriban megemlékeztek erről.) 1930-ban Berlinben a beszélőfilmhez szerződött.

Major Ervin, zenetörténész, zeneszerző, a Nemzeti Zenede tanára, sz. 1901. jan. 26-án, Budapesten. Tanulmányait a Zene-művészeti Főiskolán és a budapesti Tudomány Egyetem bölcsészeti fakultásán végezte. Szerkesztette a Zenei Szemlét

(1926—1928.), 1929-től a Muzsika szerkesztője. Zenetörténeti tanulmányai, kritikái megjelentek az Irodalomtörténeti Közleményekben, Századokban, Magyar Könyvszemlében, A Zenében, a Zeitschrift für Musikwissenschaftban (1926: Beethoven in Ofen im Jahre 1800.; 1929: Ungarischen Tanzmelodien in Haydn's Bearbeitung), Zenei Szemlében (1928: Chudy József, az első magyar opera szerzője, stb.), Budapesti Szemlében, Nemzeti Újságban, Budapesti Hírlapban, stb. Önálló művei: Verseghy mint dal- és zeneszerző (1925.), Bihari János (1928.), Mihalovich Ödön (1929.). Atyja, Major J. Gyula, operaszerző. (L. o.)

Major Ida, színésznő, sz. 1866. szept. 20-án, Kolozsvárt. Színpadra lépett 1886. máj. 1-én, Kolozsvárott. Mint drámai szende- és hősnő elismerésre méltóan működött, majd 1912. dec. 23-án nyugdíjba vonult.

Major Ilonka, színésznő. Az Orsz. Színészegyesület iskoláját végezte, honnan Kassára került, Komjáthy János társulatához. Egyidőre visszavonult, majd mint prózai színésznő játszott a volt Feld Irén-féle Kamara-színházban. Később az Érdekes Kabaré, majd a Revü Színház tagja lett. Nagyon kedvelt és jónevű előadóművész és énekesnő. Értékes hangja van és legújabbban a hangverseny-dobogókon arat nagy sikereket és végleg áttért az operai szakra.

Major István, színész, sz. 1897. aug. 17-én, Budapesten. Színész lett 1920-ban. Eleinte vidéken játszott, majd a Budapesti Színházban. 1926. óta a Király Színház komikusa.

Major J. Gyula, zeneszerző, sz. 1859. dec. 13-án, Kassán, megh. 1925. febr. 30-án, Budapesten. Az Orsz. Zeneakadémián tanult. Liszt, Schweida, Erkel és Volkmann voltak a mesterei. Megalapította 1888-ban (Káldy Gyulával és Nikolics Sándorral) a Magyar Zeneiskolát. 1894-ben a Magyar Női Karénekegyesületet, 1916-ban az Orsz. M. Zeneegyesületet. 1896-ban zeneiskolát nyitott. 1904. április 8-án megülte működése 25 éves jubileumát. Munkái: »Erzsike«, opera 1 felv. Ben.

ügykörét is betölti a hadbavonult gróf Bánffy Miklós helyett, kormánybiztosi minőségben. 1918-ban nyugalomba vonul. A művészeti ügyosztály élén (1913–1918.) töltött működése, annak dacára, hogy az éppen a világháború idejére esik, a magyar művészeti élet intézésében maradandó emlékeket hagyott. Mint műbarát, nagy szeretettel és finom izléssel gyűjti a magyar és külföldi modern művészet alkotásait, festményeket és rajzokat. Ez utóbbiakból elsőrendű gyűjteménye van. Kiváló metszetgyűjteményét 1914-ben a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozta. Mint író és szerkesztő, élénk irodalmi tevékenységet fejt ki s a szakfolyóiratokban megjelent számos cikken, tanulmányon kívül alapításától kezdve szerkesztője a »Magyar Művészet«-nek. A Magyar Grafikusok Országos Egyesületének tb. elnöke, a Magyar Bibliofil Társulatnak alelnöke, a Filharmónikusoknak, a Stockholmi svéd-magyar társulatnak, a Kéve művészegyesületnek és az aradi Kölcsény Egyletnek tb. tagja, a Könyvművészek Országos Egyesületének, az Országos Magyar Képzőművészeti Tanácsnak, a Műemlékek Országos Bizottságának, a Gyűjtemény Egyetem tanácsának, az Országos Magyar Ösztöndíj Tanácsnak, a Szinyei-Merse Társaságnak, a Benczur Társaságnak tagja.

Majthényi Erzsébet, színésznő, sz. 1899. aug. 20-án, Miskolcon. Színésznő lett 1923-ban.

Majthényi Flóra, író, Tóth Kálmánnak, a népszerű költőnek neje, sz. 1837. júl. 28-án, Novákon (Nyitra m.), megh. 1915. máj. 18-án, Budapesten. Mint ifjú leánynak, Szemere Pál volt a mentora és az 50-es évek elején tűnt fel Pesten bájos verseivel. Írói álneve: Andor Pál. Színművei: »Az uram nem szeret«, vj. 1 felv. 1864. máj. 25. Nemzeti Színház. Andor Pál álnév alatt. »A nők hibája«, vj. 1 felv. U. o. »Április elseje«, vj. 1 felv. Bem. 1868. máj. 23. Budai Színkör.

Majthényi László, követ, 1807. július 15-én három társával személyesen nyújtott át egy folyamodványt a nádornak s egyben körlevelet küldött a megyékhez, amelyben a magyar és német színészet

egyesítését kérte. A kérelemnek azonban nem volt fogamatja.

Majthényi László, színész és rendező, sz. 1883. jún. 27-én, Nagyváradon. A színészakadémiát végezte, 1907-ben lett színész, Egerben, Palágyi Lajosnál. Később visszavonult a színésztől, letette az államtudományi doktorátust és mint pénzügyi titkár működik a budapesti pénzügyigazgatóságnál.

Majthényi Mária, színésznő, sz. 1901-ben, Szombathelyen. Színipályára lépett a színiiskola elvégzése után, 1921-ben. Először Ujpesten, majd az Intim Kabarében és Békeffi László: Vidám Színpadán játszik. 1924–26-ig Horváth Kálmán társulatánál működik, majd Beregi Oszkárrel turnéz. 1928. óta a főváros különféle színházaiban játszik.

Majthényi Beniczky Pálné, (özv.), 1836. jún. havában a Nemzeti Színház céljaira 1000 váltóforintot adományozott. (Lásd: »Honművész«, 1836. 53. szám.)

Makai Elemér, színész, sz. 1875. jún. 9-én, Cegléden, meghalt 1926. július havában. (Makai Lajos színész és Frank Lenke fia.) Színpadra lépett: 1894. ápr. havában. Mint jellem-komikus mindenütt szorgalmas és népszerű volt. 1925. nov. havában nyugdíjba vonult. — Neje: Hoffmann Matild, színésznő, sz. 1877. febr. 16-án, Mosdóson (Somogy m.), színpadra lépett: 1910-ben.

Makai Emil, költő és hírlapíró, sz. 1870. nov. 17-én, Makón, megh. 1901. aug. 6-án, Budapesten. Atyja rabbi volt és őt is annak szánták. Iskoláit szülővárosában járta, majd Budapesten a rabbi-képzőben végezte. 1892-ben a »Pesti Napló« szerkesztőségébe lépett és ez időtől kezdve a színházak részére száznál több darabot fordított angolból, németből és franciából. 1897-ig a »Fővárosi Lapok«-nál dolgozott. 1897-től 1900-ig »A Hét« helyettes szerkesztője volt. 1898-ban a Petőfi Társaság tagjává választotta. Lírai tehetség volt és főként a középkori zsidó költészet tanulmányozása alapján írt versei jelentősek a maguk sajátos szelle-

a M. Kir. Operaház, 1901. szept. 24. »Széchy Mária«, Kolozsvár, 1906. »Mira« dalmű. Bem. 1913. márc. 27. Pozsony. »Dalma«, opera. (Nem került színre.) »Diana«, opera. Zenei szakmunkája: »Magyar Zenetudomány«. — Neje: Glücklich Ida, sz. 1868-ban; férjének »Széchy Mária« és »Dalma« c. operáit németre átüllette. — Nővére: Janka, koloratura énekesnő, 1889-ben a rotterdami színház tagja volt. 1890. jan. 16-án Tokajban házasságra lépett Mátray Kálmán színésszel. M. fia: M. Ervin, zeneíró. (L. ott.)

Major (József) Károly, színész, sz. 1838-ban, Albertirsán. Színpadra lépett 1865. aug. havában, Keszy József színgazdától.

Major Lajos, színész, sz. 1900. febr. 18-án, Budapesten. Színész lett 1923-ban.

Major Mimi, énekesnő. Pályáját 1919-ben kezdte a Budai Színkörben, ahol mint operetténekesnő működött. Ezután Deésy Alfréd filmvállalatához szerződött (Mia Monti néven). A »Halál után« c. film főszerepét játszotta nagy sikerrel. A filmgyártás megszűntével visszavonult és az énektanuláshoz szentelte idejét. Különböző helyeken hangversenyezett nagy sikerrel. Az 1928. dec. 4-iki koncertje után a sajtó nagy elismeréssel írt szép hangjáról. (Stark Jenő szerkesztő felesége.) Szép reménysége az opera-színpadnak. (Major Ilonka húga.)

Major Simon dr., ügyvéd, író, sz. 1876-ban, Bihardiószegen. Iskoláit Nagyszalontán, Kolozsvárott és Budapesten végezte. Ügyvédi vizsgát 1904-ben tett, Marosvásárhelyt. Még ez évben Gyulán ügyvédi irodát nyitott. Békésvármegye törvényhatósági bizottságának és Gyula város képviselőtestületének tagja. Mint jónévű kriminalista, országosan ismert. Az irodalom terén, különösen a békebeli időkben, nagy népszerűségnek örvendett, úgy hogy a régi Népszínházban »Ipamuram« c. népszínművét a leghíresebb művészek heteken át játszották, bom. 1906. szeptember 21., a »Bűnös asszony« c. népszínművét pedig a Budai Színkörben (1903. júl. 26.) és több vidéki színpadon nagy sikerrel adták elő. »Zách Klára« c.

énekes tört. színművét bem. 1908. dec. 27. Nagyváradon. Társz.: Szabó Emil és Zay Sándor. Zenei téren is jelentős elismerésben volt része. Mint dalénekes számos jótékony célú hangversenyen szerepelt az ország különböző városaiban. Minden időben jótékony és közhasznú tevékenységet kifejtő polgára Gyula városának. A szegedi ügyvédi kamarának 1927. őszén Gyulán tartott vándorgyűlése az ő rendezői érdeméből kifolyólag vált országos jelentőségűvé.

Majoroné Papp Mariska, író és színésznő. Színművei: »Hatalmak«, szmü 3 felv. Bem. 1921. jún. 23. Fővárosi Nyári Színház. »Holdkirályfi házassága«, énekes szmü. Bem. 1922. nov. 8. Városi Színház. »Rabbilincsek között«, szmü 2 felv. 1923. jan. 20. U. o. — 1924. óta vezeti a székesfőváros által szubvencionált ifjúsági előadásokat a Városi Színházban, amikben az utóbbi időben jórészt Nemzeti Színházi tagok szerepelnek klasszikus és hazafias darabokban.

Majoros Juliska, színésznő, sz. 1898. márc. 4-én, Soroksáron. Színésznő lett: 1920-ban.

Majosházi Klára, komika, elismert vidéki színésznő, színpadra lépett: 1859. máj. 1-én, Nagy Mihály társulatánál, Erzsébetvároson. Azonkívül 1862-ben Aradon, 1864—66-ig Győrött, 1871-ben Balogh Györgynél stb. működött.

Majovszky Pál dr., nyug. miniszteri tanácsos, író, szerkesztő, műbarát és gyűjtő, sz. 1871. jún. 22-én, Besztercebányán. Jogi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. Doktorátusának elnyerése és egész Európában tett hosszabb tanulmányút után 1894-ben állami szolgálatba lépett és a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban miniszteri tanácsosi rangig emelkedett. 1905-ben mint h. főnök a művészeti ügyosztályba kerül és ezen minőségében ő az, aki 1908-ban a belügyminisztériumtól a kultuszminisztériumba áttett színészeti ügyeket, mint az e célra kiküldött bizottság elnöke, átveszi. Koronyhi Lippich Elek nyugugalomba vonulása után 1913-ban a művészeti ügyosztály elnöke lesz, 1914—16-ig emellett az állami színházak intendánsi

vel. 1900-ban kinevezték a Nemzeti Színház drámabíráójává. Sírköfelirata:

»Öh szüleim, kik itt nyugosztok,
Öh, jaj! az élet fája nagyon!
Egy sírhalom, amire vágytam,
Mellettem pihenni lágyan,
Egyetlen vágyam, óhajom.«

Színpadai munkái közül ismertebbek: »Kaland«, dramolett 2 szakaszban. Bem. 1897. jan. 7. Vigszínház. Társz.: Szécsi Ferenc. »A szőke Katalin«, drámai regé 3 szakaszban, 7 képb. Bem. 1897. dec. 21. Vigszínház. »Talmi hercegnő«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Konti József. (Társz.: Kövessy Albert.) Bem. 1898. febr. 4. Népszínház. »Robinsonok«, vj. 1 felv. Bem. 1899. ápr. 8. Magyar Színház. »A királyné apródja«, vj. 1 felv. (Társz.: Heltai Jenő.) Bem. 1899. máj. 26. Vigszínház. »Tudós professzor Hattvani«, verses színjáték 3 felv., előjátékkal. Bem. 1900. febr. 20. Vigszínház. »El Párisba!« Zenés bohózat, tánccal, 6 képb. (Társz.: Heltai Jenő.) Bem. 1900. máj. 16. Magyar Színház.

Fordításai: »Utazás egy apa körül«, operett 5 felv. Írták: Cottens és Gavault. Bem. 1898. ápr. 22. Magyar Színház. »Jafet 12 felesége«, énekes boh. 3 felv. Írták: Mars és Desvalliers. Bem. 1898. máj. 27. Népszínház. »A babona«, operett 3 felv. Írták: Ferrier és Clairville. Zen. szerz.: Roger Victor. Bem. 1898. szept. 3. Magyar Színház. »A garasos kisasszony«, operett 4 felv. Szöv. írta: Mars és Desvalliers, zen. szerz.: Planquette Róbert. Bem. 1898. nov. 12. U. o. (Társfordító: Rajna Ferenc.) »B. A. L. E. K.«, operett 3 felv. Írták: Raymond és Burani. Zen. szerz.: Hervé. (Társfordító: Rákosi Viktor.) Bem. 1898. dec. 3. U. o. »A görög rabszolga«, operett 3 felv., írta: Owen Hall, zen. szerz.: Sidney Jones. (Társfordító: Pásztor Árpád.) Bem. 1899. márc. 4. Népszínház. »A Barnett-lányok«, operett 3 felv., írta: Paul Gavault, zen. szerz.: Louis Varney. Bem. 1899. ápr. 8. Magyar Színház. »Fehér csirke«, operett 4 felv., írta: Hennequin Maurice és Mars Antony, zen. szerz.: Roger Victor. (Társfordító: Zemléni P. Gyula.) Bem. 1899. ápr. 28. Népszínház. »Toledad«, operett 3 felv., írta: Carré Fabrice. (Társfordító:

Fái I. Béla.) Bem. 1899. máj. 24. U. o. »A beszélő kút«, nagy operett 3 felv., írták: Beaumont és Burani. (Társfordító: Makó Lajos.) Bem. 1899. szept. 1. Fővárosi Nyári Színház (Szegeden azonban már: 1890. jan. 30.). »New-York szépe«, operett. (L. o.) »Veronka«, operett 3 felv., írta: Duval, zen. szerz.: Vanloo A. (Társfordító: Molnár Ferenc.) Bem. 1900. ápr. 21. Magyar Színház. »Elnökkisasszony«, operett 3 felv., írta: Landesberg A. és Fischl L., zen. szerz.: Müller Nordau. (Társfordító: Stoll Károly.) Bem. 1900. júl. 20. Fővárosi Nyári Színház. »Felfordult világ«, fantasztikus operett 3 felv., írták: Blum és Ferrier, zen. szerz.: Serpette. (Társfordító: Molnár Ferenc.) Bem. 1900. aug. 22. U. o. »Az aranyasszony«, vj. 3 felv., írták: Schöthan és Koppel-Ellfed. Bem. 1900. szept. 21. Nemzeti Színház. »San-Toy«, kínai daljáték 3 felv., szöv. írta: Morton Edward, Greenbank Harry és Ross Adrian, zen. szerz.: Sidney Jones. (Társfordító: Fái I. Béla.) Bem. 1900. okt. 11. Népszínház. »A modell«, operett 3 felv., szöv. írta: Leon Viktor és Held Lajos, zen. szerz.: Suppé Ferenc. (Társfordító: Ruttkay György.) Bem. 1901. febr. 1. U. o. »A kölcsönkért vőlegény«, operett 3 felv., írta: Ordonneau, zen. szerz.: Audran Edmond. Bem. 1901. máj. 24. U. o. »Korhelykirály«, operett 3 felv., írta: Barré Alfréd, zen. szerz.: Bones Antonis. (Társfordító: Molnár Ferenc.) Bem. 1901. szept. 20. Fővárosi Nyári Színház. »A csepürágók«, nagy daljáték 3 felv., szöv. írta: Ordonneau M., zen. szerz.: Ganne Louis. (Társfordító: Bálint Dezső. Bem. 1901. dec. 30. Magyar Színház. »Sulamith« (l. o.), »Gésák« (l. o.). — Monológjai: »A vis-à-vis«, »Izé kisasszony«, »A szerenád«, »Oh, azok a klubok«, »A trubadur frakkban«, »Műkedvelők« stb. — Munkáit halála után Molnár Géza rendezte sajtó alá.

Makai Lajos Béla, színész, sz. 1832-ben, Csongrádon. Színpadra lépett: 1850. máj. 1-én, Demjén Mihály és Mátrai István egyesített társulatánál. — Neje: Frank Lenke, színésznő, sz. 1845-ben, Nagybányán. Színpadra lépett: 1861. febr. 20-án, Futó János színtársulatánál. — Nyugalomba vonult 1909-ben. Megh. 1929.

febr. 11-én, Pesterzsébeten. — Nővére: Frank Boriska, (l. o.) színésznő, gróf Károlyihoz ment nőül és lelépett a színpadról.

Makai M. Mihály, énektanár, sz. 1883. febr. 19-én, Lakompakon (Sopron m.). Nyolc éves korában, mint szoprán, már temploménekes volt. Ugyanakkor szólókat énekelt a Telefon Hirmondóba és a Magy. Kir. Operaházban a »Bibliás ember«-ben. Később festőművésznak készült, azonban ezt a pályát otthagytta és 18 éves korában beiratkozott a színésziskolába. Az Országos Színészegyesületben sikeresen vizsgázott. Első szerződése a Fővárosi Orfeum Tarka Színpadjához szólt, ahol Lincke Pál vezényletével német operettársulat vendégszerepelt. A tenorista kedtsége folytán beugrott és nagy sikert aratva, Lincke társulatával Bécsben, majd Berlinben énekelt, ahonnan több évi külföldi tartózkodás után Milanóba került, ahol a világhírű Broggi és Cottogni énekmestereknél 3 és fél évig tanult. Olaszország több városában »Faust«-ot, »Carmen«-t, »Bajazzo«-t, »Parasztbecsület«-t, »Turriduját« stb. énekelte. — A háború kitörése hazahozta és azóta énektanítással foglalkozik. Tanítványai közé tartoznak: Alpár Gitta, Radnai Erzs, Pataky Kálmán, Závodszy Zoltán, Ambrus Irén, Leopold Andor, Fehér Pál, Bárony Rózi, Orosz Vilma, Fenyves Sándor, Balázs István, Sebő Miklós, Kalmár Pál, Antók Ferenc stb.

Makai Zoltán, színész, sz. 1861-ben, Egerben. Színpadra lépett: 1882. dec. havában, Gál Lajos színigazgatónál.

Makai Zoltánné Hardi Paula, színésznő, sz. 1861-ben, Nagymihályon. Színpadra lépett: 1882-ben, Miklóssy Gyula színigazgatónál.

T. Makay Irén, színésznő, sz. 1884-ben, Kiscellben (Vas m.).

Makay Klára, sűgő, sz. 1899-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1912-ben.

Makay Margit, színésznő, sz. 1892-ben, Miskolcon. Atyja: makói és gelei Makay Izor huszárezredes, anyja: pelsőczy Szeremley Mária. 1909-ben végezte a szí-

nészakadémiát, azután Miskolcra szerződött, onnan 1910. őszén a Vigszínház hívta meg naiva szerepkörre. 1918. szept. 16-án innen megvált. 1919-ben férjhez ment dr. Márton Miksa ügyvédhez (L. o.). 1924. nov. 27-én az Unio színházhoz szerződött és dec. 13-án fellépett a Magyar Színházban, a »Vörös ember«-ben. (Drégely-Liptai-féle vj.) 1925. szept. havában visszament a Vigszínházhoz, egy év múlva (1926. szept. 10-én) a Belvárosi Színház tagja lett, ahol az »Amit a nő akar« c. vj. Nicole szerepében mutatkozott be. 1929-től többször fellépett vendégkép a Vigszínházban és a Belvárosi Színházban. — Főbb szerepei: Treszka (Tatárjárás), Elise (Csodagyermek), Katika (Diákélet), Katinka (A vörös malom), Olga (Tündérlaki tányok), Gabi (Kis cukrászda), Muriel (Mérőldkövek), Irene (A három nővér), Varja (Cseresznyés kert), Tisza Ilona (Ocskay brigadéros), Jolán (Ördög), Mária (Liliom), stb.

Makay Zsigmond, színész, sz. 1837. dec. 31-én, Adástevel veszprérmegyei községben, megh. 1918. máj. 14-én. Színész lett: 1862. nov. havában, Dancz Ferencnél. 1899-ben nyugdíjazták. — Neje: Lendvai Ilona, színésznő, sz. 1852. jún. 30-án, Pécsen. Színésznő lett: 1868. okt. havában, Károlyi Lajosnál. Férjével egy időben ment nyugdíjba.

Makay István, segédszínész, sz. 1904-ben, Budapesten. Színpadra lépett 1923-ban.

Makkai József, színész, sz. 1878. márc. 6-án, Makón. Színpadra lépett: 1903. márc. havában.

Makkos Emma, színésznő, sz. 1878. jan. 20-án, Budapesten. Színpadra lépett: 1898. virágvasárnapján.

Maklár Zoltán, színész, sz. 1896. ápr. 16-án, Budapesten. Gimnáziumot végzett, azután a Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta. A világháború idején bevonult katonának, sokáig volt a fronton, majd 46 hónapot töltött a fogságban. Ezután a Magyar Színház szerződtette, két év után a Renaissance Színház kötelékébe lépett. 1925. ápr. 11-én elnyerte a Rákosi

Jenő-díjat, 1926. febr. 5-én a Vigszínház szerződtette, ahol Herczeg Ferenc »Majomszínház« c. vígjátékában lépett fel először. Főbb szerepei: Rikkancs (Végállomás), Lajos (A jószívű asszony), John (Májusi muzsika), Árpád (Baj van Zsófiával), Estrugs (Csodaszarvas), János (Marika), Márton (Riviera), Róbert (Az első hajnal), Vasutas (Búzakalász), Bresson (Asszonyáldozat), Jóska (Kis muzsika), stb.

1929. július havában 1000 pengő ösztöndíjat kapott a fővárostól.

Makó Aida, drámai hősnő, sz. 1877. szept. 16-án, Derecskén (Bihar m.), ahol atyja — Makó László — községi jegyző volt. 1895-ben Rákosi Szidi színésziskoláját látogatta. Ezután Miskolcra, Szatmárra, majd Kecskemétre szerződött, ahol több éven keresztül mint fiatal hősnő közmegelegedésre működött. Igazgatói voltak: Tiszay Dezső, Makó Lajos, Kövessy Albert és Krecsányi Ignác. Azután férjhez ment Röttig Ödönhöz és visszavonult a színpadtól. A vidéken egyike volt a legjobb hősnőknek. Jobb szerepei voltak: Melinda, majd Gertrudis (Bánk bán), Éva (Az Ember tragédiája), Gauthier Margit (Kaméliás hölgy), Dili, Tisza Ilona (Ocskay brigádéros), Tábori Örzse (Kurucz Feja Dávid), Szókimondó asszonyság, Magda (Otthon), Monna Vanna, Elektra, Medea, Tosca, Baracsne (A bor), stb.

Testvére: Makó Erzs, a Rákosi Szidi színésziskolájának elvégzése után egy ideig — mint naiva — szintén játszott több vidéki városban, de pár évi működés után visszavonult. Újságíró lett.

Makó Lajos. Egyike azoknak a színigazgatóknak és java-színészeknek, aki szintén szakított azzal az ál-bohém babonával, hogy elegendő a színészethez az ösztönös megérzés, a pathétikus tudatlanság, a nappali hangoskodás, bohóckodás, extravagancia, dinom-dánom és ehhez hasonló. Makó Lajos előbb komoly tanulmányokkal, a színművészetben túl is mögött megszerezte általános műveltséggel, klasszikus tudás-szomjával, szorgalommal, önbecsítéssel és kiváló színészi képességekkel indult neki Thália birodalmának. Őt is az Újházi nagyszerű magyar tele-

vénye, a Hortobágy lehelletével örökké friss Debrecen, Csokonai Vitéz Mihály magyar humusa adta a magyar színjátásnak. Atyja, nemes Makó János, gazdag debreceni vaskereskedő — dicséretére legyen mondva — nem idegenkedett fia színészrajongásától, noha ez itt Magyarországon — a hatvanas-hetvenes években általában véve — nem volt kedvenc társadalmi eszme. Így hát a fiatal Makónak nem kellett színésznek »elszöknie« a szülői háztól, amint még Arany Jánosnak is szöknie kellett a színpad miatt. Makó Lajos nyugodtan elvégezte iskolai tanulmányait, le is maturált, önkéntesnek is ment, tisztirangot is szerzett és azután »beállott« kardalosnak Pécsre, Follinusz Jánosnál. Kétségtelen tehetsége, áradó kedélye, bohémiája, szép baritonális hangja, színpadra született alakja és öntudatos mozgása, műveltsége, olvasottsága csakhamar kiváltották őt a chórusból és egy kis kolozsvári, majd kecskeméti színészskedés után önálló színészé lett. Volt Aradon is és Pálmai Ilka mellett is figyelmet tudott kelteni képességei iránt. Mikor a főváros nagyobb lehetőségei vonzották, előbb a Budai Színkörben működött, majd meghívást kapott a Népszínházhoz, ahol különösen a francia bohózatokban és énekesdarabokban vívta ki a közönség és a kritika tetszését. Sok ideig mint a Népszínház dráma-bírája is működött. Szünetében szorgalmas és megértő látogatója volt a külföldnek is, ahol előszeretettel tanulmányozta a színészetet. Párizsban megismerkedett a legkiválóbb színészekkel, köztük Coquelinnel és hazajövet megírta a vele való huzamos együttlétét, meleg összehatározását ezzel a címmel: »Amikor Coquelin nekem játszott«. Amikor már teleszívta magát Makó Lajos a szükséges tudással: amikor már nemcsak színészi lelkesedés, képesség, rajongás volt benne, de négy európai nyelvet úgy szóban, mint írásban elsajátított, akkor hozzálátott, hogy régebbi vágyát, a színház-vezetést, mint színigazgató, megvalósítsa. Elbúcsúzott a Népszínházról és kétezer forinttal a zsebében (ezt is úgy kapta kölcsön a híres Pfuschtól, aki később öngyilkos lett), aztán egy ajánló névjeggyel az akkor még mindenható Tisza Lajostól, Szeged város árvízutáni újjáteremtőjétől, elindult Sze-

gedre, hogy átvegye ott a címleg városinak nevezett színház vezetését. Megfelelő anyagi erő hiányában is győzedelmeskedni tudott ebben a pozíciójában. Lelkesedett és lelkesített maga körül mindenkit. Éjjel-nappal dolgozott: a színpadon rendezett, mint színész nagyszerűen játszott és mindenből az oroszlanrészt vállalta: francia, német, angol darabokat fordított és önálló műsort csinált magának, mert eleinte az ügynökök túlkövetelését nem volt képes meggyőzni. Mint színigazgató époly kevéssé tartozott a hajbókoló, hízogó üzletemberek közé, mint ahogy sohasem volt »nappaliszínész«, aki a színpadon kívül kedveskedni ki az elismertetést. Önérzetes, sőt túlonérzetes volt, aki képes volt egy várossal továbbállni, ha az okvetetlenkedő színügy-magántudósok erőszakoskodtak a művészi meggyőződésén. Volt Szegeden kívül (ahol kétszer is átvette a színház vezetését), Debrecenben, Győrött, Temesváron, Nyiregyházán, Szatmárt, Komáromban, Sopronban és nagy sikereket ért el ugyan csak mint színházigazgató a Budai Színkörben, ahol Pethes Imre bemutatásával ő adta először magyarul a *Cyrano de Bergeracot*. Mint színész, utolszor Tiboreban lépett föl Szegeden. Kiválóbb szerepei voltak: Gáspár apó, Kancukow a Fatinitzában, Aszalay uram, Dorrit, Nani-beli Kreitzer papa, Zalameai bíró, Harpagon, Tibore, Desperier az Eleven ördögben (erről Vajda János, a költő, külön tanulmányt írt), Ringheim a Nagyzás hőbort-jában, az Idegesekben az apa-szerep, stb. Igen sok darabot fordított és ezekben maga is játszott mint színész. Fordításai közül felemlítendő: Szókimondó asszony-ság, Több, mint királynő, A császár ezredese, Tosca, A Benoiton-család, A beszélő kút, Megázott Ámor, Három feleség, Kis kezek, Rémmuralom, stb. Eredeti darabjai voltak: Ecsedi lányok, népszínmű, Gyevi Anna, népszínmű, melynek zenéjét is ő írta; volt több monológja, amelyeket szelvében szavaltak. Kétszer nősült. Első felesége Schwartz Anna, az Operaház ballet-művésznője volt, sz. 1854-ben, Pesten, megh. 1896. márc. 25-én, Szegeden. Elhalálása után Ábray Aranka színésznőt vette feleségül. Ábrai Aranka sz. 1872-ben, Hódmezővásárhelyen. Atyja Ábrai Károly tanár, majd polgármester volt.

1892. év őszén lépett a színipályára. 1896-ban a Városligeti Színkör tagja volt. Ez év december 5-én Aradon volt az esküvője. Az ő gyöngéd keze munkája érezhető volt Makó Lajos minden ténykedésében. Nem a rettegett vidéki »direktorné« volt, hanem férje segítőtársa, tanácsadója. Férje halála után vejével, Almássy Endrével (L. o.) vezette a szegedi színház igazgatását. 1924. jan. 1-én nyugalomba ment. Első házasságából született leánya, Makó Lily, akit Almássy Endre vett nőül. Makó Lajos, aki Debrecenben 1854. okt. 9-én született és Szegeden halt meg, 1908. november 12-én, kivívta magának a színész-társadalom és az irodalom becsülését is. Mint ember és mint művész egyaránt példaadó alakja volt a magyar színésznek. Igazáért karddal is kiállott és egy alkalommal súlyosan meg is sebesült. Hentaller Lajos néhai országgyűlési képviselő, a híres vívó nehéz magyar kardjától Szegeden, egy szerződötési-ügyből kifolyólag. Sírkövén, amelyet a kegyelet 1909-ben állított Makó Lajos emlékének, a Nemzeti Színház egykori költő-igazgatójának, Somló Sándornak következő jellemző és igaz sorai vannak bevésve:

»Fölemelt fejjel, nem görbítve hátat,
Igazak úttalan ugarát jártad!
Sohasem kértél, mindig csak adtál,
Kincseket osztva, szegény maradtál!«

A színészek kegyelele minden évben ráhelyezi a megemlékezés koszorúját Makó Lajos szegedi sírjára. (L. K.)

Makói színészet. A városban 1833. júl. 21-én Jánossy Gábor, 1835. júl. 8-án Balla Károly társulata működött. (Tagok névsorát lásd: Kiskúnhalmi színészet címszó alatt.) Júl. 26-tól Tököli Péter kir. tanácsnok deszkatermében játszottak a színészek. 1846-ban Komáromy Samu társulata játszott Makón, 1854-ben Hidassy Elek, 1855-ben Nyiry György, 1857-ben Ujfalusi, 1858-ban Albisi, 1859-ben Pázmán Mihály, 1860-ban Horváth György, 1862-ben Fekete Pál, 1863-ban Aradi Gerő, 1870–72-ben Szuper Károly társulata fordult meg itt. A Hollósy Kornélia-színkör megnyílt 1903. augusztus 18-án, Zilahy Gyula aradi szintársulatával, közadakozás útján; Lonovics Gyula csanádmezei birtor-

kos (Hollósy Kornélia fia) egymaga 10 ezer K-t adományozott az alaphoz. Építette Kardos Samu mérnök és Kővecs, makói építész. Az épület 200 négyzetméter területű, a nézőtér 156 négyzetméter területen fekszik. Van benne: 14 földszinti és 14 emeleti páholy, 60 erkélyszék, 157 támlásszék, 120 karzati ülő, 120 földszinti és 250 karzati állóhely. Az előcsarnokot Hollósy Kornélia szobra díszíti, mely Teles Ede alkotása. A megnyitóelőadás műsora: 1. Ünnepi nyitány. 2. Prológ, írta Váradi Antal, szavalta Zilahy Gyula. 3. Arday Blanka: Muzsa bevonulása. (Csécsy Imre költeménye.) 4. »Cigánybáró« részlete. 5. »Csikós« részlete és 6. »Hunyadi László« opera részlete. A Hollósy Kornélia-színház megnyitásával Makó színházi jelentősége emelkedett s mint jó nyári állomás a keresettebbek közé tartozik. A makói színügypártoló egyesület 1902. augusztus havában alakult meg. A makói Színügyi Bizottság: (Elnök: üresedésben. (1930.). Alelnök: Hervay István, ny. alispán. Pénztárnok: Tóth Imre, ny. főszámvető. Ügyész: dr. Bán Zsigmond, ny. v. főügyész. Titkár: Ring Béla, vármegyei aljegyző. Tagok: Tarnay Ivor, alispán, Vajda Jenő vm. főjegyző, Vertán Endre vm. főjegyző, dr. Nikelszky Jenő polgármester, Tarnay Ákos vm. árv. elnök, dr. Demkó Pál kir. közjegyző, dr. Diósszilágyi Sámuel kórházi főorvos, Jaczkó Emil malomigazgató, dr. Espersit János ügyvéd, Károlyi Mihály kereskedő.

Makrai Dénes, színész, sz. 1866-ban, Istensegits bukovinai magyar községben, megh. 1910. dec. 9-én, Kolozsvárt. Szegény csángó-székely családból származott s mint jó eszű, szorgalmas gyermeket a tanítója hozta fel Istensegitsből Kolozsvárra, ahol az unitárius kollégium egyik legjelesebb bentlakó diákja lett. Már mint tanuló is sokat járt a színházba, az érettségi vizsga után pedig maga is felcsapott színésznek. Eleinte csak a kórust fujta, majd apró szerepeket játszott. Néhány évi ittléte után E. Kovács Gyula (L. o.) tanácsára elszerződött kisebb városokba, nagyobb szerepekre, hogy routint szerezzen. A kisebb városok színpadjairól megerősödve, Szegedre, majd Debrecenbe került s onnan — mint teljesen kiforrott szí-

nész — vissza Kolozsvárra. Rendkívül érdekes és sajátos egyéniség volt. Istenadta humorába némi szomorkás elem vegyült s ez adott szerepeinek sajátos jelleget. Komikus volt, de a nemesebb fajtából való, mert lélekkel játszott s éppen azért nem közönséges hatással. A közönség szerette, becézte, igazgatója pedig kétértelműen is klimatikus helyre vitte a tündöbő beteg művészt, aki — ha javultan is érkezett vissza — mégis áldozata lett e pusztító betegségnek. Szüleihez s szülőföldjéhez holtá napjáig ragaszkodott s ha csak szerét tehetette, minden nyáron hazalátogatott a kis bukovinai magyar faluba. Játszott mindenféle szerepet, kicsit, nagyot, de a kicsiből is nagyot tudott csinálni. Kitűnő szerepei voltak: Mujkó cigány (Gül Baba), Kátsa (A bor), Palóc (Ocskay brigadéros), Örmester (Tatárjárás), Kilényi Dávid (Dérnyé ifiasszony), Rettegi Fridolin (Szabin nők elrablása), Pomponius (Bob herceg), stb. Koporsója felett dr. Janovics Jenő és Hetényi Elemér mondtak búcsúbeszédet. — Neje: Sárosi Aranka, színésznő, sz. 1872. aug. 20-án, Budán. Színpadra lépett 1887. okt. 1-én. Makrai Dénessel 1894. jún. 17-én lépett házasságra. 1922. szept. 1-én nyugdíjba ment. A színpadon nem tudott nagyobb jelentőségre jutni, de hű feleség volt és odaadó ápolója nagy beteg urának. (Pataki József.)

Makray László, zeneszerző, sz. 1858-ban, megh. 1915. okt. 19-én, Felpesztésen (Hunyad m.). Fiatal korában Liszt Ferencnek volt a tanítványa. »Bor vitéz« c. alatt írt egy operát. Drámai munkája: »Egy bűn története«. Előadták Kolozsvárt, 1889. december közepén. Számos dala jelent meg (német és olasz szöveggel is). Később Budapesten »Euterpe« cégü zeneműkereskedést nyitott és ugyanezen a címen zenés-lapot adott ki, de mindkettő csakhamar megszűnt. Róla írta könyvét Kolozsvárott Barabás Ábel dr.: »Renaissance a dalköltészetben«. Budapest, 1904.

Makrancos hölgy, vj. 5 felv., írta Shakespeare. 1.) Először »Második Gaszner, vagyis a' megzabolázott feleség« cím alatt fordította Kórós Zsigmond. Bem. Kolozsvárt, 1800., Szegeden 1803. szept. 27., Pesten 1807. júl. 3. 2.) »A megszelídített

viszálkodó, vagy Második Gaszner» németből magyarosította Shener György, 1818. Első (valószínűleg) előadása 1819. ápr. 22. Kolozsvár. 3.) »A' szerelem mindent véghez vihet«, Holbein után ford. Komlóssy Ferenc. Első előadása Székesfehérvár, 1822. dec. 22., Buda 1834. ápr. 8., Debrecen 1836. jan. 31., Nemzeti Színház 1837. dec. 12. Ebben a fordításban játszották 1846-ig. 4.) »A szerelem mindent véghez vihet, vagy a' megzabolázott akarat.« Fordította Lángh Ádám János. (Németből magyarosította.) 5. »Ördögűző Fábrián«. (Fordítója, illetve átdolgozója ismeretlen, de ezen cím alatt is játszották a vidéken. 6.) »A megszelídített«. (Átdolgozója ismeretlen, de a vidéken ilyen cím alatt is játszották. 7.) »A makrancos hölgy«, vj. »4 cselekvényben«, Deinhardtsein után (németből) ford. Fekete Soma. 1855. Bem. 1855. márc. 13. Nemzeti Színház, ahol 1864-ig ez a fordítás volt műsoron, de csak tízszer játszották. 8.) »A makrancos hölgy«, vj. 5 felv., írta Shakespeare, ford. (az eredetiből) Lévy József. Bem. 1868. szept. 11. Nemzeti Színház. A népszerű darabnak 1924. nov. 8-án volt a 100-ik Nemzeti Színházi előadása — a következő szereposztásban: Baptista, páduai gazdag nemes: Fehér Gyula; Vincentio, pisai agg nemes: Bartos Gyula; Lucentio, Vincentio fia: Odry Árpád; Gremio, Hortensio, Bianca kéri: Sugár Károly; Szőke Sándor; Biondello, Tranio, Lucentio szolgálai: Pethes Sándor; Lonsóczy Z.; Grumio, Kurta, Petruccio szolgálai: Horváth Jenő; Gyergyai I.; Iskola-mester: Gabányi László; Katalin, Bianca, Baptista leányai: N. Tasnády I.; Ághy Erzs; Özvegy: Rosos Giza; Szabó: Szőke Lajos; Divatár: Bónis Lajos; Gergely, Filep, Nathaniel, Péter, József, Rulph, Petruccio szolgálai: Fehér Ö. L.; Gyenis Ede; Tábori Imre; Utó E. a. n.; Pető E. a. n.; Pacséry A. a. n.; Szolga: Dózsa Jenő; Törvényszolga: Forgács A. a. n. 9.) »Makrancos hölgy«, (a Dyce-féle 2-ik kiadás alapján) ford. Zsigány Árpád. Bem. 1910. jan. 15-én a Vigszínház Hegedűs Gyulával és Varsányi Irénnel a két főszerepben. 10.) »Ördögűző huszártiszt«, énekes bohózat, »Blum eszméje után« írta Rónaszéki Gusztáv. A vidéken többször játszották, Budapesten először 1894. jún.

24-én, a Városligeti Színkörben. A két főszerepben kiválóbbak voltak: Kótsi, Kótsiné, majd Székelyné, — Tóth István és Kántorné, Bartha János és Laborfalvi Róza, Lendvay és Lendvayné, ifjú Lendvay és Fánchy Ilka, Gyenes László és Csillag Teréz, Pethes Imre és Paulay Erzs, Kiss Ferenc és Bajor Gizi, Odry Árpád és Tasnády Ilona. Operai átdolgozásban a M. Kir. Operaház előadta 1909. máj. 20-án. Átdolgozta Wildmann József Viktor, ford. Vidor Dezső. Zen. szerz. Götz Hermann. Főszereplők voltak: Baptiste: Szendrői Lajos; Katalin: Szamosi Elza; Bianca: Ambrusné; Lucenzio: Arányi, Hortensio: Mihályi; Petruccio: Takáts; Gremio: Hegedűs Ferenc.

Makróczy János, színész és író, sz. 1856. jún. 21-én, Richnón, Szepes m., megh. 1910. márc. 16-án, Budapesten. Atyja M. Sándor orgonista és néptanító. A kassai premontriek gimnáziumában tanult és 1874. máj. 17-én színésszé lett Nagy Sándor társulatánál, Tornán. 1880. április havától 1881. október haváig a Népszínház karénese, 1883–84-ben Nagy Vincénél, 1885-ben Aradi Gerónél, egy év múlva ismét Nagy Vincénél találjuk. 1886-ban Kolozsvárra kerül, egy év múlva lábtörés miatt működésképtelen lett és ezután mint pénztáros fejtett ki hasznos munkásságot. 1896-ban a Vigszínházhoz szerződött, itt működött haláláig. Több színdarabot írt. Ismertebbek: »A becsület szegénye«, népsz. 3 felv. Bem. 1880. júl. 2. Népszínház. (1879-ben a Népszínház pályázatán díszetert nyert. Zen. szerz. Tisza Aladár.) »Luther Márton«, látványos szmü. 1880. »A komámasszony«, népsz. 3 felv. 1883. szept. 15. Budai Színkör. (Zenéje Tisza Aladártól.) »Fehér Anna«, tört. dr. 3 felv. Nagyvárad, 1888. »A csizió«, parasztvígjáték 3 felv. »A Forgács-lányok«, népd. 4 felv. Zen. írta Hoós János. Bem. Kolozsvár, 1891. december. Egyéb színműve: »Egy bolond gondolat«, »Egy szerelmes mészároslegény«, vj. 1 felv. Miskolc, 1876. »Gróf Horn«, dr., írta Weilen. Kassa, 1876. — Neje: Winthal Ilka, színésznő, sz. 1859. jan. 26-án, Aradon, színpadra lépett 1877. okt. 1-én, u. o. 1887. december havában Kolozsvárra szerződött, ezután a Népszínház, majd 1897. máj.

Marcell Géza

M. Margittay Gyula

Margó Zelma

Marianesics Imre

Mariay Ödön

Mariházy (Kövér) Miklós

Markovits Ilka

Márkus László

P. Márkus Emilia

Marschalkó-Rózsi

Marthon Erzsi

Marton Géza

Martos Ferenc dr.

havában a Vígszínház tagja lett, ahol sok szép sikerben volt része. 1911. júl. 1-én nyugalomba ment Aradon. — Fia: M. Levente, színész, sz. 1880. ápr. 14-én. Kereskedelmi iskolát végzett, majd 1902-ben befejezte vígszínházi színésziskolai tanulmányait és Győrten Balla Kálmánnal színész lett. — Neje: Gyurkó Ilona, színésznő, sz. 1890. nov. 23-án, Üllön.

Maksziányi Dezső dr., művészeti író, sz. 1872. jún. 17-én, Budapesten, megh. 1920. jan. 12-én, u. o. Jogi tanulmányait elvégezve, művészi tanulmányuton volt Francia- és Olaszországban. Hazatérve, több fővárosi lap művészeti és színházi kritikusa lett.

Maleczky Bianka, operaénekesnő, M. Vilmos (L. o.) leánya, sz. 1879. jan. 14-én. Budapesten. Előbb Paulinál tanult énekelni, majd édesanyjánál folytatta tanulmányait. 1902. október havában Lipcsébe szerződött, majd okt. 16-án fellépett nálunk a »Hugenották«-ban, mint Valois Margit. 1905. augusztus havától Krencsányi Ignác színtársulatánál működött, majd 1910-ben is a buda-temesvári színház tagja volt. 1912-ben a M. Kir. Opera szerződtette, ahol síma koloratúráját, édesanyjától jól elsajátított énektechnikáját és szép magas hangját jól érvényesítette. 1918-ban a M. Kir. Operaház vezetősége újabb tíz évre szerződtette. 1921-ben a Zeneművészeti Főiskola tanára lett.

Maleczky Oszkár, operaénekes, Maleczky Vilmos (L. o.) fia, előbb a Városi Színház, majd a Magy. Kir. Opera szép eredményekkel biztató tagja. Főbb szerepei: Frank (Denevér), Schaunard (Bohémélet), Zuniga, Dancaira (Carmen), Papageno (Varázsfuvola), Tonió (Bajazzók), Domokos (Farsangi lakodalom), stb.

Maleczky Vilmos, operaénekes, énektanár, sz. 1845. júl. 6-án, Kurniki-ben, Lengyelország, megh. 1924. ápr. 29-én, Budapesten. 1863-ban részt vett az utolsó lengyel felkelésben és sebesülten a königráti vár fogságába került. Innen megszökött, majd Párizsba ment. Előbb orvosi pályára került, később pedig a Conservatorium növendéke lett. Svájcban lépett fel, majd Münchenben és Bécsben játszott.

1872. máj. 2-án fellépett a Nemzeti Színházban a »Troubadour« Luna grófjában. »Erős, csengő hangja s mindenek fölött rokonszenves bariton, szép, nyulánk alakkal s kedvező színpadi megjelenéssel« (volt megáldva, — írja róla a »Reform«. 1888, szept. 30-ig a M. Kir. Opera tagja volt. 1875. okt. 21-én Pesten feleségül vette Ellinger Jozefa (L. alább) operaénekesnőt.

Maleczky Vilmosné Ellinger Jozefa, énekesnő, sz. 1852. máj. 28-án, Pesten, megh. 1920. ápr. 11-én, u. o. Ellinger József híres tenorista leánya. (L. o.) — Nyilvánosan 1872-ben tűnt fel Liszt Ferenc egy hangversenyén és első fellépésével nagy sikert aratott. 1872. máj. 7-én volt az első Nemzeti Színházi fellépése a »Tell Vilmos« opera Mathild szerepében. 1874. jún. 1-én a Nemzeti Színház tagjai sorába szerződtette. Folytatólag a Magy. Kir. Operaház kötelékébe tartozott, melynek 1896. szept. 30-án tb. tagja lett. Ez év okt. 1-én megvált az intézettől és az Orsz. Zeneakadémián tanárnői tanszékekkel kínálták meg. — Szerepei: Valois Margit (Hugenották), Julia (Romeo), Isabella (Ördög Róbert), Katalin (Észak csillaga), Berta (Próféta), Violetta (Traviata), Gilda, Ofélia, Lucia, Gara Mária, Melinda stb., — ez utóbbit ő énekelte az Operaház megnyitó díszelőadásán. Vendégszerepelt Lipcsében, Berlinben.

Mály Károly, színész, sz. 1899. jan. 29-én, Bécsben. Színész lett: 1922-ben.

Málnai Béla, építész, színházi díszlettervező, sz. 1878-ban, Budapesten. — 1908—1911. szerkesztette »A ház« c. lapot. Újabb a Vígszínház díszlettervezője.

Málnai Györgyike, színésznő, sz. 1907-ben, Budapesten. Színpadra lépett: 1927-ben.

Málnaffy Ottilia, színésznő, sz. 1898. máj. 2-án, Kecskeméten. Színpadra lépett: 1917-ben.

Malonyai Dezső, író, hirlapíró, sz. 1866. máj. 8-án, Pesten, megh. 1916. ápr. 22-én, u. o. Tanári pályára készülve, már egyetemi hallgató korában írogatott és akkor is élénk érdeklődést tanúsított a képzőművészet iránt. Elvégezte sikere-

sen tanulmányait és miután megszerezte oklevelét, tanára lett egy budapesti főreáliskolának. Ebben az állásában később tartósan szabadságolták, hogy idejének legjavát művészettörténeti tanulmányainak és az irodalomnak szentelhesse. Így kezdett hozzá egy nagy monográfiához a magyar népművészetről, amely díszes kiállításban jelent meg és igaz elismeréssel fogadták minden vonalon. Gazdag esztétikai tapasztaltságát bőségesen érvényesítette azokban a bírálatokban, amelyeket a »Budapesti Hírlap«-ba írt a tárlatokról, eleven, finom tollal, tisztult fölfogással és gyakran csipős elmésséggel. Mint belletrista írt egy csomó elbeszélést, amelyeknek főleg a környezetfestés és a friss földolgozás az erőssége. Sikereket ért el a színpadon is, még pedig a Nemzeti Színházban, ahol kivált az »Elnémult harangok«, melyet Rákosi Viktorral írt (1905. január 20.) és a »Föld« (1902.) Kemechey Jenővel írt, került színre. »A félemberek«, 1900. jan. 5. Sikerral adták. Egyéb színpadi munkái: »Senki leánya«, »Katóka kegyelmes asszony«, szmü 3 felv. 1904. ápr. 29. Vígszínház. — Fordításai: »Leontin férjek«, vj. 3 felv., írta: Capus Alfréd. Bem. 1901. nov. 27. Vígszínház.

Máltás Emma, színésznő. (L.: Egyűd Istvánné.)

Máltás Erzsi, (Tóth Lászlóné), színésznő, sz. 1898. aug. 13-án, Budapesten.

Mály Gerő, színész, sz. 1884. aug. 1-én, Székelyudvaron, (Arad m.). Atyja Siklón állomásfőnök volt. Reáliskolai tanulmány után Solymossy Elek növendéke lett. 1902-ben vidéken lép színpadra. Tagja volt a Vígszínkörnek, játszott az Angol Parkban, Kondor Ernő kabaréjában, az Apolló Kabaréban. 1926. szept. havától a Fővárosi Operett Színház tagja. Ezután a Vígszínház szerződtette. Főbb szerepei: Bounavant (Önagysága őrangyala), Riesz (Postáskisasszony), Bubenik (Noszty fiú), Hajdók (Sári bíró), Rendőr (Alvó férj), Gergely (Világ bajnok), Bogyó Márton (Halló, Amerika), Epihodov (Cseresznyeskert), Csergheő Csuri (Úri muri), Doolittle (Pygmalion), stb. M. humora a közvetlenségben rejlik és épen ezért maradandó hatást tud elérni; a közönség min-

den fellépését tündető rokonszenvvel fogadja, oly jelenség ez, amivel csak az igazi művészek büszkélkedhetnek. Neje: Fráter Gizella, kivel 1907. jan. havában lépett házasságra.

Mama (A). A gróf Teleki-alapítványból 100 arany pályadíjjal jutalmazott eredeti vj. 3 felv. írta: Szigligeti Ede. Bem. 1857. ápr. 17. Nemzeti Színház. Szereposztása: Özv. Mogoriné: Szathmáryné; Cili, leánya: Munkácsy Flóra; Berki Ákos: Fekely Miklós; Esztike: Fancsy Ilka; Szegfű Tivadar: Tóth József; Ormi Béla: Ifj. Lendvay Márton; Ugri Miska: Szerdahelyi Kálmán; Egy úr: Udvarhelyi Sándor.

Állandó műsordarabja lett »A mama« a Nemzeti Színháznak és pompás szerepeiben a színház legkiválóbb tagjai arattak mindig nagy sikereket. Így Mogorinét Vizváryné is játszotta, akitől később Rákosi Szidi vette át a híres anyós szerepet. Cilit Csillag Teréz, majd Lánca Ilka és D. Ligeti Juliska, Berki Ákost Gyenes László, Császár Imre és Dezső József, Esztikét Nagy Ibolya, D. Ligeti Juliska és Váradi Aranka, Szegfű Tivadart Ujházi Ede és Rózsahegyi Kálmán, Ormi Bélát Mihályfi Károly, Dezső József és Mészáros Alajos, Ugri Miskát pedig Vizváry Gyula és Rózsahegyi Kálmán. Felújították többek között 1912. ápr. 27-én, majd 1915-ben, 1924. okt. 3-án a Nemzeti Színház Kamara Színháza is műsorába vette. 1925. nov. 11-én újra elővették, Kiss Irénnel a címszerepben.

A kedves vígjátékot Hadzsics Antal színigazgató fordításában 1872. ápr. 21-én az ujvidéki szerb színházban is bemutatták s a magyarországi szerb színpadokon műsoron is maradt.

Manager (angol: menedzser), a. m.: vállalkozó, vezető. Az angol üzleti életből plántálódott át a magyar szótárba. A színházi világban is használt szó.

Mándoky Béla (alfalvi), színész, sz. 1839. szept. 17-én, Pankotán (Arad m.), nemes székely szülőktől (primipilus); atyja M. János ügyvéd volt. Középiskoláit Aradon kezdte a minoritáknál, a VII. és VIII. osztályt Esztergomban végezte a bencésnél. Innen Pestre jött a műegyetemre, azonban az előadások helyett inkább a

Nemzeti Színház látogatta; atyja ezért hazavitte és Arad városánál írnoki állásba helyezte. 1860-ban az aradi Kazinczy-ünnepélyen kitűnő szónoklatával tűnt ki, majd Takács Ádám társulatánál, a »Bibor és gyász«-ban mint Vak Béla lépett a színpadra. 1861–63-ban Győrött működik, Hubay Gusztávnál. 1864–65-ben Kolozsvárott, a Follinusz-társaságának volt kedenc tagja. 1865-ben megnyílt a debreceni színház, mely első hősszerelmesének szerződtette. 1869-ben és 1872-ben a Nemzeti Színháznál is vendégszerepelt. A debreceni intendatúra felbomlása után, 1875-ben Bogyó Alajossal társigazgató lett és a debreceni híres társulatot Aradra vitte. Azonban a vállalkozás az országos kereskedelmi válság miatt megbukott és Mándoky egész vagyonát elvesztette; de ő azal vigasztalta magát: »A színészet adta, a színészet elvette, legyen áldott az ő neve!« (Saját szavai a »14-ik aradi vértanúnak«.) A bukás előtt ő volt a legkedélyesebb direktor, a bukás után pedig a legvidámabb színész. A direktorság gondjai egy hajszálát sem őszítették meg; Székesfehérvárra ment rendezőnek. 1877–79-ben a debrecen-nagyvárad színházak igazgatója; 1881–84-ben Győrött, majd Szabadkán direktorskodik; itt üli meg működése 25 éves jubileumát, 1885. jan. havában. Majd Nagy Vince bukása után a Debrecen város által kinevezett ötös igazgatóság tagja volt, utóbb pedig a Valentin Lajos igazgatása alatt működő tagok sorába lépett. 1890. ápr. 1-én szívbaja akadályozván szereplésében, nyugalomba vonult és dec. 4-én búcsúzott el a színpadtól. 50 éves jubileuma Debrecenben volt, 1909. márc. 11-én, »Hamlet«-ben. Meghalt Debrecenben, 1918. ápr. 2-án. Koporsójánál, melyet az egész város közönsége állt körül, László Gyula színész mondta a búcsúztatót. Irodalmi művei: »Emléklapok a magyar vidéki színészet életéből.« Debrecen, 1891. »Színészvilág«, u. o. 1893.

Első neje: Bukuresty Bokor Róza, föld-birtokos leánya, — kitől egyetlen fia: Sándor született, — 1865. okt. 6-án halt meg, Marosvásárhelyen, 22 éves korában. Második neje: Borsos Róza, meghalt Nagyváradon. Harmadik neje: Morzsai — családi nevén Preszly Emma — koloratúr-énekesnő, született Baján, 1844. októ-

ber 15-ikén, francia nemes szülőktől. Már 6 éves korában feltűnt az élenk leányka csengő, tiszta hangja és kitűnő hallása. 12 éves korában először szülővárosában, Baján énekelt egy nyilvános hangversenyen és oly fényes sikert aratott, hogy vagyonszülei elhatározták kiképeztetését. Első tanítómestere Klár József, a Nemzeti Színház korrepetitora volt, majd Milanóban Lampertinek, Olaszország első énektanárának lett a növendéke. 1866. okt. 19-én lépett a színpadra. Betanult szerepeit a világhírű énekesnő Brambilla Terezina útmutatása után énekelte, tőle sajátítva el a belcantot, melynek diadalait köszönhetette. Énekelt Palermóban, Barcelonában, Genuában, Livornóban, Modenában, Bukarestben, Alexandriában és Milanóban. Mint a Scala tagja, 1867. máj. havában vendégként fellépett a Nemzeti Színházban, a »Faust« opera Margit és »Rigoletto« Gilda szerepében. 1867-től a debreceni, majd a kolozsvári színház első énekesnője. 1868. dec. 26-án egybekelt Mándoky Bélával, Kolozsvárott. Énekelt még Aradon, Kassán, Pozsonyban, Székesfehérvárott, Győrött, Nagyváradon. 1884-ben visszavonult a színpadtól, majd 1888. március havában a »Dinorah« árnyéktánc jelenetében és a »Troubadour« egy részletében végleg elbúcsúzott a pályától. Kitűnő háziasszony vált az egykori művésznőből és vendégszeretete ritkította párját. Meghalt Debrecenben, 1923. nov. 6-án és a Szentanna-uccai római katolikus temetőben, férje mellé helyezték örök nyugalomra. Koporsója felett Szathmáry Zoltán hírlapíró és Rajz Ferenc színész mondtak utolsó Istenhozzádot. Debrecen városa ötvenezer koronát szavazott meg temetésére.

Mangold Béla Kolos, budapesti kereskedő, sz. 1859. december 24-én, Felső-Eőrsön, Zala m. A reáliskolát Budán végezte, azután a kereskedelmi akadémiára iratkozott. Színdarabja: »Ha megöregszünk«, vj. 1 felv. Előadta Somogyi Károly balatonfüredi társulata, 1889. nyarán.

Mangold Gusztáv, hírlapíró, sz. 1866. nov. 10-én, Pesten. Tanulmányait a kőszegi és budapesti katonai iskolában végezte. Színművei: »A sors«, vj. 1 felv.

Balatonfüreden előadták. »A széltolók«, vj. 1 felv. »A hűség próbája«, vj. 2 felv. Előadták Balatonfüreden és Budapesten. »Falu szája«, népsz. Zenéje Zöld Marciótól. »A boszorkány«, verses dalműszöveg. Írt még több monológot is.

Manheit Jakab, operaénekes. Színészakadémiai tanulmányai után Németországban Neumann Angelo társulatánál működött az 1880-as években. 1882. aug. 31-én mutatkozott be nálunk az »Afrikai nő« c. opera Nelusco szerepében. 1889. szept. 15-től 1895. máj. 15-ig a M. Kir. Operaház tagja volt, ahol a legnépszerűbb művészek között tisztelték. Mikor visszavonult a színpadtól, énekmester lett és nagyszámú tanítvánnyal dicsekedhetett. 1907. szept. havától az Orsz. Színészegyesület színészkolájában tanár volt. Megh. 1918. dec. 17-én, Budapesten. — Neje: Schwüller Lujza, volt operaénekesnő. — Leánya: Andor Mária, drámai színésznő. (L. o.) — Fia: Ernő, énektanár.

Mannheimer Gyula, zeneszerző, sz. 1866. okt. 27-én, Pesten. Az Orsz. Zeneakadémián Nikolits és Ábrányi Kornél vezetése alatt végezte tanulmányait. Munkája: »Donna Diana«, víg opera. »Maritana«, opera 4 felv. Bem. Prága, 1892. jan. 25. 1892. őszén a prágai német színház rendezője. 1893-ban a borszlói operánál működött. Utóbb Berlinben a Bote és Bock előkelő kiadó-cég lektora volt.

Mannstädt Vilmos, német bohózatíró, sz. 1837. máj. 20-án, Bielefeldben, megh. 1904. szept. 13-án, Steglitzben. Egy időben színész, majd színházi karmester és dramaturg is volt. Nálunk bemutatásra került munkája: »A keringőkirály«, énekes boh. 4 felv. Társsz. Brandl János és Costa Károly. Ford. Komor Gyula. Bem. 1900. szept. 15. Városi Színkör.

Manon Lescaut (leszkó) opera 4 felv. Zenéjét szerz. Giacomo Puccini. Bem. 1894. márc. 17. M. Kir. Operaház. Főszereplők: Manon Lescaut: Ábrányiné, Lescaut, bátyja: Beck Vilmos; Renè de Grioux: Perotti Gyula; Geronte de Ravoir: Odry Lehel; Edmund: Kiss Béla; Korcsmáros: Hegedüs Ferenc. Dirigálta Nikisch Artur, operaigazgató. Felújítása 1897. ápr.

10.; 1907. jan. 19.; 1925. márc. 8.; 1928. ápr. 17.

Mannsberger Jakab, színigazgató. (Lásd: Mosonyi Károly.)

Manowarda József, a bécsi állami operaház basszusénekese, első ízben 1922. máj. 31-én, azután többször vendégszerepelt nálunk. 1927. okt. 21-én újra fellépett a M. Kir. Operaházban »A bolygó hollandi« Daland, utóbb »Az istenek alkonya« Hagen szerepében.

Mantzfeld Gáspár, 1884. ápr. 1. óta 1913. jún. 1-éig (29 évig), színpadi őrmestere volt a M. Kir. Operaháznak.

Mányai Aranka, színésznő, sz. 1879. júl. 9-én, Budapesten. Odry Lehelnél tanult énekelni. 1896. okt. 1-én lépett a színpályára, Szalkai Lajosnál, Kassán, majd Győr, Székesfehérvár, Arad színpadjain aratott dicsőséget gyönyörű hangjával. 1907. júl. havában férjhez ment Adorján László íróhoz és búcsút vett a színpadtól.

Mányai (Mandl) Zsigmond, énekes-színész, sz. 1877-ben, Budapesten, megh. 1922. jan. 30-án, u. o. A magyar énekművészetnek egyik kitűnő képviselője volt. Huszonkét éves korában a kolozsvári Nemzeti Színházban tűnt fel, ahonnét Máder mint ösztöndíjas növendék az Operaházhoz hozta. Az Operából Bécsbe vitte útja (1902. október), ahol különösen »A lengyel zsidó« c. operában zajos sikert aratott. Édesatyja elhunytával búcsút mondott a színpadnak és üzletember lett, de a háború utolsó esztendejében ismét csak visszatért régi szerelméhez — a színpadhoz. A Városi Színházban lépett fel és Lothario, Escamillo és más bariton szerepekben aratta újabb sikereit.

Mányik Ernesztina, operaénekesnő, sz. 1846-ban, Vámosmikolán, Heves m., megh. 1867. jún. 7-én, Pesten. Atyja M. János dr. hontmegyei főorvos volt. Mivel már gyermekkorában feltűnt kellemes hangja és kiváló zenei érzéke, atyja Pestre küldte, ahol az első zenei oktatást Langer János tanártól nyerte s gondos oktatás mellett nagy haladást ért el. Reményi Ede biztatására Párizsba ment, ahol Rossini oktatta, azután Milanóban folytatta tanulmányait,

itt a hírneves Corsi-nál végleges kiképezését nyerte. 1865-ben Asti-ban lépett fel a »La Favorita« c. operában, majd Modenába hívták, onnan Fiuméba szerződött. 1864. ápr. 28-án fellép a Nemzeti Színházban a »Troubadour« Eleonorájában, miről a »Zenészeti Lapok« így ír: »Hangja a magasban erőteljes, csengő és könnyed, a mélyben szinte s e mellett oly szimpatikus, hogy hozzá hasonlót nemzeti színpadunkon rég nem hallottunk.« 1866. máj. 3-án újra vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, mire drámai énekesnőnek szerződtek. Hülés következtében hirtelen elvesztette a hangját. Jobb szerepei: Margit (Faust), Fides (Próféta), Rosina (Sevillai borbély), Eleonora (Troubadour), Selika (Afrikai nő), stb.

Mányoky Gizi, színésznő, sz. 1894-ben, Ujvidéken. Színpadra lépett 1912-ben. Operett-színpadokon lépett fel. 1924 óta nem szerepel.

Mányoky Kató, színésznő, sz. 1898-ban, Tapolcán. Színpadra lépett 1923-ban. (Víg-színház.)

Manzotti Luigi, balletszerző, sz. 1838-ban. Előbb ballettáncos volt, de csakhamar áttért a zeneszerzésre. Nagyszerűen értett a káprázatos szcenikai hatások kiterveléséhez és balletjeit ő maga rendezte. Legsikerültebb műve az »Excelsior« (L. o.), mely nálunk is száznál többször volt műsoron, a M. Kir. Operaház játérendjén.

Márai Sándor, újságíró, az »Ujság« munkatársa, jeles színikritikus. Fordítása: »Fajankó«, vj. 3 felv., írta Achard Marcel. Bem. 1930. jan. 10. Magyar Színház.

Marak Ottó, a hamburgi Stadt-theater magyar születésű tenorénekese, 1912. jan. 20-án fellépett a Magy. Kir. Operaházban, a »Parasztbecsület« Turiddu-jában és a »Bajazzók« Canió-jában.

Máramarossziget színelete. E kies fekvésű várost 1810-től kezdve elég sűrűn fel-felkeresték a különböző magyar színész-csapatok. Így 1821. nyarán a kolozsvári társulat, 1833-ban Keszy József, 1838-ban Demjén Mihály, 1864-ben pedig Kocsi-ovszky Jusztin társulata működött itt rö-

videbb-hosszabb ideig. Később, a 70-es években Krecsányi, Geröffy, Bényei társulatai, majd — a 80-as években — Csóka Sándor, Geröffy, Nagy Vince társulatai váltogatták egymást a városban. Ebben az időben a »Korona«-vendéglő nagy terme szolgált színház helyiségül, de 1880. okt. 3-án Urányi Imre orsz. gyűl. képviselő buzgólkodására megalakult a »Színházlétesítő bizottság«. 1884-ben ugyan az állandó színház építésének tervét költséghiány miatt elvetették, de 1887-re mégis elkészült a nyári színpad, mely u. a. év május 21-én Szabó Sándor prologusával meg is nyílt. Nagyban emelte a megnyitási ünnep fényét Prielle Cornélia, aki Csiky Gergely a »Buborékok« című vígjátékában mint vendég lépett fel ez alkalommal. A színpad 35 ezer forintba került. Elfér benne 750 személy. Színpadja tágas, nagyobb személyzetű darabok játszására is alkalmas. Nevezetessége az előfüggöny, amely 1837-től kezdve a Nemzeti Színház előfüggönye volt, melyet — érthetetlen okból — a máramarosszigeti színpadnak ajándékoztak. A színpadon 1887. június 16-án Komjáthy János debreceni színtársulata kezdte meg előadásait a »Himfy dalai«-val. Máramarossziget általában a debreceni színtársulat egyik nyári állomása lett s így ide járt nyaranta játszani Leszkay András, majd Makó Lajos és Zilahy Gyula társulata is s csak 1913-ban kapta meg a színpadot a nagyvárad színtársulata, melynek igazgatója akkor Erdélyi Miklós volt. Ugyanebben az évben határozta el a színiügyi bizottság egy új (vasbeton) színház építését, de a világháború közbejött e terv keresztülvitelét megakadályozta. 1914. júl. havában ismét a nagyvárad színtársulata járt itt, majd 1917. jún. 3-án Kiss Árpád az igazgató, egy év múlva (1918. jún. 15.) Heltai Jenő debreceni gárdája talál itt otthont. Színházi vonatkozásban legnagyobb nevezetessége e városnak, hogy itt született Prielle Cornélia s a nagy művésznő bútoraiából és relikviáiból a város egy »Prielle Cornélia-szoba«-t létesített.

Máramaros vármegye 1795. szeptember 14-én arra kéri a Helytartótanácsot, hogy a magyar nemzet és nyelv érdekében az első színtársulat állandósítását előmozdí-

tani és mint a közművelődés egyik hat-
hatós eszközt gyámolítani kegyeskedjék.
1796-ban az első színtársulat felsegítésére
a megye 225 forintot adományozott.

Marcali-i színészet. Marcali (Somogy
m.) mint színházváros nem jelentékeny,
de 1859. február havában itt találjuk Futó
János társulatát, amely szép pártolással
működött. A társulat jobb tagjai voltak:
Balogh Alajos, Szigetköz és neje, Bernát,
Tamási, Demjén, Szöllőssy, Kőmives
Imre, Veszprémi, Bokor, Gál Mihály, Fu-
tóné, Ferenczi Lilla, Bakó Emilia, Ba-
kyné. Az utána következő években is sűrűn
jöttek ide kisebb vándorcsapatok és
az újabb idők színigazgatói is felkeresték
Marcali városát. 1871. aug. havában Bu-
dai Józsefné és Feketéné egyesített tár-
sulata, 1877. szept. havában Miklóssy
Gyuláé, 1882. szept. havában Balogh Ala-
josé; majd 1901–1902-ben Szabadhegyi
Aladár, Kárpáthy György stb. itt az igaz-
gatók.

**Marchesi (markézi) Matild de Cas-
trone,** világhírű énektanárnő, sz. 1826.
márc. 26-án, Frankfurtban, megh. 1913.
nov. 18-án, Londonban. A maga idejében
a legjelentősebb énekesnők közé tartozott,
az énektanítás terén pedig világhírré
tett szert. Családi neve Graumann Ma-
tild. Unokahuga volt Graumann Dorottya-
nak, a híres zongoraművésznőnek, kit Beet-
hoven is nagyon nagyra becsült. Első mes-
tere Nicolai volt, majd Garciánál, a gége-
tükör feltalálójánál folytatta énektanulmá-
nyait s aránylag rövid idő alatt csodálatos
tökéletességre technikára tett szert. Mint
hangversenyénekesnő, sorra látogatta a na-
gyobb európai városokat s mindenütt rend-
kívül nagy sikert aratott. Bécsbe is több-
ször ellátogatott s annyira megszerette a
császárvárost, hogy ide tette át állandó
lakohelyét. Nőül ment Marchesi Salvatorehoz
(L. o.), ki maga is jeles énekes volt és
elvéallalta a bécsi Conservatóriumon az
egyik énektanári tanszéket. Messze kül-
földről jöttek hozzá tanulni s hírét szerte
vitték a keze alól kikerült nagy énekes-
nők. Tanítványai közül Murska Ilma,
Kraus Gabriella, Tremelli Vilma, Gerster
Etelka, Papier Rosa és Sándor Erzsé-
nevei a legismertebbek.

Marchesi (markézi) Salvatore, olasz
hangversenyénekes, sz. 1822. jan. 15-én,
Palermóban, megh. 1908. febr. 20-án. —
Nálunk a pesti német színházban 1875.
szept. 11-én vendégszerepelt operatársula-
tával.

Marchetti (-ketti) Endre, olasz éne-
kes, nálunk a Nemzeti Színházban 1863.
dec. 20-án vendégszerepelt az »Ernani« c.
operában.

Március tizenötödike. Színházaink
mindig kiveszik részüket a nemzeti öröm-
ből. A legemlékezetesebb esték közé tar-
tozik a Nemzeti Színház 1848. március
15-iki előadása. Katona »Bánk bán«-ja volt
műsoron. A nézőtér csak félig telt meg,
de az első jelenések után betódult a nép,
amely Táncsics Mihály kiszabadításáról
jött, elfoglalt minden helyet és mámoros
hangulatban volt. A páholytulajdonosok
odaintették a nép fiait, kezét fogtak velük
és maguk mellé ültették. Mindenki várta
Táncsicsot, de ő betegsége miatt nem je-
lent meg. Az előadás természetesen félbe-
szakadt. Ekkor Egressy Gábor lépett a
színpadra és megkérdezte a közönséget,
akarja-e a darab folytatását, vagy hogy
hazafias dalokat és költeményeket adja-
nak elő. Közfelkiáltással az utóbbi aján-
latot fogadták el. A színészek fekete ru-
hában, nemzeti kokárdásan jelentek meg.
Egymást követte az »Eskü«, a »Himnusz«,
a »Szózat«, Füredi Mihály sok szép nép-
dala és a nép együtt énekelt a színészek-
kel. Egressy elszavalta a »Talpra ma-
gyar«-t, majd felolvasta a tizenkét pon-
tot. Jókai, Vasvári és Petőfi a páholyok-
ból szónokoltak, Degré Alajos pedig a
nagy nap eseményeiről számolt be.

Azóta ünneppé vált e diadalmas nap
és a színházak hazafias darabokkal emlé-
keznek meg róla.

»Marcsa, az ezred leánya«, Szerda-
helyi József népszínműve, melyet Doni-
zetti »Mari, az ezred leánya« című
operájából (L. o.) dolgozott át, ma-
gyar huszár-vaudeville-lé. Furcsa ve-
gyüléke volt a magyaros és olaszos da-
lokak. Jóízű helyzeteiért és hálás szere-
peiért sokáig maradt műsoron. 1872. márc.
31-én Blaháné (Marcsa) kedvéért és Tóth
Soma vendégjátékával (Komódi Fülöp)

újra elővették a Nemzeti Színházban. A többi szereplők ezek voltak: Patakfalviné: Szathmáryné; Anna: Szigligeti Jolán; Sarolta: Dulka Sarolta; Simonfi: Felek Miklós; Skultéti: Szigeti Imre; Tüzes Antal: Náday Ferenc; Dezső Benedek: Komáromi; Fekete Gergely: Veres.

Marczell Géza (kis-udvarnoki), színész, sz. 1836-ban, Ujszőnyben, Komárom m., megh. 1893. dec. 11-én, Baján. Színész lett: 1859. nov. 19-én, a Szabó-Philippovits-társulatnál és mint operai bariton- és buffóénekes kezdte a pályáját. 1862. aug. 2-án mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban, a »Zsidónő«-ben. Debrecenben érte fénykorát, Reszler társulatánál, ahol 1866-ban először lépett fel Blaha Lujzával. Csinos baritonhangja, zenei képzettsége és ügyes játéka kedvelté tették. 1872-ben Follinusz János társulatánál nyáron Gyulán, télen Aradon, majd Kolozsvárott volt szerződésben. 1883-ban ismét Aradon találjuk és a Budai Színkörben, nejével. 1885-ben operaházi ügyelő volt. 1892-ben nyugalomba ment. — Sokat foglalkozott a színpadi technika reformjával. A díszletek tűzmentesítésére impregnáló szert talált föl. (Lásd: Impregnált díszlet.) Az ő tulajdonában volt az első magyar színházi engedély, melyet I. Lipót császár 1896-ban adott Felvinczy Györgynek. (M. ugyanis leszármazottja volt Felvinczynek. Lásd: Váli Béla: »A magyar színészet története.« 53. oldal.) — Színművei: »Egy nő vétkes«, dráma franciából, Dumas után. Bem. Kassán, 1866. jan. 8. (Ford.: Tar Csattárral.) »Egy férj bűnhődése«, vj. írta: Sardou és Thiboust. Bem. Kassa, 1868. (Ford.: Tar Csattárral.) — Eredeti munkája: »Dárius kincse«, regényes ballet 7 képben. Írta: Ábrányi Emil. Zenéjét szerz.: Szabó Xavér Ferenc. Bem. 1893. okt. 4. M. Kir. Operaház. — Kéziratban megírta az Opera és a vidéki színészet történetét. — Első neje: Egedy Mária, énekesnő, sz. 1833-ban. Első színikísérlete 1855. febr. 15-én volt a Nemzeti Színházban, az »Alvajáró« Liza szerepében. 1864-ben a kassai társulatnál működött. Megh. 1868. aug. 17-én, reggel 5 órakor, Aradon. Második neje: Weress Klára, színésznő, sz. 1850-ben, megh. 1879. nov. 3-án, Tordán. Ezután újra nőtült. Ne-

gyedik neje: Némethi Etel, színésznő, kiváló hősnő, kivel 1882. márc. havában kelt egybe, Kolozsvárott. Megh. 1910. jan. 24-én, Baján. A M. Kir. Operaház kardalosnője volt. 1886. okt. 1. óta. Nevelt leányuk: Medgyaszai Ilka, énekesnő. (L. o.)

Marczibányi Antal (puchói és csókai), cs. és kir. kamarás, volt főispán, a M. Tud. Akadémia igazgató-tagja, sz. 1793. máj. 28-án, Puchón (Trencsén m.), megh. 1872. jan. 13-án, Pesten. 1812-ben Trencsén vm. szolgabírája volt s azontúl sokat szerepelt a közélet terén. Halála előtt 10.000 forintot hagyott a nemzeti színügy előmozdítására.

Marczinka Vica, színésznő, sz. 1899. máj. 23-án, Ófuton (Bács-Bodrog m.). Színésznő lett: 1921-ben.

Marczinkay József, színész, sz. 1897. febr. 25-én, Zentán. Színész lett: 1926. szept. havában.

Marenco Romualdo, olasz zeneszerző, sz. 1841. márc. 1-én, Novi Ligure-ban, megh. 1907. okt. 9-én, Milanóban. — »Excelsior« c. balletje nálunk is színre került az Operaházban, 1887. jan. 22-én.

Marendász Adél, színésznő. (Lásd: Aradi Kálmánné.)

Márer György, hírlapíró, sz. 1898. márc. 21-én, Szécsényben (Krassó-Szörény m.). Középiskolai elvégzése után a budapesti egyetemen jogot hallgatott, majd Németországban textilmérnöki oklevelet nyert. Egy ideig a »Ma Este« c. színházi lap munkatársa volt. 1926. óta a »Budapesti Hírlap« munkatársa, majd segéd-szerkesztője lett.

Márffy Károly dr., volt színigazgató, sz. 1884. aug. 8-án, Budapesten. Színpályára lépett 1908-ban. Győrben és Páczonyban mint színházi rendező működött. 1911-ben színigazgató lett az Északmagyarországi kerületben, majd Győrött. Később visszalépett a színpályától s színházi és hangverseny-irodát alapított. — Neje: Mezei Jolán, színésznő (L. o.), kivel 1912. márc. 23-án lépett házasságra, Lőcsén.

Margitszigeti Színkör. (Budapest). Megnyílt 1918. máj. 18-án. Igazgató: Bródy István. A prologust Ruttkay György írta. Színre került: »Butuska«, operett 1 felv. Offenbach zenéjére színre alkalmazta: Hevesi Sándor. »Ámor a panoptikumban«, énekes bábjáték. (Bodansky—Laszky.) »Csalni jó!«, operett 2 felv., írta: Harasnyai Zsolt. — Tagok: Hardy Mária, Tóth Böske, Hegedüs Ferenc, Dömötör Ilona, Balogh Böske, Horti Sándor, B. Kovács Andor, Sziklai József, Vizvári Elza, Della Donna Eugénia, Simonyi Dezső, Major István. — A színházat lebontották: 1919. nov. 19-én.

Margitay Dezső (margitai, sámsoni és menyői) földbirtokos, ügyvéd, regény- és színműíró, a Petőfi Társaság tagja, sz. 1838. ápr. 26-án, Ujfahértön (Szabolcs vm.), ahol iskoláit járta, majd Debrecenben és Sárospatakon tanult, megh. 1898. jún. 9-én, Rákospalotán, 60 éves korában. Színdarabjai: »Cserebogár«, énekes népsz. 5 felv. 1875. Budapest. »A jó isten«, életk. dalokkal, 5 képben. 1881. okt. 7-én, a Népszínházban. »Az ezres bankó«, ered. népsz. 3 felv. Zenéjét Konti József szerzette. 1884. nov. 8. Várszínház. (Pályadíjat nyert.) »A névtelen«, trag. 5 felv. Bem. Kolozsvár, 1890. febr. 14. »Az arany balta«, népsz. 3 felv. Társz. Abonyi Gyula. Bem. 1890. aug. 28. Városligeti Színkör. (Pályadíjat nyert mű.) »Asszony nem számít«, szmü 3 felv. 1892. febr. 19. »Cine mintye!« Pályadíjat nyert népsz. 1893. márc. 17. Zen. szerz. D'Amant Leó. »Éva vagy a sárkány lánya« c. népszínművét Bokor József zenéjével 1880. febr. 14-én adták először, Bogyó Alajos jutalomjátékára, Szabadkán.

Margittai színészet. Margittán (Bihar m.) 1871. júl. havában Szegedi Mihály, 1886. máj. havában Várady Ferenc társulata játszott. Újabban (1908. őszén) Dobos Nándor volt itt a színigazgató.

Margittay Annie, M. Tihamér festőművész felesége, a Rákosi-iskolát 1910-ben végezte. 1911. nyarán a Városligeti Színházban vendégszerepelt és 1911. őszétől a Vígsházhoz szerződött.

M. Margittay Gyula, színész, sz. 1878-ban, Aradon, megh. 1929. szept. 17-én. Színipályára lépett 1897-ben. Monori Sándor, majd Bokody Antal társulatánál találjuk előbb. Hősszerelmes, jellemszínész és rendező volt. Hosszabb ideig a szegedi, győri, aradi, szatmári, kecskeméti társulatoknál működött. 1914-ben a filmre tért át. Tagja volt az Uher-filmgyárnak, a Hungária- és a Star-filmgyáraknak. Utóbbinál 8 évig volt szerződött tag. 1918-ban Bécsben játszott a Burgtheater tagjaival, a Lehár-filmen. Onnan visszatérve, 1927-től tanár volt Rákosi Szidi iskolájában. 1928. óta dr. Farkas Ferencel közösen nyitották meg magán-filmművészeti tanfolyamukat. A híres francia detektív-színésznek, Nick Winternek, 5 filmen volt a partnere. Főbb szerepei: »Trilby« Svengalija, Biboros, »Kivándorlók«-ban Kelemen Kovács, »Pálka« »Coupeau«-ja, Ocskay brigadéros, »A bor«-ban Baracs Imre, »Oedipus«-ban Creon, Velencei kalmár címszerepe, stb. Tevékeny részt vett a »Magyar Nemzeti Film Egyesület« megalapításában, amelynek kezdetől fogva elnöki, tanácstagja és háznagya volt. (Öngyilkos lett, holttestét Dunaföldváron találták meg. Ott temették el.)

Margó Célia, operetténekesnő, a régi Népszínház egyik erőssége, sz. 1865. jún. 25-én, Budapest. A Zeneakadémia elvégzése után, 1884. okt. 1-én lépett színpadra, Felek Miklósnál, a Várszínházban. 1885. okt. 2-án mint a Népszínház szerződött tagja a »Gasparone« Szóra szerepében mutatkozott be. 1887. szept. 30-án elbúcsúzott a Népszínház közönségétől, a »Királyné csipkekendője« c. operett Donna Irén-jében és elszerződött Debrecenbe. 1889. ápr. 9-én vendégszerepelt a M. Kir. Operában, a »Mignon«-ban. Ezután ismét vidéken működik. 1895. szept. 9-én fellép ismét a Népszínházban a »Szultán« Roxelán-jában. Vidéken játszott Szegeden, Pécsen, Aradon. 1904-ben visszavonult. (Férje: Verő György, író. L. o.) Főbb szerepei: »Eleven ördög«-ben Vicomte, »Mikádó«-ban Katisha, »Cigánybáró«-ban Cipra, »Szultán«-ban Délia és Roxelán; továbbá: Cascarita (»A gascongnei«), Lola (»Királyfogás«), Margot (»Komédiás hercegnő«), stb.

Margó Zelma, operetténekesnő, sz. 1868-ban, megh. 1928. dec. 17-én, Budapest. Tehetségét Verő György fedezte fel, mire 1886-ban a színpályára lépett Aradi Gerónél, Egerben, ahol aug. 2-án a »Gasparone« c. operett Szóra szerepében mutatkozott be; a téli szezonban Szege-den működött. 1888. ápr. 10-én mint vendég fellépett a Népszínházban a »Mikádó« Katisha szerepében, nagy sikerrel. Ezután a vidék minden nagy színpadján számottevő siker mellett működött. 1899-ben Kolozsvárról a Magyar Színházhoz kapott meghívást. Itt az »Asszonyregiment« főszerepét száznál többször játszotta, majd újra diadalt arat a »Newyork szépe«, »Postásfiú és huga« és »Angot« c. operettekben. Négy évig volt a színház oszlopos tagja. Ezután Székesfehérvárra állandó vendégnek hívták meg. 1909-ben Linzer Béla fővárosi szeszgyáros felesége lett és ezentúl már nem szerepelt a színpadon.

Marguerita Lujza, (Nikita), amerikai énekesnő, sz. 1872-ben. 1888. jan. 19-én vendégszerepelt a Népszínházban.

Mari, az ezred leánya. Nagy víg-opera 2 felv. Írta Saint-Georges és Bayard. Zen. szerz. Donizetti. Ford. Egressy Benjamin. Első előadása a Nemzeti Színházban 1844. márc. 14-én volt. Főszereplők ezek voltak: Mari: Schódelné; Toni: Joób Zsigmond; Sulpicio: Szerdahelyi József. A M. Kir. Operaház felújította 1888. okt. 30-án, a Népopera előadta 1912. szept. 2-án. (A párizsi Opéra-Comique-ban 1888. dec. 30-án 800-adszor adták.)

Mari, egy anya a népből, népsz. 5 felv. Társszerző: Dennery. Fordította: Czako Zsigmond. Bem. 1846-ban, a Nemzeti Színházban. (A darabot a pesti német színészek a magyarokkal egyidőben hirdették; hogy a magyar színészek előnyhöz jussanak, éjjel-nappal tanulták a darabot és vitték színpadra.)

Mariancsics Imre, író, sz. 1893-ban, Krassószörény megyében. Műegyetemi tanulmányait betegség miatt meg kellett szakítania. A világháborúban hadnagy lett, majd Rákosi Szidi színésziskolájába iratkozott be. Egy ideig színészkedett is, Fo-

ldor Oszkár társulatánál, Szombathelyen és Andor Zsigmondnál, Székesfehérvárott. Közben a Színészegyesületnél rendezői vizsgát is tett. Működött Budapesten is, az Intim Kabaréban. Azután elhagyta a színpadot és a »Budapesti Hírlap« kötelékébe lépett, ahova már előzőleg is írogatott. Itt a színházi rovat vezetője és színházi kritikákat ír. Színművei: »Horoszkóp«, ballada 1 felv. Bem. 1925. dec. 20. Forgács Rózsi Kamaraszínházában. »Beethoven álma«.

Mariay Ödön, író, sz. 1883. jan. 13-án, Nagylétán, Bihar m. Középiskolai tanulmányait a debreceni református főgimnáziumban végezte, azután jogtudományi doktorátust szerzett a kolozsvári tudományegyetemen. Állami szolgálatba lépve, osztálytanácsos lett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban, ahol több mint egy évtized óta a művészeti ügyosztályban működik, mint irodalmi előadó.

Első versei a »Debrecen« című napilapban jelentek meg. A debreceni Csokonai Színház mutatta be első színpadi kísérletét, egy operett szövegét, melynek meseje az utolsó nemesi inszurrekció idejében játszódik le. Első novellái a »Budapest« című napilapban és a »Budapesti Hírlap«-ban jelentek meg, azután pedig számos más fővárosi napilapban és folyóiratban. Első önálló novellás kötete 1910-ben látott napvilágot »Kelet Fia« címmel. A Magyar Könyvtárban is megjelent egy novellás füzet »Muzsikusi történetek« címmel. 1917-ben »Aranyszájú Zongh« című nagyobb novellás kötete következett, melyben nagy feltűnést keltett a »Nyalka élete és halála« c. állat-regény, mely egy ló életét írja meg hortobágyi csikó korától, a háborúban való elpusztulásáig, teljesen újszerű, az állati lelket megrázóan meglevenítő módon. Ezt a munkáját több idegen nyelvre lefordították, más novelláival együtt. 1918. okt. 27-én mutatta be a Nemzeti Színház »Rákóczi harang« című három felvonásos színművét, mely a debreceni civil-világból vette tárgyát és a magyar parasztnak a földhöz való ragaszkodását festi bensőséges, életteli színekkel. A színmű könyv alakban is megjelent. A »Napkelet« folyóiratban látott napvilágot »Öskelet« c. regény-

vázlata, melynek tárgya a világháború köréből való.

Több mint húsz esztendő óta fejt ki kritikai munkáit. Több fővárosi napilapnak volt színházi és könyvkritikusa és éveken keresztül vezette a »Napkelet« folyóirat művészi rovatát. Kritikai működése alatt igen sok színházi és művészeti vonatkozású cikket és tanulmányt írt, melyek a színházi és művészeti kultúra különböző kérdéseivel foglalkoznak. Színműve: »A kis áruló«, daljáték. Bem. 1907. febr. 4. Debrecen. Zilahy Gyula társulatánál. (Társz. Sámy László.)

Máriazell színeszt. Máriazellben (Stiria) 1849-ben jártak először magyar színészek. 1859. júl. kezdetén Futó János itt a színigazgató. (»Vasárnapi Ujság«, 1859.—31. szám.)

Marházy (Kövé) Miklós (gyergyószentmihályi), színész és színigazgató, sz. 1870. nov. 7-én, Tiszaföldváron, a tekintélyes, gazdag és nemesi Kövé-család sarjaként, megh. 1930. márc. 25-én, Budapesten. Középiskolai tanulmányainak befejeztével, egész fiatalon nősült és saját birtokán gazdálkodott. Első nejétől — Hieronim Károly leányától — elvált és Marházy néven a színészi pályára lépett. 1901. máj. 28-án vendég szerepelt a Budai Színkörben mint Tarján Gida, a »Dolovai nábob leányá«-ban, de ugyanabban az évben elszereződött Aradra, Zilahy Gyula társulatához, ahonnan két év múltán Faludi Gábor a Vig-színházhoz hívta meg. Aradon olyan népszerű volt, hogy nem engedték eltávozni, sőt Szendrey Mihállyal szemben színigazgatónak jelölték s csak egy szavazat-különbséggel bukott meg. Szendrey azonban társulatához szerződtette s így egész 1908-ig Aradon maradt. Ekkor elnyerte a kecskeméti színházat és színigazgató lett. Ugyanekkor újra megnősült. Nőül vette Turchányi Olgát (L. o.), a »Vig özvegy« híres alakítóját. A kecskeméti színházat 1920-ig (12 évig) igazgatta. Mint igazgató — látva Kecskemét izoláltságát — 1909-ben Wlassics Gyula báró segítségével és a szolnoki közönség támogatásával megalakította a szolnok-kecskeméti színházi kapcsolatot és 1911-ben ő nyitotta meg a szolnoki új állandó színházat, me-

lyet szintén 1920-ig vezetett. A forradalom hullámai után visszaakart vonulni, de Wlassics báró és a kaposvári közönség óhajára átvette a kaposvári színház vezetését, melyet szintén kerületbe illesztett s létrehozta a Kaposvár—Baja—Mohács—Sátoraljaújhely közötti kapcsolatot. 1925-ben ismét Kecskemétre hívták vissza, ahol azonban a megromlott gazdasági viszonyok folytán leteszi a vezetés gondjait. Mindig elsőrendű társulattal dolgozott és tagjai közül sokan kerültek Pestre, így: Somogyi Nusi, Vigh Mancsi, Justh Gyula, Orsolya Böske, Sziklai Jenő, Delly Ferenc, stb. Nemcsak mint színész és igazgató vívott ki magának tekintélyes nevet, hanem mint az Orsz. Színészegyesület tanácsosa is, mely tisztséget hat évig viselte. 1926-ban a Színészközegyűlés elnöke volt. Munkásságának kiválóságát miniszteri elismerés honorálta. Írt egy színdarabot: »Senki lánya« c. tancos életképet.

Marikovszky B., színész. Munkája: »Színházi Zsebkönyv«. Magyaróvár, 1859.

Marinkovics Sebő, színész, sz. 1894. máj. 5-én, Aradon. 1923. máj. havában kezdte a pályát.

Marion (Vlahovics) Pál, a berlini nagy Népopera tenoristája a háború alatt rövid ideig tagja volt a M. Kir. Operának, majd néhány kisebb német színházban működött. 1923. őszén Berlinbe szerződtött, közben azonban oratórium-szerelésekkel Bécsben, Dániában, Svédországban is megfordult. 1923. okt. 16-án újra fellépett nálunk. — Neje: Diósy Edith (L. o.), énekművésznő, Diósy Béla dr. (L. o.) leánya.

Marionett-színház. (Lásd: Bábszínház.)

Mariotti, olasz operaénekes, 1859. ápr. 26-án fellépett a Nemzeti Színházban, a »Lindák«-ban, azonban kevés sikerrel.

Marivaux (marivó) Pierre Carlet de Chamblain (de) fr. regény- és színműíró, sz. 1688. febr. 4-én, Párizsban, megh. 1763. febr. 12-én, u. o. Nálunk színre került műve: »Szerlem játéka«, vj. 3 felv. Ford.: Radó Antal. Bem. 1908. jún. 12. Nemzeti Színház.

Márjássy István, 1794. júl. havában »a magyar Jádó színnek megörökítésére szolgáló tőkepenzek kipótlására« 1000 Rhfrtot ajánlott fel.

Márk Endréné Bacsó Lujza, színésznő, sz. 1851-ben, megh. 1877. dec. 22-én, Debrecenben. Mint a színészakadémia növendéke, 1874. ápr. 1-én a Nemzeti Színházhoz szerződött alténékesnőnek, hol különösen a »Mártha« operában nagy sikere volt. Működött Kolozsvárott is, 1877-ben Debrecenbe szerződött, hol ez év jún. 16-án férjhez ment és lelépett a színpadról.

Márk Gyula, operaénekes, sz. 1894-ben, Budapesten. Színész lett: 1921-ben.

Márk Margit, színésznő, sz. 1899. jan. 23-án, Marosvécsen (Heves m.). Színpadra lépett: 1921-ben.

Markhot Imre, író, sz. 1813-ban, Alsó-köröskényben (Nyitra m.). Jogi pályára készült, majd ügyvédi oklevelet nyert és Nyitra vármegye aljegyzőjévé nevezték ki. Megh. 1866-ban. Színészeti cikke van az »Athenaeum« 1840. évében, »Színészetünk« c. alatt. Színműve: »A hűségóvó intézet«, vj. 3 felv. Bem. 1840-ben, Budán volt.

Markirozni annyi, mint: jelezni. Tehát az a színész, aki a próbán nem játszik kellő temperamentummal, nem beszél fennhangon: az csak jelzi, hogy este hogyan fog játszani, tehát markiroz. Vidéken a próbákön meg szokták engedni a markirozást, mivel a színészek kifáradnak a nap-nap melletti próbákön és esti előadásokön.

Markó Elemér, színész (súgó), sz. 1877. márc. 30-án, Nagylakon, Csanád m. Színpadra lépett 1895. ápr. 10-én, Kereényi Ignác szíinigazgatónál.

Markó Emilia, színésznő, sz. 1868. okt. 26-án, Baján. Színpadra lépett: 1883-ban, Miklóssy Gyula szíinigazgatónál.

Markó Gábor, színész, sz. 1845-ben, Tordán. Színpadra lépett: 1867. márc. 7-én, Beke István szíinigazgatónál.

Markó Gáborné Huszti Matild, színésznő, sz. 1846-ban, Baján. Színpadra lé-

pett: 1869. okt. 20-án, Balogh György szíinigazgatónál.

Markó Mariska, színésznő, sz. 1891. nov. 22-én, Parádon, Heves m. Színpadra lépett: 1910-ben.

Markó Valéria, színésznő, sz. 1902. máj. 7-én, Nagyváradon. Színésznő lett: 1923-ban.

Markos György, színész, sz. 1857-ben, Szacsalon (Hunyad m.). Színész lett: 1880-ban, Benedek József színtársulatánál.

Markovics Henrik, karénekes (basszus I.), sz. 1861. jan. 6-án, Kecskeméten, megh. 1930. ápr. 21-én, Alsólendván. 1882. febr. 1-én lépett a színpályára, Jakab Lajosnál. Mint jónevű karénekes, mindennél egyik erőssége volt a társulatoknak. — Neje: Fehér Etel, karénekesnő, sz. 1873-ban, Siófokon. 1896. okt. 6-án kezdte a pályát, Somogyi Károlynál. Két gyermeküket is a színészetnek nevelték: M. Sándor, sz. 1893. jún. 16-án, Nagykanizsán. Már gyermekkorában játszott a színpadon, majd 1920-ban egyesületi tag lett. — M. Andor, sz. 1902. febr. 14-én, Szabadkán. Színész lett: 1923. máj. havában.

Markovits Ilka (Pauli Rikárdné), énekesnő, sz. 1839-ben, Pesten, megh. 1915. nov. 18-án, ciráki birtokán. Atyja előkelő krassóvármegyei köznemes volt, anyja mint műkedvelő-vendég fellépett a Nemzeti Színházban, de hozzátartozói nem szívesen látták a színpadon, leányát azonban kedvvel bocsátotta oda. Előbb Aradon tanult, innen 1856-ban Bécsbe küldték Salvi mesterhez. 1859. okt. 15-én első ízben lépett fel a Nemzeti Színházban, az »Észak csillaga« c. opera Prascovia szerepében, miről a »Pesti Napló« ezekben emlékezik meg: »Markovits Ilka kisasszony első fellépése igen szépen sikerült, gyakorlott koloraturájával és érettségszerű trilláival főként az első felvonásban, hol alkalmá volt bemutatni e nemű énektehetségét, néhányszor a legmelegebb tapsokra ragadta az igen szépségű közönséget. Játéka is több, mint amennyit kezdőtől követelni szabad és ha a folytatás méltó leendő a kezdethez, úgy a kisasszony szép reménnyel néz-

het jövője elé.« 1863. máj. 7-én a bécsi operában vendégszerepelt, a »Lalla Roukh«-ban, mint Mirza, majd a »Don Juan«-ban, mint Zerlina, »Rigoletto«-ban, mint Gilda, »Észak csillagá«-ban, mint Prascovia, »Hugenották«-ban, mint Margit királyné, végül a »Varázsfuvola«-ban, mint Éj királynője aratott nagy sikert. Tíz évre rá, 1873-ban ismét meghívást kapott Bécsbe, férjével, Pauli Rikárddal (L. o.), a kiváló énekművésszel, akivel akkor már tíz éve boldog házasságot kötött. Ez időben történt, hogy a császárvárosba erősen meghűlve érkezett, az éneklésben meg kellett erőltetnie magát, ami a ritka szép és magas csengő szopránhangot tönkretette. Férjétől később elvált, de 1877. dec. 1-én újra férjhez ment Kaszay Zsigmond budapesti királyi táblabíróhoz. (Sok helyütt hibásan: Kvassaynak írják.) — Leánya: Pauli Mariska, énekesnő, ki később Hentaller Lajos orsz. képv. neje lett. Első kísérlete a Népszínházban volt, 1889. máj. 2-án, a »Boccaccio« Fiammetta szerepében.

Markovits Margit, színésznő, sz. 1885. júl. 3-án, Budapesten. Édesatyja ügyvéd volt, ki hosszabb ideig élt Londonban. M. itt elsajátította az angol nyelvet, majd beiratkozott a színészakadémiára. Játszott Temesvárott, Aradon, Debrecenben, Győrött, Miskolcon, Szabadkán, Zilahon, Szatmárt, stb. 1905. jún. 14-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a »Vörös talár« Jeanette szerepében. 1912. márc. havában a dr. Bárdos Arthur-féle »Új Színpad« tagja volt. 1928—29-ben Földes Dezső az igazgatója.

Markovits Piroska, színésznő, sz. 1900. szept. 25-én, Szabadkán. 21 éves korában lépett a művészpályára.

Markt Erzsébet, karénekesnő, 1906. okt. 1-től a M. Kir. Operaház tagja.

Márkus Aladár, zeneszerző, Kulinyi Ernő »Cow-boy« c. 1 felvonásos zenésjátékához szerzette a zenét. Bem. 1923. jan. 26. Várszínház. »Csörgőkigolyó«, operett 3 felv. Bem. 1930. júl. 4. Kisfaludy Színház.

Márkus Alfréd, zeneszerző, sz. 1883. febr. 14-én, Budapesten. Iskoláit a fő-

városban végezte; a kereskedelmi akadémia elvégzése után a zeneakadémián tanult. 1902. óta foglalkozik zenével. Előbb a Népszínháznál korrepetitor volt; vidéken Balogh Árpád, Deák Péter és Zilahy Gyula aradi színiigazgatóknál működött, azután a Royal Orfeumhoz hívták meg. Számos kompozíciója jelent meg. Újabban angol és amerikai zeneműkiadóknál is jelennek meg kupléi, címlapjukon Fred Markush névvel. Színpadi művei: »Férjhez megy a feleségem«, énekes vj. 3 felv. (Társzerzők: Bródy István és Bródy Miklós.) Bem. 1921. ápr. 16. Esküteri Színház. »Marci«, énekes bohózat 3 felv., írta: Engel, Horst, ford.: Mérei Adolf. (zen. Márkus Alfréd írta). Bem. 1916. jún. 16. Budai Színház. »A csúnya lány«, énekes-táncos vj. 3 felv., 4 képben. Írta: Vadnai László, verseit: Harmath Imre. Bem. 1930. febr. 7. Fővárosi Művész Színház. 50-édszer: 1930. márc. 28. — Neje: Mezei Ilonka, elismertnevű primadonna volt a vidéken és a budapesti Royal Orfeumban.

Márkus Angéla, színésznő, sz. 1890-ben, Budapesten. Színésznő lett: 1908. szept. havában. — Férje: Vándory Béla, a Nemzeti Színház tagja. (L. o.)

Márkus Aranka, karénekesnő, 1907. márc. 1-től a M. Kir. Operaház tagja.

Márkus Dezső, karnagy, sz. 1870. dec. 15-én, Budapesten. Zenei tanulmányait az Orsz. Zeneakadémián végezte, ahol Liszt Ferenc egyik kedvence volt; innen a bécsi konzervatóriumba iratkozott, ahol a zongorajátékban Hans Schmidt, a zeneszerzésben és a kontrapunktban Robert Fuchs voltak tanárai. Először mint zongoraművész szerepelt; ő mutatta be a Jankó Pál-féle kettős klaviatúrát; majd a karmesteri pályára lépett. Előbb Ischlben működik, 1893. aug. havában a Népszínház szerződtette, majd 1895. okt. 1-től a M. Kir. Opera tagja lett. 1898-ban Neumann Angelo prágai német színházánál, 1901-ben az amsterdami, 1903. jún. havától a budapesti operánál volt karmester. (Itt 1900. dec. 18-án dirigált először, a »Sába királynőjé«-t.) 1911-ben Budapesten megalapította a Népoperát (L. o.), melynek

1914-ig igazgatója volt. 1918. ápr. havában a Városi Színház főzeneigazgatójává nevezték ki, majd 1921. szept. 1-től ugyanott operai karmesternek, 1926. jún. havában Sebestyén Géza igazgató újra főzeneigazgatónak szerződtette. — Neje: Szoyer Ilonka, (L. o.), operaénekesnő, kivel 1905. jún. 19-én lépett házasságra.

P. Márkus Emilia, a Nemzeti Színház úgynevezett Paulay-korszakának egyik legnagyobb drámai akvizíciója, akit a hatvanas-hetvenes évek idegenkedő társadalmi fölfogása ellenére, a méltán átértézt kiváló ösztönös tehetség lebirhatatlan ereje kalauzolt egy szombathelyi tekintélyes, patricius család választékos kereteiből a magyar színművészet világába, az országos színtanodába. A gyöngye testalkatú, filigrán megjelenésű, élénken beszédes-szemű, de első látásra is igézően szőke urileányt, saját családjának a színpad számára leendő megüyerése céljából folytatott nem csekély harcában, egyik kiválóan tekintélyes rokonuk: Horváth Boldizsár miniszter támogatta. Ennek a kiváló embernek a kettős érdeme, hogy nemcsak fölismerte a gyermekleánykában a későbbi Márkus Emilia nagyszerű színésznő kvalitásait, de hogy egyéniségének súlyával és tekintélyével le tudta szerelni a család ellenzését, amelynek eredményeképpen 1874. őszén belékerülhetett az új növendék: Márkus Emilia neve a Színtanoda anyakönyvébe. Első iskolai debütje (Eötvös József báró »Búcsú«-ját szavalta) első nagy sikere is volt egyszersmind. Ettől kezdve mindenki, akinek ebben az időben ponderáns véleménye volt a színtanoda (az Orsz. Színésziskola régebbi elnevezése volt ez) körül, nagy jövőt jósolt a bájos, napsugaras fiatal színpadi jelenségnek, Márkus Emiliának, aki a hozzáfűzött legmerészebb várakozásokat is túlszárnyalta, mire elvégezte színpadi tanulmányait. Nem csoda, ha imponáló és gyors művészi fejlődését azzal honorálta a Nemzeti Színház, hogy már 1877-ben tagjai sorába szerződtette a »szőke csodát« (ezt a bece nevet kapta első fellépése eredményeül rajongó tisztelőitől), aki már az első évben megkapta Júlia szerepét a »Romeo és Júlia«-ban. — Sikere oly nagy volt, »beérkezésének« grandiózitásához még jóval azután sem volt

példa. A legnevesebb kritikusok, művészettörténeti jelesek véleménye merő behódolás volt a fiatal színésznő színpadi képességeivel szemben. Nem csoda tehát, ha a Nemzeti Színház új akvizíciója ezek után számottevő valakivé lett az ország első színpadának műsorában is. Művészi kifejlődése, tökélyülése egyenes vonalban és a legakadálytalanabbul haladt a csúcs felé. Szerepei úgy sokasodtak, hogy egy évtized alatt már lehetetlen lett volna a Nemzeti Színházat Márkus Emilia nélkül elképzelni. Noémi, Francillon, Ofélia, Nóra, Erzsébet és Stuart Mária, Kressida, Desdemona, Júlia, Iza, Claire, Mathilde, A tenger asszonya, Boszorkány, Iréne, Kaméliás hölgy, A névtelen asszony, Mária Terézia, a Csiky-darabok összes színderepei, Thuran Anna, Első szerelem, a Csók királynője, Utolsó szerelem, Monna Vanna, Echegey drámáinak fő női-szerepei, Csongor és Tünde, Fekete gyémántok, Szigetvári vértanúk és még száz és száz hasonlóan kiváló és emlékezetes szerepek, amelyek a Márkus Emilia nagyszerű művészete által lettek eseményeszerű nemzeti színházi sikerek. Ennek a nagy magyar drámai művésznőnek a személyéhez soha kudarc nem fűződött. Lehetetlen szerepből is sikert kényszerített ki sajátosan egyéni, érdekesen megejtő művészi és női varázslatossága által. És azt is javára kell följegyeznünk, hogy soha semmiféle kulissza-afférben nem szerepelt a neve. Példaadóan tiszteli ma is a színpadot és soha, sem szeszélyből, sem bírávágyból hűtlenséget nem követett el a Nemzeti Színházzal szemben. Vendégszerelésre még csak rászánja magát, de semmi pénzért el nem szerződött attól a színháztól, amely 1877-ben először juttatott neki szerződést. Utánzóit — számuk egész légió — ezt is eltanulhatták volna ettől a hasonlíthatatlan művésznőtől. A Kisfaludy Társaság 1921-ben megtisztelte önmagát azzal, hogy a Greguss-díjat Márkus Emiliának ítélte oda. A Nemzeti Színház 1928-ban új fényt kapott az ő örökös tiszteletbeli tagságával. Az Orsz. Színészeti Akadémiának 1929. óta tiszteletbeli tanára. — Magánéletére vonatkozóan följegyezzük, hogy 1882-ben férjhez ment a kiváló Pulszky Károlyhoz, aki kultuszminiszteri megbízásra külföldön egy

Piombó-képet vásárolt és a festmény értékének itthoni lebecsülése miatt öngyilkossá lett. Utóbb — és pedig nagyon kevéssel utóbb — kiderült, hogy szegény Pulszky Károlynak volt igaza és hogy az a bizonyos Piombó-festmény jóval többet ért, mint amennyiért a tudós műtész azt hazájának megszerezte. — Márkus Emiliának két leánya született első házasságából: Tessa és Romola. Előbbi a híres bécsi operaénekes, Slezák felesége lett; utóbbi a világhírű orosz cári ballet nagyszerű szólótáncosának, Nijinszkynek a neje. Márkus Emilia második férje: Párdány Oszkár miniszteri tanácsos.

(L—y K—y.)

Márkus Etelka, színésznő. (L.: Horváth Zoltánné.)

Márkus Géza, építész, sz. 1872. ápr. 6-án, Budapesten, megh. 1916. dec. 6-án, u. o. Tanulmányait Budapesten végezte. Az ő tervei szerint épült a kolozsvári nyári színház, a budapesti Király Színház s Komor és Jakabbal együtt ő tervezte a budapesti Népopera (Városi Színház) és a városligeti arénából átépített Budapesti Színház épületét. Híressé vált díszleteket tervezett az »Ördög« vígszínházi és a »Lőcsei fehér asszony« népszínházi előadásaihoz. — Neje: Karvázy Dóra, színésznő, a Népszínháznak volt tagja. — Színművei: »Budapest szépe«, operett 6 képben. Társz.: Faragó Jenő. Zen. szerz.: Barna Izsó. Bem. 1901. júl. 20. Fővárosi Nyári Színház. »Kin-Fu, vagy: egy kínai ember kalandjai«, Látványos szmü dalokkal és tánccal, 6 képben. Társz.: Mérei Adolf. Bem. 1902. máj. 31. Népszínház.

Márkus Ignác, követ, 1807. júl. 15-én három társával személyesen nyújtott át egy folyamodványt a nádornak s egyben körlevelet küldött a megyékhez, amelyben a magyar és német színészet egyesítését kérte. A kérelemnek azonban nem volt foganatja.

Márkus Jenő, szakíró, sz. 1879. júl. 8-án, Esztergomban. Jogi tanulmányait végezve, a fővárosi szolgálatába állt. — Színműve: »A próféta álma«, zenés komédia előjátékkal, 2 felv. Társz.: Mérei Adolf. Bem. 1904. nov. 25. Népszínház.

Márkus József, író, sz. 1854-ben, Nagyváradon, megh. 1911. márc. 24-én, San-Remóban. Jogi tanulmányai végeztével hírlapíró lett. Színházi referádáiból csak úgy sugárzott a nagy és meleg szeretet a színpad iránt. A színésznevelés terén is tisztes munkával vette ki részét, amennyiben Rákosi Szidi színésziskolájában elméleti tanár volt. Megalapította 1898-ban a mai napon is fennálló »Magyar Színpad« című színházi napilapot. Az operett-írás terén aratta legnevezetesebb sikereit. Franciás esprit-je számos elbeszélés-kötetében nyilatkozott meg, valamint az általa 1883-ban alapított és mindvégig szerkesztett »Magyar Figaró« képes heti éleclapban: itt arcképekben, karrikatúrákban és élcés, szellemes krokikban szinte egész színi irodalmunk és színházi életünk tükrét lehet megtalálni. Színpadi munkái: »Egy ballépés«, társ. szmü 4 felv. »Rika«, operett-librettó, zenéjét írta Szabados Béla. Bem. 1895. nov. 23. Népszínház. »A kuktakisasszony«, énekes boh. 3 felv. Szabados Béla zenéjével, 1897. nov. 23. Népszínház. »Öld meg!«, szmü 4 felv. 1898. nov. 22. Kisfaludy Színház. »Liliputi hercegnő«, énekes szmü 3 felv. Zenéje Hegyi Bélától, 1899. márc. 25. Magyar Színház. »Bettyárvilág«, operett 3 felv. Zenéje Fejér Jenőtől. 1899. ápr. 7. Népszínház. Fordításai: »Hivatalos feleség«, vj. 3 felv. Savage elbeszélése után írta Jeszitzer Frigyes. Bem. 1897. okt. 2. Vigaszínház. »Anyós«, vj. 3 felv. Ziegler K. után. Bem. 1898. máj. 20. U. o. — Neje: Fehér Ilona, színésznő, sz. 1870-ben, megh. 1913. máj. 15-én, Budapesten. A Népszínház kórusának egyik kiváló szépsége volt.

Márkus László, a Magyar Kir. Operaház vezető főrendezője, író, sz. 1882. november 19-én, Szentesen. Atyja: M. Ágoston, főmérnök. Gimnáziumi tanulmányait a máramarosszigeti ref. liceumban végezte, azután három évig az orvosi fakultásra járt az egyetemen, egy évig jogász volt, majd újságíró lett az »Alkotmány«-nál, ahol a képzőművészeti rovatot vezette. Műtörténeti ismeretei kiegészítése végett külföldi tanulmányon járt, beutazta egész Európát. 1907. dec. havában a Magyar Színház rendezőjének hívták meg, ahol első ízben Bródy Sándor »Dada« c.

drámáját rendezte. (Dec. 17.) 1913. febr. havában a Király és Magyar Színház szcenikai felügyelője volt. 1917-ben részt vett a »Déli Hírlap« megalapításában. 1919-ben az Apolló Kabaré rendezője, majd művészeti vezetője. 1922-ben leszerződött cikk- és vezércikkírónak a »Pesti Hírlap«-hoz és »A Reggel«-hez és ugyanekkor megkezdte díszlettervezését is a Renaissance Színházban. 1923. augusztus havában szerződést kötött az állami színházakkal, majd az Operaház főrendezőjévé nevezték ki; itt első ténykedése a »Farsangi lakodalom« rendezése volt, utána a »Thais« és a »Parsifal« volt soron. 1924. jún. 28-án kinevezték igazgatónak, amiről azonban okt. 4-én lemondott és megmaradt főrendezőnek. Eredeti színművei: »Attila«, hún legenda 3 felv. Bem. 1911. okt. 13. Nemzeti Színház. »Varsótól az Adriáig«, szmú 3 felv. Bem. 1914. szept. 15. Király Színház. »Árva Józsi három csodája«, operaszöveg, társsz. Mohácsi Jenő, zen. írta Kósa György. A M. Kir. Operaház előadásra elfogadta 1930. január havában. (Német fordításban címe: »Fischer und Junker«.) Fordítása: »A holt város«, trag. 5 felv. Írta Gabrielle d'Annunzio. Bem. 1907. márc. 24. Thália Társaság színpadán. »Az élet királya«, szmú, 1915. Magyar Színház.

Márkus Miklós, írta a szombathelyi színház megnyitási előadásának prologját (Lásd »Pesti Hírlap«, 1880. aug. 20.), melyet nővére, Márkus Emilia mondott el, 1880. aug. 20-án.

Márkus Ödön Sándor, színész, sz. 1873. júl. 29-én, Budapesten, megh. 1922. jan. 10-én, u. o. Színpadra lépett 1892. márc. havában, Fekete Miksa színigazgatónál. — Neje: Horváth Ilona, színésznő, sz. 1878. jan. 22-én, Kistráthon, Ung m. Színpadra lépett 1910-ben.

Márkus Miksa, udv. tanácsos, hírlapíró, sz. 1868. jún. 17-én, Budapesten. Hírlapírói pályáját 1891-ben kezdte meg a »Magyar Hírlap«-nál. A Nemzeti Színház számára Sudermann több drámáját fordította le. 1913-ban a Budapesti Újságírók Egyesülete elnökévé választotta.

Márkus Zsigmond, kereskedő, színi- és szociális cikket írt. Cikkei: »A magyar szí-

nészet története.« (»Pesti Hírlap«, 1887. — 151., 251. szám.) »Székesfehérvári színházi versek 1837-ből.« (Szabadság, [Székesfehérvár], 1887. 114. szám.) »Székesfehérvár színészete ötven év előtt.« (U. o. 127. szám.)

Marlowe (marlo) Charles, angol író, nálunk is színre került színműve: »Régi jó idők« (When knights were bold), komédia 3 felv. Ford. Salgó Ernő. Bem. 1909. ápr. 2. Magyar Színház. (25-ödször jún. 3-án.)

Marmontel Jean Francois fr. író, sz. 1723. júl. 11-én, Bort-ban (Limousin), megh. 1799. dec. 31-én, Gaillon-ban (Eure). Nálunk is bemutatott színműve: »Az óbester, vagy a hűség jutalma«, énekesjáték 5 felv. Magyarosította Boér Sándor. Bem. 1795. júl. 31. Pest.

Marosffy Lajos, színész, sz. 1891-ben, megh. 1915. április 26-án, Budapesten. Édesanyja: Csatai Zsófi (L. o.), a Népszínház kiváló művésznője volt. A Színészakadémiát végezte, majd varietészínpadokon tűnt fel a tehetsége, kellemes hangja és módfelett ügyes tánca. A Népopera megalakulásakor szerződött és itt nagy sikert aratott az »Aranyos«-ben, mint a néger fiú ábrázolója. Vidám, bohém lélek volt, akit pályatársai őszintén szerettek. (V. ö. Világháború címszóval is.)

Marosi Adél, színésznő, sz. 1878. ápr. 8-án, Vácott. A Színiakadémia elvégzése után, 1896. okt. 1-én lépett színpadra Szalkai Lajos társulatánál s mint vígjátéki szubrett hamarosan keresett tagja lett a nagyobb vidéki színpadoknak. Működött Kassán, Kecskeméten és több fővárosi színházban és kabaréban is, ahol mint komika, igen ismert névre tett szert.

Marosi Antal, színész, sz. 1893. okt. 22-én, Budapesten. Színész lett 1922-ben.

Marosi Géza, színész, sz. 1884. dec. 19-én, Hajdunádudvaron, Hajdu m. Színpadra lépett 1904-ben, Rácalmásán, egy Szokolai nevű daltársulati igazgatónál. Állomásai: Szalkai Lajos, Fehér Károly, Miklóssy Gábor, Neményi László, Palágyi Lajos, stb. társulatánál. A világháború kezdetétől végéig harctéri szolgálatot teljesít.

tett. 1919-ben Erdélybe ment, ahol 1927-ig működött rendezőként is. Főbb szerepei: Sasfiók, Cyrano, Bánk bán, Hamlet, Otello, stb. 1929-ben Halmi Jenő társulatánál művezető. — Neje: Krassói (Dimitrovits) Etelka, Krassói Sándor és Báthory Erzsébet színészek gyermeke, sz. 1897-ben, Nagykátán, Pest m. Színpadra lépett 1910-ben, Rajcsányi István igazgatónál. Házasságuk 1914-ben volt, azóta férjével együtt működik.

Marosi Henrik, színész, sz. 1881. jún. 16-án, Debrecenben. Színpadra lépett: 1901. jún. 16-án. Hősi halált halt. (Lásd: Világháború címszót is.) Neje: Hegedűs Erzsébet, színésznő, sz. 1884. dec. 24-én, Nagykőrösön. 1906-ban lépett a színipályára. (Lásd még II. kötet, 219. oldalon H. Böske címszót is.)

Marosi Ilona, színésznő, sz. 1902. aug. 27-én, Budapesten. 1923-ban lett színésznő.

Marosi Nagy János, színész, sz. 1840-ben, Pécsen. Színpadra lépett: 1853-ban, Lángh Boldizsár színigazgatónál.

Marosi Jozefin, színésznő, sz. 1866. febr. 4-én, Marosvásárhelyt. Színpadra lépett: 1886. szept. 22-én, Balogh Árpád színigazgatónál. 1909. dec. 27-én nyugdíjba vonult.

Marosi (Máthé) Károly, színész, sz. 1837-ben. 1863. ápr. 10-én lépett a pályára, melyen 17 évet töltött mint kedélyes apa, társalgási színész, pedáns kómikus és titkár. 1889. dec. havában nyugdíjba ment. — Neje: Farezády Nagy Karolina, anya- és társalgási színésznő, sz. 1825-ben. Színpadra lépett: 1844. aug. 18-án, megh. 1879. ápr. 6-án, Pesten.

Marosi Lajos, színészről ezt a feljegyzést találtuk: »A leghíresebb magyar drámai színészek egyike, de később hanyatlott.« (Szinnyei József: »A komáromi magyar színészet története.« Komárom, 1881. 205. oldal.) 1833—1840—41-ben Győrött működött, 1861-ben Kolozsvárott találkoztunk nevével.

Marosi Mihály, színész, sz. 1900-ban, Budapesten. Színpadra lépett: 1917-ben.

Marosi Simon, színész, sz. 1876. máj. 19-én, Debrecenben. Színpadra lépett: 1897. virágvasárnapján, Komjáthy János színigazgatónál. 1927-ben nyugdíjba vonult. — Neje: Koltai Hermin, színésznő, sz. 1875. szept. 15-én, Nemesbikken (Borsod m.). Színészegyesületi tag lett 1915-ben.

Marosiné Krasznai Mariska, színésznő, sz. 1883. máj. 11-én, Budapesten, megh. 1912. nov. 4-én, Kecskeméten. Színpadra lépett: 1902. ápr.-ban.

Marossy Géza, színész, sz. 1877. dec. 8-án, Marosvásárhelyt. Iskolai tanulmányait a kolozsvári főgimnáziumban végezte. 1896-ban lett színész; pályáját Bárdy Károly színigazgatónál kezdte; első nagyobb szerepe »Parasztkisasszony«-ban Rezeda Marcel volt. Működött a Magyar Színháznál, a Feld-színházban, Monori Sándornál, Molnár Gyulánál, Krecsányi Ignácánál, stb. 1911-től három éven át mint színigazgató terjesztette a kultúrát Nagyszécsény, Salgótarján, Párkány, Galgóc, Galánta, Dunaszerdahely, Somorja, Zirc, Tata stb. városokban. Azután vidéki városokban mint színész és titkár működött. Írt egy kötetre való verset, melyek vidéki lapokban jelentek meg. »Törő Anna« népszínművét Erdélyi Miklós nagyváradi színtársulata hozta színre. »Új bor« paródiája Vácott került színre.

Marosújvári színészet. Marosújváron (Alsófehér m.) 1874. ápr. havában Nagy Mihály volt a színigazgató. 1909. dec. 17-én Kúnhegyi Miklós, 1912. aug. 22-én Krasznai Ernő társulata játszott itt.

Marosy József, úttörő színész, 1834-ben a budai színtársulat egyik igen használható segédszínésze, hol 40 frt volt a fizetése. 1835-ben szintén Budán játszik.

Marosvásárhelyi színészet. Kolozsvárhoz való közelsége révén Marosvásárhely már a régmúltban egyik nyári állomása lett az erdélyi magyar játszótársaságnak. Éppen azért báró Wesselényi Miklós, a társaság bőkezű patrónusa itt is létesített egy »filiális theatromi-comissió«-t, melynek köteletségévé tette a főfelügyeletet s a társulat ügyeinek előmozdítását.

Hegedűs Gyula
„Olympia” (Khrel)

Csontos Gyula
„Volpone” (Cimszerep)

Nyáray Antal
„Szabinnők elrablása” (Rellegi Fridolin)

Beregi Oszkár
„Faust” (Cimszerep)

Szerepképek a »Maszk« című színházhoz

Ivánfi Jenő
„III. Richard“ (Címszerep)

Odry Árpád
„Passiojáték“ (Jézus)

Stella Gyula
„Cárevics“ (A Cár)

Rakodeczay Pál
„Velencei kalmár“ (Shylock)

Szerepképek a »Maszk« című színházhoz

Matány Antal

Mátray (Betegh) Béla

Mátray (Maczonkay K.) József

Mattyasovszky Ilona

Medek Anna

Medgyaszay Ilka

Medgyaszay István

Megyaszai Máté Jenő

Az első marosvásárhelyi színház 1801-ben épült, a várral szemben, körülbelül a mai felső leányiskola helyén. Nyári színház volt. Csak a színpadja volt fedett, a nézőtér ellenben fedetlenül állott s éppen csak egy kerítés választotta el az uccától. Nem lehet pontosan megállapítani, hogy a kolozsvári játékosok mikor jöttek először ide, de az bizonyos, hogy 1803-ban már jártak itt s ugyanazon év június 12-én Kotzebue-nak a »Nevelés formálja az embert« című vígjátékával nyári előadásai sorozatát megkezdették.

Érdekesek voltak ezek az előadások, de a fedetlen nézőtérű aréna igazán nem volt alkalmas arra, hogy a színpadi beszéd technikáját a helyes irányba fejlessze. Itt bizony emelt hangon kellett beszélni mindig, sőt sokszor túlkriabálni az ucca zaját, amit a fedetlen játékszín körül ácsorgó uccagyerekek idéztek elő különösen, úgy hogy katonai szakaszokat kellett kérni a színház körüli térség őrzetére. Érdekes az is, hogy a szabad ég alatt álló nézőtérén a pipázás meg volt engedve. A helyérek olesók voltak. (Zártszék 28 krajcár, az I-ső hely 21, a II-ik hely 14, a III-ik hely pedig 7 krajcár.) A színpad fagygyűgyertyákkal volt világítva.

A színészek ökörszekereken utaztak. Egy szekérbe négy ökör volt befogva. Kolozsvártól Vásárhelyig 4 stációban tették meg az utat. Került pedig az út egy 1808-ból való fuvarlevél szerint 7 rhénes forint és 38 krajcárba. Érdekes, hogy már abban az időben is volt színházi törvényszék, mely a színészek esetleges vétségeit elbírált. A bírakat akkor is a színház tagjaiból választották, de a törvényszék elnöke a városi rendőrkapitány volt.

A kolozsvári színészek minden nyáron eljöttek ide, sőt 1815-től 1820-ig — kényszerűségből — a téli hónapokat is itt töltötték. Ezalatt az öt év alatt ugyanis Kolozsvárt német színészeknek adták ki a Rhédey-ház színháztermét s így a magyar színtársulat kénytelen volt Erdély fővárosából a székely-fővárosba menekülni. Marosvásárhely úri társadalma ekkor, hogy megakadályozza az egyetlen erdélyi magyar színtársulat pusztulását, közadakozásból felépítette a várral szemközti nyári játékszín nézőtérét is, úgy, hogy abban télen is lehetett játszani. Igaz, hogy e tol-

dott-foldott játékszín falai csak fából voltak (kivül, belül jól betapasztva), de mégis ezek a falak mentették meg akkor az erdélyi magyar színészetet a pusztulástól. Ez a fából épült játékszín körülbelül 1821-ig állott a helyén, azontúl a gróf Teleki-család palotájában, az úgynevezett »Appoló«-ban játszottak a színészek. De ez inkább csak téli hajlékuk volt, nyáron a Szentkirályi uccában épült színkörben tartották előadásait. Volt egy színkör azután az »Elbá«-nak nevezett ligetben is. A kolozsvári színészek nyáron ezekben a színkörökben játszottak. Marosvásárhely általában egyik legjobb nyári állomása volt a kolozsvári színháznak s ez az időszak volt a székely főváros színészetének leg-szebb és legkimagaslóbb korszaka. Később, amikor a kolozsvári színészek Nagyváradra jártak, majd meg mikor Kolozsvár állandó téli-nyári állomás lett, Marosvásárhelyre kisebb társulatok mentek s csak néha-néha kereste fel egy-egy nagyobb színtársulat. Ezek a társulatok már a »Transylvánia« szálló színháztermében játszottak. Ekkor már Marosvásárhely téli állomássá vedlett át, ami azonban távolról sem jelentette színügyének előbbrejutását. A színügypártoló egylet 1884. szeptember havában alakult meg. Elnöke báró Bánffy Zoltán, alelnöke pedig báró Szentkereszthy Zsigmond lett. De a színügyet az egylet sem tudta előbbre vinni. Hiába, Marosvásárhely is azok közé a városok közé tartozik, amelyek, mondhatni predesztinálva voltak a nyári színházra. Az élénk és színházpártoló várost a jelen század elején beosztották az I-ső erdélyi színikerületbe. Nagyszeben, Székelyudvarhely, Zilah, Déva, Gyulafehérvár tartoztak még e kerületbe. E városok között Marosvásárhelynek jutott a téli főszezon (november, december és január hónapokban), de Szilágyi Dezső színigazgató a téli időszak mellett nyáron is elhozta ide társulatát s az Elba-ligetben álló rozoga színkört kitataroztatta, rendbehozatta s 1909. május 2-án a »Tatárjárás« c. operettel itt kezdte meg első nyári szezonját. De hiába nevezték el az Elbát Erzsébet-ligetnek, a kitatarozott színkört pedig »Erzsébet-színkör«-nek, a Maros által körülfolyt s ennek következtében sokszor szűnyogos és azonkívül kissé messzefekvő ligetbe, illetve az

ott levő színpad körbe nem szívesen járt a publikum.

A helyzet ebben az időben az volt, hogy Marosvásárhely megfelelő színház nélkül állott. Nem volt sem téli, sem nyári színháza. A színpad kiesett a városból, a »Transylvánia«-színház terme pedig szűk volt és rozoga. A világháború alatt — miután egy új színház építése az akkori viszonyok között csaknem lehetetlen volt — ezt a színháztermet Kocsis Tivadar és Kaesz Gyula műépítészek tervei szerint teljesen átalakították, kibővítették s a jóformán teljesen újjáépített színháztermet 1918. december 7-én nyitotta meg Szabó Pál színtársulata Bisson »Névtelen asszony« c. drámájával.

A színtársulat tagjai voltak: Sebestyén Mihály művezető, Pásztor Ferike, Bordács Rózsi, Sándor Julia, Vizvári Elza, Csengeri Stefi, Madarász Margit, Dobózi Nusi, Fehér Olga, Sárközi Blanka, Sebestyén Jenő, Binder Károly, Nagypál Béla, Kiss Gyula, Áldori László, Jávor Alfréd, Kertész Vilmos, Zsoldos Sándor.

1921. december havában megalakult az újjászervezett színpártoló egyesület a magyar színészet támogatására. Az első 3 nap alatt 150 ezer leu alapot gyűjtöttek s ezen idő alatt több mint félezer tag jelentkezett az egyesületbe való felvételre.

Marosvásárhelynek tehát most már van színháza, van színpártoló egylete, van talán közönsége is, de olyan vidám és gondtalan színházi estéi talán sohasem lesznek, mint voltak a régi jó világban, amikor még ökrös szekereken utazgattak ide a kolozsvári aktorok.

Marót bán. Szomorújáték 5 felv. Írta Vörösmarty Mihály. Bem. 1838. május 19. Nemzeti Színház. Szereplők: Marót: Bartha János; Bod: Egressy Gábor; Haszszán: Megyeri Károly; Ida: Lendvayné. Új betanulással 1865. nov. 17-én adták.

Marót Sándor, író, újságíró Nagyváradon, sz. 1884-ben. Színművei: »Örök tűz«. »Egérfogó«.

Maróthy Margit, színésznő, sz. 1873-ban, Rozsályon, Szatmár m. Atyja M. János, orsz. képviselő. A színészakadémiát elvégezve, 1891-ben a Nemzeti Színházhoz szerződötték, onnan gyakorlatra Kolozs-

várra ment le, ahol megismerkedett Ráthonyi Ákos (L. o.) színésszel s akivel nem-sokára frigyre lépett. 1894-ben viasszaszerződött a Nemzeti Színházhoz. 1903. jan. 16-án első ízben lépett fel a Magyar Színházban, Zola Emil »Raquin Teréz« c. drámája címszerepében. 1906. jún. 1-én nyugdíjba ment. Miután első férjétől elvált, férjhez ment Gömör Olivér miniszteri tisztviselőhöz.

Maróthy Mátyás, városi főmérnök, sz. 1791. febr. 16-án, Szegeden, megh. 1850. okt. 10-én. Középiskoláit és a bölcséleti tanulmányait szülővárosában befejezve, ugyanott a mérnöki pályára lépett. Színdarabja: »Amália szellemeinek myrtuszkoszorúja«. Játék 3 felv. Szeged. 1825.

Marquis Géza, műfordító, sz. 1866. márc. 20-án, Budapesten, megh. 1924. szept. 8-án, u. o. Jogi tanulmányai végzetével állami szolgálatba lépett és pénzügyi titkár lett. Több francia és angol színdarabot fordított a Vigaszínház számára, ilyenek, többek között: »A Valton-család«, vj. 3 felv. Írta Henri Lavedan. Bem. 1900. márc. 29. »A pólyásbaba«, vj. 3 felv. Írta Lawrence Werner. (Ford. Szomaházy Istvánnal.) Bem. 1900. május 2.

Mars Antony, fr. vígjátékíró, nálunk is bemutatott színművei: »Jafet 12 felesége«, énekes boh. 3 felv. Társsz. Desvallières. Ford. Makai Emil. Bem. 1898. máj. 27. Népszínház. »Komédiások«, operett 3 felv. Társsz. Boucheron. Bem. 1898. szept. 30. Népszínház. »A garasos kisasszony«, operett 4 felv. Társsz. Desvallières. Zen. szerz. Planquette Róbert. Ford. Makai Emil és Rajna Ferenc. Bem. 1898. nov. 12. Magyar Színház. »Fehér csirke«, operett 4 felv. Társsz. Hennequin Maurice. Zen. szerz. Roger Victor. Ford. Makai Emil és Zemplényi P. Gyula. Bem. 1899. ápr. 28. Népszínház. »Névtelen levelek«, boh. 3 felv. (A darabot sugó nélkül játszották. Lásd: »Vasárnapi Ujság«, 1900. 3. szám.) Társsz. Desvallières. Bem. 1900. jan. 12. Magyar Színház. Ford. Fái J. Béla. »A titkos rendőr«, boh. 3 felv. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1901. jan. 19. Vigaszínház. »Az őrnagy úr«, boh. 3 felv. Társsz. Kéroul. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1902. ápr. 23. U. o. »Doktor Nebánt-

virág», boh. 3 felv. Társsz. Desvallières. Ford. Hajó Sándor. Bem. 1903. okt. 3. U. o. »A mormota«, boh. 3 felv. Társsz. Xanroff. Ford. Kürthy Emil. Bem. 1904. jan. 26. U. o. »Az orleansi szűzek« (Le voyage d' Carbillon), francia vaudeville 4 felv. Ford. Peterdi Sándor. Bem. 1906. aug. 23. Városligeti Nyári Színkör.

Marschalkó Rózi, operaénekesnő, a Magy. Kir. Operaház tagja, sz. 1890. aug. 30-án, Nagyszombatban. Atyja: M. Béla, ezredes, anyja: Kunz Ilona. Énekelni Dietlnéltől tanult s 1907-ben mint hangversenyénekesnő kezdte meg pályáját. Első színpadi fellépte 1910. dec. 27-én volt, a »Mignon«-ban s gyönyörű mezzoszoprán hangjával, valamint énektudásával olyan sikert ért el, hogy 1911-ben a Magy. Kir. Operaházhoz szerződötték, melynek ma is egyik díszje. Azonkívül önálló hangversenyeket adott Bécsben és Berlinben. 1913. jún. 17-én férjhez ment Székelyhidy Ferenchez (L. o.), a Magy. Kir. Operaház kiváló énekeséhez. Számtalan szerepei közül kiemelendők: Yva (A vajda tornya), Grófnő (Farsangi lakodalom), Mária Lujza (Háry János), Waltraute (Az istenek alkonya), Octávia (A rózsalovag), Margit és Mártha (Faust), Sieglinde (A Walkür), Suszuki (Pillangó kisasszony), Mallika (Lakmé), Magdaléna (Rigoletto), Miklós (Hoffmann meséi) stb.

Marshall Róbert, angol színműíró, nálunk is színrekerült színműve: »Killikran-
kie hercegnő«, vígj. 3. felv. Ford. Mihályi József. Bem. 1905. jan. 31. Nemzeti Színház.

Marschner Henrik, német zeneszerző, sz. 1795. aug. 16-án, Zittau-ban, megh. 1861. dec. 17-én, Hannover-ben. Lipcsében jogot tanult és zenét, 1817-ben pozsonyi zenetanár lett. Magyarországon előadott művei: »Zaidar és Szulima, vagy szerelem és nagylelkűség«. Pozsony, 1818. nov. 26., továbbá »Templomos és zsidónő« c. regényes operája. Szöv. írta Wohlbrück A. W., ford. Radó Antal. Nálunk is színre került 1890. márc. 8-án, a Magy. Kir. Operaházban. 1818. okt. 11-én Balogh István Székesfehérvárott az ő »nemzeti érzésű« nyitányával kezdte meg elő-

adásait. Egykorú tanu következőleg írja le az eseményt: »A színházat zsúfolásig megtöltött közönség zibongó örvendezéssel várta a játék kezdetét. Midőn megzendült a nyitány, a »fűllé vált eddig zúgó Puplicumot elragadtatásba merítette«. 1895. aug. 18-án szülőházát emléktáblával jelölték meg.

Marseillaise (márszejéz). A francia nemzeti himnusz. Az »Ember tragédiájá«-ban a 8. színben Ádám mint Kepler kilép a csillagvizsgáló torony erkélyére és kitekintve a sötét éjszakába, ezeket mondja:

Oh hallom, hallom a jövő dalát,
Megleltem a szót, azt a nagy talizmánt,
Mely a vén földet ifjává teszi.

E közben a színpalak mögött felhangzik a forradalmi dal, a Marseillaise. A szín egészen elsötétül és miközben egyre erősödik a zene és ének, a színpad egyszerre a párizsi Grève-piacra változik át, következik a 9. kép, a francia forradalom. A M. zenéjét és szövegét Rouget de l'Isle francia műszaki tiszt írta. Először Strassburgban játszották el a zenéjét, 1792. ápr. 29-én, egy nagyobb katonai parádé alkalmával, majd Marseille-be is elterjedt, hol a nemzetőrség tagjairól »La Marseillaise« név alatt lett egyszerre ismert dallá az egész világon. Magyarra Verseghy Ferenc fordította, ezért 1794. dec. 11-én elfogták, majd 1795-ben a hétszemélyes tábla halálra ítélte, ezt az ítéletet azonban 9 évi várfogságra változtatták. A Nemzeti Színházban 1840. év végén, a kolozsvári színházban 1841. márc. 9-én Kilényi Dávid igazgatása alatt énekelték először.

Martén Frigyes, sugó. Munkája: »Játékszíni Emlékkönyv«. Szeged, 1855.

Mártha, vagy a richmondi vásár. Vig opera 4 felv. Szöv. írta Friedrich, zen. szerz. báró Flotow Frigyes, ford. Szerdahelyi József. Bem. 1847-ben volt. Bécsben. Nálunk 1848. júl. 11-én került színre, a Nemzeti Színházban, ahol Hollósy Kornélia, Wolf Károly, Füredi Mihály, Csillag Róza és Benza Károly voltak a főszereplők. A M. Kir. Operaházban 1885. nov. 19-én mutatták be, ezzel a szereposztással: L. Harriet Durham:

Bianchi Bianca; Nancy: Saxlehner Emma; Miklefort: Kőszeghy Károly; Lionel: Perrotti Gyula; Plumkett: Odry Lehel; Biró: Tallián János. A Városi Színház bemutatóján 1918. márc. 23. Márta: Adler Aquila Adelina; Nancy: Albert Erzsí; Lyonel: Armidi André (oroszló tenorista, németül énekelt); Plumkett: Zádor Dezső; Tristan: Mátrai Ernő.

Marthon Erzsí, színésznő, sz. 1885. máj. 2-án, Ujfehértón, Szabolcs m., megh. öngyilkosság folytán, 1925. aug. 20-án, Budapesten. A vígszínházi színészkisegéd végzettségét, majd tanulmányait befejeztével különböző vidéki színpadokon szerepelt, később Balla Kálmán (L. o.) színigazgató neje lett. 1923-ban a Magyar Színházhoz szerződött, ahol a »Királynőm, meghalok érte!...« c. drámában tűnt fel. Itt igen szép jövőt jósoltak neki, mert nemcsak jó színésznő volt, de gyönyörű asszony is, egyik legszebb színpadi jelenségnek tartották.

Martinek Ilona, színésznő, sz. 1895-ben, Nagyikindán (Torontál m.). Iskoláit Temesvárott, Szegeden és Budapesten végezte, majd beiratkozott az Országos Színészegyesület iskolájába, amelynek sikeres befejezése után elszerződött Krémer Sándor színigazgató társulatához Szabadkára, ahol mint operett-naiva szép sikert ért el. Ezen időben a lapok hízelgő kritikát írtak róla, úgy hogy a vidéki színigazgatók szinte versenyeztek szerződésért. A sok ajánlat közül a pozsonyi fogadta el, ahol Polgár Károlynál is megérdemelt sikereiben volt része. 1914-ben visszavonult a színésztől. Főbb szerepei voltak: a »Cigányszerelme«, »Baba«, »Édes öregem«, »Boccaccio« és sok más operettben.

Martinek István, színész, sz. 1903. márc. 3-án, Budapesten. Atyja hivatalnok. 1923-ban Rákosi Szidi színészkisegédét végzettségét, majd a Renaissance Színház tagja lett. Ezután az Unió Színházüzem szerződtette. Mint gitárénekes is népszerű.

Martinovics Színház. Megnyílt Budapesten, a kommun idején, 1919. jún. havában, a Mária Thérézia lakonyában. (Rövid idő múlva megszűnt.)

Martinuzzi, biboros, családi nevén Utye-szenovics György, több színdarab hőse: »Fráter György«, Szász Károly Telekidijas tragédiáját a Nemzeti Színház bemutatta 1869. nov. 12-én; Tardos Viktor »György barát«-ja is akadémiai díjat nyert (1907.), de sem színre nem került, sem könyvvalakban meg nem jelent; szerzője átdolgozta operaszöveggé, Rékai Nándor zenéjével bemutatta a M. Kir. Operaház is. (Lásd: a címszónál.)

Martinyi Ilona Emma, színésznő, sz. 1893. okt. 12-én, Debrecenben. Színésznő lett 1914-ben. Huga: M. Margit, színésznő, sz. 1888. febr. 27-én, Debrecenben. 1912-ben lépett a pályára. — Atyjuk: M. Lajos, ismert színházi fodrász volt Debrecenben.

Márton Béla, (zsarolányi és szoboszlai), színész, 1866. nov. 9-én lépett a színpályára. — Neje: Hunyadi Emma, színésznő, sz. 1834-ben, megh. 1888. júl. 5-én, Cegléden. Házasságuk 1875. máj. 3-án volt, Lápafő községben, Dombóvár mellett, Kétszery József társulatánál.

Márton Béla, sugó Kolozsvárott. Munkája: »Búcsúvételi Nemzeti Színházi Zsebkönyv.« Nagy Györggyel szerkesztette. Marosvásárhely, 1872.

Marton Géza, az állami színházak gazdája. Szolgálatának 25 éves jubileumát 1927. ápr. 9-én ülte meg. — Neje: Baló Szidi (L. o.), ballettáncosnő.

Marton Géza, színházi karmester, sz. 1880. okt. 28-án, Kótajon (Szabolcs m.). Működését 1900. dec. havában kezdte meg. Előbb Kassán volt szerződésben, 1905. dec. havában a Király Színház hívta meg, itt 1906. jan. 1-én kezdte meg a működését és egyfolytában 11 évig volt az intézet vezető tagja. A világháború előtt 4 évig a londoni Adelphi-színháznál volt, azután a Városi Színház, majd 1924. szept. havában a Fővárosi Operett Színház karmestere. 1928-ban a Magyar Színházhoz hívták meg. 1929-ben a Belvárosi Színház zenei vezetője. — Munkái: »Petrarca szerelme«, daljáték 2 felv. Szöv. írta: Falk Richárd. Bem. 1915. febr. 16. Uránia. »Szilveszter«, operett 3 felv. Szöv.

írta: Balassa Emil és Uray Dezső. Bem. 1920. dec. 10. Revü Színház. »Naplopó«, daljáték, írták: Drégely Gábor és Liptai Imre, verseit Kulinyi Ernő. Bem. 1929. ápr. 27-én, Pécsen.

Marton Istvänné (Jenny Vilma), színésznő, sz. 1897. márc. 8-án, Ujpesten. 1925. okt. 1-én lépett a színpályára.

Márton János, megh. 1856. dec. 19-én, Pesten. 1855-ben 300 darab arannyal gyarapította a Nemzeti Színház nyugdíj-alapját.

Marton Lilly, színésznő (cs. n. Haas), sz. 1894. nov. 2-án, Bécsben. Az Országos Színművészeti Akadémián oklevelet nyert. 1914-ben Kassán, Faragó Ödön igazgatása alatt kezdte pályáját. A »Tanítónő«, »Takarodó«, »Feleségünk« v. darabok vezető szerepeit bízták a kezdő színésznőre s fényes tehetséget árult el. Behízelgő, poétikus lelkülettől áthatott, egyéni hangja, gyönyörű, tökéletes dikciója, beszédes szemei voltak megbecsülhetetlen színpadi eszközei. Feltűnő értelme tekintélyes műveltséggel párosult, éles memoriája helyekönnyen birkózott meg a tanulóssal. Működésének első évében már nagy műsorral rendelkezett. Különségekkel kissé mostohán látta el a sors; fizikai ereje gyengének bizonyult a színészet harcaiban s bár külföldön is számottevő sikerei voltak — mégis visszavonult. (D. J.)

Marton Manó, hirlapíró, sz. 1870-ben, Nagyváradon, megh. 1928. dec. 25-én, Budapesten. — Színművei: »Nyílt pályán«, szmü 1 felv. Bem. 1909. márc. 21. Nagyvárad. »Fiam, a huszár«, vj. 1 felv. 1910. ápr. 28. U. o. »A paróchiára besüt a nap«, 1914. febr. U. o.

Márton Miksa dr., ügyvéd, sz. 1871. szept. 24-én. Tanulmányait Budapesten, Bécsben és Budapesten végezte. Az 1900-as években mint zenekritikus működött. Színház-irodalmi ügynöksége volt 1927-ig. — Színműfordítása: »Az izé«, operett 3 felv. Írta: Leon Victor. Zen. szerz.: Weinberger Károly. Fordította Heltai Jenővel. Bem. 1902. ápr. 26. Népszínház. »Heidelbergeri diákélet«, vj. 3 felv. Írta: Meyer-

Förster. Bem. 1903. júl. 28. Fővárosi Nyári Színház, majd 1904. okt. 29-én a Vigszínház is műsorába iktatta. (Társsz.: Heltai Jenő.) Felújították 1920. szept. 25. és 1922. jún. 23. a Vigszínházban. — Első neje: Harmath Hedvig (L. o.). Második neje: Makay Margit (L. o.).

Marton Sándor dr., ügyvéd, színpadi kiadóvállalat tulajdonosa. A vállalat 1910. óta áll fenn és igen sok magyar drámaíró művét helyezte el külföldön.

Mártonfalvi György, színész, sz. 1877. febr. 28-án, Budapesten. Színpadra lépett: 1899-ben, Kunhegyi Miklós szízigazgatónál.

Mártonffy Frigyes, író, sz. 1825. nov. 17-én, Komáromban, megh. 1895. júl. 23-án, Ujpesten. Az 1848—49-iki szabadságharcot mint honvédfőhadnagy küzdötte végig; a szabadságharc után emigrált, bejárta a külföld nagyobb városait. Beszért hét nyelvet. Néhány évig vidéken színészkedett, 1861-ben Debrecenben színházi titkár volt, ekkor Martin családi nevét Mártonffy-ra változtatta. Hat évig a Nemzeti Színháznál is működött, de betegsége miatt megvált a színháztól és az irodalomnak élt. — Számos színműfordítása van. Ismertebbek: »A nevezés«, szmü a bécsi életől, 3 felv. Írta: Berg O. F. »Frou-Frou«, dráma 5 felv. Írta: Meilhac és Halévy. »A lyoni rablógyilkosok«, írták: Moreau és Delacour. »Egy ügyes szobalány«, francia vj. 1 felv.

Mártonffy Imre, szerkesztő Ujpesten, sz. 1867. jún. 3-án, Pesten. Szmüve: »A kártyavető feleség«, vj. 3 felv. Bem. 1901. dec. 29. Ujpest, Balogh Árpád színtársulatánál.

Mártonffy (Márton) Jenő, színész, sz. 1847. máj. 15-én, Jászberényben. Színpadra lépett: 1877-ben, Völgyi György szízigazgatónál.

Mártonffy Károly, színész, a Nemzeti Színház nyugdíjazott tagja, sz. 1832. júl. 26-án, Komáromban, megh. 1889. ápr. 28-án, Ujpesten. 1848—49-ben honvéd volt. A szabadságharc után, 1861. szept. 12-én vidéki színész lett, majd a pesti

Nemzeti Színház sűgője. Munkái: »Színházi Napló«, az 1862—63. színi évre Debrecen, 1863. »Új évi élmény«, az 1863. évre. U. o. 1863.

Mártonfi Pál, színész, sz. 1852-ben, Győrött. Színpadra lépett: 1871. jan. 1-én, Gerő Jakab és Aranyosi Gyula egyesített társulatnál. 1885-ben lemondott a színpályáról és a fővárosi rendőrségen detektív lett. — Neje: Pósfai Ella, színésznő, sz. 1858. szept. 22-én, Pesten. 1880-ban Győrött lett színésznő.

Mártonfi Róbert, színész, sz. 1884. aug. 21-én, Versecen, megh. 1911. jan. havában, Varasdon. Színpadra lépett: 1908-ban.

Martos Ferenc dr., író, sz. 1875. jan. 10-én, Aradon. A gimnáziumot Aradon, a jogot a budapesti egyetemen végezte. A jogi doktori fok megszerzése után a vallás- és közoktatásügyi minisztérium szolgálatába lépett. Dramáiról pályafutását 1900-ban kezdte meg, »Balassa Bálint« c. verses vígjátékával, amelyet a Nemzeti Színház adott elő. Azóta több vígjátéka került előadásra a Nemzeti Színház színpadán, nagy sikerrel. De színpadi művei közül mégis az operett-libretto az a műfaj, amellyel legnagyobb sikereit aratta és amely sikerei alapján M.-t tekinthetjük a legkiválóbb magyar librettistának. A legnagyobb hírézeneszerzők egész sora, mint: Lehár Ferenc, Kálmán Imre, Szirmai Albert, Jakobi Viktor, Huszka Jenő, dr. Rényi Aladár stb. M. utólérhetetlen librettójára írták az előadások százait elérő zenéjüket. M. színpadi művei a következők: Vígjátékok és színművek: »Balassa Bálint«, verses vj. 4 felv. Bem. 1902. ápr. 25. Nemzeti Színház. »Simonyi öbester«, vj. 3 felv. Bem. 1903. febr. 26. U. o. »Muskátlis«, vj. 3 felv. Bem. 1906. szept. 29. U. o. »Szent Péter esernyője«, szmü 3 felv. Mikszáth Kálmán regényéből (társszerző: Bakonyi Károly). Bem. 1907. okt. 7. Magyar Színház. (A Beöthy-regime első darabja.) Felújítva: 1924. júl. 14. »Helén«, vj. 4 felv. (Savage regénye után.) Bem. 1915. jan. 15. Magyar Színház. Operett-librettók és egyéb zenés darabok: »Bob herceg«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Huszka Jenő. Bem.

1902. dec. 20. Népszínház; 100-ik előadás: 1903. ápr. 8. (Színre került még Bécsben, Olaszországban és Amerikában.) Felújítva: Városi Színház, 1926. nov. 20. és 1928. márc. 8. »Aranyvirág«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Huszka Jenő. Bem. 1903. nov. 6. (Ezzel a darabbal nyílt meg a Király Színház.) »A granadai vőlegény«, regényes daljáték 3 felv. Zen. szerz.: Báhnert József. Bem. 1905. febr. 11. Népszínház. »Gül Baba«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Huszka Jenő. Bem. 1905. dec. 9. Király Színház. »Tüskerózsa«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Jakobi Viktor. Bem. 1907. márc. 23. Király Színház. »Tündérszerelme«, regényes daljáték 3 felv. Zen. szerz.: Huszka Jenő. Bem. 1907. dec. 20. Népszínház-Vígopera. »Van, de nincs«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Jakobi Viktor. Bem. 1908. okt. 30. Király Színház. »100 év múlva«, revü, zen. szerz.: Jakobi Viktor. Bem. 1908. Király Színház. »Jánoska«, fantasztikus játék. Zen. szerz.: Jakobi Viktor. Bem. 1909. máj. 7-én, Király Színház. 100-ik előadása: 1909. nov. 11. »A kis gróf«, operett 3 felv. Zen. szerz.: dr. Rényi Aladár. Bem. 1911. szept. 9. Király Színház. (Bécsben: 1912. dec. 20. »Susi« c. bem. a Carltheater, 100-ik előadása: 1913. ápr. 1.; Stockholmban bem. 1913. ápr. Lipcse: 1913. május.) »Leányvásár«, operett 3 felv. (Társsz.: Bródy Miksa.) Zen. szerz.: Jakobi Viktor. Bem. 1911. nov. 14. Király Színház. (Lásd a címszónál is.) »Szózik a nagysága«, énekes bohózat 3 felv. (Társszerző: Bródy Miksa.) Bem. 1913. márc. 22. Budapesti Színház. »A kis király«, operett 3 felv. (Társsz.: Bakonyi Károly.) Zen. szerz.: Kálmán Imre. Bem. 1914. jan. 17. Néppopera. »Sybill«, operett 3 felv. (Társsz.: Bródy Miksa.) Zen. szerz.: Jakobi Viktor. Bem. 1914. febr. 27. Király Színház. 100-ik előadása: 1914. jún. 1. »Zsuzsi kisasszony«, operett 3 felv. (Társsz.: Bródy Miksa.) Zen. szerz.: Kálmán Imre. Bem. 1915. febr. 22. Vígshízház. 50-ik előadása: 1915. máj. 3. »A pacsirta«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Lehár Ferenc. Bem. 1918. febr. 1. Király Színház. 100-ik előadása: 1918. máj. 12. Király Színház. »Pillangó főhadnagy«, operett 3 felv. (Társszerző: Harmath Imre.) Zen. szerz.: Komjáthy Károly. Bem. 1918. jún. 7. Ki-

rály Színház. (200-ik előadása: 1920. márc. 12., új betanulással: 1926. máj. 22.) »Cigánygrófné«, operett 3 felv., verseit írta: Kulinyi Ernő, zen. szerz.: Vincze Zsigmond. Bem. 1920. márc. 13. Király Színház. 100-ik előadása: 1920. jún. 23. »Lili bárónő«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Huszka Jenő. Bem. 1919. márc. 7. Városi Színház, majd 1922. szept.-okt. havában a Blaha Lujza Színházban is adták (50 előadás); »Anna-bál«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Volkmann Róbert művei után Vincze Zsigmond. Bem. 1925. szept. 30. Király Színház. »Alexandra«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Szirmai Albert. Bem. 1925. nov. 25. Király Színház. »Kitty és Kató«, operett 3 felv. Zen. szerz.: dr. Rényi Aladár. Bem. 1926. ápr. 30. Király Színház. »Hajtóvadászat«, operett 3 felv. Zen. sz.: Huszka Jenő. Bem. 1926. okt. 22. Városi Színház. »Éva grófnő«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Szirmai Albert. Bem. 1928. febr. 3. Király Színház. »Katica«, operett 3 felv. Zen. szerz.: Márkus Alfréd. Bem. 1929. dec. 7. Városi Színház. — Fordításai: »Katonadolog«, vj. 3 felv., írta: Sylvane és Gascogne. Bem. 1897. szept. 4. Vigaszínház. »A veréb«, vj. 4 felv., írta: Artus Louis. Bem. 1906. jan. 12. Vigaszínház. »A mult«, vj. 3 felv., írta: Victorien Sardou. Bem. 1907. febr. 1. Nemzeti Színház. »A kék egér«, vj. 3 felv., írta: Engel és Horst. Bem. 1915. ápr. 10. Vigaszínház.

Martos-Makos Géza, szmüíró. Munkája: »Csillagos est«, operett 3 felv. Bem. 1926. okt. 22. Kisfaludy Színház.

Martos Szilárdka, író. Színműve: »Tetlegesség«, vj. 1 felv. Bem. 1908. ápr. 30. Arad.

Mascagni (maszkannyi) **Pietro**, olasz zeneszerző, sz. 1863. dec. 7-én, Livornóban. A milánói konzervatóriumban tanult, majd kisebb olasz társulatoknál volt karmester és azután Cerignolában, Nápoly mellett egy zeneegyesület dirigense lett s egyben zongoratanító. 1890. nyarán pályadíjat nyert Sonzogno milánói kiadótól a »Cavalleria rusticana« c. (Giovanni Verga remek kis drámájából, a »Parasztbecsület«-ből írt) 1 felv. operájával, amely

egyszerre világhírűvé tette nevét, vonzóerejét édes és szenvedélyes dallamai máig megtartották, azóta írt tiz operája (Rantauk, Iris, Isabeu stb.) közül egy sem lett népszerű. Nálunk is legnagyobb sikere volt első, »Parasztbecsület« c. operájával. (L. o.) Utána a M. Kir. Operaház csak a »Fritz barátunk«-at adta elő; szöv. Erckmann-Chatrion után P. Jardon, ford.: id. Ábrányi Kornél. Bem. 1892. jan. 23. (L. o.) »A kis Marat« c. operája Szegeden került először színre, 1924. máj. 14-én. Szövegét írta: Giovanni Forzano. Ford.: Móra Ferenc és Tonelli Sándor. 1924. dec. 5-én M. Budapesten is dirigált.

Masirozás imitálása a színpad mögött nem ismeretlen rendezői bravur. Ez úgy történik, hogy a színpad mögött az egyik üres helyiségben felszerelnek egy mikrofont, kifeszítének előtte egy selyempapírost és két technikust négy ceruzával egyenletesen dobolni kezd a papíron. A mikrofonhoz szerelt erősítőlámpák révén a négy ceruza ütemes dobolása úgy halatszik a nézőtérre (a hangszórókon át), mintha egy ezred masirozna kemény léptekkel az országúton.

Második Rákóczi Ferenc fogsága. Tört. színmű. (Lásd: Rákóczi Ferenc fogsága.)

Másodrendű színtársulat. (L.: Színtársulat.)

Massé (masszé) **Victor**, francia zeneszerző, sz. 1822. márc. 7-én, Lorientban, megh. 1884. júl. 5-én. Zenei tanulmányait a párizsi konzervatóriumban végezte. 1853-ban írta »Jeanette menyegzője« c. kis operáját, szöv. írták: Carré és Barbier, ford.: Böhm Gusztáv. Színre került a Nemzeti Színházban, 1879. febr. 4-én, a M. Kir. Operaházban pedig 1885. szept. 4-én mutatták be. Felújítása 1920. ápr. 16-án volt, a Kamaraszínházban, az Operaház tagjaival. — Fő műve: »Pál és Virginia«, 3 felv. opera, Barbier és Carré szövegére, ford.: id. Ábrányi Kornél, Bem. 1877. jún. 9-én volt a Nemzeti Színházban, — Szereposztása: Pál: Pauli Richárd; Sainte-Croix: Maleczky; Domingo: Odry Lehel; Le Bourdonnais: Tallián; Virgi-

nia: Donadio Bianca m. v.; De Latourné: Dévai (Kurzweil Janka; Margaréta: Szerencsés Irma; Méala: Tannerné; Néger: Heim Róza. (Előzőleg még csak Párizsban [Théâtre Lirique, 1876. nov.] került színre; a két címszerepben Capoul és Mlle. Ritter énekelt. Szövege Bernardin de Saint-Pierre regényéből készült, mely egy 1744-ben megtörtént regényes eseményen alapszik.)

Massenet (maszné) Jules Emile Frédéric, fr. zeneszerző, sz. 1842. május 12-én, St. Etienne mellett (Loire), megh. 1912. aug. 13-án, Párizsban. 34 évig volt a párizsi Conservatoire zeneszerzestanára, és azokat az új értékeket, amelyeket mint mindig artistikus, finom és értékes zeneszerző alkotott, itt vitte tovább és adta át az utána következő nemzedéknek. Az 1885-iki országos kiállításunk alkalmával M. Budapesten járt François Coppée költővel és Léon Delibes, Ernest Guiraud zeneszerzőkkel. — Nálunk »Lahore királya« c. operája 1879. jan. 17-én került színre. (Szöv. írta: Louis Gallet, ford.: id. Ábrányi Kornél.) Ezen bemutatón M. is megjelent. A M. Kir. Operaházban 1885. máj. 27-én volt a bemutatója. Egyéb művei: »Heródiás«, szöv. írta: Paul Milliet és Gremont, ford.: Ábrányi Emil. Bem. 1882. dec. 23. Nemzeti Színház. A M. Kir. Operaház bem. 1885. jún. 8. (Brüsszelben: 1881. dec. 19.) »Mannon«, 1884. Abbé Prévost világhírű regényéből szövegét írta: Henry Meilhac és Philippe Gille, ford.: Várady Sándor. Bemutatója a M. Kir. Operaházban 1905. dec. 22-én volt. (Párizsban 1884. jan. 20., Liverpoolban 1885. jan. 17., Londonban 1885. máj. 17. mutatták be.) »Navarrai leány«, szövegét írta: Jules Claretie és Henri Cain, ford.: Ábrányi Emil. Bem. a M. Kir. Operaház 1894. okt. 4. Szilágyi Arabellával. »Don Quichote«, szöv. írta: H. Chain és Le Lorrain. Ford.: Kristóf Károly. Egyetlen előadása a Városi Színházban, 1929. nov. 29-én, a címszerepben Saljapin Fedorral; Dulcinea: Louise Dubost; Sancho Pansa: Chadwick, mindketten a párizsi Opéra Comique tagjai; a többi szereplők a színház tagjai voltak.

Mastix. (Lásd: Masztix.)

Maszk. (fr.: masque). Már a színház gyermekkorában, az ókori hellén drámaírók idejében is nagy fontosságot tulajdonítottak a maszknak. Igaz, hogy eleinte az amfiteátrum hatalmas arányait szolgálta nagyságával s a száj nyílásán ellátott szócsővel az álarc, amely azonban később bizonyos szenvedélyeket és néposztályokat karakterizált. Ennek a mesterséges álarcnak egy rövidebb formája átjutott az újkorba s az olasz commedia dell'arte szereplői viselték. Ezt a fekete álarcot használják ma is bálók alkalmával. A modern színpadi maszk az eleven arc maszkírozásával pótolja az álarcot. Az a színész, aki külsejében gyakran egyforma (ami olyankor történik meg, ha mindig csak egy szerepkört tölt be), időnként másként egyhangú, unalmas lesz, mert a külsejének egyhangúsága átsugárzik az alakítására. A jelmez éppen úgy, mint a maszk, egészen átforgatja a szereplőt. A nehéz, sarkantyús csizma csakúgy megváltoztatja a járást, mint a vékonytalpu bál cipő; a szigorú kifejezést kölcsönző maszk épúgy megváltoztatja a hangot, a gesztust, mint a nőiesen lágyra festett arc. A polgári életben is milyen biztos a fellépésünk, ha tisztán és jól vagyunk felöltözve és milyen kínos érzés lyukas cipőben, rojtos kézzel, borotvátalanul megjelenni jól öltözött emberek között. A jelmez és a maszk előnyeit tehát mindig ki kell aknázni, hogy alakításunk színes és friss legyen és hogy alkalmat szolgáltatassunk arra a hatásra, amelyet az ember külseje gyakorol egyéniségére.

Felületesen gondolkozva, azt hihetnők, hogy az arc nem szorult festékre, mert hiszen a lelki élet visszatükröződését az arcjáték végzi el. Bár az arcjáték és a maszk erős támaszai egymásnak, mindkettő különböző célokat szolgál. Az arcjáték a percről-percre váltakozó érzések tolmácsolója, míg a maszk a karaktert tükrözi vissza, amely állandóan egyforma a legszélsőségesebb indulathullámzások alatt is. Szervesen annyiban kapcsolódik az arcjátékhoz, hogy annak harmónizáló alapot, valóságos reflektort nyújt.

A maszk segítségével a legkülönbözőbb típusokat vihetjük színpadra, megteremthetjük külsőnkben is azt a stílust, amelyet a dráma megkíván, érvényre jut-

tathatjuk különböző korok divatját, ki-domboríthatjuk arcunkon mindenféle nép-fajnak, nemzetiségnek jellegzetes saját-ságait és pótolhatjuk az élénk színeket, amelyeket az erős világítás halványra tett. De a maszkírozás tudományának meg van az az előnye is, hogy segítségével eltün-tethetjük, vagy legalább is enyhíthetjük arcunk hibáit és kiemelhetjük e hibákat, ha azok valamilyen bohócati figura meg-alkotásában előnyünkre szolgálnak. A jó maszk segítségével szerepünkben sohasem zökkenhetünk ki, mert arcunk mindig azt a szenvedélyt tükrözi vissza, amelyet a szerepünk előír és így nem vagyunk kénytelenek örökös arcjátékkal fárasztani izmainkat. Alakításunk csak akkor válik tökéletessé, ha összhangot teremtünk a dráma hősenek jelleme és az öltözködés, meg a maszk karakterizálása között. Az a szereplő, aki nem a szerep karakterének megfelelően készíti elő külsejét: megne-hezíti saját működését és tévútra vezeti a közönséget, amely más alakot lát, mint amilyet hall. Arra törekedjünk a maszk megalkotásakor, hogy az egyéniségünknek megfelelő legyen, mert hiszen ugyanazt az alakot százféleképen is megcsinálhatjuk. Ezért a leghelyesebb, ha a saját arcunk egyéni formáihoz alkalmazzuk a segédesz-közöket. Szükséges továbbá, hogy a maszk természetes legyen. A közönségnek nem szabad észrevennie, hogy az arc festve van, hogy a bajusz, szakáll ragasztott, különben minden illúzióját tönkretesszük. A szín-padtechnika mai fejlettsége megkívánja a maszkírozás terén is a haladást. A paróka-készítés tökéletessége, a zsíros és vízfes-tékek, színes ceruzák és mindenféle se-gédeszközök tömege lehetővé teszi ezt a haladást a színész számára. (Bárdi Ödön.)

Maszkírozás. A férfimaszk is, ugyan-úgy, mint a női, az arcfestékekkel kezdő-dik. A szerep karakteréhez híven, meg-adjuk az arcnak az alapszínt s a festést a nyakra is levisszük, nehogy álarcszerű-leg hasson az arc. A pofacsontok táját sötétvörsszel, úgynevezett parasztpiros-sal élénkítjük, ezzel adunk a nyerges orrnak is színt, mert hiszen természetes, hogy egy napsütött arcnál az orr színe nem marad-hat világos. Viszont, ha valaki az orrát akarja nagyobbra vagy élesebb vonalúra

festeni, azt úgy éri el, hogy az orr élén egy fehér vonalat húz. Nagy orrlyukakat fekete festékekkel csinálunk, egyszerűen meg-nagyobbitjuk minden oldalon az eredeti orrlyukat. A homlok egy árnyalattal min-dig világosabb legyen, mint az arc színe s ha parókát használunk, legyen gondunk arra, hogy a paróka vásznát pontosan s egyenletesen fessük össze a homlokkal. Nincs csunyasabb, mint mikor a paróka vo-nala meglátszik s olyan formájú lesz a fej, mint némely dohánydoboz, melynek tetejét le lehet emelni. Öregedő vagy be-szett szemet úgy terem az ember, hogy felső és alsó szemhéjait halványan szűr-kével vonjuk be, ugyancsak borostás, bo-rotváltatlan arcot is szűrkével festünk s szürke foltot festünk a pofacsont alá ak-kor, ha éhes, sápadt, vagy beteg embert ábrázolunk. A ráncokat sötétpiros és szürke festékekkel együttesen rögtönözzük, még pedig olyformán, hogy a festékekbe mártott »wischerrel«, vagy megfaragott fa-vegecskével a ráncokat odahúzzuk, ahol az arcon és homlokon annak nyoma látszik. Egy kis grimasszal a legsimább arc is elárulja jövődő vagy lappangó ráncunk helyét s ehhez a természetes vonalhoz kell alkalmazkodni. Akárhányszor látni ráncok-kal össze-visszapingált kezdő színészeket, akiknek térképszerűen megrajzolt arca nemhogy természetellenes, de egyszerűen nevetséges. Kővér, pufók arcot úgy fes-tünk, hogy a sötétpiros arc közepébe vi-lágospirossal egy pengő nagyságú, ke-rek foltot rakunk, de ugyanakkor a szánkban, mind a két oldalon egy-egy szil-vát, vagy sült gesztenyét tartunk azon a helyen, ahol kívül a kerek folt virít. Fog-híjjasságnál az első fogakat bekenjük mas-tix-szal s azután fekete festékekkel dörzsöl-jük be. Minden színész iparkodik az ar-cát maga festeni, hisz a saját vonásait mindenki legjobban ismeri. A maszk le-mosását a színészek *lemaszkírozás* szóval szokták jelölni. A lemaszkírozáshoz disznó-zsirt vagy vazelint használnak. A maszk-írozást sok színész művészi tökélyre tudta fokozni. Kiváló maszkírozó színészek: Eg-ressy Gábor, E. Kovács Gyula, újabb idő-kben: Egressy Ákos, Gabányi Árpád és László, Gál Gyula, Krémer Jenő, Réthey Lajos, Körmendy János, Hatvani Ede, stb. Egy Ascher nevű bécsi színész, a Carl-

Theater tagja, a »Cajus és Sempronius« c. vj.-ban Schmerling miniszter maszkjában jelent meg, amiért a rendőrség 8 napi fogságra ítélte. (Lásd: »Pesti Napló«, 1865. ápr. 15.) A fővárosi színházak egynemelyikénél szokásban van, hogy a rendező a próbatáblára kifüggesztett íven utasítást ad az új színdarabban előfordult összes szereplőknek, hogy minő maszkot tartoznak készíteni. Ezen utasítás mindenkire kötelező erejű, ellenőrzésével az ügyelő van megbízva. Amely szereplő eltérő maszkot készít, megfelelő pénzbírsággal sújtják.

Masztix, görög szó = fogpép, gyantaszerű anyag, melyet aetherben kell felolvasztani. A Kiosz-szigetén és a Földközi-tenger mellékén terem. Kitűnő ragasztóanyag, amelyel a színészek maszkírozásához szükséges bajuszukat vagy szakállukat szokták felragasztani, ecset segítségével. A masztixot a színházi fodrász készíti, ő adja át esténként a színészeknek és ő is kezeli azt.

Matány Antal, színész, sz. 1890. júl. 18-án, Budapesten. Iskoláit a fővárosban végezte. Szülei tudta nélkül játszott egyszer a Feld-féle gyermekszínházban, ami elhatározó lépés volt jövője pályájára. 1908-ban Sziklai Kornélnál kezdte színészi működését. Két év múlva Fehér Károlyhoz szerződött Erdélybe, azután Halász Alfréd, Füredi Béla és Almássy Endre lesz az igazgatója. 1915-ben bevonult katonának, 1918-ban dr. Bárdos Artur a Belvárosi Színházhoz szerződtette. Első jelentős sikere Szép Ernő »Patikája«-ban (1920. febr. 13.) és utána a »Gyermektragédia«-ban (1920. márc. 27.) volt. 1924-ben az Unio Színházak tagja, 1925-ben dr. Bárdos Artur újra a Belvárosi Színházhoz szerződtette, 1921. óta az Orsz. Színészegyesület tanácsosa. 1927. máj. 14-én fellépett a Nemzeti Színházban »A három testőr« c. bohózat Flóris szerepében. Ezután az intézethez szerződtették. Mint szerződött tag ez év okt. 12-én lépett fel először »A fősvény« Jakab mester szerepében. Játszotta ezenkívül Lancelot Gobbót (Velencei kalnár), Mádi Simit (Cifra nyomorúság), Csillag Matyit (Lilla), Zódág Marcit (Falusi verebek), Radványi Gidát (Gyurkovics lányok), Baracs Matyit (A bor), Rageneau-t (Cy-

rano), Guildenstern-t (Hamlet), stb. (Neje Kisteleki Ede költő leánya.)

Máté Gyula, színész, sz. 1886. júl. 21-én, Pécsen. Színész lett 1907-ben. 1920. dec. havában az Orsz. Színészegyesület kisnyugdíjasai részére 550 K-t adományozott. (Ekkor a kaposvári Turul-kabaré igazgatója volt.)

Máté Irén, színésznő, sz. 1883. dec. 8-án, Budapesten. Színpadra lépett 1904-ben.

Máté István, színész, sz. 1900. ápr. 27-én, Versecen. 1921-ben lépett a színpályára.

Máté Lajos dr., színműíró. Színműve: »Petőfi«. Alkalmi színmű. Bem. 1911. márc. 15. Városligeti Színkör.

Máté Mariska, színésznő, sz. 1873. szept. 1-én, Szatmárt. Színpadra lépett 1895. szept. 26-án, Dobó Sándor színgazgatónál.

Mátéffy Etelka, színésznő. Színpadra lépett 1864. dec. 30-án.

Mátéfy József, színész-sugó volt a kolozsvári színháznál, 1826—7-ben, 1828-ban Kassán működött, majd 1829—30-ban újból Kolozsvárott találjuk, 1848-ig. 1846—47-ben Győrben volt szerződésben. Munkája: »Magyar Játékszíni Zsebkönyv«. 1830. és 1831. Színműfordításai ezek: »Szökött katonák«, vj. 1 felv. Kotzebue után; előadták 1810. jan. 14. »Tell Vilmos«, nézőjáték 5 felv. Ford. Schiller után. »A férfi iskola«, új mulatságos vj. 3 felv. Molière után ford. Bem. 1823. febr. 1. Kolozsvár. — Neje: Csávásy Mária, színésznő. 1826—1848. között Kolozsvárott találjuk.

Máthé Rózsi, operaénekesnő. Négy éven át képezte szép terjedelmű mezzoszopránját Graeff tanárnál, majd Tango Egisztónál. 1916. márc. 18-án fellépett a M. Kir. Operaházban, a »Parasztbecsület«-ben, mint Lola, 1920. febr. 20-án pedig a Városi Színházban a »Carmen« címszerepében ért el nagy sikert. 1924. május első napjaiban a bécsi Volksoperben vendégszerepelt, majd az intézet rendes tagjai sorába szerződött.

Máthé Sándor, színész, sz. 1897. aug. 13-án, Budapesten. Rákosi Szidi színésziskoláját végezte, mely után a Royal Orfeum szerződtette. 1921-ben felvételre magát az Orsz. Színészegyesület kötelékébe.

Mátészalkai színészet. Mátészalkán 1865. júl. havában Kétszery József színtársulata játszott. Elismertebb tagok voltak: Kétszery Emilia, Kétszery Nina, Békeiné, Szathmáry, stb. A 80-as években a Hungária-szálló udvarán levő színpadon játszottak a színészek. 1930-ban a város Halmi Jenő színgazgató körzetébe tartozik.

Matiné, (fr.), a délelőtti koncert neve. A régi színészvilágban »reggély«-nek mondták. (»Életképek«, 1844. II. kötet, 3. szám. 90. oldal.) (Az első matiné Párizsban tartották, 1688-ban, ezt Ballande, a Comédie Française tagja rendezte. — Arthur Pougin: Dictionnaire du Théâtre. Paris, 1885.—509. oldal.)

Matisz Pál, ügyvéd, sz. 1818-ban, Komáromban. Színműfordításai: »Marion de Lorme«. Hugo Viktor után. Előadták Kolozsvárt, 1842. ápr. 16-án. »IV. Henrik király«, I. rész. 5 felv. Shakespeare után, Egressy Gáborral együtt; előadták Pesten, 1845. febr. 8-án. (Lásd a címszónál is.)

Matkovich Pál, író. (Lásd: Bús Vitéz.)

Matók Mária, színésznő. (Lásd: Fehérvári [Erovis] Ottóné.)

Matolay József, színész-súgó. Munkái: »Theater Journal von Jahre 1810. Almanach des kön. städt. Theaters in Pesth auf das Jahr 1836. 1842. 1848.« Megjelent Pesten.

Matolay Károly dr., író, a »Színházi Világ« volt szerkesztője. Színműve: »Igazi férfi«, operett 1 felv. Zen. szerz. Fornét Hugó. Bem. 1917. márc. 16., Nagyvárad. »Pista!«, táncos operett 3 felv. Szöv. írta Vágó Géza. Zen. szerz. Kossowich Pál. Bem. 1922. jún. 27. Budapesti Színház.

Matolcsi Béla, színész, sz. 1882. nov. 9-én, Bakonszegen, Bihar m., megh.

1925. jan. 18-án, Budapesten. Színész lett 1907-ben. Elismert színész volt a vidéken. — Neje: Kajtor Erzsébet, színésznő, sz. 1889. máj. 4-én, Nagyszalon-tán. 1910-ben lépett a pályára.

Matousek Ferenc, színházi karmester, 1848-iki honvéd, sz. 1834-ben, Prágában. 1850. jan. 1-én kezdte színházi működését Szabó Józsefnél. — Neje: Szőnyi Konrád Emilia, sz. 1861-ben, Debrecenben, megh. 1917. aug. 20-án. 1881-ben lett színésznő, Tóth Bélánál.

Mátrai (Novák) Dezső, hőstenor, sz. 1872. júl. 28-án, Hódmezővásárhelyen. Atyja a Máv-nál főfelügyelő. Egy ízben Esterházy herceg meghallotta gyönyörű hangját, mire az énekes-pályára képezte. Bellovics volt a mestere. 1892. szept. 1-től 1893. máj. 5-ig volt a M. Kir. Operaház tagja. 1898. nov. 10-én fellépett a Népszínházban, a »Cigánybáró« Barinkay-jában. 1899-ben Lipcsébe szerződtették, majd Düsseldorfba hívták meg. 1900. febr. 16-án ismét fellépett a Népszínházban, Barinkay-ban. 1904. júl. 16-án Bayreuthben »Tannhäuser«-t énekelte. Főbb szerepei: Lohengrin, Tannhäuser, Canio, Próféta, Troubadour, Faust, stb.

Mátrai Endre, színész, sz. 1864. nov. 24-én, Bakonyszentlászlón, Veszprém m. Színpadra lépett 1884. nov. 1-én, Feleký Miklós színgazgatónál.

Mátrai Ernő, operaénekes és rendező, sz. 1885-ben, Sopronban. Ének- és zenéi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1909-ben Krecsányi Ignác szerződtette operaénekesnek és karmesternek. Ugyanilyen minőségben 1910-től a budapesti Népoparánál működött, a háború kitöréséig. Négyévi harctéri szolgálat után a budapesti Városi Színház szerződtette, majd 1919-ben a szegedi városi színház énekes és operarendezője. 1928-ban a szegedi városi kezelesű színház művészeti igazgatója volt. Énekes tanítványai hazai és külföldi színpadokon nyertek elhelyezést.

Mátrai Ernő, színész, a berlini Deutsches Theater tagja, sz. 1890-ben. Pályáját a Vígszínháznál kezdte, majd Berlinbe került. 1916. jún. 3-án a berlini színé-

szekkel fellépett nálunk a Népoperában. Munkája: »Bábjáték.« »Mese«. Egyfelvonásos zenés némajáték. Zen. írta László Sándor. Bemutatta társulatával a Népoperában, 1916. jún. 3-án.

Mátrai Erzsébet, karénekesnő, sz. 1901-ben, Kecskeméten. Színpadra lépett 1926-ban.

Mátrai József, színész, sz. 1859. márc. 19-én, a györmegyei Taáb községben, megh. 1911. máj. 29-én, Budapesten. Színipályára lépett 1883. dec. 10-én, a Népszínházban. 1884-ben Csóka—Feleky társulatánál, 1885-ben Gerőffynél, 1886-ban Nagy Vincénél működött, azután 1887-ben Valentin Lajos, 1889-ben Halmay Imre, 1890-ben újra Valentin, 1891-ben ifj. Polgár az igazgatója. Később hét éven át a Magyar Színház tagja volt. 1911. jan. 1-én nyugdíjba ment. — Öccse: M. András, színész, sz. 1865-ben. Tíz évig volt a Népszínház tagja. Elhunyt Budapesten, 1906. márc. 17-én.

Mátrai Kálmán, színész, sz. 1865. júl. 19-én, Gyöngyösön, megh. 1916. aug. 22-én, Budapesten. 1881. jún. 1-én lépett a színipályára Tóth Bélánál és különösen a komikus-szerepekben aratott sikereket. Hosszabb ideig működött Kolozsvárott, ahol rendező is volt. 1904-ben Micsey F. György tagja volt. 1913. júl. 1-én nyugdíjazták. — Neje: Major Ida, színésznő. (L. o.)

Mátrai (Matousek) László, vesziprémi székesegyházi karnagy, Kompolthy Tivadarnak (L. o.) »Jónás a cethal gyomrában« című operettjéhez zenét szerzett. Bem. 1886. szept. 15-én, Nagyváradon, Krecsányi Ignác társulatánál.

Mátrai Sándor, gazdálkodó, Pásztón. Palóctárgyú novelláival az »Az Est« és testvérújsaiban tűnt fel és a kabaré-színpadon is sikere volt kis darabjaival. 1924-ben »A magyar ember« c. egyfelvonásosával elnyerte a Halmos Izor-féle ezer koronás pályadíjat. Egyéb színműve: »A nagybácsi álma«, komédia 3 felv. Dosztojevsky regényéből. Bem. 1926. szept. 22. Kamara Színház.

Mátray (Betegh) Béla, (alcsiktusnádi), színész, a Nemzeti Színház rendezője, sz. 1846. márc. 19-én, székely nemes családból, Kolozsvárott, megh. 1912. aug. 19-én, Gödöllőn. Tanulmányait a nagy-szebeni Theresiánumban folytatta 1857—1862-ig; innen Kolozsvárra ment a gimnázium felsőbb osztályai elvégzésére. Itt kedvet kapott a festészethez és csakhamar egy festőnél kapott alkalmazást, kinél másfél évet töltött, azután a színipályára akart lépni s 1868. aug. 9-én a színészakadémia növendéke lett, ahol egy év után ösztöndíjat is kapott. Előbb Aradi Gerőnél volt szerződésben a Várszínházban, 1870. jan. 21-én Fehérvári Antal kolozsvári társulatához hívták meg. Itt első fel lépte a »Kalmár és tengerész«-ben Arthur szerepe volt. Ezután Kassára megy, Temesváry Lajoshoz, majd két évig az aradi Színügygyámolóító Egylet igazgatása alatt működik, télen Aradon, nyáron pedig mint művezető Nagybecskerek, Békésgyula, Nagykikinda városokban. 1874-ben ismét Kolozsvárott működik, ekkor Korbuly Bogdán intendánsága alatt művezető volt 1884-ig. Közben az 1880. év április 28-án megalakult bécsi népszínműtársulatnak művezetőjévé nevezték ki. Mint művezető nagy tudással és igen tapintatosan működött. Különösen a szerepek kettős kiosztásában volt érdekes módszere, amennyiben a népszerű művészeket a második kiosztásban szerepeltette, míg a fiatalabbak a darab első előadásain játszottak s így az ő helyzetüket is megkönnyítette, mert aki először játszik egy szerepet, bizonyos mértékben előnye van utódával szemben. 1883. október havában a Nemzeti Színház segédrendezőjévé hívták meg. 1896-ban a Vigszínház tagjai sorába szerződttették, ahol később főrendező volt és a színház színésziskolájának gyakorló tanára. Innen 1902. nov. 25-én megvált és elfoglalta a Nemzeti Színház rendezői tisztét (1903. jan. 1.), melynek haláláig egyik erőssége volt. Főbb szerepei: Shylock, Biberach, Harpagon, Jago, Moor Ferenc, Myze (IV. László), stb. Szakmunkája: »Az élet színefalai«. Kolozsvár. 1880. »A kolozsvári nemzeti színház«. (Válasz a Pesti Napló ez évi 240-ik számában fentebbi cím alatt megjelent közleményére.) U. o. 1882. Színművei: »Arbuez Péter, Szzevilla inkvizí-

tora», dr. (Fordítás.) Bem. 1875. febr. elején, Debrecenben. »Kis ördög«, a kolozsvári 1000 frankos népszínház pályázaton legtöbb elismerést nyert. 1876. »Koncsag Lajkó«, népsz. 3 felv. Zenéje Szabó Imrétől. 1876. aug. 25. Népszínház. »Az inquisitor leánya vagy az urnak méltó és méltatlan szolgálja«, szomorú. 4 felv. Írta Körber Oszkár. Bem. 1873. okt. 4. Kassán. »Két szék közt a pad alatt vagy a mama mint vetélytárs«, vj. 2 felv. Capendu Ernő után. Kassa, 1873. dec. 12. »Rablógyilkos«, vj. 1 felv. Írta About Edmund. U. o. »Az öngyilkos«, vj. Kolozsvár, 1875. telén. »A tiszteletes ur keservei«, vj. 4 felv. Kneisel után, Kassa, 1875. ápr. 21. »Mondecaus, a tudomány bajnoka«, szmü. Írta Brachvogel. Kolozsvár, 1875. »A doktor bácsi«, vj. 5 felv. Írta Moser. Bem. 1882. szeptemberben. U. o. — Első neje: Gombos Katalin (Papp Zsigmondné); második neje: Borovszky Matild, színésznő, sz. 1861-ben, megh. 1907. jan. 17-én, Budapesten. Házasságuk 1880. aug. havában volt, Kolozsvárott. Működött Kolozsvárott, a Magyar- és Vigszínházban. — Fia: ifj. Mátray Béla, mint a Vigszínházi színésziskola növendéke öngyilkos lett 1902. júl. 21-én, Budapesten.

Mátray Erzsi, színésznő, Mátray Béla (L. o.) leánya, sz. 1894-ben, Budapesten. A Nemzeti Színház tagja. Miután a színészakadémiát elvégezte, 1913. márc. 31-én bemutatkozott a Nemzeti Színházban, az »Egér« c. vj.-ban, Moison Mártha szerepében és ugyanezen év szeptember havában szerződtek. 1922. ápr. 15-én házasságra lépett Törs Tibor újságíróval. 1924. szeptember havától az Unio színházakhoz szerződött, majd onnan megválva, ismét visszatért a Nemzeti Színház kötelékébe; ahol ekkor már áttért a drámai szende és fiatal hősnői szerepkörre. Csinos énekhangja lévén, 1916-ban ő játszotta a »Sárga csikó«-ban Erzsikét, majd a »Szökött katoná«-ban Julesát is. Igazi színészszer. Elegáns megjelenés, tiszta kiejtés jellemzik. Főbb szerepei: Angelique (Dandin György), Ariel (Vihar), Helén (Árnyék), Olga hercegnő (Bizánc), Sári (Annuska), Bergerou Helén (Szerelmem órája), Roxan (Cyrano), Színésznő (A túlbuzgó fiatalember), Olivia (Vízkereszt),

Diane (Válás után), Jessica (Velencei kalmár), Athalia (Aranyember), Nerissa (Velencei kalmár), Hyppia (Az ember tragédiája), Robinson Violet (Tanner John házassága), Armande (Tudós nők), Katica (Gyurkovics lányok), stb.

Mátray Rothkrepf Gábor, író és zeneszerző, sz. 1797. nov. 23-án, Nagykátán, megh. 1875. júl. 19-én, Budapesten. Iskoláit Pesten végezte; 1817-ben a kir. táblán letette a jegyzői esküt, de hajlamai és körülményei a zenei pályára terelték. 1833. ápr. 1-én megindította az első magyar szépirodalmi lapot, a »Regelő«-t és ennek társalapját, a »Honnév«-t, melyben állandó rovatot nyitott a színművészetnek. A Nemzeti Színház felépítéséhez hatalmas gyűjtést indított meg a lapjában s e tekintetben is igaz példát mutatott a hazafiaknak. A Nemzeti Színház megnyitásakor ő írta a »Rémalakok« c. karéneket Vörösmarty »Árpád ébredése« c. előjátékához. 1837. júl. 26-án megválasztották a Nemzeti Színház igazgatójává, de dec. 17-én lemondott erről az állásról és a Nemzeti Múzeum könyvtárnoka lett. Munkája: »A budai magyar játékszínképző iskolának terve«. 1835. »Egy helyes opera felállításának módjai«. 1837. Ugyanez évben megírta a pesti magyar színészet történetét. Színművei: »A tékozló fiú«, opera 3 felv. Scribe-től. (Szövegfordítás.) 1848. »A képzelgő«, vígopera 3 felv. 1854. (Szövegfordítás.) »Hárfásleány«, szomorú. 1813. »Kínzó torony« c. drámahoz zenét írt. (1814.) »Ujesztendei ajándék«. 1815. Zenét írt még a »Csorny György« és »Tündér álma« c. drámákhoz.

Mátray (Tóth) Gyula, színész, sz. 1853. okt. 18-án, Faddon (Tolna m.). Színpadra lépett: 1876. ápr. 25-én, Szathmáry Károly színgazdától.

Mátray István, színész, 1855—56, majd 1858—59. telén Csabay Pálnál működött, Győrött, 1862-ben Balogh Alajossal társulva, társulatot szervezett, mellyel az 1863—64. telére Győrött akart működni, minthogy azonban 1863. nyarán Reszler István társulata játszott ott, nem mentek Győrbe, hanem Pápáról távozva, Mosonban és Komáromban működtek.

Mátray (Maczonkay K.) József, színész, sz. 1900. febr. 25-én, Zentán (Bács m.). A világháború alatt katoná volt, majd hazatérve, beiratkozott Rózsahegy Kálmán színésziskolájába. Pályáját Alapi Nándornál kezdte. 1927-ben a Vígszínház szerződtette.

Mátray Lajos, tanár, sz. 1859. márc. 28-án, Miskolcon. 1890-ben a szatmári városi színházat — melynek létesítésén társadalmi téren sokat buzgólkodott — az ő pályanyertes prologusával nyitották meg. Elbeszélő (»Aranka«, »Feri«) és lírai verskötetek kívül könyvet írt Fazekas Mihályról (a »Ludas Matyi« szerzőjéről). Munkája még: »Multak emlékei«, 1896. ezredéves ünnepély alkalmából. »Dicső multunk«, a szabadságharc 50 éves fordulóján előadta a szatmári szintársulat.

Mátray (Szaploneczay) Laura, színésznő, sz. 1841-ben, Nagyszentmiklóson, (Torontál m.), megh. 1904. ápr. 13-án, Budapesten. Már hét éves korában működött mint gyermekszereplő Pály Elek társulatánál. Mostohaatyja, Mátray István színigazgató, alig tizenöt éves korában felléptette, majd hamarosan a kolozsvári színház tagja lett (1855., 1866–67). 1854. jan. 23-án fellépett a Nemzeti Színházban, a »Hazatértek«-ben. Ez év február 8-án a »Hölgyfutár« így ír róla: »Ujra bebizonyítá, miszerint a színipályára elvitázhatatlan hatással bír, költői alakja s az érzés, mi hangján átrezg, igen szerencsés adományok«. Tagja volt a Budai Népszínháznak is. Itt érte el művészetének legmagasabb fokát. 1859-ben férjhez ment Szép József színészhez. (L. o.) Később egysorban emlegették nevét Prielle Cornéliával és Felekynével. Gr. Ráday intendáns többször hívta a Nemzeti Színházhoz, azonban miután 1871-ben férjhez ment (Gyöngyössy János kereskedelmi miniszteri tanácsoshoz), az ajánlatot nem fogadta el s csak olykor-olykor lépett fel mint vendég, majd 1877-ben végleg visszavonult. Jobb szerepei voltak: Eszmeralda (Notre Dame-i toronyőr), Maritana (Don Caesar), Gauthier Margit (Kaméliás hölgy), Rózi (Cigány), Ayda (IV. László), stb. — Nővére: Mátray Mari, színésznő. 1854. jan. 23-án együttesen ven-

dégszerepelt a Nemzeti Színházban. 1862-ben Szabadkán működött. Ez év április 9-én újra meghívták a Nemzeti Színházhoz vendégszereplésre. Ekkor »A falusiak« Irma szerepét játszotta. 1864. márc. 28-ától Molnár György Budai Népszínházának volt a tagja.

Matschinsky hercegnő, énekesnő. (L.: Mirelli Gemma.)

Mattausch Albert, zeneszerző. Magyar tárgyú operája: »A pusztai csalogány«, szövegét írta Bethge Ernő Henrik, német író. Bem. 1917. dec. 22. Würzburg.

Matskási Péter, (tinkovai), nyugalma-zott főpostamester, sz. 1803-ban, megh. 1891-ben, Kolozsvárott. A magyar színeszethek lelkes barátja volt. Mint 21 éves ifjú ott volt a kolozsvári belfarkas-uccai Nemzeti Színház megnyitására s azóta nem maradt el a színházból, alig volt este, hogy ne látták volna őt ott. Észterint ő volt a kolozsvári színház legrégebb és legszorgalmasabb látogatója. Végrendeletében 3 ezer forintot hagyományozott a kolozsvári Nemzeti Színháznak.

Mattyasovszky Ilona, filmszínésznő, 1914-ben a színpadon működött, amikor az első magyar filmekben főleg népszínmű alakításaival aratott nagy sikert. Azon túl teljesen a filmre tért át. 1921-ben filmiskolát nyitott, majd mint Bolváry Géza filmrendező felesége külföldre ment és jelenleg is ott működik és neve a filmvilág nemzetközi viszonylataiban is jóhangzásu.

Mattyasovszky Sándor, színműíró. Színműve: »A titok sullya«, szmú 2 felv. Bem. 1832. Esztergom.

Mattyasovszky Teréz, színésznő. sz. 1897. okt. 8-án, Marosújváron. (Alsófehér m.) 1927. nov. 1-én felvették az Orsz. Színészegyesület kötelékébe.

Matuska László dr. Színműve: »Ősbudavárában«, vj. 3 felv. Bem. 1900. aug. havában, Orosházán.

»Mátyás diák, vagy a cinkotai nagyítce«, népszínmű 3 felv. Írta Balogh István. Bem. 1844. jún. 29. Szerdahelyi József zenéjével, a Nemzeti Színházban; fel-

újítása 1867. aug. 4-én volt, ezzel a szereposztással: Mátyás diák: Paulay Ede; Lőrinc, apródja, a boszniai király fia: Szigligeti Jolán; Kupa Mátyás, cinkotai kántor: Szilágyi Sándor; Rebeka, felesége: Patakiné; Zsigmond, Katalin, gyermekei: Náday Ferenc, Lendvayné; Czinkó Mihály, sáfár: Komáromi; Harangozó: Balácsi Sándor; Öreg bíró: Nagy Imre; Tehénpásztor: Karikás; Vasvillás: Udvarhelyi L.; Idegen nő: Paulayné; Vlad Martin, tót diák: Sántha Antal; Zarándok: Morvai Antal; Hadnagy: Kaczvinszky János; Huszár: Szalai; Szobaleány: Korcsek Leopoldina; Inas: Hubenay; Vigyázó, kapitány: Kaczvinszky János; Oláh János, kincstári irnok: Benedek; Gyika, budai csapláros a hévíz toronynál: Adams Ede; Kincstári szolga: Szücs; Gyékén, Káka, pórok: Réthy, Benkő; Első, Második, Harmadik korhely: Vass, Korcsek, Mészáros; Őrsi: Egressy Árpád; Kalocsai Imre, kincstári gondnok: Udvarhelyi Sándor. A Népszínház is műsorába iktatta: 1880. okt. 17-én. A darab a vidéken sokáig volt műsoron.

Mátyás király, vagy a nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma. Nemzeti érzékeny játék három felvonásban. Azon alkalmatosságra, midőn Ferenc Budavárában jún. 6. 1792. magyar királlyá koronázott, írta Szentjóbí Szabó László. Előbeszédében megjegyzi, hogy néhány hét alatt írta darabját és azért kéri, hogy ne ítéljék meg a tudósok, ha egy felséges képet, erőtlen ecsettel fogván hozzá, el nem találhatott. Bem. 1881. aug. 12. A Nemzeti Színházban. (Egressy Á., Csillag T., Tóth, Jászai M., Bercsényi, Mihályfi, Benedek, Kovács voltak a darab főszereplői.)

Mátyás király lesz, szmű 5 felv. írta Szigligeti Ede. Bem. 1858. okt. 5. Nemzeti Színház.

Mátyás Zsóka, színésznő, sz. 1902. júl. 12-én. 1926. szept. havában felvették az Orsz. Színészegyesület kötelékébe.

Mátyási József, ügyvéd, sz. 1783. máj. 2-án, Izsákon, Pest m., megh. 1849. jan. 15-én, Kecskeméten. Színműve: »A

kavallér és dáma vagy két egyforma lélek«, vj. 3 felv. Bem. Pesten.

Mátyási József, színész, sz. 1841-ben, Nagybányán, megh. 1904. jan. havában. Színészsé lett 1864. ápr. 10-én, Csab Imrénél. 1880-ban Károlyi Lajosnál, majd Hegyi Gyulánál, 1883-ban Farkas Gusztávnál működik. A következő évben Gáspár Jenő, 1886-ban Krecsányi Ignác, 1890-ben Szabó Andor, 1894-ben Bokody Antal az igazgatója.

Mátyásné Lévy Iona, színésznő, sz. 1892. ápr. 28-án, Budapesten. 1923-ban lett színésznő.

Matyasovich Viktor, az Orsz. Zeneakadémia volt növendéke 1913. őszén az innsbrucki Stadttheaterhez szerződött karmesternek.

Mátyássy Istvánné Pongrátz Erzsébet (előbb Udvarhelyi Miklósné), színésznő, sz. 1813-ban, megh. 1885. febr. 25-én, Budapesten. Kassáról jött Pestre, ahol igen kedvelt színésznő volt. Udvarhelyi Miklós színész (L. o.) halála után Mátyássy István ügyvéd neje lett.

Matyók Mihály, úttörő színész, 1790-ben Budán csapott fel színésznek.

Matyólakodalom, falusi történet 3 felv. írta Garamszeghy Sándor. Bem. 1914. jan. 16-án, a Nemzeti Színházban. Főszereplők: Blaha Lujza, Rózsahegy Kálmán, Rajnai Gábor, Gyenes László, Ligeti Juliska, Mészáros Alajos, Kürti József, Bartos Gyula.

Matzenauer Margit, bajor kir. kamaraénekesnő, a müncheni Residenz Theater tagja, nálunk előbb a filharmonikusoknál énekelt, két ízben is. 1909. ápr. 21-én az Operában vendégszerepelt, a »Walkür« Brunhildájában és a »Fidelio« címszerepében. »Nagykultúrájú énekesnő, stílus-érzék és színészi erő párosul impozáns megjelenésében. A müncheni mintaelőadások legőjtét érezzük minden hangján, minden mozdulatán« — írta róla a »Pesti Napló« 1909. ápr. 22-én. 1911. jan. 12-én ismét hangversenyt adott a Vigadóban, májusban mint Delila és Walkür vendégszerepelt az Operában, okt. 3-ától kezdve mint

Aida is. A kritika, természetesen, magasztalta, de a művész nő panaszkodott a földszint közönye miatt: »ezért többé nem jön Budapestre«. (Tiltakozott a régebből maradt Preuse M. elnevezés ellen: férjétől már akkor elvált.)

Maud Francesco, színműíró. Nálunk is bemutatott drámája: »Sátánó«. Bem. 1911. febr. 15-én, az újpesti Éden-színházban.

Maugham (mogam) William Somerset, angol író, sz. 1874-ben. Színművei: »Lady Frederick«, vj. 3 felv. Bem. 1916. júl. 1. Magyar Színház. »Smith«, játék 4 felv. Ford. Salgó Ernő. Bem. 1920. máj. 14. U. o. »Eső« (»Rain«), szmü 3 felv. Átdolgozta John Colton és Clemence Randolph. Fordította Harsányi Zsolt. Bem. 1925. okt. 10. Magyar Színház. »A levél«, szmü 3 felv. Ford. Lengyel Menyhért. Bem. 1927. okt. 14. Víg-színház. »Ne váljunk el«, vj. 3 felv. Ford. Heltai Jenő. Bem. 1928. dec. 7. Víg-színház.

Maupassant (mópasszán) Guy de, fr. regényíró, akit különösen novellái tettek világhírűvé, sz. 1850. aug. 5-én, Miromesnil-kastélyban (Normandia), megh. 1893. júl. 6-án, Passy-ban. Nálunk is bemutatott színműve: »Yvette«, szmü 3 felv. Társz. Berton Pierre. Bem. 1902. jún. 11. Nemzeti Színház.

Maurier Georges Louis, angol író. (Lásd: Du Maurier.)

Mauthner Eduárd, magyar születésű német író, sz. 1824. nov. 13-án, Pesten, hol atyja kereskedő volt. Bécsben, Lipcsében és Prágában tanult jogot, majd orvosi tanfolyamon folytatta tanulmányait. 1848-ban Bécsben hírlapírással foglalkozott. Egy vígjátékával a Burgszínház pályázatán díjat nyert. 1863-ban »Eglante« c. darabjával ért el sikert. Megh. Badenben, 1889. júl. 1-én.

Mauthner Gusztáv, színész, sz. 1876. márc. 6-án, Nagyváradon. Színészegyesületi tag lett 1916-ban. — Neje: Ungvári Mária, színésznő, sz. 1898. febr. 14-én, Pozsonyban. 1913-ban vették fel a Színészegyesület kötelékébe.

Max Milian, a Magy. Kir. Operaház zenekari tagja írt egy operettet »Az aranyos« c. alatt. Bem. 1918. jún. 14-én, a Budai Színkörben.

Mayburg Vilma, színésznő, sz. Szabolcán. Atyja földbirtokos volt. Pozsonyban zárdában nevelkedett, azután Bécsben Altmann színész tanítványa lett. 1891-ben Berlinben lépett színpadra. 1892-ben a Deutsches Theater szerződtette. 1893-ban a Residenz Theater tagja lett.

Mayer Antónia, bécsi színésznő, 1834-ben a budai színháznál működött 40 frt havi fizetéssel. — Nővére: Karolina ugyanezen időben vele működött ugyancsak Budán, 70 frt havi gázsival.

Mayer Rezső, színész, sz. 1903. dec. 1-én, Budapestén. 1926. szept. 1-én felvették az Orsz. Színészegyesület kötelékébe.

Mayer Simon, színész, sz. 1897. márc. 3-án, Sanok-on, Galicia. 1921-ben felvették az Orsz. Színészegyesület gyakorlatosai közé.

Mayo M., amerikai író. Nálunk is színre került színművei: »A golya«, boh. 3 felv. Ford. Hervay Frigyes. Bem. 1912. jún. 14. Víg-színház. »A rézág«, boh. 3 felv. Társz. Field. Bem. 1916. szept. 2. U. o.

Maywood asszony, a bécsi udvari operaház első táncosnője, 1847. jún. 12-én vendégszerepelt a Nemzeti Színházban, a »Gizella vagy a villik« c. balletben. »Mimikája fölötté eleven, de kissé túlzott, rendkívüli ügyességű s a legnagyobb nehézségeken is diadalmaskodó táncos inkább bámulatra ragad, semmint kellemes hatást idézne elő«, — írja róla a »Pesti Divatlap«, 1847., 25. száma.

Maziéres (maziér), fr. vígjátékíró, nálunk is bemutatott színműve: »Dicsvágy a konyhában, vagy az a la chipolata pudding«, tréfa-játék 1. felv. Társz. Scribe. Ford. Fancsy Lajos. Bem. 1833. febr. 10. Miskolc.

Mazzantini Lajos, balletmester, sz. 1857-ben, Rómában, megh. 1921. jún.

Medgyaszay Vilma

Medveczky Bella

Megyeri (Stand) Károly

HAVE NIE
NEVET NEM(E)
ISMERI/EZ

Menezerné Havas Györgyi
(Szövegét lásd: II. kötet, 214. oldal)

Mende Klári

Mészáros Alajos

Mészáros Ilka (sz. 1852.)

Mészáros Giza

Mészáros Imre

Mészáros Kálmán

Mészáros Lajos

Mészáros Paulette

Mészáros Sándor László

Mészáros Sándor Lászlóné Iványi Irén

9-én. Budapesten. A tánc-kedvet atyjától örökölte, aki szintén balletmester volt és ő volt egyben első oktatója 6 éves korában. Első fellépése 9 éves korában volt, amidőn a »Harmonia Triest« jótékonycélú előadásán szerepelt. 1867-ben Milanóban tanult Charl Blasisnál, a Scala-színház igazgatójánál. 19 éves korában meghívják a bécsi udvari operaházhoz, ahol nagy népszerűsége tett szert. 13 esztendő telt itt mint szolótáncos. Közben bejárja Oroszország, Prága, Kairo, New-York színpadjait. Hozzánk 1886. nov. 1-én szerződött Mahler igazgató meghívására, de 1887. jún. 30-án megvált az Operaháztól, majd két év múlva ismét visszahívják és elismeréssel mutatkozik be (1889. jan. 3-án) a »Babatündér«-ben, mint Polichinelle. 1894. dec. 30-ig volt az Operaház tagja. 1906. és 7-ik évben a Népszínház-Vigoperának volt a táncmestere és egyben a vígszínházi színésziskola növendékeit is ő oktatta. A koreográfiáról szakkönyve jelent meg. Számos balletet írt. — Neje: Tomasowszky Ferenczy Paula, a 80-as években egyik legkedveltebb táncosnője volt a Nemzeti Színháznak, innen átszerződött a M. Kir. Operaházhoz. Megh. Budapesten, 1914. ápr. 4-én. (Első férje Szabados [Svoboda] Károly, zeneszerző volt, a »Viola, a tengerszem tündére« ballet zeneköltője.) (L. ott.)

Mazzi József, operaénekes, az 1850-es években a Nemzeti Színház tagja volt. 1855. júl. 30-án a »Troubadour« Manrico-jában elbúcsúzott a színháztól, majd 1860. júl. 21-én az »Ernani«-ban újból fellépett. Ekkor ezt a kritikát kapta: »Nem valami nagyon erős, de kifejező, teljes és kellelmetesen folyó tenorhanggal bír s — ami jó ízlésre vall — sohasem kiabál, hanem mindig énekel.« (»Hölgyfutár«, 1860. júl. 24.)

Mecenás. (Lásd: Mae:énás.)

Mecséry Ily, színésznő, sz. 1903-ban. Körömden (Vas m.). Rákosi-iskolát végzett. Színipályára lépett 1925. szept. 1-én, a Király Színházban. Jelenleg Berlinben Ila Mary néven mint moziszínésznő működik.

Mecseri Asztaller Irma, színésznő. (Lásd: Asztaller.)

Medea. Tragédia 5 felv. Írta Grillparzer. Ford. Ambrus Zoltán. Bem. 1887. nov. 4. Nemzeti Színház. Szereplők: Kreon: Szacsavay Imre; Kreuza: Hegyesi Mari; Jázon: Nagy Imre; Medea: Jászai Mari; Gora: Hetényiné; Anfiktüonok követe: Pintér. Négy esztendő alatt 60 előadást ért meg a Nemzeti Színházban Grillparzer »Medea«-ja és megért egy hatvanegyediket — Bécsben, 1892. okt. 5-én, amikor a Nemzeti Színház művészegyüttese a császárvárosban vendégszerepelt. Később ez volt a Nemzeti Színház »Medea«-jának a szereposztása: Kreon: Ivánfi és Bakó; Kreuza: Paulay Erzsi; Jázon: Beregi Oszkár; Medea: Jászai Mari és Fáy Szeréna; Gora: Fáy Szeréna; A követ: Ivánfi és Bartos. 1928. máj. 1-én a következő szereposztásban újították fel a darabot: Kreon, Korint királya: Bakó László; Kreuza, leánya: T. Mátrai E.; Jázon: Lehotay Árpád; Medea, neje: Hettyey Aranka; Aison, Abszürtosz, gyermekei: Burián Béla, Molnár Ferenc; Gora, Medea dajkája: S. Fáy Szeréna; az anfiktüonok követe: Bartos Gyula; Földműves: Pataki József; Rabszólga: Tábori Imre; Cseléd: Szabó Margit. Grillparzer »Medea«-ját különben 1917. júl. 13-án a bécsi Hofburgtheater tagjai is eljátszották mint vendégek a Vígszínházban, 1925. máj. 26-án a moszkvai művész színház tagjai is, a Fővárosi Operettszínházban.

Medea, ó-görög tragédia 5 felvonásban. Írta Euripides. Magyar színpadon először játszották 1913. febr. 17-én, a kolozsvári színházban.

Medek Anna, operaénekesnő, drámai szoprán, sz. 1885. okt. 1-én, Budapesten. Atyja híres építőmester volt a fővárosban, családja morvaországi származású. Már 8 éves korában megtanult zongorázni. Párizsban tanult énekelni Jean Lorraine-nél, a Conservatoire tanáránál, szerepekre azután Maleczky Vilmos tanította. 1908. jan. 11-én első ízben lépett fel a M. Kir. Operaházban, mint vendég, »Lohengrin«-Elsájában, majd mint az intézet szerződött tagja, »Dalibor«-ban (Julia árvalány) és okt. 18-án már a »Nürnbergi mesterdalnokok« Éváját énekelte. 1909. dec. 27-én férjhez ment Merkler Andor (L. o.) zene-

kritikushoz. 1916-ban a »Tudományért és művészetért« nevű aranyéremrendet nyerte. 1917. szept. 6-án Berlinben nagy sikerrel vendégszerepelt a »Bolygó hollandi« Senta szerepében. Az ottani sajtó nagy dicsérrel írt értékes hangjáról, muzikalitásáról és mélyen átértzett művészi alakításáról. 1923. ápr. 21-én az Operaház örökös tagjává nevezték ki. Elsőrangú szerepei közül felemlítjük még ezeket: Aida; tábornagné (A rózsalovag); Sieglinde (A wálkür); Donna Elvira (Don Juan); Erzsébet (Tannhäuser); Amelia (Az úlarcosbál); Leonóra (A troubadour); Cso-Cso-Szán (Pillangó kisasszony); Agatha (A bűvös vadász); Grófné (Figaro lakodalma); Zsuzsika (Farsangi lakodalmom); Mara (Bran-kovics György); Karenin Anna (címszerep). A kiváló énekművésznő többször vendégszerepelt külföldön is: 1915. febr. 22-én Hamburgban, 1916. márc. 29-én Konstantinápolyban, azután Szófiában, 1917. szept. 17-én Berlinben, stb.

Medgyaszai Amália (Ligeti Lajosné), színésznő, sz. 1891. máj. 28-án, Kézdivásárhelyen. Színpadra lépett 1908-ban.

Medgyaszai Ilka, színésznő, sz. 1862-ben, Izsákon, Pest m. Színpadra lépett 1877-ben, Fáy János színingazgatónál.

Medgyaszay Adolf, operaénekes, sz. 1825-ben, Pesten, megh. 1895-ben, Bécsben. Atyja Medgyaszay István, a debreceni eredetű, vagyonos bécsi nagykereskedő, udv. tan. és ismert mecénás, anyja a költői lelkű, Keszthelyről való Kisszántói Petheő Kornélia volt. Feleségével, Egedy Klárával és sógornőjével, E. Mária koloratúrénekesnővel, Bécsben, Kolozsvárt, Temesvárt és a nagyobb vidéki színtársulatoknál működött. 1854. dec. 29-én mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban és a »Mártha« opera Plumkett szerepében, 1855. jan. 11-én pedig »Ernáni«-ban mint Don Sylva mutatkozott be. Később betegsége miatt visszavonult az ügyvédi pályára. Az ő leánya volt Medgyaszay Ilka, unokája pedig Medgyaszay Vilma. (L. o.)

Medgyaszay Evelin, színésznő. (L.: Hegedüs Gyuláné.)

Medgyaszay Ilka, énekesnő, sz. 1851-ben, Pesten. Színpadra lépett 1865. okt.

16-án. 1866-ban Nagyváradon működött Follinusz Jánosnál. Ezenkor a »Fővárosi Lapok« 237-ik száma így ír róla: »Igazan ritka tehetség s kiről általában azt hiszik, hogy Hegedüsé helyét legjobban pótolhatja. Alig egy éve, hogy színpadra lépett s szerencsés adományainál és szorgalmánál fogva máris sok jelét adta nem mindennapi tehetségének«. 1868-ban Aradon működött. 1869. aug. havában a bécsi An der Wien tagja. 1870. ápr. havában a budai Várszínházban találjuk, Aradi Gerónél. Ő kreálta elsőül Budapesten a »Szép Heléna« címszerepét. (1870. ápr. 30.) [Az első magyar »Szép Heléna« előadása azonban Kassán volt, 1866-ban. L. »Szép Heléna« címszó alatt.] Ugyanez évben a wieden színház tagja volt. 1871-ben Debrecenben és Kolozsvárott játszik, 1872-ben ismét Budára szerződött; 1873. téli szezonjára elfogadta a kolozsvári színház meghívását. 1877. jan. havában férjhez ment dr. Stand Kálmán honvédezredorvoshoz. (Megh. Budapesten, 1890. nov. 5-én.) Első férje Csáthy Géza, író. Főbb szerepei: Pierotto (Linda), Boulotte (Kék szakáll), Mátyás (Hunyadi László), Szép Galathea (címszerep), Szép Heléna (címszerep), Gusztika (Plébános szakácsnője), Gabrielle (Párisi élet), stb.

Medgyaszay Ilona, színésznő. (L.: Fehér Károlyné.)

Medgyaszay István, építőművész, sz. 1877. aug. 23-án, Budapesten. Budapesten a Műegyetem, Bécsben az »Akademie der bildenden Künste« mesteriskolájának elvégzése után Párizsban tervezte meg az első vasbetonszerkezetű magyar színházat, a veszprémit (1908.), egy év múlva a sopronit és 1925-ben a nagykanizsait építette fel. Mindhárom színház modern szerkezete, kitűnő akusztikája és fejlett, magyaros ízlése révén feltűnést keltett nemcsak Magyarországon, hanem az európai és amerikai szakirodalomban is. Gölnicbánya, Kézdivásárhely, Csíkszereda, Gyöngyös, Nyíregyháza, Besztercebánya (I. díj), Győr (I. díj) városok színházait tervezte meg. A budapesti Nemzeti Színház tervpályázatán I-díjat nyert. Egyik legjelentősebb színháztechnikai eredménye a budapesti M. Kir. Operaház épületének átalakítása volt

(1912.), amikor — speciális tanulmányai alapján — a nézőtér és színpad átépítésével az akusztikát lényegesen helyesbítette. Több színháztechnikai szabadalmát általánosan alkalmazzák. (Lásd: Színházi akusztika.) Bécsben akadémiai díjat, Párizsban a Société des Artistes Français Médaille-ját, Milánóban aranyérmeket nyert. Kormányfőtanácsos. A kir. József Műegyetemen a népművészet tanára. Londonban kiállított és Indiába került magyar izlésű műveiben az ottani hűn-rokonságot tartó tudósok és építésszek a turáni jelleget felismerve, 1929-ben a Bombayban építendő turáni múzeum tervezésével bízták meg.

Medgyaszay-Kabaré, Budapesten, az Andrássy út 69. alatt. Lásd: Medgyaszay Vilma címszó alatt.

Medgyaszay Színház, Budapesten, az Eskü út 5. alatt. Lásd: Medgyaszay Vilma címszó alatt.

Medgyaszay Vilma, színésznő, sz. 1887-ben, Aradon. Atyja: dr. Stand Károly, orvos, anyja: M. Ilka (L. o.) énekesnő. Színészi tehetségét anyjától örökölte, majd elvégezte a vígszínházi iskolát, ahol 1902. jún. 21-én a »Vándor«-ban tűnt ki. 1903. júl. 20-án lépett fel először a Fővárosi Nyári Színházban, Bisson »Ujfundlandi« c. énekes bohózatában, Clemence szerepében. Ezután Temesvárra megy, Krecsányi Ignác társulatához, ahol a »Pillangókisasszony« c. drámolettben játszott először. 1904. nov. havában a Király Színház szerződtette, ahol a »János vitéz« Iluskájában (nov. 18-án) aratta első diadalát. Ezután Faludi Sándor igazgatása alatt 1907. aug. havától a Modern Színpad Kabaré tagja lett. Ebben a kabarében nőtte ki magát a legfinomabb magyar dalénekesnővé. Sanzonjainak szövegét, a legszebb magyar sanzonokat részére Heltai Jenő, Szép Ernő, Balassa Emil és Emőd Tamás írták. 1908. dec. 18-án fellépett a Nemzeti Színházban is, Schnitzler »Szerelmeskedés« c. darabjában, Krisztina szerepében. 1909. okt. havában további 5 évre megújította Király Színházi szerződését. Közben játszott a Magyar Színházban is, majd vendégszerepelt a bécsi Theater an der Wien-ben is és meg-

hódította a császárváros közönségét is. 1913. aug. 29-én megnyitja a nevére elnevezett kabarét, a Modern Színpadot. 1917. ápr. 28-án a II. oszt. vöröskereszt hadiékítményével tüntették ki. 1917. szept. 25-én házasságra lépett Vámos Árpáddal. 1918. dec. 17-én színházat nyitott az Eskü-téren, a színház azonban rövid fennállás után bezárta kapuit és Dunaparti Színház (L. o.) címmel új igazgatás alá került. Ekkor M. hangversenyeken lépett fel, majd rövid időre a Fővárosi Orfeumba szerződött, onnan 1920-ban Berlinbe ment, itt énekelőadó művészetéért gyönyörű kritikákat kapott. 1924-ben a Teréz-körúti Színpad vendége. 1927. máj. havától a Király Színházhoz szerződött, majd szept. havától az Andrássy-úti Színház tagja volt. 1928. szept. 15-én a »Lulu« c. operett Leopoldina szerepében vendégszerepelt a Fővárosi Operett Színházban, 1929-ben újra az Andrássy úti Színház tagja. 1930-ban Berlinben és több más német városban vendégszerepel. A maga nemében páratlan alakja a magyar színészetnek. A kis genre-ben nagy: az apró dalok művésznője, amelyeket lehetséges finomsággal s mégis, ahol kell, drámai erővel ad elő. A derűs elmésség, a komor melancholia, a drámai szenvedély egyaránt benne van művészi regiszterében. Az ének, taglejtés, arcjáték teljes egységbe olvadt játékában. Nem hasonlít senki másához, művésze nem utánzata sem a francia chanson-éneklésnek, sem semmi másnak, teljesen az ő egyéniségéből fakadt, eredeti alkotás. — Első férje: dr. Mayer Ernő, orvos, megh. 1919. jan. 8-án, Budapesten.

Medgyes László, Párizsban élő magyar festőművész, 1926. júniusában nagy feltűnést keltett a színházi kiállítás rendezésével, melynek keretében az »Eltörött mézeskalács-szív« c. magyar tárgyú bábjátékot is bemutatták, nagy sikerrel.

Medgyesi József, színész, sz. 1885. máj. 12-én, Tamásiban, Tolna m. Színész lett 1911-ben.

Medgyesi Juci, (Mihora Gizi), színésznő, sz. 1902. jan. 16-án, Bönyrétafalva györmegyei községben. 1924-ben lépett a pályára.

Medgyesi Nándor, színházi karmester (cs. n. Weichsler), sz. 1826-ban, megh. 1878. november havában, Debrecenben. 1851. okt. 5-én lépett a pályára. 1864-ben házasságra lépett Demjén Mária (L. o.) színésznővel. (Megh. Sopronban, 1924. dec. 8.) — Leánya: Medgyesi Erzs, énekesnő. Nevelt fia: Pelsőczy László színész, megh. Pesterzsébeten, 1928. március havában.

Médi, operett 3 felv. Szövegét írta Willner és Reichert. Ford. Harsányi Zsolt. Zenéjét Lafite Károly szerzette Schutermelódiákkal. Bem. 1918. jún. 21. Víg-színházban. Szereposztása: Idősb Médi: Pálmay Ilka, ifjabb Médi: Péchy Erzs volt. A többi szereplők: Kerényi Gabi, Palásthy Irén, Vendrey Ferenc, Szerényi Zoltán, Haraszi Hermin, Galetta Ferenc, Fehér Artur, Sziklai Jenő, Inke Rezső, Mihályfi Julia, Szécsi Ferkó.

Medve Albert, színműve: »Toldi Miklós és a köszegi hős asszonyok«, szmü 3 felv. Játékszínre alkalmazta Pergő Celesztin. Előadták 1835. nov. 8-án, a budai színházban.

Medveczky Bella (medveczei és kisbesztercei), operaénekesnő és író. A fiatal magyar írógeneráció egyik legtöbbet ígérő tehetsége és legvonzóbb egyénisége. Régi nemesi családból származik. Nemzetiségének egyik hagyománya volt mindenkor a művészetek és az irodalom szeretete. Nagybátyja Medveczky Frigyes volt, a budapesti Tudományegyetem európai nevű bölcsész- és művészet-professzora. Művészi hajlamai már gyermekkorában kibontakoztak; különösen a zene vonzza ellenállhatatlanul. Gyermekkorában hegedűjátékot tanult és jeles tanárai nagy jövővel biztatták. Véletlen szeszély volt, hogy énekesnő lett belőle: fogadásból próbaéneklésre jelentkezett a Zeneakadémián, ahol rábeszélést, hogy hangját képeztesse ki. Az akadémiai opera-tanfolyam elvégzése után az állami színházak tagja lett. Majdnem minden jelentékenyebb mezzoszoprán-szerepet énekelt a Magyar Királyi Operaház és a Városi Színház színpadán. De művészi alkotás vággyal gazdag lelkét ez mind nem elégítette ki. Már zeneakadémiai növendék korában novellákat írt és azok meg is jelen-

tek különböző szépirodalmi lapokban. A fiatal énekesnőt, mint író, tulajdonképpen Osváth Ernő, a »Nyugat« főszerkesztője fedezte föl. Ő biztatta, ő látta el tanácsokkal, ő közölte egymásután a nyugtalan szenvedély ízzásában tündöklő novelláit a »Nyugat« hasábjain. Nemsokára befogadják a legjobb magyar napilapok és szépirodalmi orgánusok sajtóságos hangú, egészen egyéni stílusban írott novelláit. Mikor a nevét már régen ismeri a főváros operába járó közönsége és lelkes tapsok köszöntik estéről-estére az operaszínpadon, akkor válik egyszerre ismertté, szinte egyik napról a másikra, írói neve. Az újságok olvasóközönsége hosszú hónapokon át azt hiszi, hogy egy másik Medveczky Bella tűnt fel a tárcarovatban, nem tudják, hogy az író Medveczky Bella azonos a méltán népszerű és nagyrabecsült operaénekesnővel.

1927-ben jelent meg első regénye: a »Vihar«. A regényről elragadtatott hangon ír a kritika, kiemelve forró, lángoló stílusát, az érzések gazdagságát, a gondolatok mélységét és a szimbólumokig mélyülő költőiségét. Rövid egymásutánban következő regényei: a »Mámor«, melynek példátlanul nagy sikere van, a »Bp. 31—862«, mely egészen új oldaláról mutatja be az írónőt, az »Ezért?«, a »Nőgyűlölők« és a »Happy end«. Az utóbbi években annyit ír és hónapról-hónapra növekedő népszerűsége olyan fokozott irodalmi termelésre készteti, hogy nem tud tovább megmaradni a színpadon. Egy időre megvált az operaszínpadtól, de azért hangversenyeken és a rádióban továbbra is gyönyörködteti hallgatóit bársonyos szépségű hangjával és fejlett, finom énektudásával.

A fiatal író legnagyobb erényei közé tartozik stílusának és megdöbbentő lélekismeretének gazdagsága. Messze kiemelkedik ő az átlagból. Medveczky Bella vérbeli író. Írásának olyan egyéni jellegzetessége van, meglátásai, mesefordulatai, forró és szenvedélyes dialektikája annyira elválasztják őt minden más írótól, hogyha regényeinek néhány mondatát olvassa el valaki, anélkül, hogy tudná, ez az ő műve — azonnal meg kell ismernie a mondatok íróját. Abból az elszigeteltségből, fiziológiai és lélektani körülzártaságból, mely annyira nőiesen jellegzetessé teszi igen sok nő-író

munkáját, magasabbrendű művészete, a szenvedélyek és emberek ábrázolásában a monumentális emelkedő tehetsége mesze kiemeli őt. A kiváló tehetségű, gazdag egyéniségű fiatal író új úton jár munkássága most van a teljes kibontakozás útján. (Balassa Imre.)

Medveczky Lilly, magántáncosnő, sz. 1902-ben, Beliscé-n (Verőce m.) Színpadra lépett: 1919-ben.

Mefisztotelesz. Az ördög neve a »Faust«-ban. A szó eredete nagyon érdekes, mert egyik példája a nyelvfejlődés játékos pajkosságának. Megist-Ophiel a görög Ophis, kígyó szóból keletkezett és alapjában kígyóbüvölőt jelentett. Az ókorban ez a Megist-Ophiel lassanként a bűvészek védője lett, a középkorban pedig a pokol egyik főfejedelme. Egy középkori német könyvben, a »Fausts Höllezwang« c. varázsnótában az ördög neve, azután Megistophiel helyett sajtóhibából Mephistophiel-nek fordul elő és az elterjedt népkönyv révén lett azután az ördög Mephistoteles, úgy hogy azután Goethe a »Faust« megalkotásakor már szintén Mefisztotelesznek nevezi az ördögöt. Operai feldolgozásban Boito Arrigo zenéjével és szövegével 1882. ápr. 25-én mutatták be a Nemzeti Színházban, ezzel a szereposztással: Mefistoteles: Ney Dávid; Faust: Perotti Gyula; Margit: Bartolucci Viktória; Márta: Saxlehner Emma; Heléna: Beermann Stefánia; Pantalís: Spányi Irma; Nercus: Kiss Dezső. A M. Kir. Operaház is sietett átvenni műsorába, 1885. jún. 7-én.

»Még a borsón is szépet álmodom!« Szállóige az »Ember tragédiájá«-ból. (XII. szín.) Mondja Plátó.

Megállítani a próbát: színészi szak kifejezés; arra értendő, hogy a próbát vezető rendező, ha hibát lát, akkor a szöveg további elmondását egy időre beszünteti és a megállapított hiányt megmagyarázza.

Megérett a szerep. Ezt a kifejezést akkor mondják a színészek, ha az új szerepüket már jól tudják, az egész színdarab minden részével teljesen tisztába jöttek.

Megerle Teréz, bécsi író, a Josefstädter Theater számára mintegy 60 dara-

bot írt. Fordította a »Szökött katonát« és »Két pisztolyt«. Megh. 1865. júl. há-
vában.

Megfogni a szerepet. Ha a színész mindjárt az első próbán tökéletesen tisztában van az alakítandó szerepével és ép ezért teljes ambícióval lát hozzá művészi munkájához, kedvvel dolgozza ki annak minden legkisebb részletét is, miáltal a sikere biztosítottnak látszik, ekkor úgy mondják a kollégái, hogy: »megfogta a szerepet«.

Megfujni a kőkéményes házakat. A vidéki vándorszínészek, mikor hajdanában bejöttek valamely községbe, kvartettben összeálltak és szerenádokat adtak a jobb-fajta külsejű házak ablakai alatt. A jobb-módot a szemfüles színészek úgy szímatolták ki, hogy amelyik háznak a kéménye kőből van, arról azt következtették, hogy azt csak jómódú ember lakhatja. Ezután rázendítettek az ismert énekekre: »Csendes éj van, nyugalomnak éje« kezdetűre és mily boldogok voltak, ha énekekért egy pár krajcárt kaphattak! Ha meg bőkezű volt a ház ura és forintokkal jutalmazta őket, a színészek akkor urak voltak és sokra becsülték a művészetüket! Hétfőn és pénteken, mely napokon hajdan előadás nem volt, szintén kvartetteztek a kőkéményes házak ablakai előtt, hova gyakran be is invitálták a színészeket egy kis harapni valóra s egy-két pohár borra.

»Meghalt a cselszövő, eltűnt a rút viszály...« Erkel Ferenc és Egressy Benjamin »Hunyadi László« c. operájából való dal.

Meghuzni a darabot — kifejezés arra értendő, hogy a rendező a színdarabban előforduló felesleges részt törli, tehát meg-
rövidíti, összevonja, azaz: meghúzza a színművet, de akkor is meghúzzák a darabot, ha valaki megbetegszik és a szerepet az ú. n. »beugró színész« nem tudja gyorsan betanulni, akkor is úgy cselekszik a rendező, hogy — meghúzza a darabot. Meghuzni a szerepet is szokás, ha t. i. benne értelemzavaró szövegrész fordul elő, esetleg ha ismétlésbe bocsátkozik a szerző: ekkor a rendező törlést eszközöl és azt a

súgópéldányba is bevezeti. (V. ö. Rövidítés.)

Megjátszani. Ezen szó alatt nem a szerep eljátszását kell érteni, hanem egy nehéz és nevezetes momentumnak kiaknázását, egy brilliáns rész bravúros megoldását ideális művészi értelemben. (Valószínűleg nem színészi meghatározás szerint Tóth Béla a szót »üres izetlenség«-nek nevezi, mely »nem mond semmit.« »Pesti Hírlap« 1896. szept. 8. »Járványok« c. tárcájában, a III. hasábjában.) Használják olyan értelemben is, hogy a »szerepet megjátszotta«, vagyis jól (alaposan) játszott.

Megjátszani minden szót. (Színész-szargon.) Arra a színészre alkalmazott kifejezés, aki a szerepe minden részét hangsúlyozza, élénken gesztikulál hozzá és oly játékot alkalmaz, amely felesleges.

Megjátszott cselek, dráma 3 felv. Írta: Szigligeti Ede. (A költő első szín-műve.) Bem. 1835. márc. 24. Budán.

Megmenteni az előadást. A jó előadás előfeltétele a művészi, szabatos, pontos összjáték. A színházi előadást óraműhöz lehet hasonlítani, melyben minden kerekesekek, minden hajszálrugónak megvan a maga szerepe. A legkisebb zavaró momentumnál felborulhat a legjobb előadás. Egy szereplő hirtelen rosszul lesz, egy másikat hirtelen cserbe hagyja a memóriája, harmadik egy fontos kelléket künn felejt az öltözőjében stb., stb. Ilyenkor ha a színész színen szereplő társa hirtelen ötlettel el tudja vonni a közönség figyelmét, addig, míg az előadás a rendes mederbe lép — megmentette az előadást. Még a mondottaknál is sokkal nagyobb a zavar a színháznál, ha a főszereplő előadás napján lemondja az előadást. Ilyenkor futkosás, kapkodás van, míg egy bátor helyettest tudnak keríteni, aki aztán beugrik és megmenti az előadást. Minden nagyobb színháznál van ilyen tartalék-színész, akinek alkalomadtán megvan a bátorsága bármily nagy szerepben kiállni a színpadra és ezáltal lehetővé tenni az előadást.

Megnyitó előadás. Az első, beköszöntő színielőadás neve.

Megoldás, a színdarab cselekvényének egyik főrésze.

Megtörni a darabot. Próbák alkalmával használják a rendezők ezt a kifejezést, mellyel azt jelzik, hogy a készülő darab minden részletét megismer-tetik a színészekkel, akiktől viszont megkövetelik, hogy nagy általánosságban tudják is a szerepüket. Az ilyen alapos próbák eredményezik a színészek tájékozódási lehetőségét, — amire úgy mondják, hogy megtörték a darabot, — azaz tisztába jöttek a szöveg technikai részével.

Megy kifejezés arra értendő, hogy valamely színdarab műsorra van kitűzve; tehát ha valamely napra »Bánk bán« van előjegyezve, arra úgy mondják színész-körökben, hogy »ma Bánk bán megy«. Sajnos, ezt is a németből vettük át. A régi s helyes magyarságú kifejezése ez: »Ma Bánk bánt játsszák.«

Megyaszai Máté Jenő, színész, sz. 1884. jan. 24-én, Kézdivásárhelyen. Színipályára lépett: 1905-ben. — Neje: Schwarcz Hajnalka, színésznő, sz. 1888. dec. 21-én, Aradon. 1907-ben vették fel az Orsz. Színészegyesület kötelékébe.

Megyaszai Tolnay Klára, színésznő, sz. 1889. márc. 20-án, Pilismaróton. Színipályára lépett: 1906-ban.

Megyei Kálmánné (Meisel Eugénia), színésznő, sz. 1881. ápr. 18-án, Békéscsábán. 1902-ben lépett a színipályára.

Megyeri Béla, színész, sz. 1896. jún. 28-án, Budapesten. Színipályára lépett: 1922-ben.

Megyeri Dezső (kólyi és dancsházai Jámbor Dezső), színész, színműíró, sz. 1857. márc. 5-én, Pesten, megh. 1913. okt. 14-én, u. o. Édesatyja vármegyei főügyész, majd később koronaügyész volt. Iskoláit a pesti Kálvin-téri református kollégiumban végezte, majd zeneakadémiai növendék is volt. Érettségi után mint másodéves jogász — szülei ellenzése mellett — beállt vándorszínésznek, 1877-ben, Szuper Károly nagykovácsi társulatánál, fizetés nélkül. Ezután tovább kóborol a vidéken, eljut Székesfehérvárra, Szegedre, majd Kolozsvárra (1884. okt.), ahol előbb

színész, majd rendező volt, végül 1896-ban, midőn Ditrői Mór a Vígszínház igazgatója lett, őt bízták meg a színház vezetésével; ez utóbbi állásában művészi hozzáértésével nagyot lendített a kolozsvári színészet ügyén. 1891. máj. 4-én mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban, a »Constantin abbé«-ban. 1893. nyarán a Városligeti Szinkör művezetője. 1899. jan. 1. óta a Vígszínház tagja volt, majd ez év okt. 16-ától a Népszínház főrendezőjének szerződötték, 1905. máj. 29-én a Magyar Színház hívta meg rendezőnek, ahol mint színész is szerepelt; első fellépte okt. 10-én volt a »Mongodin úr felesége« c. vj. Mongodin szerepében. Ezután művészi tevékenysége mind nagyobb területeken talál érvényesülést, úgyannyira, hogy 1906. dec. 11-én átvette a Népszínház igazgatói székét. 1910. jan. 1-én nyugalomba ment. Arcképe a Színészegyesület tanácstermében van elhelyezve. Eltemették Kolozsvárott, a házsongárdi családi sírboltba. Főbb szerepei: Rettegi Fridolin (Szabin nők elrablása), Liliomfi, Jakab mester (Molière-ben), Sírásó (Hamlet), Celesztin (Nebántsvirág), Styx Jankó, Chevril (Párisi regény), Duval Henry (Válás után), Mongodin stb. — Eredeti színművei: »Katonáskisasszony«, operett 3 felv. Szöv. és zen. írta. Bem. 1890. dec. 30. Népszínház. »Pepi«, eredeti boh. 3 felv. Bem. 1892. aug. 18. Budai Szinkör. »Az első per«, boh. 3 felv. Kolozsvár, 1892. okt. »Özvegy kisasszony«, énekes boh. 3 felv. Bem. 1893. jún. 24. Városligeti Szinkör. »Az ötödik pont«, operett 3 felv. Bem. 1894. dec. 16. Népszínház. Fordításai: »Cigánybáró«, operett-fordítás. Zenéje Straussól. Kolozsvár, 1886. márc. »Az első szerelem«, vj., írta: Wilbrandt. 1887. febr., u. o. »A tragédia«, szmü, írta: Wilbrandt, ugyanakkor. »Hulló csillag«, vj., írta: Moser, 1887. szept., u. o. »Trutz és Putz«, angol boh. 1889. júl. Népszínház. »Jabuka, vagy az almaszüret« (Leányvásár), operett 3 felv. 1895. szept. 21. U. o. (Szöv. írta: Davis Gusztáv és Kalbeck Miksa. Zenéje: Strauss Jánostól.)

Megyeri Ilona, színésznő, sz. 1884. okt. 27-én, Bácsújfalun (Bács m.) Színésznő lett 1914-ben.

Megyeri (Stand) Károly, az emberi jellemek ábrázolásának démoni ezermestere, a nagy kómikus színész Tótmegyerén született 1798. jan. 24-én. Atyja gazdatiszt volt. Eleinte a Károlyi grófok megyeri uradalmában irtokoskodott, de öserejű színészösztöne korán fölébredt benne és attól fogva ellenállhatatlanul kergette »a világot jelentő deszkák« felé — Somerset Maugham szavaival élve — »az ördög sarkantyúja«, a lángész parancsa, az elhivatottság belső kényszere. Egy ízben megtérfalta társait azzal, hogy a munka fölé hajló irtokok háta mögött utánozta a rettegett főnök, Klauzál Imre uradalmi tisztartó hangját. Vas Gereben írja meg (»A nemzet napszámossai«-ban) a valóságosan megtörtént jelenetet, mely Megyeri Károly első nyilvános színészi sikere volt, egyben közvetlen oka annak, hogy a gazdasági irtok polgári kenyerét a színész batéréjával cserélte föl. Megyeri — akkor még Stand — magára terítette sok-galléros köpönyegét, krákolva és csoszogva jött be a terembe, mire az irtokok úgy belemerültek a munkába, hogy föl se mertek tekinteni a papirosról. Közben belépett az igazi tisztartó, aki ugyan meg-haragudott és így szólt: »Stand öcsém, jobban tenné, ha komédiás lenne.« Ezzel a jelenettel végződött Stand Károly gazdatiszti karrierje és kezdődött Megyeri Károly színészi pályafutása a magyar színművészet örök dicsőségére.

1817-ben állt be a tizenkilenc éves ifjú vándorkomédiásnak. Külső megjelenése már a kómikai szerepekre utalt. Egyik társa így írja le külsejét: »Alakja egészben olyan volt, mint a nyakas kórte, csúcsára állítva; aránylag igen nagy fej, hozzá vékony lábak. Hangja pedig olyan recsegő volt, mint Szentpéteryé.« Később Bajza József írja róla: »Kisdéd, zömök alak, ezer változatú proteusi arccal.«

Végigjárja a vándor-színész keserves útját, bebarangolja az országot gyalog és ekhós szekéren, játszik, sug, kórusan énekel, színlapot — azaz: »színi cédulát« — hord ki. Amikor 1837-ben megnyílik a nemzeti áldozatkészség kő-vára, a Nemzeti Színház, ő már híres színész, akit az első társulat egyik oszlopául hívnak Pestre. De még csak épül a nemzeti játékszín, mikor már Budán játszik és az akkori idők

kedvelt lapja, a »Honművész« így ír róla: »Ő minden szakmában más és más.« A nagytekintélyű ujság akkor életrajzát és arcképét is közli, ami annak a bizonyossága, hogy Megyeri már az elsők közé tartozik. A magyar színházi kritikusok legelseje, kinek sem azelőtt, sem azóta párja nem akadt, nagy Vörösmartynk írja róla, hogy ő a legtöbb oldalú színész, aki a »Csalódások« Lombai inspektorától kezdve a legutolsó részeges inasig s tőt mesterlegényig minden kómikai szerepben jeles, de kiváló a komoly alakításokban is. Megyeri Shylockjáról azt írja Vörösmarty: »Az ily játék méltó élmény szigorúbb követelőnek is.«

Kartársai szerint, amilyen kiváló kómikus volt, olyan jó drámai színész és jeles intrikus, de egyesek véleménye az, hogy a finomabb cselszövők ábrázolására nem volt képessége. Az »Örökségi egyezés« című drámában a hűtlen várnagyot adta, ki az ablakon dobta ki urát a mélységbe, majd az ablakot befalaztatta. A várnagyból álomjáró lett, aki véresnek képzelte újjait és éjszaka tettének helyén bolyongva, a friss falat vakarja örvöngve. Ebben a szerepében hátborzongató és megrázó alakítást nyújtott. Az »Ügyvédek« című drámában, amint a méreg nyomait törölgeti — Szigligeti szerint — »úgy megrengteté lelkünket, hogy szerepünket is elfeledtük.« Egy régen elmerült darabban úgy játszik, hogy a »Honművész« ezt írja róla: »a valóságot maga legvalódibb színeibe vezette lelkünk elé. A művészi fő tőkely pontját érte el jeles előadása a 4. felvonásban, midőn hajójának elsüllyedését hallja; lehetetlen ezen odamerengést, ezen lesújtottságot és kétségbeesést legmerészebb fantáziával is jobban képzelni.« Egy Szigligeti-bemutató után dicsérik, hogy »kivált az örültségben utánozhatatlan.«

A korabeli kritikából igyekeztük megrajzolni színész-portréját. E kritikák még egy komoly, lelkes, hívó és hivatást érző kritikus-nemzedék tollából kerültek a papírosra. A színész képmása tekint reánk e betűkből, a színész képességeinek körvonalai bontakoznak ki e sárgult ujságlapokon. Megyeri tehetségének természetéről nagy viták folytak: azt vitatták, hogy vajjon a kómikai vagy a drámai szere-

pekben volt-e nagyobb? Kétségtelen, hogy vérbeli kómikus volt, aki drámai szerepekben a megrázó és elemi hatásra számító, úgynevezett »nagy« jelenetek mestere lehetett. De a finomabb lelki hatások ábrázolása közben a kómikus kerekedett fölül benne. Kiss Iván (Sikináv) a »Honművész« kritikusa írja róla: »Szerelmes jeleneteiben, valamint az indulat főfokára hágásnál is gyakran kisiklott útjából s egy-egy hang csapá meg füleinket, melyek kómikai szerepeiben oly karakter-bélyegzők és mulattatók.«

Híres kómikai szerepében, Lombaiban kiemeli a kritika »a túlságosan felül nem csapongó tisztességes viselet«-et. Ez azonban nem jelenti, hogy ő lemondott volna a kómikusok számára megengedett oly sokféle fogásról. Megyeri szívesen rögtönzött. Szerette a könnyű sikert. Szerepeit ritkán tanulta meg jól. Amikor Hamletban Polóniust játszva, Bajza — egyébként művészetének nagy bámulója — keményen ír róla szerepnemtudása miatt: »Szerepszavainak nem értése, sűgő után szavalása, akadások, hűledezés stb...«.

Mint legtöbb kómikus-színész, szíve mélyén egy nagy álmod hordozott: hősteket szeretett volna örökké játszani. Ez a csúnya kis ember titkolt bánatot visel kebelében: annak a fájalmát, hogy nem Brutust, nem Romeót, és nem Antóniust játssza. Vágya a hős-alakítások után elragadja és Lear szerepe után nyúl; eljátssza és meg is bukik benne.

Minden szerepre arcot vált. Megkeresi a szerep külön arcát. Fölveszi azt és megtartja egész szerepén át. Alakítóképeségéről egész legendakör maradt fenn. Azt mondták és írták róla, hogy fölismerhetlenné tudta magát tenni maszk nélkül is. Nem bohóc volt. Gondolkodó színész, aki embert ábrázolt. Egy kritikusa följegyezte róla, hogy ő a nevetetés alapjává mindig az emberi momentumot tette. Eszmét fejezett ki a kómikumban is, vagy emberi sorsot ábrázolt. Az ötletek kibugygyanó gazdagságával, a rögtönzés sokszor zabolátlannak tetsző szabadságával, a túlárado színész-ösztön csapongásaival ő mindenkor egy célra tört: embert ábrázolni, sorsával és eszméivel.

Ős-eredetiségét utánozni nem tudták. Ő utánozni tudott mindenkit, de őt senki

sem. Egyénisége olyan bőségesen gazdag volt, mint senki más színészé. Új, meg új emberi arcok, új, meg új emberi beszédek, járások, testtartások, hangsúlyok ömlöttek belőle pazarlóan, mint az őszerejű forrásból a tiszta víz. A színész ősi ösztöne buzogott benne: másnak lenni, mint ami vagyok. Ő mindig más akart lenni, mint ami. Ezért sokszor még nappali életében is más, meg más alakot, arcot, beszédmodort öltött magára, mint egy borszorkánymester.

»Szerepfaló« volt, mint — nagy Jászaink szerint — minden igazi színész. Mindent el akart játszani, mert az örökké embert alkotó ösztön titokzatos tüze égette a lelkét. Sikert akart. Vállalkozott még szalonszerepekre is, pedig azok nem voltak neki valók. Egy kedélyes, de arisztokratikus alak eljátszása után egyik kritikus megállapította, hogy »Megyeri inkább Fipsz szabót játszott.« A sikert annyira szomjazta, — mint minden színész-lelek — hogy még drámaírássra is ráadta magát, pedig erre nem volt komoly tehetsége. Darabjának címe: »Solymosi vár, vagy a hét utazó s a zarándok.« Eredeti nemzeti dráma 3 szakaszban.

Pesti pályafutása elején így ír róla a »Honművész«: »Ő minden szakban más, meg más, mivel gondolkodva veszi fel a tükrözendő személyek karakterét s emberismeretre, tapasztalásra alapítja előadását.« Pályája vége felé így írnak róla: »Lapjaink olvasói tudni fogják, mit tartunk egy Megyeriről, a még eddig höní színészeinktől utól nem értről.« Majd, mikor több művésszel együtt említik: »Ezek az új iskola képviselői Megyerivel élükön.« Az új iskola nyilván azt jelentette, hogy kartársai a természetességet is csodálták Megyeri Károlyban. Vachot Imre, aki a legkeményebb bírálók egyike volt, azt írja róla, hogy a víg szerepekben nagyobb, de nem lehet őt csak mint kómikust, vagy tragikust megítélni, hanem általában mint csodálatra méltó karakterábrázolót.

Korának nagy tréfacsinálója volt. Adomák egész légioja fűződik nevéhez. Vörösmarty Mihály így szól Megyeri-epigrammjában:

Mely nevetés ez alatt? Mi öröm van a síri
világban?

A komor árnyak közt Megyeri szelleme jár.

Petőfi híres versét így kezdi: Megyeri!
Van-e, ki e nevet nem ismeri?

Majd ismét Vörösmarty szavát idézzük róla:

Eddig néma valék, bércekre temetve, vadon kő,
Most szomorú emlék, gyásznak alakja vagyok.
Meg ne ítéljete a víg arcért. Megyeri sirján
Lelke van a kőnek: élni, kacagnia kell.

1839-ben, két évvel a »nemzeti játék-szín« fölavatása után, Megyeri összekülönbözött Schodelnéval, az énekesnővel. Schodelné nagyhatalom volt a színházban: Nyári Pál pestmegyei alispánnak volt a barátnője. Megyerinek távoznia kellett a színházból, ahová csak 1841 februárjában tért vissza. Kevéssel utóbb, 1842-ben nagy betegség támadja meg az alig negyvenöt éves művészt. Sokáig nem játszhat, midőn föllép, a »Regélő« így ír róla: »Vajha ezen derék színészünk, ki a maga nemében kipótolhatatlan leend, minél tovább működhessek még, színi iskola hiánya miatt semmi új és kitűnő színészi sarjadedőket (sucerescenciát) elő nem mutatható, idő előtt romokba dőlendő szegény árva nemzeti színpadunkon.« E sorok már búcsúztatják a nagy színészt. Megjelenésük után két héttel, 1842. nov. 3-án van a jutalomjátéka »A peleskei nótárius«-ban. A nótáriust akkor játszotta harmincadszor. Öt hét múlva, 1842. dec. 12-én az ezermester már halott volt.

Bajza József, a nagy költő és kemény kritikus fölszólította Megyeri színésztársait, hogy könyvben örökítsék meg a nagyszerű művész alkotásait. A fölszólításnak nem volt hatása. Megyeri zseniális alakját, emberi és művészi ábrázatának körvonalait a korabeli kritikákból kell ki-hámozunk. E kor kritikusaié az érdem, hogy valamennyire sikerül az igyekezetünk. Fölhasznált forrásmunkánk: Szigligeti Ede: Színészarcoképek. Vas Gereben: A nemzet napszámjai. Rakoczay Pál: Egressy Gábor és kora. A »Honművész«, a »Regélő« évfolyamai. Vörösmarty Mihály összes művei. Balassa Imre: Őt régi színészarcoképek. Szuper Károly naplója. Vörösmarty, Bajza, Kiss Iván bírálatai.

Balassa Imre.

Megyeri (Magyar) László, színész,
sz. 1896. jún. 14-én, Vaál községben. (Féjér m.). 1922-ben lépett a színpályára.

Megyery Emma, színésznő. Színpadra lépett: 1862. márc. 17-én, Aradon. 1864-től 1868-ig Győrött működött, 1871-ben Várady Ferenc tagja, 1873–74-ben Miskolcon találjuk.

Meilhac (mejak) Henri, fr. színműíró, sz. 1831. febr. 23-án, Párizsban, megh. 1897. júl. 6-án, u. o. Iskolai végzetével rajzoló és író lett a *Journal pour Rire*-nél. Színműveit Halévy-vel írta. Nálunk színre került művei: »Szép Heléna«, »Gerolsteini nagyhercegnő«, »Kékszakállú herceg«, »Párizsi élet«, »Périchola«, »Tricocoe és Cacolet«, (1872. dec. 6. Miklóssy Színház. Ford.: Erődi Béla.), »Az attaché«, »Toto és Tata«, »A kis herceg«, »A másoló«, dramolett 1 felv. Ford.: Ábrányi Emil: 1874. jún. 1-én adták a Nemzeti Színházban. »Az alagút«, vj. 1 felv. (Társsz.: Halévy.) Bem. 1881. jan. 4. Népszínház. — Leghíresebb operettje a »Nebántsvirág« (L. o.), mely a Népszínházban sokszor került színre és ma is adják vidéki színpadokon. — »Carmen«, »Kedves rokonom!« Vj. 3 felv. Bem. 1898. júl. 8. Fővárosi Nyári Színház stb. (Lásd az egyes darabok címszavait is.) »A kis mama«, vj. 3 felv. (Társszerző: Halévy.) Ford.: Fáy I. Béla. Bem. 1900. nov. 8-án. Vígszínház. »A kis marquisné«, vj. 3 felv. (Társsz.: Halévy.) Ford.: Adorján Sándor. Bem. 1900. márc. 9. Nemzeti Színház. »Frou-Frou«, szmü 5 felv. (Társsz.: Halévy.) Ford.: Fáy I. Béla. Bem. 1890. márc. 21. Nemzeti Színház. Molnár Ferenc ford. bem. 1924. márc. 22. Magyar Színház. »Tücsök«, boh. 3 felv. (Társsz.: Halévy.) Ford.: Hajó Sándor. Bem. 1927. febr. 4. Nemzeti Színház.

Meiningeni udvari színház együttese a budapesti gyapjú-uccai német színházban előbb 1875. nov. 6-án lépett fel Lindner »Bluthochzeit«-jében, melynek tárgya a Szent Bertalan-éj; nov. 9-én előadták a »Képzelt beteg«-et, 10-én Schiller »Fiesco«-ját, 13-án Shakespeare »Vízkereszt«-jét stb. 1888. szept. 30-án újból megkezdték vendégszereplésüket a »Die Jungfrau von Orleans« c. szmüvel.

Meisl Károly, osztrák színműíró, sz. 1775. jún. 30-án, Laibachban, megh. 1853. okt. 8-án, Bécsben. Írt egy magyar

tárgyú drámát »Gisela von Bayern« címmel, mely Szent István feleségéről szól.

Meister György Antal, pesti német színész, írt egy magyar tárgyú színművet, címe: »Die Nixe der Quelle bei Trentschin«, ein ungarisches Volksmärchen mit Gesang. — Pesth, 1808.

Melba Mitchell Nellie, angol koloraturénekesnő, sz. 1859. máj. 19-én, a Melbourne (Ausztrália) melletti Burnleyben, skót szülöktől. 1888-ban lépett színpadra a brüsszeli De la Monnaie-színházban, a »Traviata« c. opera Violetta szerepében. Nálunk 1900. jan. havában hangversenyt adott.

Meleg est. Hirlapi kifejezés azon színházi estre, melyen a közönség a színészek játékán lelkesedik, szereplésükért hálás és az egész előadás alatt sűrűn nyilvánítja tetszését. Természetes, hogy az ilyen meleg est fokozottabb kedvre hangolja a színészeket és épp ezért az egész előadás is nívósabbá válik.

Mélesville (mélvív), fr. színműíró. (L.: Duveyrier.)

Mell Max, osztrák költő és drámaíró. »Krisztus követése« c. passió-játékát 1929. márc. 22-én bemutatta a Nemzeti Színház, Kosztolányi Dezső fordításában.

Mellékszerepa kisebbfajta szerep neve, amely látszólag nincs összefüggésben a darab cselekményével, de valójában mégis sarkalatos kiegészítője. A látszat épp azért vajmi gyakran okoz konfliktust a színházi világban az érzékeny szereplő és az intranzigens igazgató között.

Melles Liskza, énekesnő. (Lásd: Gerecs Jánosné.)

Melódia. A zenei törvények szerint egymásután következő hangok sorozata; míg az összhang (harmónia) egymás mellett álló hangokból áll. (Kunoss Endre szerint a melódia hangfolyam, hangzatár, bájjhang, szép hangzat. — »Gyalulat« c. könyve szerint. Pest, 1835. 61. oldal.)

Melodráma (görög). Oly színmű, melynél a színész zenekari kíséret mellett de-

klamál, de nem énekel. A zenének itt meglehetősen alárendelt szerep jut szemben a szavalóval. Tehát a zenésített dráma, illetve szavalat jelenti a melodramát. (Kunoss Endre szerint: énekes színjáték. — »Gyalulat« Pest, 1835. 61. oldal.)

Melpomené (görög, a. m.: éneklő), a tragédia múzsája. Zeus és Mnemosyné leánya. Fátyollal, baljában tragikus álarcokkal, jobbával botra támaszkodva és kothurnusban ábrázolják.

Meluzina, a szép hableány. Tündéres látványosság 4 felvonásban, 14 képben, énekkel és tánccal. Treumann után átdolgozta: Csepreghy Ferenc. Zen. szerz.: Lenhardt. Bem. 1877. júl. 5. Népszínház. — Szereplők: Oceánia: Pártényiné; Meluzina: Rákosi Szidi; Habocska: Komáromi Mariska; A napsugár: Rákosi Fáni; Róbert: Tihanyi Miklós; Kunigunda: Lukácsyné; Raymond: Eöry Gusztáv.

Memorizálni. (Latin, memoria = emlékezőtehetség, — ebből memorizálni = emlékebe vésni.) Annyi, mint a szerep szövegét többször átismételni, áttanulni, anélkül, hogy a hangsúlyra, játékokra és gesztusra is figyelne a színész. Fáradtságos munka a memorizálás, melyre azonban akkor is szükség van, ha a színész egy már régen lejátszott szerep eljátszására készül. (V. ö. Szereptanulás.)

Mende Béla, színműíró. Színműve: »A kapocs«, szmü 1 felv. Bem. 1907-ben, a Thália Társaság színpadján.

Mende Klára, színésznő, sz. 1903. júl. 4-én, Budapesten. Atyja építész. Az Orsz. Színészegyesület színészképző iskoláját végezte (1921.). 1925-ben Kassán volt szerződésben. Igazgatói: Faragó Ödön, Gróf László, dr. Janovics Jenő. — Főbb szerepei: a »Muzsikás Ferkó«, »Nótás kapitány«, »Alexandra« stb. operett szubrettszerepei. 1930-ban a Bethlen-téri Színpad tagja.

Mendelényi Béla dr., színműíró, sz. 1875. márc. 5-én, Aszódon. Színművei: »Kommandóra«, vj. 1903. Nagyvárad. »Katóka Tündérorságban«, tündérrege. 1905. U. o.

Mendelssohn-Bartholdy Felix, német zeneszerző, sz. 1809. febr. 3-án, Hamburgban, megh. 1847. nov. 4-én, Lipcsében. Zenei tudását Berlinben, Berger Lajos, Hennings és Zelter fejlesztették. 1818-ban már nyilvános hangversenyen fellépett. 1826-ban írta a »Szentivánéji álom« megnyitóját, utóbb egész zenéjét. Megnyitót (ouverture-t) írt »Antigone«, »Athalie«, »Ruy Blas« tragédiákhoz. — 1909. febr. 14-én a Magy. Kir. Operaház születése százados évfordulóját kegyeletes ünnepély keretében ülte meg.

Mendés (mandész) Catulle, spanyol eredetű fr. író, sz. 1841. máj. 22-én, megh. 1909. febr. 7-én, St. Germain mellett, vasúti szerencsétlenség következtében. — Színműve: »Tabarin felesége«, dráma 1 felv. 1894. nov. 16. Nemzeti Színház. »A király«, verses vj. 1 felv. Ford.: Buday József. Bem. ugyanakkor. »Chand d'habits!« (A házaló). Némajáték 3 felv. Zen. szerz.: Bouval Jules. Bem. 1899. máj. 26-án a Vigaszínházban, Séverin C. pantomimus fellépésével. (»Den Schand hab' ich«, — mondta tréfásan Balassa Jenő, mert nem ő kapta a főszerepet.)

Mendlik Béla, színműíró. Színműve: »Dolora«, dráma 3 felv. Bem. 1914. jan. 30. Nagyvárad.

»Menjenek és hirdessék a magyar nyelvet és terjesszék, mint hajdan az apostolok az egy igaz hitet!« — mondta Kultsár István a pesti színészeknek, midőn innen 1815-ben távoznunk kellett a vidékre. (Badics Ferenc: »Fáy András életrajza.« Budapest, 1890. 276. oldal.)

Menner Anna, német színésznő Pesten. (Lásd: Czibulka Alajos címszónál.)

Menuet (olaszul: Minuetto), a legrégibb francia táncok egyike s hamis az a hagyomány, hogy XIV. Lajos volt az első, aki 1653-ban Versaillesben egyik maitressével táncolta először. Az ő idejében volt leginkább divatban, de már Ausztriai Don Juan is külön azért utazott Brüsszelből Párizsba, hogy burgundi Margaréthát — akit abban az időben Európa legkitűnőbb táncosnőjének tartottak, — menuetet lejteni lássa. Még IV. Henrik

se tartotta lealázónak menuetet járni. Ez a méltóságteljes komoly tánc háromnegyed-ütemes, dallama kétszer ismételt 8 ütemből áll és megfelel a tánc karakterének. Egyike a legnehezebb táncoknak, nagy gyakoroltság mellett, testi hajlékonyságot, kecsességet és a szabályoknak szigorú megtartását követeli s ez okból a társas táncok sorából lassanként kiszorult. Bonnet már 1723-ban »Histoire générale de la danse« c. könyvében is panaszkodik, hogy a tánc sajnálatosan veszít méltóságából és kecsességéből. Marcel volt a XVIII. század leghíresebb menuettáncosa és mestere. Hozzá zárandokoltak nemcsak Párizs legelőkelőbb egyéniségei, de Európa minden vidékéről azok, akik kifogástalanul akartak a szalónokban megjelenni és menuetet táncolni. A mi színpadjainkon is gyakran járják a M-et.

Menyörgés. A színpadi menyörgést, amit a kuliszok világában »dörgés«-nek neveznek, úgy szokták csinálni, hogy egy hatalmas, deszkából készült tartóba szelepeket illesztenek be, ezt megtöltik nagy kövekkel. Lent a színpadon egy erre szolgáló kötelet megereszt az ügyelő, mire fönn a zsinórpádon megindulnak a kövek, oly dörgéssel, amelyek csodálatosan hasonlatosak a valódi égdörgéshez. Vidéken egyszerűsítik az ilyen instrukciót és pedig egy nagy pléhdarabbal, amelyet többször megráznak és így idéznek elő vele dörgő hangot.

Mephistofeles. (Lásd: Mefisztofelesz.)

Méray-Horváth Károly, hírlapíró, sz. 1860. márc. 30-án, Pesten. Technikai tanulmányokat végzett a müncheni egyetemen. Számos szociálpolitikai értekezést és nagysikerű regényeket írt. — Színművei: »Egy asszony története«, dráma 4 felv. Bem. 1884. nov. 12. Nemzeti Színház. (Névtelenül nyújtotta be. Eredeti címe: »A nő« volt. Sokáig találgatták, ki lehet a szerzője. Egy főrangú nőt sejtettek szerzőjének.) »Klára«, dráma 3 felv. 1888. U. o. »Falusi délutánok«, vj. 3 felv. 1888. nov. 23. U. o. »A kikoszarozott«, vj. 1 felv.

Mercadante (merkadánte) **Saverio,** olasz zeneszerző, sz. 1797. jún. 26-án, Altamura-ban, megh. 1870. dec. 18-án, Nápoly-

ban. Számos operát írt, népszerűsége a Donizettiével vetélkedett, de hamar feledésbe merült. Leghíresebb operáját Nemzeti Színházunk is bemutatta: »Az eskü«, 1839. jan. 12-én. Nagyon kedvelt mű volt, 34 előadást ért meg.

Mérei Adolf, író, színházi rendező, sz. 1876-ban, megh. 1918. márc. 12-én, Budapesten. Mint a főváros hivatalnokából lett újságíró kezdte meg pályafutását, hírlapírói munkásságán kívül azonban szépirodalommal is foglalkozott. (Számátlan ötletes cikke és verse alatt a családi nevéből: Merkl Adolfból, rövidített, furcsa hangzású »Klado« írói név áll.) Sok kuplé-szöveget és kisebb jelenetet írt s rengeteg színdarabot fordított. Ez a munkássága teremtette meg az első kapcsolatot közte és a budapesti színházak között. Csakhamar búcsút is mondott az újságírásnak és kizárólag a színpadnak szentelte nem mindennapi tehetségét. Hosszú időn át főrendezője volt a Magyar- és Király-színháznak (megvált 1907. dec. 13.), a Népszínház-Vígoperának, majd pedig megindulásától fogva a Népoperának, melynek népszerűsítése körül nagy érdemeket szerzett. Erre az időszakra esik színpadi írói tevékenységének legtermékenyebb korszaka. Eredeti és fordított színdarabjainak a száma jóval meghaladja a kétszázat, kuplét és kabarédalszöveget pedig tízezer-nél is többet írt. A budapesti viszonyokhoz képest nagyon sokat keresett, de jövedelmének jelentékeny részét titkon el is osztogatta szükségbe jutott vagy támogatásra szorult ismerősei között, akik áldva emlegették a nevét. A Népopera régi rezsimjének bukása után a Téli-kert művészi igazgatását vállalta el, majd a Kristály-palota vezetésének a gondjait is magára vette s ezen a téren is elismertté tette nevét. Ő volt a legagilisabb és legmodernebb budapesti varieté-igazgató. Eredeti és fordított színművei közül ismertebbek: »Tilos a bemenet«, énekes boh. 3 felv. Bem. 1899. szept. 2. Magyar Színház. »Lotty ezredesei«, énekes boh. 2 felv., írta Stone Rudyard. Ford. Faragó Jenővel. Bem. 1901. jan. 17. U. o. »Svihákok«, víg operett 3 felv. Szövegét és zenéjét írta Ziehrer Károly. Ford. Feld Auréllal. Bem. 1901. júl. 19. Városligeti Színkör. »A

vesztaszüzek», operett 3 felv., írták Depré és Bernède. Zen. szerz. Le Rey és Clerice. Ford. Bálint Dezsővel. Bem. 1901. okt. 11. Magyar Színház. »Florodóra«, énekes játék 4 képben. Írták Owen Hall, Paul Rubens és Ernest Boyd-Jonnes. Zen. szerz. Leslie Stuart. Ford. Bálint Dezsővel. Bem. 1901. dec. 5. U. o. »Hymen-füred«, boh. 5 képben. Írta Horts és Stein. Bem. 1902. márc. 10. U. o. »Herkules munkái«, operett 3 felv. Írták G. A. de Caillavet és Robert de Flers. Ford. Keszthelyi Ernővel. Bem. 1902. ápr. 25. »A szobalány«, énekes bohóság 3 felv. Írták Bilhaud és Hennequin. Bem. 1903. ápr. 3. Magyar Színház. »A postásfiú«, operett 5 képben. Írták James T. Taurer és Alfred Murray. Ford. Salgó Ernővel. Bem. 1902. jún. U. o. »Götterhalte«. Történet 3 képben. Bem. 1903. márc. 14. Magyar Színház. (A darab sok tüntetésre adott alkalmat.) »Drótostót«, operett 3 felv. Írta Leon Viktor. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Ford. Ruttkay Györggyel. Bem. 1903. ápr. 21. U. o. 100-adszor: 1903. okt. 3.; 150-edszer: 1904. ápr. 19. »Pesti nők«, operett 3 felv. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1903. aug. 15. Budai Színház. »Tavaszk«, operett 3 felv. Írta Duvall és James után Landau és Wilhelm. Zen. szerz. Strauss József. Bem. 1903. okt. 6. U. o. »Toldi«, látványos szmü 6 képben. Bem. 1903. dec. 10. U. o. »Sherry«, operett 3 felv. Szövegét írta Felix Hugó, zen. szerz. Ordonneau. Ford. Ruttkay Györggyel. Bem. 1904. jan. 9. U. o. »Hüvelyk Kató«, operett 3 felv. Zen. szerz. Pugno Raoul. Bem. 1904. márc. 26. U. o. »A rikkancs«, nagy operett 2 felv. Írta Ruttkay Györggyel. Zen. szerz. Stoll Ágost. Bem. 1904. ápr. 23. U. o. »Pfefferkorn utazása«, operett 3 felv., 4 képben. Írta Garl és Strobl. Zen. szerz. Fromm József. Bem. 1904. máj. 19. U. o. »A kéjvonat«, énekes boh. 3 felv. Írták Hennequin, Mortier és Saint Albin. Bem. 1904. május 31. U. o. »Csak tréfa«, énekes boh. 3 felv. Társsz. Verő György. Bem. 1904. szept. 10. U. o. »Az ibolyás-leány«, operett 2 felv. Írta Lindau és Krenn. Zen. szerz. Helmesberger József. Bem. 1904. okt. 6. U. o. »A törvénytelen apa«, énekes boh. 3 felv. Írta Dancour és Vaucaire. Bem. 1904. okt. 14. Király

Színház. »Fecskefészek«, nagy operett előjátékkal 2 felv. Szöv. írta Ordonneau. Zen. szerz. Herblay Henri. Bem. 1904. okt. 28. Magyar Színház. »A próféta álma«, zenés komédia előjátékkal 2 felv. Zen. szerz. Márkus Jenő. Bem. 1904. nov. 25. Népszínház. »Bébé hercegnő«, operett 3 felv. Írták Varney Louis és Decourcelle. Bem. 1904. szept. 20. Magyar Színház. »Huszárver«, nagy operett előjátékkal 2 felv. Szövegét írta Stein és Landesberg. Ford. Ruttkay Györggyel. Zen. szerz. Mader Rezső. Bem. 1904. dec. 2. Magyar Színház. »A danzigi hercegnő«, dalj. 3 felv. Írta Hamilton, zen. szerz. Caryll Iván. Bem. 1905. ápr. 15. Király Színház. »Budapest éjjel«, revü 5 felv. Zenéje Orbán Árpádtól. Bem. 1905. aug. 12. Városligeti Színház. »Cserelányok«, operett 3 felv. Írta Ordonneau Maurice. Zen. szerz. Clerice Justin. Bem. 1906. febr. 28. Király Színház. »A milliárdos kisasszony«, operett 3 felv. Szövegét írta Lindau Károly, zen. szerz. Strauss József. Bem. 1906. szept. 22. Magyar Színház. »Koldusgróf«, operett 3 felv. Írta Leon Viktor, zenéjét Acher Leo. Bem. 1906. jan. 26. Magyar Színház. 100-adszor 1906. aug. 25. U. o. »A víg özvegy«, operett 3 felv. Szöv. írta Leon Viktor és Stein Leó. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1906. nov. 27. U. o. (Lásd részletesen a címszónál.) »Pesti asszonyok«, operett 3 felv. Feld Auréllal fordította. Zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1907. máj. 15. Városligeti Színház. »A századik menyasszony«, énekes boh. 3 felv. Társsz. Vágó Géza. Zen. szerz. Barna Izsó. Bem. 1907. jún. 7. Budai Színház. »A sátán kutyája«, dr. 3 felv. Írta Conan Doyle regénye után. Bem. 1907. aug. 16. U. o. »A víg Nibelungok«, operett 3 felv. Írta Rideamus (álnév). Zen. szerz. Strauss Oszkár. Bem. 1907. aug. 30. Király Színház. »A sárga dominó«, operett 3 felv. Társsz. Szirmai Albert. Bem. 1907. okt. 4. Népszínház-Vigopera. »A varázskerिंगő«, operett 3 felv. Szöv. írta Dormann Jakab. Zen. szerz. Strauss Oszkár. Bem. 1907. nov. 26. Király Színház. »Három feleség«, operett 3 felv. Írta Bauer Gyula, zen. szerz. Lehár Ferenc. Bem. 1908. márc. 31. Népszínház. »Fuzsitus kisasszony«, operett 3 felv. Írta Sterk Vilmos.

Zen. szerz. Ziehrer Károly. Bem. 1908. aug. 15. Fővárosi Nyári Színkör. »Páris almája«, operett 1 felv. Bem. 1908. máj. 23-án. Népszínház-Vigopera. »Gond anyó«, szmü 4 felv. Írta Havel. Bem. 1908. aug. 26. Városligeti Nyári Színház. »A szerencsemalac«, operett 4 felv. Jourda Dániel eszméje után írták Stein Leó és Lindau Károly. Bem. 1909. máj. 1. Fővárosi Nyári Színkör. »Az erdészleány«, operett 3 felv. Szöv. írta Buchbinder Bernát, zen. szerz. Jarno György. Bem. 1909. jún. 20. Városligeti Színkör. 100-ik előadása: 1910. ápr. 16-án volt. »Színészvér«, operett 3 felv. Írták Stein Leó és Lindau Károly. Zen. szerz. Eysler Ödön. Bem. 1909. júl. 30. Fővárosi Nyári Színház. »Hajnalodik«, dr. 3 felv. Írta Kamp Lipót. Bem. 1909. szept. 3. U. o. »Aranyhalacska«, operett 3 felv. Írta Jäger Richárd. Zen. szerz. Jarno György. Bem. 1909. dec. 16. Nagyvárad. »A testőr«, bohózat 3 felv. Írta Armont és Nancey. Bem. 1910. máj. 12. Fővárosi Nyári Színház. »Csitulj, szívem!«, boh. 3 felv. Írták Hennequin és Veber. Bem. 1910. szept. 3. Vigszínház. »A kék róka«, operett. Zenéjét írta Zerkovitz Béla. Bem. 1911. szeptember 29. Royal-Orfeum. »Quo vadis?«, dalmü 5 felv., 6 képben. Sienkievic Henrik regénye után írta: Cain Henry. Zen. szerz.: Nougouès Jean. Bem. 1911. dec. 7. Népopera. »Mindenütt jó«, boh. 3 felv. Írta: Gavault Paul. Bem. 1912. máj. 14. Vigszínház. »A botcsinálta doktor«, dalmü. Szöv. írta: Molière után Barbier Jules és Carré Michel. Zen. szerz.: Gounod Charles. Bem. 1912. jún. 7. Népopera. »Az asszonyfaló«, operett 3 felv. Írta: Lindau, zen.: Eysler. Bem. 1912. máj. 15. Budapesti Színház. »Tengerész Kató«, operett 3 felv. Írta: Buchbinder Bernát. Zen. szerz.: Jarno György. Bem. 1912. szept. 21. Népopera. »A régi Pest«, operett 3 felv. Írta: Kadelburg Gusztáv és Wilhelm Gyula. Zen. szerz.: Launer József. Bem. 1912. szept. 28. Budapesti Színház. »A kedves Augusztin«, operett 3 felv. Írta: Bernauer és Wellisch. Bem. 1912. dec. 7. Népopera. »Aranyeső«, operett 3 felv., 1 előjattal. Társzerző: dr. Béli Izor. Zen. szerz.: Zerkovitz Béla. Bem. 1913. febr. 21. U. o. »Gyerünk csak!« látványos nagy revü. Társz.: dr.

Béli Izor. Zen. szerz.: Zerkovitz Béla és Barna Izsó. Bem. 1913. máj. 24. U. o. »Budagyöngye«, operett 3 felv. Írta: Brammer Gyula és Grünwald Alfréd. Zen. szerz.: dr. Ascher Leó. Bem. 1913. szept. 5. U. o. »A nevető férj«, operett 3 felv. Írták: Brammer és Grünwald. Zen. szerz.: Eysler Ödön. Bem. 1913. szept. 26. U. o. »Katonadolog«, operett 3 felv. Társz.: Béli Izor. Zen. szerz.: Zerkovitz Béla. Bem. 1913. okt. 25. U. o. »Éjfélkor«, operett 3 felv. Írták: Okonkovsky Georg, Néal Max és Ferner Max. Zen. szerz. Götzte Walter. Bem. 1914. ápr. 11. U. o. »A vörös ördögök«, alkalmi játék 7 képben. Társz.: dr. Béli Izor. Zen. szerz.: dr. Gajári István. Bem. 1914. szept. 12. U. o. 100-ik előadása: 1914. okt. 29. »A moztündér«, operett 3 felv. Írta: Okonkovsky és Freund. Zen. szerz.: Winterfeld János. Bem. 1914. okt. 31. U. o. »Kriszkindli«, alkalmi revü 9 képben. Társzerző: Faragó Jenő. Zen. szerz.: Barna Izsó. Bem. 1914. nov. 28. U. o. »Kotnyeles naccsága«, operett 3 felv. Írta: Buchbinder Bernát, zen. szerz.: dr. Ascher Leó. Bem. 1915. ápr. 4. U. o. »Marcia«, énekes és táncos boh. 3 felv. Engel és Horst eredetije után. Zen. szerz.: Márkus Alfréd. Bem. 1916. jún. 16. Fővárosi Nyári Színház. »Az első feleség«, operett 3 felv. Szöv. írta: Willner és Österreicher. Zen. szerz.: Reinhardt Henrik. Bem. 1917. jún. 14. Budapesti Színház.

Méreai Izabella (Balogh Józsefné) színésznő, sz. 1864. dec. 15-én, Igalon (Somogy m.). Színpadra lépett: 1884. szept. havában, Csóka Sándor színigazgatónál.

Méreai Károly (kaposmérői), kamarai titkár, sz. 1816. okt. 15-én, Esztergomban. — Színművei: »Vallomások, vagy nő mint katona«, vj. 3 felv. Bauernfeld után. Előadták: 1835. nov. 22-én, Debrecenben. »Rickeburgi háznap«, színjáték 1 felv. Scribe után. Budán, 1836. febr. 22-én adták. »Jucika«, eredeti szmü. »Két altiszt«, színjáték 3 felv. Hell Tivadar után ford. »Manó Róbert«, boh. 3 felv. Nestroy után.

Méreai Mór (kaposmérői), 1848—49-iki nemzetőr, sz. 1813-ban, Kaposmérőn, Somogy m., megh. 1858-ban. Iskoláit Pesten

járta. Színművei: »Kézművesek lakomája«, énekes vígjáték 1 felv. Angeli L. után. Bem. 1834. dec. 8-án, Budán. »Nőm férje«, vj. 3 felv. Debrecen, 1836. júl. 3. »Házasságszerző«. Goldoni színműve. — Neje: Haimbacher Konstancia, megh. 1859-ben, Manchesterben. Több színmű szerzője volt.

Méry Sándor (kaposmérői), kir. kamarás, sz. 1779. szept. 18-án, Dunapentelén, Fehér m., megh. 1848. okt. 9-én. 1807-től a pest megyei magyar színészársasági felügyelőbizottság tagja volt. Németből 18 színdarabot fordított. Eredeti műve: »Szabolcs vezér«, szomorúv. 5 felv. Pest. 1795. szept. 22. Ismertebb fordításai: »Bosszú kívánságból lett haramia«, vj. 3 felv. Bem. 1796. jan. 15. Pest. »A kismartoni zsidó lány«, vj. 3 felv. Bem. 1796. febr. 12. Pest. (Hátrahagyott kéziratok a pesti magyar játékszín kezdeteire vonatkozóak a 18. század végéről és a 19. század kezdetéről, ívrét 135 levél és levele Széchenyi Ferenc grófhhoz, Pest, 1803. márc. 10. Nemzeti Múzeum kézirati osztályában. 1129. Fol. Hung. kézirati jelzet alatt megvan.)

Merényi Gyula, író, sz. 1894-ben, Kasán, megh. 1925-ben. Színműve: »Korona és dollár«, dr. 3 felv. Kassa, 1922.

Mericzayné Karossa Irma, író. Színműve: »Jó parthiek«, vj. 3 felv. Megjelent a Népszínház műsorában, 1899.

Merina Mária Mizsei Mari énekesnőnk színpadi neve Olaszországban, 1859—60. (Lásd: Mizsei név alatt.)

Merkler Andor, zeneszerző és zenei író, sz. 1862. nov. 25-én, Tolnán, megh. 1920. máj. 8-án, Budapest. Zenei tanulmányait a Nemzeti Zenedében és az Orsz. Zeneakadémián végezte. 1898. óta a »Magyarország«-nak volt széles látókörű, fejlődött ízlésű, méltányos zenekritikusa. Maga is komponált és bár nem sokat termelt, néhány francián finom zenekari darabjával a külföldön is sikert aratott. 1909-ben nőül vette Medek Anna (L. o.) operaénekesnőt. Színpadi műve: »Fanchon szerelme«, daljáték 1 felv. 1890. febr. 24-én adták a M. Kir. Operaházban. Szövegét írta Éder Pál.

Merli Quirino, olasz énekmester, sz. 1849-ben, megh. 1916. szept. 25-én, Budapest. 1896. óta volt fővárosi lakos és szívvel-lélekkel vallotta magát magyarnak. Pályáját olasz színpadokon kezdte mint operaénekes. Eredményes működésért a Ferenc József-rend lovagkeresztjét kapta, majd 1901. szept. havában az olasz király a cavaliere della corona d'Italia cím- és méltóság adományozásával tüntette ki. Budapesti működésének tizedik évfordulóját 1907. jan. 1-én ünnepelte.

Merode (meród) Cléo de, híres fr. táncosnő, 1901. ápr. 30-án mutatkozott be a M. Kir. Operaházban, a »Piros cipő« előadása keretében.

Mérő Vilma, színésznő, sz. 1888. nov. 8-án, Budapest. Színipályára lépett 1913-ban.

»Mért él a pór? A gülához követ hord az erősnek s állítván utódot jármába, meghal. — Milliók egy miatt.« (A rab-szolga mondja az »Ember tragédiájá«-ban, a IV. színben.)

Mérty Emma, operaénekesnő, 1860. márc. 24-én mint Fides (»Próféta«) kezdte meg vendégszereplését a Nemzeti Színházban.

Mesejáték, gyakran mint drámai válfaj is szerepel olyan színműveknél, melyeknek cselekvénye mesevilágban játszódik.

Meskó Barna, színműíró. Hubay Kálmánnal együtt írta Mikszáth Kálmán »Az eladó birtok« c. novellájából az »Akác-virág« c. dalos játékot, melynek zenéjét Fráter Loránd szerzte. Bem. 1926. szept. 11-én, a Városi Színházban. Főszereplők: Kabók Győző, Vargha Imre, Kőszegi Teréz, Sik Rezső és Hamvas Józsa. 50-ik előadását 1927. máj. 6-án érte meg.

Meskó Sándor (csanádi). Csanád vármegye ny. főispánja, sz. 1842-ben, Makón, megh. 1925-ben, u. o. Meskó Sándor buzgólkodására alakult meg Makón 1883-ban az első színpártoló egyesület »Csanádmegyei színügypártoló Egyesület« néven. Az egyesületnek alapításától dr. Meskó Sándor, Csanád vármegye alispánja

volt az elnöke. 1902-ben az egyesületet átforgatták »Csanádvármegyei színész-pártoló egyesület« néven és az így újonnan alakult egyesület dr. Meskó Sándor elnökének vezetése alatt megépítette a makói Hollósy Kornélia-színházat, amelyet 1903. aug. hó 18-án nyitottak meg. Dr. Meskó Sándor 1925-ben bekövetkezett haláláig elnöke volt az egyesületnek és vezette annak ügyeit szeretettel és megértéssel. A makói színház megépítése körül nagy érdemei vannak. (B. I.)

Messenger (meszazsé) André Charles Prosper, fr. zeneszerző, sz. 1853. dec. 30-án, Montluçon-ban, (Allier), megh. 1929. febr. 24-én, Párizsban, ahol az Opera Comique igazgatója volt, majd a londoni Covent Garden-t vezette hosszú ideig. Leghíresebb operája a nálunk is színre került »Pelleas és Melisande«, továbbá a »A béarni leány«, operett. Bem. 1886. febr. 26. Népszínház. »A Michu lányok«, operett 3 felv. Szöv. írta Duval és Vanloo. Bem. 1898. febr. 19. Magyar Színház. »A császárné legyezője«, operett 3 felv. Bem. 1906. máj. 4. Népszínház. »Fortunio«, lyrikus vígj. 4 felv. Cailla-et és Flers szövegére, ford. Várady Sándor. Bem. 1907. dec. 22. Magyar Kir. Operaház. »Nászéjszaka«, zenés vj. 3 felv. Írták Hennequin és Willemetz, ford. Molnár Jenő. Bem. 1927. dec. 16. Belvárosi Színház. 50-ik előadása 1928. febr. 3. 100-ik előadása 1928. márc. 23.

Messinaí hölgy, szomorújáték 5 felv. Írta Schiller Frigyes, ford. Szenvey József. Bem. 1836. ápr. 9. Budán. Pesten 1839. máj. 3-án, okt. 28-án, 1857. máj. 2-án adták. Operaszöveggé dolgozta Énekes Imre. (L. o.)

Messó Anna, színésznő, sz. 1889. febr. 19-én. Színészegyesületi tag lett 1907-ben.

»Mester.« Megtisztelő művészi címzés. A »Honművész« már 1834-ben »mester«-nek nevezi Megyeri Károlyt. Dux Adolf Egressy Gábornak adja a címzést a »Pester Lloyd« 1856. jún. számában, a »Bran-kovics György« előadása nyomán. Körül-

belül 1895. óta Ujházi Edét is ezzel a címzéssel tüntették ki; azóta, sajnos, divattá lett a kevésbé kiváló művészeket is így szólítani.

Mesterember az a színész, aki nem intuitív énjéből merit, hanem »összefabrikálja« szerepét — néha egész tetszetősen is. Semmiben sem rossz, de kiváló alakítása sincs. Röviden: egyéniség nélkül illeszkedik a darabba. A művész az életben szerzett megfigyeléseit, benyomásait lelkén át varázsolja közönsége elé. Aki csak rideg, pusztá életet visz a színpadra: kopiroz, másol. A mesterember individualitás hiányában száraz utánzásra szorul. Fájdalom, gyakran nem is életet utánoz, hanem valamelyik nagyírú, beérkezett színészt. Egyszerűen vásári gyorsfényképszé süllyed, ami ma a műsorok hirtelen, kapkodó összeállításánál esetleg kedves lehet az igazgató szemében, mert a mesterember hamar elkészül ilyen módszer segítségével a reáosztott szereppel, mindenkor mindenre vállalkozik, de az igaz művész lelkét perzseli, emésztí az a láng, mely egy-egy szerep nekikészülése közben felgyúl benne s nem tudja alakításait megrendelt időre árucikk módjára szállítani, mint azt a mesterember bármikor megteheti. (Doktor János.)

Mester Fanciska, úttörő színésznő. 1809-ben tagja volt a pesti magyar színtársulatnak, Vida László kormányzása alatt, amikor színészeink a Hacker-szálában játszottak. További működéséről nincsenek adataink, ami arra enged következtetni, hogy ő is idő előtt lelépett a színi pályáról.

Mester Hona, színésznő, sz. Budapest. Színpályára lépett 1921-ben. 1924-ben a Teréz körúti Színpad tagja.

Mester Karola, színésznő, sz. 1894. máj. 31-én, Budapest. Színpályára lépett 1914-ben.

Mester Tibor, színész, sz. 1906. máj. 22-én, Szatmárnémetiben. Színész lett 1929. szept. havában.

Mesterdalnokok, opera. (L.: Nürnbergi mesterdalnokok.)

Meszlényi Adrienne

Mezei Andor

Mezei Margit

Micsey Józsa

Mihály István

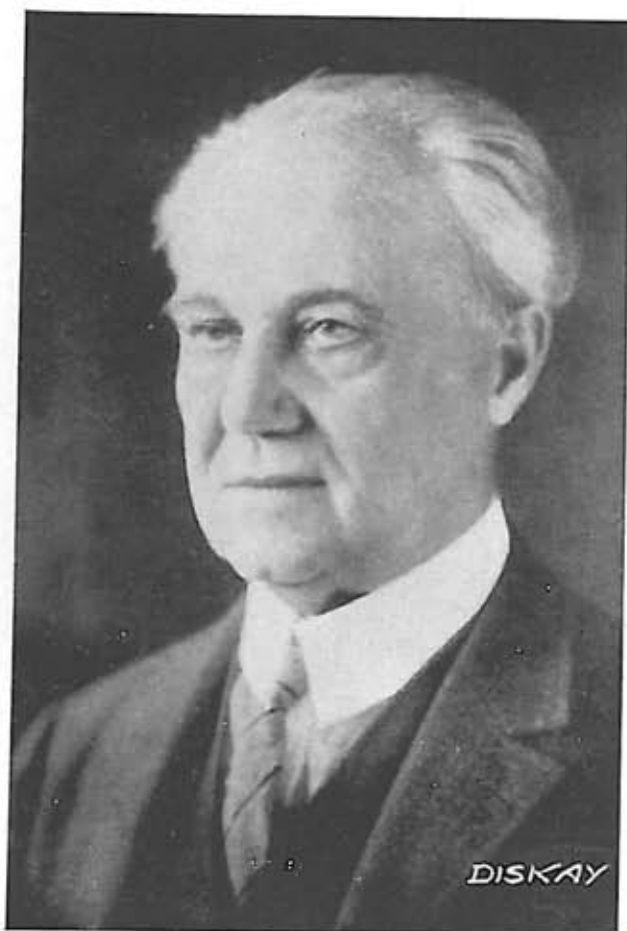
Mihályfi Béla

Mihálka (Kővári) Géza

Mikes Anna

Mihályfi Károly

Miklóssy Gábor

Miklóssy Gyula (idősb)

Miklóssy Imre

Miklóssy Sándor

Mikszáth Kálmán